

શ્રી જૈનજ્ઞાનપ્રસારક મંડલ.

જૈનધર્મનાં સસ્તાં પુસ્તકો છપાવી જૈનધર્મનું જ્ઞાન વધારવામાં મદદગાર થવા આ ખાતું આજ બે વર્ષ થયાં ઉઘાડવામાં આવ્યું છે, અને તે ખાતાએ થોડા વખતમાં કોઈ પણ મ્હોટું ખાતું કામ કરવા શક્તિમાન થયું નથી તેવું કાર્ય કરવા પુસ્તક પ્રસિદ્ધિના સંબંધમાં માગ્યવંત નીવડ્યું છે. વળી તે ખાતામાંથી ઉપયોગી પુસ્તકો છપાય છે એટલુંજ નહીં પણ કેટલાંક ઉપયોગી અપ્રસિદ્ધ પુસ્તકો પણ હાલમાં છપાવામાં આવ્યાં છે.

જેઓ જ્ઞાનખાતાને મદદ કરવા માગતા હોય તેમણે આ ખાતાને બને તો મદદ કરવી એટલુંજ નહીં પણ પોતાને કોઈપણ પુસ્તક જોઈએ તો આ ખાતાની મુંબાઈ અને અમદાવાદની જગ્યાએથી મંગાવવું.

તૈયાર પુસ્તકો.

પુસ્તક.	કિમ્મત.	પુસ્તક.	કિમ્મત.
શ્રી પંચપ્રતિક્રમણ સૂત્ર.	૦-૧૨-૦	તત્ત્વવિચાર	૦-૪-૦
શ્રી દેવસી રાઈ પ્રતિક્રમણ.	૦-૨-૦	પૃથ્વીસ્થિરપ્રકાશ.	૧-૮-૦
જૈનસ્તોત્રસંગ્રહ.	૦-૩-૦	શીલવતીનો રાસ.	૧-૪-૦
શ્રાવકપ્રજ્ઞસી.	૦-૧૦-૦	પંચપ્રતિક્રમણઅર્થસાથે 'મોટું'	૦-૮-૦
સમરાદિત્યસંક્ષિપ્ત.	૨-૮-૦	જૈનલગ્નવિધિ.	૦-૦-૬

બીજા છપાતા ગ્રંથો.

જૈન તત્ત્વાદર્શ ગ્રંથ-હિંદી.	૨-૦-૦	પંચપ્રતિક્રમણ, મૂળ-ગૂજરાતી.	૦-૮-૦
સજ્ઞાય સંગ્રહ ૭૦૦ પાનાં.	૦-૧૨-૦	નવ પદની ઓલી.	૦-૪-૦
પૂજાસંગ્રહ તમામ. પૃ. ૮૦૦	૧-૦-૦		

ઉપલાં તમામ પુસ્તકો માટે નિચેના સ્થળે પત્રવ્યવહાર કરવો:-

જૈનજ્ઞાનપ્રસારક મંડલ.

નં. ૪૨૬ શરાફ બજાર.

મુંબાઈ.

જૈનપત્રની ઓફીસ.

અમદાવાદ.

જાવના.

(ત્રીજી આવૃત્તી.)

આ પુસ્તક જૈનમાઈઓ જેઓ જૈનમાર્ગમાં પ્રવેશ કરવા ઇચ્છે છે તેના માટે પારસમણિરૂપ છે. આ પુસ્તક વાંચ્યાથી આપણા ધર્મનું સુલભ જ્ઞાન મળે છે અને કાંઈક જાણવા પછી આપણા માર્ગમાં વધુ દોરાવા મન લોભાય છે અને તેટલા માટે તે દર્પણ સમાન છે. આ પુસ્તક ઇટલું બધું જાણીતું છે કે તેની હજારો પ્રતો અત્યાર લગીમાં खपी ગઈ છે. વઢી તેની વચ્ચતો વચ્ચત માગણી થતી હોવાથી તે ફરી છપાવવા માટે આ મંડલ તર્ફથી તેના ઇક આગલા સેક્રટરી મી. મગુમાઈ ફતેચંદ કો-રમારીઈ તેના લચ્ચનાર શેઠ અનુપચંદ મલુકચંદની રજા મેલવી હતી અને આજે મોહું મોહું પળ પુસ્તક બહાર પડે છે. આ મંડલ તર્ફથી જલદી બહાર પાડવામાં કાંઈ અડચણ નહોતી; પળ છાપચાનાવાલાના પ્રમાદથી તે મોહું થયું છે. હવે મંડલ તર્ફથી અમુક છાપચાના સાથે પોતાનાંજ પુસ્તકો છપાય તેવો બંદોબસ્ત થયો છે અને તેથી મંડલનાં પુસ્તકો વગર વિલંબે બહાર પાડવામાં કાંઈ અડચણ આવવાની નથી.

આ પુસ્તકની ત્રણ હજાર નકલો છાપવામાં આવી છે અને તેની અગાઉથી પુષ્કલ માગણી હોવાથી તે પુસ્તક જલ્દી ચપવા સંમવ હોવાથી તેની ચોથી આવૃત્તી જલ્દી થવા સંમવ છે.

અગાઉ આ પુસ્તક ઉધરાણું કરી રકમ મેલવી છપાવવા છતાં તે છ આને વેચાતું અને આજે વગર ઉધરાણે તે માત્ર આઠ આનાની કિંમતે વેચવાનું ઠરાવ્યું છે જે પડતર કીંમતજ છે.

મૂલચૂક મુફ સુધારવામાં રહી હોય તે માટે ક્ષમા ચાહીઈ છીઈ.

સુરત.
શ્રાવણ સુદ ૧૦,
વીરસંવત ૨૪૩૨.

માસ્તર જીવણચંદ ઉત્તમચંદ.
અમરચંદ કલ્યાણચંદ ઇવેરી.
ઓનરરી સેક્રટરી જૈનજ્ઞાનપ્રસારક મંડલ.

અનુક્રમણિકા.

પ્રશ્ન.	પૃષ્ઠ.
૧ જૈની કહેવાય છે તે શાથી ?	૧
૨ જિન તે કોણ ?	૧
૩ પૂર્વોક્ત રાગ દેવાદિ કેણે જીવ્યા છે ?	૧
૪ તીર્થંકર તે કોણ ?	૧
૫ તીર્થંકર તથા સામાન્યકેવળજ્ઞાનીમાં શો ફેર છે ?	૧
૬ સિદ્ધ થયેલા સામાન્યકેવળી તથા તીર્થંકરમાં શો ફેર છે ?	૧
૭ વર્તમાનકાળમાં કોણ તીર્થંકર છે ?	૧
૮ તીર્થંકર કેવલતાની સહાયતાથી લાંબા સમય કે કેમ ? કોણ પૂર્વે જાણી આવ્યું હોય તો તેનું નામ આપો	૨
૯ તીર્થંકરને દેવ શા શરૂ માનવા ?	૨
૧૦ અન્યમતાવલંબીઓ જોને દેવ માને છે તેને આપણે પણ દેવ માનવા કે નહીં ?	૩
૧૧ અન્ય દેવો દ્રુપદ્યુક્ત છે એમ કેમ કહેવાય ?	૩
૧૨ તીર્થંકર દેવે આગમો લખ્યાં કે કોણે લખ્યાં ?	૩
૧૩ આગલા આચાર્ય મહારાજે કેમ નહીં લખાવ્યાં ?	૩
૧૪ દેવદિગણી ક્ષમાશ્રમણ આરંભથી કેમ બીન્યા નહીં ?	૩
૧૫ એ આગમો કોની પાસે સાંભળવાં ?	૩
૧૬ શરૂ મહારાજ કોને માનવા ?	૩
૧૭ પૂર્વોક્ત સર્વે શુદ્ધ ન હોય પણ શાસ્ત્રોપદેશ કરી જનશુતા હોય તો તેમની પાસે ધર્મ સાંભળવામાં શું હરકત છે ?	૪
૧૮ યત કિંચિત્ સારશ્રુત ધર્મતત્ત્વ શું છે તે કહો ?	૪
૧૯ ધર્મની ગોચરતા શી રીતે થાય ?	૪
૨૦ માર્ગાનુસારીના શુદ્ધ વિવેચન કરો	૪
૨૧ સંમક્ષિત એ શું છે ?	૧૪
૨૨ નિશ્ચય સમક્ષિતહૃદિને અવહારસમક્ષિત હોય કે નહીં ?	૧૫
૨૩ અવહાર સંમક્ષિતવાળાને નિશ્ચયસંમક્ષિત હોય કે નહીં ?	૧૫
૨૪ એકલા અવહારસમક્ષિતથી શું લાભ થાય ?	૧૫
૨૫ દેવની ભક્તિ શી રીતે કરે ?	૧૫
૨૬ પ્રતિમાને પૂજવાથી શું લાભ થાય ? પ્રતિમા કાંઈ ભગવાન નથી તો તેમને કેવા ભાવથી પૂજવી ?	૧૫
૨૭ સામાન્ય પ્રકારે જિનભક્તિની રીત તથા લાભ તમે અતાવ્યો; પરંતુ અશુદ્ધ દર-રોજ કેવી રીતે ભક્તિ કરવી ? તે કહો.	૧૬
૨૮ પ્રથમપૂજા કરતાં પ્રુષ્પના જીવને બાધા થાય તેનું કેમ ?	૨૨
૨૯ નૈવેદ્ય સંધેલું ધરતું કયા કાળમાં કહ્યું છે ?	૨૩
૩૦ દીપકપૂજા કયા શુદ્ધિમાં કરી છે ?	૨૩
૩૧ શ્રદ્ધભક્તિ શી રીતે કરવી ?	૨૩

પ્રશ્ન.

જુલ.

- ૩૨ શુર લોભી હોય તો કેમ કરવું ? ... ૨૪
- ૩૩ કોષ્ટકે જોઈ કહે છે કે માને કરીને બંધ થાય છે. ક્રિયા એ તો કંઈ છે તેથી ક્રિયા કરતાં બંધ ન હોય માટે કદી ક્રિયાશ્રિ ન હોય તો પણ માન બધેલ હોય તો તેને શુર માનવામાં શું અડચણ છે ? ... ૨૪
- ૩૪ શુર મહારાજ ન હોય તો ધર્મકરણી કોની પાસે કરવી ? ... ૨૬
- ૩૫ ધર્મ તે શું ? ... ૨૭
- ૩૬ આત્મીક ધર્મ તે શું ? ... ૨૭
- ૩૭ અનંત માન તે શું ? ... ૨૭
- ૩૮ આત્માની એવી શક્તિ છે તો તે જાણતી કેમ નથી ? ... ૨૭
- ૩૯ આત્મા કંઈ કરીને આરાધી અવરાયો છે ? ... ૨૭
- ૪૦ કંઈ તે શું ? અને તે જીવની સાથે કેવી રીતે એકબેક થયેલાં છે ? વળી આદિનાં કંઈ છે તે જ ચાહ્યાં આવે છે કે ફેરફાર થાય છે ? ... ૨૭
- ૪૧ જીવ તથા પુદ્ગલનો કર્તા કોણ છે ? ... ૨૮
- ૪૨ આત્માના ચેતન ગુણને કંઈ જડ હોવાથી શી રીતે આવી શકે ? ... ૨૯
- ૪૩ આત્મા નિરંતર કંઈ કરીને અવરાયેલો રહે છે કે તેમાં ફેરફાર થાય છે અને તે કોણ વખતે પણ શુદ્ધ થશે કે નહીં ? ... ૩૦
- ૪૪ કંઈથી રહિત થાય છે તેમને પાછાં કંઈ કેમ લાગતાં નથી ? ... ૩૧
- ૪૫ કંઈ આવે છે તે દેખાતાં નથી માટે આવે છે તે શા અનુમાનથી સિદ્ધ થાય ? ૩૨
- ૪૬ કંઈના સંયોગથી પરિણામ બગડે છે અને નવાં કંઈ બંધાય છે. એવી રીતે પરંપરા ચાલી જાય છે ત્યારે કંઈથી સુક્ત શી રીતે થવાય ? ... ૩૩
- ૪૭ શુભ કંઈ પુદ્ગલ થવાથી તે પણ સુક્તિને અટકાવે છે માટે પુણ્ય તથા પાપ બંને છોડવા ચોખ્ખું કર્યાં છે તેવું કેમ ? ... ૩૪
- ૪૮ આત્મા નિત્ય છે કે અનિત્ય છે ? ... ૩૬
- ૪૯ જીવ મરે છે એમ બધું જાગત કહે છે તે કેમ ? ... ૩૬
- ૫૦ કેટલાક ધર્મવાળા ચાર ગતિ માનતા નથી પ્રકૃત એટલું જ માને છે કે જીવ, ધર્મ અથવા ખુદા અથવા દેવને ત્યાંથી આવે છે અને પાછો ત્યાં જાય છે તેવું કેમ ? ૩૮
- ૫૧ જૈનશાસ્ત્રમાં શું શું વિશેષ છે ? ... ૩૯
- ૫૨ જૈનશાસ્ત્રમાં કેટલા પ્રકારનાં કર્મ કર્યાં છે ? અને તે કંઈ અપીજવાથી શું શું શુદ્ધતા થાય છે ? ૪૧
- જ્ઞાનાવરણી કર્મનું સ્વરૂપ. ... ૪૧
- દર્શનાવરણી કર્મનું સ્વરૂપ. ... ૪૬
- મોહની કર્મનું સ્વરૂપ. ... ૪૮
- વેદની કર્મનું સ્વરૂપ. ... ૬૪
- નામ કર્મનું સ્વરૂપ. ... ૬૭
- ગ્રામ કર્મનું સ્વરૂપ. ... ૭૨
- અંતરાય કર્મનું સ્વરૂપ. ... ૭૨
- આયુ કર્મનું સ્વરૂપ. ... ૭૨
- ૫૩ 'એ આદે કંઈ જીવ શું કરવાથી બાંધે છે ? ... ૭૩
- ૫૪ જૈનદર્શનમાં કંઈ બાંધતાં રોકવાનો તથા જૂનાં પૂર્વનાં બાંધેલાં કંઈ નાશ કરવાનો

પ્રશ્ન.

પ્રત્ત.

શું ઉપાયો બતાવ્યા છે ?	૭૪
૧ મિથ્યાત્વ શુદ્ધિસ્થાનનું સ્વરૂપ.	૭૫
૨ સાસ્ત્રવાદન શુદ્ધિસ્થાનનું સ્વરૂપ.	૭૫
૩ મિશ્ર શુદ્ધિસ્થાનનું સ્વરૂપ.	૭૫
૪ અવિરતિસમક્ષિત શુદ્ધિસ્થાનનું સ્વરૂપ.	૭૬
૫ દેશવિરતિ શુદ્ધિસ્થાનનું સ્વરૂપ.	૮૫
૬ સંબોધનશી શુદ્ધિસ્થાનનું સ્વરૂપ.	૧૦૨
૭ અપ્રમાદ શુદ્ધિસ્થાનનું સ્વરૂપ.	૧૦૪
૮ અપૂર્વ શુદ્ધિસ્થાનનું સ્વરૂપ.	૧૦૮
૯ અનિવૃત્તિભાદર શુદ્ધિસ્થાનનું સ્વરૂપ.	૧૦૯
૧૦ સદ્ગુણસંપન્ન શુદ્ધિસ્થાનનું સ્વરૂપ.	૧૦૯
૧૧ ઉપશાંતિગોઠ શુદ્ધિસ્થાનનું સ્વરૂપ.	૧૦૯
૧૨ ક્ષીણગોઠ શુદ્ધિસ્થાનનું સ્વરૂપ.	૧૦૯
૧૩ સંયોગી શુદ્ધિસ્થાનનું સ્વરૂપ.	૧૧૦
૧૪ અયોગી શુદ્ધિસ્થાનનું સ્વરૂપ.	૧૧૧
૫૫ આ મુજબનો ધર્મ જૈનવાળાન કરી શકે કે બીજા કોણ કરી શકે ? ...	૧૧૧
૫૬ આત્મજીવિને જૈનધર્મ ઉપર રાગ રાજેને અન્ય ધર્મ ઉપર દેવ રાજે તે યુક્તા છે કે કેમ ?	૧૧૨
૫૭ અધર્મી જીવ ઉપર દેવ કરે કે નહીં ?	૧૧૨
૫૮ અન્ય ધર્મવાળા ધર્મ કરણી કરે છે તે દોષાટ જીવ છે કે કેમ ?	૧૧૩
૫૯ જૈનમાં ધણા ગમ્મ છે, તે સર્વ શુદ્ધ છે કે કેમ ?	૧૧૩
૬૦ આ કાળમાં દેવતા આવે કે નહીં ? નહીં આવવાનાં કારણ પરદેશી રાજના વિવાદમાં આગળ કણાં છે વાસ્તે નહીં જ આવે કે કેમ ?	૧૧૫
૬૧ પાંચ અંગ જે સત્ત નિર્બુદ્ધિ બાહ્ય ચૂર્ણી રીકા એ સર્વે મુલ્ય માનવામાં આવે છે ને કેટલાએક નથી માનતા માટે બાહ્યની શું ?	૧૧૭
૬૨ ઓગણસાદમાં પ્રશ્નમાં કહ્યું જે દશપૂર્વધરનાં વચન પ્રમાણ કરતાં શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે ને દેવદિગણી ક્ષમાશ્રમણ મહારાજને તા દશ પૂર્વ નથી. ત્યારે તે શી રીતે પ્રમાણ કરવું ?	૧૧૮
૬૩ બાહ્ય અથવા અભ્યંતર તપશ્ચર્યા કરવાથી નિર્જનતા યાચ કે પ્રુષ્ઠ જંધાય ? ...	૧૧૮
૬૪ આત્મતત્ત્વ જ્ઞાન ન હોય તેને તપશ્ચર્યા કરતાં શું લાભ થાય તથા આરિનથી શું લાભ ?	૧૨૦
૬૫ ગીતાચેત્રી નિશ્ચા નથી ને સ્વચ્છદપણે કરે તેને કંઈ લાભ થાય કે નહિ ? ...	૧૨૧
૬૬ આલોક પરલોકની વાંછ રહી છે ને તપ પ્રમુખ કરે તેને લાભ શી રીતે થાય, વળી ઉપદેશભાળમાં ગામ્હા કરપ ચીમાં કહ્યું છે જે અસાની તપ કરે તે નિષ્ફળ થાય વાસ્તે કેમ ?	૧૨૧
૬૭ યાત્રા કરવા તીર્થોએ જવું, તેમાં શું લાભ છે ? પ્રશ્ન તો રહેતા હોય લાંબે હોય અને બધાં જમએ લાંબે હોય તો શું વિશેષ ?	૧૨૪
૬૮ સામાયિક પૌપધ પરિક્રમણમાં આજ્ઞાણ રાજે કે નહિ ?	૧૨૫
૬૯ કોષ્ઠક ઝુનિ સંયમથી ચૂક્યા છે તે પ્રજ્ઞાત કરી શકતા નથી; પંજી શુદ્ધ પ્રદેપણા કરી શકે છે તો તેમની પાસે ધર્મ સાંભળવો કે નહીં ?	૧૨૬
૭૦ સાધુજી મહારાજ પાસે દિક્ષા લેવા આવે તો તેના માતા પિતાની આજ્ઞા લાઇ દિક્ષા આપે કે કેમ ?	૧૨૭

મગ્ન.

પૃષ્ઠ.

૭૧	આવક પ્રતિક્રમણ કરે છે તે દરેક વસ્તુના હેતુ શું છે ?	...	...	...	૧૨૮
૭૨	પ્રતિક્રમણ કઈ વખતે કરવું ?	...	...	...	૧૩૫
૭૩	પ્રતિક્રમણમાં જ આવસ્થામાં કયા કયા આચારની શુદ્ધિ થાય છે ?	...	...	...	૧૩૫
૭૪	જ્ઞાન ભણવાથી વા સાંભળવાથી વા વાંચવાથી શું લાભ થાય ?	...	...	...	૧૩૬
૭૫	કોઈ ગમ્મવાળા કહે છે જો જીવે પર્વ તથા કલ્યાણક દિવસ સિવાય પૌષધ કરવો નહિ તે કેમ ?	...	...	...	૧૪૨
૭૬	પર્યુષણમાં કલ્પસત્ત્વ વાંચવું એવી પરંપરા ચાલી છે તેનું શું કારણ ?	...	...	...	૧૪૪
૭૭	અંજનસલાકા કોણ કરે ?	...	...	...	૧૪૪
૭૮	આ કાળમાં ધર્મસાધન કરનારમાં કેટલાએક દુઃખી દેખાય છે ને અધર્મી સુખી દેખાય છે તેનું શું કારણ ?	...	...	...	૧૪૫
૭૯	આવક આરાધક થાય તો કેટલે ભરે સિદ્ધિ વરે ?	...	...	...	૧૪૬
૮૦	ભગવંત વિચરે ત્યારે રસ્તામાં સાથે શું શું વસ્તુ હોય ?	...	...	...	૧૪૬
૮૧	ગર્ભમાં જીવ ઉપજે છે તે શી રીતે ઉપજે ? ને વધે છે તે અનુક્રમે શી રીતે વધે છે ?	...	...	...	૧૪૬
૮૨	વાસુદેવ નરકે જાય તેનું શું કારણ ?	...	...	...	૧૪૮
૮૩	પિંડસ્થ ધ્યાન શી રીતે કરવું ?	...	...	...	૧૪૮
૮૪	પદ્મસ્થ ધ્યાન શી રીતે કરવું ?	...	...	...	૧૪૯
૮૫	રૂપસ્થ ધ્યાન શી રીતે કરવું ?	...	...	...	૧૪૯
૮૬	રૂપાતીત ધ્યાન શી રીતે કરવું છે ?	...	...	...	૧૪૯
૮૭	જૈનમાં સમાધી અડાવવાનો મારગ છે કે નહિ ?	...	...	...	૧૪૯
૮૮	કંઈક જૈનધર્મ નામધારી તેરાપથી, ચેતાંબરી કહે છે જો ભગવતીજમાં પાને ૬૧૩ મે અસંયમીને દાન આપવાથી કેવળ પાપ કલ્મશ છે માટે દાન દેવું નહીં, તે બ્યાનબી છે કે કેમ ?	...	...	...	૧૫૫
૮૯	આવા જૈનમાં બહુ મત છે તે બોલને શું આત્માની ખીક નહીં હોય ?	...	...	...	૧૬૦
૯૦	આત્મપ્રદેશ હાથી રથાનો અધિકાર આચારાંગજીની છાપેલી દીકમાં પાને ૧૦૩ મે છે. તેનો શા હેતુ ?	...	...	...	૧૬૦
૯૧	સુનિ કંખારોહની કઈ બાધે એ અધિકાર કયાં છે ?	...	...	...	૧૬૦
૯૨	સુવનપતિ ધનુષ નીચેના દેવતા ઉપરના દેવલોકમાં જાય કે નહિ ?	...	...	...	૧૬૧
૯૩	તામલી તાપસે સાંઠ હજાર વરસ સંધી તપસ્યા કરી ફાગટ ગઈ કહે છે તે કેમ ?	...	...	...	૧૬૧
૯૪	તુંબીઆ નગરીના અવલોકના અધિકાર કયાં છે ?	...	...	...	૧૬૧
૯૫	અભવી કયાં સંધી ભણે ?	...	...	...	૧૬૧
૯૬	આવકમાં વ્રત, લીધા સિવાય બીજા પરચરણ નિયમ કરવાની મરજક છે કે નહીં ?	...	...	...	૧૬૧
૯૭	જીઠું આરામાં જો જીવે થશે તેનું કેટલું આજીવું તથા સમકિતી કે મિથ્યાતી ?	...	...	...	૧૬૨
૯૮	પાંચ ઉદ્ધીયમાં કામિ ઉદ્ધિ કષ્ટ ને ભોગી કઈ ?	...	...	...	૧૬૨
૯૯	આવક સંચારો કરે ત્યારે સર્વથા પાંચે વ્રત આદરે ?	...	...	...	૧૬૨
૧૦૦	આવક રાતપોસા કરે તો દીવો રાખે કે નહીં ?	...	...	...	૧૬૨
૧૦૧	આવક દેરાસરનું દ્રવ્ય બ્યાળે રાખે તો કેમ ? તથા પૂજના કામમાં વાપરે તો કેમ ?	...	...	...	૧૬૩
૧૦૨	ધરદેરાસરમાં તૈવેલ જળ અક્ષત વગેરે ચૂકે તેનું શી રીતે કરવું ?	...	...	...	૧૭૫
૧૦૩	સચિત્ત, અચિત્ત, મિશ્ર શું શું સમજાયું ?	...	...	...	૧૭૫

પ્રશ્ન.

પ્રશ્ન.

- ૧૦૪ બકુશ કુશીળ બે નિયંત્ર આ કાળમાં કલા છે તેમાં કુશીળ તો ભગવતીના પત્ની-
શમા સતકમાં મૂળ ગુણ પ્રતિસેવી કલા છે બ્યારે મૂળ ગુણમાં દૂષણ લાગે ત્યારે
સચમ ગુણદાણું કેમ રહે ? ... ૧૭૭
- ૧૦૫ અઘાર ભાવદિશા કેવી રીતે ? ... ૧૭૭
- ૧૦૬ નવ પ્રકારે પુણ્ય બાંધે તે શેમાં છે ? ... ૧૭૭
- ૧૦૭ બ્યાખ્યાન કરવાને ચોખ્ય કોણ ? ... ૧૭૮
- ૧૦૮ સિદ્ધ ભગવાન કયે અનતે છે ? ... ૧૭૯
- ૧૦૯ પૌષ્પ ક્યારે લેવો અને તેનો કાળ શી રીતે ? ... ૧૭૯
- ૧૧૦ પૌષ્પમાં ચોમાસામાં આવક ભૂમી ઉપર સંચારો કરે કે પાટ ઉપર ? ... ૧૮૦
- ૧૧૧ સદ્ગુણ પુસ્તક રાખે કે નહીં ? ... ૧૮૦
- ૧૧૨ દેવતાને દેવી સાથે કામભોગ કેવી રીતે હોય ? ... ૧૮૧
- ૧૧૩ દેવતા મનુષ્ય સાથે ભોગ કરે તથા મૂળ સ્ત્રીરે આવે ? ... ૧૮૧
- ૧૧૪ ચંદ્રમા યુનમ પછી થોડો દંકતો બધ છે ને શુદ્ધી ઉઘાડો થતો જણાય છે તેનું
શું કારણ ? ... ૧૮૧
- ૧૧૫ આચાર્ય પંચ મહાવ્રત રહિત હોય તો તે આચાર્ય ગણાય કે નહિ ? ... ૧૮૨
- ૧૧૬ એવા ગુણવંત આચાર્ય ન હોય તો કેમ કરે ? ... ૧૮૩
- ૧૧૭ એક પરમાણુમાં કેટલા વર્ષ હોય ? ... ૧૮૩
- ૧૧૮ જૈતનપદ્ધતિ તપ કરે છે તથા ચંદનખાળના અકૂમ કરે છે ને ગોરજને આપે
છે તે કેમ ? ... ૧૮૪
- ૧૧૯ એક સ્થિતિ સ્થાનકમાં અધ્યવસાય સ્થાનક કેટલાં હોય ? ... ૧૮૪
- ૧૨૦ જે ગતિનું આયુષ્ય બાંધ્યું હોય તે કાયમ રહે કે ફેરફાર થાય ? ... ૧૮૪
- ૧૨૧ વર્તમાનકાળે આયુષ્ય કેટલું હોય ? ... ૧૮૪
- ૧૨૨ શુદ્ધ અશુદ્ધ ક્ષાયકસમક્રિતના ભેદ કોષ્ટ ટેકણે છે ? ... ૧૮૫
- ૧૨૩ ચાર અનુભોગ છે તેમાં નિશ્ચય કયા ને બ્યવહાર કયા ? ... ૧૮૫
- ૧૨૪ નવકરશીના કાળ સર્વ ઉદ્યતી બે ધડી કે હથેળીની રેખા સ્પર્શતી બે ધડી ? ... ૧૮૬
- ૧૨૫ પ્રભુને વસ્ત્ર પહેરાવવાનો અધિકાર શાસ્ત્રમાં આવે છે ને પહેરાવતા નથી તેનું શું
કારણ ? ... ૧૮૭
- ૧૨૬ દેવતાને અવધિજ્ઞાન ક્યાં સંધીનું હોય ? ... ૧૮૭
- ૧૨૭ તીર્થંકર કયા આરામાં થાય ને કયા આરામાં સિદ્ધિ વરે ? ... ૧૮૮
- ૧૨૮ મનુષ્ય ગર્ભજની સ્ત્રીમાં કેટલી કહી છે ને સામાન્ય મનુષ્યની કેટલી ? ... ૧૮૮
- ૧૨૯ અદીદીપ શી રીતે કલા છે ? ... ૧૮૯
- ૧૩૦ દેરાસરમાં દીવા ઉઘાડા મૂકાય છે તે ચોખ્ય છે કે કેમ ? ... ૧૮૯
- ૧૩૧ દેરાસરના ખાત મુદ્દત કરવાની જગ્યા જોવાની રીત જૈનની ને અન્યદર્શનની સર-
ખી છે કે કેમ ? ... ૧૯૦
- ૧૩૨ સામાયકમાં ધડી રાખે છે તે આરા છે ? ... ૧૯૦
- ૧૩૩ આવકને ચરવળો સુહૃત્તી રાખવાની મર્યાદા શાસ્ત્રમાં છે ? ... ૧૯૦
- ૧૩૪ આવકને સ્ત્ર વાંચવાની આરા છે કે નહિ ? ... ૧૯૦
- ૧૩૫ જૈનમાં લાખો રૂપીઆ જીવન શુભ માર્ગે વપરાય છે તેવા જ્ઞાનમાં નથી વપરાતા

પ્રશ્ન.

પૃષ્ઠ.

- તેલું શું કારણ ?... ૧૯૨
- ૧૩૬ નાનાં કરવાનો રિવાજ હિંદુમાં નથી ને સ્ત્રીઓ બાળકતા કરે છે તો નાનાનો ધારો હોય તો સારો કે નહિ ? ... ૧૯૬
- ૧૩૭ આત્મા નિર્વિકલ્પ છે કે સવિકલ્પ છે ? ... ૧૯૮
- ૧૩૮ બાર ભાવના તથા ચાર ભાવના ભાવવી એમાં પણ વિકલ્પ કરવામાં આવે છે ? ... ૧૯૮
- ૧૩૯ કેવળજ્ઞાન તો નિર્વિકલ્પ દશાથી પ્રગટે છે ત્યારે વિકલ્પ રૂપ ભાવના તથા પૂજા પ્રતિક્રમણ કરતું એ તો વધારે વિકલ્પ સહિત રહ્યું તે કરવાથી શું લાભ ? ... ૧૯૮
- ૧૪૦ આત્મા પરભાવનો અકર્તા કહ્યો છે ને આ પ્રવૃત્તિ તો કર્તાપણે થાય છે તે કેમ ? ... ૨૦૦
- ૧૪૧ આત્મા નિર્વિકલ્પ તથા અકર્તા છતાં કર્તાપણે ત્રત પચ્ચખાણુ પ્રતિક્રમણ કરે શાસ્ત્ર વાંચે ને તેથી અકર્તા નિર્વિકલ્પતા થાય એ કેમ થતે ? ... ૨૦૨
- ૧૪૨ જ્ઞાનીએ તો પુણ્ય પાપ બંને ત્યાગ કરવા ચોગ્ય કહ્યો છે ને તમે તો એકને છોડી એકને આદરવાનું કહ્યો છો તે કેમ ? ... ૨૦૩
- ૧૪૩ તમે જે જે ભાવના કરવાની કહ્યો છો તે આત્મધરની છે કે પરધરની ? ... ૨૦૪
- ૧૪૪ આત્માની શુદ્ધ પ્રવૃત્તિ શી રીતે થાય ? ... ૨૦૭
- ૧૪૫ નિર્જરા તત્વના ભેદ અરૂપીમાં ગણ્યા છે અને કર્મ છે તે તો રૂપી છે તેની નિર્જરા થાય તે અરૂપી કેમ થાય ? ... ૨૨૯
- ૧૪૬ જીવ અરૂપી છે ને નવ તત્વમાં જીવના ભેદ રૂપીમાં ગણ્યા છે તેનો હેતુ શું ? ૨૨૯
- ૧૪૭ સંવરના સત્તાવન ભેદ અરૂપી કહ્યા છે ને સંવરની પ્રવૃત્તિ બાહ્યથી જ દેખાય છે તે તો શરીરથી છે તો અરૂપી કેમ ? ... ૨૩૦
- ૧૪૮ સંવર નિર્જરા મિથ્યાત્વી કરે કે નહી ? ... ૨૩૦
- ૧૪૯ દેરાસરમાં પ્રભુજીનાં અંગલુહણું મેલાં વા ફાટેલાં વાપરે તેનો દોષ કારભારીને કે બધા આવકોને ? .. ૨૩૦
- ૧૫૦ દેરાસરમાં વાસણ અજવાળ્યા વિના વાપરે તો કેમ ? ... ૨૩૧
- ૧૫૧ દેરાસરમાં બળાં વિગેરેની આશાતના હોય તે ન ટાળે ને પૂજા કરે તો કેમ ? ૨૩૨
- ૧૫૨ પ્રભુને પૂજા કરવાની જગોએ ચાંદીનાં વા સોનાનાં ચક્રતાં ચોડે છે તે બ્યાજખી છે કે કેમ ? ... ૨૩૨
- ૧૫૩ પૂલની જગાએ કેસરવાળા ચોખા કરી ચઢાવીએ તો કેમ ? ... ૨૩૩
- ૧૫૪ જે જીવે મરણ વખતે શરીર વેસિરાવળ્યું નથી તે શરીરવડે શુભાશુભ જે ક્રીયા થાય તેનું શુભાશુભ બંને ફળ થાય કે કેમ ? ... ૨૩૩
- ૧૫૫ જે જે વસ્તુ વેસિરાવવામાં આવે છે તે આ ભવના અંત સ્થી વેસિરાવવામાં આવે છે તો આ ભવે તેનું પાપ આવે કે કેમ ? ... ૨૩૩
- ૧૫૬ વિવેક તે શું ? ... ૨૩૪
- ૧૫૭ શાંતપણું તે શું ?... ૨૩૫
- ૧૫૮ દાંત તે શું ? ... ૨૩૫
- ૧૫૯ કામનો જ્ય તે શું ? ... ૨૩૬
- ૧૬૦ સુકિતામાં શું સુખ છે કે સુકિતનો પ્રયાસ કરવો ? ... ૨૩૬

પ્રશ્ન.

પૃષ્ઠ.

- ૧૬૧ મનુષ્ય મરણ્ય અવસરે સંચારો કરે તે શી રીતે અને તેમાં શું ભાવે અને શું લાભ થાય ? ... ૨૩૯
- ૧૬૨ આત્મારામણ મહારાજ—વિજયનાંદસરિ મહારાજ હતા તેમને પ્રશ્ન લખાવ્યાં હતાં તેનો જવાબ શું છે ? ... ૨૪૬
- ૧૬૩ મરણ્ય અવસરે સમાધિમાં ચિત્ત રહે તે સાર કંઈ જપ કરવાના કલા છે ?... ૨૪૮
- ૧૬૪ સાધારણ દ્રવ્યથી ધર્મશાળા વિગેરે બાંધી છે, તે તથા સંધ વિગેરે જમાડે તે આવક વાપરે તો કેમ ?... ૨૪૮
- ૧૬૫ પુત્રજ કેટલા પ્રકારનાં કલાં છે. ... ૨૪૯
- ૧૬૬ પરિહારવિશુદ્ધિ આદિન કેટલા પૂર્વ ભણેલા અંગીકાર કરે ? ... ૨૪૯
- ૧૬૭ સિદ્ધ મહારાજને આદિન કહિયે કે નહીં ? ... ૨૫૦
- ૧૬૮ વિભંગ જ્ઞાનવાળાને દર્શન હોય કે નહીં ? ... ૨૫૦
- ૧૬૯ મુનિને અશુદ્ધમાન આહાર પાણી આપવાથી શું ફળ થાય ? ... ૨૫૦
- ૧૭૦ પ્રાચિત્ત લેવાના ભાવ છે ને એટલામાં કાળ કરે તો આરાધક કે કેમ ? ... ૨૫૦
- ૧૭૧ મોટામાં મોટો દિવસ કેટલો હોય ? ને રાત્રી કેટલી હોય ? ... ૨૫૧
- ૧૭૨ આવકો પૌપદ્ય લાઇ ધર્મકથા કરે તે અધિકાર શી રીતે છે ? ... ૨૫૧
- ૧૭૩ જ્યોત્ષ્ણ છે તે સર્વે સિદ્ધિ વરે ત્યારે બધા અભવી રહે કે કેમ ? ... ૨૫૧
- ૧૭૪ સમકિત સહિત કઇ નરક સંધી જાય ? ... ૨૫૧
- ૧૭૫ પુસ્તક તથા પ્રતિમાજી હોય ત્યાં હાસ્યવિનોદ કરતાં આશાતના લાગે કે નહિ ? ૨૫૧
- ૧૭૬ ક્ષયોપશમ ભાવના સમરિત ને ઉપશમ ભાવના સમકિતમાં શું ફેર છે ? ... ૨૫૨
- ૧૭૭ આવક ઉઘાડે મુખે ખોલે તો ઉચિત છે કે નહીં ? ... ૨૫૨
- ૧૭૮ પૂર્વજ્ઞ જ્ઞાન ક્યાં સંધી રહેશે ? ... ૨૫૨
- ૧૭૯ પ્રજ્ઞુત્ત શાસન ક્યાં સંધી રહેશે ? ... ૨૫૨
- ૧૮૦ વિદ્યાત્મારજી જ્ઞાનાત્મારજી મુનિ નંદીશ્વર દ્વીપે જિનપ્રતિમાને વાંદવા જાય એ અધિકાર શેમાં છે ?... ૨૫૩
- ૧૮૧ આવક આવકને તથા આવિકાને વ્રત ઉચ્ચરાવે કે કેમ ?... ૨૫૩
- ૧૮૨ આવકને કાસક પાણી પીવાથી શું શયદો છે ? કારણ જે આરુભ તો કરવો ક્યાવવો રહ્યો છે તો સચિત્ત અચિત્ત કરીને પીવું તેથી શું ફળ ? ... ૨૫૩
- ૧૮૩ આવક દેરાસરમાં જાય ત્યાં સારી આંગી રચેલી હોય તથા ગાયન થતું હોય તો ત્યાં તેણે શું ભાવવું ? ... ૨૫૪
- ૧૮૪ પાછલે બવે આયુષ્ય બાધ્યું હોય તેજ પ્રમાણે પુરૂં થાય કે કોષ રીતે તુટે ? ૨૫૫
- ૧૮૫ સાધુજી ગામમાં પ્રવેશ કરે તો તેને વાજતે ગાજતે સાંચેશું કરી તેડી લાવવાનું શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે ?... ૨૫૬
- ૧૮૬ ચોમાસામાં ખાંડ વિગેરેનો ત્યાગ કરવાનું કયા શાસ્ત્રમાં છે ? ... ૨૫૬
- ૧૮૭ શુદ્ધિ કોને કહિયે ? ... ૨૫૭
- ૧૮૮ જિનભિંબની પ્રતિષ્ઠા તથા દિક્ષામાં સુદૂત શી રીતે જોવાનાં છે ? ... ૨૫૭
- ૧૮૯ આવક રાત્રે સુએ ત્યારે શું કરણી કરે ? ... ૨૮૪

સૂચના.

પૃષ્ઠ ૨૫૯ ગુરુ તથા શુક્ર બાલ તથા વૃદ્ધના દિવસ લગ્નશુદ્ધિ પ્રમાણે લખ્યા છે, પણ આરંભસિદ્ધિમાં ગુરુ આશ્રી બાલ તથા વૃદ્ધ બન્નેના પંદર દિવસ ત્યાગ કરવા લખ્યા છે, તથા અન્યદર્શનમાં ગુરુ તથા શુક્રના સરખા દિવસ કહ્યા છે ૧૦-૭-૩ દિવસ એ રીતે મુદ્દત્ત સંધુમાં કહ્યું છે.

પૃષ્ઠ ૧૫૧ ની નવમી શ્રોતમાં કર્ણિકામાં “મ” થાપવો એટલે “મ” વધારીને વાંચવું.

श्रीजैनधर्मोजयति.

श्री

प्रश्नोत्तररत्नचिंतामणि.

१ प्रश्नः—जैनी कहेवाय छे ते शाथी ?

उत्तरः—जिनना सेवक अर्थात् जिन महाराजना वचन रूपी अमृतनुं पान करनार छे तेथी.

२ प्रश्नः—जिन ते कोण ?

उत्तरः—राग, द्वेष, क्रोध, मान, माया, लोभ, काम, अज्ञान, रति, अरति, शोक, हास्य, जुगुप्सा इत्यादि भावशत्रुओने जीतनार ते जिन.

३ प्रश्नः—पूर्वोक्त राग द्वेषादि कोणे जीत्या छे ?

उत्तरः—तीर्थकर तथा सामान्यकेवलीओए.

४ प्रश्नः—तीर्थकर ते कोण ?

उत्तरः—साधु, साध्वी, श्रावक, श्राविका रूप चतुर्विध संघनी स्थापना करी, धर्मतीर्थ प्रवर्त्तावी अनेक भव्य जीवोने संसार समुद्रथी तारे ते तीर्थकर.

५ प्रश्नः—तीर्थकर तथा सामान्यकेवलज्ञानीमां शो फेर ?

उत्तरः—स्वयमेव बोध पामी सर्व जीवोने धर्मोपदेश दइने तारे ते तीर्थकर अने पूर्वोक्त तीर्थकरनो धर्मोपदेश अंगीकार करी केवलज्ञान पामे ते सामान्यकेवली.

६ प्रश्नः—सिद्ध थयेला सामान्यकेवली तथा तीर्थकरमां शो फेर ?

उत्तरः—सिद्धमां तो बन्ने सरखा छे, कंइ फेरफार नथी. तेमने कोइ दिवस फरी संसारमां आववानुं नथी. वली ते शरीरथी रहित छे.

७ प्रश्नः—वर्त्तमानकालमां कोइ तीर्थकर छे ?

ઉત્તર:—વર્તમાનકાલે આ ક્ષેત્રમાં કોઈ તીર્થંકર નથી. મહાવિદેહ ક્ષેત્ર-માં છે; પળ ત્યાં જવાની આપણી શક્તિ નથી.

૮ પ્રશ્ન—તીર્થરક્ષક દેવતાની સહાય્યતાથી ત્યાં જઈ શકાય કે કેમ ? કોઈ પૂર્વે જઈ આવ્યું હોય તો તેનું નામ આપો.

ઉત્તર:—સ્થૂલિભદ્રની બહેન યક્ષાણ પોતાના માઈ શ્રીયકને પર્યૂષણ પર્વમાં શક્તિ રહિત છતાં ધોરણી, સાઢુપોરણી આદિ પચ્ચરુઆણ કરાવી આરો દિવસ ઉપવાસ કરાવ્યો, શ્રીયક ક્ષુધાની પીડા ભોગવી તેજ દિવસે મૃત્યુ પામ્યો. યક્ષા રોદ પામી. રુષિઘાત કર્યાનું પ્રાયશ્ચિત લેવા સંઘ પાસે ગઈ. શુદ્ધ ભાવથી પ્રેરણા કરેલી હોવાથી સંઘે પ્રાયશ્ચિતની ના કહી. યક્ષા સંતુષ્ટ ન થઈ અને શ્રી સીમંધરસ્વામી પાસે પૂછી આવવા આગ્રહ કર્યો, શાસનદેવીની સહાય્યતાથી યક્ષા સીમંધરસ્વામી પાસે ગઈ. ભગવાન સીમંધરસ્વામીએ પ્રાયશ્ચિત ન આપ્યું, પણ ચાર ચૂલિકાઓ સંભાળી. યક્ષાએ ચાર ચૂલિકાઓ સંઘ પાસે કહી બતાવી. સંઘે આચારાંગ અને દશવૈકાલિક સૂત્રમાં તેની યોજના કરી. જે ચાર ચૂલિકાઓ સાંપ્રત કાલે પણ ભાવના, વિમુક્તિ, રતિકલ્પ અને વિચિત્રચર્યા નામથી પૂર્વોક્ત બન્ને સૂત્રોમાં વિદ્યમાન છે.

વલી કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્ર આચાર્યે, પોતે કેટલા ભવ પછી મોક્ષે જશે ? તે જાણવા સારુ શાસનદેવીને ભગવાન સીમંધરસ્વામી પાસે મોકલી હતી. આ વિગેરે અનેક દૃષ્ટાંતો વિદ્યમાન છે.

૯ પ્રશ્ન:—તીર્થંકરને દેવ શા સારુ માનવા ?

ઉત્તર:—દાનાંતરાય, લાભાંતરાય, ઓગાંતરાય, ઉપભોગાંતરાય, વીર્યાંતરાય, હાસ્ય, રતિ, અરતિ, મય, શોક, દુગંછા, કામ, મિથ્યાત્વ, અજ્ઞાન, નિદ્રા, અવ્રત, રાગ અને દ્વેષ; આ અઢાર પ્રકારનાં દૂષણો મનુષ્ય, તીર્થંક, મારકી અને દેવતાઓને રહ્યાં છે. તીર્થંકર દેવમાં એમાંનું એક પણ દૂષણ નથી. જન્મ મરણ ફરી કરવાનું નથી. સર્વજ્ઞ છે, ધર્મનો ઉપદેશ કરે છે. અનેક ભવ્ય જીવોને તારે છે. વલી તેમનાં કહેલાં આગમ શ્રવણ કરીએ

तो आपणा आत्मानुं कल्याण थवा रूप उपकार पण तेमनोज छे. माटे तेमने देव मानवा.

१० प्रश्न:—अन्यमतावलंबीओ जेने देव माने छे, तेने आपणे पण देव मानवा के नहीं ?

उत्तर:—पूर्वोक्त अठार दूषणोथी रहित होय तो, तेमने देव मानवामां किंचत् दूषण नथी.

११ प्रश्न:—अन्य देवो दूषणो युक्त छे, एम केम कहेवाय ?

उत्तर:—तेमनां चरित्र, मूर्तिओ तथा तेमनां ज शास्त्रथी दूषणो सिद्ध थाय छे एटले देव केम मनाय ?

१२ प्रश्न:—तीर्थकर देवे आगमो लख्यां, के कोणे लख्यां ?

उत्तर:—तीर्थकर देवे शिष्योने संभलाव्यां, शिष्यो संपूर्ण ज्ञानवान् थया. यादशक्ति तीव्र होवाथी महावीरस्वामीना निर्वाण पछी ९८० वर्ष सूधी तेओए मोटे राख्यां अने भणाव्यां. दिन प्रतिदिन स्मरणशक्ति घटती होवाथी देवार्द्धिगणि क्षमाश्रमणे लखवानो आरंभ कर्यो.

१३ प्रश्न:—आगला आचार्य महाराजे केम नहीं लखाव्यां ?

उत्तर:—मुनि महाराज आरंभना त्यागी छे. लखवानो आरंभ थाय ते दोषथी ब्हीने लखाव्यां नहीं.

१४ प्रश्न:—देवार्द्धिगणि क्षमाश्रमण आरंभथी केम ब्हीना नहीं ?

उत्तर:—पोते ज्ञानचक्षुथी जोयुं के, हवे पुस्तक नहि लखावीए तो म-
र्वनी स्मरणशक्ति हीन थइ गयेली होवाथी सर्व शास्त्रनो लोप थइ जशे
अने ब्होटुं दूषण प्राप्त थशे. माटे अपवाद सेव्रीने पुस्तक लखाववानो
प्रारंभ कर्यो. आ अधिकार वृहत्कल्पनी भाष्यमां स्फुटपणे छे.

१५ प्रश्न:—ए आगमो कोनी पासे सांभलवां ?

उत्तर:—गुरु महाराज पासे.

१६ प्रश्न:—गुरु महाराज कोने मानवा ?

उत्तर:—जे गुरु पापथी बीहे, सत्योपदेश ओणे; हिंसा, असत्य, चोरी,

स्त्रीगमन अने धन विगेरे परिग्रहना त्यागी होय, निरंतर शास्त्राध्ययन करता होय तेमने गुरु मानवा. तेमनी पासे धर्मोपदेश सांभलवो.

१७ प्रश्नः—पूर्वोक्त सर्व गुण न होय, पण शास्त्रोपदेश करी जाणता होय तो तेमनी पासे धर्म सांभलवामां शुं हरकत छे ?

उत्तरः—उपदेश करनार मनुष्य उत्तम गुणवालो होय, तोंज श्रोताओ-ना मन उपर सारी असर करी शक्ये छे अने पोताना उत्तम गुणोनी छाप सामा धणीना हृदय उपर पार्झी शके छे; परंतु जो उपदेशक गुण विहीन होय तो “परोपदेशे पांडित्यम्” जेवुं थाय छे, पोते मिथ्याडोल धारण करी भवभ्रमण वधारता जाय छे अने श्रोताओ पोतानो आत्मा सुधारी शकता नथी; कारण के, गुरु कहे छे पण तेमनाथी पाली शकातुं नथी, तो आपणे धर्म शी रीते पालीए ? एम मनमां आववाथी लाभ थाय नही.

१८ प्रश्नः—यत् किंचित् सारभूत धर्मतत्त्व शुं छे ? ते कहो.

उत्तरः—प्रथम तो धर्मनी योग्यता करवी.

१९ प्रश्नः—धर्मनी योग्यता शी रीते थाय ?

उत्तरः—मार्गानुसारीना गुण उत्पन्न करवाथी धर्मनी योग्यता थाय.

२० प्रश्नः—मार्गानुसारीना गुणनुं विवेचन करो.

उत्तरः—प्रथम न्यायविभव—सर्व प्रकारना व्यापारमां न्याय पूर्वक वर्त्तवुं, अन्यायथी चालवुं नहीं, नोकरी करतां धणीना सोंपेला कार्यमांथी पैसा खाइ जवा नहीं, लांच खावी नहीं, ओछी समजवाला मनुष्यने छेतरवा प्रयत्न करवो नहीं, व्याज वटंतर करनारे सामा धणीने छेतरी व्याजनां पैसा वधारे लेवा नहीं, माल भेलसेल करीने वेचवो नहीं, सरकारी नोकरी करनार मनुष्ये धणीने वहाला थवा सारू लोको उपर कायदा विरुद्ध जुलम गुजारवो नहीं, मजूरी वा कारीगरीनो धंधो करता रोज लइ काम बराबर करवुं, खोटुं दिल करवुं नहीं, नात अथवा माझनमां शेठाइ करतो होय तो, पोताथी विरुद्ध मतवालाने द्वेष बुद्धिथी

ગેરવ્યાજબી ગુનેગાર ઠરાવવો નહીં, કોઈ માણસે આપણું બગાડયું હોય તે દ્વેષથી તેના ઉપર खोटો આરોપ મૂકવો નહીં; અથવા તેને નુકશાન કરવું નહીં. કોઈને खोटું કલંક દેવું નહીં. ધર્મગુરુને બ્હાને પૈસા લેવા સારૂ ધર્મમાં ન હોય, તે વાત સમજાવવી નહિ; અથવા સેવકની સ્ત્રી સાથે અયોગ્ય કર્મમાં પ્રવર્ત્તવું નહિ. ધર્મ નિમિત્તે પૈસા કઢાવી પોતાના કાર્યમાં વાપરવા નહીં. ધર્મ સંબંધી કાર્યમાં વાપરવા માટે પળ खोटी સાક્ષી પૂરી પૈસા લેવા નહીં. ધર્મકાર્યમાં કાંઈ ફાયદો થતો હોય તે બદલ મનમાં વિચારવું જે, આપણે ધર્મને વારતે જૂઠું બોલીએ છીએ, આપણા કામ સારૂ ચોલતા નથી માટે તેમાં દોષ નથી એમ સમજી ડુંધું ચતું કરવું તે પળ અન્યાય છે. દેરાસર અથવા ઉપાશ્રયમાં પ્રમાવના થતી હોય, તે એકથી વધારે વાર લેવી તે પળ અન્યાય છે. દેરાસર અથવા ઉપાશ્રયના કાર્યમા-
 ર કરનારાઓએ તે સ્થાતાનાં મકાનો પોતાના સ્થાનગી કાર્યમાં વાપરવાં ન-
 હીં. અથવા તે સ્થાતાના માણસો પાસે સ્થાનગી કાર્ય કરાવવું નહીં. કોઈ માણસ નાત જમાડતો હોય અને તેની સાથે કંઈ બિગાડ હોય, તેથી તેનો વરો બગાડવા કંઈ લડાઈ ડમી કરવી, પકવાન વિગેરે જોડીએ તેથી વિ-
 શેષ લડી બગાડ કરવો, સંપ કરી વધારે ખાઈ જવું અને તેને તૂટ પડે તેવી યુક્તિઓ કરવી; તે પળ અન્યાય જ છે. પરસ્ત્રીગમન કરવું નહીં. સ્ત્રી અથવા પુરુષ કાંઈ સલાહ પૂછે તો જાણ્યા છતાં खोटी સલાહ આપવી ન-
 હીં. પોતાના ધનીના હુકમ શિવાય તેના પૈસા લેવા નહીં. એક બીજાને લડાઈ થાય એવી સમજ આપવી નહીં. પોતાનું માન પ્રતિષ્ઠા વધારવા સારું અસલ ધર્મોપદેશ દેવો નહીં. અન્યમતાવલંબી, ધર્મ સંબંધી સ્ત્રી વા-
 ર્ત્તા કહેતો હોય એમ છતાં ‘એ ધર્મ વધી જશે’ એમ જાણી તે વાર્ત્તા જૂ-
 ઠી પાડવાની કુયુક્તિ કરવી તે પળ અન્યાય છે. પોતે અવિધિએ પ્રવર્ત્તતો હોય અને અન્ય પુરુષને વિધિથી વર્ત્તતો જોઈ તેના ઉપર દ્વેષ ધારણ કર-
 વો તે અન્યાય છે. જે પુરુષ વિધિથી વર્ત્તે છે તેને ધન્યવાદ આપવો અને પ્રોત્સાહી તે પ્રમાણે વર્ત્તીતું નથી તેને માટે પસ્તાવો તે શ્રુ

સરકારની અથવા યુનિસિપાલિટીની ઢાળચોરી કરવી, સ્ટાંપની ચોરી કરવી, તેમ જ સ્ત્રી પેદાશ છુપાવી થોડી પેદાશ ઉપર સરકારને કર આપવો તે પણ અન્યાય છે. સ્વાતંત્ર્ય પાડવું, કુંચી લાગુ કરવી, અથવા લૂંટ પાડવી તે પણ અન્યાય કહેવાય છે. ગુણવંત સાધુ મુનિરાજ, મગવંત અને ગુરુ મહારાજના અવર્ણવાદ બોલવા નહીં. તેમ જ શુદ્ધ ધર્મના અવર્ણવાદ બોલવા નહીં. અને કન્યાના પૈસા લઈ પોતે વિવાહ કરવો નહીં. આ શિવાય બહુ પ્રકારે અન્યાય થઈ શકે છે. તે સર્વ ત્યાગ કરીને વ્યાપાર કરવો, તે માર્ગાનુસારીનું પ્રથમ લક્ષણ છે.

૨ શિષ્ટાચાર—જ્ઞાન અને ક્રિયા કરી ઉત્તમ આચરણવાળા મનુષ્યોના આચાર શિષ્ટાચાર કહેવાય છે. તેમાં લોક નિંદા કરે તેવું કાર્ય કરવું નહીં. રાજા વંદ કરે તેવું કામ કરવું નહીં. વેશ્યા તથા પરસ્ત્રીગમન ત્યજવું. જૂગડે રમવું નહીં. શિકાર કરવા જવું નહીં. ચોરી કરવી નહીં. ઘણી જીવહિંસા થાય તેવો વ્યાપાર કરવો નહીં. જેથી કોઈ માણસને નુકશાન થાય, કોઈનો જીવ જાય, એવું જૂઠું બોલવું નહીં; બની શકે તો સર્વ પ્રકારે જૂઠું બોલવું નહીં અને માંસ, મદિરા, તાડી, મધ, માલખણ, કંદમૂલ વિગેરે અમૃત્ય પદાર્થો ખાવા નહીં.

૩ સરસ્વા ધર્મ આચારવાળા સાથે વિવાહ કરવો, પણ એક ગોત્રી માથે કરવો નહીં, હેમચંદ્રાચાર્યે યોગશાસ્ત્રમાં એક ગોત્રવાળા સાથે વિવાહ કરવાનો નિષેધ કહ્યો છે. સ્ત્રી મર્તારનો ધર્મ એક જ હોય તો ધર્મ સંબંધી તકરાર ઊઠવાનો સંભવ રહે નહીં અને ધર્મકાર્ય કરવામાં પરસ્પર સાધનમૂત થઈ પડે.

૪ સર્વ પ્રકારના પાપથી ડરવું. કારણ કે, પાપ કરવાથી આ લોકમાં નિંદા થાય અને બીજા મનુષ્યોમાં નરકાદિ દુઃખ ભોગવવાં પડે.

૫ દેશાચાર પ્રમાણે વર્તવું. જે દેશમાં વસતા હોઈએ, તે દેશમાં જે જે કામ કરવાથી નિંદાપાત્ર ન થવાય, તેવી રીતે વર્તવું. વસ્ત્ર, આભૂષણ, અશન પાનાદિ દેશની રીતિ પ્રમાણે કરવું. જે દેશમાં જે વસ્ત્ર પહેરાતાં હો-

ય તે છોડી અન્યદેશની રીતનાં પહેરવાં નહીં.

૬ સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા તેમ જ રાજા, પ્રધાન, મંડારી, કો-ટવાલ વિગેરે કોઈ પણ મનુષ્યના શ્રવણવાદ બોલવા નહીં.

૭ જે ઘરમાં બારી બારણાં વિગેરે પેસવા નીકલવાના અનેક રસ્તા હોય, તેવા ઘરમાં રહેવું નહીં. રહેવાથી ચોર પ્રમુખને આવવાનું તથા સ્ત્રીને ગેર-વર્તણુક ચલાવવાનું સુગમ પડે.

૮ અશુદ્ધ સ્થાનકવાલા ઘરમાં વસવું નહીં. જે ઘરની જમીનમાં ડુંધેઈ લાગેલી હોય, જે ઘરની નીચે હાડકાં તથા મુડદાં દાટેલાં હોય, અથવા મુડદાં વાલેલાં હોય, અથવા આસપાસ વેશ્યા, જુગારી, ચોર, કસાઈ વિ-ગેરે રહેતા હોય, તેવાં ઘર વરજીને સારા પાડોશમાં રહેવું. પાડોશી ધર્મ-વંધુ હોય તો સર્વોત્તમ સમજવું. અન્યમતાવલંબીના પાડોશથી તેમના આ-ચાર વિચાર આપણામાં પ્રવેશ કરી જાય છે તે, જે ઘણો શ્રમ વેઠતાં પણ પાછલથી દૂર થઈ શકતા નથી અને પ્રાચે અનેક પાપશંકનમાં પડ-વું પડે છે.

૯ અતિ ગુપ્ત સ્થાનમાં રહેવું નહીં. રહેવાથી ગુણી પુરુષને દાન દેવાનો અવકાશ મળતો નથી. વઢી આગ પ્રમુખના ભય વચ્ચે જાનમાલ બચાવવા મુશ્કેલ થઈ પડે છે.

૧૦ અતિ પ્રગટ સ્થાનમાં રહેવું નહીં. રહેવાથી સ્ત્રી વર્ગ સંપૂર્ણ લજ્જા સાચવી શક્તી મથી, વઢી દ્વાર આગલ ઘોંઘાટ ચાલતો હોય તેથી સ્થિર ચિત્તે કાંઈ કાર્ય થતું નથી.

૧૧ સત્સંગ—ગુણી પુરુષનો સંગ કરવો. મુનિ મહારાજ, દેવ. ગુરુ મ-ક્તિકારક શ્રાવક અને પ્રમાણિક ગૃહસ્થોની સાથે જ વિશેષ પરિચય રાખવો. મિથ્યાત્વીનો સંગ કરવો નહીં; કરવાથી આપણી ધર્મબુદ્ધિ નષ્ટ થઈ જાય છે. સુસંગથી સારી બુદ્ધિ થાય છે. તેનાં સદાચરણ જોઈ આપ-ણન પણ સદાચરણ ગ્રહણ કરવા અવકાશ મળે છે. જુગારી, લુચ્ચા, ચોર, વિશ્વાસઘાતિ, ઠગ વિગેરેની સોબત કરવાથી તેવાં નીચ કૃત્યો કરવાનું

વલણ સહજ થઈ જાય છે. માટે તેવા અધર્મીઓનો ત્યાગ કરવો.

૧૨ માતા પિતાની આજ્ઞામાં રહેવું, તેમને પૂજનારા થવું, નિત્ય પ્રાતઃ-કાલે તેમને વંદન કરવું. પરદેશ જતી વખતે અને આવીને પણ વિનય પૂર્વક પાદપૂજન કરવું. જો વૃદ્ધ થયા હોય તો તેમને સ્વાદ પીવાની તેમ જ પહેરવા ઓઢવાની શક્તિ મુજબ તજવીજ રાખવી. કોઈ વખત ક્રોધ કરવો નહીં. કટુ વચન વાપરવાં નહીં. તેમના આદેશનું ઉલ્લંઘન કરવું નહીં. કદાપિ ગેરવ્યાજબી, નહીં કરવા યોગ્ય કામ બતાવે તો મૌનવૃત્તિ ધરવી. અયોગ્ય કર્મ કરવાથી થતા ગેરફાયદા વિનય પૂર્વક સમજાવવા પ્રયત્ન કરવો. તેમનો આપણા ઉપર અવર્ણનીય ઉપકાર છે. માતાએ નવ માસ સૂધી ઉદરમાં રાખી, માર વહન કરી અનેક વેદનાઓ આપણે માટે સહન કરી છે, વિષ્ટા મૂત્રાદિ મલીન તત્વોથી આપણું વારંવાર પ્રક્ષાલન કર્યું છે. વલી આપણે વ્યાધિ ભોગવતા હોઈએ તે વખતે ક્ષુધા, તૃષ્ણા વેડી અનેક ઉપચારો કરી આપણું શુદ્ધ બુદ્ધિથી પાલન કરે છે. આ શિવાય પરોક્ષ રીતે તેમના ઉપકારનો સ્ત્રોત નિરંતર વહ્યા જ કરે છે. માતા પિતા તો જગત્માં કલ્પવૃક્ષ સમાન છે. અંતિમ તીર્થંકર મહાવીરસ્વામી ત્રિશ-લાદેવીના ઉદરમાં આવ્યા પછી માતા દુઃખી થશે, એમ ધારી કિંચિત્ વચ્ચે અચલાયમાન રહ્યા; તેટલામાં તો માતાએ અનેક કલ્પાંત કરવા માંડ્યા, મૂર્છા ખાઈ ઘરતી ઉપર ઢલી પડ્યાં ! તે જ વખતે મગવંતે અભિગ્રહ કહ્યો કે “ માતા પિતા સ્વર્ગે ગયા પછી જ દીક્ષા ગ્રહણ કરી-શ.” અહો ! પુત્રની પૂજનીક બુદ્ધિ તરફ દૃષ્ટિ કરો. રામ અને લક્ષ્મણ તેમ જ પાંડવોએ માતા પિતાની જે સેવા કરી છે, તેનું વર્ણન સહસ્ર જિ-ઘ્વાથી પણ કરવું મુશ્કેલ છે. તેમના કરેલા ઉપકારનો બદલો આપણે વાલી શકવાના નથી, તો પણ નિરંતર તેમને ધર્મ રસ્તે યોજવા પ્રયત્ન કરી ભક્તિ કરવી.

૧૩ જ્યાં સ્વરાજાનો અથવા પરરાજાનો ભય હોય, તેવા સ્થાનમાં રહેવું નહીં. રહેવાથી ધર્મની, ધનની તેમ જ શરીરની હાનિ થાય છે.

૧૪ પેદાશના પ્રમાણમાં સ્વચ્છ કરવું. પેદાશના ચાર વિભાગ કરવા. એક ભાગ ઘરમાં રાખવો, બીજો ભાગ વ્યાપારમાં રોકવો, ત્રીજો ભાગ પોતાના તથા કુટુંબના સ્વાસ્થ્ય પીવામાં અને વસ્ત્રાદિકમાં વાપરવો, ચોથો ભાગ ધર્મકાર્યમાં વાપરવો. એ પ્રમાણે પેદાશનો વ્યય કરવો. જો પેદાશ ઓછી હોય તો દશમો ભાગ અથવા શક્તિ મુજબ દ્રવ્ય ધર્મ નિભિતે અવશ્ય વાપરવું. મહા મહેનતે ઉદરપોષણ થતું હોય તો મન કોમલ રાખી ધર્મકાર્યમાં દ્રવ્ય વાપરનારની અનુમોદના કરવી.

૧૫ ધનને અનુસારે વસ્ત્રાનૂષ્ઠાન પહેરવાં. થોડું દ્રવ્ય હોય અને ધનવાન્ જોવાં વસ્ત્ર પહેરવાથી તેમ જ વધારે દ્રવ્ય હોય અને ગરીબના જેવાં પહેરવાથી લઘુતા થાય છે.

૧૬ શાસ્ત્ર શ્રવણ કરવામાં ચિત્ત પાતેલું. વૃદ્ધિના આઠ પ્રકારના ગુણ ઉપાર્જન કરવા. ૧ શાસ્ત્ર સાંભળવાની ઇચ્છા કરવી. ૨ શાસ્ત્ર સાંભળવું. ૩ તેનો અર્થ સમજવો. ૪ તે યાદ રાખવો. ૫ ઉહ—તેમાં તર્ક કરવો તે સામાન્ય જ્ઞાન. ૬ અપોહ—વિશેષ જ્ઞાન મેલવું. ૭ ઉહાપોહથી સંદેહ ન રાખવો. ૮ તત્ત્વજ્ઞાન ઇટલે અમુક વસ્તુ જ્ઞાનજ છે, એવો નિશ્ચય કરવો. પૂર્વોક્ત રીતે શાસ્ત્ર શ્રવણ કરી પોતાના અવગુણ ત્યજવા ઉદ્યમ-વંત થવું.

૧૭ અર્જીર્ણ છતાં આહાર કરવો નહીં. સ્વાધેલી વસ્તુ પક્ષી ન હોય ત્યાં સુધી બીજો આહાર કરવો નહીં. રોગ ઉત્પન્ન થાય તેવી વસ્તુ સ્વાધી નહીં. સ્વાદિષ્ટ વસ્તુ દેહી ગયા ઉપરાંત સ્વાધી નહીં.

૧૮ અકાલે ભોજન કરવું નહીં. ભોજન કરવાનો જે વસ્ત્ર નિમાર્ણ કરેલો હોય તે વસ્ત્ર ત્યજવો નહીં.

૧૯ ધર્મ, અર્થ અને કામ એ ત્રણ વર્ગ સાધના. ગૃહસ્થાવસ્થામાં જે સમય ધર્મ સાધનનો હોય, તે વખતે ધર્મ સાધવો. પૈમા ઉપાર્જન કરવાના સમયે તે કામ કરવું. ભોગ—ઉપભોગ ભોગવવાને સમયે તેમાં તત્પર રહેવું. ધર્મ—સાધન કરવાને સમયે દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરવાનું સુષ્ટ્ર તો ધ-

મંથી ચૂકાય છે. સર્વ વસ્તુની પ્રાપ્તિ ધર્મથી જ થાય છે. ધર્મ ચૂક્યા તો ત્રણે વર્ગ હાથમાંથી ગયા સમજવા. માટે દિવસમાં ત્રણે વર્ગ સાધવાનો બલત બાંધી રાખવો; જેથી દ્રવ્ય પેદા કરવામાં તેમ જ સંતારોચિત કાર્ય કરવામાં વિઘ્ન ન આવે, જગત્માં નિંદા ન થાય અને ધર્મસાધન રૂઢી રીતે થાય એમ વર્તવું.

૨૦ મુનિરાજ મહારાજનું દાન દેવા રૂપ આતિથ્ય વિનય પૂર્વક કરવું; દુઃખી જનને અનુકંપાદાન દેવું; મુનિની સેવા ભક્તિ કરવામાં કુશલ રહેવું અને અહંકાર રહિતપણે દાન દેવું.

૨૧ જિનમતને વિષે સન્માન પૂર્વક રાગ ધરવો. છોટો હઠ—કદાગ્રહ કરવો નહીં.

૨૨ ગુણીજનનો પક્ષ કરવો. તેમની સાથે સૌજન્યતા અને દાક્ષિણ્યતા વાપરવી. જે જે સુકાર્ય કરવાનાં હોય, તે તે વાનરની પેઠે ચપલતાથી નહીં પણ સ્થિરતાથી કરવાં. નિરંતર પ્રિયભાષિત થવું. કોઈને દુઃખ લાગે તેવું બોલવું નહીં. પોતાના તેમ જ પારકાના આત્માને ઉપકાર કરવાની બુદ્ધિ રાખવી; ગુણી પુરુષની અનુયાયી વર્તવું.

૨૩ જે દેશમાં જવાની શાસ્ત્રકાર આજ્ઞા ન આપતા હોય, અથવા રાજાની મના હોય, તે દેશમાં ઉઢતાડ કરી જવું નહીં; તેમ જ જે કાલે જે કાર્ય કરવાની આજ્ઞા ન હોય, તે કાલે તે કાર્ય કરવું નહીં. જેમ કે ઉષ્ણકાલમાં સેતી કરે તો થાય નહીં. ચોમાસામાં શીત પદાર્થ ખાવાથી પત્તે નહીં અને સમુદ્ર પર્વટન કરવાથી નુકશાન થાય. યવનના મુલકમાં જવાથી અમહ્ય વસ્તુ જબરાઈથી સ્વરાવે અને જબરાઈથી ધર્મ-અષ્ટ કરે, તેવા દેશમાં જવું નહીં. વલી પોતાનું બલ તપાસી કામ કરવું; કારણ કે શક્તિ ઉપરાંત કાર્ય કરવાથી ધનની તેમ જ તનની હાની થવાનો સંભવ છે.

૨૪ વ્રતને વિષે સ્થિર ચિત્તવાલા અને જ્ઞાને કરી સાવધાન એવા પુરુષની પૂજા કરવી. આત્મહિતાર્થે તેમની પાસેથી જ્ઞાન સંપાદન કરવું અને

તેમની પ્રવૃત્તિ પ્રમાણે વર્તવું.

૨૫ પોષણ કરવા યોગ્ય સ્વકુટુંબનું આહાર વસ્ત્રાદિકથી પોષણ કરવું.

૨૬ દરેક કાર્યારંભ કર્યા પહેલાં શુભ અશુભ પરિણામ દીર્ઘદષ્ટિથી વિચારવું અને પછી કાર્યારંભ કરવો.

૨૭ વિશેષજ્ઞ એટલે સામાન્ય અને વિશેષને ઓલખતાં શીખવું અથવા તેના જાણકાર થવું.

૨૮ લોકવલ્લભ એટલે સર્વ લોકને વલ્લભ લાગે તેવું કામ કરવું. કોઈને દુઃખવતું નહીં. અનીતિથી તેમ જ ધર્મધિરુદ્ધ આચરણથી લોકમાં ઘાલા થવાની ઇચ્છા રાખવી નહીં.

૨૯ લઙ્કાવાન્ થવું. નિર્લજ કાર્ય કરવું નહીં.

૩૦ વિનયવંત થવું. દેવ, ગુરુ, સુશ્રાવક, કુટુંબી, મહેતાજી, કલા શીખવનાર તથા રાજા પ્રધાનાદિક શેઠ, શાહુકાર જે કોઈ ગુણે કરી, ધને કરી, પદ્વીએ કરી અને વયે કરી અધિક હોય તે સર્વેનો યથોચિત વિનય કરવો.

૩૧ દુઃખી મનુષ્ય ઉપર દયા કરવામાં કુશલ રહેવું. જેમ વને તેમ હિંસાનું કામ કરવું નહીં.

૩૨ સૌમ્યદષ્ટિ રાખવી. કોઈ વસ્ત્ર કષાયવાળી પ્રકૃતિ ધારણ કરવી નહીં કે, જેથી અન્યને આપણા ઉપર દ્વેષ જાગે.

૩૩ છ વૈરીને જીતવા. ૧ કામ એટલે સ્ત્રી સેવા. પરસ્ત્રીનો સર્વથા લાગ કરવો. પોતાની સ્ત્રીનું પણ જેમ રોગાર્ત પુરુષ ઔષધ ખાવાની જરૂર પડે, તે લાયક તેમ ઋતુસ્નાનને અવસરે કેવલ ચિત્તની ઉપાધિ ટાલવા નિમિત્તે સેવન કરે; ભાવના તો છોડવાની જ રાખવી, શ્વાનની પેઠે નિરંતર અથવા એક રાત્રિમાં ઘણી વસ્ત્ર સ્ત્રીસંગ કરવો એ ઉત્તમ પુરુષોનું લક્ષણ નથી. નિલ સેવવાથી પોતાનું તથા સ્ત્રીનું શરીર નિર્બલ થતું જાય છે. વલી એવી કુટેવને લીધે સ્ત્રીના ચિરહ સમયે પરસ્ત્રી સેવવાની બુદ્ધિ થઈ આવે છે; પ્રાચ્યે દુનિયામાં લઘુતા પ્રાપ્ત થાય છે, કોઈ વિશ્વાસ

કરતું નથી, રાજા જાણે તો ઢંડ કરે છે અને આવતા ભવમાં નરકનાં દુઃખ ભોગવવાં પડે છે; માટે જેમ બને તેમ કામને વશ કરવો. ૨ ક્રોધ—કોઈના ઉપર ક્રોધ કરવો નહિ; સર્વ પ્રાણી ઉપર સમભાવ ધારણ કરવો; એક ક્રોધપૂર્વ સુધી સંયમ પાલી ઉપાર્જન કરેલું ફલ ક્રોધ કરવાથી ક્ષણ વારમાં નષ્ટ થઈ જાય છે અને કુગતિના માજન થવું પડે છે; હાલાહલ વિષ खाधું હોય તેથી એક વચ્ચત જ મરણ થાય છે, પણ ક્રોધ રૂપી હલાહલને વશ થયેલા પ્રાણીનું અનંતીવાર મૃત્યુ થાય છે; માટે નિરંતર ક્ષમાગુણ ધારણ કરતાં શીખવું. ૩ લોભ-લોભી મનુષ્યનું ચિત્ત સદાકાલ ફિકરમાં ભમ્યા કરે છે. તેને કોઈ પણ પ્રકારે સંતોષ ઉત્પન્ન થતો નથી. વળી લોભને વશ થવાથી પ્રાણી નહિ કરવા યોગ્ય કર્મ કરવા તત્પર થાય છે તેથી આ દુનિયામાં હીલના થાય છે અને પરભવમાં પણ દુઃખ ભોગવવાં પડે છે. માટે જે અવસરે જે મળે તેથી સંતોષવૃત્તિ રાખવી અને નીતિથી ઉદ્યમ કરવો, પૂર્વે જેવું પુન્ય ઉપાર્જન કર્યું હોય તેવું આ ભવમાં મળે છે, લોભ કરવાથી વિશેષ મલતું નથી. એવો વિચાર કરી સંતોષ પકડવો. સંતોષથી જ લોભ જીતાય છે. ૪ માન—માનદશા ધરવાથી જગત્માં લઘુતા પ્રાપ્ત થાય છે, લોકો અહંકારીનું ઉપનામ આપે છે, ગુરુનો અને ઘડીલનો વિનય થતો નથી; વિદ્યા કલા આવડતી નથી અને મનુષ્ય ભવ પામ્યા છતાં પણ ધર્મ સાધી શકાતો નથી; માટે માન તજી દૃઢ ગંભીરતા ધારણ કરવી. ૫ હર્ષ—કોઈ પણ કાર્યમાં અત્યંત હર્ષ ધારણ કરવો નહીં. હર્ષ કરવાથી ગર્ભને પગથીયે ચઢતાં વાર લાગતી નથી. આ સંસારમાં સર્વ વસ્તુઓ ક્ષણિક છે. શરીર આજે સુખી દેખાય છે અને કાલ અનેક વ્યાધિથી વીંટાઈ જાય છે. લક્ષ્મી ચપલ છે; આજે જે ઘરમાં લક્ષ્મી શોભી રહી છે તે ઘરમાં બીજે દિવસે ભૂત વાસો કરી રહે છે ! માટે આવા અસ્થિર પદાર્થો પૂર્વકૃત પુન્યને લીધે પ્રાપ્ત થયો હોય તો તેનો સદુપયોગ કરવો; પણ અત્યંત હર્ષિત થઈ ગર્વ કરવો નહીં. ૬ મદ—મદ આઠ પ્રકારના છે. જ્ઞાતિમદ, કુલમદ, બલમદ,

રૂપમદ, ઋદ્ધિમદ, લોભમદ, તપશ્ચર્યાનો મદ અને વિદ્યાનો મદ. જ્ઞાતિ-
નો મદ કરવાથી નીચ જાતિમાં ઉત્પન્ન થાય છે, કુલમદ કરવાથી ની-
ચગોત્ર બંધાય છે. બલનો મદ કરવાથી આવતે ભવે નિર્બલપણું પ્રાપ્ત
થાય છે. રૂપનો મદ કરવાથી કુરૂપપણું પ્રાપ્ત થાય છે. ધનનો તથા ઠ-
કુરાઈનો મદ કરવાથી પરભવે દરિદ્રિ થાય છે. જેમ જેમ મલતું જાય,
તેમ તેમ વધારે લોભ કરે અને મનમાં ધારે કે હું તો સ્વેચ્છા જ નહીં,
જે જે વ્યાપાર કરીશ તેમાં પેદા જ કરીશ ! એવા આજીવિકા મદ ધ-
રનાર મનુષ્યને કોઈ વખત એવો થકો લાગે છે કે, સર્વ દિવસનું પેદા
કરેલું એક દિવસમાં ચાલું જાય છે ! અને નિર્ધનાવસ્થા પ્રાપ્ત થાય છે.
માટે લોભનો મદ કરવો નહીં. તપશ્ચર્યાનો મદ કરવાથી તપ નિષ્ફળ
થાય છે. વિદ્યાનો મદ કરવો નહીં. વિદ્યાનો મદ કરનાર મનુષ્ય પોતાથી
અધિક વિદ્વાનને માન આપી શકતો નથી, પણ તેની અવગણના કરે છે
અને પોતે વધારે જ્ઞાન સંપાદન કરી શકતો નથી. ગર્વિષ્ટ હોવાથી શંકા
પડે તે પણ બીજાને પૂછી શકતો નથી. એમ ધીરે ધીરે પોતાની વિદ્યા સુષુ-
પ્ત છે અને આવતા ભવમાં અજ્ઞાની થાય છે. માટે વિવેકી માણસે આ આઠ
પ્રકારના મદ ત્યજવા.

૧૪ કૃતજ્ઞતા—પોતાને કોઈએ કરેલા ઉપકારને ભૂલવો નહીં. સમય આ-
વ્યે કરેલા ઉપકારનો બદલો ચાલવો.

૧૫ પાંચ ઇન્દ્રિયે વશ કરવામાં તત્પર રહેવું. ઇન્દ્રિયો મોકલી મૂકવા-
થી આ લોકમાં પણ બહુ નુકસાન થાય છે. જેમ કે સ્પર્શેન્દ્રિયું સુખ
ભોગવવા સારૂ હસ્તિ બંધનમાં પડે છે. રસેન્દ્રિયના વિષયથી માછલાંઓ
પ્રાણ વિમુક્ત થાય છે, ગ્રાણેન્દ્રિયના વિષયથી અમર કમલ ઉપર બેસે છે.
અને સૂર્ય અસ્ત થયે કમલ મીંચાઈ જવાથી અંદર ગોંધાઈ રહે છે. ચક્ષુ
ઇન્દ્રિયે વશ થવાથી પતંગીઆ દીવામાં પડી જીવ સુષુપ્ત છે. શ્રોતેન્દ્રિયના
વિષયથી હરણ પારધીને વશ થઈ જાય છે. એવી રીતે એક એક ઇન્દ્રિયે
છૂટી મૂકવાથી પ્રાણ જાય છે, ત્યારે પાંચ ઇન્દ્રિયોના વિષયમાં લુબ્ધ થ-

વાથી પરભવમાં કેવાં દુઃખ ભોગવવાં પડે ? તેનું વર્ણન તો જ્ઞાનીમહારાજ જ કરી શકે. માટે યથાશક્તિ વિષયનો સંકોચ કરવો. આ પ્રમાણે માર્ગાનુસારીના પાંત્રીશ ગુણ જે પુરુષમાં હોય, તે પુરુષ ધર્મને યોગ્ય જાણવો. આવા ગુણથી મનુષ્ય સમકિતવંત થાય છે, શ્રાદ્ધધર્મ અને મુનિ-ધર્મને પામે છે અને અંતે મુક્તિસુખને મેલવે છે.

૨૧ પ્રશ્ન:—સમકિત એ શું છે ?

ઉત્તર:—સમકિતના ઘણા પ્રકાર છે, પણ અત્યમાત્ર કહું છું. સમકિતના મુખ્ય બે પ્રકાર છે. ૧ વ્યવહાર સમકિત ને ૨ નિશ્ચય સમકિત. તેમાં વ્યવહાર સમકિત તે આગલ કહેલા અઢાર દૂષણ રહિત ઋષભાદિ ચોવીશ તીર્થકરને શુદ્ધ દેવ તથા તરણ તારણ જહાજ રૂપ માનવા. જે દેવ સંસાર થકી તત્ત્વા નથી, તેવાને દેવબુદ્ધિ માનવા નહીં; પ્રભુ મુનિનો જે માર્ગ બતાવ્યો છે, તે માર્ગે ચાલનારને ગુરુબુદ્ધિ ગુરુ માનવા; સાધુ અને શ્રાવકનો ધર્મ પ્રભુ જે પ્રમાણે બતાવ્યો છે, તે ધર્મને જ સ્વરો માનવો. આ ત્રણ તત્ત્વ ઉપર શ્રદ્ધા રાખવી તે વ્યવહાર સમકિત. ૨ નિશ્ચય સમકિત, તે પ્રથમ પોતાના આત્માનું સ્વરૂપ અને પુદ્ગલનું સ્વરૂપ જાણવું. આત્મામાં ચેતન ગુણ છે અને પુદ્ગલમાં જડ ગુણ છે. તેથી આત્મામાં સર્વ પદાર્થ જાણવાની શક્તિ છે, પણ કર્મ કરીને આત્મા અવરોધો છે તથા હાલ સંપૂર્ણ ભાવ જાણી શકતો નથી. એવો નિર્ધાર થવાથી જે જે બાહ્ય પદાર્થો છે, તેના ઉપરથી મોહનો નાશ કરે છે. ફક્ત આત્મગુણમાં આનંદ માને છે. જે સંસારી આનંદ છે, તે સર્વે અસ્થિર આનંદ છે, અને તેને સ્વરો આનંદ માનવાથી કર્મબંધ થાય છે ને દુર્ગતિમાં તેનાં દુઃખ ભોગવવાં પડે છે. આત્માનું જ્ઞાન જેમ જેમ નિર્મલ થતું જાય છે તેમ તેમ સાંસારિક કાર્યમાં મગ્નતા ઘટતી જાય છે. કર્મના યોગે જે સુખ દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે, તેને કર્મનાં ફલ જાણીને રાગ દેવ કરતા નથી. પુદ્ગલને સંયોગે કર્મ બાંધ્યાં છે તે ભોગવાય છે; એમ વિચારે છે. આ પ્રમાણે ચિત્તની સુંદરતા થાય છે, પરંતુ વિશેષ વિશુદ્ધિ નથી. થઈ તેથી

સંસારને છોડી શકતો નથી. શ્રાવકનાં વ્રત પળ લઈ શકતો નથી, ણ્ઠ લેવાની ભાવના રાત દિવસ બની રહેલી છે, અનંતાનુબંધી કષાવ્રતની ચોકડી તથા સમકિતમોહની, મિશ્રમોહની અને મિથ્યાત્વમોહની એ સ્થાત પ્રકૃતિ ક્ષય થઈ છે. એવા જીવોને સમકિતની પ્રાપ્તિ થાય, તે નિશ્ચય સમકિત કહીએ.

૨૨ પ્રશ્ન:—નિશ્ચય સમકિતદૃષ્ટિને વ્યવહાર સમકિત હોય કે નહીં ?

ઉત્તર:—ઘણું કરીને હોય.

૨૩ પ્રશ્ન:—વ્યવહાર સમકિતવાલાને નિશ્ચય સમકિત હોય કે નહીં ?

ઉત્તર:—હોય પણ સ્વરૂપ અને ન પણ હોય.

૨૪ પ્રશ્ન:—એકલા વ્યવહાર સમકિતથી શું લાભ થાય ?

ઉત્તર:—વ્યવહાર સમકિત નિશ્ચય સમકિતનું કારણ છે. દેવ ગુરુની શ્રદ્ધા થઈ એટલે ગુરુ મહારાજની સેવા કરે. ગુરુ મહારાજ ધર્મ સંમલાથે એટલે પોતાના આત્માનું તથા પુદ્ગલનું સ્વરૂપ જાણે. એમ કરતાં કરતાં અનુક્રમે નિશ્ચય સમકિત થાય.

૨૫ પ્રશ્ન:—દેવની ભક્તિ શી રીતે કરે ?

ઉત્તર:—દેવ હાલ વિચરતા નથી, પરંતુ તેમની મૂર્તિ છે તે આપણને આધારભૂત છે. તેથી પાપાણની, ધાતુની, રત્નની, કાષ્ઠની અને દાંતની; જેવી પોતાની શક્તિ હોય તેવી ભગવંતના આકારવાલી મૂર્તિ કરાવે. યથાશક્તિ સુંદર ચૈત્ય બંધાવે અને આચાર્ય મહારાજ પાસે તે પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવીને તેની ભક્તિ કરે. અથવા પૂર્વ પુરુષોએ એવાં જિનર્થિવ પધરાવેલાં હોય છે, તેમની શ્રષ્ઠ દ્રવ્યે કરીને પૂજા કરે તથા તેમની સમીપે મહે પ્રકારે ગુણગ્રામ કરે.

૨૬ પ્રશ્ન:—પ્રતિમાને પૂજવાથી શું લાભ થાય ? પ્રતિમા કાંઈ ભગવાન નથી તો તેને કેવા ભાવથી પૂજવી ?

ઉત્તર:—ભગવંત ધર્મ પ્રકાશી ગયા છે. તેને આધારે ધર્મનું સ્વરૂપ, આત્માનું સ્વરૂપ જાણ્યું છે તેથી તેઓ ઉપગારી પુરુષ છે. તે ઉપગારી પુ-

રૂપ તો નિર્વાણ પામ્યા છે, ત્યારે પ્રતિમાજીમાં તેમના નામનો આરોપ કરીને ભક્તિ કરવી. જેમ આપણા ઘડીલની અથવા માન્ય પુરુષની છબી હોય છે અને તેના કોઈ ગુણગ્રામ કરે છે, તો આપણે સુશી થઈએ છીએ અને તેની કોઈ લઘુતા કરે છે તો આપણે દિલગીર થઈએ છીએ. વલી હાલમાં રાજ્યકર્તા એડવર્ડ તથા વીજા ગવર્નર જનરલ, ગવર્નર અને પ્રતિષ્ઠિત અધિકારીઓની છબી તથા બાવલાંઓ સ્થાનકે સ્થાનકે બેસારેલાં દૃષ્ટિએ પડે છે અને તેમ કરેલું જોઈને તે અધિકારી તથા તેમના ઉપર પ્રીતિભાવ ધરાવનારા લોકો રાજી થાય છે અને તે અધિકારી પોતાને નાન મલ્યું સમજે છે. તેમ આપણે પણ ભગવંતની મૂર્તિ બેસારવાથી તેમને માન આપીએ છીએ. તેમને માન આપવાનું મન થયું તે શુભ અધ્યવસાયનું લક્ષણ છે અને તેથી જીવ મ્હોટું પુન્ય ઉપાર્જન કરે છે. જેઓ જૈન નામ ધરાવીને ટુંદીઆ કહેવાય છે, તેઓ પ્રતિમાને પૂજતા નથી. તે તેમની અજ્ઞાનતા છે. તેઓ જૈનશાસ્ત્રને માનવાનું કહે છે. પણ તેઓ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે તેમ કરતા નથી. આ બાવતના દાખલા શ્રી પ્રતિમાશતક ગ્રંથમાં ઉપાધ્યાય શ્રી યશો વિજયયજીએ ઘણા આપેલા છે. તથા સમકિતશલ્યોદ્ધાર નામે ગ્રંથ છપાયેલ છે, તેમાં પણ ઘણા દાખલાઓ છે. તેથી અર્હિ વિસ્તારથી લખતો નથી. ભગવંત વિચરતા હતા તે વખતની પ્રતિષ્ઠિત કરેલી પ્રતિમાજી હાલમાં વિદ્યમાન છે અને ટુંદક મત તો આધુનિક નીકલેલો છે ત્યારે જો પ્રતિમા પૂજવાનું અયોગ્ય હોય તો ભગવંત થતાં કેમ બને ? ત્યાર પછી પણ ઘણા આચાર્યો થયા છે. જેમના ઉપદેશથી ઘણાં શ્રાવકોએ પ્રતિમાજી કરાવ્યાં તથા અનેક પ્રકારે પૂજા કરી. ગૃહસ્થાવાસમાં રહેલા શ્રાવકભાઈઓને ભગવંતના ગુણગ્રામ કરવા શારૂ અનુકૂલતા મેળી જમ્યાં જોઈએ તે દેરાસરજી છે અને તેની અંદર ભગવતના ગુણનું સ્મરણ થવા શારૂ જિનબિંબની સ્થાપના કરેલી છે. તેમની આકૃતિ એવી સૌમ્ય છે કે, તેને જોવાથી ભગવંતનાં ગુણ સાંભરે છે. પોતાના

વહીલની અથવા માનનીય પુરુષની છબી અથવા તેની કોઈ વસ્તુ પહોં
 હોય છે તો તેને જોઈને તે પુરુષ અને તેના ગુણો જેમ સ્મરણમાં આવે છે;
 તેમ મગવંતની મૂર્તિ જોઈને પણ થાય છે. પ્રતિમાજીનું મુખ જોઈને વિ-
 ચારે છે કે, આ મુખ કેવું છે ? જે મુખે કોઈના અવર્ણવાદ, મૃષાવાદ કે,
 હિંસાકારી વચન બોલાવ્યાં નથી. તેમાં રહેલી જિહ્વાવડે રસેંદ્રિના વિષ-
 યોનું સેવન કરેલું નથી, પણ આ મુખવડે ધર્મોપદેશ દેઈને અનેક મન્ય
 પ્રાણીઓને સંસારસમુદ્રમાંથી તાર્યા છે; માટે આ મુખને ધન્ય છે. આ
 નાસિકાવડે સુરભિગંધ દુરભિગંધ રૂપ ગ્રાણેંદ્રિના વિષયોનું સેવન કર્યું ન-
 થી. આ ચક્ષુર્દેદ્રિવડે પાંચ વર્ણ રૂપ વિષયોને સેવ્યા નથી, કોઈ સ્ત્રીના
 ઉપર કામવિકારની નજર જોયું નથી તેમ કોઈની સામે દ્વેષની નજરે પણ
 જોયું નથી. માત્ર વસ્તુસ્વભાવ અને કર્મની વિચિત્રતા વિચારીને સમભાવે
 રહેલા છે. તેથી એવા નેત્રને ધન્ય છે. આ કર્ણ કરીને વિચિત્ર પ્રકારના
 રાગ રાગણી સાંભળવા રૂપ તેના વિષયનું સેવન કરેલું નથી, પરંતુ પ્રિય
 અપ્રિય જેવા શબ્દો કાને પહોંચ્યા તેવા સમભાવે સાંભળ્યા છે. આ શરીર-
 વડે કોઈ જીવની હિંસા કે અદત્તગ્રહણ વિગેરે કર્યું નથી. માત્ર જીવરક્ષા
 કરી છે અને કોઈ જીવ દુઃખ પામે નહીં તેમ વર્ત્યું છે. ગ્રામાનુગ્રામ વિ-
 હાર કરી મન્યજીવોને સંસારના દુઃખમાંથી ઉદ્ધર્યા છે અને પોતે કર્મોનો
 ક્ષય કરી કેવલજ્ઞાન કેવલદર્શન પ્રગટ કર્યું છે. માટે આ પ્રભુને ધન્ય છે.
 એઓ પરમ ઉપગારી છે. તેથી તેમની જેટલી ભક્તિ કરી શકું તેટલી ક-
 રવી યોગ્ય છે. આવી સુંદર ભાવના મગવંતની મુદ્રાં દેખવાથી ઉત્પન્ન
 થાય છે. ઉત્તમ પ્રાણીઓ એવા પ્રભુની જલ, ચંદન, કેસર, બરાસ, પુષ્પ,
 ધૂપ, દીપ, ફલ, નૈવેદ્યવડે પૂજા કરે છે. તથા આભૂષણો ચઢાવે છે. એ પ્ર-
 માણે પૂજા કરવામાં યથાશક્તિ દ્રવ્યનો વ્યય કરતાં ચિંતવે છે કે, હું જે
 દ્રવ્ય પેદા કરું છું, તે પેદા કરતાં અનેક પ્રકારનાં પાપ લાગે છે. વલી
 તે ધન સંસારી કાર્યમાં વાપરું છું તેથી પણ ઉલટી પાપની વૃદ્ધિ કરું છું.
 મ્હારે એ ધનમાંથી મ્હારા પ્રણામ પહોંચે તેટલું ધન જો હું પ્રભુભક્તિમાં

વાપરું તો તેનાથી પાપ બંધાતું અટકે અને પુન્યબંધન થાય. વલી એ ધન પ્રાપ્તે મ્હારું નથી. મ્હારી સાથે આવવાનું નથી. મ્હારો ને એનો સ્વભાવ ભિન્ન છે. હું ચેતન છું. એ જહ છે. માટે મ્હારે એના ઉપરથી મૂર્છા ઉતારવી તે યોગ્ય છે. વલી વિચારે કે, હું પ્રમુની ભક્તિ કરીશ તો, તે જોડને બીજા જીવો તેની અનુમોદના કરશે. વલી કેટલાએક ભાગ્યશાલી જીવો ભક્તિ કરવાને તત્પર થશે તો તેનો કારણીક હું થઈશ. એટલે પ્રમુભક્તિ કરતાં અનેક પ્રકારના લાભ થશે. ઉત્તમ જીવો પ્રથમ દ્રવ્યપૂજા કરીને પછી ભાવપૂજા કરે છે એટલે તે અવસરે ભગવંતના ગુણ વિચારે છે અને પ્રમુના ગુણને વિચારીને તેનું પોતાના આત્માની સાથે મિલન કરે છે કે, અહો ! પ્રમ અરાગી ને હું રાગી, પ્રમ અદ્વેષી ને હું દ્વેષી, પ્રમુ અક્રોધી ને હું ક્રોધી, પ્રમુ અમાની ને હું માની, પ્રમુ અમાયી ને હું માયી, પ્રમુ અલોભી ને હું લોભી, પ્રમુ અકામી ને હું કામી, પ્રમુ નિર્વિષયી ને હું વિષયી, પ્રમુ આત્માનંદી ને હું સંસારાનંદી, પ્રમુ અર્તિદ્રિય સુખના ભોગી ને હું પુદ્ગલનો ભોગી, પ્રમુ સ્વસ્વાધી ને હું વિભાવી, પ્રમુ અજર ને હું સજર, પ્રમુ અશ્વય ને હું ક્ષય સ્વભાવવાલો, પ્રમુ અશરીરી ને હું શરીરવાલો, પ્રમુ અનિદક ને હું નિદક, પ્રમુ અચલ ને હું સચલ, પ્રમુ અમર ને હું નરણે સહિત. પ્રમુ નિદ્રા રહિત ને હું નિદ્રા સહિત, પ્રમુ નિર્મોહી ને હું સમોહી, પ્રમુ હાસ્ય રહિત ને હું હાસ્યયુક્ત, પ્રમુ રતિરૂ રહિત ને હું રતિરૂ સહિત, પ્રમુ અરતિ રહિત ને હું અરતિ સહિત, પ્રમુ શોક રહિત ને હું શોક સહિત, પ્રમુ ભય રહિત ને હું ભય સહિત, પ્રમુ દુગંછા રહિત ને હું દુગંછા યુક્ત, પ્રમુ નિર્વેદી ને હું સર્વેદી, પ્રમુ અક્લેશી ને હું સક્લેશી, પ્રમુ હિંસા રહિત ને હું હિંસાનો કરવાવાલો, પ્રમુ વચને રહિત ને હું મૃવાવાદી, પ્રમુ ઇચ્છારહિત ને હું અનેક પ્રકારની ઇચ્છાવાલો, પ્રમુ અપ્રમાદી ને હું સપ્રમાદી, પ્રમુ આશા રહિત ને હું આશાનો ભરેલો, પ્રમુ સર્વ જીવને સુખના દાતા ને હું અનેક જીવોને દુઃખનો દેનાર, પ્રમુ અવંચક ને હું સવંચક—બીજાઓને ઠગનારો, પ્રમુ સર્વના વિશ્વાસઃ

પાત્ર ને હું અવિશ્વાસનું પાત્ર, પ્રભુ આશ્રવ રહિત ને હું આશ્રવનો, મરે-
લો, પ્રભુ નિઃપાપ ને હું સપાપ, પ્રભુ પરમાત્મપદને પામેલા ને હું બહિરા-
ત્માપણે વર્તેનો, પ્રભુ કર્મ રહિત ને હું કર્મ સહિત. આ પ્રમાણે ભગવંત
અનેક પ્રકારના ગુણે કરીને સંયુક્ત છે અને હું સર્વ પ્રકારનાં દુર્ગુણો
મરેલો છું. તેથી આ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરું છું. આજે ભાગ્યના ઉ-
દયથી આ પ્રભુની મૂર્તિ મેં જોઈ અને તેના આલંબનવડે મને પ્રભુના
ગુણનું સ્મરણ થયું તથા મ્હારા અવગુણ સમજવાનાં આવ્યા, તો હવે
હું મ્હારા અવગુણ ટાલવાનો ઉદ્યમ કરું, પ્રભુ જે રમ્ને ચાલ્યા તે રમ્તે
હું ચાલું અને પ્રભુ જેમ વર્ત્યા તેમ હું વર્તું. આ પ્રમાણેની ભાવના ભાવ-
તાં—ભાવપૂજા કરતાં પ્રાણી પોતાના કર્મનો ક્ષય કરે છે, શુદ્ધ સમક્તિ-
ને પ્રાપ્ત કરે છે અને યાવત્ સોક્ષસુખને પણ પામે છે. માટે જિનપ્રતિમા
ની પૂજા કરવાથી ઉપર પ્રમાણે લાભ જાણીને સર્વ ભવ્ય જીવોએ યથા-
શક્તિ જિનેશ્વરની ભક્તિ કરવી.

૨૭ પ્રશ્ન:—સામાન્ય પ્રકારે જિનભક્તિની રીત તથા લાભ તમે વતાવ્યા,
પરંતુ અનુક્રમે દરરોજ કેવી રીતે ભક્તિ કરવી તે કહો ?

ઉત્તર:—દિવસમાં ત્રણ વાર જિનમંદિરે જયું. તેમાં પ્રાતઃકાલે વાસ
ક્ષેપવડે પૂજા કરવી, મધ્યાન્હે જલ ચંદનાદિક અષ્ટદ્રવ્યથી, સત્તર પ્ર-
કારથી અથવા જેવી શક્તિ હોય તે પ્રમાણે વિશેષ દ્રવ્યથી પૂજા કરવી
અને સંધ્યાએ ધૂપપૂજા તથા દીપપૂજા કરવી. આ પ્રમાણે ત્રણકાલ જિ-
નપૂજા કરવી. તેમાં મધ્યાન્હની પૂજા પ્રભુને અંગે ફરસીને કરવાની છે
તથા ન્હાવું જોઈએ, ન્હાઈને શુદ્ધ થયા શિવાય પ્રભુનો સ્પર્શ કરવો ઘટિત
નથી. આપણું શરીર મલીન હોય છે તે ન્હાવાથી શુદ્ધ થાય છે. માટે
નિર્જીવ જગ્યા જોઈને શરીરની શુદ્ધિ થઈ શકે તેટલા જલવડે ન્હાવું.
વધારે પાણી ઢોલવું નહીં. વધારે પાણી ઢોલવાથી અતંત્ર્ય અપકાય
જીવોની વિના કારણે ત્રિરાવના થાય છે. ન્હાયા પછી શુદ્ધ વસ્ત્રવડે
શરીર સાફ કરવું. પછી સુંદર, શોભીતાં, સાંત્તારિક કાર્યમાં નહીં વાપરે-

લાં અને ધોયેલાં વસ્ત્ર ધારણ કરવાં. વગર ધોયેલાં વસ્ત્ર પહેરીને પૂજા કરવાથી નીચીનું પ્રાયશ્ચિત્ત કહેલું છે. પછી પોતાની શક્તિના પ્રમાણમાં યોગ્ય આભરણો ધારણ કરવાં અને જિનપૂજાને માટે જલ, ચંદન, પુષ્પાદિક શુદ્ધ શુદ્ધ દ્રવ્યો લઈને જિનમંદિરે જવું. જિનમંદિરના પ્રથમ દ્વારમાં પેસતાં 'નિસિહિ' કહેવી. ત્યારથી સંસારી વ્યાપારનો નિષેધ કર્યાનું સમજવું. ઇટલે દેરાસરની અંદર વ્યાપાર રોજગાર સંબંધી વાતચીત પળ કરવી નહીં. ફક્ત જિનમંદિર સંબંધી કાર્યમાં જ ચિત્ત પરોવવું. દેરાસરમાં કાંઈ કામ ચાલતું હોય તો તેનો તપાસ કરવો, કાંઈ આશ્વાતના થયેલી હોય તો તે ટાલવી અને દેરાસરના નોકર ચાકરના કામકાજ તરફ નજર કરવી. પછી જ્યારે ભગવંતની મૂર્તિ દૃષ્ટિએ પડે, ત્યારે બે હાથ જોડી નમસ્કાર કરવો અને રંગમંડપમાં પેસતાં બીજીવાર 'નિસિહિ' કહેવી. અહિંથી જિનમંદિર સંબંધી વ્યાપારનો પળ ત્યાગ કર્યાનું સમજવું અને જિનપૂજા સંબંધી કાર્યમાં પ્રવર્તવું. પ્રથમ પોતાના હાથ ધોઈને સુવર્ણના, રૂઝાના, અન્ય ધાતુના અથવા મૃતિકાના પોતાની શક્તિ અનુસારે જેવા કલશ હોય તેવા કલશમાં નિર્મલ જલ ભરવું. પ્રભુના શરીર ઉપરથી આભરણાદિ ઉતારવાં. તે અવસરે ચિંતવવું કે, ભગવંત આ પ્રમાણે આભૂષણો ઉતારીને સંયમ ગ્રહણ કર્યું હતું. પછી મોરપીંછી વડે પ્રભુના શરીરની પ્રમાર્જના દૃષ્ટિપૂર્વક કરવી. કોંડી વિગેરે જંતુઓનો પ્રચાર થયો હોય તો તે દૂર કરીને કલશવડે અભિષેક કરવો. પછી વસ્ત્રના પોતાવડે કેસર ઉતારવું. તેનાથી ન નીકળી શકે તેવું કેસર વાલાકુંચીવડે દૂર કરવું. પછી પંચામૃતનો અભિષેક કરીને સુકુમાલ, સુંદર અને ધોણા ઉજ્જ્વલ વસ્ત્ર વડે પ્રભુનું શરીર જલ રહિત કરવું. પછી ઉત્તમ ચંદન, કેસર, વરાસાદિવડે નવ અંગે પૂજા કરવી અને જીવજંતુ રહિત, સદ્ધ્યા વિનાનાં, ભૂમિને નહીં ફરશેલાં, અશુચિના સંસર્ગ વિનાનાં અને મુગંધીવાલાં મોગરા વિગેરેનાં પુષ્પો, ચઢાં વગેરે. પછી મુગટ કુંડલાદિ આભરણો પહેરાવવાં. ત્યાર પછી અગર, સેલા-

રસ ત્રિગેરે સુગંધી વસ્તુઓથી બનાવેલો દશાંગધૂપ કરવો. પાનસમાં દી-
પક રાखीને દીપપૂજા કરવી. ભગવંતના શરીર ઉપર સોના રૂપાના વરક
યથાશક્તિ ચઢાવવા અને આંગી રચવી અથવા રચાવવી. પછી ભગવંત-
ના સમીપ ભાગે સુંદર ઉજ્જ્વલ અક્ષતેવડે નંદાવર્ત્ત અથવા સ્વસ્તિક ક-
રવો. તેમાં પ્રથમ ત્રણ ઢગલી કરતાં પહેલી ઢગલીએ જ્ઞાન પ્રાપ્તિ, બીજી
ઢગલીએ દર્શન એટલે સમક્ષિતની પ્રાપ્તિ તથા ત્રીજી ઢગલીએ દારિત્રની
પ્રાપ્તિ થાય તેવી રીતે ભાવના ભાવવી. ત્યાર પછી સ્વસ્તિક રચવો. તે
વચ્ચે ચાર ગતિનો નાશ થાય તેવી ભાવના ભાવવી. બલી ત્રણ ઢગલી-
ની ઉપર અક્ષતેવડે સિદ્ધશિલાનો અર્ધચંદ્ર જેવો આકાર કરવો અને
વિચારવું જે આ સિદ્ધશિલા ઉપર મ્હારો વાસ થાઓ. એવી રીતે અક્ષત-
પૂજા કરીને પછી સુંદર ફલ મેવા પ્રમુખ ધરવા. અપક્ક, મડેલાં, સ્ક્રાચ
વાસવાલાં અથવા અમક્ષ ફલ ધરવાનો પૂજાપ્રકરણમાં નિષેધ કત્યો છે.
માટે તેવાં ફલ ચઢાવવાં નહીં. પછી નૈવેદ્ય ધરવું. તેમાં મક્ષ પદાર્થ જે
જે खाता હોય તે તે જેવા કે લાડુ, દૂધપાક, શાક, દાલ, માત, ચૂર-
મા પ્રમુખ અનેક જાતની રસવતી પ્રભુ આગલ ધરવી. પૂર્વોક્ત ફલ,
નૈવેદ્ય પ્રભુ આગલ ધરી ભાવના ભાવવી, જે આ આહાર અનેક પાપ
આરંભ કરી નિપજ્યો છે અને આ આહાર હું खाइશ તેથી પણ એના આ-
સ્વાદનથી મને રાગ દ્વેષની પરિણતી જાગશે, માટે જેટલો આહાર પ્ર-
ભુને ચઢાવીશ તે આહાર સંબંધી રાગ દ્વેષની પરિણતી થવી બંધ રહેશે
અને બલી ઉપકારીની ભક્તિ થશે તેથી પરંપરાએ મુક્તિફલની પ્રાપ્તિ થશે.
આવી સુંદર ભાવના ભાવવી. એ પ્રમાણે દ્રવ્યપૂજા કરવી. એથી વધારે
દ્રવ્ય હોય તો વધારે ચઢાવવા. ત્યાર પછી ત્રીજી 'નિસિદ્ધિ' કહેવી અને
વિચારવું જે દ્રવ્યપૂજાનું કામ નિષેધી હવે ભાવપૂજા કરીશ. પ્રથમ ત્રણ
પ્રદક્ષિણા દેવાં. ત્યાર બાદ ત્રણ ચમમમણાં દેવાં. ત્રણ દિશા તરફ જો-
વું વર્જવું. પછી ચીર આસને બેસી બે હાથ જોડી ચૈત્યવંદન, નમઃસ્તુત્યં,
જાવંતિ બે, સ્તવન, જયવીરરાય ત્રિગેરે કહેવું. પછી કાઉસ્સગં કરવો.

क्रिउत्सर्ग पारी एक थुइए, अथवा चार थुइए, अथवा आठ थुइए जेवी
-शक्ति-अत्रकाश होय ते प्रमाणे चैत्यवन्दन करवुं. आ सामान्य विधि
प्रभु भक्ति कही, पछी प्रभु सन्मुख उभा रही आगल कही छे तेवी
रीते भावना भाववी. घणा गुणी आचार्य महाराज श्लोकवद्ध-काव्यवृद्ध
रचना भगवंतना गुण रूप करी गया छे ते वडे स्तुति करवी. एवी
सुंदर भावना भाववाथी नागकेतु विंगेरे केवलज्ञान पास्यो छे. तेनी क-
था कल्पसूत्रमां विद्यमान छे.

२८ अश्वः-पुष्पपूजा करतां पुष्पना जीवने बाधा थाय तेनुं केम १:

उत्तरः-पुष्पना जीवने बाधा थती नथी, पण उलटी रक्षा थाय छे.
केम के पुष्प कोई गृहस्थ लइ जाय तो मनुष्यना स्पर्शथी तेना जी-
वने किलामना थाय. केटलाएक गृहस्थो सय्यामां बिछावी सुवे छे
तेथी पण किलामना थाय छे, परंतु जे पुष्प प्रभुने चडे छे तेने तो
पोताना आयुष्य सुवी अवावा रहे छे. वली तमे कहेशो के पुष्पने
सोय भौकी गूथवाथी किलामना थया बगर रहे नहीं, तो ते विषे
जाणवुं जे, जे पुष्पनी दांडी पोली होय तेमां दोरो परोयवो शास्त्रमां
कह्यो छे माटे तेवी रीते विधि युक्त काम करवाथी बाधा थशे नहीं.
पुष्प शीवीने चडाववानी तथा काची कलीओ चडाववानी रीत प्राचीन
जणाती नथी, पण आधुनिक छे. एवी रीत पडवाथी केटलीक बखत
गूथेला पुष्प मलतां नथी त्यारे विधिपूर्वक पूजा करवाना रसिक पुरुषने
पण शीथेलां चडाववां पडे छे, ते अग्रवाद समजीने चडावे छे. कारण
के जो ते न चडावे तो समूलगो फूलनो हार चडी शके नहीं माटे
जोग बने त्यां सुनी गूथेलां पुष्प चडाववां ए ज श्रेय छे. प्रभु भक्ति
विधिपूर्वक करतां कदापि अस्पर्हिता थाय ते उपर आवश्यकतां कूवा-
नुं दृष्टांत आय्युं छे. कूवो खोदतां कष्ट पडे; पण प्रांते मुक्तिसुखनी
प्राप्ति थाय. माटे श्रावकने शष्ट्यकारी पूजा करवानुं महानिशिथ्य सूत्र-
मां प्रग कयुं छे.

૨૧ પ્રશ્ન:—નૈવેદ્ય-રાંધેલું ધરવું કયા શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે ?

ઉત્તર:—શ્રાદ્ધવિધિમાં કહ્યું છે. વલી શ્રાદ્ધવિધિમાં નિશિશ્યચૂર્ણી પ્ર-
મુખના દાઢલા આપ્યા છે. આચારોપદેશ, અષ્ટપ્રકારી પૂજાનો રાસ તથા
સકલચંદ્ર ઉપાધ્યાય પ્રમુખ વિરચિત પૂજાઓમાં પણ કહ્યું છે. તે શાસ્ત્રો
જોવાથી વિસ્તાર સહિત માલમ પડશે. સામાન્ય પ્રકારે નૈવેદ્ય ચઢાવવા-
નું તો મહાનિશિશ્ય, પંચાશકજી, પ્રવચનસારોદ્ધાર, યોગશાસ્ત્ર વિગેરે
ઘણા શાસ્ત્રોમાં કહ્યું છે.

૩૦ પ્રશ્ન:—દીપકપૂજા કયા શાસ્ત્રમાં કહી છે ?

ઉત્તર:—મહાનિશિશ્ય સૂત્રમાં અષ્ટપ્રકારી પૂજાનો અધિકાર ચાલ્યો છે.
ત્યાં કહી છે. પ્રભુના જન્મ વચ્ચે દિગ્કુમારીકાઓ દીપક કર્યા છે,
વિગેરે વર્ણન જંબૂદ્વીપપદ્ધતિમાં છે. આવશ્યકસૂત્રમાં પણ કહ્યું છે.

૩૧ પ્રશ્ન:—ગુરુભક્તિ શી રીતે કરવી ?

ઉત્તર:—ગુરુને દેવતાં જે હાથ જોડી નમસ્કાર કરવો. ગુરુ કંઈ કા-
મમાં ન હોય તો સમાસમણ દેઈ વાંદવાં. ઇચ્છાકાર પૂછી અભુવિચો
અમ્યંતરથી સમાવવા. ગુરુ ડમા હોય તો ડમા રહેવું. ગુરુના વચનની
અવગણના કરવી નહીં. વસ્ત્ર, પાત્ર, ઔષધ, પાટ, પાટલા, રહેવાને મ-
કાન વિગેરે જે કાંઈ જોઈએ તે હાજર કરવું. આપણી પાસે ન હોય તો
જેની પાસે હોય તેની પાસે ગુરુને તેડી જઈ અપાવવું. કોઈ પ્રકારે તેમ-
નું વંચન લોપવું નહીં. ગુરુ મહા ઉપકારી છે. એ ઉપકારીના ઉપકારનો
બદલો કોઈ દિવસ વલવાનો નથી માટે યથાશક્તિ ગુરુભક્તિ કરવી.
તન, મન અને ધન અર્પણ કરવું. કદાપિ ગુરુ મહારાજના કામમાં સર્વ
વોલંત વપરાઈ જાય તો પણ વાપરવામાં જરા એ અંદેસો લાવવો નહીં.
આવા ભાવ જેને થઈ જાય છે તેને અવશ્ય-નિશ્ચય સમક્ષિત હોય છે.
તેમાં જેટલી કસર હોય તેટલી સમક્ષિતમાં પણ કસર જાણવી. માટે
દેવ ગુરુની ભક્તિમાં કોઈ પણ રીતે કસર રાખવી નહીં. ગુરુ મહારાજ
એક કોડિ પણ પોતે લેતા નથી. કોઈક વચ્ચે અકસ્માત્ ધર્મસંબંધી

હરકત આવી પડી હોય અને તે કામમાં પૈસા खरचવા પડે તેમ હોય, ઔષધમાં વાપરવા હોય, પુસ્તક લખાવવાં હોય વિગેરે ધર્મના કાર્યમાં પૈસાની આવશ્યકતા હોય ત્યારે ગુરુ મહારાજ વાપરવાનો ઉપદેશ કરે છે; તે વચ્ચે મન જરા પણ પાછું ફેરવવું નહીં, પણ પ્રસન્ન થઈ દ્રવ્યનો સદુપયોગ કરવો.

૩૨ પ્રશ્ન:—ગુરુ લોભી હોય તો કેમ કરવું ?

ઉત્તર:—ગુરુ મહારાજ લોભી હોય નહીં. જે પોતાના શરીરની, શિષ્યની અથવા શ્રાવકની આશા રાખતા નથી તે ધનની આશા કેમ રાખે ? માટે તેઓની લોભી હોવાપણાની શંકા કરવી જ નહીં, તેઓ ફક્ત શરીરના રક્ષણને માટે પ્રમાણોપેત વસ્ત્રનું ગ્રહણ કરે છે અને આ શરીર-વડે જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રનું આરાધન કરી શકાય છે તેથી તેને શુદ્ધમાન આહાર આપે છે. ઇન્દ્રિયોની પુષ્ટિને અર્થે તો આહાર પણ લેતા નથી. તેમાં પણ જે આહાર ગૃહસ્થે પોતાને અર્થે કરેલો હોય છે તે જ લે છે, તેમાંથી પણ તેને ફરીને કરવો ન પડે તેટલો જ ગ્રહણ કરે છે, ફરીને કરવો પડશે એમ લાગે તો બિલકૂલ લેતા નથી. આહારના સંબંધમાં એવા નિરિચ્છાવાન હોય છે તો પછી બીજો લોભ તો વરે જ કેમ ? તેઓને એક કોડિ સરસી પણ પાસે રાખવી નથી અને જેઓ રાખે છે તેઓને શાસ્ત્રમાં ગુરુબુદ્ધિ એમના વાક્યા નથી. જિનાજ્ઞા વિરુદ્ધ એવા વેષ ધારી, દ્રવ્યલિંગી, પાસથ્યાદિક દ્રવ્યના રાખનારને જે ગુરુબુદ્ધિ એમને છે તેને મિથ્યાત્વ લાગે છે.

૩૩ પ્રશ્ન:—કોઈક એમ કહે છે કે જ્ઞાને કરીને જ ધર્મ થાય છે, ક્રિયા એ તો કર્મ છે, તેથી ક્રિયા કરતાં ધર્મ ન હોય. માટે કદી ક્રિયાચરિત્ર ન હોય તો પણ જ્ઞાન મળેલ હોય તો તેને ગુરુ માનવામાં શું અડચણ છે ?

ઉત્તર:—શાસ્ત્રમાં સમક્ષિત કરીને સહિત હોય તેને જ જ્ઞાન કહે છે અને જેને સમક્ષિત હોય તેનો ભગવંતની આજ્ઞાના આરાધક હોય,

જેઓ આજ્ઞાના આરાધક હોય તેઓ ક્રિયાથી વિમુક્ત હોય નહીં; કારણ કે જ્ઞાને કરીને પોતાના આત્માનું સ્વરૂપ તથા પુદ્ગલનું સ્વરૂપ જાણ્યું છે તેથી તે જાણે છે કે “અહો! આ પુદ્ગલ તો જડ પદાર્થ છે. પુદ્ગલને વશ કરીને વિપરીત બુદ્ધિ થઈ તેથી પરવસ્તુ. જે ધન ધાન્યાદિક તથા સ્ત્રી કુટુંબાદિક તેને આ જીવે પોતાનાં કરીને માન્યાં અને તેથી કર્મબંધ કરીને ચારે ગતિમાં રોલાયો, અનેક પ્રકારનાં દુઃખ મોગલ્યાં. આ મવમાં ભાગ્યના ઉદયથી શ્રી જિનરાજનો માર્ગ પ્રાપ્ત થયો અને કર્મે ત્રિવર આપ્યું તેથી મને સંયમની પ્રાપ્તિ થઈ છે; તો હવે મ્હારે આત્મતત્ત્વમાં રમણ કરવું જ ઘટે છે. અનાદિકાલનો જીવને પરમાયમાં રમવાનો અભ્યાસ છે તેથી મ્હારી દશા વારંવાર પુદ્ગલભાવની થાય છે તે પલટાવા માટે અશુભ ક્રિયા છોડીને શુભ ક્રિયામાં પ્રવર્તવું યોગ્ય છે.” આ પ્રમાણેની ભાવનાથી સંયમની ક્રિયા કરે છે અને તે ક્રિયા, કર્મ નિર્જરાની હેતુભૂત થાય છે. વલી યોગાદિકની જે શુભ પ્રવૃત્તિ થાય છે તેથી જો કે શુભકર્મ બંધાય છે પરંતુ તે કર્મ મુક્તિ પ્રાપ્ત કરવામાં સહાયકારી થાય છે, વિઘ્નકારી થતાં નથી. એવા શુભ કર્મના યોગથી આર્યક્ષેત્રમાં જન્મ, પાંચ ઇન્દ્રિયો સંપૂર્ણ, ધર્મિષ્ઠ કુલ, સ્વજનાદિક ધર્મકાર્યમાં અનુકૂલ; નિરોગી શરીર, દેવ ગુરુની જોગવાઈ વિગેરે સાધનોની પ્રાપ્તિ થાય છે. એ સાધનો મળ્યા વિના જીવથી મુક્તિમાર્ગનું આરાધન થઈ શકતું નથી. જેઓ જ્ઞાનવંત છે તેઓ સહજે ક્રિયામાં પ્રવર્તે છે. જ્ઞાનગુણ વડે વસ્તુસ્વરૂપને જાણવાથી સંસારની અનિત્યતા સમજીને જેમણે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું છે એવા મુનિ મહારાજ નિરંતર વિચારે છે કે સર્વે જીવો સત્ચાપ તુલ્ય છે, પણ કર્મે કરીને જૂદી જૂદી ગતિને પામ્યા છે. તે સર્વે સુખના અભિલાષી છે. દુઃખને ઇચ્છતા નથી. જેમ મ્હારા શરીરને કોઈ કાંઈ પીડા ઉપજાવે છે તો મને દુઃખ થાય છે તેમ સર્વ જીવને પણ દુઃખ થાય છે. માટે મ્હારે કોઈ પણ જીવને દુઃખ ઉપજાવવું ઘટતું નથી. આવા વિચારથી તેઓ જ્યારે જ્યારે ઉઠે છે, બેસે છે, સુએ છે, ચાલે છે ત્યારે પદ્માપૂર્વક પ્રવર્તે

છે. વલી પડિલેહણ પળ તે જ માટે કરે છે કે વલ્લમાં કોઈ જીવ હોય તો શરીરે લાગવાથી તેને પીડા ઉત્પન્ન થાય. વલી પ્રતિક્રમણની ક્રિયા કરે છે તેનું કારણ પણ એમ છે કે પોતે આત્મસ્વભાવમાં રમણતા કરવાને ઇચ્છે છે; પરંતુ જીવમે અનાદિકાલનો મોહપ્રવૃત્તિનો અભ્યાસ બનેલો છે તેના જોરથી જે ન કરવા યોગ્ય પ્રવૃત્તિ થઈ જાય છે તે પોતાના મનમાં અનિષ્ટ લાગે છે અને તેની નિંદા ગર્હાં તો કાયમ થયા કરે છે પરંતુ પ્રતિક્રમણમાં વિશેષ પ્રકારે કરવાનું બને માટે પ્રતિક્રમણ કરે છે. યથાશક્તિ તપસ્યા કરે છે. તેમાં પણ ભાવ એવો વર્તે છે કે આહાર કરવો તે મ્હારો સ્વભાવિક ધર્મ નથી, પણ હજુ સુધી પુદ્ગલમાં રહ્યો છું એટલે જ્ઞાન ધ્યાન સારી રીતે થવા માટે આ શરીરને નિરવચ આહાર આપું છું. તો પણ થોડી થોડી તપસ્યા કરું તો તેથી કાંઈ જ્ઞાન ધ્યાનમાં હરકત થવાની નથી. ઉલટી શુભભાવને યોગે જ્ઞાન ધ્યાનની વૃદ્ધિ થશે માટે યથાશક્તિ તપસ્યા કરું. આવી ભાવના હોવાથી જ્ઞાનીને સહજે તપ પણ બની આવે છે. માટે જ્ઞાનવંતને ક્રિયાની રુચિ ન થાય એ વાત સંભવતી જ નથી; પણ જેઓ માત્ર લોકરંજનાર્થે જ્ઞાન ભણેલા હોય છે તેઓને ક્રિયારુચિ હોતી નથી, તો તેઓ કાંઈ જૈનમાર્ગમાં નથી. શ્રી વિશેષાવશ્યકમાં ક્રિયારુચિ રહિત જીવને અજ્ઞાની કહ્યા છે. તો તેવા અજ્ઞાની ગુરુ કરવા યોગ્ય હોય નહીં. તેમની સંગત કરવાથી તેમના જેવી વિપરીત બુદ્ધિ થાય અને મિથ્યાત્વ પમાય માટે ભગવંતની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલનારને જ ગુરુ માનવા.

૩૪ પ્રશ્ન:—ગુરુ મહારાજ ન હોય તો ધર્મકરણી કોની પાસે કરવી?

ઉત્તર:—જેમ દેવને અભાવે દેવની મૂર્તિ, તેમ ગુરુને અભાવે ગુરુની સ્થાપના જાણવી. તેમાં મુખ્ય અક્ષ, તે ગોલ આકારના કોડા સમજવા. તે ત્રણ, પાંચ, સાત કે નવ આવર્તવાલા હોય તો શ્રેષ્ઠ ગણાય છે. તેનું ફળ શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામિકૃત સ્થાપનાકુલકમાં વિશેષ પ્રકારે વર્ણવેલું છે. શ્રી યશોવિજયજી ઉપાધ્યાયે સ્થાપનાની સજ્ઞાય બનાવી છે તેમાં પણ તેનું

ફલ તથા ત્રિવિધિ ચતુર્થી છે. એવા શ્રદ્ધાના સ્થાપનાચાર્ય સ્થાપીને તેની સન્મુલ ક્રિયા કરવી. તેનો યોગ ન બને તો જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રનાં ઉપકરણ—મુખ્યત્વે પુસ્તક નવકારવાલી પ્રમુખની સ્થાપના કરવી. શ્રી ઠાણાંગ સૂત્રમાં દશ પ્રકારની સ્થાપના કહી છે, તે સ્થાપીને પંચિદિય વડે તેમાં ગુરુ મહારાજના ગુણનું આરોપણ કરવું અને પછી તેની સમીપે વિધિ કરવો.

૩૫ પ્રશ્ન:—ધર્મ તે શું ?

ઉત્તર:—ધર્મ બે પ્રકારના છે. ૧ આત્મિકધર્મ અને ૨ વ્યવહારધર્મ.

૩૬ પ્રશ્ન:—આત્મિકધર્મ તે શું ?

ઉત્તર:—આત્મિકધર્મ તે આત્માનું લક્ષણ—અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત ચારિત્ર, અનંત વીર્યાદિ તેમાં રમણ કરવું તે આત્મિકધર્મનું આરાધન સમજવું.

૩૭ પ્રશ્ન:—અનંતજ્ઞાન તે શું ?

ઉત્તર:—અનંતા પદાર્થોનું ત્રણે કાલનું સ્વરૂપ જાણવાની આત્માની શક્તિ છે તે.

૩૮ પ્રશ્ન:—આત્માની એવી શક્તિ છે તો તે જણાતી કેમ નથી ?

ઉત્તર:—આત્મા કર્મે કરીને શ્રવરાયલો છે તેથી તેની શક્તિ ચાલી શકતી નથી.

૩૯ પ્રશ્ન:—આત્મા કર્મે કરીને ક્યારથી અવરાયો છે ?

ઉત્તર:—આત્મા અનાદિકાલથી કર્મે કરીને શ્રવરાયલો છે. કોઈ કાલે પણ નિર્મલ હતો જ નહીં. જેમ સોનું ટાંચણની અંદર મૂલથી જ માટી સાથે મલેલું છે, તેમ જીવને માટે પણ સમજવું.

૪૦ પ્રશ્ન:—કર્મ તે શું ? અને તે જીવની સાથે કેવી રીતે એકમેક થયેલાં છે ? વળી અનાદિનાં કર્મ છે તે જ ચાલ્યાં આવે છે કે ફેરફાર થાય છે ?

ઉત્તર:—કર્મ તે જડ પદાર્થ છે. જે ચર્મચક્ષુ વડે દેખાય છે તે સર્વ જડ

પદાર્થ જ છે. જીવ દેહી શકાતા નથી. જહ પદાર્થો વિચિત્ર પ્રકારનાં રૂપ ધારણ કરે છે. મનુષ્યના શરીર રૂપ મલેલા છે તે જ વીંછીને પાછા રાંચોડી રૂપે થાય છે. વચ્ચે અગ્નિ રૂપે થાય છે અને તે જ પાછા પૃથ્વી, પાણી, વાયુ, વનસ્પતિ તથા જનાવરોના રૂપને ધારણ કરે છે. જીવના શરીરમાંથી છૂટેલા પુદ્ગલોના વિચિત્ર ઘાટ બને છે. જીવ ગ્રહણ કર્યાં ન હોય તેવા છૂટા પુદ્ગલોનાં પળ સ્વભાવિક અનેક રૂપ બને છે. આકાશમાં લીલા પીલા રંગ દેખાય છે તે સ્વભાવિક જ બને છે. એવા પુદ્ગલ પરમાણુઓ મલીને કર્મ યોગ્ય પદાર્થ થાય છે. તેવો કર્મ પદાર્થ આત્માની સાથે અનાદિકાલથી મલેલો છે. તે જેમ જેમ ભોગવાય છે, તેમ તેમ છૂટા થતા જાય છે અને પાછા નવા બંધાય છે. એકવારનું બાધેલું 'કર્મ' કાંઈ સદા કાલ પહોંચ્યા કરતું નથી. પૂર્વકર્મના યોગે જીવના જેવા જેવા પ્રણામ થાય છે, તેવાં તેવાં કર્મ વંધાય છે. એમ શ્રેણિ પ્રશ્રેણિ ચાલ્યા જ કરે છે. જેમ ચિકાશવાલા પદાર્થને રજ લાગે છે, તેમ જીવને રાગ દ્વેષની પરિણતી રૂપ ચિકાશને યોગે કર્મના પુદ્ગલો આવીને વલગે છે.

૪૧ પ્રશ્ન:—જીવ તથા પુદ્ગલનો કર્તા કોઈ છે ?

ઉત્તર:—એ કોઈના બનાવેલા નથી એટલે તેનો કર્તા કોઈ છે જ નહીં. વલી ન્યાયથી વિચારતાં એનો કર્તા હોઈ શકે પણ નહીં. જો તેનો કોઈ બનાવનાર હોય તો તે શરીરધારી હોવો જોઈએ એટલે તેને બનાવનારનો પણ કોઈ બનાવનાર જોઈએ. વલી જ્યારે જગત્માં કોઈ પદાર્થ જ ન હોય ત્યારે જીવ અને પુદ્ગલ શું પદાર્થ ન બનાવે ? વલી જો જીવનો કર્તા હોય તો તે પાપ કાર્ય કરનારાઓને બનાવે જ નહીં અને જગત્માં તો તેવા મનુષ્યો જ વધારે દેખાય છે. કદી કોઈ કહેશે કે બનાવ્યા ત્યારે તો સાચા હતા, પણ પાછલથી ભગડી ગયા તો બનાવનારા જ્ઞાનીને એવું પણ જ્ઞાન હોવું જોઈએ કે, આ પાછલથી ભગડી જશે માટે એને ન બનાવું. સાધારણ મનુષ્ય પણ જો કોઈ કાર્યનું પરિણામ સ્વરાવ આવવાનું જાણે તો તે કાર્ય કરતા નથી ત્યારે જે સર્વજ્ઞ છે તે તો ત્રણે કાલનું સ્વરૂપ જાણી શકે એટલે

પાછલથી બગડે તેવા પ્રાણીઓને શા માટે બનાવે ? વલી ईश्वर समदृष्टिवा-
 ला होवाथी एकने मनुष्य बनावे, एकने जनावर बनावे, एकने सुखी करे,
 एकने दुःखी करे एम होय ज नहीं. तेनो विचार तो सर्वने सुखी बनाव-
 वानो ज होवो जोइए अने तेवुं तो कांइ जगतमां देखातुं नथी. तेथी ज-
 गत्कर्त्ता ईश्वर मानवो ए वास्तविक नथी. वली केटलाएक कहे छे के ए
 तो बहु ईश्वरनी इच्छावढे ज ब्रने छे, आ कहेनुं पण असत्य छे. केम के
 जे जे धर्मवाला मुक्तिने माने छे अने मुक्ति भेलववा उद्यम करे छे तेना
 शास्त्रमां प्राते क्रोध, मान, माया, लोभ ए चारथी मूकावुं अने समभाव-
 मां रहेवुं एनुं नाम ज. मुक्ति कहेल छे. त्यारे विचारो के बीजाआने तो
 इच्छाथी मुक्त थवा कहे छे अने पोते आ जगत् उपजाववानी इच्छा
 करे छे ए बात केम संभवे ? जेम हालसां केटलाएक धर्मगुरु नाम ध-
 रावनाराओ पोते द्रव्य राखे छे, स्त्री भोगवे छे अने बीजा तेना सेवको-
 ने उपदेश करे छे के 'द्रव्य अस्थिर छे, अर्थ अनर्थनुं मूल छे, स्त्रीना
 संगथी अनेक प्रकारनां कर्म बंधाय छे, माटे तमे द्रव्य तथा स्त्री बन्नेनो
 त्याग करो. एटले तमने बणो लाभ बरो ?' आ दृष्टांत प्रमाणे जगतना
 कर्त्ता ईश्वर पोते तो राग द्वेषथी मुक्त थवा नथी अने बीजाने मुक्त थवा
 कहे छे, माटे एवुं कथन ईश्वरनुं होब ज नहीं. एवां वातो करनारा ई-
 श्वरना स्वरूपने समजता नथी अने फोगटना ईश्वरने दूषण आपे छे. ई-
 श्वर तो सर्व प्रकारनी राग द्वेषनी परिणतीनो त्याग करनारा होय छे.
 कोइ प्रकारनी उपाधि तेमने होती नथी; संसारी कांइ पण काम तेमने
 करवुं नथी. संसारी काम तो देहधारी प्राणी करे छे. ईश्वर देह रहित
 थयेला छे. पोताना आत्मस्वभाव वढे सर्व पदार्थोंने जाणे देखे छे, पण
 तेमां प्रणमता नथी. ईश्वरनुं खरुं स्वरूप आ प्रमाणेनुं होवाथी तेओ जी-
 वनां के पुद्गलना कत्ता नथी, जीव अने पुद्गल पदार्थ अनादिकालधी
 स्वभाविकपणे जं छे एम समेजवुं.

२४२ प्रश्न:-आत्माना चेतनगुणने कर्म जड होवाथी शी रीते आंवी
 ज्ञाके ?

ઉત્તર:—આપણી દૃષ્ટિ પ્રત્યક્ષ દેખીએ છીએ કે બુદ્ધિ અરુપી છતાં મદિરાપાન કરનારની બુદ્ધિ મદ્ય થઈ જાય છે અને તેનો કેફ ચડે છે ત્યારે જેમ તેમ વકે છે, તો મદિરા જડ-છતાં બુદ્ધિને કેમ આવે છે? વલી કેફ ઉતરે છે ત્યારે પાછી બુદ્ધિ ઠેકાણે આવે છે તેમ કર્મ પણ એવો જ પદાર્થ છે. તેના સંયોગથી આત્માનો જ્ઞાન ગુણ અવરાઈ જાય છે અને પડદામાં રહેલી અથવા મેલનો સમૂહ લાગેલી વસ્તુઓનું પોતાનું સ્વરૂપ જેમ દેખાતું નથી તેમ કર્મરૂપ મેલ લાગ્યાથી આત્માની શક્તિ અને સ્વરૂપ દેખી શકાતું નથી.

૪૩ પ્રશ્ન:—આત્મા નિરંતર કેમ કરીમે અવરાયલો જ રહે છે કે તેમાં ફેરફાર થાય છે? અને તે કોઈ વખત પણ શુદ્ધ થશે કે નહીં?

ઉત્તર:—આત્માના જ્ઞાનને કર્મનો કેફ લાગેલો છે. કેફ કરનાર મનુષ્યને જો કોઈ જબરી ફિકરની બાત કરે અથવા ચડાઈ વિગેરે કેફના ઉતારની चीज સ્વરાવે તો તેનો કેફ ઉતરી જાય છે, તેમ પ્રાણીને પણ ગુરુ મહારાજના યોગથી અથવા પૂર્વના ક્ષયોપશમવડે જ્યારે પોતાના આત્માનું સ્વરૂપ સમજાય છે અને પુદ્ગલના સંગથી અનાદિકાલ સંસારમાં પરિભ્રમણ કર્યાનું સમજાવ છે ત્યારે તેનાથી ભય પામે છે એટલે કર્મનો કેફ ઉતરી જઈને જ્ઞાનદક્ષા જાગૃત થાય છે. તે વખતે વિચાર છે કે, ‘હું જે સુખ માનું છું તે તો જડ પદાર્થવડે માત્ર માની લીધેલું સુખ છે. તેનાથી મ્હારા આત્માને તો સુખ મથી પણ ઉલટું કર્મબંધનરૂપ દુઃખ છે. વલી એ સુખ જેમ ફાંસી ઉપર ચઢનાર મનુષ્યને સારી સારી વસ્તુ ખાવા આપે છે પણ પછી તુરત ફાંસીએ ચડાવે છે તેના જેવું છે. સંસાર સુખની લીનતા પણ એવી જ છે કારણ કે હાલના સમયમાં મ્હોટામાં મ્હોટું આયુષ્ય પ્રાપ્તિ સો વર્ષનું હોય છે તો એટલો કાલ સુખ ભોગવવું અને પછી તેનાથી થયેલા કર્મબંધ વડે નરકે જવું ત્યાં સાગરોપમનાં આયુષ્ય હોવાથી અસંખ્ય વર્ષ પર્યંત દુઃખ ભોગવવું તેના પ્રમાણમાં મનુષ્યના ભવનું સુખ કાંઈ લેખામાં નથી. કદી મરણ પામ્યા પછી નરકમાં ન જતાં મનુષ્ય ગતિમાં જવું

થાય તો ત્યાં સ્ત્રીની યોનિમાં અત્યંત શ્રશુચીવાલા સ્થાનકમાં વેસુમાર દુર્ગંધીનો અનુભવ કરતાં ઉપજવું અને ત્યાં ઉંધે મસ્તકે નવ માસ પર્યંત રહેવું; એવાં ગર્ભાવાસનાં દુઃખ ભોગવવાં, તિર્યંચ ગતિમાં જવું તો ત્યાં પણ ક્ષુધા, તૃષ્ણા સહન કરવી અને બીજાં પણ અનેક પ્રકારનાં દુઃખ ભોગવવાં. માટે એવા પુદ્ગલીક સુખને હું સુખ માનીશ નહીં.’ આવી ભાવના આવવાથી સાંસારિક સુખને સુખ માનવારુપ કેફ ઉતરી જાય છે. એમ કરતાં કદાપિ વધો કેફ ન ઉતરે તો તેના નિવારણને માટે તપ સંયમરુપ ઔષધ વાપરીને મોહજન્ય કેફ ઉતારે છે. તપ સંયમાદિ વડે જેમ જેમ કર્મો નાશ પામતાં જાય છે તેમ તેમ આત્મા શુદ્ધ થતો જાય છે. એટલે પછી જે સુખ દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે, તેમાં સમભાવ રાખે છે અને વિચાર છે કે ‘દેહની સાથે રહીને મેં જે જે કર્મ બાંધ્યાં છે તે તે દેહને સંબંધે ઉદયમાં આવવાથી ભોગવાય છે એમાં મ્હારે જ્ઞાતાપણે ન્યારા રહેવું યોગ્ય છે. પરંતુ મને દુઃખ થાય છે, મને સુખ થાય છે, એમ ચિંતવવું યોગ્ય નથી.’ આવી વિચારણાથી કેફ ઉતરતો જાય છે અને સાવધાનતા વધતી જાય છે. તેમાં પણ જેમ ફરીને કેફ કરે છે તો પાછી બુદ્ધિ અવરાઈ જાય છે તેમ ગુરુ મહારાજના ઉપદેશથી શુદ્ધ ભાવ આવ્યા છતાં પાછા સંસારના મોહમાં પડી જાય છે તો પાછું જ્ઞાન અવરાઈ જાય છે. કેટલાએક મનુષ્ય એવા દૃઢ હોય છે કે એક વાર કેફ ઉતર્યા પછી તેનો ગેરફાયદો સમજીને ફરીને કદાપિ પણ કેફનો પ્રસંગ કરતા નથી. તેમ કેટલાએક અલ્પસંસારી જીવો તો ધર્મે સાંભળ્યા પછી દિન પરદિન આત્માની શુદ્ધતા કરતા જાય છે અને છેવટ સર્વજ્ઞપણું સંપાદન કરે છે, તેમનું જ્ઞાન પછી અવગ્રાતું જ નથી, સદાકાલ એક સરખું જ રહે છે અને તેને ફરીને સંસારમાં આવવું પણ પડતું નથી.

૪૪ પ્રશ્ન:—કર્મથી રહિત થાય છે તેને પાછાં કર્મ કેમ લાગતાં નથી ?

ઉત્તર:—રાગદ્વેષરુપ ચિકાશના યોગથી જ કર્મ લાગે છે અને રાગ દ્વેષ છે તે કર્મને યોગે થાય છે; તે કર્મ નીકળી ગયાં એટલે તેનો યોગ

રહેતો નથી અને રાગદ્વેષમય પરિણતિ રહેતી નથી ઇટલે કર્મ લાગતાં નથી. જેમ કે દૂધ મધ્યે ઘૃત રહેલું છે તે કાઢવા સારુ પ્રથમ દહિં બનાવવું, પછી તેને વલોવીને માલખ કાઢવું, માલખને તપાવીને ધી કરવું. તે કાઢેલા ઘૃતનું ફરીથી દૂધ થઈ શકતું નથી. ઘૃત જ કાયમ રહે છે તેવી જ રીતે આત્માના અનુક્રમે પ્રગટ થયેલા ગુણ અવરાતા નથી.

૪૫ પ્રશ્ન:—કર્મ આવે છે તે દેખાતાં નથી, માટે આવે છે તે શા અનુમાનથી સિદ્ધ થાય?

ઉત્તર:—કર્મ પુદ્ગલિક પદાર્થ છે. ટાઢના થંડા પુદ્ગલ જ્યારે આપણને સ્પર્શ કરે છે ત્યારે જાણીએ છીએ કે ટાઢ વાવા લાગી, પરંતુ આપણે થંડના પુદ્ગલ જોઈ શકતા નથી. છતાં નિશ્ચય કરીએ છીએ કે થંડા પુદ્ગલ સ્પર્શ કરવા લાગ્યા. સુગંધી પુદ્ગલ દેખી શકતા નથી, પણ નાકમાં સુશબો જણાવાથી જણાય છે કે અહિંયાં સુગંધી પદાર્થ છે. ગરમી લાગે છે પણ તેના પુદ્ગલને આવતા દેખતા નથી. પવન આવે છે તેને દેખતા નથી પણ શરીરમાં સ્પર્શ થવાથી જણાય છે કે પવન આવે છે; તેમ કર્મ આવે છે તે આપણે દેખતા નથી પરંતુ જ્યારે કર્મ ઉદય આવે છે અને તેનાં ફલ જોવામાં આવે છે ત્યારે સિદ્ધ થાય છે. પૂર્વે કર્મ બાંધેલાં હોય છે તેને યોગે સુખ દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે. કોઈ સુખી, કોઈ દુઃખી એમ સર્વત્ર જણાય છે. કોઈ માણસ વર્તમાન કાલમાં સારાં કૃત્ય કરે છે, વલી અઘ્કલમાં પણ ખામી નથી, દુઃખ થાય તેવું કાર્ય પણ હાલ કરતો નથી, તે છતાં તે દુઃખી હોય છે એ સર્વ પૂર્વ કર્મના યોગથી સમજવું. વલી કેટલા એક માણસ લુચ્છાઈ, ઠગાઈ, ચોરી વિગેરે કરે છે, જૂઠું બોલે છે, સારા માણસ ઉપર કલંક મૂકે છે, હિંસા કરવામાં તત્પર હોય છે એવા અધર્મના કરનારા સુખી દેખાય છે તેનું કારણ ઇટલું જ છે કે આ ભવમાં જે સુખ ભોગવે છે તે પૂર્વ ભવમાં કરેલા સુકૃત્યને લીધે છે પરંતુ આ ભવમાં કરેલા કૃત્યનાં ફલ આવતા ભવમાં ભોગવવાં પડશે. ક્વચિત્ આ ભવમાં કરેલાં કર્મ આ ભવમાં પણ ઉદય આવે છે. કેટલાએક રાજાઓ પરસ્ત્રીના લંપટ-

પણથી આ ભવમાં જ રાજ્ય સોઈ કેદ પકડાયા છે. ચોરી કરનાર પળ આ ભવમાં કેદમાં જાય છે. આ સર્વ કર્મની વિચિત્રતા જ છે. જુલાબની એક દવા એવી હોય છે કે તેની અસર તત્કાલ થાય છે, વલી બીજી દવા એવી હોય છે કે તેની અસર બે ચાર કલાક પછી થાય છે. મનુષ્ય ઝેર ખાય છે તેમાં કોઈ ઝેર એવું હોય છે કે સ્વાધું અથવા સૂંઘું કે તુરત મૃત્યુ થાય છે. કોઈ ઝેર એવું હોય છે કે માણસને કાલાંતરે રીંબાવી રીંબાવીને મારે છે; તેમ કર્મ પણ વિચિત્ર પ્રકારનાં છે. તે કોઈને તત્કાલ અને કોઈને ભવાંતર પ્રાપ્ત થાય છે. કર્મને અનુસારે મનુષ્યને જૂદી જૂદી યોનિ પ્રાપ્ત થાય છે. કોઈ કહેશે જે તેની સ્વાત્રી શું ? તો જાણવું જે માણસ મરીને કેટલાએક વ્યંતર થાય છે તે આવીને તેના કુટુંબના પૂછેલા સઘલા જવાબ આપે છે અને તેઓને સ્વાત્રી કરી આપે છે. તે ઉપરથી બીજો ભવ સિદ્ધ થાય છે. પોતાની કરણી માફક જીવ બીજી ગતિમાં જાય છે. સઘલી વાત કર્મને સંબંધે જ બને છે, વલી મંત્રવાદીઓ સર્પના મંત્ર મળે છે તે વચ્ચે મંત્રના અધિષ્ઠાયક દેવતા સર્પના વિષને શરીરમાંથી હરણ કરી લે છે; તે ઉપરથી દેવની જાતિ સિદ્ધ થાય છે. જ્યારે બીજી ગતિ છે ત્યારે કર્મ વિના બીજી ગતિમાં કોણ લઈ જાય ? એ અનુમાનથી પણ કર્મ સિદ્ધ થાય છે.

૪૬ પ્રશ્ન:—કર્મના સંયોગથી પ્રણામ બગડે છે અને નવાં કર્મ બંધાય છે. એવી રીતે પરંપરા ચાલી જાય છે ત્યારે કર્મથી મુક્ત શી રીતે થાય ?

ઉત્તર:—કર્મના બે પ્રકાર છે. (૧) ઉપક્રમી (૨) નિરુપક્રમી. તેમાં નિરુપક્રમી કર્મ બાંધેલાં હોય છે તે તો ભોગવ્યા વિના છૂટકો થતો જ નથી. ઉપક્રમી કર્મ આત્માની વિશુદ્ધતાથી સ્વરી જાય છે અને અધિક વિશુદ્ધતા પ્રાપ્ત થાય છે. જેમ કે કેટલાએક રોગ એવા હોય છે કે જન્મ પર્યંત ભોગવ્યા વિના છૂટકો થતો નથી અને કેટલાએક રોગને ઔષધનો પ્રયોગ લાગે છે કે શાંતિ થાય છે. જેમ જે ગુરુના સંયોગથી જ્ઞાન થાય છે, તે જ્ઞાનવંત જીવ પાપનો ઉદય થાય ત્યારે વિચારે જે મેં પૂર્વે અજ્ઞાનપણે કર્મ બાંધ્યાં છે તે ભોગવ્યા વિના છૂટકો જ નથી. વાસ્તે મ્હારે વિક-

લ્પ કરવો. ઉચિત નથી, સ્વોટા કામ કરવાં તેની શિક્ષા ભોગવવી જ જોઈએ. એવી સુંદર ભાવના લાવીને જ્યારે જીવ સમભાવમાં રહે છે ત્યારે તે ઉપક્રમી કર્મને ઉપક્રમ લાગે છે અને તેથી જલદી તે કર્મનો નાશ થઈ જાય છે; અહિં આત્માની પુદ્ગલ સંજોગે રાગ દ્વેષ રૂપ પરિણતી ન થઈ એ જ ચિકાશ ઓછી થઈ તેથી પૂર્વનાં જે કર્મ હતાં તે સ્વરી ગયાં. વલી શુભ કર્મને પણ ઉપક્રમ લાગે છે તે એવી રીતે કે—જ્યારે જીવને પુન્યના ઉદય-થી ધન, ઘોલત, પુત્ર, ઘર, હાટ વિગેરે વધી વસ્તુ સુંદર મળે છે ત્યારે જીવ અહંકારમાં લીન થઈ જાય છે. આવી રીતે અહંકાર કરવાથી શુભ કર્મને ઉપક્રમ લાગે છે. કારણ જે શુભકર્મ બંધાય છે તે મંદ રાગ દ્વેષથી બંધાય છે અને જ્યારે અહંકારાદિ જોર કરે છે ત્યારે તિવ્ર રાગ દ્વેષ થાય છે તે અશુભ છે ને અશુભ તેથી શુભના પુદ્ગલ ભોગવાય ત્યારે શુભ ઓછું થયું એ જ ઉપક્રમ લાગ્યું. માટે ઉત્તમ પુરુષ ગમે તેટલી ઋદ્ધિ મળે તો પણ અહંકાર કરતા નથી પણ ઊલટા ભાવના ભાવે છે કે—“પૂર્વે ધર્મકરણી કરી તેના પ્રભાવે શુભકર્મ ઉપાર્જન થયું છે તો હવે મોહને વશ પડી હું અહંકાર કરી કર્મ વાંધીશ તો વલી દુર્ગતિમાં જવું પડશે, આ પુદ્ગલિક સુખ તો અસ્થિર છે, સંસારી વસ્તુનો સંયોગ તે વિયોગ સંયુક્ત છે માટે તેમાં મદ કરવો તે યોગ્ય નથી. વલી તેવા સુખમાં મગ્ન થવું તે પણ યોગ્ય નથી. મ્હારે તો આત્મસ્વભાવમાં સ્થિર રહેવું એ જ યોગ્ય છે.” આવી ભાવના ભાવવાવાળા ઉત્તમ જીવના શુભ કર્મને ઉપક્રમ લાગતાં નથી પણ ઊલટાં શુભ કર્મ પુષ્ટ થાય છે.

૪૭ પ્રશ્ન:—શુભકર્મ પુષ્ટ થવાથી તે પણ મુક્તિને અટકાવે છે માટે પુન્ય તથા પાપ બંને છોડવાં યોગ્ય કહ્યાં છે તેનું કેમ ?

ઉત્તર:—શુભકર્મ બાંધતી વસ્તુ રાજા, ચક્રવર્તિ, દેવતા, શાહુકાર, રાજાદિ થઈને પુદ્ગલિક સુખ ભોગવવાની ઇચ્છાઓ રાખવાથી જે પુન્ય બંધાય છે, તેવા પુન્યની ઇચ્છા રાખવાનો તો નિષેધ જ છે. એવી ઇચ્છા તો રાખવી જ નહીં. કારણ કે એવી ઇચ્છા કરી જે પુન્ય બંધાય છે તે પાપાનુબંધી પુન્ય બંધાય છે. એટલે તે પુન્ય ભોગવતાં પાછું પાપ બંધાય છે, તેથી

આત્મા મલીન છે, દુર્ગતિનાં દુઃખ ભોગવવાં પડે છે અને આત્માની શુદ્ધિ થતી નથી. પરંતુ જે પુરુષોને પુદ્ગલિક સુખની ઇચ્છા નથી અને આત્મિક-ધર્મ પ્રગટ કરવાને ઉદ્દેશ કરે છે તેમાં શુભ જોગની પ્રવૃત્તિ થવાથી જે શુભ કર્મ બંધાય તેનાથી આત્મધર્મને વિમ્ન થતું નથી. કારણ જે જેમ જેમ ગુણસ્થાન ચઢતા જાય, તેમ તેમ પુન્યરાશિ વધતી જાય છે, પણ ઉપરના ગુણસ્થાનમાં તેની સ્થિતિ વધતી નથી. કારણ કે, જે જે પુરુષોએ શ્રેણિ માંડી છે તેને મુક્તિ નજીક છે. વળી પુન્યરાશિ વધારે અને સ્થિતિ થોડી છે તેથી થોડા કાલમાં ઘણું સુખ ભોગવી તેઓ મુક્તિ જાય છે. મુક્તિની અટકાયત થતી નથી. જેમ સ્વેતરમાં જુવાર વાવે છે તેને જુવારનો સ્વપ્ન છે, કઢબનો સ્વપ્ન નથી, પણ કઢબ સહજે ઉત્પન્ન થાય છે. તેમાં વળી પ્રથમ તો કઢબ દેખવામાં આવે છે તેથી ‘આ તો કઢબ છે’ એમ વિચારી કઢબ કાઢી નાંચે તો જુવાર દેખે જ નહિ. તેમ શુભજોગની પ્રવૃત્તિ કરતાં એમ વિચારે જે આ તો પુન્ય કરણી છે, એથી આત્માને ગુણ થશે નહીં એમ સમજી જે શુભ કરણીનો ત્યાગ કરે, તેને આત્મિક ધર્મ પ્રાપ્ત થવાનો નથી. તેમ જોગપ્રવૃત્તિ બંધ થવાની નથી. તેથી અશુભ જોગની પ્રવૃત્તિથી અશુભ કર્મ બંધાશે અને આત્મા મલીન થશે. માટે સંસાર સુખને અર્થે શુભ અથવા અશુભ ક્રિયા છાંડવા યોગ્ય છે. એ કરણી આત્માને ગુણ કર્તા નથી. વળી ગુણસ્થાનની હદ પ્રમાણે શુભ ક્રિયા પણ છંડાતી જાય છે. જેમ કે શ્રાવક પૌષ્ઠ કરે છે ત્યારે દ્રવ્યપૂજા પ્રમુખ કરતા નથી અને મુનિ મહારાજ પણ દ્રવ્યપૂજા કરતા નથી. વળી મુનિ મહારાજ ધ્યાન રૂપ થાય છે તે અવસરે આવશ્યકાદિક ક્રિયાનો પણ અભિલાષ કરતા નથી, પોતાના સ્વભાવમાં જ લીન થઈ જાય છે, પરભાવનો વિચાર કરતા નથી, આત્માના ગુણપર્યાયની રમણતા કરે છે, ચિદાનંદ સુખમાં સદા મગ્ન રહે છે પણ તે ધ્યાનનો કાલ અંતર્મુહૂર્તનો છે. એક ધ્યાન વધારે વચ્ચે રહેતું નથી માટે જે અવસરે ધ્યાન કરે છે તે અવસરે શુભ ક્રિયામાં ચિત્ત નથી રાખતા અને ધ્યાનથી રહિત થાય. તે અવસરે જે જે ગુણસ્થાને જે જે ક્રિયા

કરવી યોગ્ય હોય તે કરે છે. એવા મુનિ કોઈ પ્રકારે સ્વપ્નમાં પણ વિષય-ની વાંછા રાખતા નથી અને જે વિષયની વાંછાએ મોહને વશ પડી સંયમ-પ્રવૃત્તિ ને શ્રાવકપણાની પ્રવૃત્તિ છોડે છે અને માને છે કે અમે આત્મ-જ્ઞાન સાધીએ છીએ. તે કાંઈ જૈનમાર્ગની રીતિ નથી. જૈનમાર્ગના જાણનાર ગણધર મહારાજ તથા આચાર્ય પણ પોતાના ગુણસ્થાન પ્રમાણે ક્રિયા કરે છે. જેમ કે સ્થવિર મુનિએ આત્મસ્વરૂપનાં જ પ્રશ્ન કહ્યાં છે અને ગૌતમસ્વામીએ તેના ઉત્તર આત્મસ્વરૂપના જ સર્વ પ્રકારે બતાવ્યા છે. પણ ત્યાર પછી “ચાર મહાવ્રત રૂપ સંયમ હતું તે પંચ મહાવ્રત રૂપ સંયમ પ્રતિક્રમણ સહિત આદર્શ” એ અધિકાર શ્રી ભગવતિસૂત્રમાં પહેલા શતકને નવમે ઉદ્દેશે છાપેલી પ્રતમાં પાને (૧૩૧) થી છે. માટે ગુણઠાણાની વર્ત્તના પ્રમાણે ક્રિયા આત્મધર્મમાં અટકાવ કરતી નથી. તેમ છતાં જે પ્રમુ-ની આજ્ઞાથી વિપરીત વિચાર સ્થાપે છે, તે સર્વજ્ઞના માર્ગની રીતિ નથી. સર્વજ્ઞ મહારાજે જેમ સિદ્ધાંતમાં કહ્યું છે તેમ વર્ત્તવામાં જ કલ્યાણ છે.

૪૮ પ્રશ્ન:—આત્મા નિત્ય છે કે અનિત્ય છે ?

ઉત્તર:—આત્મા સદાકાલ નિત્ય છે.

૪૯ પ્રશ્ન:—જીવ મરે છે એમ બધું જગત્ કહે છે તે કેમ ?

ઉત્તર:—જીવ મરતો નથી પણ કર્મના સંયોગે કરી મનુષ્ય, તિર્થંચ, નારકી, દેવતાપણું પામે છે. તેનાં શરીર સંબંધિ પંચેન્દ્રિ વિગેરે દશ પ્રાણ બાંધે છે. સ્પર્શેન્દ્રિ તે શરીર, રસેન્દ્રિ તે જીભ, ધ્રાણેન્દ્રિ તે નાક, ચક્ષુર્દ્રિ તે આંખ, શ્રોતેન્દ્રિ તે કાન, એ પાંચ ઇન્દ્રિ તથા મનબલ તે મનની શક્તિ, વચનબલ તે બોલવાની શક્તિ, કાયબલ તે શરીરની શક્તિ, શ્વાસોચ્છ્વાસ અને આયુ એ દશ પ્રાણ પૂર્વના કર્મથી પ્રાપ્ત થાય છે અને તેની સ્થિતિ પૂરી થાય એટલે તેનો વિનાશ થાય છે. તેને જીવ મરે છે એમ લોકો કહે છે. કારણ જે જીવનું સ્વરૂપ અરૂપી છે તેને કોઈ દેખતું નથી અને આ દશ પ્રાણને જોડીને જીવ છે એમ કહે છે. જ્યારે એ પ્રાણ ગયા ત્યારે દેહ જીવ સહિત થાય છે તેનું કારણ જે આ શરીરમાં જીવ રહેતો નથી. પછી

જે સ્થાનકે જવાનું કર્મ બાંધ્યું છે તે સ્થાનકે પાછા એવા પ્રાણ મલે છે ને ત્યાં ઉપજે છે. વસ્તુપણે પણ આત્માનો વિનાશ થતો નથી. જેમ સુવર્ણના અનેક ઘાટ બને છે. સુવર્ણની માલા બનાવી તે ભાગીને કંદોરો બનાવ્યો, વલી કંદોરો ભાગી કડાં બનાવ્યાં પણ બર્ધે સ્થાનકે સુવર્ણ કાયમ રહે છે. તેમ જે જીવ પંચેન્દ્રિ મનુષ્ય હોય છે તે એકેન્દ્રિ, બેરેન્દ્રિય તેરેન્દ્રિ, ચતુરેન્દ્રિય, નારકી, દેવતા વિગેરેમાં જેવું જેવું કર્મ બાંધે છે તે પ્રમાણે જાય છે. ત્યાં આત્મપ્રદેશનો ઘાટ ફેરફાર થાય છે. જેમ કે હાથીના શરીરમાં આત્મપ્રદેશ સર્વત્ર વ્યાપી રહે છે અને કુંથુઆના શરીરમાં કુંથુઆ જેટલામાં વ્યાપી રહે છે. જે પ્રમાણે શરીર હોય તે પ્રમાણે ન્હાની મ્હોટી અવગાહના બને છે. દીવો કરી તેના ઉપર ટોપલો ઢાંકીએ તો તેટલામાં જ પ્રકાશ પડે છે અને તે ટોપલો ઉપાડી લઈ દીવો ઘરમાં મૂકીએ તો બધા ઘરમાં અજવાલું કરે છે તેમ જ આત્માની અવગાહના એટલે ફેલાવો ઓછો વધતો થાય છે. તેનું નામ જૈનશાસનમાં પર્યાય કહેવાય છે. તેથી આત્મા દ્રવ્યથી નિત્ય છે અને ઉપર મુજબ પર્યાય પલટાય છે તે પક્ષથી અનિત્ય કહેવાય છે. હવે આત્મા નિત્ય છે તે પણ પ્રત્યક્ષપણે સમજાય છે. જીવ પોતે આ ભવમાં મરણ પામ્યો નથી પણ ગઈ ભવ મરણ પામ્યો છે તેથી બાલક, યુવાન અને વૃદ્ધ સર્વને મરણનો ભય છે. “રહે મરી જઈશ” એ પૂર્વે મરણ પામ્યો છે તેની જ સંજ્ઞા ચાલી આવે છે. જેમ કે—માણસ ડંધી જાય છે ત્યારે બેભાન અવસ્થા થાય છે તો પણ દિવસે કાપડનો ધંધો કરતા હોય છે તો કેટલાક ડંધમાં પોતીયું અથવા હરકોઈ વસ્ત્ર હાથમાં આવે તે ફાડી નાખે છે તે શું છે? દિવસે કામ કર્યું હોય તેના ઉપયોગની જ સંજ્ઞા છે. જેમ વલી ડંધમાં વિચારો પણ થયા કરે છે, જાગતાપણે જેને નરઘાં વગાડવાની ટેવ છે તેનું ચિત્ત અન્યકાર્યમાં હોય છે તો પણ આંગલીયો હાલ્યા જ કરે છે. તેમ પાછલા ભવની સંજ્ઞા આ ભવમાં કાર્ય થાય છે. પાછલા ભવનું તો માન નથી પણ પાછલે ભવે ટેવ પડી છે, તેમ થયાં કરે છે. જેમ કે બાલક જન્મે છે અને તુરત જ તે પોતાની માતાને ધાવવા

વલગે છે. એને ધાવવાનું કોણે શીખવ્યું છે? પૂર્વની સંજ્ઞા જ ધાવે છે કદાપિ કોઈ એમ કહે જે માતા તેને વલગાડે છે તો તે વાત સ્ત્રી છે, પણ મુખ હલાવવું એ તો બાલકનું જ કામ છે, તે કામ માતાથી બની શકતું નથી. વાસ્તે પાછલા ભવની વાસનાથી બને છે. ગાય, મેંશનાં બચ્ચાં પણ એમ જ કરે છે. તે સર્વ પાછલા ભવની સંજ્ઞાથી જ બને છે. ન્હાનાં બચ્ચાંને પૈસા બતાવીએ તો ફટ લટ લે છે. સ્ત્રીને જોઈ વિષય વિકાર થાય છે. સ્ત્રીભોગ કોઈએ શીખવ્યા નથી પણ પૂર્વના શ્રમ્યાસથી વાંછના થાય છે. વલી પૂર્વભવમાં ધર્મ કર્યો હોયે તેવા બાલકની આગલ ધર્મની વાર્તા કરીએ તો ખુશી થાય છે અને તે સંજ્ઞા નથી હોતી તો તે રાજી થતો નથી યથી પણ સિદ્ધ થાય છે કે આત્મા નિલ છે.

૫૦ પ્રશ્ન:—કેટલાક ધર્મવાલા ચાર ગતિ માનતા નથી. ફક્ત એટલું જ માને છે કે જીવ, ईश्वर અથવા સુદા અથવા દેવને ત્યાંથી આવે છે અને પાછો ત્યાં જ જાય છે તેનું કેમ ?

ઉત્તર:—આ જગતમાં જીવ જે ધર્મમાં ઉત્પન્ન થયો હોય તે ધર્મમાં જે કહ્યું હોય તે પ્રમાણે જ માને છે. કોઈક જીવે નીચજાતિનું કર્મ બાંધ્યું હોય અને તે સર્વજ્ઞના ધર્મથી વિરુદ્ધ ધર્મ પાલતા હોય; પરંતુ જો નિકટ-ભવિ હોય છે તો ચિત્તમાં ન્યાયની બુદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે અને સર્વજ્ઞનાં લક્ષણ તપાસે છે. તેમાં જેનાં લક્ષણ ન્યાય યુક્ત લાગે તેને સર્વજ્ઞ માને છે. જેને આ ભવમાં આત્માનું કાર્ય થવાનું નથી તે માણસ બીજી વાતમાં કદાપિ હુંશીયાર હોય પણ સર્વજ્ઞના લક્ષણ તપાસવાની બુદ્ધિવાલો હોય નહીં તેથી તે સર્વજ્ઞને ઓલસતો નથી એટલે જે ધર્મમાં ઉત્પન્ન થયો હોય તે પ્રમાણે જ વર્તે છે. જુઓ કે—પાપ પુન્યને તે માને છે, ત્યારે પાપ પુન્યનાં ફલ મોગવવાં જ જોઈએ. પાપના યોગે નરકે જાય છે ત્યાં દુઃખ મોગવે છે. વસ્ત્રી જન્મ અહિંયાં ગુન્હો કરનારને કેદ કરે છે; પાછો તે કેદમાંથી છૂટે છે તેમ નરકમાંથી પણ પાછો નીકલે છે. સારાં કૃત્ય કરનારને મ્હોટા ઓઢા મલે છે. તેમ આ સંસારમાં પુન્ય કર્યું હોય તો દેવની

ગતિ મલે છે. તેથી ઓછું પુન્ય બાંધ્યું હોય તો મનુષ્ય ગતિ મલે છે. પાપ બાંધ્યું હોય તો એકેન્દ્રિ, બેરેન્દ્રિ, તેરેન્દ્રિ, ચૌરેન્દ્રિ, તિર્યચપચ્ચેન્દ્રિ પ્રમુખ થાય છે. બલી વધારે પાપ બાંધ્યું હોય તો નરકે જાય છે. એવી રીતે જે ગતિમાં રહિને જેવાં કૃત્ય કર્યાં હોય તેવાં બીજી ગતિમાં ફલ મલે છે. ईश्वर-કર્મના સંયોગ વિના એકને માણસ અને એકને જનાવર કેમ બનાવે? બધા સરસા બનાવવા જોઈએ. તે તો દેખાતું નથી, વાસ્તે આવું માનવું અમારા વિચાર પ્રમાણે તો વ્યાજબી લાગતું નથી. જે સર્વજ્ઞ ચાર ગતિનું રૂપ બતાવે છે તે જ વ્યાજબી લાગે છે. સર્વજ્ઞના કહેવામાં કાંઈ ફેરફાર હોય નહીં, પણ જેને સર્વજ્ઞપણું પ્રાપ્ત થયું ન હોય તેને સર્વજ્ઞ માનવાથી ફાર-ફેર આવે છે. તેનો કાંઈ ઉપાય નથી. પરંતુ અર્થિ જીવે તો સર્વજ્ઞની ઓ-લખાણ કરવાનો ઉદ્યમ જરૂર કરવો જોઈએ. કારણકે બધી વાત પ્રત્યક્ષ નથી. જે જે અરૂપી પદાર્થ છે તેનું તથા ગયે કાલે થઈ ગયેલી બાબતનું અને આવતે કાલે થવાની બાબતનું અનુમાન થોડું થઈ શકે. વિશેષ તો તેમના કહેવા પ્રમાણે માનવું પડે. તે સારું સર્વજ્ઞની વર્તણુક, તેમનો ઉપ-દેશ, જ્ઞાન તથા તેમનાં શાસ્ત્ર એ ચારે વસ્તુની તપાસ કરવી. પછી જે શા-સ્ત્રમાં ઉત્તમ જ્ઞાન હોય તેને પ્રમાણ કરવું. ડંચા જ્ઞાનવાલાની પ્રવૃત્તિ પણ સારી હોય જ અને તે પ્રમાણે ચાલવાથી આપણું પણ કાર્ય સરી શકે.

૫૧ પ્રશ્ન:—જૈનશાસ્ત્રમાં શું શું વિશેષ છે ?

ઉત્તર:—જૈનધર્મના સર્વજ્ઞે સ્વર્ગના સ્વરૂપનું વર્ણન જેટલું બતાવ્યું છે તેટલું કોઈ અન્યશાસ્ત્રમાં બતાવ્યું નથી. નરકના મેદ, ત્યાંની વર્તનાનું સ્વરૂપ, તિર્યચનું સ્વરૂપ તથા મનુષ્યનું સ્વરૂપ પણ જે જે રીતે વર્ણવ્યું છે તેવી સૂક્ષ્મ રીતે કોઈ શાસ્ત્રમાં વર્ણવ્યું નથી. એ સ્વરૂપ આ ઠેકાણે લખતાં વિસ્તાર થઈ જાય. જીવાભિગમ, પન્નવળા, સમવાયાંગ, સૂયગઢાંગ વિગેરે સૂત્રોમાં ઘણા વિસ્તાર સાહિત તેનું સ્વરૂપ આપ્યું છે. તિર્છોલોક જેમાં આપણે રહીએ છીએ તેમાં સમુદ્રની હદ કોઈ દેખે તેટલી કહે છે. આગલ શું હશે? તે વિચારી શકતા નથી. કંઈ પણ હોવું તો જોઈએ જ, પણ તે ચર્મચક્ષુથી દેખી

શકાવાનું નથી. કારણ કે સમુદ્રમાં વિશેષ આગલ જડ શકાતું નથી. કોલંબ-
 સે અમેરિકા શોધી કાઢ્યા અગાઉ તે દેશ પ્રખ્યાતિમાં નહોતો. હજુ પળ કે-
 ટલીક નવી જગ્યાઓ ઇંગ્રેજ સાહસીઓ શોધી કાઢે છે તેમ વલી આગલ
 પળ જેનાથી મહેનત બની શકે તે નવી શોધ કરે. વાસ્તે નજરે દીઠું તે-
 ટલું જ બસ કેમ કહેવાય ? સર્વ જમીનનું જ્ઞાન તો જેને અંતરંગથી કર્મ
 ક્ષય થઈ ગયાં હોય તેને જ હોય છે. જ્યારે મંત્ર સાધન કરીએ છીએ ત્યારે
 તે મંત્રના અધિષ્ઠાયક દેવતા કાંઈ આપણા શબ્દ સાંભળતા નથી પણ તેને
 આપણા કરતાં વિશેષ જ્ઞાન છે, તે જ્ઞાનથી તે જાણી શકે છે કે “ મ્હારું
 કોઈએ સ્મરણ કર્યું છે ” તેથી આવીને આપણું કાર્ય કરે છે. તેમ દેવતાથી
 પણ અધિક જ્ઞાન સર્વજ્ઞને છે તેથી તેમણે અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્રનું સ્વરૂપ
 બતાવ્યું છે, ગયા કાલનું પણ સ્વરૂપ બતાવ્યું છે. વલી કર્મનું સ્વરૂપ, ક-
 ર્મની વર્ગણાનું સ્વરૂપ, ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાયનું
 સ્વરૂપ, કાલનું સ્વરૂપ તથા આત્માનું સ્વરૂપ ઘણા વિસ્તાર પૂર્વક બતાવ્યું
 છે. તે બીજા શાસ્ત્રમાં જણાતું નથી. એ અધિકાર કર્મગ્રંથ, કમ્મપયડી,
 પંચસંગ્રહ, તત્ત્વાર્થ, સમ્મતિતર્ક, વિશેષાવશ્યક વિગેરે શાસ્ત્રમાં છે. તે જોશો
 તો જણાશે કે જૈનશાસ્ત્રમાં કેટલું સૂક્ષ્મ જ્ઞાન બતાવ્યું છે ? વર્તણુક વિષે
 જાણવું જે પૂર્વે અંઢાર દૂષણ બતાવ્યાં છે તે જોશો તો જણાશે કે આવા
 દૂષણ રહિતની કેવી પ્રવૃત્તિ હોય ? વધારે તો સિદ્ધાંતમાં ચરિત્રો છે તે જોશો
 તો માલમ પડશે કે જેને કોઈ પણ પ્રકારની વાંછા નથી, માત્ર ઉપકારી
 બુદ્ધિ જ છે, સ્ત્રી ધન વિગેરેની ઇચ્છા તેમ જ સંગત નથી, વલી પોતાને
 મ્હોટાડે પણ નથી. એવા દેવને દેવ કહેવા યોગ્ય છે વલી જે જીવ પોતા-
 ના આત્માનું જ્ઞાન મેલવી રાગ દ્વેષનો ત્યાગ કરે તે કર્મથી મુકાય. અહિ-
 યાં એમ નથી કહ્યું કે મને માનશો તો જ કામ થશે; જે આત્માની શુદ્ધ
 પરિણતી પ્રમાણે વર્તશે તેનું કામ થશે. આવી રીતનો જેમનો શુદ્ધ ઉપદેશ
 છે તેમની બતાવેલી બાબતો ઘણી જ વહ્લમ લાગે છે. અમારા કહેવાથી
 કાંઈ વિશેષ નથી. ન્યાય બુદ્ધિ ધારણ કરી નિર્પક્ષપાતપણે જૈનશાસ્ત્ર તથા

અન્યમંતનાં શાસ્ત્ર જોશો તો તમને જ જણાશે. માટે અવકાશ મેલવી નિ-
રંતર જ્ઞાનાભ્યાસ કરવો. જ્ઞાનાભ્યાસથી જીવને કર્મનાં આવરણ સ્વસ્તાં
જાય છે અને બુદ્ધિ નિર્મલ થતી જાય છે.

૫૨ પ્રશ્ન:—જૈનશાસ્ત્રમાં કેટલા પ્રકારનાં કર્મ કહ્યાં છે અને તે કર્મ
સ્વપી જવાથી શું શું શુદ્ધતા થાય છે ?

ઉત્તર:—જૈનશાસ્ત્રમાં આઠ પ્રકારનાં કર્મ કહ્યાં છે. (૧) જ્ઞાનાવરણીય
કર્મ, તેની પાંચ પ્રકૃતિ છે. (૨) દર્શનાવરણીય કર્મ, તેની નવ પ્રકૃતિ
છે. (૩) મોહનીય કર્મ, તેની અઢાવીશ પ્રકૃતિ છે. (૪) વેદનીય
કર્મ, તેની બે પ્રકૃતિ છે. (૫) નામ કર્મ, તેની એકસો ત્રણ પ્રકૃતિ છે.
(૬) ગોત્રકર્મ, તેની બે પ્રકૃતિ છે. (૭) આયુકર્મ, તેની ચાર પ્રકૃતિ
છે. (૮) અંતરાય કર્મ, તેની પાંચ પ્રકૃતિ છે. એ રીતે આઠ કર્મ છે.
તેની ઉત્તર પ્રકૃતિ એકસો અઢાવેન કહી છે. વલી અકેક પ્રકૃતિ પણ
ઘણા પ્રકારની છે.

પ્રથમ જ્ઞાનાવરણીય કર્મનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે—જ્ઞાન પાંચ પ્રકારનાં છે.
તેમાં પ્રથમ મતિજ્ઞાન. મતિએ કરી જાણવું તે આત્માનો ઉપયોગ, પાંચ
ઇન્દ્રિયો અને મન એના સંયોગે જ્ઞાન થાય તે મતિજ્ઞાન. મતિજ્ઞાનથી પાછ-
લા ભવનું પણ જ્ઞાન થાય છે, પરંતુ આવરણ લાગવાથી બધા જીવને થતું
નથી. મતિજ્ઞાનની જેટલી શક્તિ ઉઘાડી છે તેટલું જ્ઞાન થઈ શકે છે; કેમ
કે કેટલાએક માણસ ઘણા લાંબા વિચાર કરી શકે છે. કેટલાએક અનુ-
માનથી પણ વિશેષ વિચાર કરી શકે છે, કેટલાએક તે કરી શકતા નથી.
તેનું કારણ એટલું જ છે કે જેને કર્મ થોડાં છે તેને બુદ્ધિ વિશેષ છે. જેને
કર્મ વધારે છે તેની બુદ્ધિ ઓછી ચાલે છે. વલી બીજી રીતનાં પણ આવ-
રણ હોય છે. જેમ કે કેટલાએક અનેક જાતની લીપીઓ ભળ્યા હોય છે,
તર્ક, વિતર્ક પણ ઘણા કરી શકે છે, યાદદાસ્ત પણ ઘણી હોય છે તેથી
જે કાંઈ વાંચે છે તે યાદ રહે છે; ભળવું હોય તે થોડા વચ્ચતમાં ભળી જાય
છે. યરંતુ તે બુદ્ધિ ફક્ત સંસારના કામમાં વાપરે છે; ધર્મમાર્ગમાં વાપરવાનાં

આવરણ સુંઘ્યાં નથી તેથી, ધર્મનો સ્વરો અધ્યાસ કરતા નથી અને નિર્પક્ષ-
પાત સંબંધથી જોઈ શકતા નથી. કેટલાકને એવાં આવરણ હોય છે કે
ધર્મનું જ્ઞાન મેલવવામાં સારી બુદ્ધિ છે તેથી શાસ્ત્ર જોઈ શાસ્ત્રની સુંદર
વાતનો ન્યાયબુદ્ધિથી નિશ્ચય કરે છે, પછી સાર રૂપ શાસ્ત્રની વાત ગ્રહણ
કરે છે અને તત્ત્વ વિચારણા કરે છે. કેટલાકને એવાં આવરણ હોય છે
કે સંસારમાં બુદ્ધિ નથી ચાલતી તેમ ધર્મમાં પણ નથી ચાલતી. બન્ને રીતે
બુદ્ધિની સ્વામી હોય છે. કેટલાકને સર્વ પ્રકારે બુદ્ધિ ખુલે છે અને બધા
કર્મમાં ન્યાયની જ બુદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે. સ્વર્ગી વાતને જ સ્વર્ગી જાણે છે.
ઘણા પ્રકારે મતિજ્ઞાનનાં આવરણ નાશ થયાં હોય ત્યારે જ એવી બુદ્ધિ
પ્રાપ્ત થાય છે. કેટલાકને બુદ્ધિ થોડી હોય પણ સત્યવાદી પુરુષનો સંગ
કરવાની બુદ્ધિ જાગી છે તેથી થોડી બુદ્ધિથી પણ તેમના કહ્યા પ્રમાણે
ચાલી પોતાના આત્માનું કામ કરી શકે છે. કોઈક જીવ કર્મના આવરણ
ના જોગે મૂગા, કોઈક આંધલા અને કોઈક બેરા પળ થાય છે એટલે
જ્ઞાન વધારી શકતા નથી. વળી કોઈ મૂગા હોય, કોઈ બોબડા હોય પણ
કાનનાં આવરણ સુધ્ધાં છે તેથી ધર્મ સાંભળી પોતાના આત્માનું કામ કરે
છે પણ પરને ઉપકાર કરી શકતા નથી. બેરા હોય છે પણ આંચોના
જોરથી પોતાનું કેટલુંક કામ કરી શકે છે. આંધલા હોય છે પણ કા-
નના જોરથી સાંભળી તેનો વિચાર કરી પોતાનું કામ કરી શકે છે. એવી
રીતે મતિજ્ઞાનાવરણી કર્મ કરીને આત્માનું જ્ઞાન આવરણ હોય છે તેને
મતિજ્ઞાનાવરણી કર્મ કહીએ.

શ્રુતજ્ઞાન તો શાસ્ત્ર તથા અક્ષરનું નામ છે. આ જ્ઞાન મતિજ્ઞાનની સાથે
જ રહે છે. જ્યાં મતિજ્ઞાન ત્યાં શ્રુતજ્ઞાન અને જ્યાં શ્રુતજ્ઞાન ત્યાં મતિજ્ઞાન
સમજવું. બન્ને જ્ઞાન સાથે જ રહે છે. બન્ને કર્મનાં આવરણ પણ સાથે જ
રહે છે; ખુલે છે તે પણ સાથે જ ખુલે છે. મતિથી અંતરંગમાં વિચાર થાય
છે તેમાં જે અક્ષર છે તે શ્રુતજ્ઞાન છે. વર્તમાન કાલમાં વિશેષ રીતે તો
મતિ તથા શ્રુતજ્ઞાન છે. તેમાં જે જીવને સમક્ષિત થયું છે તેને મતિ શ્રુત

અજ્ઞાન કહેવાય છે. હવે કોઈને શંકા થાય કે, સંસારમાં ઘણા બુદ્ધિવાળા હોય છે તેને અજ્ઞાની કેમ કહેવાય ? તે વિષે જાણવું જે સંસારમાં બુદ્ધિ વાપરવાથી પાછાં નવાં કર્મ બાંધ્યાં અને પોતાનો આત્મધર્મ જેવો છે તેવો જાણીને પ્રગટ કરવાનો ઉદ્યમ કરવો તે ઉદ્યમ તો થયો નહીં અને. ઝલટો આત્માને મલીન કર્યો ત્યારે એ જ્ઞાન તે અજ્ઞાન જ કહેવાય. હવે જે પુરુષ જ્ઞાનવંત પુરુષની અને જ્ઞાન જે શાસ્ત્ર તેની નિંદા કરે છે, કોઈને મળતાં અંતરાય કરે છે, પુસ્તક ઉપર બેસે છે, પુસ્તક ઉપર મસ્તક મૂકે છે, થૂંક લગાડે છે, પુસ્તક આગલ છતાં આહાર-નિહાર કરે છે, જ્ઞાન મળવાની ઇચ્છા ન હોવાથી ઝલટો દ્રેષ ધરે છે. વિગેરે જ્ઞાનની આશાતના કરે છે તે પુરુષ જ્ઞાનાવરણી કર્મ બાંધી આત્માને આવરે છે અને જે પુરુષ જ્ઞાનવંત પુરુષની તથા જ્ઞાન જે શાસ્ત્ર તેની બહુમાન પૂર્વક ઘણા પ્રકારે ભક્તિ કરે છે, જ્ઞાન મળવાનો રાત્રિ-દિવસ અભ્યાસ કરે છે. બીજાને મળવામાં જોડે છે, શક્તિ હોય તો પોતે ધનનું खરच કરી બીજાને મળાવે છે, શાસ્ત્રના મંડાર કરાવે છે, વલી જે જે લીપીઓ સંસારી વિદ્યાની છે તે મળીને પણ કોઈ માણસ હુંશીઆર થયા હોય તો ધર્મ સમજવો સુલભ થાય, મ્હોટા ઓઢાઓ મેલવે અને સુખી થાય તો સુખે ધર્મસાધન કરે. વલી શાસન દીપાવે; વાસ્તે સર્વ પ્રકારે જ્ઞાન મળાવવામાં મ્હોટો લાભ છે એમ સમજીને તેમાં દ્રવ્ય વાપરે છે. એવી રીતે જ્ઞાન આરાધન કરવાથી કર્મનાં આવરણ ઓછાં થાય છે. વિશેષ પ્રકારે તત્ત્વ વિચારણા કરવાથી ઘણાં આવરણ खપે છે અને આત્મા શુદ્ધ થાય છે. એ મતિ શ્રતજ્ઞાનના આવરણનું તથા તે કર્મ खપ્યાનું સ્વરૂપ જાણવું.

અવધિજ્ઞાનાવરણીની પ્રકૃતિ અવધિજ્ઞાનને આવરે છે. જેને અવધિજ્ઞાન થયું હોય તેને પોતાનો આત્મશક્તિથી રૂપી પદાર્થનું જ્ઞાન થાય છે. તેને ચક્ષુ પ્રમુખ ઇન્દ્રિઓની જરૂર પડતી નથી. આત્માથી જ જણાય છે. જેને સો કોષનું જ્ઞાન થયું હોય તે સો કોષ ઉપર જે ચતું હોય તે પોતાના સ્થાનકે રહ્યા જાણે છે, ગયા કાલનું પણ જાણી શકે છે, જેને લોકાત્ર-

ધિજ્ઞાન થયું હોય તેને આજ્ઞા લોકમાં જે જે પુદ્ગલિક પદાર્થ છે તેનું જ્ઞાન થાય છે, ગયા કાલ વિષે પળ અસંખ્યાતા કાલનું જ્ઞાન થાય છે અને જેને એ કર્મે કરી આવરણ લાગ્યાં હોય છે તેને તે જ્ઞાન બિલકૂલ હોતું નથી પણ પાછી જેમ જેમ આત્માની વિશુદ્ધિ થતી જાય છે અને રાગ દ્વેષ રૂપ ઉપાધિ ઓછી થતી જાય છે તેમ તેમ અવધિજ્ઞાન પ્રગટ થાય છે. કોઈને થોડાં આવરણ સ્વપ્નાં હોય તો થોડા ક્ષેત્રમાં જે અદૃશ પદાર્થ હોય છે તે આત્માથી જાણી શકે છે. પછી તે કરતાં વધારે આવરણ સ્વપ્ને તો વધારે ક્ષેત્ર તથા વધારે કાલનું જ્ઞાન થાય છે. જેમ આપણે કોઈ ગામના પદાર્થ જોયા હોય છે પછી બીજે ગામ જઈએ છીએ, ત્યારે આંસ્રે કરી તો તે ગામ દેખી શકતા નથી પણ અંતરંગમાં વિચારીએ છીએ તો જાણે ન-જરે દેખતા હોઈએ તેમ થાય છે. તેમ અવધિજ્ઞાનથી પણ વગર જોયેલા પદાર્થ અંતરંગમાં દેખાય છે. એના છ ભેદ છે. તેનો વિસ્તાર નંદીસૂત્ર તથા આવશ્યક સૂત્ર વિગેરેમાં વિશેષ પ્રકારે છે તે જોઈ લેવો. આ જ્ઞાનને આવરે તેને અવધિજ્ઞાનાવરણી કર્મ કહીએ. વલી દેવતાઓને આ જ્ઞાન હોય છે તેથી મંત્રનું સ્મરણ કરતાં જ તેને સ્વપ્ને પડે છે અને તે આવે છે. તેમાં પણ જેવાં જે દેવતાને આવરણ સ્વપ્નાં હોય છે તે પ્રમાણે તેને જ્ઞાન પ્રગટ થાય છે. એ ગતિમાં વિશુદ્ધ પ્રણામવાલા જાય છે. તેથી થોડું વધતું પણ દરેકને એ જ્ઞાન હોય છે. સમૂલગું ન હોય તેમ હોતું નથી. ત્યાં પણ મિથ્યાદૃષ્ટિ દેવતા છે તેને વિભંગજ્ઞાન હોય છે. તેનું કારણ જે તેને આત્મતત્ત્વનું જ્ઞાન હોતું નથી, પણ પરોક્ષ પદાર્થને જાણવાની શક્તિ હોય છે. સમ્યકદૃષ્ટિ છે તેને તો અવધિજ્ઞાન કહેવાય છે. તેઓને તત્ત્વજ્ઞાન છે. તે પુરુષો તો દેવતાના સુખને પણ તૃણ સમાન ગણે છે અને મનમાં ભાવના આવે છે કે “ પૂર્વે ઇટલે પાછલે ભવે કર્મથી મૂકાવા સારૂ તપ સંજમ વિગેરે સાધન ક્રત્યાં પણ તે સાધન પૂર્ણ રીતે ક્રત્યાં નહીં તેથી આ દેવ ગતિમાં સંસાર વર્તના કરવાનું થયું અને જન્મ મરણનાં દુઃખ ટલ્યાં નહીં. આ દેવતાનાં સુખ અસ્થિર છે અને કર્મબંધનનાં કારણ છે. વાસ્તે

આ દેવતાનું આયુષ્ય પૂરું થયેથી મનુષ્ય જન્મ પામું તો હવે પૂર્ણ રીતે પ્ર-
મુની આજ્ઞા પ્રમાણે ધર્મ આરાધન કરું કે જેથી ફરીને ભવચક્રમાં ભ્રમણ
કરવું પડે નહીં.” એવી માવના માવે છે. વલી રત્નમય પુસ્તક વાંચે છે
શાશ્વતા ચૈલ્ય મધ્યે જિનર્થિય છે તેની વિસ્તારે માવ સહિત દ્રવ્ય તથા
માવ પૂજા કરે છે. તીર્થંકર ભગવાન વિચરતા હોય ત્યાં જઈ તેમની ભક્તિ
કરે છે. ધર્મ ઉપદેશ સાંભળે છે અને આત્મસ્વભાવમાં રહેવામાં સુખ મા-
ની વિચરે છે. દેવતા સંબંધી શ્રાવા જ્ઞાનને અવધિજ્ઞાન કહે છે. પરંતુ
તેમને અવધિજ્ઞાનનાં પૂર્ણ આવરણ સ્વપ્નમાં નથી, પૂર્ણ આવરણ તો
મનુષ્ય ગતિમાં જ સ્વપ્ન છે. જેમને કેવલજ્ઞાન થાય છે તેમને જ સંપૂર્ણ
આવરણ નાશ પામે છે.

મનઃપર્યવ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ તે મનપર્યવજ્ઞાનને શ્રાવરે છે. મનપર્યવ-
જ્ઞાનનાં આવરણ જેનાં સ્વપ્ન છે, તે મનના માવ ઇટલે મનમાં ચિંત-
વેલી વાત જાણે છે. તે પણ પોતાના આત્માથી જ જાણે છે. તેને ઇં-
દ્રિઓની જરૂર પડતી નથી. એ જ્ઞાન સંસારના ત્યાગી, સંજમી મુનિ
છઠ્ઠે સાતમે ગુણઠાણે વર્ત્તનારને જ થાય છે. તેમાં પણ થોડાં આવરણ
સ્વપ્નમાં હોય તો તે ઋજુમતિ મનપર્યવજ્ઞાની કહેવાય છે. તે પુરુષ મનમાં
ચિંતવેલા પદાર્થ જાણે છે, તે કરતાં વિપુલમતિ મન પર્યવજ્ઞાની ઘણું
વિશુદ્ધ જાણે છે. તે જ્ઞાનની વિશુદ્ધિ ઘણી છે. કારણ કે વિપુલમતિ
મનપર્યવજ્ઞાનવાળા તે જ ભવે કેવલજ્ઞાન પામે છે. તેથી મનના વિચાર
વિશુદ્ધિ પામે જાણે છે. અહિંમાં કોઈ કહેશે કે અવધિજ્ઞાની રૂપી પ-
દાર્થને જાણે છે, તેમાં મનના વિચાર પણ રૂપી હોવાથી તેને પણ જાણી
શકે છે. વાસ્તે આ જ્ઞાન જૂદું કહેવાનું કારણ શું ? તે વિષે જાણવું કે-
અવધિજ્ઞાનવાળો મનપર્યવજ્ઞાનવાળા જેવું સંપૂર્ણ જાણી શકે નહીં. અવ-
ધિજ્ઞાનવાળાને તે જ ભવે કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય તેવો પણ નિશ્ચય નથી.
વલી મનઃપર્યવજ્ઞાનવાળો મનના માવ શિવાય બીજા પદાર્થ જાણી શકતો
નથી. એવો એક બીજામાં ફેરફાર છે તેનું કારણ કે કર્મનાં આવરણ કો-

ઇને અવધિજ્ઞાનનાં સ્વસી જાય છે તેને અવધિજ્ઞાન થાય છે; જેને મનઃ પર્યવજ્ઞાનનાં આવરણ સ્વચ્ચાં હોય તેને તે જ્ઞાન થાય છે. કોઈને પહેલું મનઃપર્યવ જ્ઞાન થાય છે, તો કોઈને પહેલું અવધિજ્ઞાન થાય છે એ પ્રમાણે કર્મનાં આવરણ જેવી રીતે સ્વપે છે તે પ્રમાણે જ્ઞાન પ્રગટે છે. જ્ઞાનનાં નામ પણ તે પ્રમાણે જૂદાં જૂદાં છે. કેવલજ્ઞાનાવરણી પાંચમી પ્રકૃતિ તે કેવલજ્ઞાનને આવરે છે. કેવલજ્ઞાનનાં આવરણ જેને નાશ પામે છે, તેને ઈન્દ્રિઓ ને મનની જરૂર પડતી નથી. પોતાની આત્મશક્તિથી જ રૂપી અરૂપી સર્વ પદાર્થનું અતીત, અનાગત, તથા વર્તમાનકાલનું જ્ઞાન થાય છે. તે જ્ઞાન કેવું છે કે—જેમ આરીસામાં સર્વે પદાર્થનો ભાસ પડે છે તેમ આત્મામાં સર્વે પદાર્થ જણાય છે. જાણવામાં કોઈ પણ પ્રકારે સ્વામી રહેતી નથી. એક એક પદાર્થે અતીત કાલમાં અનંતાં સ્વરૂપ ધારણ કરતાં છે તેમાં અનંતા પદાર્થ છે તે સર્વેનાં સ્વરૂપ એકી વચ્ચે જાણવામાં આવે છે. એવી અદ્ભૂત તે જ્ઞાનની શક્તિ છે. એવું જ્ઞાન પ્રગટ થયા પછી સંસારમાં તેમને ફરવું પડતું નથી, તેમને મુક્તિ મળે છે. એવા જ્ઞાનવાળા પુરુષ સંપૂર્ણ રીતે ધર્મ દર્શાવી શકે છે. તેમને જન્મ મરણ કરવું પડતું નથી.

એ પાંચ પ્રકારના જ્ઞાનને આવરે તેનું નામ જ્ઞાનાવરણી કર્મ કહીએ.

બીજું દર્શનાવરણીય કર્મ એટલે આત્માનો દર્શન ગુણ જે દેખવું તેને રોકનારું જે કર્મ તે. તે વિષે સમજવું જે—જ્ઞાન અને દર્શન સાથે વર્તે છે. પ્રથમ સામાન્ય ઉપયોગ તે દર્શન અને વિશેષ ઉપયોગ તે જ્ઞાન. જેમ કે એક માણસને દીઠો તે વચ્ચે મનમાં આવ્યું જે આ કોઈક માણસ છે ત્યાં સુધી સામાન્ય ઉપયોગ અને જ્યારે એ સમજાયું કે આ તો જિનદાસ છે, જિનધર્મી છે, શાહુકાર છે, સારા માણસ છે, એવું વિશેષ પ્રકારે સમજાયું ત્યારે વિશેષ ઉપયોગ જાણવો. વિશેષ ઉપયોગ તે જ્ઞાનનો છે. એવી રીતે દરેક પદાર્થમાં પ્રથમ સામાન્ય ઉપયોગ અને પછી વિશેષ ઉપયોગ થાય છે. હવે સામાન્ય ઉપયોગ ચાર પ્રકારના છે. (૧) ચક્ષુદર્શન. ચક્ષુએ કરી દેખવું તેમાં આવરણ હોય તો અંધ હોય વલી થોડાં આ-

વરણ હોય તો રાત્રે દેખે નહીં, દિવસે દેખે. કોઈ દિવસે અને રાત્રે જ્ઞાંત્રું દેખે, કોઈ નજીકના પદાર્થ દેખે, દૂરના ન દેખે પણ આવરણને લીધે સંપૂર્ણ દેખી શકે નહીં તે ચક્ષુદર્શનાવરણી કર્મ કહીએ. (૨) અચક્ષુદર્શન. આંખો શિવાયની ઇન્દ્રિઓએ સામાન્ય બોધ થાય તે અચક્ષુદર્શન. શરીરે કાંઈ સ્પર્શ થાય અને સ્પર્શ થયો એમ સમજાય પણ શેનો સ્પર્શ થયો ? તે નક્કી કહી શકાય નહીં ત્યાં સુધી સામાન્ય ઉપયોગ. નાકને ખુશબો આવી પણ શાની ખુશબો આવી ? તે કહી શકાય નહીં ત્યાં સુધી સામાન્ય ઉપયોગ. મોમાં મૂકેલા પદાર્થના સ્વાદનો નિશ્ચય ન થાય ત્યાં સુધી સામાન્ય ઉપયોગ. કાનમાં શબ્દ પડ્યો પણ શું શબ્દ છે ? તે નક્કી ન થાય ત્યાં સુધી સામાન્ય ઉપયોગ. આ ઉપયોગ અચક્ષુદર્શનના છે. તેનાં આવરણ આ પ્રમાણે કોઈ માણસને સ્પર્શ થાય પણ તેને જાણી શકતા નથી, કેટલાક નાકથી ખુશબો જાણી શકતા નથી, મોઢેથી સ્વાદ સમજતા નથી, કાને સાંભલી શકતા નથી, એ દર્શનાવરણી કર્મનો પ્રભાવ છે. બલી જેટલી ઇન્દ્રિઓની શક્તિ છે તેટલી પરિપૂર્ણ ચાલતી નથી તે પણ આવરણથી જ ચાલતી નથી. અચક્ષુ-ચક્ષુદર્શનનું સંપૂર્ણ આવરણ કેવલદર્શન પામતી વસ્તુ નાશ પામે છે. (૩) અવધિદર્શન. રૂપી પદાર્થનું આત્માથી સામાન્યપણે જાણવું તે અવધિદર્શન. તેનું આવરણ જ્યાં સુધી છે ત્યાં સુધી અવધિદર્શન થતું નથી. (૪) કેવલદર્શન. કેવલદર્શનનું આવરણ જ્યાં સુધી હોય ત્યાં સુધી કેવલદર્શન પ્રાપ્ત થતું નથી, પણ એટલો ફેર છે કે કેવલદર્શનનો ઉપયોગ પછી થાય છે અને કેવલજ્ઞાનનો ઉપયોગ પહેલો થાય છે. તેનું કારણ જે જેને કેવલજ્ઞાન થાય છે તેને એકદમ બોધ થાય છે; તેને કાંઈ અનુક્રમે બોધ થતો નથી. પહેલું વિશેષ જ્ઞાન થાય છે પછી સામાન્ય થાય છે. તે એવી રીતે કે જેમ કોઈ માણસનાં સર્વ પ્રકારે લક્ષણ જાણ્યા પછી તેની બધી હકીકત પૂછવી પડતી નથી કારણ કે તે સામાન્ય થઈ જાય છે, તેમ એક વસ્તુ પૂરો બોધ થયા પછી સામાન્ય થાય છે. એ અધિકાર નંદીસૂત્રમાં વિસ્તારે છે.

પાંચ નિદ્રા છે તે પળ દર્શનનું આવરણ છે. જ્યાં સુધી માણસ નિદ્રાવશે હોય ત્યાં સુધી કાંઈ જાણી દેખી શકતો નથી. તેમાં પળ આવરણનો તારતમ્યતાદિ ફારફેર છે તે નિદ્રાનું જૂદું જૂદું સ્વરૂપ જાણવાથી જણાશે. જીવને ંધમાં કાંઈ સહજ સ્પર્શ થાય અથવા શબ્દ સંમલાય કે તુરત જાગે અને જાગવાથી જરા પળ દિલગીરી થાય નહીં તે “નિદ્રા”. કોઈ માણસને ંઠાડે તો ઘણી બૂમો પાડે, અતિશે સોરબકોર થાય ત્યારે જાગે. તે મનમાં દુઃખ ધરે, ંઠાડનાર ઉપર ગુસ્સો કરે. ંવી સખત નિદ્રા તે “નિદ્રા નિદ્રા.” બેઠાં બેઠાં ંધી જાય તે “પ્રચલા.” ચાલતાં ચાલતાં ંધે તે “પ્રચલા પ્રચલા.” પાંચમી “સ્થિળાદિ” નિદ્રા છ માસે આવે છે. ં નિદ્રા ંવી સખત આવે છે કે તે માણસ ંધમાં જઈને હાથીના દંતૂશલ કાઢી નાંખે તેટલું ં ંધમાં બલ હોય છે. ં નિદ્રાનું આવરણ બહુ જ સખત છે. તેને ંધમાં અર્ધવાસુદેવ જેટલું બલ હોય છે પળ ંધ ંઢી જાય ત્યાર પછી બલ હોતું નથી. આ કાલમાં તો ં નિદ્રાવાલાને પોતાના બલથી બમણું તમણું બલ હોય ંમ કર્મપ્રંથના બાલાવબોધમાં કશું છે. ંવી નિદ્રા નરકગામી જીવને હોય છે. આ પાંચ નિદ્રામાં સામાન્ય ઉપયોગ અવરાઈ જાય છે તેથી દર્શનાવરણીની આ પાંચ પ્રકૃતિ તથા ચાર આગલ કહી તે સર્વે મલી નવ પ્રકારે દર્શનાવરણી કર્મ કહીં. ં કર્મનો ક્ષય થવાથી સામાન્ય ઉપયોગને આવરણ હોય તે નાશ પામે છે તેથી કેવલદર્શન પ્રાપ્ત થાય છે અને સંપૂર્ણ આવરણ કેવલદર્શન પ્રાપ્ત થતી વખત નાશ પામે છે; ત્યારે કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન સાથે જ પ્રાપ્ત થાય છે.

ત્રીજું મોહનીકર્મ. આ કર્મ આત્માને મૂઝાવે છે. જેમ દારૂ પીધો હોય તેને કરવા ંગ્ય, નહીં કરવા ંગ્યનો વિચાર રહેતો નથી, તેમ મોહની-કર્મના ંરથી જીવને પોતાના આત્માનો શું ગુણ છે ? ને શું પ્રવૃત્તિ કરવાની છે ? તેનો ઉપયોગ નષ્ટ થઈ જાય છે અને શરીર, ઘન, કુટુંબ, પુત્ર, પરિવાર, સ્ત્રી વિગેરે પદાર્થમાં મગ્ન થઈ ં સંબંધી અનેક કામમાં આસક્ત થઈ જાય છે, પોતાના પ્રાણથી પળ ં વસ્તુઓ વહ્નમ માને છે, જે જે અ-

સ્થિર પદાર્થ છે તેને સ્થિર રૂપ માની વર્તે છે. કોઈ આત્મતૈત્વત્તી વાત કરે છે તો તે સાંભલવાની પળ ઇચ્છા કરતો નથી, વલી કદાપિ કોઈની સોબતે સાંભલવા જાય તો પળ સાંભલવાનું લક્ષ નહીં; તે છતાં કાનમાં શબ્દ પડે તો તેનો પળ વિચાર કરે નહીં; કદાપી કરે તો એવો કરે જે શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે તે પ્રમાણે કોણ ચાલે છે? શાસ્ત્ર સાંભલી ઉલટા ડંધા ચાલે છે, એવાં પારકાં દૂષણ કાઢે છે. કોઈ ગુણવંત શ્રાવક હોય, સમ્યક્દ્રષ્ટિ હોય અને સંસારમાં રહેલો હોય તો તેને કહે જે શાસ્ત્રમાં સંસાર અસાર કહ્યો છે અને આવા જાણકાર થઈ સંસારમાં કેમ રહો છો? વલી મુનિ મહારાજ કોઈ કારણે કરી અપવાદ સેવતા હોય તો તેની નિંદા કરે. એનું કારણ જે શાસ્ત્ર સાંભલીને જો મોહનીકર્મ થોડું પળ સ્વસ્થું હોત તો આત્મા સાથે વિચાર કરત અને પોતાનાં દૂષણ જોત, પળ મોહનીકર્મનું જોર ઘણું છે તેથી શાસ્ત્ર સાંભલીને પળ ઉલટા વિચાર કરી મોહનીકર્મ વધારે બાંધે છે અને આત્માને વધારે મલીન કરતા જાય છે. વલી અન્યાય, લુચ્છાઈ, ઠગાઈ ને ચોરી કરવી, પારકાને કલંક દેવું, પારકી નિંદા કરવી, પરને સંકટમાં નાંચવા, જીવહિંસા કરવી, અહંકાર મમકાર કરવા, મદે કરી મદોન્મત્ત રહેવું, જૂઠું બોલવા બોલાવવામાં સાવધાન થવું, સ્વદારા પરદારાનો વિચાર નહીં ધરાવવો એ મોહનીકર્મનાં લક્ષણ છે. વલી કેટલાક તો વિષયમાં એવા લુબ્ધ થઈ જાય છે કે પોતાની માતા, બ્હેન, કે પુત્રીની સાથે પળ ભોગ કરતાં શંકાતા નથી. એ સર્વે જોર મોહનીકર્મનું છે. તે અનાદિકાલનું જીવને લાગેલું છે. તેના પ્રમાવર્થી આત્માના ગુણ જે ચારિત્ર તથા સમક્ષિત તે ઢંકાઈ જાય છે. તે મોહનીકર્મ બે પ્રકારનું છે. (૧) ચારિત્રમોહની, (૨) દર્શનમોહની, એ બે પ્રકારના મોહનીકર્મની અઢાવીસ પ્રકૃતિ છે. તેમાં પ્રથમ ચારિત્રમોહનીની પચીસ પ્રકૃતિ નીચે પ્રમાણે છે. અનંતાનુબંધી—ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ. અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ. પ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ. સંજલનો ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ. હાસ્ય, રતિ અરતિ, ભય, શોક,

દુર્ગંધા, સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ, નપુંસકવેદ એ પચીસ કષાય છે. તેની વિરતારે ઓલખાણ નીચે મુજબ.

અનંતાનુબંધી ક્રોધ, જેને હોય તેના મનમાં અતિશે દ્વેષ હોય, જે વચ્ચે તે એ ક્રોધનું જોર હોય તે વચ્ચે શરીર પણ લાલ લાલ થઈ જાય, જેના ઉપર દ્વેષ હોય તેનું મરતાં સુધી પણ વૈર મૂકે નહીં, મરતી વચ્ચે પણ કહે જે આ મનમાં વૈર લેવાયું નથી તો આવતા મનમાં પણ લડાઈ, વલી પોતાના પુત્ર પ્રમુખને પણ કહે જે મેં તેની સાથે વૈર રાખેલું છે માટે તમે પણ વૈર છોડતા નહીં. વચ્ચે આવે ત્યારે તેનું બગાડવામાં મૂલ જાતા નહીં, સામો માણસ શાંત હોય અને સમાવવા આવે તો તેની સાથે ડાહ્યો લડે, વલી તેનું સહજ કામ પોતાના હાથમાં આવ્યું હોય તો તેને મ્હોટું નુકશાન કરે. નુકશાન કરવાની તુરત શક્તિ ચાલે નહીં તો લાગ આવે ત્યારે નુકશાન કરવામાં જરા પણ કસર રાખે નહીં. એવી જે કષાયની પરિણતી છે તેનું નામ શાસ્ત્રમાં અનંતાનુબંધી ક્રોધ કહ્યો છે. જેમ પથ્થરની અંદર ફાટ પડી હોય તે ફાટ પાછી મલે નહીં, તેમ અનંતાનુબંધી ક્રોધવાળાનો ક્રોધ મરતાં સુધી શમે નહીં. એ ક્રોધના પ્રભાવે જીવ નરકે જાય છે અને મહા તિવ્ર દુઃખ ભોગવે છે. વલી એ ક્રોધના પ્રભાવથી જીવ સમક્ષિત પામતો નથી. એ ક્રોધ જાય ત્યારે જ જીવ સમક્ષિત પામે છે.

અનંતાનુબંધી માન પથ્થરના થાંભલા સમાન હોય છે. જેમ પથ્થરનો થાંભલો નમાવતાં નમે નહીં તેમ અનંતાનુબંધી માનવાલો પોતાની મ્હોટાઈમાં ઇટલો મચ્યો રહે છે કે, મહા ગુણવંત મુનિ મહારાજ હોય તેમને પણ નમસ્કાર કરતો નથી અને કરવાના ભાવ પણ થતા નથી. વલી પોતે ધર્મગુરુ થઈને ધન, સ્ત્રી વિગેરે ભોગવે; બીજા ગુણવંત પુરુષોએ ધન, સ્ત્રીનો ત્યાગ કર્યો હોય, સમતાભાવ આદરી સંસારથી વિમુક્ત થયા હોય તેવા પુરુષોને પોતે નમવા યોગ્ય છે તેમ છતાં પોતે નમે નહીં અને ડાહ્યો તેમની પાસે નમસ્કાર કરાવે, તે ન કરે તો કરાવવાની ઇચ્છા ધરાવે, વલી

પોતે ધનવાન હોય પણ ધન નાશ પામવાથી પોતાની આર્જીવિકા પૂરી થતી નથી તેમ છતાં કોઈની નોકરી કરે નહીં. પોતાના મનમાં અહંકાર લાવે જે અમે મ્હોટા થઈને કોઈની નોકરી કરીએ? વલી વચ્ચે કોઈએ સ્વોટો શબ્દ કહ્યો હોય તો તે અમને કહેનાર કોણ? એમ મદ કરી સામાના પ્રાણ લેતાં પણ ડરે નહીં. વલી વચ્ચે માન મૂકતાં પોતાના પ્રાણ બચતા હોય તો પણ માન મૂકે નહીં. એવા અહંકારીનો આકરો અહંકાર તે અનંતાનુબંધી માન કહીએ. એવું માન જીવિત પર્યંત રહે છે.

અનંતાનુબંધી માયાવાલો પુરુષ અતિશે કપટી હોય છે. મ્હોડેથી અતિશે વ્હાલપણ બતાવે છે પરંતુ વિશ્વાસ કરનારના પ્રાણ લેતાં પણ બ્હીતો નથી; પોતાને અલ્પ ફાયદો હોય તો પણ આકરું કપટ કરે છે. જેમ વાંસની ગાંઠ વાંકી હોય તે કોઈ પણ રીતે મટાડી શકાય નહીં, તેમ અનંતાનુબંધી માયાવાલાનું કપટ મૂકાવી શકાય નહીં. એ કપટી જીવનો જગત્માં કોઈ વિશ્વાસ કરતું નથી.

અનંતાનુબંધી લોભ અતિશે તીવ્ર હોય છે. ગમે તેટલી દોલત મળે, યાવત ચક્રવર્તિની શક્તિ મળે તોપણ તૃપ્તિ શાંત ન થાય, સ્વાદા સારુ ગમે તેટલા પદાર્થ મળે તો પણ મન ધરાય નહીં, સ્વાદાના અતિ લોભને લીધે ભક્ષ અભક્ષનો પણ વિચાર કરે નહીં, પોતાનો ધર્મ પણ વિચારે નહીં. પોતાની કુલ મર્યાદામાં ન સ્વાદાની ઈચ્છા હોય તે સ્વાદાની ઇચ્છા થાય, યાચના કરતાં પણ બીંહે નહીં, કારણ જે પૈસાનો લોભ તેથી પૈસા સ્વરૂપી શકે નહીં અને સ્વાદાની ઇચ્છા થયા કરે, તેથી નહીં માગવા યોગ્ય સ્થાનકે પણ યાચના કરે, ચોરી કરતાં પણ ડરે નહીં, અન્યાય કરતાં પણ ડરે નહીં, એવી રીતે પાંચે ઇન્દ્રિયોના વિષયમાં લુબ્ધ હોય છે. દરેક વિષયને સારુ નહીં કરવા યોગ્ય કામ કરે છે, લોભી માણસને ફક્ત એક પૈસો મળતો હોય અને તેથી સામા માણસના પ્રાણ જતા હોય તો તેની પણ તેને ધિંતા રહેતી નથી, હરેક પ્રકારે પોતાની મતલબ સાધે છે, રાજાના ગુન્હામાં આવતાં પણ બ્હીએ નહીં, આવો લોભ મરવાનો વચ્ચે આવે

તો પળ છોડે નહીં, કેટલાક એવી વરસના વૃદ્ધ થાય તો પળ કુંચીઓ છોકરાને આપતા નથી, આમૂષણ પ્રમુખ હોય તે મરવાનો વખત આવે ત્યાં સુધી અંગ ઉપરથી ઉતારતા નથી, મરણાંત રોગ આવે તો પળ ઔષધના પૈસા સ્વરૂપે નહીં, અનેક પ્રકારનાં દુઃખ સહન કરે, કોઈ દશ ગાલ દે, માર મારે તો પળ કાંઈ લાલચ હોય તો તે સહન કરે છે, કેટલાક અનાજના વેપારી અતિશે લોભીઆ હોય છે તેઓ ચોમાસા સારું માલ, સંઘરી રાખ્યો હોય છે તો એવીજ ભાવના માટે છે કે દુકાલ પડે તો સારું, દુકાલ પડવાથી દ્રવ્યની વધારે પ્રાપ્તિ થાય, દુકાલથી દુનીઆને કેટલું દુઃખ થશે ? તેની જરા પળ ફિકર કરે નહીં, એમ કરતાં સારી વૃદ્ધિ થાય તો મનમાં અતિશે દુઃખી થાય અને દિલગીરીમાં રહે. એ અનંતાનુબંધી લોભનો સ્વભાવ કિરમજના રંગ જેવો છે. કિરમજનો રંગ ગમે તેટલો ધુણે તો પળ જાય નહીં. બાલે તો રાખ પળ કિરમજના રંગ જેવીજ રહે. તેમ અનંતાનુબંધી લોભ મરતાં સુધી છૂટે નહીં. એ અનંતાનુબંધી ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ ચારે નરક ગતિના આપનાર છે. એ ચારે હોય ત્યાં સુધી સમક્ષિતની પ્રાપ્તિ થાય નહીં.

૨. અપ્રત્યાક્ષ્યાની ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ ચાર અનંતાનુબંધી ક્રોધ, માન, માયા અને લોભના કરતાં નરમ હોય છે. સૂકા તલાવમાં ફાટો પડી હોય તે ઉત્કૃષ્ટિ વરસ દિવસ સુધી રહે છે, પાછો વરસાદ આવે એટલે ફાટો મલી જાય છે. તેમ કોઈ જીવ ઉપર ક્રોધ થયો હોય, સામા માણસે ગમે તેટલું વગાડ્યું હોય પણ સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ કરતી વખત સર્વ જીવને સમાવી સર્વને મિત્ર તુલ્ય ગણે; પણ કોઈના ઉપર ગુસ્સો રાખે નહીં. તેણે કાંઈ કામ કરવાને આપ્યું હોય તો તેના ઉપર દેશ બુદ્ધિ ન લાવતાં સુશીથી કરી આપે તેનું નામ અપ્રત્યાક્ષ્યાની ક્રોધ સમજવો. અપ્રત્યાક્ષ્યાની માન દાંતના થાંભલા જેવું હોય છે. પથ્થરનો થાંભલો તો નમેજ નહીં પણ દાંતનો થાંભલો પાણી પ્રમુખ ઉપચાર કરવાથી નમે છે, તેમ અપ્રત્યાક્ષ્યાની મનવાલો પુરુષ સદુરુના ઉપદેશથી અથવા

હાદ્યા પુરુષના સમજાવવાથી પોતાનો અહંકાર છોડે છે. ગમે તેવું માન રાખતો હોય પણ તે માન એક વરસથી વધારે કાલ રહેતું નથી. અપ્રત્યા-
 સ્થ્યાની માયાવાલો અનંતાનુબંધી માયાવાલાથી ઓછી માયાવાલો હોય છે.
 પોતાની સહજ મતલબ સારુ સામાને મ્હોટું નુકશાન થાય એવું કપટ કરે
 નહીં. અપ્રત્યાસ્થ્યાની માયાને મેંદાના શીંગડા જેવી કહી છે તે વાંકાશ
 જેમ ઉપચાર કરવાથી મટી જાય છે, તેમ આ માયાવાલો પુરુષ કપટ ઓ-
 છું કરે છે. કેટલાંક કામ નિષ્કપટપણે પણ કરે છે. અપ્રત્યાસ્થ્યાની લોભ
 નગરની खालना कादवना रंग सरखो होय છે. એ રંગ એકદમ તો ન જાય
 પણ સ્વાર આદિવડે અતિશે મહેનત કરતાં જાય છે. તેમ આ લોભ પણ અ-
 નંતાનુબંધી લોભ કરતાં થોડો હોય છે. લોભને અર્થે કોઈને મ્હોટું નુકશાન
 કરે નહીં. એ અપ્રત્યાસ્થ્યાની ક્રોધ, માન, માયા અને લોભથી જીવ તિર્યચની
 ગતિમાં જાય છે; શ્રાવકપણું પામી શકતો નથી. એ ચારે કષાય જાય ત્યારે
 જીવ શ્રાવકપણું ઇટલે પાંચમું ગુણસ્થાન પામે છે.

અપ્રત્યાસ્થ્યાની ક્રોધથી પ્રત્યાસ્થ્યાની ક્રોધ નરમ હોય છે. એને કોઈ જીવ
 ઉપર દ્વેષ થયો હોય તો પણ ચોમાસી પ્રતિક્રમણ કરતી વખત સર્વ જીવને
 સ્ખમાવે છે; ઇટલે પછી કોઈ જીવ ઉપર દ્વેષ રહેતો નથી. રેતીમાં લીટી કરી
 હોય તે જેમ થોડા કાલમાં મલી જાય તેમ એ ક્રોધ થોડા કાલમાં શાંત
 થાય છે. પ્રત્યાસ્થ્યાની માન લાકડાના થાંભલા જેવું હોય છે. લાકડાનો
 સ્તંભ ઢાંતના સ્તંભ કરતાં થોડી મહેનતે નમી જાય છે, તેમ એ માન પણ
 થોડા વખતમાં શાંત થઈ જાય છે. પ્રત્યાસ્થ્યાની માયા ગાયના મૂત્રના વાં-
 ક જેવી હોય છે. ચાલતાં ચાલતાં મૂતરતી ગાયથી જે વાંક પડ્યો હોય
 તે થોડા વખતમાં મટી જાય છે; તેમ આ માયાવાલો પુરુષ થોડા વખતમાં
 સરલતા પકડે છે. આકર્ષ કપટ તેનાથી થતું નથી. અપ્રત્યાસ્થ્યાની કરતાં
 સરલ હોય છે. પ્રત્યાસ્થ્યાની લોભ ગાડાના કીલના ઢાઘ સરખો છે. ન-
 ગરની खालना कादव કરતાં આ કીલનો ઢાઘ થોડી મહેનતે નાશ પામે
 છે. કારણ કે खालनो कादव घणा दिवस कोही જવાથી વધારે ચીકાશ

વાલો હોય છે, ગાઢાના કીલના ઢાઘની માફક આ લોભ સહજમાં શાંત થાય છે, પ્રત્યાહ્યાની ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ જ્યાં સુધી હોય ત્યાં સુધી સાધુપણું પ્રાપ્ત થતું નથી. આ કષાયના પ્રણામથી જીવ મનુષ્ય ગતિ-માં જાય છે. કેમ કે એ કષાય પાતલો છે.

સંજલનો ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ ચારે પ્રત્યાહ્યાની ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ કરતાં ઘણા હલકા હોય છે. સંજલનો ક્રોધ પાણીની લીટી સમાન કહ્યો છે. પાણીમાં લીટી કરતાંજ જેમ તુરત મલી જાય છે, તેમ કોઈક કારણે ક્રોધ થાય; પરંતુ તુરત જ શાંત થઈ જાય. કોઈ આકરં કારણ મળ્યું હોય તો પણ પલ્લી પ્રતિક્રમણ કત્યા પછી તો જરા પણ દ્વેષ રહે જ નહીં. એ ક્રોધની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ પંદર દિવસની છે. તેથી વધારે કાલ એ ક્રોધ રહે જ નહીં. એ ક્રોધવાલાને અંતરંગમાં વધારે ક્રૂરતા હોય નહીં. સંજલનું માન નેતરના સ્તંભ સરસું હોય છે. નેતરના સ્તંભને નમાવતાં વાર લાગે નહીં, તેમ એ માનદશા વધારે વચ્ચે રહે નહીં. સંજલની માયા પણ ઘણી જ થોડી હોય. સહજમાં નિષ્કપટી થઈ જાય; વાંસની છોલ જેમ જરા વારમાં સીધી થઈ જાય, તેમ એ કપટ પણ નહીં જેવું જ હોય, જરા વારમાં નાશ પામે. સંજલનો લોભ હલદરના રંગ સમાન હોય છે. હલદરનો રંગ ઊઢી જતાં વાર લાગે નહીં, તેમ એ લોભ મટી જતાં વાર લાગે નહીં. સંજલના ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ હોય ત્યાં સુધી મુક્તિ મળે નહીં. એ સંજલના કષાય જાય ત્યારે મુક્તિની પ્રાપ્તિ થાય.

પૂર્વોક્ત ચાર પ્રકારના ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ નાશ પામે ત્યારે મુક્તિ મળે છે. માટે મન્ય જીવે એ ટાલવાનો ઉદ્યમ કરવો. એ જેમ જેમ ઓછા થતા જાય તેમ તેમ આત્મા શુદ્ધ થતો જાય છે. અહિંઆં કોઈ પ્રશ્ન કરે જે સંજલનો કષાય તો પંદર દિવસ રહે છે, ત્યારે બાહુબલજી મહારાજને સંજલનું માન વરસ દિવસ કેમ રહ્યું ? એ વિષે શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યે યોગશાસ્ત્રમાં તથા યશસોમસૂરીએ કર્મગ્રંથના બાલાવબોધમાં શુલાસો-

ચો છે કે, બાલજીવને પોતાનો કષાય કેવો છે ? તે સમજવું સુગમ પડે, વાસ્તે એ સ્થિતિ કહી છે. વસ્તુતઃ તો એમ સમજવું જે અતિ તીવ્ર કષાય તે અનંતાનુબંધી; તેથી મંદ તે અપ્રત્યાખ્યાની; તેથી મંદ તે પ્રત્યાખ્યાની અને તેથી મંદ તે સંજલનો કષાય સમજવો. પ્રસન્નચંદ્રરાજર્ષિ કાઠસગ્ગ ધ્યાનમાં હતા તે વચ્ચે પ્રણામ એવા બગડ્યા હતા કે ભગવાને કહ્યું કે જો તે આ વચ્ચે મૃત્યુ પામે તો નરકે જાય. કારણ કે તે વચ્ચે તેને અનંતાનુબંધી કષાય હતો. પાછા થોડા વચ્ચેમાં જ કેવલજ્ઞાન પામ્યા એટલે અનંતાનુબંધી ક્રોધ છતાં અંતર્મુહૂર્તે જ રહ્યો. જો કાલ ઉપર એકાંત લક્ષ દ્રષ્ટુ તો એ અનંતાનુબંધી કહેવાય નહીં. વલી કોઈક પુરુષ સમક્ષિત વમી જાય છે, તે વચ્ચે અનંતાનુબંધીનો ઉદય થાય છે, પાછો અંતર્મુહૂર્તમાં સમક્ષિત પામે છે ત્યારે તે ઉદય ટલી જાય છે. એટલે અનંતાનુબંધી અંતર્મુહૂર્તે જ રહ્યો. આ કષાયને બીજો કષાય કહેવાય નહીં. તાત્પર્ય કે આકરો કષાય હોય અને થોડો વચ્ચે રહે તો પણ તે અનંતાનુબંધી જ સમજવો. તેથી મંદ તે અપ્રત્યાખ્યાની, તેથી મંદ પ્રત્યાખ્યાની અને તેથી મંદ સંજલનો સમજવો. કેટલીક વચ્ચે સ્થિતિથી પણ સમજાય છે. એકાંત નિયમ નથી. બાહુબલજીને વરસ દિવસ કષાય રહ્યો પણ તે મંદ કષાય હતો તેથી સંજલનો જાણવો. આ સોલ કષાય થયા.

હવે નવ નોકષાય કહે છે. નોકષાય શબ્દ, દેશનિષેધ વાચી છે નોકષાય એટલે નહીં કષાય દેશથી નહીં. કારણ કે કષાય નથી; પણ કષાય ઉત્પન્ન થવાનાં કારણ છે. એ સેવવાથી કષાય ઉત્પન્ન થાય છે. કોઈ માણસની હાંસી કરવાથી સામા માણસને દ્વેષ ઉત્પન્ન થાય અને તે માણસ આપણા ઉપર દ્વેષ ઉત્પન્ન કરે એટલે આપણને કષાય ઉત્પન્ન થાય. વાસ્તે તે કષાયનું કારણ કહેવાય છે. વલી હાંસી કરી ખુશી થઈ અને રાગ ઉત્પન્ન થાય તો તે પણ કર્મબંધનું જ કારણ થાય. જીવને જ્યાં સુધી હાસ્ય મોહનીકર્મ છે ત્યાં સુધી આત્માનું શુદ્ધ સ્વરૂપ પ્રગટ થાય નહીં; દુનિયામાં પણ મશ્કરીખોર કહેવાય. માટે જેમ બને તેમ હાસ્ય કરવાનો ત્યાગ કરવો.

રવો. સર્વથા ત્યાગ તો જ્યારે જીવ કેવલજ્ઞાન પામવા ક્ષેપકશ્રેણી માંડે ત્યારે જ થાય. રતિ મોહની તે પુદ્ગલિક પદાર્થથી જે જે અનુકૂલતા મળે તેનાથી રાજી થવું. અરતિ તે પ્રતિકૂલ પદાર્થથી દિલગીર થવું. ભયમોહની તે ભયથી વારંવાર બીના કરવું. મ્હારાથી ઉપવાસ થશે કે નહીં થાય ? વલી મ્હારાથી શ્રાવકપણું, મુનિપણું કેમ બને ? એમ બીહે અને ધર્મના કાર્યમાં વીર્ય ફોરવે નહીં; જે જે चीज નહીં કરેલી હોય તે અમ્યાસથી બને છે પણ બીહે અને ભયથી અમ્યાસ કરે નહીં તો કોઈ દિવસ બને નહીં. તેમ જ સંસારી કાર્યમાં પણ જેને મોહનીનો ભય ઉદય છે તે દરેક કામમાં બીના કરે. અહિંઆં કોઈ પ્રશ્ન કરે કે પાપથી બીહે તેનું કેમ ? તે વિષે સમજવું કે પાપથી અવશ્ય બ્હીવું જોઈએ. ધર્મથી બ્હીવું નહીં. હિમ્મત રાખી ઉદ્યમ કરવો. શરીરાદિકે રોગ પ્રમુખ હોય તો વિચારીને કામ કરવું. છતી શક્તિ બ્હીને બેસી રહે, તેનાથી કોઈ કાલે ધર્મ સધાય નહીં. વાસ્તે ભયમોહનીનો જેમ બને તેમ ત્યાગ કરવો. શોકમોહની તે કોઈ પોતાના કુટુંબી અથવા મિત્ર માંડા થાય અથવા મૃત્યુ પામે ત્યારે શોકાતુર થાય, રહે, કૂટે, અનેક પ્રકારના વિકલ્પ કરે તેથી ઘણાં કર્મ બંધાય છે. વલી વેપારમાં નુકશાન થાય, અથવા કોઈ દેવાલું કાઢે અને પોતાનું દ્રવ્ય જાય ત્યારે શોક કરે છે. પોતાને અનુકૂલ ઘર, મકાન, નોકર, વાહન નહીં મલવાથી અથવા પ્રતિકૂલ મલવાથી પણ શોક થાય. આમાં જેને મોહનીકર્મનું જેવું જોર તે પ્રમાણે શોક થાય છે. કેટલાક ઉત્તમ પુરુષોને શોકમોહની ઓછી થાય તો વિચારે છે જે “ આ કુટુંબ, દેહ, ઘર, પ્રમુખ જે જે સંસારી પદાર્થ છે, તે સર્વે અસ્થિર છે; અસ્થિર પદાર્થનો વિનાશ તો થવાનો છે તો મ્હારે શા સારું વિકલ્પ કરવા જોઈએ ? જ્યાં સુધી પુન્યોદય હતો ત્યાં સુધી સર્વ પદાર્થ સ્થિર રહ્યા, પાપનો ઉદય થયો ત્યારે નાશ થયા, માટે શા સારું શોક કરીને કર્મ બાંધવાં ? આત્મધર્મ જ મ્હારો છે. બીજી કોઈ વસ્તુ મ્હારી નથી, માત્ર સંસાર મ્હારાથી છોડાતો નથી તેથી હું મ્હારું મ્હારું કહું છું અને વ્યવહારોચિત વર્તના કરું છું. વસ્તુધર્મે વસ્તુમાત્ર જ

છે અને હું ચૈતન છું ” આવી રીતનો વિચાર કરી પોતે શોકથી મુક્ત રહે છે. તેને કર્મબંધ પણ થતો નથી ને સંપૂર્ણ શોકનો નાશ તો ક્ષપકશ્રેણિમાં થાય છે. દુગંછા તે દુર્ગંધ વસ્તુ देखी मुख बगाडवું. तथा जे जे वस्तु पो-
 ताने न गमे तेथी मुख बगाडवું ए दुगंछा છે. હવે જે પુરુષોએ પોતાનો આત્મધર્મ જાણ્યો છે તે પુરુષ તો દુર્ગંધ જોડીને કહે છે કે એ પુદ્ગલ એવા ધર્મના છે. એમાં હું શા વાસ્તે મુખ બગાડું ? વા જહ પદાર્થ ઉપર શા વાસ્તે દ્વેષ કરું ? ઇહાં કોઈ કહેશે જે ત્યારે શું ગંદકીમાં જ બેસી રહેવું ? તેનો જવાબ કે ગંદકીના પુદ્ગલ શરીરમાં પ્રવેશ કરવાથી રોગની ઉત્પત્તિ થાય છે. વાસ્તે પ્રથમ તો પોતાના ઘરમાં ચાલકૂવા સંડાસ વિગેરે ગંદકીવાળી ચીજો રાખે જ નહીં. વલી મોરીઓ પણ સાફ રાખે. પાણી વિગેરે વાપેરે તે પાણી સૂકી નિર્જીવ જગ્યાએ છૂટું છૂટું નાંખે કે તુરત સુકાઈ જાય અને ગંદકીમાં જીવની ઉત્પત્તિ થાય છે ને તેના ઉપર પાણી વિગેરે પડવાથી તે જીવનો વિનાશ થાય છે, તો આત્માર્થી પુરુષે તો કોઈ જીવને દુઃખ થાય એવું કામ કરવું જ નહિ. માટે એવી ગંદકી ઘરમાં રાખે જ નહિ. ને જ્યાં એવી જગ્યા હોય ત્યાં રહે નહિ; પણ દુનિયામાં બધી જગ્યા કાંઈ સ્વચ્છ હોતી નથી, ત્યારે તેવી દીઠામાં આવે તો દ્વેષ કરે નહિ, તેમને તો અનુ-
 ક્રમે સર્વથા દુગંછા મોહનીનો નાશ થાય છે ને જીવો અનેક પ્રકારે એવી દુગંછા કત્યા કરે છે તેથી કર્મ બાંધીને આગલ એવાં જ કર્મ ભોગવવાં પ-
 હશે; માટે જેમ બને તેમ દુગંછાનો ત્યાગ કરવો. સ્ત્રીવેદ તે સ્ત્રીએ પુરુષનો અમિલાષ કરવો, પુરુષવેદ તે પુરુષે સ્ત્રીનો અમિલાષ કરવો, નપુંસક વેદ તે સ્ત્રી તથા પુરુષ બન્નેનો અમિલાષ કરવો એ ત્રણ વેદ છે, તે જ સંસારનું બીજ છે. તેમાં સર્વથા આકરા વેદનો ઉદય નપુંસક વેદવાલાને છે એ રાત્રિ દિવસ વિકારમાં જ ચિત્ત રાખે છે એમ શાંત થવાનું કારણ જ નથી તેથી હૃષ્ટાંઓ થયા જ કરે છે. તે કરતાં સ્ત્રીને ઓછો વિકાર છે, ને તે કરતાં પુરુષને ઓછો વિકાર છે. હવે કોઈને શંકા થાય જે પુરુષો પ્રાર્થના કરતા જોડે છીએ પણ તેટલી સ્ત્રી પ્રાર્થના કરતી જોતા નથી. તે ત્રિષે જાણવું જે

સ્ત્રી દેસ્ત્રીતી પ્રાર્થના નથી કરતી, પળ આંખોના કટાક્ષ વિગેરે અનેક ચાલા કરે છે ને તે કરવાથી પુરુષનું ચિત્ત વિકારવંત ન હોય તો પળ થઈ જાય છે. તેમ તે મનમાં ખુશી હોય તો પળ પુરુષ પાસે કાલાવાલા કરાવે છે છતાં ચિત્તમાં બહુ જ મલીનતા રહે છે માટે એનો વિકાર સર્વજ્ઞે વધારે કહ્યો છે. તેમાં પળ જે સતી સ્ત્રીઓ છે, જેને સ્વપ્નમાં પળ પર પુરુષની ઇચ્છા થતી નથી તે સ્ત્રીઓ તો નમસ્કાર કરવા યોગ્ય છે. કારણ કે જગત્ એ વિષયમાં પડ્યું છે ને ગુણી પુરુષો પળ પડી જાય છે વાસ્તે ઉત્તમ સ્ત્રી જ આવું દૃઢ શીલ પાલે અને એવા ગુણવંત પુરુષ પોતાની સ્ત્રી સાથે તથા સ્ત્રી પોતાના પતિ સાથે પળ નિત્ય ભોગની ક્રીડા કૂતરાની માફક કરતા નથી. કત્ત ઋતુને અવસરે જ પોતાની ઇચ્છા ટાલવા સારુ નાખુશીથી કામ કરે છે. એ કામસેવા કરતાં વિચારે છે કે, સ્ત્રીની યોનિમાં ઘણા જીવની ઉત્પત્તિ જ્ઞાની એ કહી છે. જેમ એક મૂંગલીમાં રૂ ઘાલ્યું હોય અને તેમાં લોઢાની શીકે ઉની કરીને ઘાલે તો જેમ સર્વ રૂ બલી જાય, તેમ ભોગથી સ્ત્રીની યોનિમાં જે જીવ રહ્યા છે તેનો વિનાશ થાય છે. તો એ મ્હોટી હિંસાનું કારણ છે. વલી એ સ્થાનમાં મૂત્રાદિ દુર્ગંધ છે તેનો એક છાંટો લાગ્યો હોય તો માણસ ધોઈ નાંખે છે એવું સ્ત્રાબ દુર્ગંધી છે તે સ્થાનકે ક્રીડા કરવી એ અજ્ઞાનતાનું જ જોર છે. વલી ભોગથી શરીરની સ્થિતિ કેટલી નરમ પડે છે ? તે જાણે છે તે છતાં તેમાં સુખ માનવું એ પળ અજ્ઞાનતાનું જ જોર છે. અહિં કોઈ કહેશે કે એ સર્વ કારણો પોતાની સ્ત્રીમાં અને પારકી સ્ત્રીમાં સરખાં છે, તો પોતાની અને પારકીમાં પાપનો શું ફેરફાર છે કે પરસ્ત્રી ત્યાગ કરવા બધા ધર્મવાલા કહે છે ? તે વિષે જાણવું કે પારકી સ્ત્રીનો ઘણી છે, તેની પરવાનગી તેનો ઘણી આપતો નથી તેમ છતાં ચોરીથી કામ કરે તો તેનો ઘણી જાણે અને સ્ત્રી ઉપર જોર ચાલે તો સ્ત્રીનો વિનાશ કરે. પુરુષ પકડાય તો પુરુષનો નાશ કરે. એમ કરતાં એ બે ઉપર જોર ન ચાલે તો પોતાના પ્રાણ કાઢે, વેચતે નરમ સ્વભાવનો હોય તો પ્રાણ ન કાઢે; પળ તેનું મનમાં અત્યંત દુઃખ ધારણ કરે. રાત્રી દિવસ એ જ દુઃખમાં કાલ કાઢે. એવી

મ્હોટી હિંસાનું કારણ પરસ્ત્રી છે. વલી તેવી સ્ત્રીને પોતાનો ધણી પર સાથે રમવા ન દે તો તે સ્ત્રી પોતાના પતિનો વિનાશ કરે. આવી મ્હોટી હિંસા-ઓ પળ થાય છે તે ધણી સાંભલીએ છીએ. વલી પરસ્ત્રીને સેવીને ‘ હું સેવું છું ’ એવું પળ કહેવાય નહિ અને જૂટું બોલવું જ પડે તો તેથી મૃષાવાદ લાગે. વલી પરસ્ત્રી ઉપર ઇચ્છા થાય તે અત્યંત વિષયની ઇચ્છા થાય ત્યારે તો તેથી પળ કર્મબંધ વધારે થાય. વલી પોતાની સ્ત્રી તો સદાકાલ છે વા-સ્તે ભોગનું ચિંતવન સર્વદા થતું નથી અને પરસ્ત્રીને સારુ રાત્રી દિવસ ચિંતવન થયાં કરે છે, કામ ધંધો પળ પોતાને સૂક્ષ્મતો નથી, તેથી તે વિ-કલ્પ જ કસ્યા કરે છે અને વિકલ્પ છે તે કર્મબંધના હેતુ છે. વિકલ્પનું પાપ માણસ સામાન્ય સમજે છે પળ વિકલ્પ જેવું બીજું પાપ નથી. એ પાપ કેટલું બંધાય છે ? તે જ્ઞાની મહારાજ જાણે છે તેથી જ તેમણે એ સમાન બીજું પાપ કહ્યું નથી. એને જ આકરું પાપ કહ્યું છે અને જેટલા ધર્મવાલા છે તે બધા પરસ્ત્રીનું પાપ દર્શાવે છે. સંસારમાં રોલાવવાનું બીજ સ્ત્રીભોગ છે. ભોગની ઇચ્છાને વાસ્તે સ્ત્રીઓ પુરુષની દાસી થઈને જન્મ કાઢે છે. ઇંગ્રેજ લોકમાં પુરુષ સ્ત્રીના દાસ થાય છે. વલી અતિ કામી તથા પરસ્ત્રી લંપટ પુરુષ પળ સ્ત્રીઓના દાસ થાય છે. કામને વાસ્તે આભૂષણ ધારણ કરવાં, વલી તે સારુ ધન પેદા કરવાની ઉપાધિ કરવી. એવાં અનેક રીતનાં કામ સારુ સંસારમાં જીવ વિટંબના ભોગવે છે. વાસ્તે જેમ બને તેમ કામનો અભિલાષ ત્યાગ કરવો. સંપૂર્ણ તો ક્ષપકશ્રેણિમાં અભિલાષ ટલશે ત્યારે જ પૂર્ણ તત્ત્વ પામશે. એ નવ નોકષાય ને સોલ કષાય બધા મલી પચ્ચીશ થયા, તે માત્ર મોહનીકર્મ છે. એટલે એ કષાય હોય ત્યાં સુધી પૂર્ણ ચારિત્ર કેવલજ્ઞાનીનું યથાલ્પ્યત તે આવે નહિ વાસ્તે એને ત્યાગ કરવાનો અતિ-શય ઉદ્યમ કરવો. એ પ્રકૃતિ જેટલી જેટલી ઓછી થશે, તેટલો તેટલો આત્મા વિશુદ્ધ થશે તે જ ધર્મ છે અને જેમ જેમ એ કષાયની વૃદ્ધિ થતી જશે, તેમ તેમ કર્મબંધ વધતો જશે અને દુર્ગતિનાં દુઃખ તથા જન્મ મર-ણનાં દુઃખ ભોગવવાં પડશે. કોઈ કહેશે કે તે દુઃખ જોયાં નથી, પળ મ-

નુષ્યનાં દુઃખ તો જુઝોછો કે ઘેડાઝોને રાત્રી દિવસ નરક ઉપાડવું પડે છે ને તેને એવું જાવાનું મળે છે, વલી કેટલાકને પહેરવા વસ્ત્ર પળ મળતાં નથી. ટાઢ-તાપનાં દુઃખ ભોગવવાં પડે છે. કેટલાકને કોઢરોગ, જલો-વર, વિસ્ફોટક, દમ વિગેરે રોગ થાય છે. કેટલાકનું શરીર વાળ ફૂલી જાય છે હરાતું, ફરાતું નથી. એવી અનેક રોગની વેદનાઓનું દુઃખ રાત્રી દિવસ સહન થતું નથી તેની બૂમો માત્યા કરે છે રહે છે; તો આવા સસ્ત દુઃખ પાપના યોગથી પામ્યા છે. તેમ જ વધારે પાપથી નરકનાં દુઃખ નાસ્તિક શિવાયના સર્વે ધર્મવાલા માને છે. માટે એ શંકા કરવા જેવું નથી. પ્રાપ્તનાં ફલ તો અવશ્ય ભોગવવાં જ પડશે. માટે જેમ બને તેમ રાગ દ્વેષની પરિણતિ ઓછી કરવી કે જેથી પાપ ઓછું બંધાય અને અનુક્રમે સર્વ પ્રકારે રાગ દ્વેષથી મુક્ત થવાય.

હાં કોઈ પ્રશ્ન કરે જે દેવની ગતિ સંજલના કષાયથી બંધાય તો સમ્યક્દષ્ટિને અપ્રત્યાલ્યાનાદિકનો ઉદય તથા શ્રાવકને પ્રત્યાલ્યાનાદિકનો ઉદય કહ્યો છે, તો શી રીતે દેવગતિ બાંધે ? ને વિષે સમજવું જે, જે વચ્ચે દેવગતિનું આયુષ્ય બાંધે ત્યારે સંજલના કષાયનો ઉદય હોય, બીજા કષાયોનું ગૌણપણ હોય. એમ જ મિથ્યાદષ્ટિને પણ સમજવું. દર્શનમોહની ત્રણ પ્રકારે. સમ્યક્તમોહની, મિશ્રમોહની, મિથ્યાત્વમોહની, પહેલાં મિથ્યાત્વમોહનીનું સ્વરૂપ લેખીએ છીએ. જે જીવે મિથ્યાત્વમોહની કર્મ બાંધેલું છે, તેના પ્રભાવે અઢાર દોષ રહિત એવા જે વીતરાગદેવ તેના ઉપર દ્વેષ વર્તે છે અને એ અઢાર દૂષણ સાતમા પ્રશ્નમાં લખ્યાં છે તેવા દૂષણવાળા દેવને દેવ માને છે. વલી ગુરુ જે હિંસામાં તત્પર, મૃષાવાદ બોલે, ચોરીનો પળ નિયમ નથી, મૈથુનમાં અત્યાસક્ત, પરિગ્રહ જે ધન અને સ્ત્રી રાખે છે વલી જેને તૃષ્ણા પણ રાત્રી દિવસ બની રહી છે, સેવકને ઉપદેશ દે છે તે પણ ધનાદિકના લાભને અર્થે, એવા નિર્ગુણીને ગુરુ તરીકે સ્થાપે તેને તરણ તારણ માને છે, ને જે પુરુષોએ એ પાંચે અવતનો ત્યાગ કર્યો છે અને પંચ મહાવ્રત અંગીકાર કર્યાં છે, પાંચ ઇન્દ્રિયોના તેવીશ વિષય છાંડ્યા છે,

માત્ર વાપરવા જેટલાં વસ્ત્ર રાખે છે, આહાર પળ પોતાને અર્થે કરતા ક-
 રાવતા નથી ને સારા આહારની અનુમોદના પળ કરતા નથી. ફક્ત ગૃહ-
 સ્થને ઘેર ગૃહસ્થે પોતાને અર્થે જે વસ્તુ કરી છે, તેમાંથી થોડી વસ્તુ લે છે
 અને સ્વાદની પળ વાંછા કરતા નથી. આત્માને ભાવતા વિચરે છે, રાત્રી
 દિવસ શાસ્ત્રાભ્યાસ કરી રહ્યા છે. વિકથા તો જેને કરવી જ નથી. એવા
 મહાનુભાવ મહાત્મા પુરુષને ગુરુ માનતો નથી અને આકરા મિથ્યાત્વના
 જોરથી શ્રાવા પુરુષમાં નહિ દૂષણ છતાં દૂષણ આરોપે છે, રાત્રી દિવસ એવા
 ગુણવંતની નિંદા કરે છે. વલી એવા પુરુષોએ પ્રરુપેલો જે ધર્મ, તેને અધર્મ
 માને છે, જેમાં હિંસાઓ, અવિનય, અજ્ઞાનતા, વિષય તથા પુદ્ગલનું પોષણ
 છે તેને ધર્મ માને છે, ને જે દયામૂલ, વિનયમૂલ, હિંસાનો ત્યાગ, અસત્યનો
 ત્યાગ, ચોરીનો ત્યાગ, સ્ત્રીસેવાનો ત્યાગ, પૈસાનો ત્યાગ એ રૂપ વ્યવહાર ધર્મ
 તથા પોતાના આત્મસ્વરૂપમાં રહી રાગ દ્વેષની પરિણતીથી મુક્ત થઈ સર્વ
 પ્રકારે મોહનો નાશ કરવાને ઉચ્ચમ રૂપ જે નિશ્ચયધર્મ, તેને અધર્મ માને
 છે. એ મિથ્યાત્વમોહની કર્મના જોરથી બને છે. વલી એ મોહનીના જોરથી
 ધન, સ્ત્રી, પુત્ર, પરિવાર, ઘર, હાટ, વસ્ત્ર, પાત્ર એ પદાર્થને જીવ મ્હારા માને
 છે ને તે સંબંધી જીવ અહંકાર મમકાર વિચિત્ર પ્રકારના કરે છે ને પાછાં
 નવાં કર્મ ઉપાર્જન કરે છે. એ મિથ્યાત્વમોહની જેને જાય છે, તેને સંસાર
 તો દાવાનલ સરસો લાગે છે. જેમ કોઈ માણસ વનમાં ગયો હોય ને ત્યાં
 ચારે પાસે આગ લાગી હોય તો તેમાંથી નીકલવાના અનેક ઉચ્ચમ કરે,
 તેમ આ જીવ સંસારમાં રહ્યો વિચારે છે જે, ‘આ ધન કુટુંબ સર્વે પદાર્થ
 વિનાશી છે, સંયોગે મલ્યા છે ને વિયોગે જશે. પૂર્વકૃત કર્મ સંયોગે જાય
 છે પૂર્વકૃત કર્મ સંયોગે પ્રાપ્ત થાય છે. એમાં હું જે રાગ ધરું છું તેથી સમય
 સમય નવાં કર્મ બંધાય છે ને મ્હારો આત્મા મલીન થતો જાય છે. અનાદિ
 કાલનો સંસારમાં રોલાડું છું. તે એ જડ પદાર્થમાં રાગ ધર્યો તેથી, પળ આ
 ભવમાં તો ભવિત્તવ્યતાના યોગે એ સર્વે પર વસ્તુ ઓલસી એ સર્વ પદાર્થમાં
 નિરિચ્છકતા કરીને એ વસ્તુનો સંયોગ ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે. ક્યારે એ

સર્વ વસ્તુનો ત્યાગ કરી હું મહારા આત્મધર્મમાં વર્તું ને કંઈક પોતાના આત્માનું સાક્ષાત જ્ઞાન પ્રગટ કરું. એવી દશા મિથ્યાત્વમોહની જવાથી થાય છે. હવે મિશ્રમોહની તે કંઈક શુદ્ધ દેવ ગુરુ ધર્મ ઉપરથી દ્વેષ સ્વશેલો અને અશુદ્ધ દેવ ગુરુ ધર્મ ઉપરથી રાગ ઘટેલો. વલી પુદ્ગલભાવને વિષે સંપૂર્ણ આસક્ત હતો, તેમાંથી મિથ્યાત્વના પુદ્ગલ જવાથી આસક્તભાવ ઓછો થાય, તેથી પોતાનો આત્મધર્મ પ્રગટ કરવાની કાંઈક ઇચ્છા થાય. મિથ્યાત્વપણે તો કુલધર્મ કરતો હતો, પણ તે મિથ્યાત્વમોહની ગઈ ને મિશ્રમોહની થઈ, તેના પ્રભાવે પોતાનો ધર્મ પ્રગટ કરવા સારુ ઉદ્યમ કરે. વલી એ મિશ્રમોહનીનો કાલ અંતર્મુહૂર્તનો છે. તે અંતર્મુહૂર્ત પણ બે શ્વાસોશ્વાસથી તે નવ શ્વાસોશ્વાસ સુધીનું છે. એટલે એવા સુંદર ભાવ આત્મ હિતકારી થાય પણ તે ભાવ આવેલો પોતાને જાણવો દુષ્કર પડે છે, એ મિશ્રમોહનીના પુદ્ગલ પણ મલીન છે. તેથી સ્વરૂપ તત્ત્વ ઓલસી શકાય નહિ તેથી એ પણ ટાલવાનો ઉદ્યમ કરવાનો છે. એટલે ત્યારે સમ્યક્ત્વમોહની થાય. તે સમ્યક્ત્વમોહનીનું સ્વરૂપ કહીએ છીએ. શુદ્ધ દેવ ગુરુ ધર્મ ઉપર રાગ પ્રકટ થાય, સ્વેદ દેવ ગુરુ ધર્મ ઉપર રાગ રહે નહીં. આત્મતત્ત્વ પ્રકટ કરવાનો કામી થાય. ગુરુમહારાજની તથા ઉત્તમ શ્રાવકોની સંગત સારી પેટે કરે, તેમની પાસે ધર્મોપદેશ સાંભળે, દેવ ગુરુની સારી પેટે ભક્તિ કરવાને તત્પર થાય. જીવાદિક નવતત્ત્વ જે જીવતત્ત્વ, અજીવતત્ત્વ, પુણ્યતત્ત્વ, પાપતત્ત્વ, આશ્રવતત્ત્વ, સંવરતત્ત્વ, નિર્જરાતત્ત્વ, બંધતત્ત્વ અને મોક્ષતત્ત્વ, એ નવ તત્ત્વ જાણે, તેની શ્રદ્ધા જેમ આગમમાં કહી છે તેમ જાણી યથાર્થ કરે. એનું જ્ઞાન મેલવવાની વૃત્તિ સારી પેટે રાખે. કેવલ ધર્મમય ચિત્ત બની જાય, સંસારમાં પડ્યો હતો પણ સંસારી સુખ તે દુઃખ રૂપ જાણે. હાં કોઈ કહેશે જે સમ્યક્ત્વમોહની તો મોહની કર્મનો પ્રભાવ કહ્યો છે, ને છોડવા યોગ્ય કહી છે, ને હા તો તમે ગુણવંતપણું વર્ણવ્યું તે કેમ ? તે વિષે જાણવું જે—એ સમ્યક્ત્વમોહનીના પ્રભાવે જીવાદિક પદાર્થની યથાર્થ શ્રદ્ધા થાય, પણ એ નવતત્ત્વનું વિસ્તારે સૂક્ષ્મ જ્ઞાન તેમાં બુદ્ધિ મૂંઝાઈ જાય, યથાર્થ અ-

નુભવગમ્ય આત્મતત્ત્વ કરી શકે નહિ. એ કારણથી આત્મસ્વરૂપ મૂંઝવે છે. તેથી એ ત્યાગ કરવા યોગ્ય કહી છે. પળ મિથ્યાત્વમોહની ને મિશ્રમોહની કરતાં એમાં ધર્મની રુચિ વધે છે; તેથી આ ગુણનો દર્શાવ કર્યો છે. આં-
 યોએ જ્ઞાંસ વલે છે, ત્યારે ચસ્મા પહેરવાથી પદાર્થ ઓલસી શકાય છે તેથી
 ચસ્મા સારાં કહીએ છીએ, પળ જેને જ્ઞાંસ નથી ને પોતાની આંસે જોઈ
 શકે છે તેવું ચસ્માવાળો જોઈ શકે નહિ તેથી વસ્તુપણે તો એવી ઇચ્છા
 રહે છે જે આંસેથી જ્ઞાંસ મટી જાય ને ચસ્માનો ત્યાગ થાય તો સારું; તેમ
 જ્યાં સુધી મિથ્યાત્વમોહની છે તેની અપેક્ષાએ સમ્યક્ત મોહની સારી છે, પ-
 રંતુ સમ્યક્તમોહની તે પળ મિથ્યાત્વમોહનીના પુદ્ગલ છે વાસ્તે એ સમ્યક્ત-
 મોહનીના પુદ્ગલ ત્યાગ થાય ત્યારે જીવને ક્ષાયકસમ્યક્ત થાય છે અને ત્યારે
 યથાર્થ પૂર્ણ સ્વરૂપ સમજાય છે. કંઈ પળ શંકા રહેતી નથી અને સર્વજ્ઞે
 સૂક્ષ્મ જ્ઞાન શાસ્ત્રમાં દર્શાવ્યું છે તે સર્વે જ્ઞાની મહારાજના કહ્યા પ્રમાણે
 શેહેલાઈથી સમજી જાય છે, ને જેને સમ્યક્તમોહનીનું જોર છે તેનાથી
 બંધુ બરાબર સમજી શકાય નહિ, કાંઈક શંકા પડે, સમ્યક્તમોહનીવાળા
 કરતાં મિશ્રમોહનીવાળાને વધારે શંકાઓ પડે. તે કરતાં મિથ્યાત્વમોહ-
 નીવાળાને તો ઘણી જ શંકા પડે. બધી વસ્તુ અવલી જ સમજાય. જે શુદ્ધ
 માર્ગ તે અવલો જ માસન થાય. કંઈક કંઈક મિથ્યા પુદ્ગલ રહે, તેટલું
 તેટલું સહજ કંઈ રહે ભાસે. માટે હરેક પ્રકારે મિથ્યાત્વમોહની, મિશ્ર-
 મોહની, સમ્યક્તમોહની નાશ કરવાનો ઉદ્યમ કરવો. એ ત્રણે મોહની સ-
 ત્તા, બંધ ને ઉદયથી સંપૂર્ણ રીતે નાશ થાય છે ત્યારે ક્ષાયકસમ્યક્ત થાય
 છે. વલી એ ત્રણ મોહની નાશ થાય છે, તેની સાથે અનંતાનુંબંધી ક્રોધ,
 માન, માયા, લોભ પળ નાશ થાય છે. એટલે ક્ષાયકસમ્યક્ત પ્રગટ થાય
 છે, તે માણસ તત્ત્વે મુક્તિ જાય છે; પળ કદાપિ સમ્યક્ત પામતાં પહેલાં
 જો બીજી ગતિનું—નારકી, દેવતાનું આયુષ્ય બાંધ્યું હોય તો બીજી ગતિમાં
 જાય, ત્યાંથી મનુષ્યમાં આવીને મુક્તિ જાય, કદાપિ યુગલિયામાં જાય તો
 યુગલિયામાંથી દેવતામાં જઈ ત્યાંથી મનુષ્યમાં આવી મુક્તિ જાય એથી બ-

ધારે ભવ થાય નહીં. એ ક્ષાયકસમ્યક્તની ખુબી છે. વલી જેને સમ્યક્ત-મોહની ગઈ નથી, તેને ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત થાય છે. તેના ઉદયથી અનં-તાનુબંધી ક્રોધ, માન, માયા, લોભ જાય છે. સત્તામાં મિથ્યાત્વ રહે છે. ઉદયમાં રહેતું નથી. એ સમકિતવાલાને પળ મુક્તિનો નિશ્ચય થાય છે. પળ ક્ષાયકવાલાની પેટે તદ્ભવે મુક્તિ જવાનો નિર્ધાર નહિ, જ્યારે વધારે વિશુદ્ધતા થાય અને ક્ષાયકસમ્યક્ત પામે ત્યારે મુક્તિ જાય; પળ ક્ષાયક-સમ્યક્ત પામ્યા વિના મુક્તિ પામે નહિ. ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત રહે તો છા-સઠ સાગરોપમ સુધી રહે, વલી સમ્યક્ત સહિત આયુષ્ય પળ દેવલોકનું બાંધે અને દેવતા નારકી હોય તો મનુષ્યનું જ બાંધે, એવો એ સમ્યક્તનો પ્રભાવ છે. દર્શનમોહની ટાલવાનાં ફલ જાણીને જેમ બને તેમ એનો ત્યાગ કરવો અને એ ત્રણ દર્શનમોહની ને પચ્ચીશ ચારિત્રમોહની એ સર્વે મલીને અઠાવીશ મોહની કર્મની પ્રકૃતિ જાણવી. એનો સર્વથા ત્યાગ થવાથી કે-વલજ્ઞાન પામે. જ્યાં સુધી એ મોહનીકર્મ છે ત્યાં સુધી પૂર્ણ ગુણ પ્રગટે નહીં અને એ પ્રકૃતિઓમાં વર્તવાથી જ પાછાં આકરાં કર્મ બંધાઈને સંસારમાં જીવ રોલાય છે. વાસ્તે એનો ત્યાગ કરવો, એને આધારે જ જીવને સંસાર-માં ભ્રમણ છે. જીવને રાગ દ્વેષની પ્રકૃતિથી આ લોકને વિષે અપયેશ થાય છે. જે જે વસ્તુ ધર્મપદમાં નિષેધ કરી છે, તે તે વસ્તુ આદરવાથી આ ભવમાં પળ દુઃખ છે ને આવતે ભવે પળ તેથી દુઃખ છે માટે સમભાવે મોહનીકર્મ ક્ષય કરવાનો ઉદ્યમ કરવાને તત્પર થવું.

વેદનીકર્મમાં સુખનું વેદનું તે શાતાવેદની કર્મ, દુઃખનું વેદનું તે અશા-તાવેદની કર્મ. જે જીવ પૂર્વે નીતિમાર્ગે ચાલ્યા છે, સંત્યે વચન બોલ્યા છે, અને જેમણે દયા પાલી છે, ચોરીનો ત્યાગ કર્યો છે, પરસ્ત્રીનો ત્યાગ વાં-સ્વસ્ત્રીનો પળ ત્યાગ કર્યો છે. કોઈ જીવને દુઃખ ન થાય એવી વર્તણુક ક-રી છે, ધનની તૃણાનો ત્યાગ કરી પરોપકારમાં તથા સાચા દેવ ગુરુની પ્રાપ્તિમાં દ્રવ્ય વાપર્યું છે એવી પુણ્ય કરણી કરવાથી શાતાવેદની કર્મ નાશ પામ્યું છે તેના પ્રભાવે પોતાને અનુકૂલ સુખના પ્રદાર મળે છે, એથી વિપ-

રીતં કરણીઓ કરી છે. જેમ કે જીવહિંસા કરવી, જૂટું બોલવું, પારકી વસ્તુ ગ્રહણ કરવાનો ડર જ જેને નથી, કામભોગમાં અતિ આસક્તિપૂર્ણ બની રહ્યું છે, તેના પ્રભાવે પરસ્ત્રી યા પોતાની સ્ત્રીનો પળ વિચાર નથી, વલી તેથી અતિ કામાંધ થાય છે. પોતાની બહેન છોકરીનો પળ વિચાર કરતા નથી, જે સ્ત્રીના ઉપર નજર પડી તેની સાથે ભોગની ઇચ્છા કરી રહ્યા છે. વલી બધી સ્ત્રીઓનો યોગ તો બનતો નથી, પળ મનથી ઇચ્છાઓ કરીને કર્મ બાંધે છે. વલી કેટલીએકનો યોગ બને છે તેમાં પળ અંતિશય લુબ્ધપણે કામ સેવે છે. નહિ સેવવા યોગ્ય સ્થાનકે ચુંબન પ્રમુખ કરે છે. વલી પારકાને છેતરવા, વિશ્વાસઘાત કરવો, જેથી પરને દુઃખ થાય એવાં કૃત્ય કરવામાં તત્પર, શુદ્ધ દેવ ગુરુ ધર્મની હેલના નિંદા, खोटा માણસની પ્રશંસા, બુરાં કામ કરવાને તત્પર, અહંકારી, કષાયવાન, અતિ ક્રોધી, મહાં આરંભ કરી રહેલા એવાં દુરાચરણ સેવવાથી અશાતાવેદનીકર્મ બાંધે છે. હવે તેમાં પળ એક બીજાની પ્રકૃતિમાં ફેરફાર રહે છે. બુરું કામ બે માણસ સં-રખું કરે છે. જેમ કે એક માણસને મારી નાંખવો, તેમાં એક તો ફક્ત પ્રાણ જ લે છે ને એક તેના પ્રાણ લઈને પળ પાછા તેના શરીરના કકડા કરી નાંખે છે તેને પાછા તેલમાં તલી નાંખે છે, એવી રીતે વધારે માઠી પ્રકૃતિથી થાય છે. તેના કર્મ બાંધવામાં પળ ફેર પડે છે. માટે જે આકરી પ્રકૃતિથી માઠાં કૃત્ય કરે છે તેને આકરું અશાતાવેદનીકર્મ બંધાય છે ને તેથી મંદ પ્રકૃતિએ જો બુરું કામ કરે છે તો મંદ વેદનીકર્મ બંધાય છે. તેમ ભોગવ-તી વચ્ચે આકરાં વેદનીકર્મ કોઈ ભોગવે છે, કોઈ મંદ ભોગવે છે. એ ક-ર્મનો નાશ ભોગવ્યાથી થાય છે પળ ભોગવતી વચ્ચે અજ્ઞાની જીવો દુઃખ ભોગવતાં કેટલાએક તો ભગવાનને કહે છે જે હે ભગવાન ! મેં ત્હારું શું બગાડ્યું હતું કે આવું દુઃખ મને દે છે ? વલી કોઈ કહે છે કે અરે ! આ દુઃખ મારાથી વેઠાતું નથી, ક્યારે મટશે ? વલી ડાક્ટરોના ઉપર દ્રેષ્ણ કરે છે. વલી ઘરના માણસ ઉપર ગુસ્સે થાય છે. રોગના ચિંતનના માઠાં ધ્યાન થાય છે. એવા અનેક પ્રકારના જીવ ગેરવ્યાજબી વિકલ્પો કરે છે.

તેથી જીવ પાછાં ઇથી વધારે આકરાં કર્મ બાંધે છે અને જે ધર્મિષ્ઠ જીવ છે તે તો દુઃખ આવે છે ત્યારે પોતાના કર્મનો દોષ કાઢે છે કે, પાછલે ભવે મેં અજ્ઞાનપણે દુષ્ટ આચરણ કસ્યાં હશે તેથી તે કર્મ મ્હારે ભોગવવું જ જોઈયે. જેમ સરકારનો ગુન્હો કસ્યો હોય અને તેની શિક્ષા કરી હોય તો તે સરકારના હુકમ પ્રમાણે જો તે શિક્ષા ન ભોગવીયે, તો સરકાર વધારે શિક્ષા કરે; તેમ જો હું વિકલ્પ કરીશ ને સમભાવે એવું દુઃખ નહિ ભોગવું તો પાછાં નવાં કર્મ બંધાશે તો મ્હારો આત્મા વધારે મલીન થશે. માટે મ્હારે તો જે જે દુઃખ આવ્યાં છે તે તે સમતાભાવે ભોગવવાં કે જેથી હવે એવાં કર્મ બંધાય નહિ. એવી વર્તના કરવી. વલી ભાવના ભાવે જે હું તો ચેતન છું, અનંતજ્ઞાન દર્શન ચારિત્રવંત મ્હારો આત્મા છે તે જહની સંગતે મેં નહિ કરવા યોગ્ય કામ કર્યાં પળ તે દિવસે મને મ્હારા આત્માનું જ્ઞાન હતું નહિ, હવે તો હું જાણું છું કે મ્હારો જાણવાનો ધર્મ છે તે સુખ દુઃખ જે આવે તે જાણવું, પળ મને દુઃખ થાય છે, પીડા થાય છે, એવા વિકલ્પ કરવા એ મ્હારો ધર્મ નથી. એવા વિચારો કરી સમભાવમાં રહે છે તેને તો પૂર્વનાં બાંધેલાં કર્મ પળ નષ્ટ થઈ જાય છે ને નવાં કર્મ તેને બંધાતાં નથી. વલી જે મહા મુનિરાજ છે, તે તો પોતાના જ્ઞાન ધ્યાનમાં તત્પર રહે છે તેથી પોતાનો સ્વભાવ છોડી દુઃખ તરફ તેમનું ધ્યાન જતું જ નથી એટલે સહજે તેમને વિચાર કરવો પડતો જ નથી. જેમ કે કોઈ માણસ ભવાઈ, નાટક જોવા જાય છે ત્યાં ઊભા ઊભા પોતાના પગ દુઃખે છે પળ તમાસો જોવામાં ધ્યાન છે ત્યાં સુધી પોતાના પગ દુઃખતા ઉપર લક્ષ જતું નથી, તેમ જ મુનિનહારાજ પળ પોતાના આત્મતત્વના ધ્યાનમાં લીન થઈ ગયા છે તેથી દુઃખ વેદનામાં ઉપયોગ જતો જ નથી, એવા પુરુષો તો ધ્યાન પ્રભાવથી પોતાનાં બાંધેલાં નિકાચિત કર્મને શિથિલ કરી નાંખે છે ને પછી જલદી તે કર્મનો નાશ કરી મુક્તિ પામે છે. તેમ આત્માર્થે તો જેમ વધે તેમ સમભાવ વધારવો. તેથી કર્મ નાશ થઈને આત્માની મુક્તિ થશે, ત્યારે અવ્યાબાધ સુખની પ્રાપ્તિ થશે. એ રીતે વેદની-કર્મનું સ્વરૂપ જાણવું.

હવે નામકર્મ—તે નામકર્મની એકસો ત્રણ પ્રકૃતિ છે, તેના ભેદ નીચે મુજબ—ગતિ નામકર્મ. જે પૂર્વે બાંધ્યું હોય તે. મનુષ્ય, તિર્થંચ, નારકી અને દેવતા એ ચાર ગતિમાં જે ગતિમાં જવાનું કર્મ બાંધ્યું હોય તે ગતિમાં જાય. જાતિ નામકર્મ. એકંદ્રિ, બેરંદ્રિ, તેરંદ્રિ, ચૌરંદ્રિ, પંચેંદ્રિ આ પાંચ જાતિનાં ઇંદ્રિ નામકર્મ તેમાંથી જેટલી ઇંદ્રિ પામવાની બાંધી હોય તેટલી તે ગતિમાં બાંધે. તનુ કહેતાં શરીર તે પાંચ પ્રકારનાં છે. ઉદારિક શરીર જે આપણાં છે તે તથા તિર્થંચ પણ ઉદારિક શરીરવાળા છે. તથા વૈક્રિય શરીર તે દેવતા નારકીનું, એ શરીર પારા જેવું છે. જેમ પારો વિચરાઈ જાય ને પાછો મલી જાય તેમ એ શરીરના નરકમાં ઉપજતી વચ્ચે કકડે કકડા કરે છે ને પાછા સર્વે કકડા એકઠા થઈ આશુ શરીર થાય છે ત્યાર પછી પણ પરમાધામી દુઃખ દેતી વચ્ચે કાપે છે, વ્હેરે છે, તો પણ પાછું શરીર તૈયાર થાય છે વિનાશ પામતું નથી. વલી દેવતાઓ સુશીથી ન્હાનું શરીર કરે છે, મ્હોટું શરીર કરે છે, નવાં નવાં રૂપ બનાવે છે એવો વૈક્રિય શરીરનો સ્વભાવ છે. ત્રીજું આહારક શરીર તે અતિશય જ્ઞાની જે ચૌદ પૂર્વધર તેમને એ શરીર કરવાની લાભિ હોય છે. તે કોઈક વચ્ચે કંઈ શંકા પડે છે તો મુઠી વાલેલા હાથ જેટલું શરીર બનાવી. તેને ભગવાન પાસે પ્રશ્ન પૂછવા મોકલે છે, તે ઘણા જ અલ્પકાલમાં જઈને પાછું આવે છે, તે એવા મુનિ મહારાજ શિવાય બીજાને થતું નથી. ચોથું તૈજસ શરીર તે શરીરમાં આહારને પચાવે છે. કર્મણ શરીર તે અતિ સૂક્ષ્મ શરીરની માંદિ રહે છે, જ્યારે જીવ આ ગતિમાંથી મરણ પામી બીજે સ્થાનકે જાય છે ત્યારે એ તૈજસ ને કર્મણ શરીર સાથે જાય છે. કર્મ પણ કર્મણ શરીરમાં જ રહે છે. ઉદારિક વૈક્રિય શરીરની સાથે એ તૈજસ, કર્મણ શરીર હમ્મેશાં રહે છે. એ શરીર નામકર્મ જેવી રીતે બાંધ્યું હોય તેવું પામે છે.

ઉપાંગ નામકર્મ. તે ઉદારિક આંગોપાંગ, વૈક્રિય અંગોપાંગ, આહારક અંગોપાંગ એ ત્રણ શરીરને અંગોપાંગ છે તે જેવું બાંધ્યું હોય તેવાં અંગોપાંગ થાય.

પંદર બંધન છે. તે—હદારિક ઉદારિક બંધન, ઉદારિક તૈજસ બંધન. ઉદારિક કાર્મણ બંધન, ઉદારિક તૈજસ કાર્મણ બંધન, વૈક્રિય વૈક્રિય બંધન. વૈક્રિય તૈજસ બંધન, વૈક્રિય કાર્મણ બંધન, વૈક્રિય તૈજસ કાર્મણ બંધન, આહારક આહારક બંધન, આહારક તૈજસ બંધન, આહારક કાર્મણ બંધન, આહારક તૈજસ કાર્મણ બંધન, તૈજસ તૈજસ બંધન, કાર્મણ કાર્મણ બંધન અને તૈજસ કાર્મણ બંધન એ રીતે પંદર બંધન છે, તે પૂર્વના બાંધેલા કર્મ સાથે નવાં કર્મનું એકમેકપણું કરી આપે છે. જેમ માટીનું વાસણ ભાગ્યું હોય તો લાલ-ચોડ્યાથી સંધાય છે, તેમ પૂર્વના કર્મ સાથે નવાં કર્મ જોડી આપે છે.

પાંચ સંઘાતન તે પાંચે શરીરને નામે છે તે પ્રકૃતિ કર્મનાં દલીયાને રેખે-ચીને કર્મની નજીક કરે છે. પછી બંધન નામકર્મની પ્રકૃતિ લેખી છે તે એકમેક કરી આપે છે.

હવે છ સંઘયણ તે—વજ્રરુષભનારાચ સંઘયણ. તે શરીરના હાડકાંના સાંધા એવા હોય કે એક બીજા હાથ સાથે બન્ને કાંડાં પકડ્યાં હોય તેમ હાડકાંના બંધારણના સાંધા આગલ હોય, તેને મર્કટબંધ કહે છે. વલી બે સાંધા તેના ઉપર પાટો હોય, વચમાં વજ્રમય રીલી હોય એવા મજબૂત સાંધા હોય તેને વજ્રરુષભનારાચ સંઘયણ કહીયે. એ સંઘયણવાળું શરીર અતિશય બલવાન હોય. તરૂવ મુક્તિગામી જીવને એ સંઘયણ અવશ્ય હોય; કેમ કે એ સંઘયણ વિના ક્ષપકશ્રેણી કરી શકે નહિ ને ક્ષપકશ્રેણી વિના કેવલજ્ઞાન પામે નહિ. इहां कोई प्रश्न करશે जे ए संघयणवालो अवश्य मुक्ति जाय ? ते विषे समजवुं के, ए संघयणवालो मुक्ति जाय ज एवो नियम नहीं. ए संघयण पामीने प्रभुनी आज्ञा प्रमाणे सारां काम करे तो मुक्ति जाय ने प्रभुनी आज्ञा विरुद्ध दुष्ट कृत्य करे तो यावत् सातमी नरके जाय. सातमी नरके पण ए संघयण विना जाता नहीं. केस के संघयण बलवान् होय ते ज अतिशय बुरां काम करी शके छे, तेम सारां काम पण ते ज करी शके छे. हवे बीजुं रुषभनाराच संघयण, वज्रमय

ચીલી ન હોય. બીજું ઉપર મુજબ હોય. હવે ત્રીજું નારાચ સંઘયણ. તેને પાટો ન હોય, બે પાસે મર્કટબંધ હોય. ચોથું અર્ધનારાચ સંઘયણ. તેમાં એક પાસે મર્કટબંધ હોય. પાંચમું કીલિકા સંઘયણ. તે બે સાંધાની વચમાં ચીલી હોય. છટું છેવટુ સંઘયણ. તે હાડકાના છેડા એક એકને અડકીને રહે, હાલમાં એ જ સંઘયણ છે, ને ઝ્યારે તીર્થંકર મહારાજ વિચરતા હતા તે વચ્ચેમાં એ છપ્પ સંઘયણવાળા માણસો હતા. જેણે જેવું પુણ્ય બાંધ્યું હોય, તેવું સંઘયણ પામે છે. હાલમાં પણ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં એ છપ્પ સંઘયણવાળા મનુષ્ય છે.

હવે છ સંસ્થાન. તેમાં પ્રથમ સમચૌરસ સંસ્થાન તે શરીરમાં નામીએથી બન્ને ચમ્પા સુધી દોરી ભરવી અને તે જ દોરી પદ્માસને બેઠેલા ઘૂંટણની ઘૂંટી સુધી ભરવી. તે સરચી થાય તેને સમચૌરસ સંસ્થાન કહેવું. એ શરીર સારું શોભીતું હોય. બીજું ન્યગ્રોધ સંસ્થાન તે ઉપરનો ભાગ સારો હોય ને નીચેનો ભાગ નબલો હોય, તેથી ઉતરતું ત્રીજું સાદિ સંસ્થાન હોય. તેથી ઉતરતું ચોથું વામન સંસ્થાન. તેથી ઉતરતું પાંચમું કુવ્જ સંસ્થાન. તે ઘણું બેડોલ હોય. છટું હુંડક સંસ્થાન તે સર્વ પ્રકારે વિપરીત લક્ષણવાળું હોય, એ શરીર આશ્રી સંસ્થાન છે. પૂર્વે જેવું કર્મ બાંધ્યું હોય તેવાં તેવાં શરીરનાં સંસ્થાન થાય છે.

હવે પાંચ વર્ણ તે લીલો, રાતો, પીલો, શ્યામ અને ઉજ્જ્વલ એ વર્ણનામ-કર્મ જેવું બાંધ્યું હોય તેવો શરીરનો વર્ણ હોય. ગંધ બે. તે સુરભિગંધ તથા દુરભિગંધ. જેણે જેવું શુભાશુભ કર્મ બાંધ્યું હોય તેવો શરીરનો ગંધ હોય. હવે રસ પાંચ તે—તીલો, કડવો, સ્વાદો, કષાયલો એટલે તૂરો અને મધુરો, એ પાંચ રસમાંથી જેણે જેવું રસ નામકર્મ બાંધ્યું હોય તેવા રસવાળું શરીર હોય. સ્પર્શ આઠ તે—હલો, ભારે, લૂંચો, ચોપડો, ટાઢો, ઉનો, સુંવાલો, બરસટ એ આઠ સ્પર્શ છે. તેમાંથી જે જે નામકર્મ બાંધ્યું હોય તે પ્રમાણે શરીરના સ્પર્શો હોય. આનુપૂર્વી ચાર તે મનુષ્યાનુપૂર્વી, દેવાનુપૂર્વી, તિર્થ-ચાનુપૂર્વી, નરકાનુપૂર્વી, જે ગતિમાં જીવને જવું છે તે ગતિમાં તે ગતિના

આનુપૂર્વીના પુદ્ગલ જીવને લઈ જાય છે. એ આનુપૂર્વીનો ઉદય જ્યારે મરણ થાય છે ત્યારે થાય છે.

હવે ચાલવાની ગતિ બે પ્રકારની. તે—ચાલવાની રીત હાથી, વૃષભ જેવી હોય તેને શુભ વિહાયોગતિ કહીયે. ને જેની ચાલવાની રીત ઝંટ, ગધેડા જેવી હોય તેને અશુભ વિહાયોગતિ કહીયે. જેણે જેવું કર્મ બાંધ્યું હોય તેવી ચાલવાની રીત હોય છે.

હવે ત્રસ નામકર્મ બાંધ્યું છે તેથી હાલવા ચાલવાની શક્તિ થાય છે. બાદર નામકર્મથી શરીરને માણસો દેખી શકે એવું બાદર શરીર પામે છે. પર્યાસ નામકર્મથી જીવ પૂરી પર્યાસિ બાંધી શકે છે. પ્રત્યેક નામકર્મથી એક શરીર એક જીવ હોય. સ્થિર નામકર્મથી શરીરનાં હાડકાં સ્થિર હોય. શુભ નામકર્મથી નામી ઉપરનું અંગ જગતમાં પૂજનીક કહેવાય છે. સૌ-ભાગ્ય નામકર્મથી સર્વ જીવને વહ્નિ લાગે. સુસ્વર નામકર્મથી કંઠનો સ્વર સારો હોય. આદેય નામકર્મથી જેને વચન કહે તે માનનીક હોય, એના વચનનું કોઈ અપમાન કરે નહીં. જશ નામકર્મથી જગતમાં જશવાદ પામે, કોઈ અપજશ બોલે નહીં.

સ્થાવર નામકર્મથી જીવ—સ્થાવરપણું બાંધે, તેથી સ્થાવર જે પૃથ્વી, અપ, તેડ, વાડ, વનસ્પતિપણું પામે. સૂક્ષ્મ નામકર્મથી જીવ એવું શરીર બાંધે કે કોઈ દેખી શકે નહીં. અપર્યાસ નામકર્મથી જીવ પર્યાસિ પૂરી કત્યા શિ-વાય મરણ પામે. સાધારણ નામકર્મથી એક શરીરમાં અનંત જીવોને રહેવાનું હોય, અસ્થિર નામકર્મથી કેશ, કાન, રુધિર અસ્થિર હોય. અશુભ નામ-કર્મથી નામી નીચેનું અંગ અપૂજનીક હોય. દુર્ભાગ્ય નામકર્મથી સર્વ જી-વને અનિષ્ટ લાગે. દુસ્વર નામકર્મથી કંઠનો સ્વર સારો ન હોય, ગાય તે કોઈને પસંદ ન આવે. અનાદેય નામકર્મના પ્રભાવથી કોઈને સાચી વાત કહે, તો પણ સામાના માનવામાં આવે નહીં. કંઈ પણ બોલે તે લોકને પસંદ પડે નહીં. અપજશ નામકર્મથી જીવ કોઈ પણ કામ કરી જશ પામે નહીં. જ્યાં જાય ત્યાં જે કરે તેમાં અપજશ પામે.

પરાધાત નામકર્મ બાંધ્યું હોય તેથી પર જીવ બલવાન્ હોય તો પળ આ જીવનું મુખ જુએ કે બીહે.

ઉચ્છ્વાસ નામકર્મથી શ્વાસોચ્છ્વાસ બરાબર લઈ શકે ને તેમાં કસર હોય તેટલી અડચણ થાય. આતાપ નામકર્મ તે સૂર્યના વિમાનમાં છે. જેનું તેજ સ્ખમી શકાય નહિ તેવું છે. ઉદ્યોત નામકર્મ ચંદ્રમા તારા પ્રમુખના વિમાનને હોય. તેથી શીતલતા તથા અજવાલું હોય.

અગુરુલઘુ નામકર્મથી જેનું શરીર જોડાઈ એવું હોય. બહુ ભારે પળ ન હોય તેમ બહુ હલકું પળ ન હોય. જેવું જોડાઈ તેવું હોય. નિર્માણ નામકર્મથી શરીરના શ્રવયવ જ્યાં જોડાઈ ત્યાં સ્થપાય.

ઉપધાત નામકર્મથી શરીરમાં રસોલી, પડજીમી, ચોરદાંત, સ્ત્રીલી પ્રમુખ ઉપદ્રવ થાય ને શરીરને પીડા થાય.

તીર્થંકર નામકર્મથી તીર્થંકરની પદવી પામે. અસંખ્યાતા દેવતા જેની હાજરીમાં રહે. સમવસરણ પ્રમુખની રચના થાય. એનું મુખ જોઈ આનંદ પામે, ને પ્રભુ ધર્મોપદેશ આપે તે ગ્રહણ કરે. બાલ જીવને ધર્મ પામવાનું મુખ્ય કારણ છે. કારણ જે માણસો ચમત્કારના રસિયા છે, તે રત્નમય સમવસરણમાં પ્રભુને બેઠા જોઈ પહેલાં તો જોવાની ઇચ્છા થાય પછી દેવતા પ્રમુખ દેશના સાંભલતા હોય તે જોઈને ભગવાન્ની વિશેષ પ્રતીતિ આવે. તેથી જ ભગવાન્ની અમૃતમય દેશના સાંભલે કે નજીક મળી જીવ જલદી પ્રતિબોધ પામી જાય.

૧ રીતે નામકર્મની ૧૦૩ પ્રકૃતિ છે. તે કેટલીએક પુણ્ય ઉદયથી ને કેટલીએક પાપ ઉદયથી, જેવી જેવી બાંધી હોય તે પ્રમાણે જીવ પામે છે. એમાં પળ અશુભ નામકર્મની પ્રકૃતિ ઉદય થાય છે, ત્યારે અજ્ઞાની જીવ દિલગીર થાય છે. શુભની ઉદય થાય છે ત્યારે સુશી થાય છે. ૧ સુશીને દિલગીરી બંને અશુભ કર્મ બાંધવાનું સ્થાન છે. ને જ્ઞાનવાન્ પુરુષ અશુભ શુભ ગમે તે ઉદય થાય છે, ત્યારે તેમાં રાજી કે દિલગીર થતા નથી. તેઓ એમ જાણે છે કે જેવાં પૂર્વે બાંધ્યાં છે, તેવાં ઉદય આવ્યાં છે. એમાં મ્હારે રાજી

થવાનું કે દિલગીરી કરવાનું કાંઈ કારણ નથી. એમ વિચારી પોતે સમભાવમાં રહે છે. તેથી અનુક્રમે વિશુદ્ધ થઈને કર્મથી મુક્ત થાય છે ને અરુપી ગુણ પ્રગટ કરે છે એટલે સિદ્ધિને પામે છે.

ગોત્રકર્મ તે બે પ્રકારનું—ઉચ્ચગોત્ર તથા નીચગોત્ર. ઉચ્ચગોત્ર પળ આઠ પ્રકારે શ્રી પદ્મવળા સૂત્રમાં કહ્યું છે. તે પ્રમાણે લખું છું.

૧ ડંચી જાતિ પામે, ૨ ડંચું કુલ પામે, ૩ સુંદર રૂપ પામે, ૪ સારું બલ પામે, ૫ ધનવાનપણું, ૬ ઠકુરાઈપણું તે રાજ ઓઢા શેઠાઈપણું પ્રમુખ, ૭ વિદ્વાનપણું, ૮ તપશ્ચર્યા કરી શકે. આ આઠ વસ્તુ ઉચ્ચગોત્રના પ્રભાવથી મળે છે. ને એ જ આઠ વસ્તુ જીવ નીચગોત્રથી વિપરીતપણે પામે છે. અર્થાત્ નીચ જાતિ પ્રમુખ પામે છે. એ કર્મ પળ સમભાવે જ્ઞાની પુરુષ ભોગવે છે ને એને સ્વપાત્રી અગુરુલઘુ ગુણ ઉત્પન્ન કરી સિદ્ધમાં રહે છે.

અંતરાયકર્મ તેની પાંચ પ્રકૃતિ છે. તેમાં દાનાંતરાય કર્મથી છતી વસ્તુ છે, લેનાર પાત્ર છે, તો પળ દાન દેઈ શકે નહિ.

લામાંતરાયથી લાભ મળી શકે નહિ. ભોગાંતરાય તે ભોગવવા યોગ્ય વસ્તુ હોય પળ ભોગાંતરાય કર્મના પ્રભાવથી ભોગ ભોગવી શકે નહિ. ઉપ-ભોગાંતરાય તે ઉપભોગ વસ્તુ જે વારંવાર ભોગવવામાં આવે તે. મલ્યા છતાં પળ શોક પ્રમુખ આવી પડે તેથી ઉપભોગ કરી શકે નહિ. વીર્યાંતરાય તે બલ વીર્ય પામે નહિ. કદાપિ પામે તો ધર્મના કામમાં વીર્ય ફોરવી શકે નહિ. એ પાંચ પ્રકૃતિનો શ્રંત કેવલજ્ઞાન પામતી વચ્ચત થાય છે ને થોડો થોડો નાશ તો આગલ પળ થાય છે. તેથી તેટલું કામ થઈ શકે છે.

આઠમું આયુકર્મ તે—ચાર પ્રકારે મુખ્યપણે મનુષ્ય, દેવતા, તિર્થંચ ને નારકી એ ચાર પ્રકારના આડખામાંથી જે ગતિનું આયુષ્ બાંધ્યું હોય, તે ગતિમાં જીવ જાય છે. એ રીતનાં આઠે કર્મ કરે છે. તેણે કરી જીવ સંસારમાં રોલાય છે. એ આઠ કર્મનો નાશ થાય છે, ત્યારે સિદ્ધ ભગવાન થાય છે. તેને ફરી સંસારમાં આવવું પડતું નથી, ને જન્મ મરણ પળ કરવાં પડતાં નથી.

૫૩ પ્રશ્ન:—એ આઠે કર્મ જીવ શું કરવાથી બાંધે છે ?

ઉત્તર:—એ આઠે કર્મ બાંધવાનાં ઘણાં કારણ છે, પળ મુખ્યપણે સત્તાવાન હેતુ છે. તે આ પ્રમાણે:—મિથ્યાત્વ પાંચ તે—અભિગ્રહ મિથ્યાત્વ. તેથી કુ-ગુરુ, કુદેવ, કુધર્મનો સ્વોટો હઠ પકડેલો છે તે મૂકે નહિ. મ્હારા બાપ દાદા કરતા આવ્યા તે કરવું, બીજી રીતે જે પુદ્ગલિક વસ્તુને મ્હારાપણે અતિ આગ્રહથી માની રહ્યો છે, તે પળ મિથ્યાત્વ છે. અનભિગ્રહ મિથ્યાત્વ તે સુદેવ અને કુદેવ એ બન્નેને સરખાપણે માને; પળ ગુણીને ગુણીપણે માનવા, અગુણીને છોડવા તે કરી શકે નહિ. ત્રીજું અભિનિવેશીક મિથ્યાત્વ તે—સાચા દેવ ગુરુ ધર્મને ઓલસે, પળ મમત્વને વશ આદરે નહિ ને તેની હીલના કરે. સંશયીક મિથ્યાત્વ તે સર્વજ્ઞના વચનમાં સંશય કરવો. અનાભોગ મિથ્યાત્વ તે ધર્મ કર્મની કંઠ પળ સ્વપ્ન નહિ. જડ જેવો માણસ હોય, ધર્મની બિલકુલ સ્વચિ હોય નહિ. એ પાંચ મિથ્યાત્વ અને બાર અવ્રત, તે પાંચે ઇન્દ્રિ ને છતું મન તેના વિષયમાં લુબ્ધપણે વર્તે, તે છ તથા છકાય જેમાં પૃથ્વીકાય તે માટી, મીટું, ધાતુ વિગેરે, અપ્કાય તે પાણી, તેડકાય તે અગ્નિ, વાડકાય તે પવન, વનસ્પતિકાય તે લીલોત્રી, ને ત્રસકાય તે બેરોંદ્રિ, તેરોંદ્રિ, ચૌરોંદ્રિ, પંચેંદ્રિ એમાં પાંચ ઇન્દ્રિવાલા મનુષ્ય અને તિર્યંચ તે પંચી, ઢોર તે—ગાય, મેંસ, ઘોડા, બકરા, શિયાલ, હરણ વિગેરે તથા સમુદ્રનાં ન્હાનાં મ્હોટાં માછલાં, મગરમચ્છ પ્રમુખ એ આદિ ઘણી જાતના સર્પ પ્રમુખ છે તે, તથા દેવતા ને નારકી એ ચાર જાતનાં પંચેંદ્રિ જીવો છે. એ છકાયના જીવની હિંસા કરવી. તે છ, એમ બાર અવ્રતથી જીવ કર્મ બાંધે છે.

પચ્ચીસ કષાય તે પચાસમા પ્રશ્નના ઉત્તરમાં મોહનીકર્મના સ્વરૂપમાં ચારિત્રમોહનીની પચ્ચીસ પ્રકૃતિ કહી છે, તે જાણવી. તે સેવ્યાથી જેવી જેવી કષાયની પ્રકૃતિ થાય છે, તેવું તેવું કર્મ બાંધે છે. કર્મ બાંધવાનું બીજ જ એ છે. તીવ્ર મંદ કષાયને જ સંબંધે કર્મ બંધાય છે.

યોગ તે મન વચન કાયાના યોગ. તેમાં મનયોગ ચાર પ્રકારે. સત્ય

મનયોગ તે સાચા વિચાર કરવા, અસત્ય મનયોગ તે સોટા વિચાર કરવા. સત્યાસત્ય મનયોગ તે સાચું છે પણ અસત્ય છે, તે કોઈ આંસે કાળો છે તેને કાળો કહેવાથી તે માણસને બહુ દુઃખ થાય છે. બીજું પણ જે જે છિદ્ર હોય તે પ્રગટ કરવાથી તે જીવને દુઃખ થાય છે માટે એ સાચું છે પણ તેથી અસત્યનું કર્મ બંધાય છે. ચોથો અસત્ય સત્ય મનયોગ. તે કોઈ સ્ત્રી કંઈ કારણશર પુરુષનો વેશ પહેરીને આવી છે, તે જોઈને ઓલસી પણ મનમાં વિચાર આવ્યો જે એને સ્ત્રી કહીશ તો એનું ગોપવેલું સુલ્લું થશે ને એને નુકશાન થશે. એ વાતના રક્ષણાર્થે તેને પુરુષનો વેષ જોઈ પુરુષ કહી બોલાવે છે તે પોતાના જાણવામાં છતાં બોલાવવું તે અસત્ય છે, પણ તેનું માન જાલવવા કહેવું છે, વાસ્તે અસત્ય નથી. એમ હરકોઈને નુકશાનનો બચાવ કરવા કહેવું થાય તે અસત્ય છે પણ મૃષા નથી, આ પ્રમાણે મનમાં ચિંતવવું તે મનયોગ, ને બોલવું તે એ જ પ્રમાણે વચનના પણ ચાર યોગ જાણવા. હવે સાત કાયાના યોગ તે ઉદારિક કાયયોગ, વૈક્રિય કાયયોગ, આહારક કાયયોગ, ઉદારિક મિશ્ર કાયયોગ, વૈક્રિયમિશ્ર કાયયોગ, આહારકમિશ્ર કાયયોગ, એ મિશ્ર કાયયોગ જે વસ્ત્ર ઉદારિકાદિ શરીર તૈયાર નથી થયાં, તેની અગાઉ હોય છે, છેલ્લો કાર્મણ કાયયોગ એક ભવમાંથી બીજા ભવમાં જતાં રસ્તામાં ઉદય થાય છે. ત્યાર બાદ જીવ આવીને પોતાના પિતાનું વીર્ય ને માતાના રુધિરનો પહેલો આહાર ગ્રહણ કરે છે. ત્યાર પછી જ્યાં સુધી શરીરની શક્તિ બાંધી નથી, ત્યાં સુધી ઉદારિક મિશ્રયોગ છે. ત્યાર બાદ ઉદારિક કાયયોગ થાય છે. એ સાતે યોગમાંથી જે જે યોગ પ્રવર્તે, તે પ્રમાણે કર્મ બંધાય છે. એ પ્રમાણે પાંચ મિથ્યાત્વ, બાર અવ્રત, પચ્ચીશ કષાય ને પંદર યોગ, કુલ ૫૭ કર્મ બાંધવાનાં કારણ છે. તેમાં જેટલા જેટલાં પ્રવર્તે, તે માફક જીવ કર્મ બાંધે છે. વાસ્તે એ સત્તાવન હેતુમાંથી જેટલાં ટલે તેટલાં ટાલવાનો સ્વપ્ન કરવો ને બધાં સ્વપ્ની જશે ત્યારે તો સિદ્ધિ પામશે.

૧૫૪ પ્રશ્ન:—જૈનદર્શનમાં કર્મ બાંધતાં રોકવાનો તથા જૂનાં પૂર્વનાં બાં-

ધેલાં કર્મ નાશ કરવાનો શું ઉપાય બતાવ્યો છે ?

ઉત્તર:—ચૈદ ગુણસ્થાન કહ્યાં છે. તેમાં અનુક્રમે ગુણ વૃદ્ધિ કરીને ચૌદમું ગુણસ્થાન પામીને જીવ સિદ્ધિને પામે છે. તે ગુણસ્થાન નીચે મુજબ.

મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનમાં જીવો રહેલા છે, તેના પ્રભાવે વિપરીત બુદ્ધિ થઈ છે. પરવસ્તુ જે પુદ્ગલિક પદાર્થને શરીર, ઘન, કુટુંબાદિકને મ્હારું માની તેમાં લુબ્ધ થઈ રહ્યો છે ત્યાં સુધી તો સંસાર છે.

બીજું સાસ્વાદન ગુણસ્થાનક તે જીવ ઉપશમ સમકિત પામીને પડે છે ને મિથ્યાત્વે પહોંચ્યા નથી, ત્યાં સુધી વચમાંનો કાલ છ આવલિકા ઉત્કૃષ્ટો તેટલી વાર રહે છે. જેમ કોઈ માણસે સ્ત્રી સ્ત્રીનાં ભોજન કર્યું હોય ને પછી વમન કરે છે તે વચ્ચે પળ મુખમાં મીઠાશ લાગે છે; તેમ સમકિતથી પડે છે તો પળ સમકિત સંબંધિના કંઈક સારા અધ્યવસાય રહે છે, તેનું નામ સાસ્વાદન ગુણ સ્થાન છે. હાં કોઈને શંકા થાય, જે પહેલે બીજે વિશુદ્ધ અધ્યવસાયે પડે તેનું સ્વરૂપ જોઈને તેને બદલે હાં પડતાં ભાવનું બીજું સ્થાન કહ્યું તે શું ? તે વિષે જાણવું જે જ્ઞાની મહારાજે જ્ઞાનમાં પડતા પડતાના અધ્યવસાયનાં સ્થાનક જોયાં, તેમાં એક એક થકી જાણતા અધ્યવસાય જોયા, તેમાં બીજી પાયરીના અધ્યવસાય કોઈના પડતા જોયા નહિ, પડતાના જ બીજી પાયરીના અધ્યવસાય થતાં જોયા, તેથી પડતાના અધ્યવસાયનું સ્વરૂપ કહ્યું. પડતા તો પહેલાં ગુણ સ્થાનકના ભાવથી વિશુદ્ધ ભાવે ત્રીજા ગુણસ્થાનના ભાવ થતા જોયા. તેથી પહેલેથી ત્રીજે ગુણસ્થાનકે જાય.

ત્રીજા ગુણસ્થાનનું નામ મિશ્રગુણસ્થાનક છે. એ ગુણસ્થાને મિથ્યાત્વભાવનો નાશ થાય છે, પણ સમકિત યોગ્ય થતા નથી. વચમાંનાં અધ્યવસાય થાય છે તે મિશ્રભાવ કહીએ. એ ગુણસ્થાને શુદ્ધ દેવ ગુરુ ધર્મ ઉપર દ્રેષ્ હતો તેનો નાશ થઈ જાય છે. વધારે સ્વરૂપ મિશ્રમોહનીનો દર્શાવ આગલ કરી ગયા છીએ તેથી જાણવું, એ મિશ્રમોહનીનો નાશ થાય છે ત્યારે જીવ સમકિત પામે છે અને ચોથું ગુણસ્થાન પામે છે. હાં કોઈને શંકા

થશે કે, જૈને ધર્મને વિષે રાગ પળ નથી ને દ્વેષ પળ નથી, એવી પ્રકૃતિ-વાલા ત્રીજું ગુણસ્થાન પામે છે તેમ છતાં એ ગુણસ્થાનવાલાને તો મુક્તિની નિયમા કહી છે; ત્યારે જેટલા જૈની છે તેની તો બધાની મુક્તિની નિયમા થઈ ? એ વિષે જાણવું જે મુક્તિની નિયમા તો મિથ્યાત્વભાવ જ શરીર, ધન પુત્ર તે ઉપર મ્હારાપણું વર્તે છે તે ભાવ જ્યારે ટલે, ને અંતરંગમાં શુદ્ધ ભાવ થાય છે ત્યારે થાય છે. વલી આગલ પ્રશ્ન ૧૮ મામાં વિશુદ્ધ માર્ગાનુસારીના ગુણ કહ્યા છે તે ગુણો પ્રગટ થાય છે ત્યારે ભવની નિયમા થાય છે. તે માર્ગાનુસારીના ગુણ પ્રગટ થયા નથી ને તેથી અન્યાય પ્રવૃત્તિમાં તો કુશલ રહ્યા છે. ને નામ જૈની ધરાવે, તેથી ભવની નિયમા તો ન થાય; પળ શ્રાવક નામ ધરાવી અન્યાયની પ્રવૃત્તિ કરે, તેથી જૈનધર્મની લઘુતા થાય. તો જેનાથી લઘુતા થાય તેને મુક્તિની નિયમા કેમ થાય ? इहां कोइने शंका थશે કે, જૈનકુલમાં ઉત્પન્ન થવું તો પુણ્ય પ્રમાણે કહ્યું છે, તેમ છતાં મુક્તિની નિયમા ન થઈ તે શું ? તે વિષે જાણવું જે જૈનકુલમાં ઉત્પન્ન થવાથી તો મ્હોટો ફાયદો છે. કારણ જે ઉદ્યમ કરે તો યથાર્થ આત્મધર્મ પ્રગટ કરવાનું સાધન છે ને ઉદ્યમ કરીને મેલવે તો આત્માની અજ્ઞાનતા ટલી જાય અને મુક્તિ જાય અથવા મુક્તિની નિયમા પળ થાય પરંતુ તે જૈનકુલમાં જે રીતે પ્રમુજીએ ધર્મપ્રવર્ત્તના કરવાની કહી છે, તે પ્રકારે કરે નહિ. જે અન્યાયાદિક નિષેધ કરવાના કહ્યા છે તે છોડે નહિ ને નામ માત્ર શ્રાવકપણું ધારણ કરે; તો તેથી મુક્તિની નિયમા કેમ થાય ? એ તો પૂર્વે પુણ્ય બાંધ્યું હતું તે નકામું ગુમાવ્યું. વાસ્તે પ્રમુની આજ્ઞાએ વર્તવાથી ગુણ થશે ને જેનામાં માર્ગાનુસારીના ગુણો આવ્યા છે તે તો ત્રીજું ગુણસ્થાન સ્પર્શ કરીને ચોથું ગુણસ્થાનક પામશે તે કહીએ છીએ. કેટલા-એક જીવ આજ્ઞા પાલી શકતા નથી; પળ મનમાં ધર્મ સાચો છે એમ જાણે છે, જૈનધર્મ ઉપર રાગ વર્તે છે. એ પળ પરંપરાએ મુક્તિ પામવાનું કારણ છે.

ચોથું અવિરતિસમકિત ગુણસ્થાન. તે ક્ષાયક ભાવે પામે તો અનંતાનુબંધી

ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, સમકિતમોહની મિશ્રમોહની અને મિથ્યાત્વમોહની એ સાત પ્રકૃતિ, સત્તા, બંધ, ઉદય એ ત્રણે પ્રકારે નાશ થઈ જાય છે, તેને ક્ષાયક સમકિત થાય છે. ને જેને ક્ષયોપશમ સમકિત થાય તેને તો એ સાતે પ્રકૃતિ સત્તાએ તો રહે છે પણ બંધમાંથી ટલી જાય છે. તે વિષે જાણવું જે ત્રણ મોહની છે તેમાં બંધ તો મિથ્યાત્વમોહનીનો છે. મિશ્ર, સમકિતમોહનીનો બંધ નથી, કારણ જે એ ત્રણ નામ મિથ્યાત્વમોહનીના વિભાગ પડવાથી થાય છે. જેમ કે ચોખા ઉપર છોડાં છે તે ચોખાનું ઢાંકણ છે પણ છોડાં નિકલી જાય છે તો પણ છોડાંનો અંશ રહે છે. તે નીકલે છે ત્યારે તેનું નામ કુશકી કહેવાય છે. વલી કુશકી નિકલી ગયા પછી પણ ચોખા પાળીથી ધ્રુએ છે ત્યારે તેનું નામ ચોખાનું ધોવણ કહેવાય છે, એમ જૂદાં જૂદાં થાય છે ને તેનાં સ્વભાવમાં પણ ફરક રહે છે, તેમ મિથ્યાત્વના પુદ્ગલ યથા છે ત્યાર પછી કુશકી રૂપ પુદ્ગલ રહે છે તેનું નામ મિશ્રમોહની કહેવાય છે, વલી તે જાય છે ત્યારે સહજ અંશ રહે છે તેનું નામ સમકિતમોહની છે. એ ત્રણે પ્રકૃતિ મિથ્યાત્વની છે. તેથી મિથ્યાત્વનો બંધ છે. તે ક્ષયોપશમ સમકિતવાલાને ટલી જાય છે. હવે ઉદયથી અનંતાનુબંધી ક્રોધ, માન, માયા, લોભ તથા મિથ્યાત્વમોહની, મિશ્રમોહનીનો નાશ થાય છે ને સમકિતમોહનીનો ઉદય રહે છે તો પણ એ સમકિતવાલાને મુક્તિની નિયમા છે એક વચ્ચે સમકિત ફરશીને કદાપિ વમી ગયો તો પણ ફરી પામશે ને અંતે મુક્તિ જશે. વલી ઉપશમ ભાવનું ઉપશમ સમકિત થાય છે. તે ઉપશમ ભાવનું ચોથું ગુણસ્થાન પામે છે. તે ઉપશમ સમકિતવાલાને સાતે પ્રકૃતિ સત્તામાં રહી છે પણ ઉદય તથા બંધમાં નથી, એ ચોથા ગુણસ્થાનવાલાને સડસઠ બોલ પ્રાપ્ત થાય છે. ઉપાધ્યાય શ્રી જશવિજયજી મહારાજ સમકિતની સદ્વિજ્ઞાપ્ય કરી છે, તેમાં તેનો વિસ્તાર છે, ત્યાંથી જાણવું. પણ તેનાં પાંચ લક્ષણો હાં કહીએ છીએ.

પહેલું ઉપશમ લક્ષણ તે—અપરાધી સાથે પણ રોષમાવ રાખે નહિ. કોઈ માણસે ગમે તેવો અપરાધ કર્યો હોય ને તેનું કંઈ કામ પોતાના હાથમાં આ-

વ્યું હોય તો પળ તેનું કામ બગાડે નહિ.

બીજું સંવેગ લક્ષણ તે—દેવતા મનુષ્યના સુખને સુખ જાણે નહિ. સંસારને ઉપાધિ જાણે, આત્મા જેટલો કષાય પ્રકૃતિથી મુક્ત થાય ને આત્માનો ગુણ પ્રગટ થાય તેટલું સુખ માને અને કેવલ મુક્તિની અભિલાષા રહે તે સંવેગ લક્ષણ.

નિર્વેદ તે—સંસારમાં રહ્યો છે, પળ સંસારમાંથી નિકલવાને અતિશય ચિત્ત થયું છે, સંસાર વંધીલાના સરખો લાગે છે—ક્યારે આ સંસાર ઉપાધિ જડ ભાવની તે છોડું ને મ્હારા સહજ સ્વભાવમાં રહું ? એવી ભાવના રાત્રી દિવસ બની રહી છે. કોઈ કહેશે જે એવા ભાવ છે તે છતાં સંસારમાં કેમ પડી રહ્યો છે ? તે વિષે જાણવું જે પૂર્વનાં ભોગકર્મ તીવ્ર બાંધેલાં હોય તે બંધનને લીધે જીવ મૂકી શકતો નથી. મૂકે તો પળ નિકાચિત્ત કર્મ પાછાં ઉદય આવે છે, કર્મની ગતિ વિચિત્ર છે પળ તે વિચિત્ર કર્મ મટાડવાનો ઉપાય તત્ત્વરમણ છે. તે જેમ જેમ વિશુદ્ધિ થાય તેમ તેમ જડતા નાશ પામે છે.

ચોથું અનુકંપા લક્ષણ તે દુઃખીયા જીવને દુઃખ ટાલવા શક્તિ માફક ઉદય કરે. છતી શક્તિ દયા કરવાને ગોપવે નહિ. એ દ્રવ્ય અનુકંપા અને ભાવ અનુકંપા તે ધર્મ રહિત જીવને પોતાની જ્ઞાન શક્તિથી ધર્મોપદેશ કરીને ધર્મ પમાડવો. ઇહાં કોઈને શંકા થશે જે પ્રશ્ન ૧૩ મામાં તો ગુરુ પાસે ધર્મ સાંભલવો કહ્યો છે ત્યારે શું શ્રાવક પાસે ધર્મોપદેશ સાંભલવો ? તે વિષે જાણવું જે શ્રાવકને ભાવદયા લક્ષણ એ જ છે જે ધર્મ પમાડવો. વાસ્તે મુનિમહારાજનો યોગ હોય ત્યાં સુધી મુનિમહારાજ પાસે સાંભલવો ને મુનિમહારાજનો યોગ ન હોય તો વડીલ શ્રાવક ધર્મ સંભલાવે ને શ્રાવક શ્રાવિકા સાંભલે. શ્રાવકને ધર્મ સંભલાવવાનો અધિકાર શ્રી ભગવતીજીમાં તથા ધર્મરત્ન પ્રકરણમાં છે તથા ઉપદેશમાલામાં છે તથા શ્રાવકની ચૂર્ણીમાં છે તથા વંદિત્તાની ગાથા “ પઢિસિદ્ધાણં કરણે, કિન્નાણ મ્કરણે પઢિદ્ધમણં ॥ અસદ્દહણે આ તહા, વિવરીય પરૂવણાણં ય. ” આ

ગાથાના અર્થમાં અર્થદીપિકાના કર્તાએ વિસ્તારે વર્ણન કર્યું છે. વલી શાંતિનાથજી મહારાજના આગલા ભવોમાં પોસહ લઈ શાસ્ત્ર સંમલાવે છે એમ અધિકાર છે. વલી એવી રીતે ઘણે ઠેકાણે ધર્મોપદેશ દેવાનો અધિકાર છે, વાસ્તે શક્તિ પ્રમાણે ધર્મોપદેશ કરે ને જીવને દરેક પ્રકારે ધર્મમાં જોડે તે ભાવદયા લક્ષણ.

પાંચમું આસ્તિક્યતા લક્ષણ તે—જિનરાજે પ્રરૂપેલા આગમ ઉપર, પંચાંગી ઉપર આસ્તા હોય, પણ માંહિ શંકા ન હોય. કારણ જે જિનેશ્વર છે તે રાગ દ્વેષ રહિત છે તેથી તેમને વધતું ઓછું કહેવાની જરૂર નથી એવો નિર્ધાર કર્યો છે. વલી જે આગમ છે તે ન્યાય યુક્ત છે. આગમના વચનમાં કોઈ જગ્યા ઉપર શંકા થાય એવું નથી. જે જે વાતો છે તે ન્યાયથી સિદ્ધ થાય છે. વલી જે જે વસ્તુ આગમમાં કહી છે તે કરતાં અધિક દર્શાવેલી બીજા શાસ્ત્રોમાં દેખાતી નથી. આત્માને રાગ દ્વેષથી મુક્ત કરવો તે જૈનશાસનમાં કહ્યું છે. તે જ વેદાંત, ન્યાય, સાંખ્ય, બૌદ્ધ એ સર્વે દર્શનવાળા કહે છે, પણ જૈન કરતાં અધિક મોક્ષનાં સાધન વીજા દર્શનોમાં દેખાતાં નથી. વલી સૂક્ષ્મ આત્મ સ્વરૂપની વાતો જેટલી જૈનદર્શનમાં બતાવેલી છે, એટલી બીજા કોઈ પણ દર્શનમાં દેખાતી નથી. વલી નિજ સ્વરૂપમાં જોડનારાં વ્યવહારિક સાધન જૈનમાં બતાવ્યાં છે, તેથી અધિક સાધન બીજા દર્શનોમાં દેખાતાં નથી અને જૈનનાં સાધનોથી જલદી રાગ દ્વેષની પ્રકૃતિ શાંત થાય છે. વલી પુણ્ય પાપના માનનારા નાસ્તિક શિવાયના યવન લોક પ્રમુખ છે પણ જૈનથી અધિક માનનારા કોઈ નથી. જૈનમાં પુણ્ય પાપનાં સ્વરૂપ સારી રીતે દર્શાવ્યાં છે અને મોક્ષ સાધનના ઉપાયો જે જે બતાવ્યા છે તે તે સર્વ દર્શન કરતાં અધિક દેખાડ્યા છે. તેથી ચિત્તમાં જૈનદર્શન ઉપર અતિશય આસ્તા થઈ છે. વલી નાસ્તિકતાનો મત ન્યારો પડે છે. તે મત કંઈ વ્યાજબી નથી. તેનું સ્વરૂપ થોડું લઘુ છે. રાયપસેળી સૂત્રમાં કેશી ગણધર મહારાજે પરદેશી રાજાને સમજાવ્યા છે, તેમાં નીચે મુજબ સારાંશ છે.

परदेशी राजाए प्रश्न कर्तुं जे आप कहोछो के जीव ने शरीर जूदां छे अने जेवुं कर्तुं होय एवं भोगवे; तो म्हारो बाप नास्तिक मति हतो, घणी हिंसा प्रमुख करतो, ते मरण पास्यो छे. ते नरके गयो जोइए ने तेम थयुं होय तो नरकनां दुःख जोइने ते मने पाछा आवीने कहेत जे में पाप कथां छे तेथी नरकनां हुं दुःख भोगवुं छुं वास्ते तुं पाप न कर ने धर्म करे के दुःख न भोगववां पडे. एवी रीते आवीने कहे तो हुं जीव ने शरीर जूदां मानुं. उत्तर—केशी महाराज कहे छे जे—हे परदेशी ! तहारी सूर्यकांता नामे स्त्री छे ते सर्व प्रकारे आभूषण शृंगार पहेरीने वेठी छे एवामां कोइ उल्लंठ पुरुष तेनी साथे खोटी वर्त्तणुं करे ने तेने तुं देखे तो तेने, तेने घेर जवा दे ? परदेशी कहे छे—तेने तो शूलीए चडावुं. अनेक विटंबना करुं. तेने घेर जवा देउं नहि. त्यारे केशी महाराज कहे छे. जेम तुं तेनो विनाश करे ने जवा दे नहि, तेम नरकमांथी परमाधामी पण आववा दे नहि. एटले ते शी रीते अहि आवे ! त्यां दुःख ज भोगव्या करे.

परदेशी राजाए प्रश्न कर्तुं जे—म्हारा बापनी माता घणी धर्मिष्ठ हती ते नित्य पौषध प्रतिक्रमण करती हती. दान देती हती. ते तमारा कहेवा प्रमाणे देवलोक जवी जाइए; तो ते देवतानुं सुख भोगवे छे ते आवीने मने कहे जे तुं धर्म कर. जेथी देवलोकमां हुं घणुं सुख भोगवुं छुं. ते तुं भोगवे. एवं आवीने कहे तो हुं जीव जूदो मानुं.

केशी गणधर महाराज कहे छे जे—तुं नाही धोइ सुंदर धोयेलां वस्त्र आभूषण पहेरी सुंदर पूजानां उपकरण लेइ देव पूजवा जतो होय, एटलामां कोइ माणस कहे जे आ विष्टाना ओरडामां आबो, विश्राम ल्यो, उमा रहो, बेसो, सूत्रो. एम कहे तो तुं त्यां जाय ? त्यारे परदेशी राजा कहे छे के, ते वचन मात्र पण सांभलुं नहि ने जउं पण नहि. एवं परदेशी राजाए कह्युं. त्यारे केशीस्वामी कहे जे—ए दृष्टांते देवलोकने विषे देवता उत्पन्न थाय छे, त्यां दिव्यसुख दिव्यभोग अतिशय सुंदर महा सुगंधमय छे, तेमां

લૈન થાય છે તેની સાથે સ્નેહ બંધાય છે. વલી અત્રેના સગાનો સ્નેહ ત્રૂટે છે તે છતાં આવવાનો વિચાર કરે જે બે ઘડી પછી જડું હું, તો ત્યાંના મ્હોટાં આયુષ્ય તેથી બે હજાર વર્ષ વહી જાય છે એટલે તો ઇહાંના સગાનું આયુષ્ય ટૂંકું છે માટે ભવ બદલાઈ જાય છે તેથી તથા મનુષ્યક્ષેત્રમાં ઉદારિક શરીરને લીધે નિહારાદિકની દુર્ગંધ ચારસે પાંચસે યોજન સુધી ઉછલે છે, તે દુર્ગંધને લીધે તેઓ આવી શકતા નથી. તેથી તને આવીને ત્હારા બાપની માતા ક્યાંથી કહે ? અહિં આવવું જ દુર્ધર છે.

પરદેશી રાજાએ પ્રશ્ન કર્યું જે—મેં એક દિવસ એક ચોરને લોહમય કોઠીમાં ઘાલ્યો, તેનાં સર્વ છિદ્ર બંધ કર્યાં, કંઈ પળ તેમાંથી નીકલવાની જગો રાક્ષી નહિ, તેમ છતાં કેટલાં દિવસે તે કોઠી ઉઘાડી તો તેમાં જીવ હતો નહિ. તેમ જો શરીરથી જીવ જૂદો હોય તો કયે રસ્તે તે કોઠીમાંથી નીકલ્યો ? માટે જીવ જૂદો નથી.

કેશી ગણધર મહારાજે ઉત્તર કર્યો જે—એક મ્હોટા મકાનમાં મૌયરું છે, તે મૌયરામાં જઈ તેમાં રહીને ઢોલ વગાડે. વલી તે મૌયરાનાં સર્વે બારણાં બંધ કર્યાં હોય, કંઈ પળ છિદ્ર રાખ્યું ન હોય, તે છતાં તે અવાજ બહાર આવે કે નહિ ? પરદેશી રાજા કહે કે આવે, વલી કેશી મહારાજ કહે છે કે જેમ છિદ્ર વિના ઢોલનો અવાજ બહાર નિકલે છે, તેમ જીવ પણ બહાર નીકલી ગયો.

ફરી પરદેશી રાજાએ પ્રશ્ન કર્યું જે—મેં એક કોઠીમાં ચોરને ઘાલ્યો હતો, તેનાં છિદ્ર બંધ કર્યાં હતાં તે છતાં તે કલેવરમાં કીડા ઉત્પન્ન થયા હતા તે ક્યાંથી આવ્યા ?

કેશી મહારાજ ઉત્તર કરે છે કે—લોઢાને અગ્નિથી તપાવીએ છીએ, તે લોઢાને કંઈ છિદ્ર નથી તેમ છતાં તેમાં અગ્નિ જેમ પ્રવેશ કરે છે તેમ જીવ પ્રવેશ કરે છે. જીવનું રૂપ દેખવામાં આવતું નથી.

પરદેશી રાજાએ પ્રશ્ન કર્યું જે—કોઈ જવાન, બુદ્ધિવાન તેમ જ નિરોગી માણસ બાળ નાંખે, તેવું જ બાળ કોઈ રોગી પુરુષ બાલ અવસ્થાવાલો નાં-

खी शकशे ? अर्थात् नहि नांखी शके. तमारा कहेवा प्रमाणे जीव तो तेमां पण छे पण शरीरना बलनी खामीथी नांखी शकतो नथी. वास्ते शरीरं छे ते ज छे. बीजुं कंइ नथी.

केशी महाराजे उत्तर कथ्यो जे—कोइ जवान पुरुष छे, वली बलवान् छे पण तेनी पासे जूनी कावड छे तो ते कावडमां भार उठावी शकशे ? अर्थात् नहि उठावी शके. कारण जे कावड भागी जाय तेम जीवनी साथे शरीरनो संबंध छे ते शरीर निर्बल छे, बाल अवस्था छे, तेथी बाण मारी शकतो नथी.

परदेशी राजए प्रश्न कथ्युं जे—एक चोरने में जीवतां तोल्यो, ने ते ज माणसने शस्त्र बिना मारी नांख्यो, ने में फरी तोल्यो तो तेनुं वजन ओछुं वधतुं थयुं नहि. तेथी जीव जूदो होय तो तोल ओछुं थात ते थयुं नहि. तेथी जीव जूदो संभवतो नथी.

केशी महाराजे उत्तर कथ्यो जे—चामडानी धमण खाली होय तेने तोलीए ने तेनी मांहि पवन भरीने तोलीए तो तेमां कंइ फेर पडतो नथी, तेम जीव छे तेनुं वजन नथी. कारण जे अरुपी छे माटे घट वध जणाइ नहि.

परदेशी राजाए प्रश्न कथ्युं के—मे एक पुरुषना शरीरमां बधे जीव जोयो ते न जणायो. पछी ककडा करीने जोयो. पछी घणा ज न्हाना ककडा करीने जोयो, पण जीव जणायो नहि. वास्ते जीव जूदो नथी.

केशी महाराजे उत्तर कथ्यो जे—कोइ पुरुषो वनमां गया. त्यां रसोइ कंरवाने अग्नि जोइए छीए, ते सारु काष्ठना घणा ककडा करीने जोया, पण अग्नि दीठो नहि; ल्यारे विलखा थइने बेठा छे. एटलामां तेमांथी एक बुद्धिवंत पुरुष हतो ते बोली उल्यो जे तमे नाहि धोइ देवनी पूजा करो एटले हुं अग्नि उत्पन्न करी रसोइ तैयार करुं छुं. पछी ते पुरुषे वनमां जइ अरणीनुं काष्ट लीधुं. तेना बे ककडा करी एक बीजा साथे घस्या के तुरत अग्नि प्रगट थयो ने रसोइ करीने जम्या. तेम शरीरना ककडा करवाथी

जीव जणाय नहि. जेम बुद्धिथी अग्नि उत्पन्न कर्यो; पण ककडा करवाथी अग्नि देखायो नहि. तेम जीव ककडा करवाथी देखाय नहि. ज्ञानवान् पुरुषना ज्ञानथी जीव जणाय.

परदेशी राजाए प्रश्न कर्युं जे—आ दृष्टांत बताव्यां पण प्रत्यक्ष हाथमां झालीने जीव बतावो तो हुं मानुं.

केशी महाराजे उत्तर आप्यो जे आ झाडना पानडां शाथी हाले छे ? कोइ देवता प्रमुख हलावे छे ? परदेशी राजाए कह्युं जे वायुथी हाले छे. त्यारे केशी महाराजे कह्युं जे—पवनने तुं देखे छे ? राजाए कह्युं जे हुं नथी देखतो. त्यारे गुरुए कह्युं जे—जेम पवन नथी देखतो; पण माने छे, तेम जीव देखातो नथी; पण लक्षणथी जणाय छे ने केवलज्ञानी महाराज प्रत्यक्ष देखी शके छे, बीजा देखी शकता नथी. एवी युक्तिथी केशी महाराजना धर्मोपदेशथी परदेशी राजाए नास्तिक मत छोडी दीधो ने जीव अजीवादि नव तत्त्वनी श्रद्धा करी श्रावकनां व्रत लीधां.

आ मुजबना घणी एक रीते नास्तिकवाद शास्त्रमां निराकरण करेला जोया छे, सांभल्या छे, तेथी प्रभुना मार्ग तथा आगम उपर पूर्ण आस्ता थइ छे. स्वप्नामां पण संशय नथी, ते आस्तिक्यता लक्षण जाणवुं.

ए पांचे लक्षण सम्यक्दृष्टिने होय. ते विचारवां अने न होय ते प्रगट करवानो उद्यम करवो. मुख्य उद्यम ए छे के हरेक धर्मनी वातो सांभलीने आत्मां विचार करवो के म्हारामां आ गुण नथी माटे प्रगट करवानो उद्यम करूं. पण सम्यक्दृष्टिनी धर्म सांभली पर उपर नजर न जाय के अमुक निर्गुणी, ए तो जे जे पुरुषमां गुण छे ते ग्रहण करे. अन्यदर्शननी पण सारी रीत होय ते निंदे नहि. ते उपर उपाध्यायजीए कह्युं छे जे ' दर्शन सकलना नय ग्रहे ' एटले जे जे दर्शनवाला जे जे नये धर्म करता होय, ते नय विचारथी ते जाणी ले ने पोते पोताना साते नयना विचारमां रहे. वली जैनदर्शनमां पण पंचमकालना प्रभावे कदापि क्रिया फेरफार देखाय; तो पण मध्यस्थदृष्टि राखवी पण एकांत

સ્વેચ્છતાણમાં ન પડવું. યોગ્ય જીવ હોય ને કદાપિ ક્રિયા તેના ગચ્છના આચાર પ્રમાણે કરતા હોય, પળ બીજા આપ આપણા ગચ્છની રીતે પ્રમાણ કરતા હોય, તેની નિંદા કરતા ન હોય તો આપણે પળ તેની સાથે મધ્યસ્થ રહેવું, પળ સ્વેચ્છતાણ કરવી નહિ. સ્વેચ્છતાણથી ઘણા વિકલ્પમાં પહોં જવું થાય છે ને ધર્મ છે તે નિર્વિકલ્પદશામાં છે. વાસ્તે જે જે કામ કરવું તેમાં નિર્વિકલ્પ દશા થાય એવી ક્રિયા કરવી. સોબત કરવી તેમાં પળ સ્વગચ્છી હોય ને તેની સોબત કરવાથી વિકલ્પ થતો હોય ને પરગચ્છી હોય ને તેની સોબતથી નિર્વિકલ્પદશા થતી હોય તો તેની સોબત કરવી. હરેક પ્રકારે રાગ દ્વેષની પ્રકૃતિ ઓછી થાય તેમ કરવું. વાદવિવાદ કરવાથી સામાને ગુણ થાય અથવા જૈનશાસનનો જય થાય એવું હોય તો કરવો પળ ફોગટ કંઠશોષ થાય એવો વાદ કરવો નહિ. હરિભદ્રસૂરિ મહારાજે અષ્ટકજીમાં એવો વાદ નિષેધ્યો છે. વાસ્તે જેમાં સામા જીવને અથવા આપણા આત્માને ગુણ થાય એવું હોય તે વાદ, ચર્ચા કે ધર્મકથા કરવી ને આ ગુણસ્થાનવાળા એમ જ કરે. આત્મધર્મનો લાભ થાય તેમાં જ કાલ કાઢે. સંસારમાં રહ્યો છે, પળ સંસારી સુખને વેઠ રૂપ જાણે છે પરંતુ તેમાં પ્રસન્ન થતો નથી. જે જે સંસારી કામ કરે છે તેમાં ભાવે છે જે આ કૃત્ય મ્હારે કરવા યોગ્ય નથી. પળ પૂર્વે કર્મ બાંધ્યાં છે તેથી એમાં હું બંધાઈ રહ્યો છું. એ ઉપાધિથી નિકલી શકાતું નથી; પળ જ્યારે રાગ દ્વેષની પ્રકૃતિથી મૂકાઈ આ સંસાર જાલથી નિકલીશ ને મ્હારા જાણવા દેખવાના સ્વભાવમાં વર્તીશ તે જ મ્હારું કામ છે. હાલ પળ જે જે શુભ અશુભ કર્મના ઉદય થાય તેમાં મ્હારે લીન થવું એ મ્હારો સ્વભાવ નથી. હું જ્યાં સુધી સંસારમાં રહ્યો છું. ત્યાં સુધી મ્હારે મ્હારા સ્વભાવમાં રહી ઉદય આવેલી ક્રિયા કરવી છે. એમાં કંઈ મ્હારે મ્હારું માનવાનું નથી. આવો વિચાર પળ કરવો પડતો નથી. સહજે સમક્ષિતના પ્રભાવથી જ પોતે લીન થતા નથી. પુદ્ગલનો તમાસો જુદો છે ને પોતે પોતાના જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્રમાં જ મગ્ન થઈ રહ્યા છે. એ ગુણમાં જ આનંદ માને છે. સંસારી આ-

નંદ તો અસ્થિર છે. વાસ્તે તેં આનંદની તો સ્વપ્નમાં પળ ઇચ્છા કરતા નથી. એવો સમકિતનો પ્રભાવ છે. इहां कोइने संदेह थो जे श्रेणिक राजाए क्षायक समकिती छतां केम कंइ पण व्रत कस्यां नथी ? तेम ज संसारथी आवी उदासीनता छतां केम व्रत ग्रहण कस्यां नहि ? ते विषे जाणवुं जे श्रेणिक राजाए समकित पामतां पहेलां नरकनुं आयुष्य बांध्युं छे तेथी नरके जवाना छे तेथी त्यागभाव थयो नहि. पण तेमना हृदयमां तो त्यागभाव बनी रह्यो छे ने विरती तो पांचमे गुणठाणे थाय छे. वास्ते कंइ व्रत नहि करवाथी समकितमां दूषण नथी; पण एम बधा जीवने होय नहि. कारण जे मार्गानुसारीपणुं आवे छे, त्यांथी विरतीना भाव थाय छे. योगदृष्टिनुं स्वरूप कह्युं छे, त्यां पांचमी दृष्टि पामे छे, त्यारे समकित पामे छे ने पहेलीथी ते चोथी दृष्टि सुधी मार्गानुसारीपणुं कह्युं छे. तेमां पहेली दृष्टिमां ज व्रत प्राप्त थाय एम कहेलुं छे. वास्ते घणा जीवने तो यथाशक्ति विरतीना भाव थाय ज. कोइ जीवने अंतरायनो उदय होय तो व्रतने विषे वीर्य फोरवी शके नहि ने जेने वीर्यंतरायनो क्षयोपशम थयो छे ते तो वीर्य फोरवी जे जे पर वस्तुनो त्याग बने ते करे ने श्रावकना गुणस्थान रूप व्रत तो पांचमे गुणस्थाने करे.

पांचમું દેશવિરતી ગુણસ્થાન જ્યારે પ્રગટ થાય ત્યારે અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, માન, માયા, લોભનો નાશ થાય છે. તેની સાથે બીજી પળ પ્રકૃતિ ઉદય બંધથી નાશ થાય છે. તે કર્મગ્રંથ જોવાથી જણાશે. એ ગુણસ્થાને દેશથી અવ્રતનો નાશ થાય છે. તેથી સમકિત ગુણસ્થાન કરતાં પરમાવની ઇચ્છા વિશેષે ટલે છે. સંસારથી પળ વધારે ઉદાસ થાય છે. શાવા પીવા પહેરવા ઓઢવા ધન ધાન્યની ઇચ્છા ઘટી જાય છે. મનમાં તો સંયમના ભાવ વર્તે છે પણ પૂર્વકર્મના જોરથી પ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, માન, માયા, લોભનો ઉદય રહ્યો છે તેથી સંયમ લઈ શકતા નથી, પણ હૃદયમાંથી સંયમની ભાવના ગઈ નથી. સંસારી કામ કરે છે તે વેઠરૂપ કરે છે. તેમ વિરતીમાં પળ આનંદાદિક શ્રાવકે બહુ જ સહ્તાઈ કરી છે. તે વાત ઉપાસક-

દશા સૂત્ર જોશો તો જણાશે.

હવે શ્રાવક કેવી વિરતી પાલે તે નીચે મુજબ.

પહેલું સ્થૂલ પાળાતિપાત વ્રત લે. કારણ જે ગૃહસ્થાવાસમાં આરંભાદિ કાર્ય કસ્યા વિના નિર્વાહ થતો નથી. તેથી સર્વ પ્રકારે દયા પાલવી એ બની શકતું નથી. ત્યાં શ્રાવકને સવા વસાની દયા મુનિની અપેક્ષાએ કહી છે. સંપૂર્ણ દયા પાલવી તે વીશ વસાની દયા છે. તે-ત્રસ જે હાલતા ચાલતા જીવ, સ્થાવર જે પૃથ્વિકાય, અપ્કાય, તેડકાય, વાડકાય, વનસ્પતિકાય; એ ત્રસ અને સ્થાવર બે પ્રકારના જીવ છે તે બધાની દયા પાલે, ત્યારે વીશ વસાની દયા પલે. પણ સ્થાવર તો ખાવા પીવાદિ કામમાં આવે છે તેથી તેની દયા પલતી નથી. માટે દશ વસા ગયા, ત્યારે દશ વસા ત્રસની દયાના રહ્યા. તેમાં પણ અગ્નિ પ્રમુખના આરંભાદિ કરતાં ત્રસ જીવ હણાય છે તેથી તે ન પલે. તેથી તે પાંચ વસા ગયા. પછી પણ આરંભના કામ શિવાય કોઈ રાજા પ્રમુખ છે તેનો અપરાધ કર્યો છે તો અપરાધીની દયા પણ સંસારમાં રહ્યાં પલે નહિ, ત્યારે અઢી વસા તે ગયા, તેમાં પણ સાક્ષેપ હિંસાનો ત્યાગ થતો નથી. જેમ કે શરીરમાં જીવ પડ્યા છે વા પોતાના સ્વજનાદિકના શરીરમાં જીવ પડ્યા છે, હવે તે ટાલવાનો ઉદ્યમ કરતાં તે જીવનો વિનાશ થઈ જાય, તેથી તે દયા પણ પલતી નથી ત્યારે સવા વસો રહ્યો. એટલે અનારંભ અનાપરાધી નિરપેક્ષ ત્રસ જીવ હણવાનો ત્યાગ કરે છે. તેવી રીતે પહેલું વ્રત ધારણ કરે છે.

બીજું મૃષાવાદ વ્રત તે કોઈક ઉત્તમ પુરુષથી સર્વથા મૃષાવાદનો ત્યાગ થાય તો તેમ કરે ને તેમ ન બને તો પાંચ મોટકાં જૂઠનો ત્યાગ કરે. કન્યાલીક તે કન્યાના વિવાહ જોડવામાં જૂઠું ન બોલવું. કારણ જે ઇંધું ચતું કરી સંયોગ જોડે તે તેને જન્મ પર્યંત દુઃખ થાય. વાસ્તે એ કામમાં જૂઠું બોલવાનો ત્યાગ કરે. ગોવાલીક તે ગાય, મેંસ, બલદના કામમાં જૂઠું બોલે, કોઈ બલદની પાંચ ગાઉ જવાની શક્તિ હોય ને દશ ગાઉની કહીને વેંચે, તો લેનાર માણસ દશ ગાઉની મહેનત કરાવે જ. તે જનાવ-

રને મ્હોટું દુઃખ થાય. વાસ્તે એ સંબંધમાં જૂટું બોલે નહિ. ભોમોલૌક તે જમીનના કામમાં જૂટું બોલવાનો ત્યાગ. તેનું કારણ જે બે તસુ જમીનની લડાઈ થાય તો તેમાં હજારો રૂપિયા લોક સ્વચ્છ કરી નાખે છે ને તે સંબંધી નિત્ય મ્હોટા વિકલ્પ થાય છે; વાસ્તે મૃષા બોલવું નહિ. થાપણમોસો તે કોઈની થાપણ ઓલવવી નહિ. કારણ જે થાપણ મૂકનાર માણસ વિશ્વાસે મૂકી જાય ને તેનું નહિ આપવાથી તે માણસને તે વસ્તુ તે જ દ્રવ્યથી આજીવિકા કરવાની હોય તેથી તેને ઘણું દુઃખ થાય. વાસ્તે થાપણ ઓલવવી નહિ. કૂડીસાચ તે રાજા ઘંડે, લોક મંડે એવી ઓટી સાક્ષી પૂરવી નહિ. એથી આ લોકમાં ધર્મિષ્ઠ માણસની ઘણી લઘુતા થાય છે ને આવતે ભવે મ્હોટાં દુઃખ ભોગવવાં પડે. એ રીતે બીજું વ્રત લે. હવે ત્રીજું અદત્તાદાન તે પારકી વસ્તુ કંઈ પણ લેવી નહિ. તે પણ સર્વથા પાલવું જોઈએ, પણ તે ન પાલે તો રસ્તામાં માણસને લૂંટી લેવા, કોઈને ત્યાં સ્નાતર પાડવું, વા બીજી કુંચી લગાડી માર લઈ લેવો, વા કોઈના ગજવામાંથી કાંઈ કાઢી લેવું એવી ચોરી તથા સરકારની ઢાળચોરીનો ત્યાગ કરે. ચોથું મૈથુનવ્રત તે બને તો સર્વથા સ્વસ્ત્રી પરસ્ત્રીનો ત્યાગ કરે ને તે ન બને તો પોતાની સ્ત્રીથી સંતોષ રાખી, બાકીની બીજી સ્ત્રીઓ સાથે મૈથુન સેવવાનો ત્યાગ કરવો. પાંચમું પરિગ્રહ વ્રત તે જેટલું ધન, ધાન્ય, ઘર, હાટ, આમૂષણ, સ્ત્રી પ્રમુખ હોય તેટલેથી સંતોષ રાખે ને એથી અધિક મેલવવાનો ત્યાગ કરે. અથવા પોતાને ઇચ્છા હોય એટલી છૂટ રાખી તે ઉપરાંત પરિગ્રહ રાખવો નહિ એવો નિયમ કરે. એ કરવાથી તૃષ્ણા શાંત થાય છે. તૃષ્ણા શાંત થાય તો ઓટાં કામ કરવાં સહજે ટલી જાય, વળી ધર્મસાધન કરવાનો પણ વધારે વસ્તુ મળે. તેથી આનંદજી પ્રમુખ શ્રાવકે પોતાની પાસે જેટલું દ્રવ્ય હતું તેટલેથી સંતોષ કર્યો હતો. ઊંટું દિશિવ્રત તે ચારે દિશાએ તથા ઊર્ધ્વ અધો તે નીચે ઉપર જવાની મર્યાદા કરે કે અમુક યોજન સુધી જવું. એ પણ ક્યારે થાય છે કે અતિશય ધન મેલવવાની, નાના પ્રકારના પદાર્થ જોવાની, ભોગવવાની તૃષ્ણા ઓછી થાય છે ત્યારે બને છે.

વલી જેટલા જોજનનો નિયમ કર્યો છે તેની બહાર જઈ હિંસા કરવી, જૂઠું બોલવું, ચોરી કરવી, મૈથુન સેવવું, વેપાર કરવો એ સર્વે કામ કરવાં સર્વથા બંધ થઈ જાય છે. તેથી એ વ્રત બહુ લાભકારી છે. સાતમું મોગોપમોગ વ્રત તે એકવાર મોગવીએ તે મોગ કહીએ તે ખાવાની વસ્તુ, ને વારંવાર મોગવીએ તે ઉપમોગ તે આમૂપણ સ્ત્રી પ્રમુખ. એ વસ્તુઓ જગતમાં છે એટલા બધાની જરૂર નથી. કારણ જે જેટલી વસ્તુથી નિર્વાહ કરે એટલાથી થાય છે. કેમ જે એનું ચિત્ત તો આત્મભાવથી થયું છે. માત્ર સંસારમાં કારણથી રહ્યો છે પણ તેમાં લીનતા નથી. માટે પોતાની ખાવાની પીવાની પહેરવાની શ્રોત્રવાની વસ્તુઓ જેટલી જરૂરની હોય, તેટલી રાખી બીજી વસ્તુનો ત્યાગ કરે છે. તે ચૌદ નિયમમાં આવે છે, તેની મર્યાદા કરે. વલી વેપાર કરવામાં પણ બહુ સાવધ વેપાર જે પંદર કર્મદાન એટલે ઘણું પાપ કરવું પડે તેથી કર્મનું આવવું થાય તે કર્મદાન કહીએ. તેનો બને તો સર્વથા ત્યાગ કરે ને તેમ પોતાનો નિર્વાહ ન થાય એવું હોય તો નિર્વાહ કરવા જેવા રોજગાર શિવાયના રોજગારનો ત્યાગ કરે. તે પંદર કર્મદાન કહીએ છીએ.

ફંગાલીકર્મ તે—અગ્નિનાં આરંભથી જે વેપાર થાય તે. કુંભારના નીમાહ, ચૂનાની મઠીયો, કંદોઈનો, લુહારનો, રંગારાનો, વા સાંચાઓ અગ્નિથી ચાલે છે તે તથા કોયલા કરીને વેચવા. વિગેરે વેપારનો ત્યાગ કરે.

વનકર્મ, ફાડ કપાવવાનો ધંધો. એમાં સેતીનો, બગીચાનો પણ વેપારી જાય છે.

સાડીકર્મ તે—ગાડાં વહેલ બનાવીને વેચવાનો વેપાર.

ખાડીકર્મ તે—ગાડાં ડંટ ઘર પ્રમુખ રાખીને ખાડે ફેરવવાં. એમાં પણ જીવાર્હિસા વિશેષે થાય છે.

ફોડી કર્મ તે—જમીન ફોડાવવી તેમાં ઘસ જીવનો વિનાશ થાય છે દાંતનો વેપાર કરે નહિ. કારણ જે હસ્તીના દાંત કાઢવાથી હસ્તી જીવને બહુ પીડા થાય છે. વલી એ દાંતને વહેરવા સારું પાણીમાં નાંચ

પડે છે. તેમાં પળ જીવની ઘણી હિંસા થાય છે તેથી ત્યાગ કરે છે.

લાલ્ખનો વેપાર, તેમાં પળ ઘણા જીવની ઉત્પત્તિ થાય છે તેથી ત્યાગ કરે છે.

રસ તે—ઘી, તેલ, ગોલ, ઝાંઢ, સાકર, મીઠા વિગેરે નરમ પદાર્થના વેપારમાં પળ જીવહિંસા થાય છે.

કેશ તે—ઝનનો તથા માળસ વેચવા લેવાનો વેપાર કરે નહિ.

વિષ તે—અપીળ, વઢનાગ, સોમલ વિગેરે ફેરી ચીજનો તથા શલ્લ તે તરવાર, માલા વિગેરે. જેથી સામા માળસના પ્રાણ જાયતે વેપાર કરે નહિ.

જંત્ર તે—ઘંટી પ્રમુખ યંત્રો રાખી તે વડે કામ કરી આપવાં.

પીલનકર્મ, તે—ઘાળી, તેલ દિવેલની, શેરડીના કોલ તથા રૂ પીલવાના, ગાંસડી બાંધવાના સકંજા વિગેરે. જેથી સાંચામાં ઘણા જીવની હિંસા થાય છે તેથી ત્યાગ કરે છે.

નિર્ઘ્ણનકર્મ તે—છોકરાના નાક કાન વિંધવા તથા બંલદનાં વૃષણ છેદવાં તથા જાનવરને ઢામવા. તે વેપારથી પળ જીવને બહુ પીડા થાય છે તેથી ત્યાગ કરે છે.

અગ્નિવડે દવ દેવા, તે ચેતરો, જંગલો બાલી મૂકવાં. તેમાં પળ ઘણા જીવની હિંસા થાય છે.

સર કહેતાં સરોવર, તલાવ, કૂવા, ટાંકાનાં પાળી ચાલી કરવાનો ધંધો કરે નહિ. કારણ જે પાળીના જીવોને બહુ પીડા થાય છે.

૬ પંદર કર્મીદાનનો ત્યાગ કરે છે.

૬ વ્રત ચાલો બાવીશ અમક્ષનો ત્યાગ કરે છે તે બાવીશ અમક્ષ નીચે લખીએ છીએ.

૧ પીપલીના ટેટા, ૨ પીપલાના ટેટા, ૩ ઝંબરડાના ટેટા, ૪ વઢના ટેટા, ૫ કથુંબરાના ટેટા, ૬ માંસ, ૭ મદિરા, ૮ માલ્ખળ, ૯ મધ, ૧૦ રાત્રિમોજન, ૧૧ વિદલ તે—કાચું દહિં તથા દૂધ સાથે કઠોલ તે, મગ પ્રમુખ જેની બે પાડ કરીએ તે દિવલ કઠોલ કહેવાય છે. તેની સાથે હાશ,

દૂધ, દહિં, ટાવું. ડું કરવું તો ડમરા આવે એવું કરવું. તેની સાથે ટા-
વાથી અમ્લ તથા નથી. વગર ડના કરેલા દહિં પ્રમુખ સાથે કઠોળનો
સંયોગ થાય છે તેથી ત્રસ જીવની ઉત્પત્તિ થાય છે. તેથી તેનો ત્યાગ ક-
રવો. સરવે જાતની માટી. ૧૨ મીઠું સચિત્ત હોય તે, ૧૩ હીમ તેં હિમા-
લય પ્રમુખમાં પાણી જમી જાય છે તે, ૧૪ કરા તે વરસાદમાં પડે છે. ૧૫
વિષ તે અફીણ સોમલ પ્રમુખ, ૧૬ વેંગળ જેમાં ઘણાં બીજ છે એની ટોપી-
માં ઘણા ત્રસ જીવ રહે છે તેનો વિનાશ થાય છે. ૧૭ બહુબીજ જે ફલ-
માં બહુ બીજ હોય એટલે એક એક બીજ વચ્ચે આંતરો હોય, ઢાઢમ પ્રમુ-
ખમાં તે બહુ બીજ નથી. જેમાં આંતરો નથી—સ્વશ્વશ પ્રમુખમાં તે બહુ
બીજ છે. ૧૮ તુચ્છફલ તે બોર પ્રમુખ. જેમાં અલ્પ ટાવું નેં બહુ કાઢવું
તે. ૧૯ બોલઝાણું—વગર સૂકવેલું તે કેરી પ્રમુખનું. ૨૦ ચલિતરસ તે
વાશી રાંધેલી વસ્તુ રોટલા રોટલી દાલ શાક શીરો દૂધપાક બાસુદી વિ-
ગેરે વાસી વસ્તુ અમ્લ થાય. ૨૧ ઝાણાં ફલ તે જે ફલનું નામ તથા
સ્વાદ વિગેરે ન જાણીએ તે વાપરવું નહિ. ૨૨ અનંતકાય તે જે વસ્તુ માં-
ગીએ ને બે ભાગ સરખા થાય, વા કંદમૂલ પ્રમુખ. ૨૩ બાવીશ અમ્લનો
શ્રાવક ત્યાગ કરે, આ મુજબ મોગોપમોગ વ્રતની મર્યાદા કરે. કારણ જે
પુદ્ગલભાવની કંઈ પણ વાંછા નથી. આત્મભાવની જ વાંછા છે. તેથી જે
નથી શકે તે શિવાયની વસ્તુનો ત્યાગ કરે છે. નિર્વાહ કરવાની વસ્તુ
માત્ર મોકલી રાખે.

આઠમું અનર્થદંડ વ્રત તે—જે પોતાને અર્થે અથવા સ્વજન કુટુંબને અર્થે
જે કરવું તે અર્થ. તે શિવાય વગર કારણે જે સેવવું તે અનર્થદંડ.

અપધ્યાન તે આર્ત. રૌદ્રધ્યાન કરવું. આર્ત તે ઇષ્ટ વસ્તુના સંયોગનું
ચિંતન કરવું. તથા અનિષ્ટ વસ્તુના વિયોગનું ચિંતવવું. અગ્રશોચ તે આ-
વતા કાલનું ચિંતન કરવું. રોગના વિયોગનું ચિંતવવું, ‘આવા રોગ ન
આવશો’ એવી રીતે ચિંતવવું. ભાવનું તે આર્તધ્યાન. બીજું રૌદ્રધ્યાન તે
ત્રાર પ્રકારે, હિંસાનુબંધી તે—હિંસા કરવાનું ચિંતવવું. મૃષાનુબંધી તે—મૃષા-

વાદ બોલવાનું ચિંતવવું. ચૌર્યાનુબંધી તે—ચોરી કરવાનું ચિંતવવું. પરિગ્રહ રક્ષણનુબંધી તે—પરિગ્રહના રક્ષણનું ચિંતવવું. ૫ ચાર પ્રકારનું ધ્યાન કરવું તે રૌદ્રધ્યાન કહીએ. ૫ વસ્ત્રે ધ્યાન વર્જે.

હિંસપ્રદાન તે—હિંસાનાં ઉપકરણ તૈયાર કરી રાક્ષસોને માગે તેને આપવાં.

પાપોપદેશ તે—પાપના ઉપદેશ વગર કારણે દેવા. જેમ કે કોઈને કહેવું જે ઘર કેમ બાંધતા નથી ? ઘરને કેમ રંગાવતા નથી ? ચૂલો કેમ સલગાવતા નથી ? લૂગડાં કેમ ધોવરાવતા નથી ? આવી રીતે પોતાના સ્વજન કુટુંબના માણસ શિવાયનાને કહેવું તે. જે કહેવાથી જીવહિંસા, જૂઠ, ચોરી વિગેરે કામ કરે, તેવું કહેવાનું વર્જવું.

પ્રમાદાચરિત—દહાડે સૂઈ રહેવું. દશ શેર પાણી ૫ ન્હવાય એવું હોય ને વધારે પાણી ઢોલવું. છતી નવરાશે જ્ઞાનાભ્યાસમાં આલસ કરવી, રાજકથા તે—રાજાની કથા કરવી, દેશકથા—દેશાવરોની વાતો કરવી. ભક્તકથા તે—ભોજનના પદાર્થની વાતો કરવી. સ્ત્રીકથા તે—સ્ત્રીઓની વાતો કરવી. આ સ્ત્રી સારી, આ સ્ત્રી નબલી આદિ, આ કથાઓ કરવાથી કોઈ વસ્તુ મ્હોટું નુકશાન થાય છે. રાજા પ્રમુખની વાત કરતા હોય ને તે વાત રાજાને કાને જાય તો રાજા દંડ પ્રમુખ કરે. વાસ્તે શ્રાવક એવી વિકથા કરે નહિ. કારણ જે પોતે આત્મભાવી છે. પોતાના આત્મભાવમાં રહેવું છે. માત્ર ન ચાલે સંસારમાં રહ્યો છે. તેથી ફુરસદ મળે તો પોતાનું આત્મધ્યાન કરે છે. વા શાસ્ત્રાભ્યાસ કરે છે એટલે વિકથાદિક કાંઈ કરતા જ નથી.

નવમું સામાયિક વ્રત, તે સામાયિક બે ઘડિનું કરે. તેમાં સમતા પ્રમાણે રહે. શાસ્ત્રાભ્યાસ કરે. વા બે ટંક પઢિક્રમણું કરે. તેમાં જે જે પાપ વ્રતમાં લાગ્યું છે તે આલોવે.

દશમું દિશાવગાશિક વ્રત તે—ચારે દિશાની મર્યાદા છઠ્ઠા વ્રતમાં કરી છે, તેમાંથી સંકોચ કરે. બારે વ્રતનો પણ સંકોચ કરે. ચૌદ નિયમનો સંકોચ કરે. ૫ સંકોચ કરવાથી દિશાવગાશિક વ્રત જૂદું કરે છે તે બે ઘડિથી માંડી ચાર ઘડી, પહોર, દિવસ, માસ સુધીનું કરે તેથી વાહ્યના આ-

रंभादिकनो त्याग थइ जाय छे.

अगियारमुं पौषध उपवास व्रत ते—हम्मेश बनी न शके तो पर्वने दिवसे पौषध करवो. जेथी आखो दिवस रात्री संयम जेवी प्रवृत्ति थाय. आत्मा समभावमां रहे, रात्रे भौंय संधारे सूइ रहेवुं थाय तो अवसरे संयम लेवानो भाव थाय. त्यारे ए ढाल सुगम पड़े. वली पोतानी परीक्षा पण थाय के म्हाराथी पली शकशे के नहि? वास्ते मासमां बे अष्टमी, बे चौदश तथा पूनम अमावास्या अथवा पांच परव के बे आठम, बे चौदश तथा पांचम ए तिथिओमां अवश्य चार पहोरनो अथवा आठ पहोरनो पौषध करे ते. आहारनो पौषध ते सर्वथा करे तो असणं ते रांधेली वस्तु, पाणं ते पाणी, खाइमं ते मिठाइ मेवा, साइमं ते तंबोल, तथा औषध गोली चूर्णादिक ए चारे आहारनो त्याग करे. अथवा देशथी पौषध करे तो पाणी फासुक शिवाय त्रण आहारनो त्याग करे अथवा आंबिल करे अथवा निवी अथवा एकासणुं करे. ए रीते देशथी आहारपौषध करे, खरतर गच्छवाला आहारनो पौषध सर्वथा ज करवो जोइए एम कहे छे, पण तत्त्वार्थनी टीकामां तथा श्रावकपन्नत्ती सूत्रमां सामायिक संयुक्त देशथी आहारपौषध करवो कह्यो छे. तथा पंचाशकजीमां पाना १० २० मामां आहारपौषध देशथी कह्यो छे, बीजो शरीरसत्कार पौषध तो सर्वथा ज करवो. एटले आभूषण घरेणां प्रमुखनी शोभा कइ पण शरीरे करवी नहि. मुनि सदृश थवुं. श्रावकपन्नत्तिमां तथा तत्त्वार्थ विगेरे घणा शास्त्रोमां आभूषण उतारीने पौषध करवो कह्यो छे. इहां शंका थशे जे स्त्रीओ चूडो पण उतारे के केम? ते विषे जाणवुं जे स्त्रीओने जे सौभाग्यनी चीज छे, ते तो विधवा थाय त्यां सुधी उतरती नथी. वास्ते ते चीज कइ उतारवानी जरूर संभवती नथी. तेथी अधिक पहेरी पौषध लेवाय एम पण संभवतुं नथी ने पुरुषने तो कइ पण आभूषण सामायिक पौषधमां पहेरवुं निषेध छे. केटलाएक ऋद्धिवान् गृहस्थ सामायिक लेवाने गुरु पासे जाय, त्यारे बडा आडंबरथी जाय, पण गुरु पासे जाय ने सामायिक ले,

ते वखत आभूषण उतारी पोताना खीजमतदारने आपे. पाछां सामायिक करी रह्या पछी धारण करे. एवी रीते शरीरसत्कार पौषध करे. ब्रह्मचर्य पौषध ते पण सर्वथा मैथुननो त्याग. यावत्स्त्री ते मनुष्य, देवता, तिर्यच कोइ पण जातनी स्त्रीनो स्पर्श मात्र करवो नहि. एवी रीते त्रीजो पौषध करे. चोथो अव्यवहारपौषध ते सर्वथा प्रकारे सावध प्रवृत्तिनो त्याग करे ते हिंसा, जूठ, चोरी, मैथुन, परिग्रह ए पांचे संबन्धीनी प्रवृत्ति सर्वथा प्रकारे त्याग करे. हास्यादिकनो पण त्याग करे, कंइ पण पाप न लागे एवी रीते चारे प्रकारनो त्याग करी पौषध करे. ते करीने बे वखत वखनुं पडिलेहण करे तथा त्रिकाल आठ शुद्ध देववंदन करे, बाकीनो काल सङ्काश ध्यानमां वा काउत्सग, वा, धर्मध्यानादिकमां काढे. जरा पण प्रमाद विकथामां काल जवा दे नहि. हरेक प्रकारे राग द्वेषनी प्रकृति घटे एवी भावना भावे. संसारी भावनानो त्याग करे. इहां कोइ कहेशे जे भावना केवी रीते भाववी ? तेनो उत्तर नीचे प्रमाणे जाणवो.

श्रावक चार भावनाए वासित सदाकाल रहे. तेनां नाम मैत्रि भावना, प्रमोद भावना, मध्यस्थ भावना ने करुणा भावना. मैत्रि भावना ते—ए-केंद्रिथी ते पंचेंद्रि सुधीना सर्वे जीव उपर मैत्रिभावना राखे, कारण जे सर्वे जीव सत्ताए सरखा छे, पण कर्मना योगथी जूदी जूदी जातिना थया छे. माटे कोइ जीव उपर द्वेषभाव नथी. सर्वे जीव सुखना अमिलाषी छे, तेथी सर्वने सुखी करवानी भावना रात्री दिवस बनी रही छे. पोतानी शक्ति प्रमाणे सुख आपे, कोइ पण साथे वैर विरोध राखे नहि. एकपक्षी वैरथी पण जीवने घणा भव सुधी दुःख भोगववां पडे छे. माटे कोइनी साथे वैर राखे नहि. चित्तमां एवी ज भावना भाव्या करे. प्रमोदभावना ते—मुनिमहाराज, साधवी तथा श्रावक श्राविकाने देखे के हर्षित चित्त थइ जाय. एवा पुरुषना संयोगनी सदा इच्छा करे. कोइ पण वखत वियोग न थाय एवी भावना भाव्या करे. करुणा भावना ते—सर्व जीव उपर दयाभाव राखे. कोइ पण दुःखी जुए के तेने सुखी करवानी भावना

રાखે ને સુખી કરે. પળ છતિ શક્તિનિધિ પ્રણામ ન રાखે. દયા કરવી તેમાં પોતાના ધર્મવાલાનો ને પર ધર્મવાલાનો વિચાર રાखે નહિ. કોઈ પળ દુઃખી હોય તેને સુખી કરવાની બુદ્ધિ રાखે. ચોથી મધ્યસ્થભાવના તે—પાપિષ્ઠ જીવ ઉપર પળ રાગ દ્વેષ કરે નહિ. રાગ કરવાથી આવતા ભવે પાપિષ્ઠનો સંયોગ મલે ને ધર્મમાં વિગ્ન કરે. દ્વેષ કરે તો વૈરભાવથી સંયોગ મલે ને દુઃખ થાય; વાસ્તે પાપિષ્ઠ જીવને સમજાવી શકાય એવી શક્તિ હોય તો સમજાવે ને ન સમજે તો પળ તેના ઉપર દ્વેષભાવ લાવવો નહિ. રાગ દ્વેષ કંઈ પળ કરવો નહિ. એવી ભાવના તે મધ્યસ્થ ભાવના.

વલી બાર ભાવના ભાવે. તેમાં પહેલી અનિત્યભાવના તે શરીર, ધન, કુટુંબ એ સર્વે પદાર્થ અનિત્ય છે. જ્યાં સુધી એ વસ્તુનો સંયોગ રહેવાનો બાંધેલો છે, ત્યાં સુધી તે રહે. એ વસ્તુ સ્થિત રહેવાની નથી તો એવા અસ્થિર પદાર્થ ઉપર રાગ કરવો તે કર્મબંધનનું કારણ છે, પૂર્વ કાલે એ અનિત્ય પદાર્થ ઉપર રાગ ધર્યા તેથી અનેક જન્મ મરણ કર્યાં. વાસ્તે હે ચેતન ! તું સદા નિત્ય છે, તારા સ્વભાવિક ગુણ પળ નિત્ય છે. આત્માનું સુખ પળ નિત્ય છે, તે નિત્ય સુખ છોડીને આ અનિત્ય પુદ્ગલિકથી જ તેમાં શું મગ્ન થાય છે ? જેટલાં સંસારી સુખ છે તેમાં તેની સાથે જ દુઃખ રહ્યાં છે. વલી કાલાંતરે નરકાદિક દુઃખ રહ્યાં છે વાસ્તે પુદ્ગલિક જડ પદાર્થના સંયોગ વિયોગમાં તું તારો સ્વભાવ છોડી રાગ દ્વેષ કરે છે, તે યોગ્ય નથી. જ્યાં સુધી અનિત્ય પદાર્થને વિષે રાગ દ્વેષ ગયા નથી, ત્યાં સુધી નિત્ય સુખ પ્રાપ્ત થવાનું નથી. વાસ્તે હે ચેતન ! નિત્ય સુખ પ્રાપ્ત થાય તેવો ઉદ્યમ કર. એવી રીતે અનિત્ય ભાવના ભાવે. બીજી અશરણ ભાવના ભાવે તે—સંસારમાં કોઈ શરણભૂત નથી. જે જે કુટુંબને સારું હું પાપ કરું છું, તે મારે એકલાને મોગવવું પડશે. દુઃખ મોગવતી વસ્તુ કોઈ પળ દુઃખથી છોડાવનાર નથી. આ ભવમાં રોગાદિક ઉત્પન્ન થાય છે તે હું એકલો જ મોગવું છું. તે વસ્તુ કોઈ દુઃખ લેવા સમર્થ નથી. તેમ જ પરભવને વિષે પળ દુઃખ પડશે તે વસ્તુ કોઈ શરણભૂત નથી. માટે હે ચે-

તન ! તું અજ્ઞાનપણે કુટુંબને સારુ અનેક પાપારંભ કરે છે તે યોગ્ય નથી. તું ત્યારા આત્મભાવનો વિચાર કર. જેમ બને તેમ જડભાવનો ત્યાગ કર. મ્હોટા રાજા સરસ્થાને પળ કોઈ દુઃખથી છોડાવનાર નથી. નરકને વિષે વિચિત્ર દુઃખ મોગદ્યવું પડશે. એમ વિચારીને સર્વ પદાર્થ અનિત્ય છે, પણ કોઈ શરણભૂત નથી. એમ ધારી મોહમાં મૂઝાવું નહિ.

ત્રીજી સંસાર ભાવના તે—સંસારમાં સર્ગાં બહાલાં જે મલ્યાં છે, તે સ્વાર્થ મલ્યાં છે. જેને તું મ્હારાં કહે છે, તે તેનો સ્વાર્થ પૂરો થશે ત્યાં સુધી રાગ ધરશે ને તેનો સ્વાર્થ નહિ સરે ત્યારે કોઈ પણ ત્યારું થવાનું નથી. તું મ્હારાં મ્હારાં કરી ફોકટ કર્મબંધ કરે છે, પણ તે દુઃખ ત્યારે જ મોગવવાં પડશે, સંસારી સુખ છે તે ભ્રમાવેલાં સુખ છે. વસ્તુપણે કંઈ પણ સુખ નથી. સુખ તો સમભાવમાં જ છે, વાસ્તે હે આત્મા ! મોહ કરવો તે યુક્ત નથી.

એકત્વ ભાવના તે—આત્મા એકલો આવ્યો છે. વલી જશે ત્યાં પણ એકલો જ. પણ કુટુંબાદિક કોઈ સાથે આવવાના નથી. જડ પદાર્થ ઉપર મોહ કરે છે તે સર્વે દુઃખનાં સાધન છે. જે જે દુઃખ પડે છે તે એ પર પદાર્થને વિષે તે મ્હારાપણું માન્યું તેનાં ફલ છે. માટે હે ચેતન ! એક આત્મસ્વરૂપના સમભાવમાં રહેવું તે જ મ્હારું કામ છે. એવી ભાવના ભાવી પરવસ્તુ ઉપરથી મ્હારાપણાનો રાગ ટાલે.

અન્યત્વ ભાવના તે—છાં દ્રવ્ય તે ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાય, પુદ્ગલાસ્તિકાય, કાલ, જીવાસ્તિકાય, એ છાં દ્રવ્યમાં જીવદ્રવ્ય જે મ્હારો આત્મા તેનો સ્વભાવ ચૈતન્ય લક્ષણ છે. તે લક્ષણ આ બીજા પાંચે દ્રવ્યમાં નથી. માટે મ્હારાથી એ ન્યારા છે. એ આકાશાસ્તિકાય દ્રવ્ય છે તે સર્વ દ્રવ્યનું માજન છે. તેમાં હું વસું છું, પણ એનો સ્વભાવ અવકાશ શ્રાપવાનો છે. તે આપે છે, પણ હું એનાથી ન્યારો છું. વલી ધર્માસ્તિકાય છે, તેનો જીવ પુદ્ગલ પદાર્થ ચાલે તેને સહાય્ય કરવાનો ધર્મ છે તે કરે છે. જેમ માછલાંને તરવાની શક્તિ છે પણ પાણી વિના તરી શકે

નહિ, તેમ જીવ પુદ્ગલને ચાલવાની શક્તિ છે પણ એની સહાય્ય વિના ચાલી શકે નહિ. માટે એનો સહાય્ય કરવાનો ધર્મ છે તે કરે છે, પણ હું એ ધર્માસ્તિકાયથી ન્યારો છું. અધર્માસ્તિકાયનો સ્થિર રહેનારને સહાય્ય કરવાનો ધર્મ છે તે કરે છે. તેમાં પણ મ્હારો સ્વભાવ નથી. કાલનો નવી વસ્તુ જૂની કરવાનો સ્વભાવ છે, તેમાં પણ મ્હારો સ્વભાવ નથી. પુદ્ગલનો જડ સ્વભાવ છે. સડળ, પડળ, વિધ્વંસન સ્વભાવ છે માટે એ પણ મ્હારાથી ન્યારો છે. માટે હું એ પાંચે દ્રવ્યથી ન્યારો સ્વભાવ છતાં અનાદિકાલ મેં અજ્ઞાનપણે મ્હારાપણું માન્યું તેણે કરી અનેક જન્મ મરણનાં દુઃખ લહ્યાં ને મ્હારો સ્વભાવ ભૂલી ગયો. આ ભવમાં ભાગ્યોદયે જૈન ધર્મ મલ્યો તેથી મેં વસ્તુધર્મ જાણ્યો, માટે હે ચેતન ! હવે ત્હારે એ દ્રવ્ય અન્ય જાણીને તેમાં લીન થવું નહિ એ રીતે માવે.

અશુચિ ભાવના તે—આ શરીર મલ મૂત્રે મરેલું છે. જો ઉપરથી ચામડું મઢેલું ન હોત તો મહા બીહામણું લાગત, વલી શરીરમાંથી મલ મૂત્ર નીકળે છે તે તો તું હમ્મેશાં નજરે જુએ છે. વલી આ શરીરના નવ દ્વાર खुछા છે, તેમાંથી દુર્ગંધ નીકળ્યા કરે છે. વલી સ્ત્રીના શરીરના બાર દ્વાર खुछા છે. તેમાંથી પણ રાત્રી દિવસ અશુચિ નીકળી રહી છે. એવા અશુચિમય શરીરમાં રાગ કરવો તે કેવલ કર્મબંધનું કારણ છે, ને તે કર્મબંધથી એવા અશુચિમય સ્થાનમાં ઉપજવું થાય છે એવી અશુચિ જે પિતાનું વીર્ય ને માતાનું રુધિર તે પ્રથમ શરીર થવાનું બીજ છે. પછી પણ માતાના શરીરમાં દુર્ગંધમય પુદ્ગલ રહ્યા છે, તેમાંથી ગ્રહણ કરી શરીર વૃદ્ધિ થાય. માટે હે ચેતન ! એવા અશુચિ શરીરને સારુ શું મોહ કરે છે ! તું ત્હારા આત્મિક સુખમાં આનંદ કર કે જેથી ફરી એવું અશુચિ શરીર પામવું પડે નહિ. એવી રીતે અશુચિભાવના માવે.

આશ્રવ ભાવના માવે જે—મ્હારો આત્મા ચિદાનંદમય છે, પણ મિથ્યાત્વ અવ્રત કષાયના યોગે ફરી પ્રવર્તે છે, તેથી સમયે સમયે નવાં કર્મ આવે છે. તેથી મ્હારો આત્મા મલીન થતો જાય છે. જેટલા જેટલા સંસારી

સંબંધ છે, તે આશ્રવ આવવાનાં કારણ છે. સમયે સમયે પુદ્ગલિક પદાર્થ ઉપર રાગ કરે છે તેથી કર્મ બાંધ્યા કરે છે. કર્મ બાંધવાનાં બીજાનું રાગ દ્વેષની પ્રકૃતિ છે તે પ્રકૃતિ થવાના કારણભૂત શરીર, પુત્ર, સ્ત્રી, ધન, મં-કાન, અહંકાર મમકાર એ પદાર્થ છે. માટે હે ચેતન ! એ ત્હારે કરવા યોગ્ય નથી. ફરી ફરીને આ મનુષ્ય જન્મ મંલવાનો નથી. ભાગ્યોદયે આ મનુષ્ય જન્મ મળ્યો છે, માટે જેમ બને તેમ આશ્રવની પ્રવૃત્તિ બંધ કર. જેથી કર્મબંધ થાય નહિ. એ મિથ્યાત્વાદિકનો વિચાર પ્રશ્ન ૫૧ નાં જવાબમાં છે ત્યાંથી જોઈને આવવું.

સંવરભાવના ભાવે જે સમયે સમયે કર્મ આવે છે તે સમભાવે રોકાય માટે હે ચેતન ! તું સમભાવમાં રહે. સમભાવના આવવાનાં કારણ સત્તાવન છે. તે સત્તાવન સેવ્યાથી સંવરભાવ થશે. પાંચ સમિતિ, ત્રણ ગુણ, બાવીશ પરીસહ, દશવિધ યાતિધર્મ, બાર ભાવના, પાંચ ચારિત્ર એ સત્તાવન સેવ્યાથી આવતાં કર્મ રોકાય છે. માટે હે ચેતન ! તું સંવરનાં કારણ અંગીકાર કર કે, જેથી આવતાં કર્મ રોકાય, જ્યાં સુધી સંવરભાવેના નહિં કરે ત્યાં સુધી આત્માનું કાર્ય થવાનું નથી, ને ભવ ફેરો પણ મટવાનો નથી. માટે હરેક પ્રકારે સંવર ભાવ કર. એવી રીતે સંવરભાવના ભાવે.

નિર્જરાભાવના તે—પૂર્વના કર્મોની નિર્જરા કરવા ભાવે, અકામનિર્જરા તો સમયે સમયે જે જે કર્મ ભોગવાય છે, તે તે સમયે બને છે, પણ તેમાં આત્મા નિરાવરણ થતો નથી. કારણ જે નિરાવરણ આત્મા કરવાની ઇચ્છા નથી. સ્વપર ઉપયોગ નથી. પરભાવમાં આસક્તતા છે તેથી પાછાં નવાં કર્મ બંધાય છે. માટે હે ચેતન ! તું કર્મક્ષય કરવા ઉજમાલ થઈ, જે જે કર્મ ઉદય થાય તે સમભાવે ભોગવે તો, સકામ નિર્જરા થાય. બલી ઉદય નથી થયાં તેને ક્ષય કરવાને સારું બાર પ્રકારે ઇચ્છારોધ રૂપ સમભાવે તપ કર કે, તેથી કર્મક્ષય થાય. અનશન તે નવકારશી, પોરસી, સાઠ્ઠુપોરસી, પુરીમંદુ, અવદુ, એકાસણું, બેસણું, નીવી, આયંબિલ, ઉપવાસ, છઠ, અઠ-માદિ તપશ્ચર્યા કરું કે તેથી મ્હારાં કર્મ નિર્જરે ને આત્મા નિર્મલ થાય.

ઉનોદરી તંપ તે—ઝાવાનેં ધોરાક જોડીએ તે કરતાં કંડક ઓછું ઝાવું. વસ્ત્ર આભૂષણ ઓછાં વાપરવાં તે. વૃત્તિસંક્ષેપ તે મુનિ અભિગ્રહ ધારણ કરે છે તેવા શ્રાવક ચૌદ નિયમ ધારે છે તે કરવું. રસલાગ તે છાત્ર વિગયનો ત્યાગ કરવો. કાયકલેશ તે શરીરને કષ્ટ આપવું—મુનિ લોચાદિક કરે, સૂર્યની આંતાપના પ્રમુખ લેવાનું ભાવે. સંલીનતા તે અંગોપાંગ સંકોચીને સુષુપ્ત. ઇન્દ્રિયો કષાયને વશ રાખવા. એ છ પ્રકારે બાહ્યતપ કહે છે, ને છ પ્રકારે આશ્વ્યંતર તપ તે પ્રાયશ્ચિત્ત તે—જે જે દૂષણ લાગ્યાં છે તેનું ગુરુ પાસે પ્રાયશ્ચિત્ત લેવું. વિનય તે—દેવ ગુરુ જ્ઞાનનો વિનય કરવો. વલી એમની વૈયાવચ્ચ કરવી. સદ્ગ્રામ્ય તે—વાચના પૃચ્છના પરાવર્તના અનુપેક્ષા ધર્મકથાં એ પાંચ પ્રકારે સદ્ગ્રામ્ય ધ્યાન કરવાનું ભાવે, કાઠસ્તમ્ભ તે—કાયાને એક ઠેકાણે રાખી હાથ પગ ફેરવવાદિકનું બંધ કરી સ્થિર ઉપયોગ કરી જિનગુણગ્રામ અંતરંગમાં કરવા તે, ને ધ્યાન તે ધર્મધ્યાન શુક્લધ્યાન ધ્યાવાનું ભાવવું. એ છ પ્રકારનો આશ્વ્યંતર તપ તે એ તપ કરતાને જોડી કોઈના દેખવામાં 'તપસ્વી છે,' એમ આવે નાહિ. તેથી એનું નામ આશ્વ્યંતર તપ કહ્યો છે. એ બારે પ્રકારે તપ સમભાવે કરીશ તો મહારાં પૂર્વે કરેલાં કર્મ નિર્જેરે, એવી રીતે ભાવના ભાવે, એ નવમી નિર્જરાભાવના. દશમી લોકસ્વરૂપ ભાવના તે ચૌદરાજ લોક છે. તેમાં ઉર્ધ્વ તે ડુંચું, અધો તે નીચું, તિષ્ઠું તે આપણે રહીએ છીએ તે. એ ત્રણ લોક રહ્યા છે. તેમાં નીચે સાત રાજ છે. તેમાં નારકીના જીવને રહેવાનાં સ્થાનક છે. તથા કેટલીએક જગ્યાએ મનવનપતિ, વ્યંતરના દેવ રહ્યા છે. તિર્થલોકમાં મનુષ્ય છે, તથા તિર્યચ તથા વ્યંતરનાં સ્થાનક છે. ઉપરના સાત રાજમાં જ્યોતિષી તથા વૈમાનીક દેવતા રહે છે. તેના ઉપર સિદ્ધ મહારાજ છે. તેના ઉપર અલોક છે. એ ચૌદરાજ લોક જેમ કોઈ માણસ જામો પહેરીને બે હાથ બે પાસે કમ્મરે રાખી ઝૂમો હોય, તેવી રીતનો પહોલાઈ લંબાઈથી રહ્યો છે. ને તેમાં મહારો જીવ અજ્ઞાનપણે ભ્રમણ કર્યા કરે છે. તે અજ્ઞાનતાનાં ફલ છે. માટે હે ચેતન ! હવે કંઈ જ્ઞાનદશા પ્રગટ કરી પરવસ્તુ ઉપરથી મોહ છોડ, કે ત્યારો સ્વ-

માવિક ગુણ પ્રગટ થાય, ને સિદ્ધિમાં વાસ થાય. એ આદિ ઘણું સ્વરૂપ શાસ્ત્રમાં છે ને માવે.

અગ્નીયારમી બોધિબીજ—સમકિત ભાવના. તે—જીવ સમકિત નહિ પામ્યો તેથી અનેક જન્મ મરણ કસ્યાં, વસ્તુને અવસ્તુપણે માની, હવે હાલમાં મનુષ્ય જન્મ પામ્યો છે. વીતરાગ ભાષિત શાસ્ત્રનો યોગ પળ મલ્યો છે; માટે તે ગુરુ મહારાજ પાસે શ્રવણ કરી યથાર્થ વસ્તુધર્મ સમજી તત્વાત્ત્વનો વિચાર કરી જેમ જે પદાર્થ છે તેની શ્રદ્ધા કર કે સહજે જડ પદાર્થ ઉપર ત્હારો રાગ બંધાઈ રહ્યો છે, તે ઉતરી જાય ને સહજે ત્હારા આત્મસ્વભાવમાં પ્રીતી થાય. આત્માને આત્મા રીતે જાણ્યા વિના એકલી વ્યવહાર ક્રિયા જીવે ઘણી વાર કરી, તેથી પુદ્ગલિક સુખ મલ્યાં, પળ આત્મિક સુખ મલ્યું નહિ. વાસ્તે હે ચેતન ! હવે અવસર મલ્યો છે, માટે બોધિબીજ—સમકિત પ્રાપ્ત કર કે જેથી સર્વ કરણી લેખે થાય અને ભવચક્રનું ભ્રમણ મટી જાય. ગટ થાય, એવો યત્ન કર. પ્રથમ જેમ બને તેમ ધનની ઉપાધિ છોડ, એવી રીતે બોધિબીજ ભાવના માવે.

બારમી ધર્મભાવના તે—વીતરાગ કથિત ધર્મ મલવો દુર્લભ છે. રાગી દ્વેષીના કહેલા ધર્મથી આત્મકાર્ય થયું નથી ને થવાનું પળ નથી ને તીર્થકરદેવ છે તે રાગ દ્વેષ રહિત છે. તેમના ભાષેલા ધર્મથી પળ વીતરાગતા ભાસન થાય છે. માટે એવા વીતરાગના ધર્મની જોગવાઈ મલવી મુંશકેલ છે, તે ભાગ્યોદયથી મલી છે તો હવે પ્રમાદ છોડી જેમ જેમ રાગ દ્વેષની પ્રકૃતિ ઘટે, ને આત્માનું શુદ્ધ સ્વરૂપ પ્રગટ થાય એવો યત્ન કર. પ્રથમ જેમ બને તેમ ઉપાધિ છોડ. ધનની વિષયની વાંછના છોડીને નિર્વાહ જેટલી પ્રવૃત્તિ કર કે, તને અવકાશનો વચ્ચત મલે. અવકાશ મલે તે વચ્ચતે એકાંતે બેસીને સર્વ ઉપાધિમાંથી ચિત્ત સ્વશેડી ત્હારા આત્માનો વિચાર કર કે હે ચેતન ! ત્હારો શું સ્વભાવ છે ? ને રાત્રી દિવસ શું પ્રવૃત્તિ કરી રહ્યો છે ? તું જડ પ્રવૃત્તિ કરે છે, વાસ્તે સમયે સમયે નવાં કર્મ આવે છે, ને જે જે જડ પ્રવૃત્તિ તે મ્હારી નહિ. મ્હારો તો જાણ્યાનો

સ્વભાવ છે, તો જે જે ક્રિયા પુદ્ગલ સંગે થાય છે, તેમાં મને દુઃખ થયું, સુખ થયું, એવા વિચારો શું કરવા કરે છે ? ત્યારે સુખ તો સહજ સ્વભાવિક છે. કૃત્રિમ સુખ છે તે જતું રહે છે ને સ્વભાવિક સુખ પ્રગટ થયું તે તો જવાનું નથી. ઇત્યાદિ આત્માના તથા જડ સ્વરૂપના વિચાર કરીશ ને તેમાં સ્થિર થઈશ તો આત્મામાં અપૂર્વ જ્ઞાન પ્રગટ થશે, ને તે જ્ઞાનના પ્રભાવે આત્માના સુખનો અનુભવ થશે. તો પછી જડ પ્રવૃત્તિ ઉપર હે ચેતન ! ત્યારો રાગ છે તે રહેવાનો નથી. વાસ્તે હરેક પ્રકારે નિરુપાધિ થવાય એવો ઉદયમ કર. ફરીથી આ જોગવાઈ મલવાની નથી. એવી રીતે જીવ ધર્મભાવના ભાવે.

આ બાર ભાવનાનું સ્વરૂપ નામ માત્ર મેં મ્હારી બાલબુદ્ધિ પ્રમાણે લખ્યું છે. વિસ્તારે પૂર્વાચાર્યોએ બહુ પ્રકારે લખ્યું છે તથા વર્તમાન કાલમાં પણ આત્મારામજી મહારાજ—વિજયાનંદસૂરી મહારાજ તેમણે ઘણા ગ્રંથો તથા ભાવનાઓ રચી છે, તે શાસ્ત્રમાં જોઈ અથવા સાંમલીને ભાવનાનું મન થાય તે સારું મેં લખી છે.

શ્રાવક પૌષધમાં એવી ભાવના ભાવે. એવી ભાવના ભાવતાં ધર્મધ્યાન પણ આવી જાય. માટે પૌષધ કરીને બને તો ધર્મધ્યાન કરે. તે શક્તિ શ્રાવકને આવવી મુશ્કેલ છે. કારણ જે હરિભદ્રસૂરી મહારાજે શ્રાવકને ધર્મધ્યાનની મજના કહી છે. તેનો પરમાર્થ એમ જણાય છે કે, બાર ભાવના વિગેરે ભાવતાં તેમાં ધ્યાન શ્રવસરે આવી જાય, પણ ઘણો કાલ તો ભાવનામાં જ જાય. વાસ્તે પૌષધમાં ભાવના ભાવવી, તે ન બને તો સદ્ગુણ ધ્યાન કરવું. તે પોતે નવું મળે વા પૂર્વનું મળેલું સંભારે, વા જ્ઞાનનો બોધ વધારવા પ્રશ્નોત્તર કરે. વા વડિલ શ્રાવક શાસ્ત્ર વાંચે ને બીજા સાંમલે. એવી રીતે પૌષધમાં કાલ કાઢે, પણ પૌષધ લઈને સદ્ગુણ ધ્યાનાદિકમાં તો કંઈ પણ ઉદયમ કરે નહિ. ત્યાં નિદ્રા કરે, વા વિકથા કરે તો પૌષધમાં મ્હોટું દૂષણ લાગે. માટે ગુણસ્થાનની પ્રવૃત્તિવાળા જીવ તો પ્રસાદ વિકથા ત્યાગ કરી પોતાના આત્મતત્ત્વ પ્રગટ કરવાનો પ્રયત્ન કરે. એવી રીતે પૌષધ વ્રત

તે આત્માને આત્મસ્વભાવની પુષ્ટિ કરવી. માટે આત્માની પુષ્ટિ થાય તેમ પૌષ્ઠ વ્રતમાં વર્તે.

બારમું અતિથી સંવિભાગ વ્રત તે—પૌષ્ઠને પારણે એકાસણું કરે. પછી પોતાને ત્યાં જે રસવતી નિપજી હોય, તે મુનિને પ્રતિલાભવાને સારુ શ્રાવક મુનિ મહારાજની યજ્ઞ કરે. ભાગ્યોદયથી મુનિની જોગવાઈ મેલે તો મુનિ મહારાજને તેડી લાવી જે જે વસ્તુનો મુનિને સ્વપ્ન હોય, તે તે મુનિને આપે. પછી જે વસ્તુ મુનિ લઈ જાય, તેમાંથી જે શેષ રહ્યું હોય તે પોતે એક આસને બેસી વાપરે. અથવા એવો અભિગ્રહ હોય કે જે કંઈ વસ્તુ મુનિ લે, તે જ વસ્તુનો મ્હારે આહાર કરવો. તો મુનિ લઈ જાય તે વસ્તુ પોતાનો નિર્વાહ કરવા વાપરે. એવી રીતે પૌષ્ઠને પારણે અતિથીસંવિભાગ કરે અથવા અતિથી જે મુનિ મહારાજ તેમને નિત્ય પ્રતિલાભવાની સદા ભાવના રાત્રે ને જ્યારે યોગ બને તે વસ્તુ જે જે વસ્તુ મુનિ મહારાજ માગે, ને તે વસ્તુ ઘરમાં હોય તો અતિ ભાવે કરીને આપે. મુનિ મહારાજને પ્રતિલાભવાથી ઘણા જીવો સંસારનો છેડો લાવેલા છે. સુબાહુકુમાર પ્રમુખનો અધિકાર વિપાકસૂત્રમાં છે તે સાંમલશો તો મુનિને પ્રતિલાભવાનો લાભ જાણવામાં આવશે. એવી રીતે અતિથી સંવિભાગ વ્રત પાલવું.

આ મુજબ શ્રાવકનાં બારે વ્રત વ્યવહાર નિશ્ચયથી છે અને પોતાના સ્વભાવમાં રહેવાની ભાવના વર્તે છે, પણ પૂર્વ કર્મના જોરથી સંયમ લઈ શકાતું નથી તેથી સંસારમાં રહ્યા છે. પણ સર્વ જીવને મિત્ર સમાન જાણે છે. પોતાનો નિર્વાહ કરવામાં કંઈક હિંસા થાય છે તે સંબંધી પણ રાત્રી દિવસ બહુ જ દિલગિરી બની રહી છે, પણ એમ નથી વિચરતા કે આપણે કંઈ સાધુ નથી. આપણે શ્રાવક છીએ તેથી બધા દરવાજા મોકલાં છે વાસ્તે આપણે તો હિંસા થાય જ. આવો વિચાર કરવાથી નિર્ધ્વંસ પ્રણામ થાય છે તે કરે નહિ. જે જે કામ કરે તે લાચારીથી કરે, જેમ માણસને કંઈ રોગ થયો હોય, તો તે ઔષધ લે છે, તે સારું લાગતું નથી પણ રોગ છે ત્યાં સુધી ખુશીથી ઔષધ લે છે પણ ભાવના શું છે કે ક્યારે

म्हारो रोग जाय, ने औषध खावुं पडे नहि. तेम आ भावे छे के क्यारे हुं संसार छोडुं के आ संसारी भोगादिक छूटी जाय ! एवी भावनाए आ-
वक वत्ते छे. ए बारे व्रतमां कोइ अतिचार एटले दूषण लाग्युं होय ते
पाप निंदवां. नित्य बे टंक एटले सवारे तथा संध्याये प्रतिक्रमण करे,
तेनो अधिकार सर्वे आवश्यकना अर्थथी अतिचार तथा विधि जाणी
ते मुजब करवुं.

छटुं सर्वविरति. वा प्रमाद गुणस्थानक. ए गुणस्थाने मुनि महाराज
वत्ते छे, तेमने प्रत्याख्यानी क्रोध, मान, माया, लोभ आ चारे प्रकृति उ-
दयथी नाश पावे छे. तेथी एमना राग द्वेषनी परिणती ओछी थाय छे,
ने आत्मा शुद्ध थाय छे तेथी संसार उपरथी राग छूटी जाय छे. शरी-
रनी ममता पण छूटे छे. तेथी व्यवहारथी पांच महा व्रत आदरे छे ते
नीचे मुजब.

प्राणातिपात विरमण व्रत एटले त्रस तथा स्थावर जीवनी हिंसानो त्याग
करे छे. सर्व जीवने मित्र जेवा जाणी कोइ पण जीवने दुःख थाय तेम
करता नथी.

मृषावाद विरमण व्रत ते सर्वथा जूठुं बोलवानो त्याग करे छे ने पोते
जूठुं बोलता नथी, बीजानी पासे बोलावता नथी, तेम जूठुं बोलनारनी
अनुमोदना पण करता नथी.

अदत्तादान विरमण व्रत ते कोइनी कंइ पण चीज आप्या विना लेता
नथी. रस्तामां पडेली धूल पण लेता नथी. ए अदत्तादान चार प्रकारे छे.

जीवअदत्त ते कोइ जीवे कहुं नथी जे मने मारो, तेथी कोइ पण
जीवने मारता नथी, ने जे मारे छे, तेने जीवअदत्तनुं पाप लागे छे.

हवे स्वामिअदत्त ते जे वस्तुनो जे मालीक छे, ते मालीके आप्या शि-
वायनी वस्तु कंइ पण लेता नथी. ले ते स्वामिअदत्त कहीए.

गुरुअदत्त ते गुरु महाराजे आहार विगरे जे जे वस्तु करवानी आज्ञा
आपी नथी, ते वस्तु खाय वा वापरे. वा वर्त्तनां करे ते गुरुअदत्त कहीये.

તેથી ગુરુ મહારાજની આજ્ઞા શિવાયની કંઈ પણ વર્તના કરતા નથી.

તીર્થંકરઅદત્ત તે પ્રમુજીએ જે જે આજ્ઞા આપી છે, તે આજ્ઞાથી વિરુદ્ધ આચરણા કરવી તે તીર્થંકરઅદત્ત છે. માટે ધર્મને સહાયકારી આહાર વસ્ત્ર પાત્ર રહેવાનું મકાન જે જે વસ્તુ નિર્દોષ ઇટલે પોતે કરી કરાવી તથા ગૃહસ્થે પણ મુંનિને સારુ બનાવી નથી, પોતાને જ સારુ બનાવી છે ને તે વસ્તુ વર્તમાનમાં અમક્ષ નથી તેથી પ્રમુએ લેવાની આજ્ઞા કરી છે તે વસ્તુ લે.

આ મુજબ ચારે રીતે અદત્તાદાન વિરમણ વ્રત મુનિ પાલે.

ચોથું મૈથુન વિરમણ વ્રત તે દેવતાની સ્ત્રી, મનુષ્યની સ્ત્રી, તિર્યંચની સ્ત્રી કોઈ પણ સાથે મૈથુન સેવવાનો ત્યાગ. તથા સ્ત્રીને અડકવાનો પણ ત્યાગ કરે.

પાંચમું પરિગ્રહ વિરમણ વ્રત તે ધન, ધાન્ય, જમીન, ઘરવાલરો, રૂપું, સોનું, કુપ્યધાતુ, માણસ, જનાવર એ નવે પ્રકારના પરિગ્રહનો જેણે ત્યાગ કર્યો છે, કોઈ માત્ર પણ જેણે રાખી નથી. એવી રીતે સર્વ પ્રકારે પરિગ્રહનો ત્યાગ કરે. માત્ર શરીર ઢાંકવા સારુ વસ્ત્ર પાત્ર શિવાય કંઈ પણ આહાર આવતી કાલે ખાવા રાખી મૂકવો નથી. એવી રીતે કોઈ પણ વસ્તુની ઇચ્છા નથી તેથી પરિગ્રહનો ત્યાગ કરે છે. પાપનું બીજ જ પરિગ્રહ જાણે છે.

એ મુજબ પાંચે અવ્રત, મન વચન કાયાએ કરી સેવે નહિ, સેવરાવે નહિ સેવતાને અનુમોદે નહિ. એવી રીતે પાંચ અવ્રતનો ત્યાગ કરી પાંચ મહાવ્રત આદરે છે, ને સદાકાલ જ્ઞાનનો અભ્યાસ કરી રહ્યા છે. જરા પણ વિકથા આલસ નિદ્રામાં કાલ કાઢતા નથી. જ્ઞાનનો અભ્યાસ કરે છે, તે પણ માન મહત્ત્વતાને સારુ નહિ પણ કેવલ પોતાનું આત્મસ્વરૂપ પ્રકટ કરવા સારુ જ ઉદ્યમ કરે છે. સદાય ભાવના તો સંભાવની જ બની રહી છે. કોઈ પણ પુદ્ગલિક ભાવમાં મગ્નતા નથી. સદા આત્મભાવના ભાવી રહ્યા છે; પણ પાંચ પ્રમાદ ગયા નથી, તેથી પ્રમાદ ગુણઠાણું કહેવાય છે.

સાતમું અપ્રમાદ ગુણઠાણું. ૬ ગુણઠાણે પાંચ પ્રમાદનો નાશ થયો છે. તે પ્રમાદનાં નામ—મદ તે મદિરા, તથા આઠ મદ જે જાતિમદ, કુલમદ, બલમદ, રૂપમદ, ઋદ્ધિમદ, ઠકુરાઈમદ, તપમદ, જ્ઞાનમદ ૬ આઠ મદ. વિષય તે—પાંચ ઇન્દ્રિઓના તેવીશ વિષય. સ્પર્શોદ્રિ જે શરીર તેના આઠ વિષય તે હલકો તે હલવું વસ્ત્ર પ્રમુખ મલે ને તે પસંદ હોય તો સુશી થવું વા હલકું ના પસંદ હોય તો દિલગીર થવું તે, ૨ ભરે તે ભરે વસ્તુ મલવાથી રાજી દિલગીર થવું તે, ૩ લૂચી વસ્તુ મલવાથી પસંદ હોય તો રાજી થવું, ના પસંદ હોય તો દિલગીર થવું, ૪ ચોપડા પદાર્થમાં પળ એમ જ રાજી દિલગીર થવું, ૫ સુંઆલું ને, ૬ બરસટ, ૭ ટાઢો, ૮ ડંનો ૬ પદાર્થ અનુકૂલ મલ્યા રાજી થવું, ને પ્રતિકૂલ મલ્યા દિલગીર થવું. રસ ઇન્દ્રિના પાંચ તે—તીચો, કઢવો, કષાયલો, ચાટો, મધુરો ૬ પાંચે રસ છે ને ચારો રસ તે સર્વે વસ્તુમાં મલે છે, તેથી જૂદો ગણ્યો નથી. ૬ પાંચે રસમાં જે જે રસ મલ્યો, તેમાં મુનિરાજ દિલગીર થતા નથી જે વચ્ચંત જે રસ મલ્યો, તે સમભાવે ચાય છે ને ૬ પાંચે રસના સ્વાદમાં અનુકૂલને વિષે રાગ ને પ્રતિકૂલમાં દ્વેષ તે વિષય કહ્યા છે. ૬મ ઘ્રાણેન્દ્રિ જે નાક તેને સુરભિગંધ—સારો ગંધ, દુરભિગંધ તે માઠો ગંધ તે મલવાથી રાગ દ્વેષ કરવો તે વિષય. ચક્ષુન્દ્રિના પાંચ વિષય તે પાંચે વરણ રાતો, ઘોલો, પીલો, લીલો અને કાલો ૬ પાંચે રંગમાં અનુકૂલ મલ્યાથી રાગ કરવો, પ્રતિકૂલ મલ્યાથી દ્વેષ કરવો તે વિષય. શ્રોત્રન્દ્રિના ત્રણ વિષય તે સચિત્ત શબ્દ સ્ત્રી પુરુષનો, અચિત્ત શબ્દ તે નગારા વિગેરેનો, મિશ્ર શબ્દ તે નરખાં વિગેરેનો ૬ ત્રણે જાતના શબ્દમાં રાગ દ્વેષ કરવો તે. ૬ ત્રેવીશ જાતના વિષયના પદાર્થ છે તેમાંથી અનુકૂલ મલ્યું વા પ્રતિકૂલ મલ્યું તેમાં મુનિ તે વસ્તુનો વસ્તુધર્મ જાણે છે ને જે વચ્ચંતે જે મલ્યું તેથી પોતાના શરીરને આધાર આપે છે, પણ તેમાં આ સારું, આ નબલું એમ માની રાજી સુશી થતા નથી. મુનિ મહારાજ તો પોતે કર્મ સ્વપાવવા ડંજમાલ થયા છે. પોતાની પાસે પૈસા તો રાખતા નથી તેથી ચરીદ કરવું નથી, તેમ પોતાને હાથે

આહારાદિક બનાવવા પળ નથી. ગૃહસ્થને ત્યાંથી જે વસ્તુ જો વીજ મલી, તેથી સંતોષ કરી રાજી દિલગીર થતા નથી. એવી રીતે ત્રેવીશ વિષય ત્યાગ થયા છે. કષાય તે બાર તો ગયા છે અને ચાર જે સંજ્વલના રહ્યા છે તે પાતલા થયા છે. વિકથા તે રાજકથા તે રાજા સંબંધી વાત કરવી. દેશ-કથા તે દેશોની વાતો કરવી. ભક્તકથા તે મોજનની કથા કરવી. સ્ત્રીકથા તે સ્ત્રી સંબંધી વાતો કરવી. એ ચાર વિકથાનો ત્યાગ થઈ જાય છે. નિદ્રા-જેનું રૂપ મોહનીકર્મમાં કહ્યું છે તે નિદ્રા ત્રણ-નિદ્રાનિદ્રા, પ્રચલા પ્રચં-લા, થીળાદિ એ ત્રણે જાય છે. એ રીતે પાંચે પ્રમાદનો નાશ થવાથી અપ્રમાદ ગુણઠાણું કહેવાય છે. એ ગુણસ્થાનમાં આત્મવિશુદ્ધિ વધારે થાય છે. પણ છઠ્ઠા તથા સાતમા ગુણસ્થાનનો કાલ અંતરમુહૂર્તનો છે તે વલી પડીને છોટે જાય છે. વલી સાતમે આવે છે અધ્યવસાયનો ફેરફાર થયા કરે છે તેમ ગુણસ્થાન ફરે છે. તેમાં પણ સાતમા ગુણસ્થાનનું અંતર્મુહૂર્ત લઘુ છે ને છઠ્ઠા ગુણસ્થાનનું અંતર્મુહૂર્ત મ્હોટું તેમાં એટલો અંતર પડે છે કે, આજ્ઞા આડજ્ઞા સુધીમાં સાતમે રહ્યાનો કાલ એકઠો કરીએ તો ઊળ બે ઘડી કરતાં વધે નહિ. ને છઠ્ઠા ગુણસ્થાનનો બાકી સર્વ કાલ થાય. એ અધિકાર ભગવતી સૂત્રની ટીકામાં છોપેલી પ્રતમાં પાને ૨૭૨ મેં છે. અપ્રમાદ ગુણ-સ્થાનનો વિશેષ અધિકાર કર્મગ્રંથથી જાણવો. એ વિશુદ્ધભાવનું સ્થાનક છે. એ ગુણસ્થાનમાં ધર્મધ્યાનમાં વધારે કાલ જાય છે. તે ધર્મધ્યાન ચાર પ્રકારે છે.

પહેલો પાયો આજ્ઞાવિચય તે—પરમાત્માની આજ્ઞાનું ધ્યાન કરે. પરમાત્માની આજ્ઞા કેવી છે ? અવિચ્છિન્ન છે. વલી પરમાત્માનાં વચન છે તે નિરાબાધ છે; કોઈ પ્રકારનો દોષ નથી. આત્માની સત્તા અનંત જ્ઞાનમય, અનંત દર્શનમય, અનંત ચારિત્રમય, અનંત તપમય, અનંત ઉપયોગમય છે. એ આત્માની સત્તા છે તે સ્વરૂપમાં રહેવું, એ આજ્ઞા છે. એવી રીતે પહેલા પાયમાં ધ્યાન કરે.

બીજો પાયો અપાયવિચય તેમાં ધ્યાન કરે જે અનંત જ્ઞાનમય આત્મા

તે મિથ્યાત્વ, અવ્રત, કષાય, યોગ. એ ચાર કારણે કરી અવરાઈ ગયો છે, તે આ જડમાં જડ જેવી પ્રકૃત્તિ કરી રહ્યો છે. પળ ચેતન ! ત્યારો સ્વભાવ નથી. ધન સ્ત્રી પુત્ર પરિવારને જોડીને મ્હારાં મ્હારાં કરે છે. એના સંયોગે રાજી થાય છે. વિયોગે દિલગીર થાય છે. બુદ્ધિ અનાદિનો પુદ્ગલનો સંયોગ બન્યો છે તેના પ્રભાવે થયા કરે છે; પળ ચેતન એ ત્યારે કરવા યોગ્ય નથી. આજ સુધી તો અજ્ઞાનતા હતી તેથી મ્હારું શું છે ? ને પારકું શું છે ? તે જ્ઞાન નહોતું. હવે હે ચેતન ! ભાગ્યોદયે જૈનશાસન મળ્યું, જેમાં આત્માનું સ્વરૂપ અનંતજ્ઞાન, અનંતદર્શન, અનંતચારિત્ર, અનંતવીર્ય, અજર, અમર, અલક્ષ્ય, અવિનાશી, અશરીરી, અગમ, અક્રોધી, અમાની, અલોભી, અમાયી, અવેદી, અમેદી, અછેદી, અહંદ્રી, અનાહારી, અકામી, અવિષયી, અગંધી, અવર્ણી, અરસી, અસ્પર્શી, અગોચર, અનુપમ, ન સંજી, ન અસંજી, ન અપર્યાપ્તો, ન પર્યાપ્તો, ન રાગી, ન દ્વેષી, ન બાલ, ન યુવાન, ન વૃદ્ધ, ન સ્ત્રી, ન પુરુષ, ન નપુંસક, સચ્ચિદાનંદમય, સહજ સુખમય એવું આત્માનું સ્વરૂપ છે. પળ પર સંગે કુબુદ્ધિ પ્રાપ્ત થવાથી જડ વસ્તુનો રાગી થઈ હે ચેતન ! તેં અનેક દુઃખ સહ્યાં. વર્તમાન કાલમાં પળ ચેતન જે જે સુખ માને છે, તે માત્ર કહેવા રૂપ છે. ચેતન, તું જે જે વસ્તુના સંસારી સુખને સુખ માને છે, પળ તે કામ તપાશી જોઈશ તો દુઃખ શું શું છે ? તે જાણવામાં આવશે. વલી ભવાંતરે નરકાદિકનાં દુઃખ ભોગવવાં એવાં દુઃખ આ શરીરની સંગતે ઘણાં વેઠ્યાં. માટે હવે હે ચેતન ! તું ત્યારું સ્વરૂપ વિચારી ત્યારા આત્મિકસુખમાં મગ્ન રહે. વલી એ પર સંગે કર્મ બંધાય છે તે વિચાર.

ત્રીજો વિપાકવિચય ધર્મધ્યાન. તેમાં વિચાર કરે જે જીવે પર સંગે આઠ કર્મ બાંધ્યાં તેની ૧૫૮ પ્રકૃતિ છે. તેનું સ્વરૂપ આઠકર્મનાં સ્વરૂપ લક્ષ્યાં છે, ત્યાંથી જોઈ લેવું. તેનો બંધ જે સમયે જેવા જેવા અધ્યવસાય થાય, તેવા કર્મનું બાંધવું. તેનો ઉદય થયો નથી ત્યાં સુધી રહેવું તે સત્તા. પછી ઉદય થાય ત્યારે સુખ દુઃખ ભોગવાય તે ઉદય કહીએ. એ બંધ ચાર

પ્રકારનો છે. પ્રકૃતિબંધ તે—કર્મનો શુભાશુભ સ્વભાવ, સ્થિતિબંધ તે—કર્મ કેટલા કાલ સુધી ભોગવવું પડશે ? તેનું માન તે સ્થિતિબંધ, રસબંધ તે કર્મ તીવ્ર મંદ જેવું ભોગવવાનું હોય એવો રસ હોય તે રસબંધ. પ્રદેશબંધ તે—કર્મના દલીયાનું મલનું, એ જ્યારે જીવ કર્મ બાંધે છે, તે જે વચ્ચે તે અધ્યવસાય વચ્ચે છે તેવું કર્મ બાંધે છે. તેનો ઉદય કાલ પ્રાપ્ત થાય છે, ત્યારે દુઃખ ભોગવવાં પડે છે. આત્માની જ્ઞાનશક્તિ અનંતી છે, પણ એ કર્મયોગ અવરાઈ ગઈ છે. માટે હે ચેતન ! જે જે સુખ દુઃખ આવે છે તેમાં તું રાગ દ્વેષ મા કર, રાગ દ્વેષ કર્યા છે તેથી આ કર્મ બાંધ્યાં છે ને આ જન્મ મરણ રોગાદિકનાં વિચિત્ર દુઃખ ભોગવવાં પડે છે. માટે ચેતન ! જે તે કર્મવિપાક ઉદય આવ્યા છે. તે તે કર્મના સ્વભાવ છે તેવું બને છે, ત્યારે સ્વભાવ તો જાણવા દેખવાનો છે તે જાણી લે, પણ અજ્ઞાનતાથી અનાદિકાલનો અન્યાસ પડ્યો છે તેથી મને દુઃખ થાય છે, પીડા થાય છે, એમ કરે છે તે હવે ન કર. હવે તો તું ત્યાર સ્વરૂપનો વિચાર કર ને સમભાવે રહે. એ જ ત્યારો ધર્મ છે. તું સમભાવે રહીશ એટલે રાગ દ્વેષમય પ્રકૃતિ બનશે નહિ. એટલે સહજે એ કર્મ ક્ષય થશે. આજ સુધી તું ત્યાર સ્વભાવને જાણતો નહોતો. હવે ત્યારો સ્વભાવ તે જાણ્યો તે છતાં આ જડ પ્રવૃત્તિમાં શા સારુ લેવાય છે ? એવી રીતે ત્રીજા પાયામાં ધ્યાન કરે.

ચોથો સંસ્થાનવિચય ધર્મધ્યાન. તેમાં ચૌદરાજ લોકનું સ્વરૂપ વિચારે. ચૌદરાજ લોકમાં જે જે પદાર્થ જેવી રીતે રહ્યા છે, તે વિચારે. છાંદ્ર દ્રવ્ય રહ્યા છે તે વિચારે. છાંદ્ર દ્રવ્યનું સ્વરૂપ વિચારે. પછી તેમાં આત્માના દ્રવ્ય સાથે બીજા દ્રવ્યનું સ્વરૂપ વિચારે કે, જે જે ગુણ આત્મામાં છે, તે બીજા દ્રવ્યમાં નથી. તે હે ચેતન ! શા કારણસર એ દ્રવ્યમાં મહારાપણું માને છે ? એમ વિચારી પોતાના સ્વરૂપમાં લીન થાય છે. મન વચન કાયા પા તે જ સ્વરૂપમાં સ્થિર થઈ જાય છે. અનુભવ જ્ઞાન સ્વભાવિક પ્રગટ થાય છે. એ જ્ઞાન પ્રગટ થાય તે અનુભવ જ્ઞાનનું સુખ જાણે. એ સુખ કોઈક કહ્યું જતું નથી. પોતાના આત્મતત્ત્વમાં એકાગ્રતા થવાથી આનંદ થાય. દે

તે આનંદનું સુખ ધ્યાનથી ચલાયમાન થાય છે, તો પળ કેટલોએક વસ્તુ રહે છે. માટે હે ચેતન ! તું ત્હારા સ્વભાવિક સુખમાં મગ્ન રહે તો ત્હારું રહેવાનું સ્થાન લોકાગ્રે સિદ્ધિસ્થાન છે ત્યાં થશે, એ આદિ ચોથા પાયા-માં ધ્યાન કરે-

એ ચારે પાયામાં સ્વરૂપ વિચાર લખ્યો છે, તે ચિંતવન રૂપ છે ને ધ્યાન તો મન વચનની એકાગ્રતાએ અપૂર્વજ્ઞાન સ્વભાવિક થાય તે કહેવાય. એમ કહે તેનું સમજવું જે ધ્યાનમાં શ્રુતજ્ઞાનને બલે પ્રથમ તો ચિંતવન કરે, પછી સ્વભાવિક થાય. વાસ્તે ચિંતવન કરતાં જ ધ્યાન થાય. એ રીતે સાત-મા ગુણસ્થાનમાં ધ્યાનાદિકમાં વર્તે.

આઠમું અપૂર્વ ગુણસ્થાન. એ ગુણસ્થાનમાં પૂર્વે નહિ આવેલા ભાવ પ્રાપ્ત થાય છે. એ ગુણસ્થાન ઉપશમભાવથી થાય છે. તેની પ્રકૃતિ ઉપશમ પામે છે, ને ક્ષાયકભાવે એ ગુણસ્થાન થાય છે. તે સત્તા બંધ ઉદયથી ક્ષય કરતા જાય છે. ક્ષાયકભાવવાળા નો ચઢીને કેવલજ્ઞાન જ પામે છે ને ઉપશમવા-લા તો અગીયારમા ગુણસ્થાન સુધી ચઢીને પાછા પડી જાય છે. પછી પા-છા ક્ષાયકભાવ પ્રગટે ને ચઢે તે પડે નહિ. એ આઠમે ગુણસ્થાને સમક્ષિત મોહનીનો ઉદય ન હોય. કારણ જે સાતમા ગુણસ્થાનના અંત સુધીમાં એનો નાશ થાય છે, ત્યારે એ ગુણસ્થાન પ્રગટે છે. એ ગુણસ્થાનમાં શુક્લ-ધ્યાન પ્રગટ થાય છે. પ્રથમ તો શ્રુતજ્ઞાનને બલે વિચાર કરે છે, પળ પછી સ્વભાવિક જ્ઞાન પ્રગટ થાય છે. તેણે કરી ધ્યાન કરે. મેદજ્ઞાન પ્રગટ કરે છે. એ ગુણસ્થાનમાં અનુભવ જ્ઞાન થાય છે તે જેવું સૂર્ય ઉદય થતા અગાડી જેમ અરુણોદય થાય છે, ને ઉદ્યોત થાય છે તેમ કેવલજ્ઞાન રૂપ ઉદ્યોત થવાનો છે, તેનો પહેલો પ્રકાશ થાય છે. આ ગુણસ્થાનમાં કેવલ સહજ ધ્યાન છે. કૃત્રિમ હઠાદિક ધ્યાન નથી. એ ગુણસ્થાનનું સુખ તથા જ્ઞાન જેને થાય તે જાણે. મહા અદ્ભુત વિશુદ્ધિ છે. જ્ઞાનાવર્ણી, દર્શનાવર્ણી, મોહની, અંતરાય એ કર્મ ઉદય રહ્યાં છે, પળ તેના રસ નાશ થતા જાય છે. મોહનીકર્મની ૧૩ પ્રકૃતિ રહી છે, પળ તે બહુ જ રસ રહિત થઈ ગઈ

છે. અતિ વિશુદ્ધ અધ્યવસાય થયા છે. જહ ચેતનનો કેવલ વિભાગ કરતા જાય છે. શુદ્ધધ્યાનનો પહેલો પાયો પૃથક્ત્વવિતર્ક સપ્રવિચાર નામે ધ્યાનમાં ધ્યાય છે.

નવમું અનુવૃત્તિવાદર ગુણસ્થાન. એ ગુણસ્થાનમાં અતિશય વિશુદ્ધ અધ્યવસાય થાય છે. આઠમાના અંતમાં હાસ્ય, રતિ, અરતિ, ભય, શોક, દુગંછા એ છ પ્રકૃતિનો અંત થાય છે. આ ગુણસ્થાનમાં એ છ પ્રકૃતિનો ઉદય નથી. હિંનાં શંકા થશે કે આઠમું ગુણસ્થાન પામ્યા ત્યાં એની પ્રવૃત્તિ હતી ? તે વિષે સમજવું કે લોકની રીતના તો છઠ્ઠા ગુણસ્થાનથી નીકળી ગયા છે, પણ આત્માના ગુણ સ્વભાવિક પ્રગટ થાય છે તે જોઈને હરખ થાય છે. તે રૂપ હાસ્ય તથા રતિ છે, તથા અરતિ પરભાવ ઉપર છે. ભય પણ પોતાના ભાવ ચલાયમાન થાય તેનો છે. શોક પણ કર્મથી આત્મા મલીન થયો તેનો છે. દુગંછા પણ સ્વભાવિક પર પરિણતીની છે. આ છ પ્રકૃતિ સ્વભાવિક છે. એનું વિસ્તારે સ્વરૂપ વિચારસારની ટીકામાં કરેલું છે. એ નવમા ગુણસ્થાનના અંતમાં સંજ્વલના ક્રોધ, માન, માયા, તથા સ્ત્રી વેદ, પુરુષ વેદ, નપુંસક વેદ, એનો અંત થાય છે ત્યારે દશમું ગુણસ્થાન પામે છે.

દશમું સૂક્ષ્મસંપરાય ગુણસ્થાન. એ ગુણસ્થાનમાં સૂક્ષ્મ લોભનો ઉદય રહ્યો છે. તે અતિ વિશુદ્ધ ભાવે દશમાના અંતમાં એ લોભનો ક્ષય થાય છે. હવે જે ઉપશમભાવે શ્રેણિ માંડી હોય, તે અગીયારમે ગુણસ્થાને જાય. કારણ જે ગુણસ્થાન ઉપશમભાવનું છે. ક્ષાયકભાવનું ગુણસ્થાન નથી. તેથી ક્ષાયકભાવવાળા બારમે ગુણસ્થાને જાય છે.

અગીયારમું ઉપશાંતમોહ ગુણસ્થાન. એ ગુણસ્થાનમાં મોહનીકર્મનો ઉદય તો નથી હોતો, પણ સત્તાએ રહે છે. તેના જોરથી પરિણામ પાછા પડી જાય છે. તેથી એ ગુણસ્થાનકથી ચઢતા નથી પણ પડે છે. કદાપિ આયુષ્ય આવે રહ્યું હોય ને મરણ કરે છે, તો સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાનમાં જાય છે. ત્યાંથી સનુષ્યમાં આવીને મુક્તિ જાય છે.

બારમું ક્ષીણમોહ ગુણસ્થાન. એ ગુણસ્થાનમાં વીતરાગપદ્ થાય છે. એ

गुणस्थानमां अभेद ज्ञान छे. एकत्ववितर्क अप्रविचार नामा ध्यान अभेद ज्ञान छे, तेनो बीजो पायो वत्ते छे. तेथी अति विशुद्ध भाव थाय छे. तेथी ए गुणस्थानना अंतमां ज्ञानावर्णि कर्मनी पांचे प्रकृति, दर्शनावर्णि कर्मनी छ प्रकृति रही हती ते, तथा अंतरायकर्मनी पांचे प्रकृतिनो उदय बंध सत्ता सर्व प्रकारे नाश थइ जाय ने तेरमुं गुणस्थान पामे छे.

तेरमुं सयोगी गुणस्थान. ए गुणस्थानमां, केवलज्ञान केवलदर्शन प्रगट थाय छे. लोकालोकना जाण थाय छे. गयो अनंतकाल, ने आवतो अनंतकाल छे, तेमां जे जे पदार्थ थइ गया, तथा थवाना छे ते सर्वेनुं ज्ञान छे. कंइ पण वस्तु जाणवाने अजाण नथी. एवुं संपूर्ण ज्ञान प्रगट थाय छे; त्यारे तीर्थकर महाराजनी वैमानिक, ज्योतिषी, भवनपति, व्यंतर ए चारे जातना देवताना इंद्रो भक्ति करवा आवे छे, ने समवसरणनी रचना करे छे. तेमां पहेलो कोट रुपानो, बीजो कोट सोनानो, त्रीजो कोट रत्ननो. रत्नना कोटनी मांहि प्रभुने बेसवाने रत्नमय सिंहासन छे, ते उपर प्रभु बेसे छे. ते प्रभुनो प्रभाव एवो छे के, चारे दिशाए लोक प्रभुने जुए छे. तेनुं कारण के प्रभुनुं प्रतिबिंब त्रणे दिशाए होय. प्रभुना मस्तक उपर त्रण छत्र अद्धर रहे, वली देवता चामर वींजे. प्रभुनी पूंठे तेजना पुंज रूप भामंडल शोभे. जेनुं तेज सूर्य करतां बारगणुं होय. वली उपर शोकवृक्ष होय, तेनी एवी शीतलता होय के सर्व जीवना शोक संताप नाश पामे. वली आकाशे दुंदुभी वागे. तेमां एवो शब्द थाय जे ए देवने भजो, ए देवने भजो. वली देवता फूलनी वृष्टि करे ते चारे पासे ढींचण प्रमाण फूल होय. एवी रीते देवता रचना करे. त्यां प्रभु बेसीने धर्मदेशना आपे, तेथी घणा जीव प्रतिबोध पामे छे. कारण के केवलज्ञाने करी सर्व वस्तु जाणे छे, तेथी कोइना मनमां शंका थाय तो पण पोते जाणे. तेथी तेने पूछवानी पण जरूर न पडे. भगवान जाणीने सर्वे उत्तर आपे. तेथी कोइने शंका रहे नहि. एवी रीते ज्यां सुधी आयुष्य पहोचे, त्यां सुधी पृथ्वि उपर फरी भव्य जीवोने प्रतिबोध करे. ए रीते तेरमे गु-

ગુણસ્થાને વર્તે. એ ગુણસ્થાનનાં ચાર અઘાતિ કર્મ રહ્યાં છે. અઘાતિ કહે-
વાની મતલબ એ છે જે આત્માના ગુણને એ કર્મ ઘાત કરતાં નથી, તેમ
ગુણ પ્રગટ કરવામાં અટકાવતાં નથી તેથી અઘાતિ કર્મ કહીએ.

ચૌદમું અયોગી ગુણસ્થાન. એ ગુણસ્થાન આયુષ્યનો અ-ઇ-ઉ-દ-લૂ એ
પાંચ અક્ષર બોલીએ એટલો કાલ બાકી હોય ત્યારે પામે છે. એ ગુણસ્થાન-
માં યોગ જે મન વચન કાયાના તેનો રોધ થાય છે, ને ચારે કર્મ નાશ
થઈ જાય છે, ને સર્વ કર્મથી રહિત થાય છે. આ શરીરનો ત્યાગ થાય છે.
એક સમયે સિદ્ધમાં બિરાજમાન થાય છે. ત્યાં સદાકાલ અવસ્થિત રહે છે.
પરી સંસારમાં આવવું નથી. કારણ જે સંસારમાં રોલાવાનાં કારણ કર્મ છે,
તે નાશ પામે છે. એટલે શાથી સંસારમાં રોલાય ? સંપૂર્ણ આત્મિકસુખ
પ્રગટ થયું છે. એવા પૂર્ણ સુખને પામે છે. इहां કોઈ કહેશે જે લોકને અંતે
જાય છે, તે અલોકમાં કેમ જતા નથી ? તેનું કારણ જે ધર્માસ્તિકાય
અલોકમાં નથી. લોકના અંતે સુધી ધર્માસ્તિકાય છે. જીવ અને પુદ્ગલ
ધર્માસ્તિકાયની સહાય્ય વિના ચાલી શકતા નથી, તેથી આગલ જતા
નથી. આત્માને इहांથી ત્યાં સુધી જવાનું શું કારણ ? તેનું જાણવું જે ઉં-
ચો જવાનો જ સ્વભાવ છે તેથી જાય છે.

આ મુજબનો ચૌદ ગુણસ્થાન રૂપ ધર્મ છે. તેમાંથી જેટલો જેટલો જીવ
ધર્મ કરે તે પ્રમાણે શુદ્ધ થાય.

૫૫ પ્રશ્ન:-આ મુજબનો ધર્મ જૈનવાલા જ કરી શકે કે બીજા કોઈ
કરી શકે ?

ઉત્તર:-વિશેષે કરીને જૈનવાલા જ કરી શકે. કારણ જે જેને વસ્તુ
ધર્મનું જ્ઞાન નથી, ત્યાં સુધી વસ્તુને વસ્તુપણે માનવું બને નહિ. તેથી સ્વ-
ભાવ વિભાવ જાણે નહિ, ને વિપરીત જાણવાથી શી રીતે મુક્તિ થાય ? ને
કોઈ જીવને સ્વભાવિક સહજે વસ્તુધર્મનું જ્ઞાન થાય, તેથી પોતાના સ્વ-
ભાવમાં રહી પરભાવનો ત્યાગ કરે તો ગુણસ્થાનમય ધર્મ પામે. જેમ કોઈ
માણસને રસ્તામાં જતાં જમીનમાં પગ ગરકી જાય છે, ને દ્રવ્ય મલે છે

ने धनाढ्य थाय छे तेम स्वभाविक बोध थइ जाय. पण ए थोडा जीवने एम बने. घणा माणसने एम बनवुं मुश्केल पडे छे. ने वराबर उद्यमथी तो घणा माणस धन पेदा करे छे; तेम जैनमार्गथी निकट मुक्ति छे. अन्य पण भावथी जैनधर्मनी मर्यादाए आत्मिकधर्म आवे तो ज मुक्ति पामे.

५६ प्रश्न:—आवुं जाणीने जैनधर्म उपर राग राखे ने अन्यधर्म उपर द्वेष राखे ते युक्त छे के केम ?

उत्तर:—जे जैनधर्म पास्यो होय तेणे कोइ धर्म उपर अथवा कोइ माणस उपर द्वेष राखवो नहि. कारण के जैनना आचार्य तो कही गया छे जे दर्शन सकलना नय ग्रहे, आप रहे निज भावे रे-एनो परमार्थ ए छे जे. जे धर्मवालाये मार्ग दर्शाव्यो छे तेमां सारभूत शुं छे ? ते सारभूत जे पक्षथी होय ते पक्ष जाणी ले. ने सारा पक्षनी व्याख्या करे. विरुद्ध पक्ष उपर लक्ष न दे. आप रहे निज भावे कहेतां जैनशासनमां सात नये मार्गनो निर्णय छे ते भावे रहे; पण कोइ जीव उपर द्वेष करे नहि. तथा निंदा करे नहि. निंदा करवी ए संसारमां ज उचित नथी. वली वाद विवादमां पण सामा जीवने अथवा पोताने लाभ थाय एवुं होय तो वाद कर, पण पोताना अहंकार ममकार सारु न करे. अष्टकजीमां पाने ५२, बारमा अष्टकमां हरिभद्रसूरि महाराजे धर्मवाद करवो कह्यो छे, पण शुष्कवाद एटले गलुं शोषाय, कंइ फायदो थाय नहि, ते वाद निषेध्यो छे. वली जेने आत्मधर्म प्रगट करवो छे, ते जेम बने तेम पुद्गलभावनी प्रवृत्तिथी छूटवानो उद्यम करी रह्या छे. ते माणस पारकी पंचातमां केम पडे ? जेने व्यवहार करणी करवी छे ते एवी करे के जेमां आत्माविशुद्धि थाय. राग द्वेषनी परिणती ओछी थाय ए उद्यम करे. ते घणी कोइ उपर द्वेष राखे नहि. ते तो सदा भावदया करी रह्या छे. माटे पोताने फुरसद पडे धर्मोपदेश दे. तेमां पण कोइनुं छिद्र खुले एवुं न करतां सांभलनारने जेम समता वधे तेम करे.

५७ प्रश्न:—अधर्मी जीव उपर द्वेष करे के नहि ?

ઉત્તર:—અધર્મી જીવ ઉપર મધ્યસ્થ રહે. એટલે રાગ પળ ન કરે ને દ્વેષ પળ ન કરે. રાગ કરવાથી અધર્મની પ્રશંસા થાય તો તેથી પોતાને કર્મબંધ થાય, ને પોતાની પ્રશંસા જોઈ બીજો જીવ અધર્મ સેવે તો તેનો કારણીક થાય. ને દ્વેષથી તે જીવ સાથે વૈર બંધાય તો તે કર્મ ભોગવવું પડે. માટે જ સમભાવે રહે. અધર્મની પ્રશંસા કરવાથી શ્રાવકને ભવભ્રમણ મુમ્બું પડ્યું છે, તે કથા અર્થદીપિકામાં છાપેલી ચોપડીમાં પાને ૭૭ મેં છે. માટે અધર્મિનું બહુમાનપણું ન કરવું.

૫૮ પ્રશ્ન:—અન્યધર્મવાળા ધર્મકરણી કરે છે તે ફોગટ જાય છે કે કેમ ?

ઉત્તર:—અન્યદર્શનીમાં પળ કેટલાએક જીવો કેવલ પોતાના આત્માને કર્મથી મુક્ત કરવા સાથે જીવદયા પાલે છે. જૂઠું બોલતા નથી, ચોરી કરતા નથી. મૈથુન સેવતા નથી. પરિગ્રહ રાખતા નથી, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ પાતલા પડ્યા છે. ને તે પાતલા પાડવાનો ઉદ્યમ કરી રહ્યા છે. કોઈ ધર્મ ઉપર દ્વેષ નથી તે પળ અનુક્રમે ચઢવાનું કારણ છે, જેથી હરિભદ્ર સૂરિ મહારાજે યોગદષ્ટિસમુચ્ચયમાં પાતંજલીને માર્ગાનુસારીમાં ગવેણ્યા છે ને કેટલાએક જીવો ધર્મ જાનના ઉપર દ્વેષ કરી રહ્યા છે ને અહંકાર મમકાર કરી રહ્યા છે. હિંસા કરીને ધર્મ માને છે. એવા જે અન્યધર્મવાળા તેનું કામ શી રીતે થાય ? રાગ દ્વેષ છે તે જ સંસારનું બીજ છે. તે તો રાત્રી દિવસ કરી રહ્યા છે ત્યારે તેનો લાભ તો સર્વે ધર્મવાળા સંસાર ફલ જ કહી ગયા છે. તેનું બીજું ફળ ક્યાંથી થાય ?

૫૯ પ્રશ્ન:—જૈનમાં ઘણા ગચ્છ છે, તે સર્વે શુદ્ધ છે કે કેમ ?

ઉત્તર:—જૈનમાં શુદ્ધ આચાર્ય મહારાજનો ગચ્છ તો એક આચાર્યનો પરિવાર તે ગચ્છ કહી ગયા છે. તેમ જૂદા જૂદા આચાર્યનો પરિવાર. જૂદો જૂદો ગચ્છ કહીએ તેમાં કંઈ એક બીજાને હઠવાદ નથી. એવો જે જે ગચ્છ છે તેમાં ધર્મસાધન સરખું છે. સર્વે મુક્તિના કામી છે. કદાપિ કંઈ સમજ ફેરથી કોઈ કોઈ વાતમાં એક બીજા આચાર્યના વિચાર ફેરફાર આવે છે,

તો પળ એક બીજા ઉપર દ્વેષ નથી. બંને મુક્તિના કામી છે, તેથી તેના પછીના પળ આચાર્યો એમ કહે છે કે જિનભદ્ર ક્ષમાશ્રમણજી આમ કહે છે ને સિદ્ધસેનદિવાકરજી આમ કહે છે. એમ મધ્યસ્થ રહે છે, પળ કોઈને વધતા ઓછા કહેતા નથી. તેમ આપણે પળ મધ્યસ્થ રહેવું. જેમ કે સ્વરત્તર ગચ્છવાલા સામાયિક લેતાં કરેમિમંતે પહેલી કહે છે, ને પછી ઈરિયાવહી પઢિક્કમે છે. એ રીતે શ્રાવણકની ટીકામાં હરિભદ્રસૂરિ મહારાજ કહી ગયા છે. વલી તપગચ્છમાં પહેલી ઈરિયાવહી પઢિક્કમી પછી કરેમિમંતે કહીએ છીએ. એ વિષે શ્રી મહાનિશીત્ય સૂત્રમાં કહ્યું છે કે ઈરિયાવહી પઢિક્કમ્યા વિના કંઈ કામ કરવું નહિ. એ આધારે તપગચ્છવાલા કરે છે તો બે શાસ્ત્ર બંને ગચ્છવાલા કબૂલ કરે છે તો બંને ગચ્છવાલાને મધ્યસ્થ રહેવું જોઈએ. જેમ પૂર્વાચાર્ય બે આચાર્યના બે મત દર્શાવે છે, પળ કોઈને ઉવેશતા નથી તેમ આપણે પળ વર્તવું જે આ ગચ્છવાલા આ ગ્રંથને આધારે આ ક્રિયા કરે છે, આ ગચ્છવાલા આ ગ્રંથને આધારે કરે છે. એમ કરી મધ્યસ્થ રહેવું; પળ એક શાસ્ત્રને સ્વરં કરવું, એકને સ્વોદું કરવું, ને રાગ દ્વેષમાં પડવું તે આત્માને દુઃખદાયક છે. ને જે પ્રવૃત્તિ પૂર્વાચાર્યની નથી ને પોતાની મતિકલ્પનાથી જ છે, વલી શાસ્ત્રથી પળ વિરુદ્ધ છે તેમાં પળ તે શાંતપણે સમજે તો સમજાવવો, પળ રાગ દ્વેષ કરવો નહિ. આપણા આત્માને ગુણ થાય તેમ પ્રવૃત્તિ કરવી. કારણ જે ઠાણાંગજીમાં સૌમંગી છે કે, પરગચ્છી છે ને યોગ્ય જીવ છે તેને પોતાના ગચ્છના હઠથી જ્ઞાન નથી આપતા તે પ્રમુની આજ્ઞા લોપે છે. એથી સમજવું જે ગુણવંત હોય ને પરગચ્છી હોય તો પળ તેને ઉવેશવો નહિ. કારણ જે ગુણવંત હોય તે સમપરિણતીવાલો હોય, તેની સાથે પરિચય કરતાં ગચ્છની તકરાર આવે નહિ. એક બીજાની ભૂલ હોય તો સુધરે. માટે ગચ્છનો હઠ કરી તકરારમાં પડવું નહિ. શાસ્ત્ર ઉપર દ્રષ્ટિ દઈ વિચારવું. બે શાસ્ત્રમાં બે વાત હોય તે બે કંઈ ગ્રહણ થતી નથી. વલી બેમાં એક વાત સ્વોદી તો હોય જ નહિ. પળ બંનેના જૂદાં જૂદાં હેતુ હોય, તે ગીતાર્થ જાણે. હાલમાં એવા ગીતાર્થ-

નો વિરહ રહ્યો. ભગવતિર્જીની ટીકામાં અમયદેવસૂરિ મહારાજજી પળ ગીતાર્થનો વિરહ કહે છે. વાસ્તે આપણી અલ્પબુદ્ધિથી નક્કી થઈ શકે નહિ, માટે મધ્યસ્થ રહિ પ્રવૃત્તિ કરવી ને જેમ હઠ કદાગ્રહ ન થાય, એમ વર્તવું કે આત્માની પરિણતી બગડે નહિ. ઠાણાંગસૂત્રના ચોથા ઠાણામાં છાપેલી પ્રતમાં પાના ૨૮૨ ની બીજી પુંઠીમાં નીચે મુજબ અધિકાર છે.

ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે.

૧ એક સાધુધર્મ તે જિનાજ્ઞા તે પ્રતે છાંંડે છે, ને ગણ ગચ્છની સ્થિતિ તે ગચ્છની મર્યાદા નથી મૂકતો, કોઈ આચાર્યે એવી મર્યાદા કીધી છે જે બીજા ગચ્છના યતિને સિદ્ધાંત ન દેવું. હવે તે બીજા ગચ્છના યતિને શ્રુત ન આપે, ન ભણાવે, તે ધર્મ જિનાજ્ઞા છાંંડે છે, પણ ગચ્છની સ્થિતિ નથી મૂકતા. જિનાજ્ઞા એવી છે કે યોગ્ય હોય તે સર્વેને શ્રુત દેવું તે માટે.

૨ બીજો પુરુષ આજ્ઞા ગચ્છની મૂકી જે અન્યગચ્છના યતિને યોગ્યને શ્રુત આપે છે, તે જિનાજ્ઞા રૂપ ધર્મ નથી મૂકતો. ગચ્છની સ્થિતિ મૂકે છે.

૩ જે અયોગ્ય અન્યગચ્છનાને શ્રુત આપે છે તે ધર્મ ને ગચ્છ એ બેને મૂકે છે.

૪ જે શ્રુત રાખવાને કોઈક યોગ્ય પરના શિષ્યને પોતાના કરી શ્રુત આપે છે, તે ધર્મ અને સ્થિતિ બે નથી મૂકતો.

આ મુજબ ઠાણાંગ સૂત્રમાં અધિકાર છે. તે ઉપર લક્ષ દઈ કદાગ્રહમાં ન પડતાં સામાને તથા આપણા આત્માને લાભ થાય તે પ્રવૃત્તિ કરવી. એ ચૌભંગીમાં એવી શંકા થશે જે આચાર્યે ગચ્છની સ્થિતિ કેવી બાંધી ? તે સારુ એ જ ટીકામાં કહ્યું છે જે પ્રમુના ઉપદેશ રહિત આજ્ઞા બાંધી. કારણ જે પ્રમુનો ઉપદેશ સર્વ યોગ્યને જ્ઞાન આપવું એવો છે. આ મુજબ ટીકામાં છે. વલી ચોથા ભાંગાવાલાને સારુ ગાથા મૂકી છે જે એ પૂજનીક છે તેથી જણાય છે જે એ ગચ્છની ઓટી રીત ઉપરથી ચિત્ત ઉતરેલું જણાય છે. તત્ત્વ કેવલીગમ્ય.

૬૦ પ્રશ્ન:—આ કાલમાં દેવતા આવે કે નહિ ? નહિ આવવાનાં કારણ

પરદેશી રાજાના વિવાદમાં આગલ કહ્યાં છે વાસ્તે નહિ જ આવે કે કેમ ?

ઉત્તર:—ચાર કારણે દેવતા આવે. એ અધિકાર ઠાળાંગ સૂત્રમાં ચોથે ઠાળે છાપેલી પ્રતમાં પાના ૨૮૬ મે પહેલી પુંટીથી સંબંધ ચાલ્યો છે. ચાર સ્થાનકે હમણાંનો ઉપન્યો દેવતા દેવલોકમાં રહ્યો વાંછે, તે મનુષ્ય લોકમાં આવવાને સમર્થ થાય તે કહે છે.

તુરતનો ઉપન્યો દેવતા દેવલોકમાં દિવ્ય કામ ભોગવવાને વિષે મૂર્છિત ન થયો. અનિલ જાળી યાવત્ અત્યંત આસક્ત મન નથી તેને એવું મનમાં આવે જે મ્હારે મનુષ્યભવ સંબંધી આચાર્ય પ્રતિબોધક. અથવા ઉપાધ્યાય સૂત્રદાતા, પ્રવર્તક જે સાધુ જનને આચારમાં પ્રવર્તીવે, અથવા સ્થવિર અથવા ગણી ગચ્છના સ્વામી, ગણધર ગચ્છના ધરનાર અથવા ગણાવચ્છે-દક ગચ્છની સાર કરે તે જેના પ્રભાવથી આ પ્રત્યક્ષ દેવસંપત્તિ દેવતાનું શરીર તથા કાંતિ પામી. જન્માંતરમાં ઉપાર્જિ તે ભોગ સન્મુખ આવી. તે માટે હું જડું. તે ભગવાનને વાંદું યાવત્ તેની સેવા કરું. એ પ્રથમ કારણ.

૨ હમણાં તુરત ઉપન્યો દેવલોકને વિષે દેવતા. યાવત્ મૂર્છિત વિષય-માં અત્યંત આસક્ત નથી તેને મનમાં એવું આવે જે મનુષ્યના ભવમાં જ્ઞાની શ્રુતજ્ઞાનાદિક સાહિત છે અથવા મ્હોટા તપસ્વી છે અથવા અતિ દુષ્કર કર્ણીના કરનાર છે, પરિસહાદિ સહનાર છે. તે માટે હું જડું. તે ભગવંત જ્ઞાની અથવા તપસ્વી અથવા દુષ્કર કર્ણીના કરનાર છે. તેને વાંદું યાવત્ તેની સેવામંત્રિ કરું. એ આવવાનું બીજું કારણ.

૩ હમણાં તુરત દેવલોકમાં ઉપન્યો દેવતા વિષય સુખને વિષે અત્યંત આસક્ત નથી. તે દેવતાના મનમાં એવું આવે જે મ્હારે મનુષ્ય ભવ સંબંધી માતા પિતા યાવત્ માર્યાં માર્જીં બહેન પુત્ર પુત્રી છે. તે માટે હું જડું, તેની પાસે જડૂને પ્રગટ થડું. તે સર્વ દેવે. મ્હારી દિવ્ય દેવતાની વિમાનાદિકની સંપત્તિ રત્ન પ્રમુખની દિવ્ય દેવતાની કાંતિ શરીરની જે પામી છે, ભોગાવસ્થાયે સન્મુખ થઈ છે, એ આવવાનું ત્રીજું કારણ.

૪ વલી નવો ઉપન્યો દેવતા તેના મનમાં એવું આવે જે મ્હારે મનુષ્ય-

ભવ સંબંધિ મિત્ર સ્નેહી અથવા સહચારી અથવા સંગતિક જેનાથી ઘળો પરિચય છે, તે સંગાથે મનુષ્યના ભવમાં હતાં તેવારે માંહો માંહે એવો સંકેત કીધો હતો, યા દેવતામાં સંકેત કીધો હતો જે દેવતા માંહેથી પ્રથમ ચ્યવી મનુષ્યમાં જાય ત્યારે તેને પ્રતિબોધવો એ કારણથી આવે.

આ મુજબ ઠાણાંગજીમાં અધિકાર છે, વાસ્તે દેવતા ન આવે એમ એ એકાંત સમજવું નહિ. વલી વીરસ્વામીના નિર્વાણ થયા પછી ઘણા આચાર્ય મંહારાજની સેવામાં દેવતા શ્રાવ્યા છે. દેવતાની સહાય્યથી સીમંધરસ્વામી પાસે પૂછાવી મંગાવ્યું છે, પણ અત્યંત ગુણવાનની સેવામાં આવે. છેલ્લા હીરવિજય સૂરિ મહારાજ સુધીના આચાર્યોએ દેવની સહાય્યતાથી શાસનની ઘણી પ્રભાવના કરી છે. વલી આનંદવિમલસૂરીના વચ્ચતમાં શ્રાવકે શ્રારાધન કર્યું છે ને તે દેવતાને પૂછ્યું છે જે હાલ જુગપ્રધાન કોણ છે ? ત્યારે યુગપ્રધાન ઓલખવાનાં લક્ષણ કહ્યાં છે. તેથી શ્રાવકે તજવીજ કરી આનંદવિમલસૂરિને જુગપ્રધાન નિર્ધાર કર્યા છે, એ અધિકાર હીરવિજય-સૂરીના રાસમાં છે. માટે ન આવે તે કંઈ નિર્ધાર નહિ, મને પણ મુનિસુવ્રતસ્વામીના પ્રભાવથી કંઈક અનુભવ થયો છે. વલી વ્યવહાર સૂત્રની ભાષ્યમાં કહ્યું છે જે, કોઈક મુનિને ગુરુ મહારાજનો યોગ ન હોય ને પ્રાયશ્ચિત્ત લેવું હોય તો અદ્વમ કરી મરુચમાં મુનિસુવ્રત સ્વામીનું આરાધન કરવું. તથા મુનીસુવ્રતસ્વામીના અધિષ્ઠાયક આવીને પ્રાયશ્ચિત્ત આપશે. કારણ જે મુનિસુવ્રતસ્વામીએ તથા ગણધરે બહુ પ્રાયશ્ચિત્ત આપ્યાં છે. તે તેણે સાંમલ્યાં છે. ને તેથી તે આપશે. કદાપિ તે દેવતા ચ્યવી ગયા હશે તો બીજા અધિષ્ઠાયક સીમંધરસ્વામીને પૂછીને કહેશે. યથી પણ સમજાય છે કે દેવતા આવે છે. એ અધિકાર વ્યવહાર સૂત્રની ભાષ્યની ટીકાની પ્રત મ્હારી પાસે છે તેમાં પાને ૨૦૬ મે બીજી પૃંઠીમાં પહેલા ઉદ્દેશાની સમાપ્તિના ભાગમાં છે.

૬૧ પ્રશ્ન:—પાંચ અંગ જે સૂત્ર, નિર્યૂક્તિ, ભાષ્ય, ચૂર્ણી, ટીકા એ સર્વે તુલ્ય માનદ્વામાં આવે છે ને કેટલાએક નથી માનતા. માટે વ્યાજબી શું ?

ઉત્તર:—આ પાંચે અંગ તુલ્ય માનેવાં. કારણ જે સૂત્રમાં દશ પૂર્વધરનાં

વચન તો સૂત્ર તુલ્ય કહ્યાં છે. હવે મદ્રબાહુસ્વામી ચૌદપૂર્વધર થયા, તેમણે નિર્યુક્તિ રચી છે. તો એમાં ફેરફાર ભાવ્યો તે અજ્ઞાનતા છે. વલી સમવા-
યાંગ સૂત્રમાં એવો પાઠ પાને ૨૨૮ મેં છાપેલી પ્રતમાં છે જે—‘કપ્પસ્સ
સમોસરણં ણેયં’ એનો અર્થ એવો કરેલો છે જે કલ્પની ભાષ્યથી સમવસર-
ણનો અધિકાર જાણવો. તથા છાપેલી ભગવતીજીમાં પાને ૧૧૮ માં કહ્યું
છે, તે સિદ્ધગંડિઆથી જાણવું. ઇહાં એવી શંકા થશે જે સમવાયાંગજી તો
ગણધર મહારાજે ગુંથ્યું, ને ભાષ્ય તો પછી રચ્યું. તથા સિદ્ધગંડિયા પછી
રચાઈ તો એમાં અધિકાર ક્યાંથી આવ્યો? તે વિષે સમજવું જે, જે વચ્ચે
દેવદિગ્ગણીક્ષમાશ્રમણજીએ શાસ્ત્ર લખ્યાં, તે વચ્ચે વધારે લખાણ ન વધી
જાય તે સારું એક બીજા શાસ્ત્રની મલામણ કરી. જેમકે ભગવતીજીમાં
પન્નવણાજીની તથા જીવાભિગમજી વિગેરેની મલામણ છે. હવે પન્નવણાજી
શામાચાર્ય મહારાજે રચ્યું છે તો એ મલામણ ભગવતીજીમાં ક્યાંથી આવે?
પણ લખતી વચ્ચે એક વાત બહુ ઠેકાણે લખવી ન પડે તેથી ઉપાંગ
પયજ્ઞા ભાષ્યની એ મલામણો કરી સંકોચ કર્યો. એ ઉપરથી વિચારવાનું
છે, જે દેવદિગ્ગણીક્ષમાશ્રમણજી મહારાજને જે જ્ઞાન હતું તેમાં સૂત્ર નિર્યુ-
ક્તિ ભાષ્ય વિગેરે યાદિમાં હતું તે લખ્યું. ત્યારે જો સૂત્રમાં ને નિર્યુક્તિ
ભાષ્યમાં શંકા હોત તો કેમ લખત? તેમણે તો આપણા ઉપર પરમ ઉપ-
કારબુદ્ધિ લાવી સૂત્ર વિગેરે લખાવ્યાં. માટે એમાં કંઈ પણ ફેરફાર માનવો
યોગ્ય નથી. વલી આર્યરક્ષિતસૂરી મહારાજે સૂત્રનો સંક્ષેપ કર્યો. તે અધિ-
કાર હરિમદ્રસૂરી મહારાજની રચેલી શ્રાવશ્યકની ટીકામાં છે. તે પણ
માણસને શંકા થશે કે ફેરફાર કર્યું, પણ આર્યરક્ષિતસૂરીના પાટે દુર્બલી-
પુષ્પ થયા. તેમના વચ્ચે ગોષ્ઠામાહિલ થયા. તે વચ્ચે દેવતા પાસે પૂછાવ્યું
જે આર્યદુર્બલીપુષ્પ કહે છે તે સ્વરં કે ગોષ્ઠામાહિલ કહે છે તે સ્વરં?
સીમંધરસ્વામી મહારાજે દેવતાને કહ્યું જે આર્યદુર્બલીપુષ્પ કહે છે તે સ્વરં
છે, ને ગોષ્ઠામાહિલ નિન્વહ છે. એ અધિકાર ઉત્તરાધ્યયનની ટીકામાં છે.
એથી સિદ્ધ થાય છે કે આર્યરક્ષિતસૂરીની પાટે આર્યદુર્બલીપુષ્પ થયા છે.

તો એઓ આર્યરક્ષિતસૂરી મહારાજનાં વચન માનતા હતા. તે વચનની સ્વાત્રી સીમંધરસ્વામી મહારાજે આપી. તો એ વાત પળ સિદ્ધ થઈ. ત્યાર બાદ જિનભદ્રગણી ક્ષમાશ્રમણજી મહારાજ થયા. તેમણે ભાષ્ય રચ્યું. તથા ચૂર્ણી આદ્યાચાર્યે રચી. તેમાંથી કેટલીએક ટીકા હરિભદ્રસૂરિ મહારાજે રચી. તથા બીજા આચાર્યની રચેલી પળ પોતે પ્રમાણ કરતા હતા, તે હરિભદ્ર-સૂરિ મહારાજને શાસનદેવતાએ ૧૪૪૪ ગ્રંથ કરવાને કહ્યા. હવે વિચારો જે પાંચ અંગમાં વિરુદ્ધ હોત તો હરિભદ્રસૂરિ મહારાજની શ્રદ્ધા પળ વિરુદ્ધ ઠરે. તો શાસનદેવતા કેમ કહે ? પળ શાસનદેવે શુદ્ધ પુરુષ જાણી હરિ-ભદ્રસૂરિ મહારાજનું માન્ય કરેલું સાચું જાણ્યું તો ૧૪૪૪ ગ્રંથ કરવાને કહ્યું. તો એ પાંચ અંગ શાસનદેવતાએ યોગ્ય જાણ્યાં. માટે એમાં કંઈ પળ વિષમવાદ ગણવો નહિ, ને ગણે તે ભગવાનની આજ્ઞાનો લોપનાર ઠરે. વલી અમ્યદેવસૂરિ મહારાજે ટીકાઓ કરી તો તેમણે પળ શાસનદેવતાએ આવીને ટીકા કરવાનું કહ્યું છે. એવી રીતે ઘણા પ્રકારની એ પાંચે અંગને છાપ છે. વલી બીજી રીતે વિચારો કે સૂત્ર તો સૂચકમાત્ર છે ને સર્વે સુ-લાસો તો પાંચે અંગથી થાય છે. જે લોક નથી માનતા તે પળ સ્થાનગી તો ટીકાઓ વિગેરે જુએ છે ત્યારે જ અર્થ મળે છે. માટે પાંચ અંગ પ્રમાણ કરવાથી યથાર્થ बोध થાય છે.

૬૨ પ્રશ્ન:—ઓગણસાઠમા પ્રશ્નમાં કહ્યું જે દશ પૂર્વધરનાં વચન પ્રમાણ કરવાં શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે, ને દેવર્ધિગણી ક્ષમાશ્રમણ મહારાજને તો દશ પૂર્વ નથી ત્યારે તે શી રીતે પ્રમાણ કરવું ?

ઉત્તર:—દેવર્ધિગણી ક્ષમાશ્રમણજીએ કંઈ નવી રચના કરી નથી, પોતાને ગળધર મહારાજની પાઠ પરંપરામાં જે પુરુષ ચાલ્યા આવ્યા તેમની પાસે પોતે ધારણા કરી હતી તે મુજબ લખ્યાં, એટલે એમાં કંઈ પૂર્વ ઓછાની શંકા કરવાનું કારણ નથી.

૬૩ પ્રશ્ન:—બાહ્ય અથવા આમ્યંતર તપશ્ચર્યા કરવાથી નિર્જરા થાય કે પુણ્ય બંધાય ?

ઉત્તર:—જે પુરુષ સ્વસત્તા પરસત્તાનું જ્ઞાન પામ્યા છે તે પુરુષ શરીરને જઢ કરી જાણે છે. વલી જાણે છે જે જે કર્મ ઉદીરણા કરી પળ ઉદય થાય છે ને સમભાવથી ભોગવતાં નવાં કર્મ બંધાતાં નથી. પૂર્વનાં બાંધેલાં છે તે પળ એક કર્મની સાથે બીજાં શિથિલ કર્મ રહ્યાં છે, ત્યારે સમભાવ આવવાથી શિથિલ કર્મ તો પ્રદેશથી ભોગવડ જાય છે, ત્યારે જે પુરુષ કર્મ સ્વપાવવા ઉદીરણા કરે તેને તો અવશ્ય સમભાવ જ હોય. માટે તે પ્રદેશ ઉદયના કર્મની નિર્જરા થાય છે. બીજાં કર્મ જે નિકાચિત્ત હોય તો તે પળ શિથિલ થાય. માત્ર એક ઉત્કૃષ્ટ સ્થાનવર્તિ નિકાચિત્ત કર્મ છે તે ભોગવ્યા વિના છૂટતાં નથી ને મધ્યમ સ્થાનવર્તિ તો જ્ઞાન સહિત તપથી નાશ થાય છે. એ અધિકાર વિશેષાવશ્યકમાં છે. તપ કરતાં અશાતા પળ થાય તો તેની પળ નિર્જરા થાય છે. વલી શુભયોગ રહ્યા છે. તેથી પુણ્ય પળ બંધાય, પરંતુ પુદ્ગલિક સુખની ઇચ્છા નથી તેથી તે પુણ્ય પળ મુક્તિને સહાયકારી થાય, પળ મુક્તિને રોકનાર નથી. માટે તપશ્ચર્યા કરવાથી મુખ્યપળે નિર્જરા થાય છે. તથા નિર્જરાના બાર ભેદ તપશ્ચર્યા જ કહી છે. વલી તીર્થંકર મહારાજ તથા બીજાં મુનિ મહારાજો પળ ઘણી તપશ્ચર્યા કરી કર્મ સ્વપાવી. તન્નવ મુક્તિ ગયા છે. વાસ્તે જો તપશ્ચર્યાથી પુણ્યબંધ થઈ રોકત તો એ પુરુષોને પળ રોકત તે રોક્યા નથી, તેથી પળ સમજાય છે કે નિર્જરા જ મુખ્યપળે થાય છે.

૬૪ પ્રશ્ન:—આત્મતત્ત્વનું જ્ઞાન ન હોય તેને તપશ્ચર્યા કરતાં શું લાભ થાય? તથા ચારિત્રથી શું લાભ?

ઉત્તર:—આત્મજ્ઞાન નથી હોતું પળ આત્મજ્ઞાની પુરુષની નિશ્રાએ રહી વર્તે છે, તે પુરુષ પળ કર્મ સ્વપાવી શકે છે. જેમ કે માસતુસ મુનિને એક પદ પળ મોઢે ચઢતું નહોતું, પળ ગુરુની આજ્ઞામાં રહી એક પદનો અભ્યાસ આરંભી શાસ્ત્રો તો કેવલજ્ઞાન પામ્યા. કારણ જે ગુરુ મહારાજ નિશ્ચય-વ્યવહાર, ઉત્સર્ગ-અપવાદ, દ્રવ્ય-ભાવ એ સર્વેના જાણ છે. માટે શિષ્યને થોડો બોધ હોય તોપણ મુખ્ય મુખ્ય બાબત ગુરુ સમજાવી દે. એટલે તેના આત્માનું કામ સહજ થઈ જાય છે. બીજા માણસ સાથે વાદવિવાદ કરી ન

શકે, પળ પોતાના આત્માનું કામ કરી શકે છે. માટે એવા પુરુષનો તપ સંયમ સફળ છે. ગીતાર્થ અને ગીતાર્થનો નિશ્રાણ બે પ્રકારનો માર્ગજ કહ્યો છે.

૬૫ પ્રશ્ન:—ગીતાર્થની નિશ્રા નથી, ને સ્વછંદપણે કરે તેને કંઈ લાભ થાય કે નહિ ?

ઉત્તર:—મગવતીજીની છાપેલી પ્રતમાં પાના ૬૯૮ મે ચૌમંગી છે. તેમાં કહ્યું છે જે, જે શ્રુતે કરી રહિત અજ્ઞાની બાલતપસ્વી ગીતાર્થ અનિશ્ચિત દેશ આરાધકે કહ્યો છે. વલી જ્ઞાતાજીની છાપેલી પ્રતમાં પાના ૩૪૬ મે મેઘકુમારનો અધિકાર છે. મેઘકુમારે પાછલા હાથીના ભવમાં સસલાની દંયા કરી તેથી તે ઠેકાણે કહ્યું છે જે સંસારનો છેડો આપ્યો. વિપાકસૂત્રમાં સુખ વિપાકમાં પાના ૨૬૨ થી બાહુ તથા સુબાહુ કુમારનો પાછલા ભવનો અધિકાર છે. તેમણે મુનિને પ્રતિલામ્યા તે વચ્ચે કંઈ સમકિત હતું નહિ. તેમ છતાં ત્યાં કહ્યું છે કે સંસાર પરિત કર્યો ઇટલે છેડો આપ્યો. માટે ગીતાર્થની અનિશ્રાએ મોક્ષની કામના આ ધર્મકરણી કરે છે તે પળ સફળ થાય છે. પરંપરા આ લાભ મળે છે, પળ પોતાના અહંકારને લીધે ગીતાર્થની નિશ્રા છેડે છે ને મનમાં ઉન્માદ કરે છે જે ગુરુ શું કરવાના છે? ગુરુ જે કરવાનું કહેશે તે તો કરું છું. એવા અભિપ્રાયથી કરનારને તો લાભ થાય એમ સંભવતું નથી. ગુરુની જોગવડ નથી મલતી તો પળ ચિત્તની ભાવના વર્તે છે કે, ક્યારે મને ગુરુનો યોગ મળશે ? વલી મલ્યેથી તેમની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તીશ. એવા જીવને લાભ થાય છે. તે શિવાયના અહંકારી પ્રમુખને લાભ તો ન થાય પળ નુકશાન થાય.

૬૬ પ્રશ્ન:—આ લોક ઉપર લોકની વાંછા રહી છે ને તપ પ્રમુખ કરે તે ને લાભ શી રીતે થાય ? વલી ઉપદેશમાલાની ગાથા ૩૨૫ મીમાં કહ્યું છે જે અજ્ઞાની તપ કરે તે નિષ્ફળ થાય. વાસ્તે કેમ ?

ઉત્તર:—મુખ્ય વૃત્તિ આ લોક પરલોકની વાંછા આ તપશ્ચર્યા વિગેરે કરવાથી સંસાર-વધારે, પળ પ્રથમ તો આ લોકની વાંછા કરે પળ ઉત્તમ પુરુષની સંગત હોય તો તેથી કોઈને લાભ પળ થાય છે. જેમ કે સંપ્રતિ

राजाना जीवे पाछले भवे आजीविकाने सारु संयम लीधुं हतुं तो पण ते काल करीने राजा थयो. त्यां पण आर्यसुहस्तिसूरी महाराजने जोड ने जातिस्मरण ज्ञान थयुं ने समकित पाम्या. ए आदि घणा गुण थया. ए अधिकार परिशिष्टपर्वणिमां पाने २७७ मे छापेली चोपडीमां छे. माटे एकांत ए पण नियम नथी. पण पोताने तो जेम बने तेम आ लोकनी वांछा, परलोकनी वांछा घटे ए ज उद्यम करवो. पण केटलाएक जीव लालचे करता होय तेनो तपश्चर्यादिकनो उद्यम छोडाववो नहि. तेने उपदेश दइ आ लोक परलोकनी वांछा छोडाववी. जेम के उपासरे पतासां श्री फलनी प्रभावना थाय छे हवे ते लेवा आव्यो पण वहेंचवानी वार छे ने धर्म श्रवण कर्युं, ते सारु लाग्युं ने रुचि थइ. तो पछी आत्मानुं हित पण थाय. वास्ते धर्मकरणी करतां कोइने उवेखवा नहि, ने बनी शके तो जे परभावनी वांछना छे ते छोडाववी ए सारु. हरिभद्रसूरी महाराज अष्टकजीमां ८ मा अष्टकमां म्हारा पासे प्रत छे तेने पाने ४१ मे लाव्या छे जे आ लोक परलोकनी वांछनाए तप करे छे, पण अरिहंतना भक्तिफलथी मने लाभ मलशे एवी भावना छे. तेमां अरिहंत उपर राग छे, ते परंपराए जोडनार छे. एवी रीते लाव्या छे. वली पंचाशकजीमां पण ए ज रीते पाने १९४ में तपनो अधिकार छे; तेमां पण ए वात परंपराए लाभकारी दर्शावी छे. वली नंदीजीनी टीकामां छापेली प्रतमां पाने २४१ मे सउथी थोडा गृहस्थलिंगे सिद्ध. तथा अन्यलिंगे असंख्यातगुणा सिद्ध थाय. तेथी साधुलिंगे जैनना ते असंख्यातगुणा सिद्ध थाय. वली सिद्ध पंचाशिकामां एक समये गृहस्थलिंगे चार सिद्धि वरवाना कहा छे. ने अन्य तापस लिंग दश सिद्धि वरवाना कहा छे. हवे विचारो जे गृहस्थलिंगमां श्रावक सम्यक्दृष्टि सर्व आव्या ते छतां चार सिद्धि वरे, ने तापसादिकने कंइ समकित मूलथी नथी ते छतां दश वरे तेनुं कारण ए-टलुं ज छे जे सम्यक्दृष्टि श्रावके आत्मानुं स्वरूप तथा परस्वरूप जाण्युं छे तथा संसार अस्थिर जाण्यो छे पण पूर्वकर्मना योगे संसारमांथी नीक-

લી શકતો નથી. તેથી વધારે વિશુદ્ધ થતો નથી તેથી થોડા સિદ્ધિને પામે છે. તાપસ પ્રમુખે અજ્ઞાનપણે પળ વૈરાગ્ય આવ્યાથી સંસાર છોડ્યો છે પણ યથાર્થ બોધ થયો નથી તેથી અન્ય દર્શનમાં પડી રહ્યા છે, પણ મ-વિતવ્યતાને બલે સહજે ઓટા દર્શનનો માર્ગ જોવાથી તે ઓટો માલમ પડ્યો. ને જે વસ્તુ સર્વજ્ઞે જેમ બતાવી છે તેવી મનમાં સાચી લાગી તેથી ઓટી વસ્તુ ઉપરથી ચિત્ત ખસી ગયું. સાચા પદાર્થ જે નવતત્ત્વ તે જેમ છે તેમ ઉપયોગમાં આવ્યા, દેવનું સ્વરૂપ ઉપયોગમાં આવ્યું તે પ્રમાણે ધ્યાનાદિકમાં કુશલ થયા. દ્રવ્યથી સંસાર ઓટો જાણી છોડ્યો હતો તે હવે ભાવથી ઓટો સમજાયો. પોતાના આત્મિક સહજ ભાવમાં રહેવું તે જ પ્રિય થયું. એવી રીતે ધ્યાન કરવું સુગમ પડ્યું તેથી ગૃહસ્થ કરતાં અન્ય લિંગે સિદ્ધ વધારે થાય. તાપસોએ અજ્ઞાનપણે જો સંસાર છોડ્યો ન હોય તો ગૃહસ્થની પેટે તેને પણ મુશ્કેલ પડત. એ ઉપરથી વિચારવાનું છે જે અન્યલિંગે પણ ત્યાગથી ગુણ થાય છે, તો જૈનની તપશ્ચર્યાનો અભ્યાસ છે તે અનુક્રમે કેમ ગુણને ન જોડે ? માટે ધર્મનો અમિલાષ છે, તે ગુણ-દાયક છે, પણ કેટલાએક એવી ક્રિયા કરી અહંકાર કરે જે આપણે તો બરાબર જ કરીએ છીએ, બહુ મળીને શું કામ છે? આપણે થોડા જ્ઞાનથી બસ છે. વલી કોઈ સમજાવે છે જે જ્ઞાનાભ્યાસનો ઉદ્યમ કરવા કહે છે છતાં પણ જ્ઞાનાભ્યાસ કરતા નથી. પ્રભુની આજ્ઞા અરાધવાની બુદ્ધિ નથી જે જે વસ્તુનો બોધ નથી તે મેલવવાની ઇચ્છા નથી, કેવલ લોકરંજનને અર્થે જ કરે છે તેને તો ઉપદેશમાલામાં કહ્યું છે, તેમ જ તપ નિષ્ફળ થાય. આ લોકની વાંછાવાલા પ્રાયે દેવલોકાદિક મલ્યાથી દેવતાના સુખનો અમિલાષ છે તેમાં લુબ્ધ થઈ જાય એટલે ધર્મ કરવું દુર્લભ પડે. વાસ્તે જેમ બને તેમ વાંછા તો ઘટાડવી પણ ત્યાગભાવથી વિમુક્ત કરવા ન હિ. નિકટ સાધન તો પ્રભુ આજ્ઞાએ વર્તવું તે જ્ઞાન સહિત કરવું. કદાપી નથી બનતું તો જ્ઞાન સહિત, આજ્ઞા સહિત કરવાનો અમિલાષ રાખવો. એજ ઉત્તમ પુરુષનું કામ છે. જૈનની જે જે ક્રિયા છે તેનો અભ્યાસ કર-

વાથી શુદ્ધ થાય છે તે સાર પંચાશકમાં પાને ૮ મે સમાયિક વિષે તેના અતિચારમાં પળ એમ કહ્યું છે જે મન અસ્થિર છે, તે અભ્યાસ કરવાથી સ્થિર થાય છે. માટે રુહો અભ્યાસ કરવો, ને આજ્ઞા આરાધવા લક્ષ રા-
ખવું. જે જે પ્રભુ આજ્ઞા બહાર થાય છે, તે સાર ભાવના રાખવી. જે પ્રભુ-
ની આજ્ઞા પ્રમાણે ક્યારે કરીશ ? એવા ભાવવાલાને સુધારો થવો નિકટ છે.

૬૭ પ્રશ્ન:—યાત્રા કરવા તીર્થોં જવું તેમાં શું લાભ છે ? પ્રભુ તો રહે-
તા હોઈયે ત્યાં પળ હોય છે તો ત્યાં જવાથી શું વિશેષ ?

ઉત્તર:—યાત્રા જવાનો લાભ સમકિત નિર્મલ થાય છે એમ આવશ્યક નિર્ણયક્રિયામાં મદ્રબાહુસ્વામી ચૌદ પૂર્વધરે કહ્યું છે, તે પ્રત હાજર નથી તેથી પાનું લલ્પું નથી. વલી ઉપદેશમાલામાં ધર્મદાસગણિ મહારાજે ગાથા ૩૩૬ માં કહ્યું છે જે શ્રાવક ભગવાનના પાંચે કલ્યાણર્થે યાત્રા કરવા જાય. હવે જવાથી ફાયદો થાય તે સમજો કે ઘર આગલ વેપારની, સંસારની, કુટુંબની અનેક પીડા ઉપાધી હોય તેના વિકલ્પથી ધર્મસાધન બરોબર થાય નહિ. ને તે વિકલ્પો ઘરમાંથી બહાર નીકળ્યા કે ટલી જાય છે ? સોબતમાં ધર્મીય ભાઈઓ હોય તો તેની સોબતે પળ પોતાની બુદ્ધિ શુદ્ધ થાય તથા શાસ્ત્રનું જ્ઞાન થાય. વલી રસ્તામાં ગામો આવે ત્યાં પળ કેટલાક ઉત્તમ મુની મહારાજ તથા શ્રાવકનો યોગ મળે. તેમની પાસેથી પળ નવું જ્ઞાન મળે. વલી તીર્થે જઈએ ત્યાં પળ એવા ઉત્તમ પુરુષનો યોગ બને. તેમની પાસે રહેવાથી જ્ઞાનનો બોધ થાય તથા વૈરાગ્ય થાય એ લાભ થાય. ઇહાં કોઈ કહેશે જે એવા પુરુષ પાસે જઈએ ? તે વિષે જાણવું જે ત્યાં તો એક જ ગુણી પુરુષ મળે ને તીર્થે તો ઘણા ગુણી પુરુષો મળે. વાસ્તે વધારે લાભ થાય. તથા તીર્થે તીર્થંકર મહારાજો તથા ગણધર મહારાજો તથા મુનિ મહારાજો ઝ્યાં ઝ્યાં નિર્વાણ પદ પામ્યા છે, તે જગ્યો જોઈએ કે તે પુરુષો યાદ આવે, ને તેમના ગુણનું વર્ણન થાય; નેથી બુદ્ધિ શુદ્ધ થાય, વલી તે પુરુષો જેવી રીતે ગુણ પામ્યા, તે રસ્તો પકડવાની બુદ્ધિ થાય, ને સંસારથી ઉદાસીનતા થાય. ને આત્મતત્ત્વ સ્ખો-

લવાની બુદ્ધિ થાય. પરભાવ રમણ દૂર થાય. પોતાના આત્માનો ગુણ પ્રગટ કરવાનો ઉદ્યમ થાય. જેવી જેવી વિશુદ્ધિ થાય તેવો તેવો ઉદ્યમ કરે, અતિશય વિશુદ્ધિવાલા હુંગરનાં ગુફાઓ છે ત્યાં એકાંતે બેસી પોતાના આત્માની જડની વહેંચણ કરે. ભેદજ્ઞાન કરે. ધર્મધ્યાન શુક્લધ્યાનાદિક ધ્યાય, ને મ્હોટો લાભ ઉપાજે. બીજું પળ બુદ્ધિ શુદ્ધ થવાનું કારણ છે જે ઉત્તમ પુરુષના શરીરમાં જે પુદ્ગલ મળ્યા છે તે ઘણા ઉત્તમ મળ્યા છે. જેમકે ક્ષપકશ્રેણિ માંડવી હોય તો વજ્ર ઋષભનારાચ સંઘયણ જોડે. ૫ સંઘયણ વિના ઉત્તમ ધ્યાન કરી શકે નહિ. ત્યારે પુદ્ગલની પળ સહાય્યતા જોડે છે. તથા ઉત્તમ પુરુષ જેની મુક્તિ થવાની છે, એવા પુરુષના શરીરમાં જે ધ્યાનમાં વૃદ્ધિ થાય, એવા પુદ્ગલ મળ્યા છે તે પુરુષ તીર્થ સ્નાનમાં નિર્વાણ પામ્યા છે તેથી ત્યાં તે પુદ્ગલ વિચરત્યા છે તેથી ત્યાં સારા પુદ્ગલનો ભાગ ઘણો છે. ત્યાર પછી વલી ઘણો કાલ થઈ ગયો છે, તો પળ વધા પુદ્ગલ કંઈ જતા રહેતા નથી. તેથી તીર્થ સ્થાન ઉપર ભાગ્યશાલી જીવને સાર પુદ્ગલનો સ્પર્શ થાય છે, તો તેની બુદ્ધિ શુદ્ધ થાય છે તેમાં જે પુરુષને વધારે સારા પુદ્ગલનો સ્પર્શ થાય છે, તો વધારે બુદ્ધિ શુદ્ધ થાય છે. કોઈક ભાગ્યહીનને સારાની સ્પર્શના જ નથી થતી, ને નબલા સ્પર્શે છે તો તેના કર્મની ગતિ છે, પળ મુખ્યપણુ સારા પુદ્ગલનું છે. તેથી અનુક્રમે વધારે લાભ થવાનું કારણ જ યાત્રા છે. પોતાના ગામમાં જિનર્બાંબ હોય પળ આ કારણો વધાં નહિ મળે, માટે શાસ્ત્રકારે યાત્રા જવાનો લાભ દર્શાવ્યો છે, માટે યાત્રા જઈ આવાં સાધનો કરવાં તેથી મ્હોટો લાભ થાય.

૬૮ પ્રશ્ન:—સમાયિક, પૌષ્ઠ, પઢિક્કમણામાં આમૂષણ રાખે કે નહિ ?

ઉત્તર:—પંચાશકજીમાં સમાયિક વ્રતનો અધિકાર પાને ૧૮ મે છે. ત્યાં આમૂષણ ઉતારવાં કહ્યાં તેમ પૌષ્ઠનો અધિકાર પાને ૧૯-૨૦ મે છે ત્યાં પળ આમૂષણ ઉતારવાં કહ્યાં છે. વલી ભગવતીજીમાં છાપેલ વ્રતમાં પાના ૧૭૭ મે શંખજીનો અધિકાર છે, ત્યાં પળ આમૂષણ ઉતારી પૌષ્ઠ લીધા

છે, વલી બીજી રીતે પળ સમજવાનું છે કે, સમાયિક સંયુક્ત જે પૌષ્ઠ ક રે છે, તેમાં આહારનો પૌષ્ઠ દેશથી તથા સર્વથી છે. ને શરીરસત્કારાદિક પૌષ્ઠ સર્વથા કરવાનો કહ્યો છે. ઇટલે આભૂષણ કેમ કરીને રાખે !વલી તત્વાર્થમાં પળ પાને ૨૪૩ મે આભૂષણ પહેરી સમાયિક પૌષ્ઠ કરવો યોગ્ય નથી. સ્ત્રીઓ જે સ્વામીનો શૃંગાર પહેરે છે, જે કોઈ પળ વચ્ચે ઉતારતી નથી; તે શિવાયનો રાખે નહિ એમ સંભવ થાય છે.

૬૧ પ્રશ્ન:—કોઈક મુની સંયમથી ચૂક્યા છે તે પ્રવૃત્તિ કરી શકતા નથી, પળ શુદ્ધ પરુપણા કરે છે; તો તેમની પાસે ધર્મ સાંભલવો કે નહિ?

ઉત્તર:—શુદ્ધ પ્રરુપક ગુણ ઉપદેશમાલામાં બહુ વચ્ચાણ્યો છે, એવા પુરુષને શાસ્ત્રમાં સંવેગપક્ષી કહ્યા છે. શુદ્ધ પ્રરુપકપણું શ્રાવણું દુર્લભ છે. ને જેને તે ગુણ હોય તો તેમની પાસે સાંભલવું. તેનો વિનય પળ કરવો. કેટલાક કહે છે જે જેવા તેવા પાસે જઈએ પળ તેને વંદના કરીએ નહિ. એ કહેવું યોગ્ય નથી. કારણ જે જેની પાસે સાંભલવું છે ને જ્ઞાન લેવું છે, તો અવશ્ય તેને વંદન કરવું જોઈએ. ને વંદન કરવા યોગ્ય નહિ તો સાંભલવું પળ યોગ્ય નથી. પળ સંવેગપક્ષીની મુખ્ય પરીક્ષા ઇટલી જ છે કે બીજા ત્યાગી પુરુષ છે, રૂઢી રીતે સંયમ પાલે છે તે પુરુષની નિંદા નહિ કરે, ને ઊલટા તેમનું બહુમાન કરશે, તેમની સેવા ભક્તિ કરશે. તે મની સેવા ભક્તિની પ્રેરણા કરશે, કારણ જે પોતાથી સંયમ પલતું નથી, પળ પોતામાં સમક્તિ ગુણ રહ્યો છે, તેથી તે પોતાના દૂષણની નિંદા કરશે. ને પોતાથી અધિક સંયમ પાલે છે તેનું અવશ્ય બહુ માન કરશે. એવા ગુણવંતનો સ્વભાવિક ધર્મ છે. ને એવા પુરુષ છે તે શ્રાવકને સેવા યોગ્ય છે, હાલના કાલમાં બકુશકુશિલ સંયમ પળ છે માટે અલ્પ દૂષણ જોઈ મુનિપણું નિષેધવાથી મ્હોટું દૂષણ થાય, માટે શુદ્ધ પ્રરુપક ઉપર બહુ લક્ષ રાખવો. ગુણીની નિંદા થાય તો ફરી ગુણીનો યોગ મલવો દુર્લભ થાય. નિર્ગુણીની સાથે રાગ થાય તો ગુણી ઉપર દ્વેષ થાય, તો ફરી ધર્મ મેલવા દુર્લભ થાય. વાસ્તે પોતાના આત્માની સંભાલ રાખી શુદ્ધ પ્ર-

રૂપક જ છે તો તે જરૂર સેવવા યોગ્ય છે.

૪૦ પ્રશ્ન:—સાધુજી મહારાજ પાસે દીક્ષા લેવા આવે તો તેના માતા પિતાની આજ્ઞા લઈ દીક્ષા આપે કે કેમ ?

ઉત્તર:—માતા પિતાની આજ્ઞાથી દીક્ષા લેવાની મર્યાદા છે, પણ તે મર્યાદા અષ્ટકજીમાં હરિમદ્રસૂરિ મહારાજે દર્શાવી છે તેનો સાર નીચે મુજબ છે—દીક્ષા લેનાર પોતાના માતા પિતાને સમજાવીને આજ્ઞા માગે, ને માતા પિતા આજ્ઞા આપે તો તે ઉત્તમ છે; પણ માતાદિક આજ્ઞા ન આપે તો પોતે સાધુનો વેષ પહેરી ઘરમાં રહે ને આજ્ઞા માગે, એમ કેટલાએક દિવસ ઘરમાં રહે. તો પણ આજ્ઞા ન આપે ત્યાર પછી ઘરમાંથી ચાલી નીકળે. ગુરુ પાસે જઈ સંયમ લે. એ વિષે ત્યાં એવો પણ તર્ક કર્યો છે જે એવી રીતે ચાલ્યો જાય ત્યારે પાછલ માતા પિતા દુઃખી થાય તેનો દોષ દીક્ષા લેનારને લાગે. એ તર્કનો જવાબ એવો આપ્યો છે જે કોઈના માત પિતા રોગી છે ને સાથે પુત્ર પણ છે ને કંઈ ગામ જતા હોય એવામાં ઘણી માંદગી થઈ જવાથી પુત્ર ઔષધ લેવા જાય ને કદાપિ માતા પિતાદિકમાંથી કોઈનું મરણ થાય તો તેનો દોષ પુત્રને લાગતો નથી. તેમ માતા પિતાને સમજાવ્યા છતાં આજ્ઞા આપતા નથી, તો તે દીક્ષા લેનારને દોષ નથી. પુત્ર જેમ ઔષધ લેવા ગયો ને પિતા મરણ પામ્યા તો દોષ નથી, તેમ એ પુત્ર જાણે છે કે દીક્ષા લઈ જ્ઞાન મળીને આવીને માતા પિતાને સમજાવીશ. એવી ભાવનાથી જાય છે તેને દોષ નથી. એવી રીતનો અધિકાર અષ્ટકજીમાં પાને ૧૨ મે પચીસમા અષ્ટકજીમાં છે. તથા પંચ વસ્તુમાં પણ દીક્ષાનો અધિકાર ઘણો ચાલ્યો છે ત્યાં ઘણા તર્ક કર્યા છે, ત્યાં પણ એમજ કહેલું છે. એક પ્રશ્ન એવું છે જે માતા પિતા વૃદ્ધ છે ને પુત્ર દીક્ષા લે તો એના દયાના પ્રણામ શી રીતે રહ્યા ? તે વિશે ત્યાં જવાબ આપ્યો છે કે દીક્ષા લેનારને જગતમાં જેટલા જીવ છે તે બધા સાથે અનંતોકાલ ગયો. તેથી માતા પિતાનો સંબંધ બન્યો છે. ત્યારે એક માતા પિતાની દયા પાલે કે મવોમવના માતા પિતાની દયા પાલે ? એના ચિત્તમાં

તો ચૌદરાજલોકના જીવની દયા છે. તેમાં માતા પિતાની પળ દયા કરવા તૈયાર છે, પળ એના કહ્યા પ્રમાણે માતા પિતા કરતા નથી એટલે દયા શી રીતે પાલે ? બાકી એના ભાવ તો દયાનાજ છે. એ રીતે કેટલાંક પ્રશ્નો ચાલ્યાં છે તે પહેલા માગમાં જ પંચ વસ્તુમાં છે. હાલ પ્રત હાજર નથી તેથી પાનું લખ્યું નથી. આ અધિકાર જોતાં ગુરુને માતા પિતા વિગેરે દીક્ષા લેનારને રજા આપે ત્યારે જ દીક્ષા આપે એમ સંભવતું નથી. પણ દીક્ષા લેનારની પરીક્ષા તો કરે. તે સારુ પંચાશકજીમાં પાને ૩૩ મે દીક્ષા લેનાર સમવસરણની રચના કરે. ત્યાં પહેલી જગ્યા શુદ્ધ કરવા કાજો લે. પછી ગંધોદકથી હંટકાવ કરે. પછી સમવસરણમાં પ્રભુ પધરાવે. તથા પર્ષદાની પળ સમવસરણમાં રચના કરે. પછી દીક્ષા લેનારની આંખે પાટો બાંધી હાથમાં ફૂલ આપે તે ત્રણ વચ્ચે સમવસરણમાં નાંચે. તેમાંથી એક ફેરો પળ પહે તો દીક્ષા આપે, ને ત્રણે વચ્ચે બહાર પહે તો દીક્ષા ન આપે. એ અધિકાર પંચાશકજીમાં પાને ૩૪ મે છે. તથા પાને ૧૧૭ મે બીજો અધિકાર છે. તેમાં દીક્ષા લેનાર શ્રાવકની પડિમા વહન કરે. કારણ કે પડિમા વહન કરી હોય તેને દીક્ષા પાલવી કંઈ મુશ્કેલ પહે નહિ. વલી તેમાં કાલ વિલંબ થાય તે સારુ ગુરુની નજરમાં આવે તો છ મહિના સાથે ફેરવે. પછી યોગ્ય લાગે તો દીક્ષા આપે. વલી જીવ વિશેષ યોગ્ય હોય તો તુરત શિષ્યને દીક્ષા આપે એવી પળ રીત છે. વાસ્તે દીક્ષા આપવાનું કામ ગુરુની આધીનતામાં છે. ગુરુ મહારાજને જેમ યોગ્ય લાગે એમ કરી લે. પણ શ્રાવક વગર વિચારથી દીક્ષા આપનારની નિંદા કરે તો તે તેથી મહા દૂષણ ઉપાર્જન કરે. ગુરુની નિંદાનું મહા દૂષણ છે. ગુરુની ભક્તિ કરતાં સહજ ગુરુના શરીરની મલીનતા લાગવાથી અંગરૂહિત જીવ થયા છે. એ અધિકાર વાસુપૂજ્યરવામીના ચરિત્રમાં છે, માટે જેમ બને તેમ ગુરુ મહારાજનો અવર્ણવાદ બોલવો નહિ. ગુરુ લાભાલાભ જોઈ કામ કરી લે, તે આપણા સમજવામાં આવે નહિ.

૪૧ પ્રશ્ન:—શ્રાવક પ્રતિક્રમણ કરે છે; તે દરેક વસ્તુના હેતુ શું છે ?

उत्तरः—प्रतिक्रमण हेतुगर्भित ग्रंथ जयचंद्रसूरिजी कृत छे, तेना आंधारे तथा क्षमाकल्याण मुनिए हेतु दर्शाव्या छे तेने आंधारे लखुं छुं.

गुरु महाराज होय तो गुरु समीपे प्रतिक्रमण करवुं, ने ते न होय तो स्थापनाचार्य पासे करवुं. ते स्थापना दश प्रकारे कही छे तेमांथी जेनो योग बने ते स्थापवाने प्रथम नवकार मंत्र भणवो. कारण जे नवकार छे ते मंगलिक छे. सर्व मंगलमां मुख्य मंगल कह्युं छे. वास्ते नवकार मंत्र भणवो. पछी पंचिदिय भणवी. तेनुं कारण जे पंचिदियमां आचार्य महाराजना गुणनुं वर्णन छे तेवा आचार्यने स्थाप्या छे, ए हेतुए भणवी. पछी इरियावहि पडिक्कमवी. तेनुं कारण जे हरेक धर्मकरणी शुद्ध थइने करवी. ते इरियावहीमां पापनुं आलोववुं थाय तेथी शुद्ध थाय. बली जे पाप आलोवतां न शुद्ध थाय ते काउस्सगो शुद्ध थाय ते सारु काउस्सग करवो छे, पण ते काउस्सगना आगार राखवा जोइये. ते सारु तस्सउत्तरी अन्नत्थउससीएण भणवुं. पछी एक लोगस्सनो काउस्सग करवो. तेनुं कारण जे एक लोगस्समां चंदेसुनिम्मलयरा सुधी पच्चीशं श्वासो-श्वास थाय छे ते गणी शकाय नहि. तेथी लोगस्स गणवाथी प्रभुनुं ध्या-थाय नेतेकाल पण पूरो थाय. काउसग पारी पूरो लोगस कहेवो. तेनुं कारण जे सामायिक लेवुं तेमां पहेली देवनी वंदना करवी जोइए ते लोगसमां थइ जाय. पछी मुहपत्ति पडिलेहवानो आदेश गुरु पासे मागे. पछी मुहपत्ति पडिलेहवी. तेनुं कारण जे गुरुने वंदन करतां पांचे अंग एकठां थाय, तेमां कोइ जीव होय तेनी विराधना थाय माटे मुहपत्ति पडिलेहवाथी ते जीव होय तो दूर थाय. ते सारु मुहपत्ति पडिलेहवी. पछी सामायिक संदिसाहु ? एटले सामायिकनो आदेश आपो. पछी गुरु आदेश आपे. पछी बीजी वखत गुरु महाराजने कहे जे सामायिक ठाउं ? गुरु आदेश आपे. पछी मंगल अर्थे नवकार भणीने इच्छकारी भगवान् पसाय करी सामायिक दंडक उच्चारवोजी, पछी गुरु उच्चारवे. गुरु पासे व्रतनो उच्चार करवो तेथी गुरुनो विनय थाय छे, पछी गुरु

ન હોય તો શ્રાવકમાં વઢેરા હોય તે કરેમિમંતેનો પાઠ ઉચ્ચરાવે. હવે સામાયિક લેવાની તથા પ્રતિક્રમણ કરવાની રીત ઉમાં ઉમાં છે, બેઠાબેઠા પ્રતિક્રમણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત એક આંબીલનું શ્રાદ્ધજિતકલ્પમાં કહ્યું છે, વાસ્તે છતી શક્તિવાલાને બેઠાં બેઠાં કરવું એ યોગ્ય નથી. સંવારનું પણ પ્રતિક્રમણ કરવાની રીત ઉમાં ઉમાં છે. પઢિક્રમણા હેતુર્ગર્ભિત જોશો તો જણાશે. સામાયિક લીધા પછી સ્વાસમણ દેઙ્ગ બેસણેસંદિસાહુ ? એટલે બેસું ? ત્યારે ગુરુ આદેશ આપે છે. પાછો ફરી સ્વાસમણ દેઙ્ગ, બેસણે ઠાડું ? કહે છે એટલે બેસું છું. એથી પણ જણાય છે કે બેઠાં બેઠાં સામાયિક લેવાની આજ્ઞા હોય ત્યારે આ આદેશ લેવાની જરૂર નથી, પણ ડમો છે તેથી બેસવાની આજ્ઞા માગે છે. હવે બેસીને સઙ્ગાય ધ્યાન કરવું. તે સારુ સઙ્ગાય સંદિસાહુ એટલે સઙ્ગાય કરું ? ગુરુ કહે છે જે કર. ત્યારે પાછો વિશેષ વિનય જણાવવા કહે છે જે કરું છું. ત્યારે ગુરુ કહે જે કર. ત્યારબાદ ત્રણ નવકાર ગણવા. તેનું કારણ એટલું જ છે જે દરેક કામ મંગલિક કરીને કરવું, તે મંગલ કરવાને ત્રણ નવકાર ગણે. પછી સઙ્ગાય ધ્યાન કરે. હવે જેને પઢિક્રમણું કરવું હોય તો તે પઢિક્રમણામાં છઠો પચ્ચલ્લાણનો આવશ્યક છેલ્લો શ્રાવે તે વચ્ચે પચ્ચલ્લાણનો કાલ હોય નહિ તે સારુ મુહપત્તિનો આદેશ માગી મુહપત્તિ પઢિલેહે એટલે શરીરની શુદ્ધિ થાય એ મુહપત્તિ પલેવતી વચ્ચે સ્વાસમણું દેઙ્ગ. આદેશ માગી મુહપત્તિ પઢિલેહ વી, એવી રીતે સેનપ્રશ્નમાં કહ્યું છે, પછી દ્વાદશ વંદન કરે, કેમ કે પચ્ચલ્લાણ ગુરુ પાસે કરવું છે. ત્યારે તેમનો વિનય કરવો જોઈએ, તે વિન કરી ગુરુ પાસે પચ્ચલ્લાણ કરે. પછે ચાર થુઙ્ગ દેવવંદન કરે, કારણ જે હરકોઈ કાર્યમાં પ્રથમ દેવવંદન કરવું જોઈએ. દેવવંદનમાં પહેલી થુઙ્ગ અરિહંતની ભક્તિની કહે, બીજી થુઙ્ગમાં સર્વ અરિહંતની ભક્તિ થાય છે, ત્રીજી થુઙ્ગમાં જ્ઞાનની સ્તુતિ થાય, ચોથી થુઙ્ગ સમકિતદૃષ્ટિ દેવ શાસનનું રક્ષોપું કરે છે તેમને સંભારવા સારુ કહેવી, એવી રીતે હેતુ છે. નમુથ્યુળં કહી ચાર સ્વાસમણ દેઙ્ગ ચાર પુરુષને વંદન કરે છે. પહેલાં મગવાનું હું

ભગવંત તથા કોઈ ઠેકાણે ધર્માચાર્ય જેનાથી ધર્મ પામ્યા છે, તેને પળ ભ
 ગવાન્ વંદનમાં વંદન કરવું. માટે ભગવાનને વાંદતી તસ્રતે ભગવાન્ ત-
 થા ધર્માચાર્યને ઉપયોગમાં લેવા, આચાર્ય તથા ઉપાધ્યાય સાધું એ ચારેને
 વંદન કરવું. પછી ઇચ્છાકરી ભગવાન્ પસાય કરી સમસ્ત શ્રાવકને વાંદું?
 શ્રાવકને વાંદવા સારુ પઢિક્કમણા હેતુગર્ભિતમાં તથા ધર્મસંગ્રહમાં તથા
 જ્ઞાનવિમલસૂરિની કરેલી પઢિક્કમણાની વિધિની સજ્ઞાયમાં પળ છે. તે સ-
 જ્ઞાયમાલાની ચોપડીમાં પાને ૨૦૪ મે છે. વલી પ્રવૃત્તિ પળ કેટલેક ઠે-
 કાણે છે. એ રીતે વંદન કરી રહ્યા પછી દેવસિ પઢિક્કમણે ઠાઠું ? એટલે
 હવે દેવસિ પ્રતિક્રમણ શરુ કરું છું. દિવસના પાપનું સામાન્યપણે મિચ્છા
 મિદુક્કઠં દેવા દેવસિઅદુર્ગ્ગિતિઅ કહ્યા પછી કરેમિમંતે કહી એટલે પહેલો
 આવશ્યક શરુ થયો. તે પહેલો સામાયિક આવશ્યક છે તે વારંવાર કહે-
 વાની મતલબ એટલી છે જે પઢિક્કમણું કરવું છે તે સમતા પરિણામે રહી
 ને કરવું છે. વારંવાર કરેમિમંતે કહેવાથી સમતાની વૃદ્ધિ થાય છે. પછી
 દેવસિ અદ્યારોકઓ કહી તસ્સઉત્તરી કહી આઠ ગાથાનો કાઠસગ્ગ ક-
 રવો, તેનું કારણ જે આગલ પાપ આલોવવું છે. તે કાઠસસગ્ગમાં રહી સં-
 ભારી કાઠવું. તે સારુ કાઠસગ્ગ કરવો. પછી લોગસ કહેવો. એ બી-
 જો આવશ્યક છે, ચોવીસચ્છા નામે એટલે ચોવીસ પ્રમુના ગુણગ્રામ કર-
 વા છે, પછી મુહપત્તિ પઢિલેહવી. પછી ગુરુ આગલ પાપ આલોવવું છે તે
 ગુરુને વંદન કરવું જોડે. તે સારુ દ્વાદશાવ્રત વંદન કરવું, એ ત્રીજો આ-
 વશ્યક. પછી દેવસી આલોવવું કહિ, સામાન્ય રીતે આલોવવા રૂપ દે-
 વસિ અદ્યારોકઓ કહેવું, તે પછી ગમણાગમણ અઢાર પાપ સ્થાનક આ-
 લોવે. પછી વંદિતુ કહેવામાં મંગલ અર્થે પહેલો નવકાર મળવો, સમભાવ
 વધારવાને કરેમિમંતે કહેવી. સામાન્ય આલોવવા રૂપ દેવસિ અદ્યારોક-
 ઓ કહેવો. પછી વિસ્તારે પાપ આલોવવા વંદિતુ કહે. તે ચોથો આવશ્યક.
 સમતા પરિણામથી સ્થિરતાએ કહેવું, જે જે અતિચાર આવે તેમાં દૂષણ
 લાગ્યું હોય તો તેની નિંદા કરવી. મહા વૈરાગ્યભાવ લાવીને પાપનું આ

लोववुं, ते वंदितु कही रह्या पछी जेम राजाने अरज करी जाय, त्यारे सलाम करी जाय, तेम गुरु आगल पाप आलोववुं माटे वंदन करवुं जो इए तेथी वंदन करी अभुडीओ अभ्यंतर खमाववो. तेमां गुरुने खमाव्या पछी जे पाप आलोववाथी शुद्ध न थाय ते काउस्सगगथी शुद्ध थाय. ते काउस्सगग करवो. ते गुरुने वांदीने करवो जोइए. ते सारु गुरुने वंदन करवुं. पछी सर्वने खमाववा. आयरिय उवइझाय कही समभावनी वृद्धि करवां, करेमिभंते कहि, जो मे देवसी अइयारोकओ कहेवो. पाप निं द्या पछी काउस्सगगना अगारादिक सारु तस्सउत्तरी कहीने चारित्राचार नी विशुद्धि सारु बे लोगस्सनो काउस्सगग करवो, ए पांचमो आवश्यक, ते काउस्सगग पारी प्रभु स्तवना करवा सारु एक लोगस्स प्रगट कहेवो. सव्वलोए कही समकितनी शुद्धिने अर्थे एक लोगस्सनो काउस्सगग करवो. तथा पुख्खरवरदी कही एक लोगस्सनो काउस्सगग ज्ञाननी विशुद्धि सारु करवो. इहां शंका थरो जे चारित्रनी शुद्धिनो बे लोगस्सनो केम? ते सारु त्यां कहेवुं छे जे चारित्राचारमां वधारे दूषण लागे तेथी बे लोगस्सनो काउसगग ज्ञानीए कह्यो छे. पछी सिद्धाणं बुद्धाणं कहि, श्रुतदेवता आराधवा एक नवकारनो काउस्सगग करवो. तेनुं कारण जे श्रुतज्ञानथी सर्व धर्म जणाय छे तथा वर्त्तीय छे; तो श्रुतदेवतानीं सहाय्यताथी श्रुतधर्मनी वृद्धि थाय. मल्लवादिजीने कोइ गुरुनो योग नहि हतो पण श्रुतदेवतानुं आराधन करयुं तेथी श्रुतदेवता प्रसन्न थया तो बोधनी साथे जय मेलव्यो. बौधलोकोने देश बहार काढ्या. वारते श्रुतदेवतानो काउस्सगग करी थोय कहेवी. पछी पाछा क्षेत्रदेवता आराधवा एक नवकारनो काउस्सगग करवो. तेनुं कारण जे जेना क्षेत्रमां रहेवुं ते क्षेत्रदेवता प्रतिकूल होय तो धर्म आराधनमां विघ्न थाय. वास्ते निर्विघ्नपणे धर्म आराधन करवा सारु एक काउसगग तथा थोय कहेवी. ए अधिकार आवश्यक सूत्रमां काउसगग निर्युक्तिमां कह्यो छे. वली भत्तपच्चत्तकाण पयत्तामां कहुं छे जे मुनि संथारो करे ते वखते आखो संघ क्षेत्रदेवतानो काउसगग करे.

કારણ જે અનશન કરનાર મુનિને કોઈ દેવતા ઉપસર્ગ કરે નહિ. તેમજ
 હ્રાં પળ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રે કરી મોક્ષમાર્ગના સાધક પુરુષનાં દુરિત
 હરવાને કહેવું છે. તે શ્રાવા મુનિની મક્તિ છે, વાસ્તે કરવા યોગ્ય છે.
 પછી મંગલાર્થે નવકાર મળી મુહપત્તિ પહિલેહવી. ને છઠ્ઠા આવશ્યકમાં
 પચ્ચલ્લાણ કરવું છે તે સારુ ગુરુને વંદન કરવું. હવે અવસર થઈ જવા
 સારુ પલ્લાણ પહેલું કર્યું છે, ઇટલે ફરી કરવું નથી. એ છ આવશ્યક
 થઈ રહ્યા તેની પ્રસન્નતા થઈ તેથી દેવની સ્તુતિ રૂપ નમોસ્તુવર્દ્ધમાનાય,
 નમુધ્યુગં સ્તવન કહેવું. પછી ૧૭૦ જિનને વાંદવા રૂપ વરકનક કહેવા.
 સ્ત્રીયોને પૂર્વેનું મળવાની મના છે. તેથી સ્ત્રીઓ સંસારદાવા કહે. પછી
 મળવાનું પ્રમુખ વાંદે. પછી શ્રદ્ધાદ્વીપના સર્વ મુનિને નમસ્કાર કરવા અ-
 ઢ્ઠાઈજ્ઞેસુ કહેવા, પછી કંઈ દિવસ સંબંધી પાપ રહ્યું હોય તે સારુ દેવસિ
 પ્રાયશ્ચિત્તનો ચાર લોગસનો કાઠસગ્ગ કરવો. કાઠસગ્ગ કરી લોગસ
 કહી સઙ્ગાયનો આદેશ લઈ સઙ્ગાય ધ્યાન કરવું. હ્રાં સુધીના હેતુ ત્યાં
 દર્શાવ્યા છે તે લખ્યા છે. રાઈપહિલ્લમળામાં પહેલો કુસુમિણ દુસુમિણ ઉ-
 ઢ્ઠાવણિયં રાઈય પાઅચ્છિત્તવિસોહણત્થનો ચાર લોગસનો કાઠસગ્ગ ક-
 રવો શરુ થાય છે. તેનો હેતુ એવો છે જે સ્વપ્નના દોષ નિવારણ કરવાને. વલી
 જો નિદ્રામાં, સ્વપ્નમાં ચોથાવ્રતાદિકમાં દૂષણ લાગ્યું હોય તો ૧૦૮ શ્વા-
 સોશ્વાસનો કાઠસગ્ગ કરવો કહ્યો છે. માટે સાગર વર ગંભીરા સુધી
 લોગસ ગણવો. પછી મરહેસરની સઙ્ગાય કહેવામાં આવે છે, તે ઉત્તમ
 પુરુષનાં નામ સ્મરણ કરવા માટે છે. તથા કાઠસગ્ગ એક લોગસનો ચા-
 રિત્ર વિશુદ્ધિ અર્થે રાત્રિએ દૂષણ થોડાં લાગ્યાં હોય તેથી કરવો. પછી દર્શનની
 વિશુદ્ધિ સારુ એક લોગસનો કાઠસગ્ગ તથા જ્ઞાનની વિશુદ્ધિ સારુ આઠ
 ગાથાનો કાઠસગ્ગ કરવો ને તેમાં જે વ્રતમાં દૂષણ લાગ્યાં હોય, તે સંભારી
 કાઢવાં. આ કાઠસગ્ગો વંદિત્તુ કહેતાં પહેલાં કરવાના આવે છે તેનું કાર-
 ણ ઇટલું જ છે જે પહેલી એ ક્રિયા થાય તો નિદ્રા વધારે મુક્ત થાય,
 તો પાપ બરાબર શ્વાલોવવામાં આવે, માટે રાઈ પહિલ્લમળામાં પહેલો આવે

છે. વંદિતુ પછી કાઠસગ્ગ કરવો છે. તેમાં તપની ભાવના ભાવવી છે તે માથે જે હે ચેતન ! તું તપશ્ચર્યા કર. ભગવંતે છમાસી તપ કરી ઘણાં કર્મ નાશ કર્યાં છે, તેમ તું પણ ચેતન ! છમાસી તપ કર. તે ન બની શકે તો એક ઉપવાસ ઓછો કર, તેમ નહિ બને તો બે ઉપવાસ ઓછા કર, તેમ ન બને તો ત્રણ ઉપવાસ ઓછા કર. એમ ઓગણત્રીશ ઉપવાસ ઓછા કરતાં સુધી અનુક્રમે આવવું. પછી પાંચ માસ કર. તે ન બને તો પાછું એક ઉપવાસથી ઓગણત્રીશ ઉપવાસ સુધી, ઓછા કરતા જવા. પછી ચાર માસ કર. તે ન બને તો એક ઉપવાસથી ઓગણત્રીશ ઉપવાસ સુધી ઓછા કરવા. પછી ત્રણ માસ કર કહેવું. પાછું એકથી ઓગણત્રીશ સુધી ઓછા કરવા. પછી બે માસ પછી પાછા એકથી ઓગણત્રીશ ઉપવાસ સુધી ઓછા કરવા. પછી એક માસના ઉપવાસ કર, પછી તે ન બને તો એક ઉપવાસ ઓછો કર. તે ન બને તો બે ઉપવાસ ઓછા કર. એમ તેર ઉપવાસ ઓછા કરવાના ભાવવા. પછી હે ચેતન ! ચોત્રીશ ભક્તનો ત્યાગ કર. તે ન બને તો વત્રીશ ભક્તનો ત્યાગ કર. તે ન બને તો અઢાવીશ ભક્તનો ત્યાગ કર, તે ન બને તો છઠ્ઠીશ ભક્તનો ત્યાગ કર. તે ન બને તો ચોવીશ ભક્તનો ત્યાગ કર. એમ બે બે ભક્ત ઓછા કરતાં જવા. છેવટ ચોથ ભક્તના ત્યાગ સુધી આવવું. પછી તે ન બને તો આંબિલ કર, તે ન બને તો નીવી કર, તે ન બને તો એકાસણું કર. તે ન બને તો બેસણું કર. તે ન બને તો પુરિમદ્ધ કર. તે ન બને તો સાઢ્ઢપોરશી કર. તે ન બને તો પોરશી કર. તે ન બને તો નવકારશી કર. એવી રીતે ચિંતવવું. જે તપ કરવો હોય ત્યાં અટકવું. એવી રીતે કાઠસગ્ગ કરવા પછી પારી લોગસસ કહી, મુહપત્તિ પહિલેહવી. વંદન કરી તીર્થવંદન કરી, પન્ચલ્લાણ કરી, વિશાલલોચન પ્રમોદ અર્થે કહેવું. પછી ચાર થુદ્દેવ વંદન કરવું. પછી ભગવાન્ પ્રમુખ વાંદીને અઢ્ઢાઢ્ઢેસુ સ્વામી જો પૌષ્ઠ પહેલો લીધો હોય તો બહુવેલ પ્રમુખના આદેશ લે. આ મુજબના હેતુ મ્હારા સમજવામાં આવ્યા તે લખ્યા છે. સ્વામતી વચ્ચે હાથ નીચે મૂકવો

છે, તે ગુરુના ચરણ ઉપર મૂકીએ છીએ એમ ભાવવું. સ્થાપના કરતી વખતે હાથ સ્થાપના તરફ રાखीએ છે તેનો હેતુ જે આ સ્થાપનાચાર્ય સ્થાપું છું, વંદન કરતી વખતે મુહપત્તિએ બે હાથનાં દશ આંગળાં અડાડી મસ્તકે અડાડવાં. તેનો હેતુ જે ગુરુના પગની રજ માથે ચઢાવું છું. એ સર્વ વિનય છે. ને વીતરાગનો ધર્મ વિનયમય છે, વાસ્તે જેમ બને તેમ મ્હોટાનો વિનય કરવો. વિનયથી જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રની વૃદ્ધિ થાય છે.

પ્રશ્ન:—૪૨ પ્રતિક્રમણ કઈ વખતે કરવું ?

ઉત્તર:—બે સંધ્યાએ પ્રતિક્રમણ કરવું. સાંજનું પ્રતિક્રમણ કરતાં અર્ધો સૂર્ય બહાર હોય તે વખતે વંદિતુ કહેવું એ રીત છે, ને તે કરતાં મોડું વહેલું કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત જ્ઞાનવિમલસૂરિની કરેલી સદ્દેશ્યાયામાં કહ્યું છે, વલી કોઈ કારણસર અપવાદે તો, દેવસી પડિક્કમણું વહેલું કરે તો બપોરના બાર વાગ્યા પછી, ને મોડું કરે તો રાત્રીના બાર વાગ્યા સુધી. રાઈ પડિક્કમણું વહેલું કરે તો રાત્રીના બાર વાગ્યા પછી, ને મોડું કરે તો બપોરના બાર વાગ્યા સુધી. એ રીતે પડિક્કમણાહેતુગર્ભીતમાં કહ્યું છે. તેનું કારણ એ છે જે કંઈ કામમાં ધુંચવાયો તો એ બદલે પડિક્કમણું રહે નહિ, ને જીવનો સ્વભાવ એવો છે જે એક દિવસ ત્રૂટક પડયું તો પછી ઘણા દિવસનું પડિક્કમણું જાય ને પ્રમાદ વધી જાય. માટે અપવાદે આ કાલ બતાવ્યો, પણ બનતાં સુધી કાલે જ કરવું એ મર્યાદા છે. હરિભદ્ર-સૂરિ મહારાજે પંચાશકમાં કહ્યું છે જૈ-કાલે સ્થેતી કરે તો સફળ થાય, પણ અકાલે સ્થેતી કરે તે સફળ થાય નહિ. તેમ અકાલે ક્રિયા કરવી તે તેવી છે. વાસ્તે બનતાં સુધી જે જે ધર્મકરણી પ્રભુએ કહી છે, તે તે શ્રવસરે કરવી.

પ્રશ્ન:—૭૩ પડિક્કમણામાં છ આવશ્યકમાં કયા કયા આચારની શુદ્ધિ થાય છે. ?

ઉત્તર:—સામાયિક આવશ્યકે તથા પ્રતિક્રમણ આવશ્યકે તથા કાઠસ-ગ્ગ આવશ્યકે ચારિત્રાચારની વિશુદ્ધિ થાય. કેમ કે સામાયિક લેવાથી

સાવચ જે પાપ તેનો ત્યાગ થાય છે, તેથી ચારિત્રની વિશુદ્ધિ થાય છે. પઢિક્કમણામાં પાપની નિંદા ગર્હા કરવાથી અતિચારની વિશુદ્ધિ થાય છે. તેથી ચારિત્રની વિશુદ્ધિ થાય છે. કાઠસગ્ગ કરવાથી કાયાનું વોસિરાવવું થાય છે. એક આત્માને વિશે ઉપયોગ સ્થપાય છે, તેથી સમભાવ વૃદ્ધિ પામે છે. પ્રમુના ગુણમાં એકાગ્રતા થાય છે, તે જ ચારિત્ર છે, વાસ્તે ચારિત્રાચારની શુદ્ધિ થાય છે. ચઠવીસથો એટલે લોગસસથી દર્શનાચારની વિશુદ્ધિ થાય છે. પચ્ચસ્સાણ આવશ્યકથી તપાચારની વિશુદ્ધિ થાય છે, ને વંદન આવશ્યકથી જ્ઞાનાચારની વિશુદ્ધિ થાય છે. કારણ જે ગુરુનો વિનય કરવો એ જ્ઞાનનો આચાર છે ને છપ્પ આવશ્યકમાં વીર્ય ફોરવવું છે, વાસ્તે વીર્યાચારની શુદ્ધિ થાય છે, સદાકાલ સંસારમા વીર્ય ફોરવી રહ્યો છે, તે બલવીર્ય છે. ધર્મમાં વીર્ય શ્રાવકને ફોરવવું. તે શ્રાવકને બાલપંડિત વીર્ય કહ્યું છે ને મુનિ આરાધકપણે વર્તે છે, તે પંડિતવીર્ય છે. એ રીતે છપ્પ આવશ્યકે પાંચે આચારની વિશુદ્ધિ થાય છે.

પ્રશ્ન:—૭૪ જ્ઞાન મળવાથી વા, સાંમલ્યાથી વા, વાંચવાથી શું લાભ થાય ?

ઉત્તર:—જ્ઞાન બે પ્રકારનું છે, એક બાહ્ય ને એક આમ્યંતર. તેમાં જે બાહ્યજ્ઞાન તે સંસારના વેપાર રોજગાર ધન પેદા કરવું. કલા કુશલપણું, વિષય સેવવા એ બાબતનું જે જ્ઞાન તે આત્માને હિત કરતા નથી. સંસાર વધારવાનું કારણ છે. અને સ્વર્ગનું સ્વરૂપ નરકનું સ્વરૂપ જાણવું. તેથી વસ્તુબોધ થાય છે. તથા ઉત્તમ પુરુષનાં ચરિત્રો સાંમલવાં તથા શ્રાવકના મુનિના બાહ્યના વ્રત અધિકાર જાણવા, તે પણ બાહ્યજ્ઞાન છે, પણ અંતરમાં ગુણ થવાનું કારણ છે. કેમકે ઉત્તમ પુરુષોએ જે જે માર્ગે અંતરંગજ્ઞાન મેલવી આત્મા નિર્મલ કર્યો તેમ કરવાને અવલંબન છે. વલી અંતરંગ વિશુદ્ધિનાં કારણ છે. બાહ્યથી ત્યાગ થયેલી વસ્તુનો અભ્યાસ પડવાથી તેના ઉપર ઈચ્છા જતી નથી. એ હાહ્યા માણસના અનુભવ ગમ્ય છે. એમ થવાથી તે ચીજો સંબંધી વિકલ્પ ટલી જાય છે. તો આત્માની નિર્વિકલ્પ

દશા જાગે છે. વલી વ્રતોથી સંસાર સંબંધ છૂટી જાય છે. તો તે સંબંધી કારણો નાશ પામે છે. તેથી તેના વિકલ્પો પણ નાશ પામે છે. વલી હિંસા અસત્ય ભાષણ પ્રમુખનો ત્યાગ થાય છે. ત્યારે કોઈ જીવ સાથે ક્લેશ વિકલ્પ પણ થાય નહિ, વાસ્તે એ બાહ્યજ્ઞાનથી વ્રતાદિક રૂઢી રીતે પાલે તો આવા અંતરંગ ગુણનું કારણ થાય. હવે બીજું અંતરજ્ઞાન તે આત્મા શું પદાર્થ છે ? આ શરીર દેશાય છે તે શું પદાર્થ છે ? એ શરીરાદિકની પ્રાપ્તિ શાથી થાય છે ? આ વર્ત્તના થાય છે તે સ્વભાવિક છે કે વિભાવિક છે ? આત્મા નિત્ય છે કે અનિત્ય છે ? કે એ દ્રવ્યના શું ધર્મ રહ્યા છે ? છપ દ્રવ્યના શું શું ગુણ પર્યાય છે ? નિશ્ચય સ્વરૂપ શું છે ? વ્યવહાર સ્વરૂપ શું છે ? આત્માને કરવા યોગ્ય તથા ન કરવા યોગ્ય શું છે ? ચેતનધર્મ તથા જડધર્મ તે શું ? કૃત્રિમ સ્વરૂપ તે શું ? સ્વભાવિક આનંદ તે શું ? વિભાવિક આનંદ તે શું ? આદિ સ્વપર સ્વરૂપનો બોધ એ બોધ થવાથી થાય. પછી એકાંતે બેસી પોતાના આત્માના સ્વરૂપમાં સ્થિર ચિત્ત કરી બાહ્યપ્રવૃત્તિ ઉદ્યોગ સ્વશેડી એક આત્મજ્ઞાનમાં લીનતા કરે. પ્રથમ શ્રુતજ્ઞાનના બલે પોતાના આત્માના દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવ વિચારે જે દ્રવ્યથી આત્મા દ્રવ્ય એક પદાર્થ છે. દ્રવ્ય કોને કહિયે ? જેનો ત્રણ કાલમાં વિનાશ નથી. જે વિનાશી દ્રવ્ય છે, તે ઉપચરિત દ્રવ્ય છે. વલી દ્રવ્ય કોને કહિયે ? ગુણ પર્યાય યુક્ત તે દ્રવ્ય કહિયે. તે આત્મદ્રવ્ય જાણે તે ક્ષેત્રથી અસંખ્યાત પ્રદેશમય છે. કુંથુવામાં કુંથુવા જેટલા ક્ષેત્રમાં રહે છે તે જુગલિઆનાં ત્રણ ગાડનાં શરીર છે, તેમાં તે પ્રમાણે વિસ્તારે રહે છે, વલી કેવલજ્ઞાની મહારાજ કેવલ સમુદ્ધાત કરે છે ત્યારે આજ્ઞા ચૌદરાજ લોકમાં આત્મપ્રદેશ વિસ્તારે છે. ત્યારે આજ્ઞા લોક પ્રમાણે ક્ષેત્ર છે, કાલથી અનાદિકાલની છે તે કોઈ દિવસ અંત થવાનો નથી, તેથી અનંત કહિયે. ભાવથી અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત ચારિત્ર, અનંત વીર્ય, અવ્યાબાધ સુખમય, અગમ, અગોચર, અલક્ષ્ય એ આદિ અનંત ગુણ. તે આત્માનો ભાવ છે. આજ્ઞા ભાવ જાણીને આત્મા પરમાત્માથી ચિત્ત સ્વ-

(૧૩૮)

શૈલ્પી ભાવે જે, ધન કુટુંબાદિક જે પદાર્થ છે તે મ્હારા નથી. આ શરીર છે તે મ્હારું નથી કારણ જે મ્હારી વસ્તુ છે તે વિનાશ પામતી નથી. મ્હારાથી જૂદી થાય નહિ. ને આ શરીર તો વિનાશ પામે છે. મ્હારો ને એનો સ્વભાવ જૂદો છે. એ શરીર તે પુદ્ગલ પદાર્થ છે. પુદ્ગલના દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવ ન્યારા છે. પુદ્ગલ દ્રવ્ય તે પરમાણું છે, ને તેવા અનંતા પરમાણું મલીને જે પદાર્થ થયો છે. તેને સ્કંધ કહેવાય છે. તેનું આ શરીર બન્યું છે. એવા જ સ્કંધ છે, તે વિસ્તરીને પાછા પરમાણું થઈ જાય છે. વલી એમાં જડતા સ્વભાવ છે તેથી મ્હારા દ્રવ્ય ને શરીરના દ્રવ્ય ન્યારા છે. વલી ક્ષેત્ર જેટલું મ્હોટું શરીર છે વા સ્કંધ છે, તેટલું ક્ષેત્ર અવકાશી રહે છે. પરમાણું છે તે એક આકાશ પ્રદેશ અવગાહીને રહે છે માટે આત્માનું ને પુદ્ગલનું ક્ષેત્ર ન્યારું છે. કાલથી પરમાણું અનાદિ અનંત છે શરીરાદિ સ્કંધ સાદિસાંત છે. એટલે આદિ પળ છે ને અંત પળ છે. ભાવથી અચેતન એટલે જડભાવ વર્ણ ગંધ રસ સ્પર્શમય છે તો ભાવથી પળ આત્માના ગુણથી શરીર જે પુદ્ગલ દ્રવ્ય તેનો ભાવ ન્યારો છે. એવી રીતે, પુદ્ગલ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ જાણે છે, પોતે જડભાવથી ન્યારો થાય છે. એમ જ ચારે નિષ્કેપાણે વિચારે. નામથી જીવ વા આત્મા એવું નામ છે. જીવ ને સ્થાપના નિષ્કેપો તે જીવ એવા અક્ષર લખવા વા, મૂર્તિ બનાવવી તે. દ્રવ્ય નિષ્કેપો તે અસંખ્યાત પ્રદેશમય--એ ત્રણ નિષ્કેપા તો વ્યવહાર છે. ભાવ નિષ્કેપે આત્માનું અરૂપિ સ્વરૂપ, અવ્યાબાધ સ્વરૂપ, અક્ષય સ્વરૂપ, સર્વ વસ્તુ જાણવા દેખવાનો સ્વભાવ એવો આત્માનો સ્વભાવ જાણે છે. જે જે પુદ્ગલ-દશાની પ્રવૃત્તિ મનનું ચિંતવન બની રહ્યું છે, તે મ્હારા સ્વભાવનું નથી. એવું નિર્ધાર થવાથી જે જે જડ પ્રવૃત્તિ તેના ઉપર ઉદાસીન વૃત્તિ થાય. હાં શંકા થશે કે ઉદાસીનવૃત્તિને વૈરાગ્ય તે જૂદો છે ? તે વિષે સમજવું કે શાસ્ત્રમાં વૈરાગ્ય કોને કહે છે ? જે પરવસ્તુ ઉપર ભાવ જાય છે તેને પાછા વાલી પોતાનું મન ખસેડે છે તેને ઉદાસિન વૃત્તિ થાય તો કેમકે ચિંતવન કરવું પડતું નથી. કેમકે જે જે વસ્તુથી ઉદાસવૃત્તિ થઈ

તેના ઉપર મન જતું નથી માટે ન્યાય છે. આવા વિચાર કરી આત્મસ્વરૂપ અનુભવ ગમ્ય છે. એટલે સહજે તેની બાહ્યદશા ઉપર ચિત્ત પ્રવૃત્તિ જતી નથી, માત્ર પોતાના સ્વરૂપમાં મગ્ન થાય છે. સુખ દુઃખ સમાન માને છે. એની એ વસ્તુ માનતો જ નથી. સુખ દુઃખ ભોગવવાની તો ચિત્તવૃત્તિ હોય જ. કેમ કે પોતાના સ્વભામાં જ મગ્ન થઈ રહ્યા છે. વિષયની તો સ્વપ્નમાં પળ ઇચ્છા નથી. એ કર્મ સંયોગ આ શરીરમાં રહ્યો છે તેને આધારે જો-
 ઇયે ત નિરવધ વસ્તુ અવસરે મળી તો પળ આનંદ છે. તે નહિ મળી તો પળ આનંદ છે. જેમકે ઋષભદેવસ્વામીને વર્ષ દિવસ સુધી શુદ્ધમાન આ-
 હાર ન મળ્યો તો પળ પોતાને વિકલ્પ નથી ને સમભાવમાં વર્તી તેથી તે પળ ગણાયો. તેમ જ ઉદાસીન વૃત્તિવાળા થાય છે તે તો પોતાના સ્વરૂ-
 પને પોતાની વસ્તુ માને છે. તેમાં જેટલી કસર છે તેટલી તેટલી પુદ્ગ-
 લભાવની પ્રવૃત્તિ કરે છે, પળ તેમાં કોઈ પળ પરભાવની ઇચ્છા નથી, ને જો ઇચ્છા થાય છે, ત્યાંથી વૈરાગ્ય કરી પાછું મન વાલે છે એમ કરતાં વધારે વિશુદ્ધ થાય છે ત્યારે તે વસ્તુ ઉપરથી ઉદાસિનતા ભાવ થાય છે. વલી પોતાને કેટલી હદ પ્રાપ્ત થઈ છે તે જોવા સારુ પ્રમુખીએ સાતે નયે સ્વરૂપ બતાવ્યું છે, ને સાત નયના જ્ઞાનથી બાહ્યપ્રવૃત્તિનું અંતરંગ વૃત્તિનું જ્ઞાન થાય છે, તેથી પોતાનું સ્વરૂપ વિચારે છે, તેમાં પળ પોતાનું સ્વરૂપ ભાસન થાય છે. તે અનુજોગ-
 દ્વાર સૂત્રની છાપેલી પ્રતમાં પાને ૬૨૮-૫૨૮-૪૧ મે છે ત્યાંથી જોઈ લેવું. ઇહાં સહજ તેનાં નામ લખું છું. સાત નય તે નૈગમનય, સંગ્રહનય, વ્ય-
 વહારનય, ઋજુસૂત્રનય, શબ્દનય, સમમિરૂઢનય, એવંમૂતનય, એ. સાત નય છે. તેમાં એક એક નયનો વિષય વિશુદ્ધ છે. નૈગમથી સંગ્રહ, સંગ્ર-
 હથી વ્યવહાર, વ્યવહારથી ઋજુસૂત્ર, ઋજુસૂત્રથી શબ્દ, શબ્દથી સમમિરૂઢ તેથી એવંમૂતનય છે તે પૂર્ણ વસ્તુને માનનાર છે. તેમ આત્માની પ્રવૃત્તિ સં-
 પૂર્ણ ગુણ પ્રગટ થાય ત્યારે એવંમૂતનય ધર્મ માને. ત્યાં સુધી જે જે પોતાની કસર છે તેથી મુક્ત થઈ આત્માનું શુદ્ધ સ્વરૂપ પ્રાપ્ત કરવાનું ભાવે. જેમ જેમ અંતરંગમાં સ્થિરતા કરવા અભ્યાસ કરે. તેમ તેમ ક્ષયોપશમભાવ વૃ-

દ્વિ પામે તેમ જ્ઞાન વિશુદ્ધ થાય. નવતત્ત્વનું સ્વરૂપ વિચારે તેમાં છાંડવા આદરવા યોગ્ય પદાર્થનું સ્વરૂપ વિચારે, આઠકર્મનો વિચાર કરે. તેના સત્તા બંધ ઉદય ઉદિરણાનું સ્વરૂપ વિચારે. નવ અનુજોગથી આત્માનું સ્વરૂપ વિચારે. સંતપય તે આત્મ પદ છે તે છતું છે. એ કૃત્રિમ વસ્તુ નથી. દ્રવ્ય પ્રમાણમાં વિચારે જે જીવ અનંતા છે તે સત્તાએ તુલ્ય છે. પોત પોતાના સ્વભાવે ન્યારા છે. ક્ષેત્ર વિચારમાં જ્યાં સુધી શરીરમાં રહ્યો છે, ત્યાં સુધી શરીર પ્રમાણે છે. જ્યારે શરીરથી ન્યારો થાય છે, ત્યારે જે અવગાહન હોય તે પ્રમાણે તેનો ત્રીજો ભાગ સંકોચી સિદ્ધમાં રહે છે. તે પ્રમાણે આકાશ પ્રદેશની સ્પર્શના કંઈક અધિક છે. કાલથી અનાદિ કાલનો છે ને જે જે સિદ્ધ પામે છે ત્યારે સંસારનો અંત થાય છે ને સદા સિદ્ધમાં રહે છે. અભવિ જીવ અનાદિ અનંત સંસારમાં જ રહે છે. અંતરંગ વિચારતાં જીવનો અજીવ થવાનો નથી, ને પુદ્ગલ સંગમાં રહ્યો છે ત્યાં સુધી પુદ્ગલનાં રૂપ અનેક બને છે, પણ વસ્તુપણે રૂપ પલટાતું નથી. ભાગ વિચારતાં સર્વે જીવ અનંતા છે, તેને અનંતમે ભાગે હું છું. ભાવ વિચારતાં પાંચ ભાવ છે, તેમાં ઉદયિકભાવ તેના એકવીશ ભેદ છે તે કર્મ સંયોગે છે તેનાં નામ. અજ્ઞાનપણું જેથી પોતાના આત્મ સ્વરૂપથી ભૂલી પર જે પુદ્ગલિક પદાર્થ ઉપર મહારાપણાનો મમત્વભાવ બની ગયો છે, એ પહેલો ભેદ. બીજો ભેદ અસિદ્ધતા તે આત્મા સત્તાએ સિદ્ધ સ્વભાવ છે. તે અવરાઈ જવાથી અસિદ્ધતા થઈ છે. ત્રીજો ભેદ જે અસયમપણું આત્મસ્વભાવમાં સમભાવમય રહેવું તે છોડી વિષયાદિકમાં રાગ દ્વેષની પરિણતી બની તેથી ધન શરીરમાં કુટુંબાદિકમાં મૂર્છિતપણું બન્યું છે, તે છયે લેશ્યાના છ ભેદ તેમાં પહેલી કૃષ્ણલેશ્યા તે કર્મ સંયોગે માઠા પ્રણામનું થવું. જેમ કે હાથે લેશ્યાવાલા જાંબુ खावा गया છે, તેમાં કૃષ્ણલેશ્યાવાલાએ કહ્યું જે આ જ્ઞાન કાપી નાંખો, જે પછી જાંબુ खाइए, એવા દુષ્ટ પ્રણામ તે કૃષ્ણલેશ્યા. નીલલેશ્યાવાલા કહે જે એ વૃક્ષની ઢાલો કાપો. એવા પ્રણામ તે નીલલેશ્યા. કાપોતલેશ્યાવાલો કહે જે જે ઢાલે જાંબુ છે તે કાપો એ કાપોતલેશ્યા ને તે-

જુલેશાવાલો કહે છે જે ઢાલો કાપવાનું શું કામ છે? ફક્ત જાંબુવાલી ઢાલીઓ કાપો, એવા પ્રણામ તે તેજુલેશા. પદ્મલેશાવાલો કહે જે ફક્ત જાંબુ તોડો એવા પ્રણામ તે પદ્મલેશા. શુક્લેશાવાલા કહે જે નીચે પડેલાં જાંબુ ટ્રાઓ, જાડને શું કરવા અડકવું પડે? એવા પ્રણામ તે શુક્લેશા. એવી રીતે છ જાતના પ્રણામ કર્મ સંજોગે થાય છે તે છ એ ભેદ. કષાય તે ક્રોધ—માન—માયા—લોભ. ચાર ગતિ તે મનુષ્ય, દેવતા, તિર્થંચ, નારકી. ત્રણ વેદ તે સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ, નપુંસકવેદ, એ ત્રણ વેદ અને મિથ્યાત્વ તે વિપરીત બુદ્ધિ, સ્વરૂપને ભૂલી વિપરીત પરમુખમાં લીનતા. આ એકવીસ ભેદ કર્મ ઉદયથી બને છે, એમ માની જે જે વસ્તુ પોતાની માની તેથી ચિત્ત પલટાવે છે ને એ સ્વરૂપને પર સ્વરૂપ જાણે એવી રીતે એ ભાવ વિચારે. બીજો પ્રણામિક ભાવ તેના ત્રણ ભેદ. મવ્યપણું, અમવ્યપણું જીવિતવ્યપણું છે. ત્રણ ભેદમાં જીવિતવ્યપણું છે, તથા મવ્યપણું અમવ્યપણાના પ્રણામ વિચારે જે લાભે તે ભાવે. ત્રીજા ઉપશમ ભાવના બે ભેદ છે. ઉપશમ ચારિત્ર તે ઉપશમ શ્રેણિમાં પ્રાપ્ત થાય તથા ઉપશમભાવનું સમકિત તે શ્રેણિમાં પળ હોય તે વિના પળ હોય તે છે કે નહિ? તે વિચારે. ક્ષાયકભાવ, તેના નવ ભેદ તે, ક્ષાયક સમકિત, યથાભ્યાસ ચારિત્ર. કેવલજ્ઞાન, કેવલદર્શન, અનંત દાન, અનંત લાભ, અનંત મોગ, અનંત ઉપમોગ, અનંત વીર્ય એ નવ ભેદ ક્ષાયકભાવના છે તે પ્રાપ્ત કરવાનું ભાવે. ક્ષયોપશમ ભાવના અઢાર ભેદ છે. તે ચાર જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન, ત્રણ દર્શન, દાન, લાભ, મોગ, ઉપમોગ, વીર્ય, ક્ષયોપશમ સમકિત, દેશવિરતી, સર્વવિરતી આ અઢાર ભેદમાંથી જે જે ભાવ ક્ષયોપશમભાવે પ્રાપ્ત થાય છે, તે ક્ષાયકભાવે કરવાનું ભાવે. એ ભાવ વિચારી અલ્પબહુત્વ વિચારે જે આત્મા પંદર ભેદે સિદ્ધિ વરે છે, તેમાં કયા ભેદ ઘણા જીવ સિદ્ધિ વરે છે? તે આગમથી જાણે જે મુનિપણે એક સમયે ૧૦૮ સિદ્ધિ વરે છે. બીજા સર્વે લિંગે ઓછા સિદ્ધિ વરે છે માટે મુનિપણમાં વર્તવાનું ભાવે, મુનિભાવમાં જે જે કસાર છે તે પ્રાપ્ત કરવાને ભાવે. સમભાવની વૃદ્ધિ કરે.

વલી છ સ્થાન વિચારે જે પહેલું સ્થાનક ચેતન લક્ષણ તે વિચારે જે આત્માનું જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર વીર્ય તપ ઉપયોગ એ છ એ લક્ષણમય છે. બીજું આત્મા નિત્ય છે, અવિનાશી છે, જન્મ મરણ પુદ્ગલ સંયોગે બને છે, તે મ્હારો સ્વભાવ નથી. ત્રીજું સ્થાનક વિચારે જે આત્મા પોતાના સ્વભાવનો કર્તા છે. ને કર્મ સંયોગે પુદ્ગલિક ભાવનો કર્તા બની ગયો છે. ત્યાંથી ઉપયોગ પલટાવે. ચોથું મોક્ષાપણું વિચારે જે નિશ્ચેનયે પોતાના સ્વભાવનો ભોગી છે, પરભાવનું ભોગીપણું પરસંયોગે છે. પંચમ સ્થાન તે પરમ પદનો વિચાર કરે જે આત્માનું પદ ને સિધ્ધનું પરમ પદ તુલ્ય છે, કર્મ સંયોગ ભેદ પડ્યો છે. તે ભેદથી રહિત પોતાનું પરમ પદ છે. તે પ્રમાણે રહેવાનું ભાવે, હવું સ્થાનક તે એ પરમ પદ પામવાનાં કારણ સંયમ અને જ્ઞાન એ બે છે, માટે બંને વસ્તુમાં વર્તના કરે. એવી રીતે ભાવનાઓ ભાવવાનું જ્ઞાન તે જ્ઞાન સાંભળ્યાથી થાય ને એમ ભાવતાં સ્વભાવિક અનુભવ જ્ઞાન પ્રગટ થયા પછી જેમ જેમ સ્વભાવમાં સ્થિર થાય, તેમ તેમ આત્માની નિર્મલતા થાય ને અનુભવજ્ઞાનની બુદ્ધિ થાય ને તેમ તેમ નિજ તત્વ પ્રગટ થાય. માટે હમ્મેશ સુંદર ભાવનાનો ઉદય કરવો. વલી હેમાચાર્યજી મહારાજે ધ્યાનની ઘણી રીતો યોગશાસ્ત્રમાં બતાવી છે ત્યાંથી જોઈને એ ઉદય વિશેષ રીતે કરવો. છેલ્લો ઉદય એ છે માટે આત્માથી પુરુષો જે જે નિવૃત્તિનો વસ્ત મલે તે તે અવસરે ધ્યાનનો અભ્યાસ કરે એ શ્રેય છે.

પ્રશ્ન:—૭૫ કોઈ ગચ્છવાલા કહે છે જે છ એ પર્વ તથા કલ્યાણક દિવસ શિવાય પોષઘ કરવો નહિ તે કેમ ?

ઉત્તર:—આ વાત ન્યાયથી તથા શાસ્ત્રથી વિરુદ્ધ જણાય છે. કારણ કે પ્રમુજીનો તો એજ ઉપદેશ છે જે સમય માત્ર પ્રમાદ કરવો નહિ. તે ઉપદેશ આત્માથીના મનમાં વસ્યો છે. સદા ભાવના તો અપ્રમાદભાવની વર્તે છે, પણ પૂર્વકર્મના જોરથી તે પ્રકારની વિશુદ્ધિ થતી નથી તેથી સંજમ લેતા નથી તો પણ પર્વને દિવસે પૌષઘ અવશ્ય કરે છે. ને પર્વના દિવસ શિવાયના દિવસે વસ્ત મલે તો તે કાલ પ્રમાદમાં કેમ કાઢે ? તે દિવ-

સ પળ પૌષઘ અવશ્ય છે. ને શાસ્ત્રમાં તો જ્યાં જ્યાં અધિકાર હોય ત્યાં ત્યાં પર્વના જ દિવસનો હોય. કારણ જે ગૃહસ્થ સંસારમાં રોકાઈ ગયો છે ને ન રોકાયો હોય તો સંયમ લેત, પળ રોકાણથી સંયમ લેતો નથી. ત્યારે પર્વને દિવસે અવશ્ય પૌષઘ કરે. વાસ્તે તિથિનો દર્શાવ કલ્પો છે. આવો આશય તત્ત્વાર્થમાં પાને ૨૪૩ મે છે. તે આ પ્રમાણે:—સપૌષઘોપવાસકો ત્રયપક્ષયોરષ્ટમ્યાદિ તિથિ મભિગૃહ્ય નિશ્ચિત્ય બુધ્યાન્યતમાંચેતિ પ્રતિપદાદિ તિથિ મનેનવાન્વાસુ તિથિષુ અનિયમં દર્શયતિ “ નાવશ્યતયાન્યાસુ કર્ત્ત્વ્ય: ” આ મુજબ તત્ત્વાર્થની ટીકામાં છે. એમાં કહેવું છે જે અષ્ટમી પ્રમુખને દિવસે અવશ્ય કરવો તે સારુ અષ્ટમી દર્શાવી છે. બીજી પ્રતિપદાદિ તિથિને દિવસે અવશ્ય કર્ત્ત્વ્ય નથી, તો કંઈ નિષેધ કર્યો કહેવાય નહિ. તે છતાં જે નિષેધ કરે તેનો ફલાજ નથી. બુદ્ધિ વિચિત્ર પ્રકારની છે. આત્માર્થીને તો જે અવસર મલ્યો તે વખત ધર્મપ્રવૃત્તિ કરવી તે જ શ્રેય છે. વલી પઢિક્કમણામાં પળ તપ ચિંતવનનો કાઉસ્સગ આવે છે. તેમાં છ માસી તપથી ઉતરતું તપનું ચિંતવન થાય છે. તે પળ તિથિ વિનાના દિવસે ચિંતવન કરવું નહિ જોઈએ. કારણ જે ઉપવાસ આહાર પૌષઘ છે ને પર્વતિથિ વિનાના દિવસે કરવો નથી, ત્યારે ચિંતવન શું કરવા કરવું? પળ જ્ઞાનીનો માર્ગ તો સદાકાલ ધર્મકરણીનો છે. જ્ઞાનીએ શાસ્ત્રમાં તપ ચિંતવન કરવા કહ્યું છે. તપ ચિંતવન કરવાનો અધિકાર યોગશાસ્ત્રમાં તથા પ્રવચનસારોદ્ધારની છાપેલી ચોપડીમાં પાને ૩૭ મે છે. એ વિના ઘણા શાસ્ત્રમાં છે માટે અવસર મલે તે વખતે પૌષઘ કરવો એ જ યોગ્ય છે. વલી એ જ પ્રવચનસારોદ્ધારમાં પાને ૪૦ મે અનાગત તપ પચ્ચલ્લાણનું સ્વરૂપ કહ્યું છે, તેમાં કહેવું છે જે આવતા પર્યૂષણાદિક પર્વને દિવસે કાંઈ કારણશર તપ થાય તેમ નથી તો તેથી પછી તપ કરી લે. અથવા અતિત તપ પહેલો એવા કારણશર કરી લે. આ અધિકારથી સમજાય છે કે પર્વની અગાઉ પળ કરે ને પછી પળ કરે; ને તપ છે તે આહારપૌષઘ છે માટે પર્વના દિવસ શિવાય પળ પૌષઘ કરવાને હરકત નથી પળ લાભ છે. વલી એ પ-

ક્ષેવાલા એમ પળ કહે છે જે રોજ ઉપવાસનું પચ્ચલ્લાણ કરવું, પળ વધારે સામટું પચ્ચલ્લાણ કરવું નાહિ. એ વાત પળ શાસ્ત્ર સાથે મલતી નથી. કારણ જે એ જ તપ ચિંતવનમાં જેટલા ભક્તનું સામટું હાલ પચ્ચલ્લાણ થાય છે તેટલા ભક્તનું ચિંતવન છે. બીજું ચિંતવન બીજી રીતે છે. વલી પચ્ચલ્લાણભાષ્યમાં પળ છે. વલી પ્રવચનસારોધધાર વિગેરે ઘણી જગ્યાએ પચ્ચલ્લાણના અધિકાર છે ત્યાં ચોથભક્તાદિ પચ્ચલ્લાણ કરવાં કહ્યાં છે. એ આદિ શબ્દથી ઉપવાસથી અધિક પચ્ચલ્લાણ સિધ્ધ થાય છે. માટે અધિક પચ્ચલ્લાણ ચોત્રીશ ભક્ત સુધી કરવાને હરકત નથી ને જો અહચળ હોય તો એ ચિંતવન છોટું પડે. કારણ જે જે બની શકે ત્યાં અટકવા કહ્યું છે ને ત્યાં સુધી ચિંતવન કરવું કહ્યું છે. પછી કાઉસગ્ગ પારી પચ્ચલ્લાણ કરવાનું છે માટે બની શકે તેટલું પચ્ચલ્લાણ કરવું તે રીત સારી છે.

પ્રશ્ન:—૭૬ પજુસળમાં કલ્પસૂત્ર જ વાંચવું, એવી પરંપરા ચાલી છે તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર:—કલ્પસૂત્રમાં મુખ્યત્ત્વે સાધુનો આચાર છે તે વર્ષ વર્ષ દિવસે સાં મળે તો સર્વ મુનિ મહારાજને ઉપયોગ જાગૃત રહે. વલી જ્યારથી સભામાં વંચાય છે, તેથી શ્રાવક પ્રમુખને પ્રમુનાં અન્નુત્ત ચરિત્ર જે આકરી તપશ્ચર્યા, આકરો આચર, આકરા દુઃખમાં પૂર્ણ, પળ પોતાના ઉપશાંતપણામાં રહ્યા, આકરાં દુઃખ દેનારા ઉપર પળ સમતાભાવ, જરા પળ દ્વેષ નહિ, અતિશય જ્ઞાનશક્તિ એવી દશા સાંમલ્યાથી પ્રમુના ઉપર આસ્તિકતા વૃદ્ધિ પામે. કેમ કે જે પુરુષને દેવ માનીયે તેનાં આશ્ચર્યકારી ચરિત્ર સાંમલ્યાથી જરૂર રાગની વૃદ્ધિ થાય ને ભગવાન્ ગણધર મુનિ મહારાજાદિ ઉપર રાગ વધે અને આજ્ઞા આરાધે, તે જ સમ્યક્ત નિર્મલ થવાનું કારણ છે. આવા કારણશર ઉપકારી પુરુષોએ હમ્મેશ વાંચવાનો વહિવટ રાખેલો સમજાય છે.

પ્રશ્ન:—૭૭ ઝંજનશલાકા કોણ કરે ?

ઉત્તર:—ઝંજનશલાકા પ્રમુને આચાર્ય મહારાજ કરે. એવી રીતે ષોડશ-

જીમાં હરિમદ્રસૂરી મહારાજે કહ્યું છે. તથા બીજા પળ પ્રતિષ્ઠાકલ્પોમાં મુ-
ખ્યપણે આચાર્ય મહારાજ કરે. વલી કુલપ્રમસૂરી મહારાજના શિષ્ય
નરેશ્વરસૂરીએ સામાચારી રચી છે, તેમાં આચાર્ય કરે તે સૂરીમંત્રથી કરે, ને
આચાર્યના અભાવે ઉપાધ્યાયાદિક વર્ધમાનવિદ્યાથી કરે, એવી રીત છે. એ-
ક પ્રતિષ્ઠાકલ્પની જૂની પ્રત મેં લીધી હતી તેમાં શ્રાવક કરે, એમ પણ ક-
હ્યું છે. તે મંત્ર પણ જૂનો લખાવ્યો છે. આચાર્ય સૂરીમંત્રથી, ઉપાધ્યાય વર્ધ-
માનવિદ્યાથી ને શ્રાવકનો જૂનો મંત્ર છે. હવે હાં શંકા થશે જે હીર-
વિજયસૂરી મહારાજે હરિપ્રશ્નમાં શ્રાવક પ્રતિષ્ઠિત પ્રતિમાજી અપૂજનીક
કહી છે, તે કેમ ? તે વિષે જાણવું જે ત્યાં જે કહ્યું છે જે એવી પ્રતિષ્ઠેલી
મુનિના વાસક્ષેપે પૂજનીક થાય. તેથી જાણીએ છીએ જે પ્રતિષ્ઠાકલ્પમાં
શ્રાવકનો મંત્ર લખાવ્યો છે. તેનું કારણ એવું જણાય છે કે આચાર્ય ઉપા-
ધ્યાયનો યોગ ન બને ને પ્રમુખત્તિ કરવી છે, ત્યારે પોતે પ્રતિષ્ઠા કરી લે.
ને જ્યારે આચાર્યાદિકનો યોગ બને ત્યારે તેમની પાસે વાસક્ષેપ કરાવી લે.
આવી રીતે બે વાત યુક્ત થાય છે. વલી કોઈક કહે છે જે આચાર્ય વા-
સક્ષેપ કરે જ નહિ. શ્રાવક કરે. તે પણ અયોગ્ય છે. કારણ જે ત્રેસઠ
શલાકા પુરુષના ચરિત્રમાં કપિલ કેવલીયે પ્રતિષ્ઠા કરી છે. ત્યાર પછી
પણ ઘણા આચાર્યે કરી છે તે વાત પ્રસિદ્ધ છે. વાસ્તે મુખ્યવૃત્તિએ તો છ-
ત્રીના ગુણે બિરાજમાન આચાર્ય મહારાજ યોગ્ય છે.

પ્રશ્ન:—૭૮ આ કાલમાં ધર્મસાધન કરનારમાં કેટલાંક દુઃખી લેખા-
ય છે ને અધર્મી સુખી લેખાય છે તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર:—અધર્મી જીવ છે તેને પાછલા ભવની પ્રાયઃઅધર્મની સંજ્ઞા ચા-
લી આવે છે, તેથી અધર્મની બુદ્ધિ થાય છે, તો પાછલે ભવે અધર્મ લેખ્યો
છે, તે કંઈ મનુષ્યમાંથી ઘણું કરીને મનુષ્ય થાય નહિ. અધર્મી તો પ્રાયઃ
નરક તિર્યંચમાં જાય, ત્યારે તે ભવનાં પાપ નરક તિર્યંચમાં ભોગવી મનુ-
ષ્ય થાય ત્યારે તેને કેટલાંક દુઃખ ઓછાં હોય, પણ તે સુખ પામવાથી
પાછાં પાપનાં કામ કરે, તેથી નરક તિર્યંચની દુર્ગતિ પામે. ત્યાં દુઃખ

મોગવે. એવા જીવને મનુષ્યમાં સુખ છે, તે પળ આવતે કાલે દુઃખનાં હેતુ છે. માટે અધર્મીને સુખી જોઈ મનમાં સુખ વિચારવાની જરૂર નથી, ને ધર્મિષ્ઠ જીવ તો મનુષ્ય અથવા દેવતામાંથી આવે ત્યાં ધર્મ તો કરેલો; પળ કેટલાંક હિંસાદિક પાપ કર્યાં હોય, તે હિંસા મોગવે. તેથી દુઃખી દે-
ખાય પળ તે જીવને ધર્મના પરિણામો છે, તેથી તે સમભાવે મોગવે છે. તેથી તે નિર્જરા કરી ઘણા વિશુદ્ધ થઈ મુક્તિ વા, સદ્ગતીને પામે છે, માટે દે-
ખીતું ગુણીને દુઃખ છે તે સુખનું હેતુ છે, ને નિર્ગુણીને સુખ છે તે તેને દુઃ-
ખનું હેતુ છે. આવું જાણી ધર્મમાં પ્રવર્તવું તથા દુઃખ આવે સમભાવ રા-
ખવો એ જ આત્માને હિતકારી છે.

પ્રશ્ન:—૭૯ શ્રાવક આરાધક થાય તો કેટલે ભવે સિદ્ધિ વરે ?

ઉત્તર:—આયુરપચ્ચક્ષ્ણાણ પચન્નામાં કહ્યું છે કે સંચારો કરી સર્વ વસ્તુ વો-
સરાવી સર્વ જીવ સાથે સ્વમતસ્વામણાં કરી, આરાધના કરી કાલ કરે તો
ઉત્કૃષ્ટા સાત ભવ થાય. યથી અધિક ભવ થાય નહીં. વાસ્તે જરૂર આ-
રાધક થવાની ભાવના હમેશ કરવી, ને આરાધના કરવાનો છેલ્લી વ-
ચતે ઉદ્યમ કરવો.

પ્રશ્ન:—૮૦ મગવંત વિચરે ત્યારે રસ્તામાં સાથે શું શું વસ્તુ હોય ?

ઉત્તર:—ઉવાઙ્મની છાપેલી પ્રતમાં પાને ૫૯ મે નીચે લખેલી વસ્તુ
આકાશમાં સાથે ચાલે છે.

ધર્મચક્ર આગલ ચાલે, મસ્તક ઉપર ત્રણ છત્ર સાથે ચાલે, બન્ને બા-
જુએ ચામરો ધરી રહ્યાં હોય છે, સિંહાસન પાદપીઠ સાહિત સાથે ચાલે,
તથા ધર્મધ્વજ આગલ ચાલે.

આ વસ્તુઓ સાથે ચાલે; તથા ચોત્રીશ અતિશય તથા પાંત્રીશ વાળી
ગુણે વિરાજમાન હોય. વલી દેવતા પળ ઘણા હોય. એવી રીતે વિચરે છે.

પ્રશ્ન:—૮૧ ગર્ભમાં જીવ ઉપજે છે તે શી રીતે ઉપજે છે ? ને વધે છે
તે અનુક્રમે શી રીતે વધે છે ?

ઉત્તર:—આ બાબતનો અધિકાર તંદુલવિઆલી પચન્નામાં છે. તે પ્રથમ-

થી જ ચાલ્યો છે. સ્ત્રીની નાભી નીચે બે નાડીઓ છે તેનો આકાર નાડી સહિત કમલના ફૂલ જેવો છે. તેની નીચે સ્ત્રીની યોની છે. જીવ ઉપજવાનું સ્થાનક તે અધોમુખ કમલને આકારે છે. હેઠે આંબાની માંજર જેવી જેવી માંસની માંજર છે, તે ઋતુકાલે ફૂટે છે ત્યારે રક્ત સ્રવે છે. તેનું નામ ઋતુ કહેવાય છે. તે ઋતુ આવ્યાપ છે. પુરુષના જોગથી વીર્ય સ્રવે છે. તે વીર્ય તથા માતાનું રુધીર એ બેનો અધોમુખ કમલમાં સંયોગ મળે છે, ત્યારે તેમાં જીવ ઉત્પન્ન થાય છે તે પ્રથમ સમયે વીર્ય તથા રુધીરનો આહાર કરે છે. પછી કાલે કાલે વૃદ્ધિ પામે છે. તે સાત દિવસ સુધી ચોખ્ખાના પાણી જેવો થાય છે. ત્યાર પછી સાત દિવસમાં પાણીના પરપોટા જેવો થાય છે, પછી સાત દિવસમાં માંસની પેશી આંબાની ગોટલી જેવો એક માસે થાય છે. બીજે માસે વિશેષ વૃદ્ધિ પામી મજબૂત પેશી થાય છે, ત્રીજે માસે તેથી વૃદ્ધિ પામે છે, ને માતાને દોહલા-મનોરથ ઉપજાવે છે, પુન્યવંત ગર્ભ હોય તો સારાં ધર્મનાં કામ કરવાની, સારું જીવવાની ઇચ્છા થાય છે. પાપિષ્ઠ ગર્ભ હોય તો અધર્મની ઇચ્છા તથા માઠી વસ્તુ જીવવાની ઇચ્છા કરાવે છે. ચોથે માસે ગર્ભ વધવાથી માતાનાં અંગોપાંગ પણ વૃદ્ધિને પામે છે. પાંચમે માસે ગર્ભના પિંડમાંથી પાંચ અંગુળ નીકળે છે. બે હાથ, બે પગ ને એક મસ્તક, એ પાંચ વસ્તુ થાય છે. એ જોઈને કેટલાએક અજ્ઞાની જીવ કહે છે કે પાંચમે માસે જીવ ઉપજે છે, પણ તેણે એટલું જ વિચારવું કે એ જીવ પાંચ મહિના સુધી ક્યાં રહ્યો હતો? ને આ જીવ વિના આકારે શા કારણે થયો? માટે જીવ તો પ્રથમથી જ ઉત્પન્ન થાય છે. પછી ઉપર મુજબ વૃદ્ધિ પામે છે. છઠ્ઠે માસે પિત્ત તથા રુધીર ઉપજાવે છે. સાતમે માસે સાતસો નાડીઓ, પાંચસો માંસનાં સ્થાન, નવ મ્હોટી નાડીઓ એ રીતે સર્વે તૈયાર થાય છે. આઠમે માસે સર્વે અંગોપાંગની પૂર્ણતા કરે છે. એ અધિકાર ભગવંત કહી રહ્યા, પછી ગૌતમસ્વામીએ પૂછ્યું કે ભગવંત ! ગર્ભમાં રહ્યો નિહાર કરે ? તે ના કહી. ત્યાર બાદ કવલ આહારનું પ્રશ્ન કર્યું, તે પણ ના કહી. રોમ આહાર વિગેરે કરે તે માતાની રસહર-

ની નાડી એટલે રસ લેવાની નાડી નામી આગલ રહે છે, ને પૂત્રની રસ હરની નાડી પુત્રની નામી આગલ રહે છે. તે પુત્રની નાડીનો સંબંધ માતાની રસહરની નાડી સાથે રહે છે. તેથી માતાની રસહરની નાડીથી પુત્ર આહાર લે, ને સઘલા શરીરમાં પ્રગમે, એ રીતે આહાર લે. માતાના રુધીરનો ભાગ ઉત્પત્તિ શ્રવસરે વધારે હોય તો પુત્રી થાય. પિતાના વીર્યનો ભાગ વધારે હોય તો પુત્ર થાય. બે સરખા હોય તો નપુંસક થાય. એ પણ દર્શાવ્યું છે. વલી માંસ, લોહી, માથા માંહિનું મેલું એ માતાના રક્તથી થાય છે. તેથી માતાનાં અંગ કહ્યાં છે. વલી હાડકાં, હાડકાં માંહેલી મિંજ તથા રોમ એ પિતાના વીર્યથી થાય છે માટે એ પિતાનાં અંગ કહ્યાં છે. આ રીતે ઘણું સ્વરૂપ એમાં દર્શાવ્યું છે. તથા જોગશાસ્ત્રમાં હેમાચાર્યજી મહારાજ તથા ભવભાવના ગ્રંથ મહાધારી હેમચંદ્ર આચાર્યનો કરેલો છે, તેમાં પણ દર્શાવેલ છે, ત્યાંથી વિસ્તારે જોઈ લેવું.

પ્રશ્ન:—૮૨ વાસુદેવ નરકે જાય તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર:—વાસુદેવ પુદ્ગલીક સુખનું નિયાળું કરે છે, તેથી સંજમ ધર્મ આરાધન થાય નહીં. કૃષ્ણવાસુદેવે ભગવંત નેમનાથજી મહારાજને પુછ્યું જે મને દીક્ષા લેવાનું મન કેમ થતું નથી ? ત્યાં ભગવંતે કહ્યું જે પાછલે ભવે તેં નિયાળું કર્યું છે, તેથી આ ભવમાં સંજમ ઉદય આવશે નહીં, પણ તું નરકથી નીકળી તીર્થંકર થઈ મુગતે જઈશ. એવી રીતે અંતગઢ દશાંગની લખેલી પ્રતમાં પાને ૨૩ મે અધિકાર છે. વસુદેવોર્હિડમાં પાંચ ભવ કહ્યા છે. તત્ત્વ કેવલીગમ્ય છે.

પ્રશ્ન:—૮૩ પિંડસ્થ ધ્યાન શી રીતે કરવું ?

ઉત્તર:—જોગશાસ્ત્રમાં હેમાચાર્યજી મહારાજે ઘણા પ્રકારે બતાવ્યું છે, તેમાંથી બે રીતો લખું છું. અરિહંતનો અ નામીને વિષે થાપવો, સિદ્ધ મહારાજની સિ મસ્તકને વિષે સ્થાપવી, આચાર્ય મહારાજનો આ મુખ ઉપર સ્થાપવો. ઉપાધ્યાયજીનું ઉ હૃદયે થાપવું અને સાધુજી મહારાજનો સા કંઠે સ્થાપવો. એ રીતે પાંચે અક્ષર સ્થાપી તેનું એકાગ્રગણે ધ્યાન કરવું. એ

એકસોને આઠ વાર ધ્યાન કરવું. એ એકસોને આઠવાર ધ્યાન કરવાથી
 એક ચોથમક્તનું ફલ કહ્યું છે. બીજી રીતે પાને ૧૮૮ મે ચિંતવવું તે પિં-
 ડસ્થ ધ્યાન કહ્યું છે. તે પિંડસ્થ ધ્યાનની પાંચ પ્રકારે ધારણા કહી છે.
 પૃથ્વી, અગ્નિ, વાયુ, વાસ્તુ, તત્ત્વભુ એ પાંચ ધારણા કરવી, તે કહે છે.
 પ્રથમ જેવડો તીર્છોલોક છે, તેવો ક્ષીર સમુદ્ર ધ્યાવો. એટલે ચારે બાજુએ
 જલ છે એવું ધ્યાવું ને તે જલ મધ્યે જંબૂદ્વીપ છે. તેવડું સુવર્ણનું સંહસ્રદ-
 લમય કમલ ચિંતવવું. તે કમલની વચમાં સુવર્ણમય મેરુપર્વત કર્ણિકારૂપ
 ચિંતવીએ. તે કર્ણિકા ઉપર શ્વેત, સિંહાસન ઉપર અષ્ટકર્મ છેદન કરવા
 ઉદયમવંત એવો હું ત્યા બેઠો છું એમ ચિંતવવું. આવી રીતે એકાગ્રતાએ ચિં-
 તવવું, તે પૃથ્વીધારણા કહીએ. પછી આપણી નાભીકમલમાં સોલ પાં-
 ટડીનું કમલ ચિંતવીએ. એ સોલ પાંટડીના કમલની મધ્યે કર્ણિકાના
 મધ્ય ભાગે મહામંત્ર, સિદ્ધચક્ર બીજ ઐં, એવો મંત્ર સમરીએ. પછી
 કમલની સોલે પાંટડીએ અ, આ, ઇ, ઈ, ઉ, ઊ, ઋ, ૠ, ૡ, ૢ, ૣ,
 એ, એ, ઓ, ઔ, અં, અઃ એક એક સ્વર થાપીએ. તેને સમરવા પછી ઐં,
 એવો મહામંત્ર ત્રિંદુકલા સહિત રેફ એવો અક્ષર છે. તે રેફ અક્ષરમાંથી
 થોડો થોડો નીસરતો, ધુમ્રશીખા ધુમાડો ચિંતવવો ને સમરવો. પછી ધુ-
 માડા નીસરતા અગ્નિના તળાવાના સમૂહ નીસરતા ધ્યાવા. પછી અગ્નિની
 જ્વાલા દિશી વિદિશી, આકાશ વ્યાપિત મહાજ્વાલા સમરીએ ને જ્વાલાના
 સમૂહે અષ્ટકર્મ રૂપ અગ્રોમુખ કમલ આઠ પાંટડીનું દરેક પાંટડીએ એક
 એક કર્મ થાપીએ. તેને રહેવાનું સ્થાન જે હૃદયકમલ તેને બાલીએ એટલે
 આ મંત્રના ધ્યાન કરવાથી ધ્યાન રૂપ સર્વલ અગ્નિ પ્રાપ્ત થઈ છે. તે અ-
 ગ્નિ દહે છે—બાલે છે. તેથી તે કર્મ બલે છે એમ ધ્યાવું. ત્યાર પછી દેહથી
 વહાર અલગું, જલહલતું, અગ્નિ ત્રીકોણ ધ્યાવે, તે ત્રીકોણના ત્રણે સ્ત્રૂણે
 એક એક સાથીઓ સમરીએ તે ત્રીકોણ અગ્નિ રેફ સમરીએ. અંત શરીરમાં
 મહામંત્ર થકી ઉપન્યો જે અગ્નિ તે અગ્નિની જ્વાલા જલહલતી છે તેથી
 રેફ અને અષ્ટકર્મ, થાપેલા કર્મને બાલીને ભસ્મ કરીએ તેથી આત્મા

શાંત થાય એમ ધ્યાન કરે. તે અગ્નિધારણા કહીએ. હવે વાયુ સમરીએ તે વાયુ કેવો છે કે ત્રણ ભુવન-સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાલ તેને પૂરી રહ્યો છે. વલી પરવતને પણ વાયુ ઉન્મૂલન કરે છે. વલી સમુદ્રને પણ વાયુ ક્ષોભ પમાડે છે. મર્યાદા મૂકાવે છે એવા અતિ પ્રચંડ વાયુએ કરી અંગની ધારણાએ દેહ તથા અષ્ટકર્મ રૂપ કમલને બાલીને ભસ્મ કરેલું છે. તે ભસ્મને ધ્યાન રૂપ વાયુએ ઉડાડીએ, પછી વાયુ સમરવું શાંત કરીએ. એ વાયુધારણા. પછી જલધારણાને અમૃત રૂપની અતિ બહૂલ વેગવતી વૃષ્ટી કરતા મેઘમાલા પરીપૂર્ણ આકાશમાં સમરવું. તે કલાબિંદુ સહિત વરુણાંકિત મંડલ વારુણ બીજ વહ્નું સમરવું. તેવાર પછી વરુણ બીજે ઉપન્યા અમૃત રૂપી એ જલના પ્રવાહે આકાશ ભરવું અગની ધારણાથી અગની પૂરથી દેહ તથા કર્મ બલ્યાં છે તેની રાખ છે તે ધ્યાન રૂપ જલની વૃષ્ટિથી પચાલવું તે વારુણીથી સમરવું. એ વારુણીધારણા કહીએ. જે હવે પાંચમી તત્ત્વધારણા તે સપ્ત ધાતુએ રહિત નિષ્કલંક, નિર્મલ, ચંદ્રબિંદુ સરખો ઉજ્જ્વલ એવી સર્વજ્ઞ સર્વ વસ્તુના જાણ તે સરખું આપણા આત્માપણું ભાવવું. બહુ તેજમય અજ્ઞાન રૂપ તિમિરે રહિત મણિમય સિંહાસને બેઠા દેવ દાણવ ગંધર્વ સિદ્ધ ચારણાદિકે સેવિત અનેક અતિશયે કરી શોભિત, સઘલા કર્મે કરી રહિત, સહજ સરૂપી, પર સ્વરૂપથી રહિત, સ્વભાવ મહિમા નિધાન એવો આત્મા આપણા શરીર મધ્યે પુરુષાકારે સમરીએ તે તત્ત્વભૂધારણા કહીએ. એ પિંડસ્થધ્યાન જોગીશ્વર ધ્યાય છે. તેમાં પોતાના સ્વરૂપમાં લીન થવાથી મુગતીનાં સુખ અનુભવે છે. વલી એ ધ્યાન પ્રભાવે જોગીશ્વરને દુષ્ટવિદ્યા ઉચ્છાદન મારણ સ્થંભન વીગેરેથી પીડા થાય નહીં. શાકીની ઢાકીની લાકીની કાકીની કુદ્રયોગીની મૂત પ્રેત પિશાચાદિક. જોગીસ્વરનું તેજ અણસહતાં તત્ત્વજ્ઞ નાસી જાય. વલી મદોન્મત્ત ગર્જેદ્ર વ્યાઘ્ર સિંહ શરભ, અષ્ટાપદ જીવ વિશેષ દૃષ્ટિવિષ સર્પ અતિ બીહામણા તે જોગીશ્વરને ઉપદ્રવ કરવા આવતાં જોગીશ્વરને દેશ્વતાં જ સ્થંભી જાય વા દૂર જાય. જોગીશ્વરનું તેજ સહન કરી શકે નહીં, એવો મહિમા પિંડસ્થ ધ્યાનનો છે ને

छेवट निज सुखनी प्राप्ती थाय.

प्रश्नः—८४ पदस्थ ध्यान शी रीते करवुं ?

उत्तरः—जोगशास्त्रना आठमा प्रकाशमां पाने १९२ मे छे ते नीचे प्र-
माणे ध्यान करवुं. नाभीकंदे सोल पांखडीनुं कमल छे, ते सोल पांखडी
उपर एक एक पांखडीए अ, आ, आदे एक एक स्वर थापीए, एम सोल
पांखडीए सोल स्वर अक्षर स्थापवा. ने ए सोल स्वर चितववाने चित्तनी
एकाग्रता करवी. पछी हृदयकमलमां एक कमल चोवीश पांखडीनुं चि-
तवीए, तेमां कर्णिका चितवीए, पछी चोवीशे पांखडी एकथी भ सुधीनां
चोवीश व्यंजन थापीए. ने कर्णिकामां थापीए. पछी तेनुं ध्यान करीए. पछी
मुखे आठ पांखडीनुं कमल चितवीए ते एक एक पांखडीए य, र, ल, व,
श, ष, स, ह, आठ व्यंजन थापी चितवीए. एवी रीते त्रणे कमलना
ध्यानमां एकाग्रता करवी. ए ध्यानमय रहेवाथी सर्व शास्त्रना पारगामी
थाय—त्रिकालज्ञानी थाय. ए आदि घणां फल दर्शाव्यां छे. बीजी रीते
नवकारमंत्रनुं ध्यान करवुं ते पण पदस्थ ध्यान कहुं छे. एना ध्यानथी
पण खांस्यादि १६ म्होटा रोग नाश पामे. वचनसिद्धि प्रमुख होय. वली
हलुकरमीनी गतिने पामे. परमानंद सुख प्राप्त थाय. वली प्रकारांतरे क-
हुं जे आठ पांखडीनुं उज्ज्वल कमल चितवीए तेनी कर्णिकामध्य प्रदेशे
महा पवित्र मुक्ति सुखना देनार आद्यपद सत्याक्षर मंत्र नमो अरिहंताणं
चितववुं. पूर्व दिशाए नमो सिद्धाणं चितववुं, दक्षिणे नमो आयरिआणं
चितववुं. पश्चिमे नमो उवद्भयायाणं चितववुं. उत्तरे नमोलोए सव्वसाहूणं
चितववुं. एसो पंच नमुक्कारो अग्निकोपां, सव्वपावप्पणासणो नैरुत को-
णें, मंगलाणं च सेव्वसिं वाव्य कोणे. पढमंहवडमंगलं इशान कोणमां. एवी
रीते नवपदनुं ध्यान करवुं. मन वचन कायानी एकाग्रता करवी तेथी म-
हा फलनी प्राप्ति करे. वली प्रकारांतरे आठ पांखडीनुं उज्ज्वल कमल मु-
ख मांहे थापवुं. ते एक एक पांखडीए अ, क, च, ट, त, प, य, श, ए
एक एक अक्षर थापवा ने समरवा. पछी ॐ नमो अरिहंताणं ए आठे

अक्षर अनुक्रमे समरवा, पछी ए कमलनी केशरामां सोले स्वर अ, आ विगेरे समरवा. पछी सुखे करी संचरतुं कांतिमंडल मांहे रहेतुं निर्कलंक उज्ज्वल चंद्रबिंब सरखुं मायाबीज ह्रींकार मंत्र समरीए. तेवार पछी ते पांखडीओने विषे भमतुं आकाशमंडलमां संचरतुं, मनोमल विनासतुं, अमृतरस स्रवतुं, तालु मार्गे जतुं भममांही उलासतुं, जलहलाट करतुं त्रिलोक्य विभुत्वेन रहे, अचिंत्य महिमानो देनार अद्भूत आश्चर्यकारीओ चंद्र सूर्यना तेजने जीपतुं ज्योतीमय साक्षात् तेज रूप अति पवित्र निःपाप ए मंत्र एकचित्ते मन वचन कायांनी एकाग्रताए ध्यातां जे पाप कर्म कीर्धां छे, तेनो विनाश थाय अने श्रुतज्ञान सकल वचनमय शब्दब्रह्म प्रगट थाय. एवी रीते निश्चल मन करी छ महीना अभ्यास करवाथी मुखमांथी धुम्रशिखा नीसरती देखे. एक वरस अभ्यास करवाथी मुखमांथी अग्निज्वाला नीसरती देखे. पछी विशेष अभ्यासे सर्वज्ञनुं मुखकमल देखे. पछी विशेष अभ्यास करवाथी अष्टकर्म रहित कल्याण माहात्म्य आनंद रूप समग्र आतिशय संयुक्त प्रभामंडलमां रहे. साक्षात् प्रगट सर्वज्ञ वीतरागने देखे. पछी निश्चय मन थाय. मननो वेपार जीतीने ते परमेश्वरना स्वरूपने विषे एकाग्र मन करी संसार रूपी भयंकर वनने परिहरी पछी सिद्धिमंदिर मुक्तिमंदिर आश्रये एटले पामे. वली प्रकारांतरे जो गीश्वरे मंत्राधिराज हकारने उपर अने हेठल रेफ संयुक्त कलाबिंदु सहित अनाहत नाद संयुक्त अर्ह कनक सुवर्णनुं कमलते मांही रद्यो निःकलंक चंद्रबिंब सरखो निर्मल, अति उज्ज्वल, चपल आकाशे फरतो, दश दिशाए व्यापतो, मुखकमले प्रवेश करतो, ने मांहोमांहे भमतो, नेत्र प्रसे स्फुरतो ललाट मध्ये रहेतो, तालु मार्गे निसरतो, अति बहुल शरीरने आनंद परम निर्भर सुख उपजावतो, अमृतरस स्रवतो, अति उज्ज्वलपणे चंद्रमंडल साथे स्पर्धा करतो, ज्योति शरीरमां स्फुरती आकाश मंडलमां संचरता शिव श्री मोक्षलक्ष्मीषु एक भावनाश्राने सर्व अवयव संपूर्ण कुंभक करी एटले स्वासोस्वास स्थिर करी एकाग्रताए ए रीते ध्यावुं. तेथी

સાક્ષાત્ તત્ત્વને પામે. બીજાં પણ વહુ પ્રકારે ધ્યાન આઠમા પ્રકાશમાં છે તે જોઈને ધ્યાવાં.

પ્રશ્ન:—૮૫ રૂપસ્થ ધ્યાન શી રીતે કરવું ?

ઉત્તર:—જોગશાસ્ત્રમાં નવમા પ્રકાશમાં છે. તેમાંથી અલ્પ લખું છું. પ્રથમ મગવંત સમોસરણમાં વિરાજમાન છે તે ધ્યાવા. તે કેવા છે ? મોક્ષલક્ષ્મીને સન્મુખ છે. આઠે કર્મના વિનાસના કર્ત્તા, અન્ય જીવને અભય-દાનના દાતા છે. નિઃકલંક, અતિ ઉજ્જ્વલ ચંદ્રવિંધ સરસ્વાં ત્રણ છત્ર મસ્તક ઉપર ધર્યાં છે, ઊલસતું જલહલતું છે મોમંડલ તેણે કરી સૂર્યનું તેજ વિહંગ્યું છે. દેવદુંદમ્બી મેરી મૃદંગ આદે અનેક વાજીત્રના શબ્દે કરી કિચ્છર ગંધર્વાદિકનાં ગીત દેવાંગના અપ્સરાદિકનાં નૃત્ય, દેવેન્દ્રાદિકની સેવા इत्यादિક ઋદ્ધિયુક્ત અશોક વૃક્ષ શોમિત છે સિંહાસન, તે સિંહાસને પ્રમુખે બેઠા છે, ચામર વિંજાઈ રહ્યાં છે, દેવ દાનવ દૈત્ય ગંધર્વાદિક નમી રહ્યા છે. મંદાર પારિજાતક હરીચંદન કલ્પવૃક્ષાદિક દિવ્ય વૃક્ષ તેનાં પુષ્પોએ કરી સુગંધિત છે સમોસરણ. તે સમોસરણના કોટમાં મૃગ વાઘ, સિંહ, સર્પ, હસ્તી, અશ્વ આદિ તીર્થંચ શાંતપણે રહ્યાં છે. એક બી જાનો વૈરભાવ પ્રમુખે પસાડે શાંત થયો છે. એમ અનેક અતિશય સંજુક્ત વી તરાગ મગવાનને કેવલજ્ઞાની મહારાજ પણ વાંદી રહ્યા છે. સર્વને પૂજનીક પરમેષ્ઠી મગવંતે અરીહંત શ્રીવીતરાગનું સ્વરૂપ જોઈને મનમાં આણીને ધ્યાન કીજે. તે પ્રમુખના ગુણમાં એકાગ્રતા કરીએ તે રૂપસ્થ ધ્યાન કહીએ. વલી બીજી રીતે આ પ્રમાણે—રાગ દ્વેષ, મદ, મચ્છર, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, અહંકારાદિક મહા મોહને વિકારે અલંકિત છે શાંત છે કાંત તેજે કરી જલહલતું છે. મનોહર મહા સૌભાગ્યે કરી સંજુક્ત છે સરવ લક્ષણ ૧૦૮ તેણે સંજુક્ત છે. અનેરે દરશને અણજાણીતું જોગમુદ્રા મહાત્મ્ય છે. આંખને અમંદ ઘણું આશ્ચર્યકારી આણંદ પસ્મ આનંદનો હેતુ છે. ઇંદ્રીયો જિતી મન વશ કરી નિર્મલ ચિત્ત હુંતો અનિમેષ દૃષ્ટીને મેષોન્મેષ નિવારીને ઇળી રીતે શ્રી વીતરાગની પ્રતિમાનું રૂપ ધ્યાય તેને રૂપસ્થ ધ્યાન કહીએ.

‘ એમ અતિશે અમ્યાસથી જોગીશ્વર તનમયપણું વીતરાગ પ્રતિમાપણું પામે. આપણું સર્વજ્ઞપણું देखे निश्चे જે ભગવત સર્વજ્ઞ વીતરાગ તે હુંજ એમ એક મના તનમયતા વીતરાગપણું પામ્યો. તું સર્વ વેદી સર્વજ્ઞ માનીએ. વીતરાગનું ધ્યાન કરતાં વીતરાગ થઈને મુક્તિ જાય અને રાગી દેવનું ધ્યાન કરતો ક્ષોભણ ઉચ્ચાટનાદિક કર્મનો કરનાર થાય. અજ્ઞાનપણે ઇટલે વસ્તુ ધર્મ જથાર્થ મળ્યા વિના જે ધ્યાન કરે તે અસત ધ્યાન તે ફોગટ પ્રયાસ થાય. માટે જથાર્થ વસ્તુના કહેનાર વીતરાગ તેની આજ્ઞાએ ધ્યાન કરવું. આ વિગેરે ઘણાં સ્વરૂપ જોગશાસ્ત્રમાં છે તે જોવાં.

પ્રશ્ન:—૮૫ રૂપાતીત ધ્યાન શી રીતે કહે છે ?

ઉત્તર:—જોગશાસ્ત્રમાં પાને ૨૦૪ મે તે અમૂર્તિ ચિદાનંદ સ્વરૂપ નિલ્ય અવ્યય નિરંજન નિરાકાર શુદ્ધ પરમાત્માનું ધ્યાન તે રૂપાતીત ધ્યાન કહીએ. એ રીતે જોગીશ્વર નિરાકાર સ્વરૂપ અવલંબતો નિરાકાર ધ્યાન કરતો ગ્રાહ ગ્રાહક વર્જિત નિરાકારપણું પામે. જે કંઈક પુત્રલીક ઇચ્છાએ જપ ધ્યાને કરીએ તે ગ્રાહ ગ્રાહક કહીએ. મન વશ કરી જપ ધ્યાને કાંઈક દૈવત આરાધે તે ગ્રાહક કહીએ. તેથી રહિત જે જોગીશ્વર પરસ્વરૂપ થી રહિત અને નિરાકાર પરમાત્મ સ્વરૂપ ચિંતવતો એક્ય નિરાકારપણું પામે, મનને પરમાત્માને જે સમરસ આવને એકી કરણ કહીએ તેજ આત્મા પરમાત્માને વિષે એક કરીને લય પમાડે. એ એવી રીતે જોગીશ્વર ઇંદ્રી ઓ જિતી મન વશ કરી તત્ત્વ અવ્યય સ્વરૂપ નિરંજન નિરાકાર ચિંતવતો નિરંજનપણું પામે. આ ધ્યાન અનુભવ જ્ઞાનને બલે થાય છે. જેમ જેમ આત્મા સ્વરૂપમાં લીન થતો જાય તેમ તેમ વિશેષ વિશુદ્ધિથી અપૂર્વ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય તેમ તેમ વિશેષ અનુભવ થાય. આ ધ્યાન કૃત્તમ નથી તેથી એનો વિસ્તાર અલ્પ દર્શાવ્યો છે.

પ્રશ્ન:—૮૭ જૈનમાં સમાધી ચઢાવવાનો મારગ છે કે નહિ ?

ઉત્તર:—જોગશાસ્ત્રમાં બહુ વિસ્તારે છે તથા કપુરચંદજી મહારાજે સ્વરો: પો ગ્રંથ રચ્યો છે. તેમાં ઘણી રચના છે, બીજે પળ ઘણે ઠેકાણે

છે. આજ પળ તેના અમ્યાસી છે.

પ્રશ્ન:—૮૮ કંઙક જૈનધર્મી નામધારી તેરાપંથી સ્વેતાંતરી કહે છે જે મ-ગવતીજીમાં પાને ૧૬૩ મે અસંજમીને દાન આપવાથી કેવલ પાપ કહ્યું છે. માટે દાન દેવું નહીં તે વ્યાજબી છે કે કેમ ?

ઉત્તર:—જૈનમાર્ગની શૈલી સ્યાદ્વાદ છે. તે શૈલીના જ્ઞાન વિના જીવ એકાંત માર્ગ ગ્રહણ કરે તેના હાથમાં સૂત્રનો પરમાર્થ આવતો નથી. જેટલાં સૂત્રનાં વચન છે તે અપેક્ષિત છે તે અપેક્ષા ગુરુ પાસે જ્ઞાન લેવાથી થાય છે તે ગુરુ વિના પોતાના સ્વચ્છંદપણે અર્થ કરે તેના હાથમાં પરમાર્થ કેમ આવે ? સૂત્રના અર્થ નિર્યુગતીકારે માપ્યકારે ટીકાકારે કહ્યા છે તે ઉપરથી તથા તે અર્થ ગુરુ મહારાજ પાસે ધારે ત્યારે પ્રમુના અભિપ્રાયનું જ્ઞાન થાય, પળ પુર્વધર પુરુષ અર્થ કરી ગયા છે તેથી વિપરીત વીજો અર્થ કરી અલ્પબુદ્ધિવાળા પંથ ચલાવે ને તે પંથને પ્રમાણ કરે ત્યારે તેની અજ્ઞાનતા આગલ ઉપાય નથી, પ્રમુજીએ વરસીદાન દીધાં છે તે દાનના લેનાર અસંજમી છે તો જો દાનમાર્ગનો નિષેધ હોય તો પ્રમુ કેમ દાન દે? પ્રમુ સમ્યકદૃષ્ટી છે ત્રણ જ્ઞાનના જાણ તેમણે ગુણ જાણીને કર્યું, તે સર્વ ગૃહસ્થને કરવું જોગ્ય છે જ્ઞાતાસૂત્ર છાપેલું છે પાને ૮૫૪ મે મહિનાથ મહારાજે દાન દીધું તે અધિકાર છે તેમ કુંભરાજા એમના પિતાએ પળ ન્વારે પ્રકારના આહારનું દાન દીધું છે તે પળ પાને ૮૫૫ મે છે. જો કેવલ હાનીજ હોત તો મહિનાથ મહારાજ નિષેધ કરત તેમ નિષેધ કર્યું નથી. વલી કૃષ્ણ વાસુદેવે થાવચ્ચાકુમાર દીક્ષા લેવા તૈયાર થયા ત્યારે પોતે આ સ્ત્રી દ્વારિકા નગરીમાં ઉદ્ઘોષણા કરાવી કે જે કોઈ દીક્ષા લેશે તેના પાછલના કુટુંબની પ્રતિપાલના હું કરીશ. આવા આશયનો અધિકાર જ્ઞાતા સૂત્રમાં પાને ૫૪૬ મે છે. તેથી વિચાર કરો જે પાછલના કંઙ સંજમી નથી તો અસંજમીજ છે તેનું રક્ષણ કરવામાં લામ જાણી આ કામ કર્યું તો તેમ બીજાને પળ હિતકારી છે. વલી તીર્થંકર મહારાજ જ્યાં પારણું કરે છે ત્યાં સોનઈયાની વૃષ્ટી થાય છે જેમકે પુરણ શેઠને ત્યાં વીરસ્વામીએ પારણું

કર્તુ તે સમ્યક્દ્રષ્ટી પળ નથી ને ત્યાં સોનફઆની વૃષ્ટિ થઈ છે. એ લેનાર અસંજમી જ છે અને એમ મુનીયોનો પળ મહિમા કરવા સમ્યક્દ્રષ્ટી દેવતા એવી ભક્તિ કરે છે તો જે જે કૃત્ય સમ્યક્દ્રષ્ટિ કરેલાં પ્રમુદ નિષેધ્યાં નથી તો તે આચરવા જોગ્ય ગૃહસ્થને છે. વલી રાયપસેણી સૂત્રમાં પ્રદેશિ રાજાનો અધિકાર છે તિહાં પળ પ્રદેશિરાજાને કેશિ ગણધર મહારાજે ધર્મ પામ્યા પછી કહ્યું જે-હે પ્રદેશિ ! તું રમણિક થઈને પછી અરમણિક ન થતો. તે વચ્ચે પ્રદેશિ રાજાએ કહ્યું છે જે હું મ્હારી ઋદ્ધિના ચાર ભાગ કરીશ તેમાંથી એક ભાગ દાનશાલામાં આપીશ. આ અધિકાર રાયપસેણી સૂત્રમાં પાને ૨૮૦ મે છાપેલી પ્રતમાં મૂલપાઠમાં છે. આથી વિચારો જે દાનનો નિષેધ છે, તે માત્ર કુપાત્ર ને સુપાત્ર બુદ્ધિએ આપવું છે પળ અનુકંપાએ દુઃખી જાણીને આપવું તથા શાસન પ્રભાવનાએ આપવું તેમાં કોઈ ઠેકાણે નિષેધ નથી. આગમની પ્રરૂપણા ગુરુમુખે ધારીને કરે તોજ બરાબર સમજાય. વલી આત્માનો દાનગુણ તો સ્વભાવિક છે. પળ જ્યાં સુધી દાન અંતરાય હોય ત્યાં સુધી વસ્તુ બરાબર સમજાય નહીં. દાન દેવું નહીં એવુંજ મનમાં આવે. વલી જ્યાં જ્યાં તીર્થંકર મહારાજ વા, આચારજ મહારાજ સમોસરયા છે તે વધામણી લાવનારને પ્રીતિદાન બહુ પ્રકારે આપ્યાં છે. તેમાંથી એક અધિકાર લખું છું. ચિત્રસારથીએ કેશિ મહારાજ સમોસરયા ત્યારે સ્વર લાવનાર વનપાલકને દાન આપ્યું છે. તે અધિકાર રાયપસેણીજીની છાપેલી પ્રતમાં પાને ૨૩૨ મે છે ત્યાંથી જોઈ લેવું.

એ દાનમાં લાભ ન હોત તો સમ્યક્દ્રષ્ટી કેમ દે ? તે પળ હિંદાં પ્રમુની ભક્તિભાવનો ઉત્સાહ છે તે મોટો લાભ છે તેથી દાન દીધાં છે. એ દાનમાં ધર્મ નથી એમ કહે તેણે વિચારવું જોઈએ જે ભગવંતને વાંદવા જવાના રથનું નામ, ધર્મરથ મૂલપાઠમાં બહુ ઠેકાણે કહ્યું છે. તેમાંથી જ્ઞાતા સુત્ર છાપેલામાં પાને ૧૪૯ મે છે. માટે હરેક વસ્તુ બધા શાસ્ત્રનો વિચાર કરીને ગ્રહણ કરવી. દાન વિષે એવું કહે છે કે અસંજમીને દાન દઈ તેથી તે પુષ્ટ થાય ને આરંભ કરે તેની હિંસા લાગે વારતે દેવું નહીં. તેને

સમજવું જોઈએ કે તેરાપંથી પોતાના ગુરુને દાન આપે છે. તે ચાલીને જશે તેમાં નીચે કેટલાએક ત્રસજીવ તથા પેટમાં આહારના જોગથી કરમીઆ સરમીયા નિપજશે તે નિહાર કરશે ત્યારે હળાઈ જશે. તથા વઢીનીત કરશે તે વિષ્ટામાં જીવ ઉપજશે તે હળાશે, તે એ સર્વે હિંસા લાગશે, માટે તમારા ગુરુને પણ આહાર આપવો જોઈએ નહીં. પણ એમ વિચારો જે શુદ્ધ સંજમી મુની મહારાજ પોતાનું આત્મસાધન કરે છે, તેનો વિચાર કરવાનો છે, બીજો વિચાર આપણે લેવાનો નથી માત્ર આહાર પાણીના આધારથી સુખે ધર્મસાધન થશે. તેમ દુઃખી જીવને આપવાથી આહાર સંવંધીના સંકલ્પ વિકલ્પ રૂપ તેનું દુઃખ ટલશે. ને તેને સંતોષ વલશે તેજ લાભ વિચારી દાન આપવું છે. આપણે કંઈ દુષ્ટ કામ કરવા આહાર આપતા નથી, તેથી આપણને તે દૂષણ લાગતું નથી. વલી તેરાપંથી લોકને ધર્મ ઉપદેશ કરે છે. તે ઉપદેશ સાંભલી અજ્ઞાનપણે તપસ્યા કરે છે તે તપસ્યાથી દેવ-લોકમાં વા, મનુષ્યમાં પુદ્ગલીક સુખ મોગવશે તે પાપ પણ ધર્મ ઉપદેશ દેનારને લાગવું જોઈએ. તે એમ કહે જે એમને તો ધર્મ ઉપદેશ દેવો છે તેથી તે પાપ લાગતું નથી તેમ દાન દેનારને તેની ભૂલનું દુઃખ ભાગવું છે બીજો ભાવ નથી. જીવ છોડાવનારને જીવ મરતો બચાવવો છે તે અમય દાન કરવું તે ભાવ છે; બીજો ભાવ નથી. વાસ્તે કરુણાભાવનો લાભ છે, તે પછી શું કરશે તે દોષ અમયદાન દેનારને લાગતો નથી હરેક વસ્તુમાં ભાવ બલવાન છે. ગુરુવંદન કરીએ છીએ વાંદવા જઈએ છીએ તેમાં રસ્તામાં જતાં તથા ઉઠ બેસ કરવામાં હિંસા થાય છે. પણ વંદનના લાભઅર્થે કરીએ છીએ તેમ દાન દેવાનો ભાવ પણ વલવાન છે. વલી મગવંતે સર્વ દાનમાં અમયદાન બલવંત કહ્યું એ અધિકાર સુયગડાંગ સૂત્રમાં પાને ૩૧૮ મેં મૂલપાઠમાં છે તથા તેનો અર્થ ટીકાકારે પાને ૩૨૦ માં વિસ્તારે કર્યો છે. તેમાં કથા પણ વસંતપુરના રાજાની છે તેમાં સાર એ છે જે રાજાની રાણીએ ચોરને ગરદન મારતાં મૂકાવ્યો છે ને તે ચોર બચ્યો છે તેને અમયદાન કહ્યું છે. એ ઉપરથી વિચાર કરો જે જીવ બચે ને પછી હિંસા કરે

તેનું પાપ જો આવતું હોય તો અભયદાનને ભગવંત વચ્ચાળત નહીં માટે જીવને કોઈ મારતું હોય તો બચાવવો. તેમજ ભૂલે મરતાને સ્વરાવીને બચાવવો એ અભયદાનજ છે. માટે વિચાર કરવો જોઈએ. કારણ જે સ્યાદ્વાદ માર્ગ સમજવો. સુયગડાંગજીના બીજા શ્રુતસ્કંધમાં પાંચમા અધ્યયનમાં (છાપેલી પ્રતમાં) પાને ૮૭૨ મે આલાવામાં કહ્યું છે જે કોઈક સુદગ એવું કહે જે એકેદ્રીથી તે પંચેદ્રી સૂત્રીના જીવના વિનાશનું સરખું પાપ વા, એકાંત સરખું પાપ નહીં. એમ કહે તો અનાચાર એ બંધે ચોલ એકાંતે બોલવામાં અનાચાર કહ્યો. હવે એના શબ્દનો અર્થ કંઈ બીજો નીકલવાનો નથી પણ પ્રભુએ ગણધર મહારાજને પરમાર્થ દર્શાવ્યો તે પાઠ પરંપરાએ ચાલ્યો આવ્યો તે આધારે પૂર્વ પુરુષોએ અર્થ ભર્યા હોય તેથી અર્થ પામીએ એનો ખુલાસો ટીકાકારે કર્યો છે. ત્યાં જોશો તો જણાશે, વલી પાને ૮૭૩ મે આલાવો છે તેમાં કહ્યું છે કે—

આધાકર્મી આહાર કરવાથી કર્મે કરી લેપાય એમ એકાંત ન કહેવું તેમજ આધાકર્મી આહાર કરવાથી ન લેપાય એમ પણ કહેવું ન જોઈએ. એવાત એકાંત બોલવાથી અનાચાર. એ ઉપરથી વિચાર કરવો જે ભગવતીજીના પાઠને આધારે દાનનો નિષેધ છે પણ પાઠનો અર્થ ટીકાકારે કર્યો છે ત્યાં ચોસું દર્શાવ્યું છે ને બીજા સ્થાનની ગાથા મૂકી છે જે અનુકંપા દાન જિનેસ્વરે નિષેધ્યું નથી એમ અર્થ છે તે પ્રમાણે પૂર્વ પુરુષના અભિપ્રાયથી તો દાનનો નિષેધ કોઈ ઠેકાણે નથી. સુયગડાંગજીના ઉપલા પાનાનો અર્થ પણ ટીકાકારના ખુલાસાથી આવશે. તેમ આપણે લેવો જોઈએ ને સુયગડાંગજીના પાઠનો અર્થ મુલેથી કહે તે સ્વરો માનવાનો આધાર શું ? ને જીવને મિથ્યાત સ્વયં નહીં હોય તે કલ્પિત અર્થ માને પણ થોડો થોડો ક્ષય ઉપશમ થયો હશે, તે તો મહાપુરુષના અર્થ પ્રમાણ કરશે. માટે આત્માર્થને રીતસર કહેવું તે ન સમજે તો કંઠશોષ કરવો નહીં પણ શ્રેષ્ઠ છે, વલી એ લોકો આચારાંગજીમાં હિંસાના નિષેધના પાઠ બતાવે છે, પણ તે પાઠ સર્વે મુની મહારાજ સર્વથા હિંસાના ત્યાગીનો છે.

આચારાંગજીમાં પળ પાને ૨૨૪ મે છાપેલી પ્રતમાં જે આશ્રવનાં કારણ તે સંવર થાય છે. ને સંવરનાં કારણ તે આશ્રવનાં થાય છે. એમાં પરિણામ વિશેષની મુખ્યતા દર્શાવી છે. તેમ હરકોઈમાં પરિણામ વિશેષ વિચારવા. વલી ઠાળાંગ સૂત્રમાં પાને ૫૬૩ મે છાપેલામાં દશમા સ્થાનાંગમાં દશ પ્રકારનાં દાન દર્શાવ્યાં છે તેમાં અનુકંપાદાન અમયદાન કહ્યું છે, ને અધર્મદાન જુદું કહ્યું છે.

વલી કેવલ અધર્મમાં તમારા વિચાર પ્રમાણે અનુકંપાદાન હોત તો અધર્મદાનમાંજ સમાસ થાત, જુદો દર્શાવ શું કરવા કરત ? પળ એ અનુકંપાદાન તથા અમયદાન અધર્મમાં નહીં તેથી જુદો દર્શાવ કર્યો છે, માટે જેમ પ્રભુ પોતેજ દાન દે છે તેમ શ્રાવકના અમંગ દુવાર કહ્યા છે. જે શ્રાવક શક્તિ માફક દાન દે, સમ્યક્દ્રષ્ટીના સડશઠ બોલ કહ્યા, તેમાં સમકિતનાં પાંચ લક્ષણ કહ્યાં છે. તેમાં ચોથું અનુકંપા લક્ષણ કહ્યું છે. દ્રવ્યથી દુઃખીને દાન દઈ સુખી કરે, ભાવથી ધર્મ પમાડી ધર્મે કરી સુખી કરે. આ લક્ષણ છતાં કેમ દાન આપે નહીં ? અવશ્ય સમ્યક્દ્રષ્ટી દાન દેજ. સુપાત્રને કુપાત્રબુદ્ધિ આપવું તે મહા દોષ. તેમજ કુપાત્રને સુપાત્રબુદ્ધિ આપવું તે મહા દોષ છે, જે કારણે આપવું તે તે માવે વિચારી આપવામાં દોષ નથી. ઉપાસકદશાંગમાં સગદાલ પુત્રે ગોશાલાને આપ્યું છે તોહાં કહ્યું જે તારા તપ સંજમથી નથી આપતો. મહાવીરસ્વામીના ગુણગ્રામ કંઈ છે તેથી આપું છું. હવે એ ગોશાલો છે તો મિથ્યાદ્રષ્ટી તો પળ પ્રભુના ગુણગ્રામનો પક્ષ ધારીને આપ્યું તો લાભજ છે, વલી વંદીતા સૂત્રની ગાથા ૨૩ મીમાં છેલું પદ છે જે અસહ્યોસં ચ વજ્જિ પાપિષ્ઠેને પોષ્યાના અતિચાર છે પળ એનો અર્થ કર્યો છે જે વેપાર અર્થે એવા જીવને પોષિને વેચવાને પડસા પેદા કરવા તે બાબત અતિચાર છે. અનુકંપાએ પોષવાનો અતિચાર નથી. હેમાચાર્ય મહારાજે પળ એ પ્રમાણે અર્થ કર્યો છે. આ સર્વે વાતનો સાર એટલો છે જે ઘણા શાસ્ત્રમાં આ વાત છે. માટે આવા માણસની વાત થોડી શક્તિવાળાએ સાંભલવી નહિ. મહા. પુરુષો

આચારજો થઈ ગયા. તે પુરુષનાં વચન ઉપર લક્ષ્ય દેવો જેથી આત્માનું હિ-
ત થશે. ને શક્તિ પ્રમાણે દાન આપવું એજ માર્ગ છે.

પ્રશ્ન:—૮૯ આવા જૈનમાં બહુ મત છે, તે લોકને શું આત્માની બીક
નહીં હોય ?

ઉત્તર:—કેટલાએક જીવ બીકવાલા હોય પણ પૂર્વકર્મની પ્રેરણાથી જ
વલો અર્થજ સ્વરો લાગે એટલે વાપડા શું કરે ? વલી કેટલાકની બુદ્ધિ
મંદ હોય તેથી જે મતમાં પડ્યા તેજ પ્રમાણે વાર્તા કરે. એ સર્વ કર્મની
ગતિ છે આપણે જૈનધર્મ નામ ધરાવી જૈન માર્ગમાં શું છે ? તેનું પૂરતું
જ્ઞાન મેલવતા નથી, વલી સંસાર અસાર જાણીએ છીએ તેમ છતાં છોડતા
નથી. તે આપણા કર્મની ગતિ છે તેમ જ સર્વ જીવ કર્મને આધીન છે
માટે જીવ ઉપર દ્વેષ ન ધરતાં કેવલ આપણા આત્માની પરિણતી સુધરે તે
વો ઉદ્યમ કરવો. જેમ બને તેમ સંસારની ઉપાધી ઓછી કરવી, પો-
તાની આજીવિકા થોડા વિકલ્પે ચાલતી હોય તે છતાં વધારે ધન મેલવી
સ્વચ્ચવાની લાલચે ઉપાધી કરવી તે યોગ્ય નથી. ઉપાધી જેમ બને તેમ
છોડી રાત્રી દિવસ જ્ઞાન અભ્યાસ કરવો ને તે જ્ઞાનથી આત્માનું સ્વરૂપ
જોવું બે ઘડી એકાંત બેસી આત્માનો વિચાર કરવો એ શ્રેયકારી છે, આ-
ત્માની પરિણતી બગડે એવા વાદ વિવાદમાં કાલ ગુમાવવો નહીં. એજ
શીખામણ છે.

પ્રશ્ન:—૯૦ આત્મપ્રદેશ હાલી રહ્યાનો અધિકાર આચારાંગજીની છાપે-
લી ટીકામાં પાને ૧૦૩ મે છે તેનું શું હેતુ ?

ઉત્તર:—આચારાંગજીમાં ઉષ્ણ ઉદકવત્ ઉદવર્તના કરી રહ્યા છે એ
વાત સત્ય પ્રત્યક્ષ સમજાય છે કે શરીરના સર્વે ભાગોમાં નસો હાલી રહી
છે તે પાછી જીવ રહિત શરીર થાય છે ત્યારે કંઈ પણ હાલતું નથી તેથી
સમજાય છે કે આત્મપ્રદેશના ચલાયમાનપણાથીજ હાલે છે. એ પ્રમાણે
લોકપ્રકાશમાં પણ અધિકાર છે,

પ્રશ્ન:—૯૧ મુની કંઠામોહની કર્મ બાધે એ અધિકાર ક્યાં છે ?

ઉત્તર:—શ્રીભગવતજીની છાપેલી ટીકામાં તથા બાલાબૌધમાં પાને ૭૦ મે છે. તેર પ્રકારનાં અંતર કહ્યાં છે. તે કારણે મુની શંકા કરે તો કંઘા-મોહિની બાંધે, વાસ્તે જિન વચનમાં શંકા કરવી નહીં. કંઘા શબ્દે મિથ્યાતમોહિની કહી છે. માટે જેમ બને તેમ પરમાત્માના વચન ઉપર દૃઢ રહેવું.

પ્રશ્ન:—૧૨ મુવનપતિ પ્રમુખ નીચેના દેવતા દેવલોકમાં જાય કે નહીં ?

ઉત્તર:—ભગવતીજીની છાપેલી પ્રતમાં પાને ૨૫૬ મે ચમરેંદ્ર ગયાનો અધિકાર છે, પળ તેમાં ઇટલું વિશેષ છે કે અરિહંતનું, અરિહંતના ચૈત્યનું ઇટલે પ્રતિમાજી, વા, સાધુનું શરણું કરી જાય તો જવાય તે શિવાય જવાય નહિ.

પ્રશ્ન:—૧૩ તામલી તપાસે સાઠ હજાર વરસ સુધી તપડ્યા કરી ફોગટ ગઢ કહે છે તે કેમ ?

ઉત્તર:—ભગવતીજીમાં પાને ૨૩૨ મે તામલી તપસનો અધિકાર છે ત્યાં અલ્પ ફલ કહ્યું છે. પળ કંઈ પામ્યા નહિ એમ તો નથી. વલી ઇશા-ન ઇંદ્ર થયા ને અલ્પ ફલ તે મુક્તિની અપેક્ષા કહ્યું છે, કારણ જે એવી તપડ્યા સમકિત સહિત કરી હતી તો ઘણી નિર્જરા થાત; પળ તે ન થઈ તે અપેક્ષા અલ્પ છે. ઋદ્ધિ તો ઘણી પામ્યા છે. વલી થાનક પળ એવું પામ્યા કે સમકિત પામ્યા.

પ્રશ્ન:—૧૪ તુંગીઆ નગરીના શ્રાવકનો અધિકાર ક્યાં છે ?

ઉત્તર:—ભગવતીજીની પ્રતમાં પાને ૧૯૧ મે અધિકાર શ્રવણ પ્રમુખના ફલનો અધિકાર છે ત્યાં તુંગીયાનગરીના શ્રાવકનું સ્વરૂપ છે.

પ્રશ્ન:—૧૫ અમવી ક્યાં સુધી મળે ?

ઉત્તર:—નંદીસૂત્રની છાપેલી પ્રતમાં પાને ૩૯૯ મે સાહાનવ પૂર્વ સુધી મળે એમ કહ્યું છે; પળ શ્રદ્ધા નહીં તેથી આત્માનું કામ થાય નહીં.

પ્રશ્ન:—૧૬ શ્રાવકનાં વ્રત લીધા શિવાય બીજા પરચૂરણ નિયમ કરવાની મરજાદા છે કે નહિ?

ઉત્તર:—ભગવતીજીમાં પાને ૪૬૧ મે અધિકાર છે. ત્યાં કહ્યું છે જે મૂલ ગુણ પચ્ચચ્ચાણી કરતાં ઉત્તર ગુણ પચ્ચચ્ચાણી અસંખ્યાતા છે; પળ તીર્થે પળ શ્રાવકનાં વ્રત લે છે, તેથી અસંખ્યાત ગુણ કહ્યા છે. ટીકાકારે વિશેષપણે કહ્યું છે જે મધ, માચળ, માંસ, મદિરાના નિયમ કરે તે પળ ઉત્તર ગુણ પચ્ચચ્ચાણી કહીએ, એવી રીતે ત્યાં અધિકાર છે.

પ્રશ્ન:—૧૭ છઠ્ઠા આરામાં જે જીવો થશે તેનું કેટલું આડલું તથા તે સમકિતી કે મિથ્યાતી ?

ઉત્તર:—છઠ્ઠા આરાના જીવનું આડલું ૧૬ થી ૨૦ વરસ સુધીનું કહ્યું છે. પ્રાચે સમકિત રહિત ત્યાં વસશે એ વિગેરે સર્વે અધિકાર ભગવતીજી છાપેલી પ્રતમાં પાને ૪૭૧ મે છે ત્યાંથી જોડ લેવું.

પ્રશ્ન:—૧૮ પાંચ ઇંદ્રીમાં કામી ઇંદ્રી કઈ ને ભોગી કઈ ?

ઉત્તર:—શ્રોત ઇંદ્રી, ચક્ષુ ઇંદ્રી કામી, તથા ફરસ ઇંદ્રી, રસઇંદ્રી, ઘ્રાણેન્દ્રી એ ભોગી, કારણ જે એ ઇંદ્રીએ ભોગવવાથી સુખ છે. એનો વિસ્તારે અધિકાર ભગવતીજીમાં પાને ૪૮૭ મે છે.

પ્રશ્ન:—૧૯ શ્રાવક સંથારો કરે ત્યારે સર્વથા પાંચે વ્રત આદરે ?

ઉત્તર:—વરુનનાગ નટુઆએ સર્વથા પ્રાણાતીપાત પ્રમુખનો ત્યાગ કર્યો છે. એ અધિકાર ભગવતીજીમાં પાને ૫૬૦ મે છે વાસ્તે કરી શકે એમ સમજાય છે.

પ્રશ્ન:—૧૦૦ શ્રાવક રાત પોસો કરે તો દીવો રાખે કે નહિ ?

ઉત્તર:—શ્રાવક પૌષઘમાં દીવો રાખે નહિ, કારણ જે શ્રાવક પ-હીક્કમણું કરે છે ત્યારે બે ઘડીનું સમાયક છે. તેમાં કાડસગ કરે છે, ત્યાં રે પળ આગાર રાખે છે જે દીવો વિજલીની ઉજેઈ આવે તો વચ્ચે ઓઢવું તો કાડસગ માગે નહિ, એ સારુ આગાર રાખે છે. હવે વિચારો જે ઓર્ચિ-તો કોઈ લાવે તો વચ્ચે ઓઢવું; તો રચાય તો કેમ? ઇહાં શંકા થશે જે ઉજેઈ તે અજવાલું તેમાં શા વાસ્તે વચ્ચે ઓઢવું ? તેનું સમજવું જે ઉજેઈ છે તે અધિકારના જીવ છે. તેને આપણો ફરસ થવાથી તે જીવ વિનાશ પા

મે છે. એ અધિકાર સમયસુંદરના પ્રશ્નમાં છે. વલી મહાનિસિથ સૂત્રમાં ચોથા અધ્યયનમાં પાને ૫ મે સુમતિનાગલિનો અધિકાર ચાલ્યો છે. તેમાં પળ એક મુનીરાજે વિજલીનો ચમકારો થયો ત્યારે વચ્ચે શ્રોદ્યું નહિ.

તેથી ત્યાં કહ્યું છે જે અગ્નિકાયના જીવની વિરાધના થઈ એથી પળ અગ્નિકાય સિદ્ધ થાય છે, વલી ભગવતીજીની છાપેલી પ્રતમાં ૫૧૮ મે પાને અગ્નિ સલગાવનાર મહા આરંભી કે હોલવનાર મહા આરંભી ? ત્યાં અગ્નિ સલગાવનાર મહા આરંભી કહ્યા છે. વિગેરે અધિકાર ચાલ્યો છે. ત્યાર પછી પ્રશ્ન થયું છે જે, જેમ સચેતન અગ્નિકાય પ્રકાશ કરે છે. તેમ અ-ચિત્ત પુદ્ગલની એવી પ્રમા હોય કે નહીં? ત્યારે ભગવંતે કહ્યું છે જે જ્યારે મુની તેજુલેશ્યા મૂકે છે ત્યારે તે અચિત્ત પુદ્ગલનો પ્રકાશ થાય છે એથી પળ સમજાય છે કે અગ્નિની પ્રમા સચિત્ત કહી. વલી મુનિ પાણી અ-તિચારમાં તથા શ્રાવક પાણી અતિચારમાં પળ ડજેઈ આલોવે છે. વલી શ્રાદ્ધજિતકલ્પમાં ડજેઈનું પ્રાયશ્ચિત્ત કહ્યું છે. બૃહતકલ્પમાં પળ જ્યાં દી-વાનો ડચોત હોય ત્યાં કારણે એક બે દિવસ રહે ને વધારે રહે તો પ્રા-યશ્ચિત્ત કહ્યું. વલી ટીકામાં વિસ્તારે અધિકાર છે કે અળસળ કર્યું હોય તો દીવો રાખે. આવા કારણે રાખવાની તો મરજાદા છે. પળ તે શિવાય તો નિષેધ છે; તો પછી પૌષ્ઠમાં શ્રાવક મળવા સારુ રાખે એ તો સંભ-વતું નથી. કારણ જે 'સમળોડ્વ સાવઓ' એવો પાઠ છે માટે જેમ સાધુ રા-ત્રે દીવો રાખતા નથી, તેમ શ્રાવક પળ રાખે નહીં. એમ અમારું સમજવું છે. ડજેઈ સારુ વચ્ચે શ્રોદવાનો અધિકાર વૃંદારવૃત્તિમાં પાને ૨૮ મે છે; વલી સેનપ્રશ્નમાં પ્રશ્ન ૧૮ મે પાને ૬૪ મે દીવાની ડજેઈનું પ્રશ્ન છે તેમાં પળ કાડસળનિયૂક્તિની સારુ આપી છે. એ સર્વે અધિકાર જોતાં દીવો રાખવો જોગ્ય લાગતો નથી.

પ્રશ્ન:—૧૦૧ શ્રાવક દેરાસરનું દ્રવ્ય વ્યાજે રાખે તો કેમ ? તથા પૂજા-ના કામમાં વાપરે તો કેમ ?

ઉત્તર:—હાલના વચ્ચેમાં શ્રાવકોને દેરાના કારભારી જબરાઈથી વ્યાજે

આપે છે. પળ શ્રાદ્ધવિધિમાં પાને ૧૦૧ મે શ્રાવકને ઘરેણું રાખી પળ ધી-રવાની મનાઈ કરી છે. કારણ જે શ્રાવક ઓછે વ્યાજે લે ને વધારે વ્યાજ ઉપજાવે તે ફાયદો દેવદ્રવ્યમાંથી કાઢ્યો. હવે શ્રાદ્ધવિધિમાં સા-ગરશેઠની કથા છે. તે કથામાં ફક્ત દેરાસરના માણસને પડસા બદલે અનાજ આપ્યું હતું. તેમાં માત્ર રૂ. ૧) ની ૮૦ કાંગણી થાય તેમાંથી માત્ર ૧૦૦૦) કાંગણીનો લાભ થયો હતો તેથી કેટલો સંસાર રોલાયા. તે કથા જો વાંચશો તો હૃદય મેદાઈ જાય એટલાં કષ્ટ ભોગવવાં પડ્યાં છે. માટે શ્રાવકને સંકટમાં પાડનાર આપનાર જ છે. વલી જે વચ્ચત શ્રાવ-ક પૈસા લે છે, તે વચ્ચત તો સારી હાલતજ હોય, પળ માણસની સદા કાલ સ્થિતિ સરખી રહેતી નથી. ત્યારે જ્યારે નબલી સ્થિતિ આવે તે વચ્ચત જો શેઠીઆનું લેહેણું તેના ઉપર હોય તો પહેલું લહેણું પોતાનું વં-સૂલ કરે તો શેઠીયા પળ દૂષણમાં આવે, કદાપી પોતાનું લહેણું ન હોય, પળ પોતે એકધર્મી છે, તેથી શરમ રાખી તાકીદ થાય નહીં; તેથી તે ધણી બીજા દેવાવાલાને આપે ને દેરાવાલાને આપે નહીં, તો દેરાનું દ્રવ્ય જાય ને લેનારને તો ઘણાજ ભવ ભમવું પડે. દેવદ્રવ્ય મક્ષણનાં ફલ ઘણા શાસ્ત્રમાં લખ્યાં છે ઉપદેશપદમાં હરિભદ્રસૂરી મહારાજે દેવદ્રવ્ય કોઈ ખાતો હોય તેની સંભાલ ન રાખે તો તે શ્રાવકને કેટલાં કડવાં ફલ બતાવ્યાં છે. ને જાનારને તો ભવનો પાર નથી. વલી શ્રાવકને ધી-રવાનો ધારો હોય તો શેઠીઆ પોતે પળ ઉપાડી લે અને હાલમાં તો ઠેર ઠેર એવા બનાવ બન્યા છે ને એ રીવાજથી ઘણાજ દેવદ્રવ્યનો વિનાશ થ-યો છે એ સર્વે માઈઓના જાણવામાં છે. વલી ષષ્ટીશતકની ટીકામાં એટલા સુધી કહ્યું છે જે દેવદ્રવ્ય વધારવા સારુ ઘણું મૂલ આપીને દેરાની વસ્તુ લે છે ને પોતે વાપરે છે તો નરકગામી જીવ કહ્યા છે. માટે દેવદ્રવ્યથી તો જેમ બને તેમ અલગા રહેવું.

વલી જિનપૂજા કરવામાં પળ સર્વે ઉપગરણ શક્તિવાલાને તો પોતાના ઘરનાંજ રાખવાં. ઓરાશિયા પ્રમુખ પદાર્થ છે તે પળ શ્રાવકો પોતાના પૈ-

સાથી જ બનાવે. જે વધારે ધનવાન છે તે એવી વસ્તુ બનાવી રાખે, સામાન્ય ધનવાલાથી એવી चीजો नहीं बने; પણ કેસર ચંદન ફૂલ વીગેરે તો પોતાનું જ વાપરે, પણ દેરાસરનું વાપરવાથી લાભ થાય નહીં. આત્મ-પ્રબોધમાં કથા છે. તેને પાછલા ભવમાં દેવદ્રવ્યથી નુકશાન થયું છે તેથી આ ભવમાં એવો નિયમ કર્યો છે જે દેરાસરના જલે હાથ પણ ધોઈ નહીં. વલી શ્રાદ્ધવિધિમાં કથા છે. તેમાં જ એક લક્ષ્મીબાઈએ દેવદ્રવ્ય વધારવાને સારુ ઘણા ઓછા કરાવ્યા છે, તેમાં દેરાનાં ઉપગરણ વાપર્યાં છે તેનો નકરો પણ આપ્યો છે; પણ નકરો ઓછો પડવાથી ભોગ અંતરાય બાંધ્યો જેથી બીજા ભવમાં જનમી ત્યારથી પીયરમાં શોગ પડવા લાગ્યો ને પાણીગ્રહણ કર્યા પછી સાસરે શોગ પડવા લાગ્યો. પછી મુનિ મલ્યા ત્યારે પૂછ્યું જે માહારાજ ! મ્હારે જન્મથી શોગ પડે છે તેનું શું કારણ ? પછી ગુરુએ કહ્યું જે દેરાનાં ઉપગરણ વાપર્યાં તેનો નકરો ઓછો આપ્યો તેનાં ફલ થયાં. આ ઉપરથી વિચાર કરો જે નકરો આપ્યો; પણ ઓછો પડવાથી નુકશાન થયું તો મફત દેરાની चीज વાપરીએ તો વધારે નુકશાન જ થાય, દેરાની चीज પોતાના ઘરના કામ સારુ વાપરીએ તેનું તો કહેવું જ શું ? માટે દેરાસની તથા સાધારણની તથા જ્ઞાનદ્રવ્યની चीजોથી ઘણાજ અલગા રહેવું ને કોઈ પણ અંશે આપણા ઘરના કામમાં ન આવે એમ કરવું. એ દ્રવ્યની ન્યાયથી વૃદ્ધિ કરવામાં તત્પર રહેવું. ને પૂજા સેવામાં તો પોતાના દ્રવ્ય વિના ચિત્ત પ્રફુલિત જ નહીં થાય, વાસ્તે શુદ્ધ સુંદર દ્રવ્યો પોતાના જ વાપરવા.

સાકેતપુર નગરે સાગરશેઠ નામે પરમ શ્રાવક વસંતો હતો. તેને ધર્મી જાણી બીજા શ્રાવકોએ દેરાસરનું દ્રવ્ય સોપ્યું ને કહ્યું જે આ દ્રવ્યમાંથી દેરાસરના કામ કરનાર સૂત્રધાર, સલાટ, મજૂરને તેની મહેનતના પદ્ધ-સા તમે આપજો. આ દ્રવ્ય સાગરશેઠના હાથમાં આપવાથી સાગરશેઠ લોભમાં પડ્યો તેથી સુથાર પ્રમુખને રોકવું દ્રવ્ય આપે નહીં. તેને બદલે અનાજ ગોલ વસ્ત્ર પ્રમુખ આપે તેમાંથી રૂ ૧) ની કાંગણી ૮૦) થાય છે.

एवी रीते एक हजार कांगणी पेदा करी नेते पेदाश पोताना घरमां राखी. तेथी महा पाप उपार्जन कर्युं ते आलोव्या विना मरण पाभ्यो. तेथी ते समुद्रमां जलमाणस थयो. ते जलमाणसने इंदगोली थाय छे. ते इंदगोली जे माणस पासे राखी समुद्रमां रत्न काढवा जाय तो डूबे नहि तेथी समुद्रना उपकंठवासी वाणीयाए सागरशेठना जीव जलमाणसने पकडीने घंटी नीचे घाल्यो ने छमास सुधी घंटी नीचे पीलाइ मरण पामीने त्यांथी त्रीजी नरके गयो. तिहां नरकनां दुःख भोगवी आयुष पुहं करी मरण पामीने पांचसें धनुषना शरीरनो मच्छ थयो. त्यां मलेच्छोए पकडी अंगोपांग काप्यां तेथी मरण पामी चोथी नरके गयो. त्यांथी नीकली एक एक भवने आंतरे पांचमी छट्टी सातमी नरके बबे वार जइ आव्यो. एम नरकना परमाधामीनी वेदना खेववेदना सहन करी पाछ तीर्थचना भव करी एक हजार भव कूतराना करथा. तथा बीजा पण एक एक हजार नीचे मुजबना करथा.

सूवरना, बोकडाना, गाडरना, ससलाना, हरणना, साबरना, सीयालना, बीलाडीना, उंदरना, कोलना, गीरोलीना, पाटलागोहना, सापना वींछीना, वीष्टाना कीडाना, शंखपणे, छीपपणे, जलोपणे, कीडीपणे, कीडामां, पतंगीयामां, मच्छरमां, काचबामां, गड्डामां, भेंशमां, बलदमां, उंटमां, खच्चरमां, घोडामां, हाथीमां.

ए सर्वे जातीमां हजार हजार भव कर्या. तथा पृथ्विकायमां, अपकायमां, तेउकायमां, वायुकायमां, वनस्पतीकायमां, ए सर्वे जातीमां लाखो भव भमीने ए सर्वे भवमां प्राए हथीयार प्रमुख शस्त्रना घाए करीने मोटी पीडा भोगवी मरण पामी, देवद्रव्य भक्षणनुं पाप घणुं क्षय थवाथी वसंतपुर नगरे कोटी द्रव्यनो स्वामी वसुदत्त शेठनी वसुमती राणीनी कुखे पुत्रपणे उपन्यो. ए सागरशेठनो जीव गरभमां आव्यो त्या रथीज वसुदेवशेठनुं द्रव्य नाश पामवा लाग्युं. जे दिवशे जन्म थयो ते दिवशे पिता मरण पाभ्यो. पांचमे वरशे माता मरण पामी. लोके नि-

पुन्निओ नाम दीघुं. दलद्री रांकनीपरे वध्यो. ते एकदा मामाए दीठो ते पोताने घेर तेडी गयो. तेज राते मामानुं घर चोरोए लूटयुं. त्यांथी बीजे ठेकाणे गयो, ते ज्यां जाय तेने त्यां चोर लुंटे अथवा अग्नी लागे, ने आपदा पामे. हरकोइ विपत्ति तेने आवी पडे. आवी स्थिति जोइ कोइ उभो राखे नहीं ने लोक निंदे के आ तो बलती उपाधी छे, एवी अनेक प्रकारे लोक निंदा करे. ते सांभली मन उद्वेगता पाम्युं. तेथी परदेश गयो. ते तामलीस नगरमां रह्यो. त्यां विनयधरशेठ वसतो हतो, तेने त्यां सेवकपणे रह्यो तेज दिवशे विनयधर शेठने त्यां आग लागी. तेथी घरमांथी हडकाया कूतरानी पेठे काढ्यो. तेवारे पश्चाताप करवा लाग्यो. पूर्वनुं करेलुं कर्म निंदतो हवो. जे जे कर्म स्ववशपणे करे छे. ते कर्म उदे आवे त्यारे परवशपणे भोगववां पडे छे एवी निंदा करतां त्यांथी बीजे ठेकाणे जाय छे. एम करतो समुद्रने कांठे गयो ते दिवशे धनवान नामे शेठ वहाणे चडे छे. तेनो सैवक थइने वहाणे चढ्यो, ते वहाण कुशले करी परद्वीपे पहोच्युं त्यारे निपुन्निओ विचारवा लाग्यो के आ अचरीज जेवुं लागे छे. जे हुं चढ्यो छतां वहाण भाग्युं नहि, एवों विचार करे छे एटलामां दुष्ट देवे दंडे करीने वाहाणने भाग्युं. निपुणीओ समुद्रमां डूब्यो त्यां पाटीयुं जडयुं तेने आधारे समुद्रने कांठे आव्यो त्यां गाम छे ते गामना ठाकोर पासे चाकरपणे रह्यो. त्यां घाड पडी, ते घाडीए ठाकोरनो छोकरो जाणी मारी पीटी घाडमा पकडी लइ गया. ने पोतानी पल्लीमां राख्यो. त्यां बीजा पल्लीपतीए आवी पल्लीनो विनाश पमाड्यो तेथी पल्लीपतीए काढी मूक्यो. ते बिलीना वृक्ष नीचे जइने बेठो तो उ-परथी बिलुं पडयुं तेथी माथुं फूटयुं त्यांथी बीजे ठेकाणे गयो एम एक हजार ठेकाणे भस्यो. ज्यां ज्यां जाय त्यां चोरनो, पाणीनो, अग्निनो परसैन्यनो, मरणनो एवा उपद्रव थाय. तेथी ज्यां जाय त्यांथी काढी मूके एम दुःख भोगवतो अटवीने विषे गयो. त्यां सेलक नामें जक्ष छे. ते महा प्रभविक छे ते जक्षने माटे एक चित्ते करी आराधन करतो हवो.

पोतानुं सर्व दुःख कहीनें एकवीश उपवास कर्था तेथी जेक्ष प्रसन्न थइ केहेवा लाग्या के हे भोला ! सांजे सांजे म्हारी आगल सोनाना चांदला सहस्रे शोभतो मोटो मोर नाटक करशे ते मोरनां पिछां निरंतर पडशे ते तुं लेजे. ते सांभली निपुन्नीओ हरख पाम्यो. ने नित्य सुवर्णनां पिछां खरे ते लेंतो. एम हमेश लेतां नव सो पिछां एकठां थयां.

एक सो लेवानां बाकी रद्यां त्यारे निपुन्नीयाने दुष्ट कर्म पेरयो तेथी विचारे छे के आ उजड भूमीमां क्यां सुधी बेशी रहीश ? एम विचारी ने मोरनां पिछां मुंठीवडे लेवा गयो. एटले ते मुंइ उपरथी उडी गयो, ने पिछां भेगां करेलां जतां रद्यां. देवनी आज्ञा ओलंगी कार्य करे ते केम सफल थाय ? निपुन्नीओ पोताना आत्माने धिःकारतो भें क्यां मूर्खता थी उतावल कीधी ? जेथी पामेली वस्तु गइ. एम दुःखी थतां अटवीमां भमतां एक मुनी महाराजने दीठा, ते मुनी महाराजने नमस्कार करी पो-ताना पाछला कर्मनुं स्वरूप पूछतो हवो. मुनी महाराजे कहुं के, देव-द्रव्य भक्षण एक हजार कांकणीनुं कीधुं. तेथी आ भवमां तथा पाछला भवोमां जे जे दुःख भोगव्यां हतां ते स्वरूप कीधुं. पछी मुनीराजे देवद्रव्य भक्षणना पापथी मुक्त थवानो उपाय कहे छे. हजार कांकणी खाधी छे तेथी अधिक द्रव्य आपवुं तथा देवद्रव्यनुं रक्षण करवुं तथा देवद्रव्यनी वृद्धि करवी. तेथी दुष्ट कर्म दूर थशे. सर्व जीवोने भोग लक्ष्मी सुखनो लाभ थाय. एवी रीते गुरु मुखे सांभलवाथी एवो नियम कर्यो के एथी हजारगुणं द्रव्य देवद्रव्यमां आपवुं. म्हारे पहेरवानां वस्त्र तथा आहारादिकमां वापरतां जे द्रव्य वधे ते देवद्रव्यमां आपवुं. थोडो पण द्रव्यनो संग्रह करुं नहीं. एम मुनी पासे नियम लीधो. तथा विशुद्ध श्रावकनो धर्म आदर्यो. त्यार बाद जे जे वेपार कर्यो ते तेमां द्रव्य पेदा कर्युं. तेथी पाछले भवे हजार कांकणी खाधी हती तेने बदले दश लाख कांकणी देवद्रव्यमां आपी, तेवारे देवद्रव्यना अर्पणवालो थयो. ते-थी अनुक्रमे घणुं धन उपार्जन कर्युं. पछे पोतानुं व्याज उपजावे एम करी

ને ઘણીજ દેવદ્રવ્યની વૃદ્ધિ કરી. તે વૃદ્ધિ કરવાના પુન્યે કરી તીર્થંકર નામ કર્મ ઉપાર્જન કર્યું. અવસરે દિક્ષા આદરી ગીતારથ થયા. ધર્મદે-
શનાદિકે કરી દેવભક્તિના અતિશયે કરી જિનભક્તિનું પહેલું સ્થાનક
આરાધી તીર્થંકર નામકર્મ નિકાચિત કરી કાલ કરી સર્વાર્થસિદ્ધે પહો-
ત્યા. ત્યાંથી ચવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં તીર્થંકરપદવી ભોગવીને. સિદ્ધિને
વરશે. આ મુજબની કથા શ્રાદ્ધવિધિ પાને ૧૦૧ થી તે પાને ૧૦૩ સુધી છે.

સાધારણ દ્રવ્ય તથા જ્ઞાન દ્રવ્ય ઉપર કથા.

ભોગપુર નામે નગરને વિષે ધનવાન નામ શેઠ વશે છે. તે ચોવીશ
કોડી સોનડાનો ધણી છે, તેને ધનવતી નામ સ્ત્રી છે. તે સ્ત્રીને જોડલે
બે પુત્ર થયા. એક પુત્રનું નામ કર્મસાર ને એક પુત્રનું નામ પુન્યસાર છે.
એકદા પિતાએ નિમિત્તિઆને પુછ્યું જે એ પુત્રો કેવા થશે? નિમિત્તિઓ કહે
છે કે, કર્મસાર જડ પ્રકૃતિનો ઘણો નિર્બુદ્ધિ થશે અને વિપરિત બુદ્ધિ
કરી ઘરનું સર્વ ધન ગુમાવશે. નવું ધન ઉપાર્જન કરશે નહિ. ઘણો કા
લ ઘણા દરિદ્રપણે ચાકરીએ કરી દુઃખવંત થશે. પુન્યસાર પળ પાછલું સારું
ધન તથા નવું ઉપાર્જ્યું ધન વારંવાર હાની કરશે, તેમ તેમ દુઃખી થશે.
પળ વેપારાદિકની કલાએ ડાહ્યો થશે. બને જળને વૃદ્ધપણે ધનનું સુખ-
પુત્રાદિકનું સુખ થશે. એવી રીતે નિમિત્તિઆએ કહ્યું. પછી પિતાએ બન્ને
પુત્રોને ચતુર ઉપાધ્યાયની પાસે મળવા મૂક્યા. પુણસાર તો સુખે કરી સર્વ
વિદ્યા મળ્યો. કર્મસાર ઘણા ઉપાય કરે તો પણ અક્ષર માત્ર નહિ આ-
વડે. શબ્દ લખવાદિક કરવાને પણ સમર્થ નહિ. સર્વથા પશુ જેવો રહ્યો.
તથા ઉપાધ્યાયે મળાવવો મૂક્યો. બન્ને માઈઓની જવાન અવસ્થા જાણી
પિતાએ ધનવંતની કન્યાઓ પરણાવી. પછી પિતાએ બન્ને માઈઓને બાર
બાર ક્રોડ સોનડા આપી જૂદા રાખ્યા. પછે માત પિતા દિક્ષા લઈ દે-
વલોકે ગયાં.

હવે કર્મસાર સજ્જનાદિક વારતા થકાં પણ પોતાની બુદ્ધિથી વેપાર
કરે. ત્યાં ત્યાં ધનની હાની હોય. એમ થોડા દિવસમાં પિતાના દીધેલા

बार कोडी सोनइआ गुमाव्या. अने पुण्यसारना बार कोडी सोनआ खा-
 तर देइ चोर लइ गया, बन्ने जण दलद्री रह्या. स्वजनादिके पण छां-
 ड्या, स्त्रीओ पण भूखे पिडाइने पोते पोताने घेर गइओ. धन विना-गु-
 णी पण निर्गुणी होय, स्वजन चाकरादिकनी पेरे निर्धनने जाणे नहि.
 धनवंतमां थोडी पण चतुराइ होय तेने चतुर कहे, तेवारे निर्बुद्धि निर्मा-
 गी एम लोके अपमान दीधुं. ते अपमानथी लाजता बन्ने भाइ देशांतरे
 जइ जुदा जुदा रह्या. कर्मसार कोइ धनवंतने घेर अवर उपायना अ-
 भावथी चाकरपणे रह्यो. ते शेठ जूठाबोलो अदत्तनो लेनारो छे. तेनी पा-
 से चाकरी मागे पण आपे नहि. एम बिटंबणा भोगवी पुण्यसारे केटलुंक
 द्रव्य उपार्जन कर्युं. तेने प्रयत्ने गोपव्युं पण धूर्ते छेतरी लीधो. एम अ-
 नेक ठेकाणे चाकरीनी वृत्तिथी धातुर्वादिथी खाण खोदी सिद्ध रसायण
 कर्यां. रोहणाचल रत्न लेवाना ने मंत्र साधना करी रुद्रवती प्रमुख जडी
 लेवादिक महा प्राक्रम ११—१२ वार कर्युं; पण धन प्राप्त थयुं ते रह्युं
 नहि. कर्मसारने पण विपरित थवे करीने धन उपार्जना थइ नहि. पुण्य-
 सारे पण उपार्जी अगीआर वार गुमाव्युं. पछी बन्ने भाइओ उदास थइ
 झाझे चडी रत्नद्वीपे गया. बन्ने जण सांप्रत्य रत्नद्वीपनी देवी जाणीने
 मरण आदरी देवी आगल बेठा. आठमे उपवासे देवी प्रगट थइने कर्म-
 सारने कहे छे तारा भाग्यमां धन नथी. त्वारे कर्मसार उठ्यो. पुण्यसार
 एकवीश दिवस उपवास करी बेठो तथा देवीए प्रसन्न थइने चिंतामणी
 आप्युं. ते जोइने कर्मसार पश्चाताप करवा लाग्यो. तेवारे पुण्यसारे कहुं
 के विखवाद् मा कर. आ चिंतामणीरत्नथी तारुं पण कार्य थशे. हवे
 बन्ने जण प्रीतीथी पाछा झाझे चड्या. हवे रात्रीए पुर्णिमानो चंद्रमा
 उग्यो तेवारे कर्मसार कहे हे भाइ ! तारी पासे चिंतामणीरत्न छे. तेनुं
 तेज छे के चंद्रमानुं तेज वधारे छे ते आपणे जोइए. पछे पुण्यसारने
 पण पूर्व कर्मनी प्रेरणा थकी रत्न लइने झाझने छेडे बेठा हाथमां रत्न
 स्थापी द्रष्टीए जुए छे एटले हाथमांथी रत्न समुद्रमां पडयुं. मनोरथ नि-

ફક્ત થયા, બન્ને જણા દુઃખી થતા પોતાને નગરે આવ્યા. પછી જ્ઞાની
 ગુરુ મલ્યા તેમને વંદન નમસ્કાર કરી પોતાના પૂર્વલા ભવ પૂછે છે. તે
 જ્ઞાની મહારાજ કહે છે, ચંદ્રપુર નગરને વિષે જિનદત્ત અને જિનદાસ
 નામે શેઠ પરમ અરિહંતના ભક્ત છે. એકદા સર્વે શ્રાવક મલી ઘણું જ્ઞાન
 દ્રવ્ય તથા ઘણું સાધારણદ્રવ્ય બન્ને જણને એકેક દ્રવ્ય રાખવાલ કર-
 વાને આપ્યું. બન્ને જણ મલી રીતે રક્ષા કરે છે. હવે જિનદાસે પોતાને
 સારું પોથી પુસ્તક લખાવ્યું ને પોતાની પાસે બીજા દ્રવ્યનો અભાવ છે તેથી
 વિચાર્યું જે મારી પોથી લખાવી છે તે પળ જ્ઞાનનું ઠેકાણું છે. એમ ચિં-
 તવી જ્ઞાનદ્રવ્યમાંથી બાર દામ લેખને આપ્યા. હવે જિનદાસે સાધારણ દ્ર-
 વ્યમાંથી પોતાને ઘેર ઘણા પ્રયોજનના કાર્યને વાસ્તે અવર દ્રવ્યના અભા-
 વથી પોતાના કામમાં વાપર્યા. તેવારે બન્ને જણ મરીને પહેલી નરકે ગયા.
 નરકમાંથી નીકળી સર્પ થયા, ત્યાંથી મરી બીજી નરકે ગયા. ત્યાં નીક-
 લી ગ્રધપંક્તી થયા. ત્યાંથી મરી ત્રીજી નરકે ગયા. એમ એક બે ભવને આં-
 તરે સાતે નરકે ગયા. એકેંદ્રી, બેરેંદ્રી, તેરેંદ્રી, ચૌરેંદ્રી, પંચેંદ્રી, તિર્યંચના
 બાર બાર હજાર ભવ કરી વારંવાર દુઃખ ભોગવી ઘણાં કર્મ ક્ષીણ થયે તે
 દુષ્ટ કર્મથી ઝૂપરના બન્ને જણને બાર હજાર ભવ, બાર દામના ભોગવવા-
 થી દુઃખ ભોગવ્યાં, વલી આ ભવમાં બારક્રોડ સોનૈઆ ગુમાવ્યા. વારેવારે
 ઘણા ઉપાયથી ધન ઉપાર્જ્યું તે પળ નાશ પામ્યું. પરાયા ઘરની ચાકરી કરી
 દુઃખ ભોગવ્યાં. કર્મસારના જીવે જ્ઞાનદ્રવ્યનું ભક્ષણ કર્યું તેથી ઘણો નિ-
 બુદ્ધિ થયો. બુદ્ધિમદ્ધ થયો. એમ ઘણાં દુઃખ પામ્યો. પુણ્યસારે સાધારણ
 દ્રવ્યના ભક્ષણથી વારંવાર ધન ગુમાવ્યું. આ રીતનું મુની મહારાજ પાસે
 પાછલા ભવનું ચરિત્ર સાંભલી બન્ને માહાઓ શ્રાવક ધર્મ અંગીકાર કર્યો.
 ને પ્રાયશ્ચિતના બદલામાં બાર હજાર દામ જ્ઞાનદ્રવ્યમાં તથા સાધારણ દ્ર-
 વ્યમાં આપવા એમ નિયમ લીધો. તેવાર પછી બન્ને જણા પૂર્વ કર્મ ક્ષય
 થવાથી ઘણું ધન ઉપાર્જન કર્યું. જ્ઞાન દ્રવ્ય તથા સાધારણ દ્રવ્ય હજાર
 ગુણા આપ્યા ને બાર બાર કરોડ સોનૈઆના ધણી થયા ને મલા શ્રાવક

थया. भली ज्ञानद्रव्यनी तथा साधारण द्रव्यनी रक्षा कीधी. तथा इच्छा-
ए करी ज्ञानद्रव्य तथा साधारण द्रव्यनी वृद्धि करी श्रावकनो धर्म रुद्धी
रीते आराधी दीक्षा लेइ मुक्तिए पहुँच्या. आ कथा सांभली ज्ञानद्रव्य
द्वद्रव्यनी पेरे श्रावकने नहीं कल्पे. साधारण द्रव्य पण संघनुं दीधुं कं-
ल्पे, पोताने हाथे लेवुं नहि. संघने पण सातक्षेत्रना कार्यमां वारपवुं कं-
ल्पे, पण मागण लोकोने देवुं कल्पे नहि, ज्ञान संबंधी द्रव्य तथा का-
गल प्रमुख साधुने आपेला श्रावके पोताना कार्यमां वापरवा नहि. पोतानुं
पुस्तक पण लखवुं नहि. गुरुनी आज्ञा विना गुरुना लहीया पासे लखा-
ववुं कल्पे नहि. थोडा जीववा भणी प्रमाणथी अधिक कठोर पाप जाणी
विवेकीए थोडुं पण देवद्रव्य वापरवुं नहि. ए ज्ञानद्रव्य तथा साधारण
द्रव्य तथा देवद्रव्य आपवुं कहुं होय, ते आपवामां ढील करवी नहि,
तरत आपवाथी अधिक लाभ थाय अने ढील करवाथी कदापि दुष्ट भा-
ग्योदयथी सर्व द्रव्यनो नाश थाय वा, मरण थाय ने देवुं रही जाय तो
भलो श्रावक पण दुर्गतिने पामे. ते कथा कहीए छीए. महापुरनाने न-
गरने विषे धनवंत एवो ऋषभदत्त नामे शेठ वसतो हतो. ते अरिहंतनो
परम भक्त छे. ते पर्वने दिवसे देहेरे गयो. त्यां पोतानी पासे ते वखते
द्रव्य नथी, तेथी उधारे द्रव्य लेइ चढाव्युं. ते द्रव्य तत्काल आप्युं नहि.
बीजा कार्यमां व्यग्र चित्ते करी अपायुं नहि. केटलाएक दिवस व्यतीत
थया. एवा अवसरमां घाड पडी ने सर्व धन लूँटाइ गयुं ने शेठने पण
ते लूँटाराओए शस्त्रे करी हण्यो. तेथी मरण पामीने तेज नगरे निर्दय द-
रिद्री भैंसावाला पखालीने त्यां पाडो थयो. ते हमेश पाणीनी पखालो
उठावे छे ते नगरने कांठे नदी नीची छे ने नगर उचुं छे. ते टेकरा ह-
मेश चढवा पडे छे रात्री दिवस भार वहेवरावे छे. निर्दय थको नाडीना
भार मारे छे. भूख तरस सहन करे छे. एम अहर्निश दुःख भोगवे छे.
एक दिवसे देरासरनो नवो कोट बने छे. तेने सार पाणी वहन करे छे.
ते देरासरनी श्रावको पूजा करे छे ते जोइने भैंसाने जातीस्मरण थयुं

तेवारे पाछला भवनं स्वरूप जाणवामां आच्युं तथा देहरा आगलथी ख-
सतो नथी. एवा अवसरमां ज्ञानी गुरु पधार्यां तेमणे भेंसानुं पाछला भ-
वनं स्वरूप प्रकाश्युं. तेथी शेठना पुत्रे एक हजारगणुं द्रव्य देवद्रव्यना
देवामां आप्युं. भेंसाना घणीने पैसा आपीने भेंसाने छोडाव्यो. पछी ते
भेंसाए अनशन कीधुं ते अनशन आराधीने देवलोके गयो. अनुक्रमे मो
क्षे जशे. आ कथा सांभलीने देरानुं साधारणनुं जे जे आपवुं कहुं होय
ते तत्काल आपवुं देरानां उपगरणो उजमणा ओच्छवादिक कारणमां वा-
परी तेनुं भाडुं बराबर नहि आपवाथी लक्ष्मीवतीने जे हानी थइ ते कथा.

लक्ष्मीवती नामे एक बाइ महा ऋद्धीवंत हती ने धर्मवंती हती. ते
बाइ देवद्रव्य वापरवाने उजमणादिक पुण्यकार्य घणा आडंबर निरंतर
करे; पण देहेराना उपगरणनुं भाडुं थोडुं मूक्युं, श्रावक धर्म उत्साहवंत-
पणे आराधी मरीने देवलोके गइ, पण हीन बुद्धिए करी भाडुं ओछुं आ-
प्युं एथी रीन जातीनी देवांगनापणे उपनी. अनुक्रमे त्यांथी चवी घनवंत
अपुत्रीआ शेठने त्यां पुत्रीपणे उपनी. तेनो गर्भ रद्दो तेथी माताना श्री-
मंत उत्सवमां परचक्रनो भय उत्पन्न थयो. तेथी ओत्सव बराबर थयो
नहि. वली जन्म ओत्सवादिकने विषे राजाने घेर शोकनी उत्पती थइ.
पिताए घणा घणा आडंबरे काम आरंभ्यां ते निष्फल गयां. वली मणी-
रत्ने सुवर्णनां घरेणां कराव्यां. पण पहेरवाने समर्थ थइ नहि. कारण के,
चोरादिकनो भय उत्पन्न थयो. वली भोजन वस्त्रादिक पण भोगववानो
वखत आव्यो नहि; कारण जे पूर्वला कर्मना योगे शोक आवीने पड्या.
एवी रीते कोइ पण काममां उत्साह पूरो थयो नहि. त्यारे पिताए पुत्रीना
विवाह महोत्सवमां मोटा आडंबरे लग्न करवा आरंभ कर्चो तो लग्नना
निकट दिवसे माता मुइ. तथा लग्न पण उत्साह रहित थयां. पछी सा-
सरे गइ, त्यां पण गइ त्यारथी पूर्वली पेरे नवा नवा भय, शोक उत्पन्न
थया, तथा सासरे पण मनोवांछित भोग सुख भोगवायां नहि. तेथी बाइ
घणी उदास थइने संवेग पामी तेणे केवलज्ञानी महाराजने पूछ्युं. केवल-

જ્ઞાની મહારાજે કહ્યું જે પૂર્વે ભવે ઝજમણાદિકને વિષે દેહેરાના ઉપગર-
ણનું માહું ઓછું આપ્યું ને ઘણો શ્રાદ્ધંબર દેસાડયો તેથી એ દુષ્ટકર્મ ભોગ
અંતરાય ઉપાર્જ્યું. એવો કેવલજ્ઞાની ભગવાનનો ઉપદેશ સાંભળી દીક્ષા
લિધી. અનુક્રમે મુક્તિ પહોતી. શ્રા મુજબની કથા શ્રાદ્ધવિધિમાં પાને
૧૧૦ મે છે. માટે હરેક ઉપગરણ પોતાના ઘરનાં રાખવાં ને કદાપિ દેરા-
નાં વાપરવાં તો તેનો નકરો પૂરો આપવો.

દેહેરે દીવો કરી તે દીવો ઘેર લાવી ઘરનાં કામમાં વાપરવો નહિ. તથા
દેહેરાને દીવે કાગલ વાંચવો નહિ. તથા નાણું પરખવું નહિ. તથા દેહેરે
ધૂપ કરે તે અંગારા ઘેર લાવી વાપરવા નહિ. તેના ઉપર શ્રાદ્ધવિધિમાં
કથા કહિ છે.

ઈંદ્રપુર નગરે દેવસેન નામે વેપારી છે. તેને ત્યાં ધનસેન નામે ડંટવાલો
ચાકર છે. તેના ઘરની એક ડંટણી હમેશ દેવસેનને ત્યાં આવે છે, તે ડં-
ટણીને મારી કુટિને ધનસેન ઘેર લઈ ગયો તો પણ પાછી દેવસેનને ઘેર
જાય છે. પછી દેવસેને ધનસેનને મૂલ આપી ડંટણી રાખી તે ડંટણી ઉ-
પર દેવસેનનો સ્નેહ વર્તે છે. ને દેવસેન ઉપર ડંટણીનો સ્નેહ વર્તે છે. એ-
વામાં જ્ઞાની મુની સમોસર્યા. તે જ્ઞાનીને દેવસેને સ્નેહનું કારણ પૂછ્યું.
જ્ઞાની કહે છે જે આ ડંટણી પૂર્વે તારી માતા હતી. તેણે પ્રભુ આગલ દી-
વો કરી તે દીવો ઘર કાર્યમાં વાપર્યો. ને પ્રભુ આગલ ધૂપ કર્યો તે ધૂપના
અંગારાવડે ઘરનો ચૂલો સલગાવ્યો તે કર્મે કરી ડંટણી થઈ. તે પૂર્વના
સ્નેહથી તેને સ્નેહ ઉપજ્યો. એ મુજબ વૃત્તાંત કહીને કહ્યું જે દેરાના ચંદને
કરી તિલક કરીએ નહિ. તથા દેરાને જલે હાથ પણ પસ્થાલીએ નહિ. દેવ
સંબંધી શેષ પણ લઈએ નહિ. દેવ સંબંધી જ્ઞાલર પ્રમુખ ગુરુ આગલ પણ
વગાડીએ નહિ. આ મુજબ શ્રાદ્ધવિધિમાં પાને ૧૦૮ મેથી છે. તથા પાને
૮૦ મે કાચી કલી છેદવી નહિ. વલી માલી પણ કાચી કલી તોડતા
નથી. તો આપણે ચઢાવવી તે કેમ જોગ્યં હોય ? માટે કાચી કલીએ
ચઢાવવી યોગ્ય નથી.

પ્રશ્ન:—૧૦૨ ઘરદેરાસરમાં નૈવેદ્ય ફલ અક્ષત વિગેરે મૂકે તેનું શી રીતે કરવું ?

ઉત્તર:—ઘરદેરાસરમાં જે चीज चडावे ते म्होटा देरासरे मोकली आपे, वली नैवेद्य माली प्रमुखने आपे तेने बदले माली फूल आपे तो बीजाने कहि मोटे देरे चडावे जे आ हमारा पैसानां फूल नथी. नैवेद्य बदले आख्यां छे ते छे. घरदेरासरमां पोताना द्रव्यथी भक्ति करवी. ए अधिकार श्राद्धविधिमां पाने ११२ मे छे. ते त्यां विस्तारे व्याख्या करी छे.

પ્રશ્ન:—૧૦૩ સચિત્ત, અચિત્ત, મિશ્ર શું શું સમજવું?

ઉત્તર:—શ્રાદ્ધવિધિમાં પાને ૫૨ મે નીચે મુજબ છે. સચિત્ત તે સર્વ જાતિનાં ધાન, જીરું, અજમો, વરિયાલી, સૂવા, રાઈ, खसखस, સર્વ જાતિનાં ફલ, પાનડાં, લૂણ, સ્વારી, સ્વારો રાતો, સિંધવ, સ્વાણમાંથી નિકલેલો સંચલ. બનાવેલી સચિત્ત નહિ, સ્વારી માટી, હિરમજી, દાતળ લીલું. હવે મિશ્ર કહ્યા છે તે નીચે પ્રમાણે. પાણી પલાલેલા ચણા. ઘઉં પ્રમુખ ધાન્ય તથા ચણા તથા તુવેર વિગેરેની દાલ પલાલેલી હોય તેમાં પણ કોઈ નહિયું રહિ જાય તથા મિશ્ર કહિયે. શેકેલું ધાન્ય તે રેતીમાં શેકેલું તો અચિત્ત થાય તથા સ્વાર દઈ શેકેલું અચિત્ત થાય, પણ રેતી વિના શેકેલા ચણા પ્રમુખ મિશ્ર કહિયે. લોલેલ (શેકેલા) તલ, ઓલા, પોંક, શેકેલી ફલી, પાપડીનું ડંધીયું, એ મિશ્ર તથા ચીમડા પ્રમુખ કાચા ને હીંગ પ્રમુખનો વધાર માત્ર રાંધેલા તે મિશ્ર. કેરી કાચીમાં મીઠું દીધેલું પણ નરસાશ થઈ નથી ત્યાં સુધી મિશ્ર. બીજ સહિત પાકેલાં ફલ મિશ્ર ને બીજ ગોટલા જુદા પડ્યા પછી બે ઘડિ પછી અચિત્ત થાય. તીલવટી તે દિવસે મિશ્ર, માલવા દેશે દક્ષિણ દેશે ગોલ બહુ નાંખે છે તેથી તે જ દિવસે અચિત્ત થાય છે. જાડથી તત્કાલ ઉત્તરેલો ગુંદર તથા નાલિયરનું પાણી, આંબાનો રસ, શેલડી પ્રમુખ વનસ્પતિનો રસ તથા તત્કાલ ઘાણીથી કાઢેલું તેલ, તથા અલશીનું તથા અરંડીનું તેલ તથા બીજ કાઢી નાંખ્યાં એવાં નાલિયર, સિંધોડાં, સોપારી, ફલ પ્રમુખ તથા પાકા

घणुं मरदन करेला कणिआ काढेला एवा जीरं अजमा प्रमुख एक मुहूर्त सुधी मिश्र जाणवा ने मुहूर्त पछी अचित्त थाय. पाणी तेमज काचां फल, काचां धान्य आकरं लूण प्रमुख ते अभि पाणीना आकरां शस्त्र लाग्या विना अचित्त थाय नहि, कारण जे भगवतीमां कहुं छे के वज्रमय पाषाणना खरलमां वज्रना दस्ता वडे मीठा प्रमुखने एकवीश वार वाटे, तोपण केटलाएक जीवने शस्त्र पण फरशतुं नथी. वास्ते अभि पाणीना फरस विना अचित्त थाय नहि. हवे अचित्त नीचे मुजब.

सो जोजन जलवाटे वहाणमां आवेली वस्तु अचित्त थाय. करीयातुं, हरडे, खारेक, नानी द्राक्ष, मोटी द्राक्ष, खजूर, मरीं, पींपर, जायफल, बदाम, अखोड, नीमजां, जरगो, परतां, कबाबचीनी ए अचित्त छे ने फटक सरीखो उजलो सिंधव, साजी भट्टीमां पाकेलुं लूण प्रमुख, करेलो खार, शोधेली माटी प्रमुख, एलची, लवंग, जावंत्री, सूकी मोथ, कोंकण प्रमुखनां पाकेलां केलां, उकालेलां शींघोडां, सोपारी प्रमुख ए अचित्त होय. वली आदि शब्दथी हरताल, मनसिल, पींपर, खजूर, द्राक्ष, हरडे ए पण सो सो जोजन आववाथी अचित्त थाय, पण आचरवा जोग्य नथी. आ मुजब श्राद्धविधिमां छे. वली बीजो काल पाने ५५ मे छे ते नीचे मुजब. आटो वगर चालेलो मिश्र.

श्राणमासे तथा भाद्रवा मासे चार दिवस मिश्र.

कार्तिक, मागशर, पोसमां त्रण दिवस मिश्र.

माहा तथा फागण मासे चार प्रहारे मिश्र.

चैतर, वैशाख, जेठ मासे त्रण प्रहारे मिश्र.

आटलो काल वित्या पछी अचित्त थाय. चालेलो आटो मुहूर्त एटले बे वडी पछी अचित्त थाय. चालेलो आटो पण वर्ण, गंध रस पलंदाय एटले अभक्ष थाय. चोमासामां पंदर दिवश, शियालामां एक मास ए रीतनी मरजादा छे. त्यार बाद ग्रहण करवा जोग्य नथी. एक वानादिकनो काल चोमासामां पंदर दिवश, उनालामां बीश दिवस,

શીઆલે એક માત્ર, એ ઉપરાંત ગ્રહણ કરવું નહીં. પણ એની અગાઉ વર્ણ, ગંધ, રસ, ફરસ બદલાય તો ગ્રહણ કરવા જોગ્ય નથી. દહીં બે દિવસ ઉપરાંતનું કલ્પે નહીં. કાચું દુધ તથા દહીં તથા છાશ સાથે કઠોલ સ્વા-વાથી બેઝંદ્રી જીવ ઉપજે, વાસ્તે એ વર્જવું. વાશી નરમ પૂરી પ્રમુખ બીજે દિવસ કલ્પે નહીં. ઉકાલેલું ત્રણ ઉમરાનું પાણી ચોમાસામાં ત્રણ પહોર અચિત્ત રહે પછી કલ્પે નહીં. ઉનાલે પાંચ પહોર સુધી કલ્પે, પછી સ-ચિત્ત થાય. આ મુજબ શ્રાદ્ધવિધિમાં છે.

પ્રશ્ન:—૧૦૪ બકુશ કુશીલ બે નિયંઠા આ કાલમાં કહ્યા છે, તેમાં કુશીલ તો, ભગવતીના પચીશમા શતકમાં મૂલગુણમાં પ્રતિસેવી કહ્યા છે. જ્યારે મૂલગુણમાં દૂષણ લાગે ત્યારે સંયમ ગુણઠાણું કેમ રહે ?

ઉત્તર:—હરીભદ્રસૂરી મહારાજે આવશ્યકની ટીકા કરી છે. તેમાં કહ્યું છે જે, મૂલગુણ પ્રતિસેવીને સંજલના કષાયથી હોય ને તે અતિક્રમ વ્ય-તિક્રમ ને અતિચાર એ ત્રણ ભાંગા સુધી હોય, અનાચાર હોય નહીં. તેથી સમજાય છે જે આલોવી પડીકમી શુદ્ધ થાય. અનાચાર સેવીને સંજલના કષાય વિના બીજા કષાય વર્તે ત્યારે ગુણસ્થાન જાય.

પ્રશ્ન:—૧૦૫ અઢાર ભાવ દિશા કેવી રીતે ?

ઉત્તર:—આચારાંગજીમાં પાને ૧ મે છાપેલી પ્રતમાં છે. ૧ સમૂર્ણમ મ-નુષ્ય, ૨ કર્મભૂમીના મનુષ્ય, ૩ અકર્મભૂમીના મનુષ્ય, ૪ અંતરદ્વીપના મનુષ્ય, ૫ બેઝંદ્રી, ૬ તેરેંદ્રી. ૭ ચૌરેંદ્રી, ૮ પંચેંદ્રી, ૯ પૃથ્વીકાય, ૧૦ અપકાય, ૧૧ તેડકાય, ૧૨ વાયુકાય, ૧૩ વનસ્પતિ તે મૂલ બીજ, ૧૪ સ્કંધ બીજ, ૧૫ પર્વબીજ, ૧૬ અગ્રબીજ, ૧૭ દેવતા, ૧૮ નારકી એ અ-ઢાર ભાવ દિશા કહી તેનું કારણ જે જીવ એટલી જગ્યાએ સંસારમાં રો-લાય છે માટે પોતે વિચારે જે હું કહ્યું દિશાથી આવ્યો ? એટલે કહ્યું ગ-તિથી આવ્યો ? આદિ વિચારે ને સંસારથી વિમુક્ત થાય.

પ્રશ્ન:—૧૦૬ નવ પ્રકારે પુણ્ય બાંધે તે શેમાં છે ?

ઉત્તર:—ઠાણાંગજી છાપેલામાં પાને ૫૧૪ મે નવ પ્રકારે પુણ્ય બાંધ-

वानां कक्षां छे.

अन्न पुण्य, ते अन्न आपवाथी थाय छे.

पाण पुण्य, ते पाणी आपवाथी थाय.

वस्त्र पुण्य, ते वस्त्र आपवाथी थाय.

शयन पुण्य, ते मुनिने संथारो आपवाथी थाय.

लेण पुण्य, ते मुनिने जग्या विगेरे उतरवा आपवी ते.

मन पुण्य, ते मन शुभ प्रवर्त्तवाथी लागे ते.

वचन पुण्य, ते गुणी पुरुषना गुण गावाथी थाय.

काय पुण्य, ते कायाए देव गुरुनी भक्ति करवाथी पुण्य बंधाय ते.

नमस्कार पुण्य ते देव गुरु स्वामी भाइने नमस्कार करवाथी बंधाय ते.

आ मुजब नव प्रकार छे. इहां कोइने शंका थशे के आ जिनप्रति-
मानी पूजा शेमां आवी ? ते विषे जाणवुं जे मन वचन कायाए करी
भक्ति करवी तेमां जे समास थाय. तथा जीवदया पण मन वचन का-
याना पुण्यमां आवी जाय. कारण जे कोइ जीवने दुःख न देवुं ने सर्व
जीवने सुख करवुं तथा देव गुरु उपकारीनी भक्ति करवी एमां शुभ मन
वचन कायाथी पुण्य बंधाय छे, तेथी एमां सर्वे समास थाय छे.

प्रश्न:—१०७ व्याख्यान करवाने योग्य कोण ?

उत्तर:—आचारांगजीमां छापेली प्रतमां पाने १९५ मे सोल वचन जा-
णे ते उपदेश देवाने योग्य होय. ते सोल वचन नीचे मुजब.

१ एक वचनना शब्दो:—वृक्ष, घट, पट, नर, सुर, ए संस्कृत. रुख्खो,
घडा, पडा, नरा, सुरा ए प्राकृत भाषा. जे जे एक वचन होय ते एक
वचन जाणे.

२ द्विवचन जाणे, वृक्षौ, घटौ, पटौ, सुरौ, ए संस्कृत भाषामां.

रुख्खा, घडा, पडा, नरा सुरा, ए प्राकृत भाषा.

३ बहु वचन जाणे, वृक्षा, घटा, पटा, नरा, सुरा, ए संस्कृत, रुख्खा,
घडा, पडा, नरा, सुरा ए प्राकृत भाषामां बहु वचन. ए द्विवचन साथे

મલતા છે, પ્રાકૃતમાં બહુ વચનના શબ્દ જૂદા આવતા નથી.

૪ સ્ત્રી લિંગ શબ્દ.

૫ પુરુષ લિંગ શબ્દ.

૬ નપુંસક લિંગના શબ્દ.

૭ અધ્યાત્મવચન તે અંતરંગનું વચન.

૮ ઉપનીતવચન તે પ્રશંસાકારી વચન.

૯ અપનીતવચન તે પરની નિંદાનું વચન.

૧૦ ઉપનીતઅપનીત વચન તે પહેલાં પ્રશંસી પછી નિંદીય.

૧૧ અપનીત ઉપનીત તે પહેલાં નિંદી પછી પ્રશંસા કરવી.

૧૨ અતિતવચન તે ગયા કાલનું વચન. જેમ ગયે કાલ અનંતા તીર્થંકર થયા.

૧૩ વર્તમાનવચન તે વર્તતા કાલની વ્યાख्या.

૧૪ અનાગતવચન તે આવતા કાલનું વચન, જેમ આવતે કાલ તીર્થંકર થશે.

૧૫ પ્રત્યક્ષવચન તે ણે મને કહ્યું છે.

૧૬ પરોક્ષવચન તે મગવાન્ કહી ગયા છે.

ए रुपનાं सोले वचन जाणे ते उपदेश शुद्ध दइ शके, ए ज्ञान विना शुद्ध परूपणा बने नहि.

પ્રશ્ન:—૧૦૮ સિદ્ધ મગવાન્ કયે અનંતે છે ?

उत्तर:—समकित विचार गर्भित महावीरस्वामीना स्तवन छापेला भाग बीजामां पाने ७४९ में बीजा शास्त्रनी गाथा मूकी छे, तेमां अभ-
वी चोथे अनंते तथा पडवाइ पांचमे अनंते तथा सिद्धादिक आठमें अ-
नंते कह्या छे. तथा मतांतरे सिद्ध पांचमे अनंते कह्या छे. पण विज-
यानंदसूरि महाराजना कहेवामां एम हतुं जे आठमे अनंते समजवुं
सुगम पडे छे. दिगंबरना शास्त्रमां पण आठमे अनंते सिद्ध कह्या छे.

પ્રશ્ન:—૧૦૯ પૌષ્ઠ ક્યારે લેવા ? અને તેનો કાલ શી રીતે ?

उत्तर:—श्राद्धविधिमां एकला दिवसना चार प्रहरनो काल कह्यो तथा अहो रात्रीना पौषघनो आठ प्रहरनो काल कह्यो छे. पौषघ लेवानो. विधि पाने २४५ मे बताव्यो छे. ते प्रथम पौषघ लेइ, पछी राइ पडिकमणुं पडिलेहण करे ए रीते छे. ने ए रीते करे तो जे पौषघनो चार प्रहरनो काल पूरो थाय. ने मोडो ले ने मोडो पारे ते वात पाठमां नथी. वास्ते सूर्य उदय अगाउ पौषघ लेवो तेज योग्य छे, ने पंचाशकमां पौषघ पाली पूजा करी पछी पौषघ लेवानी मर्याद बतावी छे, पण ते पडिमा-धर श्रावकना संबंधमां छे, कारण जे पडिमाधरने पाछली पडिमा सहित छे, वास्ते ते पडिमा साचववी तेथी तेम विधि दर्शाव्यो छे. पडिमाधर शिवायना श्रावकने सारु तो श्राद्धविधिमां कह्युं छे ए ज रीते छे.

प्रश्न:—११० पौषघमां चोमासामां श्रावक भूमि उपर संथारो करे के पाट उपर ?

उत्तर:—चोमासामां तो पाट उपरज संथारो करवो कह्यो छे, विचार रत्नाकर ग्रंथ कीर्तिविजयजी महाराजनो करेलो छे, तेमां आवश्यकनी चूर्णिनो पाठ लख्यो छे. तेमां काष्ट आसनना आदेश लेवाना कहा छे. तेम श्राद्धविधिमां पण कह्युं छे. वली श्रावकने सारु पाट पाटला करावी ने उपाशरे श्रावके मूकवा एम पण अधिकार श्राद्धविधिमां छे. वली हुंडी पत्र करीने प्रश्नरूप ग्रंथ छे तेमां चोमासामां पाट पाटला न वापरे तेने पासत्यो कह्यो छे.

प्रश्न:—१११ साधुजी पुस्तक राखे के नहि ?

उत्तर:—आ कालमां साधुजी पुस्तक राखे ए अधिकार तत्त्वार्थमां पाने २८५ मे छे. तेमां जणाव्युं छे जे दुषम काले धारणानी खामी तेथी आज्ञा करी छे; वास्ते पुरतक राखवाने हरकत नथी, पण पोताना शिष्य सारा न होय ते छातां ते पुस्तक शिष्यने आपी जवुं, ने ते बेची खाय ए योग्य नथी. ए पुस्तक संघना रुपियाथी लीधुं छे तेथी पुस्तक उपर मालकी संघनी राखवी के जेथी बगाड थाय नहि. शिष्यने भणवा जोइए

તો શ્રાવક આપે, પળ વેચી સ્વાય એવા શિષ્ય હોય તો શ્રાવક તેને પળ પુસ્તક આપે નહીં. શ્રાવી રીતિ સાધુજીએ રાખવી જોઈએ.

પ્રશ્ન:—૧૧૨ દેવતાને દેવી સાથે કામભોગ કેવી રીતે હોય ?

ઉત્તર:—ભવનપતિ વ્યંતર જ્યોતિષિ તથા સુધર્મદેવલોક તથા ઇશાન દેવલોક સુધીના દેવતાને તો મનુષ્યની પેઠે ભોગ છે, ને સનત્કુમાર માર્હેદ્ર દેવલોકવાલાને માત્ર સ્પર્શ કરવાનો છે. તથા બ્રહ્મદેવલોક તથા લાંતક દેવલોકવાલાને રૂપ જુએ એટલોજ કામ છે, શુક્ર તથા સહસ્રારદેવલોકના દેવતાને શબ્દ સાંભલવાનો વિષય છે. આનત, પ્રાણત, આરણ, અચ્યુત એ ચાર દેવલોકવાલાને એક બીજાનું મન મલવાનો વિષય છે. બીજા દેવલોક ઉપર સ્ત્રી નથી તેથી ત્યાંથી પોતાનું મન કરે તેમ સ્ત્રી પણ મન કરે એટલે સંતોષ થાય છે, કારણ જે જેમ જેમ બીજા લોકથી ઉપર ચઢતા જાય, તેમ તેમ વિષય કામના ઓછી થાય છે. ને જ્ઞારમા દેવલોક પછી નવ પ્રૈવેયક તથા પાંચ અનુત્તર વિમાનના દેવતાને તો સમૂલગી કામની ઇચ્છા જ નથી. આ અધિકાર પન્નવળા સૂત્રની છાપેલી પ્રતમાં પાને ૭૭૮ મે છે.

પ્રશ્ન:—૧૧૩ દેવતા મનુષ્ય સાથે ભોગ કરે ? તથા મૂલ શરીરે આવે ?

ઉત્તર:—પન્નવળાજીમાં છાપેલી પ્રતમાં પાને ૬૨૫ મે તેજસ શરીરની અવગાહના અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની કહી છે. તેનું કારણ એ જાણવું જે, પૂર્વભવ સંબંધી મનુષ્યની સ્ત્રી ઉપર ગાઢ અનુરાગ હોય તો દેવતા દેવલોકથી આવીને તે સ્ત્રી સાથે ભોગ કરે, ને ભોગ કરતાં કાલ કરીને તેજ સ્ત્રીને પેટે તરત ઉત્પન્ન થાય. આ રીતનો અધિકાર છે. તેથી સમજાય છે કે મૂલ શરીરે આવે તો તેજસ શરીરની અવગાહના અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની હોય ને ભોગની વાત પણ એમાં જ છે.

પ્રશ્ન:—૧૧૪ ચંદ્રમા પૂનમ પછી થોડો ઢંકાતો જાય છે, ને શુદ્ધ ૧ થી ઉઘાડો થતો જણાય છે તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર:—જીવાભિગમ સૂત્રમાં છાપેલી પ્રતમાં પાને ૭૮૫ મે એ અધિકાર

છે ત્યાં એવું કહ્યું છે જે નિત્યરાહુ ને પર્વરાહુ એ બે પ્રકારનાં રાહુનાં વિમાન છે, તેમાં નિત્યરાહુ છે તે ચંદ્રમાના વિમાનથી નીચો છે ને એની ચાલવાની ગતિ એવી છે જે વદ ૧ થી ચંદ્રમાના વિમાનની નીચે થોડો થોડો આવતો જાય તેમ ચંદ્રમા ઢંકાતો જાય. અમાવાસને દિવસે સર્વ પ્રકારે નીચો આવે છે તેથી બિલકુલ ચંદ્ર દેખાતો નથી. શુદ્ધ ૧ થી નિત્ય દૂર ચલતો જાય છે તે શુદ્ધ ૧૫ મે સર્વથા ચંદ્ર નીચેથી ચલશે જાય છે તેથી સર્વથા ચંદ્રમા દેખાય છે. ને પર્વરાહુ છે તે કોઈ વસ્તુ નીચે આવે જાય છે ત્યારે ગ્રહણ થયું કહેવાય છે. એ ગ્રહણ થયું હોય તે વસ્તુ જમવું નહિ. એવી રીતે શ્રાદ્ધવિધિમાં કહ્યું છે. એ નિમિત્ત સારું નથી, એ કારણે મના કરી છે.

પ્રશ્ન.—૧૧૫ આચાર્ય પંચ મહાવ્રત રહિત હોય તો તે આચાર્ય ગણાય કે નહિ ?

ઉત્તર:—પંચ મહાવ્રત રહિત આચાર્ય હોય જ નહિ. પંચ મહાવ્રત રહિતને આચાર્ય પદવી આપવાની શ્રાજ્ઞા કોઈ ઠેકાણે નથી. વ્યવહાર સૂત્રમાં મૂળમાં પાને ૨૭ મે એવું કહેલું છે જે બહુશ્રુત હોય ને માયામૃષા બોલે, ઉત્સૂત્ર બોલે, પાપકર્મ કરી આજીવિકા કરે એવાને આચાર્ય પદવી, ઉપાધ્યાય પદવી, પ્રવર્ત્તકપણું--સ્થવિરપણું--ગણીપણું કોઈ પણ પદવી આપવી નહિ. તે જાવજીવ સુધી આપવી નહિ. આ રીતની મર્યાદા છે. વલી પંચ મહાવ્રત રહિતને સાધુ ગણાય નહિ તો આચાર્ય તો કેમ જ ગણાય ?

પ્રશ્ન:—૧૧૬ એવા ગુણવંત આચાર્ય ન હોય તો કેમ કરે ?

ઉત્તર:—ઘણા ગુણીપુરુષો ક્રિયાઉદ્ધાર કરી શુદ્ધ રીતે પોતે પ્રવર્તે છે. જેમ કે સર્વદેવસૂરિ મહારાજ ચૈત્યવાસી હતા. તેમણે પોતે ક્રિયાઉદ્ધાર કરી શુદ્ધ માર્ગ પ્રવર્ત્તીઓ. વલી આનંદવિમલસૂરિ મહારાજના વસ્ત્રમાં પણ શિથિલમાર્ગ થયો હતો, તેમણે પોતે ક્રિયાઉદ્ધાર કરી શુદ્ધ માર્ગ પ્રવર્ત્તીઓ. વલી વ્યવહારસૂત્રમાં એમ પણ કહેલું છે જે આચાર્ય પદવીને

યોગ્ય પુરુષ ન હોય, તો જે ગચ્છમાં સાધુ હોય તેમાંથી બીજા યોગ્ય આચાર્ય નહિ મળે ત્યાં સુધી તેમને આચાર્ય સ્થાપીને માર્ગ ચલાવે. પછી યોગ્ય મળે તે વચ્ચે યોગ્ય પુરુષને આચાર્ય સ્થાપે ને તે વચ્ચે પેલા ન ઝટે તો તેને ગચ્છ વહાર કરે, એ અધિકાર પણ વ્યવહારસૂત્રમાં પાને ૩૧ મે છે. વાસ્તે ગુણવાનને આચાર્ય પદવી આપવી. હાલમાં પણ સં. ૧૯૪૨ ના કારતક વદ ૫ મે મુનિ મહારાજ શ્રીઆત્મારામજી મહારાજને શ્રીસિદ્ધાચલજી ઉપર ઘણા દેશના શ્રાવકો તથા સાધુજીએ મળી ગુણવાન જાણી આચાર્ય પદવી આપી હતી. તે વચ્ચે હું પણ હાજર હતો. પચીસ હજાર માણસ સિદ્ધાચલજી ઉપર હતા, તેમાં મુખ્ય મુખ્ય શહેરના વિદ્વાન શ્રાવકો પણ હતા. કોઈ પણ મુખ્ય શહેરના માણસ નહિ હતા એમ નહોતું. તે વચ્ચે વિજયાનંદસૂરી મહારાજ એ નામ સંઘે આપી સ્થાપ્યા હતા. એમ યોગ્ય પુરુષને આચાર્ય સ્થાપ્યા વિના સાધુ વિહાર કરી શકે નહિ. એ અધિકાર પણ વ્યવહારસૂત્રમાં છે. વાસ્તે સર્વ સાધુના સમુદાયમાંથી જે પુરુષ ઉત્તમ હોય, ત્યાગી, વૈરાગી, જ્ઞાનવાન હોય તેમને આચાર્ય સ્થાપી તેમની આજ્ઞાએ માર્ગ ચાલે. આ પંચમકાલમાં શુદ્ધ પરંપરા ચાલવી તો ટુંકર છે. શ્રીમહાનિશીથજી સૂત્રમાં યુગપ્રધાન સ્વામી થવાનો અધિકાર ચાલ્યો છે, ત્યાં પણ એમ કહેલું છે જે યુગપ્રધાન સ્વામી શુદ્ધ માર્ગ ચલાવશે ને મ્હારી આજ્ઞાનું હાયમાનપણું ટાલશે. વલી યુગપ્રધાન સ્વામિ નિર્વાણ પામ્યા પછી મ્હારી આજ્ઞાનું હાયમાનપણું થશે. એવી રીતે કહેલું છે. માટે જે વચ્ચે જે ઉત્તમ પુરુષ હોય તેને આચાર્ય સ્થાપી માર્ગ ચાલે. કારણ જે શાસન એકવીસ હજાર વર્ષ સુધી જયવંતુ રહેશે એવી રીતે અમારું સમજવું છે.

પ્રશ્ન:—૧૧૭ એક પરમાણુમાં કેટલા વર્ણ હોય ?

ઉત્તર:—એક પરમાણુમાં એક વર્ણ, એક ગંધ, એક રસ, બે સ્પર્શ હોય. એ અધિકાર અનુયોગદ્વાર સૂત્રમાં છાપેલી પ્રતમાં પાને ૨૭૦ મે છે. પર્યાયના પલટણપણે પાંચ વરણનો થાય. કારણ જે સત્તાને વિષે પાંચ વર્ણ,

બે ગંધ, પાંચ રસ, ને આઠ સ્પર્શ રહ્યા છે. એ દ્વાદશસારનયચક્રમાં કહ્યું છે માટે સત્તામાં હોય તેથી પુનરાવૃત્તિમાં પાંચે વર્ણમાંથી એક વર્ણ, એક ગંધ, એક રસ, બે સ્પર્શ હોય તે પર્યાયના પલટપણે હોય.

પ્રશ્ન:—૧૧૮ ગૌતમપદ્ધતો તપ કરે છે તથા ચંદનબાલાના અટ્ટમ કરે છે ને ગોરજીને આપે છે તે કેમ ?

ઉત્તર:—ગચ્છાચારપયજ્ઞાના બાલાવબોધમાં કુગચ્છના લક્ષણમાં કહ્યું છે જે વિપ્ર તારવાને લોક પાસે એવી રીતના તપ કરાવી પૈસા લે છે તે કુગચ્છ છે.

પ્રશ્ન:—૧૧૯ એક સ્થિતિ સ્થાનકમાં અધ્યવસાય સ્થાનક કેટલાં હોય?

ઉત્તર:—કમ્મપયડીમાં ૫૨ ગાથાની ટીકામાં અધ્યવસાય અસંખ્યાતા કહેવા છે. તીવ્ર, તીવ્રતર મંદ, મંદતર આદિ હોય.

પ્રશ્ન:—૧૨૦ જે ગતિનું આયુષ્ બાંધ્યું હોય તે કાયમ રહે કે ફેરફાર થાય ?

ઉત્તર:—ભગવતીજીની ટીકામાં અપવર્તનનો અધિકાર ચાલ્યો છે તેમાં કહેલું છે જે સાતમી નરકનું આયુષ્ય બાંધ્યું છે પણ અધ્યવસાયના ફેરફારથી નરક ઓછી વધારે થાય છે. જેમ કૃષ્ણ વાસુદેવ સાતમી નરકનું આયુષ્ય બાંધ્યું હતું, તે અઢાર હજાર મુનિને વંદન કરવાથી ત્રીજીનું કર્યું, તેમ ચારે ગતિમાં ફેરફાર થાય; પણ એટલો વિશેષ જે દેવલોકનું ફરીને મનુષ્યનું ન થાય. તથા નરક પીટીને બીજી ત્રણ ગતિનું ન થાય. જે ગતિ હોય તેનો ફેરફાર થાય.

પ્રશ્ન:—૧૨૧ વર્તમાનકાલે આયુષ્ય કેટલું હોય ?

ઉત્તર:—જંબુદ્વીપપન્નત્તિમાં તો મુલ્યવૃત્તિયે ઉત્કૃષ્ટ એકસો વીંશ વર્ષનું કહ્યું છે. તેમ ઘણા જીવને તો તેમજ આયુષ્ય હોય, ને તે પ્રમાણે જણાય છે. ને કોઈક જીવનું વધારે પણ સાંમલવામાં આવે છે. તેવીશ ઉદયના થંત્રમાં પહેલા ઉદયમાં છેલ્લા યુગપ્રધાન સ્વામીનું આયુષ્ય એકસો અઠ્ઠાવીંશ વર્ષનું કહ્યું છે. તેથી એમ જણાય છે કે, કોઈક પુરુષનું એકસો વીં

श वर्ष करतां अधिक वर्षनुं पण होय. ते वात शतावधानी शा. रायचंद रवजीभाइए मद्रबाहुसंहिता जोइ हती. तेमां तेमना कहेवामां एवुं हतुं के जेनो धन लग्गमां जन्म होय तेनीं कुंडलीमां चोथे मीननो गुरु होय ने अग्यारमे तुलानो शनी तथा शुक्र होय. एवी रीतना ग्रह होय ने ते अंशे करी बलवान् होय, वली आठमे कोइ ग्रह आवे नहि ने शनीनी के शुक्रनी दशमां जन्म थाय एवी रीतनो योग आवे तो बसेने दश वर्षनुं तेनुं आयुष्य थाय. माटे कोइक जीवनुं विशेष थाय ते पण शास्त्रमां अधिकार छे. वली आवश्यकनी बावीश हजारी टीकामां आर्यरक्षितसूरी महाराजे ईंद्रनो हाथ जोयो तेमां बसे त्रणसे वर्ष सुधी जोइ पछी कहुं जे आ तो इंद्र छे माटे विशेष पण थइ जाय तो कंइ विरुद्ध नथी. परमात्मानां वचन केटलांएक बहु जीव आश्रित छे. केटलाएक जीव अपेक्षित छे ते गुरु परंपरागत ज्ञानवाला पुरुष जाणे, ते वर्त्तमानकालमां परंपरानुं यथार्थपणुं रहनुं नथी. आत्मारथी पुरुषने परंपरागत ज्ञान जाणनार गुरुनो योग मलतो नथी. शास्त्रमां जे टीकाकारोए दर्शाव कर्यो होय ते जाणी शके छे. बीजो इलाज नथी. ए पंचम कालनो प्रभाव छे. वास्ते बे शास्त्रमां जूदो जूदो अधिकार जोइ श्रद्धाभ्रष्ट थवुं नहि. ते बन्नेना आशय खोलवानी महेनत करवी. तेम करवाथी कोइ शास्त्रमांथी अथवा कोइक पंडितथी खुलासो मली जशे.

प्रश्न:—१२२ शुद्ध अशुद्ध क्षायक समकितना भेद कोइ ठेकाणे छे?

उत्तर:—तत्त्वार्थनी टीकामां पाने २८ मे तथा नवपद प्रकरणनी टीकामां केवलज्ञानी महाराजनुं शुद्ध क्षायक समकित कहुं छे, ने छद्मस्थ श्रेणिकादिकनुं अशुद्ध कहुं छे.

प्रश्न:—१२३ चार अनुयोग छे तेमां निश्चय कया ? ने व्यवहार कया?

उत्तर:—आगमसार तथा नयचक्रमां तथा द्रव्यगुणपर्यायना रासमां चरणकरणअनुयोग, गणितानुयोग, धर्मकथाअनुयोग ए त्रण व्यवहारमां कह्या छे. ने एकद्रव्यानुयोग ते निश्चयमां कह्या छे अने

આચારાંગજીની શિલાંગાચાર્યકૃત ટીકામાં તો ચરણકરણઅનુયોગને નિશ્ચયમાં કહ્યો છે ને બીજા ત્રણ અનુયોગ વ્યવહારમાં ગણ્યા છે. હવે એ બન્નેની મતલબ અપેક્ષિત સમજાય છે. આચારાંગજીનું કહેવું છે જે દ્રવ્ય અનુયોગથી સ્વપરનું જ્ઞાન થયું, પળ પરનું છાંડવું તે ચરણકરણઅનુયોગથી છે. તે પર પ્રવૃત્તિ છાંડે તો જ આત્મવૃત્તિ થાય. ને તે જ આત્મ ધર્મ છે વાસ્તે એ નિશ્ચય છે. વલી આગમમાર પ્રમુખનું કહેવું છે જે દ્રવ્યાનુયોગનું જાણપણું કર્યું નથી ને દ્રવ્યચારિત્ર પાલે છે, તો તે સ્વપરનું જ્ઞાન નથી તેથી આત્મા નિર્મલ શી રીતે થશે ? માટે દ્રવ્યાનુયોગનું જ્ઞાન થયાથી સ્વધર્મ પરધર્મ જાણે છે. તેથી તે નિશ્ચય છે. એમ અપેક્ષાયે છે. બાકી વસ્તુપણે તો આંધલો તથા પાંગલો બે જૂદાં જૂદાં કામ કરવાની ઇચ્છા કરે તે સફલ થાય નહિ. જેમ કે પાંગલો આંખ્યે જુએ છે ને આગ લાગે છે પણ પગ નથી તેથી તે ચાલી શકતાં નથી. તેથી તે પણ આગમાં બલી મરે. વલી આંધલો છે તે આગ જોઈ શકતો નથી, તેથી તેને પગ છે પણ ચાલી શકવાનું તેના મનનાં આવે નહિ તેથી તે પણ બલી મરે. તેમ એકલા જ્ઞાનવાલો પાંગલા જેવો છે. જેમ પાંગલો આંધલાને કહે જે આગ લાગે છે માટે તું મને ઉપાડી લે તો હું રસ્તો બતાવું, ને આપણે બન્ને બચીએ, તેમ કરે તો બન્ને બચે. એવી રીતે દ્રવ્યાનુયોગ તથા ચરણકરણ અનુયોગ એ બન્નેનો યોગ મલવાથી શીઘ્ર મુક્તિફલ મળે.

પ્રશ્ન:—૧૧૪ નવકારશીનો કાલ સૂર્ય ઉદયથી બે ઘડી ? કે હથેલીની રેખા સૂઝવાથી બે ઘડી ?

ઉત્તર:—ધર્મસંગ્રહ ગ્રંથ માનવિજયજી મહારાજનો કરેલો છે. ને તે ઉપાધ્યાયજી શ્રીયશ્વિજયજી મહારાજે શોધ્યો છે તેમાં કહ્યું છે જે ચૌવિહારવાલો સાંજનો બે ઘડી દિવસ હોય ત્યારથી ચૌવિહાર કરે ને સવારે નવકારશી સૂર્યોદયથી બે ઘડી પછી કરે ને કદાપિ તેમ ન બને તે નવકારશી ન કરે તો પણ સૂર્યનો તડકો દીઠા વિના દાતળ કરે તો રાત્રિભોજનના નિયમના મંગનો દોષ લાગે. એ ઉપરથી સમજવાનું છે જે

સૂર્યનો તહકો દેખાય ત્યાં સુધીમાં તો નોકારશીનો કાલ થતોજ નથી, ત્યારે સૂર્ય ઉદયથી જ બે ઘડી રહી, વલી શેનપ્રશ્નમાં પાને ૫૬ મે પ્રશ્ન ૧૧ મું છે ત્યાં પળ સૂર્યોદયથી બે ઘડી કહી છે. તે ઉપર શેનપ્રશ્નમાં યોગ શાસ્ત્રની સાક્ષી આપી છે. વલી તેજ પ્રમાણે પ્રવચનસારોદ્ધારની ટીકામાં તથા પંચાશકની ટીકામાં તથા શ્રાદ્ધવિધિમાં પળ સૂર્યોદયથી બે ઘડી નવકારસી થાય એમ અર્થ જણાય છે. માટે નવકારશી કરીને વહેલું દાતળ કરવું તે યોગ્ય નથી.

પ્રશ્ન:—૧૨૫ પ્રશ્નને વલ્લ પહેરાવવાનો અધિકાર શાસ્ત્રમાં આવે છે તે પહેરાવતા નથી તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર:—શેનપ્રશ્નમાં એ બાબતનું પ્રશ્ન ૨૪ પાને ૧૭ મે છે તેમાં કહ્યું છે જે જિર્નિર્બંધને વલ્લ પહેરાવવાં કહ્યાં છે. પરંતુ પ્રધાન વલ્લ આંગી પ્રમુખમાં આમરણની પેટે ઉચિત કરવું યોગ્ય છે, પળ મસ્તક ઉપર મૂકવું તે યોગ્ય નથી. આ મુજબ खुलासો છે. એથી સમજાય છે કે કેટલાએક વર્ષ થયાં પ્રવૃત્તિ બંધ થઈ ગઈ છે; પળ આંગી પ્રમુખનાં વધરાય છે. વલી શાસ્ત્રમાં કોઈ આચાર્યે બંધ કર્યો એવો અધિકાર જણાતો નથી.

પ્રશ્ન:—૧૨૬ દેવતાને અવધિજ્ઞાન ક્યાં સુધીનું હોય ?

ઉત્તર:—સુધર્મ દેવલોક તથા ઇશાન દેવલોકના દેવતાને નીચું પહેલી રત્નપ્રમા નરક સુધી હોય. સનત્કુમાર ને માહેંદ્રના દેવતાને બીજી શક્ર પ્રમા નરક સુધી હોય. બ્રહ્મ ને લાંતકના દેવતાને નીચું ત્રીજી વાલુપ્રમા નરક સુધી હોય. શુક્ર ને સહસ્રાર દેવલોકને નીચું ચોથી પંકપ્રમા નરક સુધી હોય. આળત ને પ્રાળત એ બેના દેવતાને પાંચમી ધૂમપ્રમા સુધીનું જ્ઞાન હોય. આરણ ને અચ્યુત દેવલોકના દેવતાને છઠ્ઠી તમપ્રમા નરક સુધી હોય, તથા પહેલેથી છઠ્ઠા ગ્રૈવેયકના દેવતા પળ ધૂમપ્રમા સુધી દેખે, પળ તે બારમા દેવલોકના દેવતા કરતાં વિશુદ્ધ વિશુદ્ધ દેખે. સાતમા આઠમા ને નવમા ગ્રૈવેયકના દેવતા સાતમી તમતમા નરક સુધી દેખે. અનુત્તર વિમાનના દેવતા ભિન્ન ચૌદરાજલોક દેખે. એટલે ચૌદરાજ લો-

(૧૮૮)

ક્રમાં કંઈક ઓછું દેશે. ૫ દેવતાઓ તિર્હું અસંખ્યાત દ્વીપ સમુદ્ર સુધી દેશે. ઉત્તું પોતાના વિમાનની ધ્વજા સુધી દેશે. ભુવનપતિ વ્યંતર દેવતાઓમાં અર્ધા સાગરોપમમાં કંઈ ઓછા આયુષ્યવાલાને તિર્હું સંખ્યાતા યોજનનું જ્ઞાન હોય. અર્ધા સાગરોપમ ઉપરનું આયુષ્ય હોય તેને તિર્હું અસંખ્યાતા યોજનનું જ્ઞાન હોય. જેનું દશ હજાર વર્ષનું આયુષ્ય છે તેને પચીસ યોજનનું જ્ઞાન છે. અસંખ્યાતા વર્ષનું આયુષ્ય છે તેને અસંખ્યાતા યોજનનું તિર્હું જ્ઞાન હોય. આ મુજબ નંદીસૂત્રની ટીકામાં પાને ૧૭૮ મેં છાપેલી પ્રતમાં તથા આવશ્યકજીમાં કહેલું છે.

પ્રશ્ન:—૧૨૭ તીર્થંકર કયા આરામાં થાય ? ને કયા આરામાં સિદ્ધિ વરે ?

ઉત્તર:—નંદીસૂત્રની છાપેલી પ્રતમાં પાને ૨૦૦ મેં કહ્યું છે કે ઋષભ દેવ અવસર્પિણી કાલના ત્રીજા આરાનાં ત્રણ વર્ષ સાડા આઠ મહિના બાકી હતા, તે વચ્ચે મોક્ષે ગયા. ત્યાર પછી બીજા સર્વે તીર્થંકર ચોથા આરામાં થયા. છેલ્લા મહાવીરસ્વામી ચોથા આરાના ત્રણ વર્ષ સાડા આઠ મહિના બાકી હતા ત્યારે નિર્વાણ પામ્યા. તેમજ આવતી ચોવીશીમાં ત્રીજા આરાના ત્રણ વર્ષ સાડા આઠ માસ ગયે થકે તીર્થંકરનો જન્મ થશે ને આજ ત્રીજા આરામાં ત્રેવીશ તીર્થંકર થશે. ને ચોથા આરામાં ચોવીશમા તીર્થંકરનો જન્મ થશે તથા નિર્વાણ પામશે. ને બીજા સામાન્ય કે-

બીજા આરાના જન્મેલા ત્રીજા આરામાં કેવલજ્ઞાન પામે, તે વર્ષમાનકાલે ચોથા આરાના જન્મેલા પાંચમા આરામાં કેવલજ્ઞાન પામ્યા, આ મર્યાદા છે.

પ્રશ્ન:—૧૨૮ મનુષ્ય ગર્ભજની સંખ્યા કેટલી કહી છે ? ને સામાન્ય મનુષ્યની કેટલી ?

ઉત્તર:—અનુયોગદ્વાર સૂત્રની ટીકામાં પાને ૪૮૮ મેં મનુષ્ય ગર્ભજની સંખ્યા છ વર્ગ કરતાં જે રકમ થાય તેટલી કહી છે. તે વર્ગનું સમજવું જે દરેકનો વર્ગ તો થાય નહિ તેથી બેનો વર્ગ તે ચાર થાય ૫ પહેલો વર્ગ,

ચારનો વર્ગ તે સોલ થાય એ બીજો વર્ગ. સોલનો વર્ગ તે બસે છપ્પન થાય એ ત્રીજો વર્ગ. બસે છપ્પનનો વર્ગ ૬૫૫૩૬ થાય એ ચોથો વર્ગ. એનો પાંચમો વર્ગ કરતાં ૪૨૯૪૯૬૭૨૯૬ થાય. એ પાંચમાનો વર્ગ કરતાં ૧૮૪૪૬૭૪૪૦૭૩૭૦૯૫૫૧૬૧૬ થાય એ છઠ્ઠો વર્ગ. એની સાથે પાંચમા વર્ગ કરતાં આંક થાય તે (૭૯૨૨૮૧૬૨૫૧૪૨૬૪૩૩૭૫૯૩૫૪૩૯૫૦૩૩૬) આ સંખ્યાએ ઉત્કૃષ્ટ પદે ગર્ભજ મનુષ્ય કહ્યા છે ને ઉત્કૃષ્ટ પદે સમૂર્ણ ગર્ભજ એકઠા ગણતાં અસંખ્યાતા કહ્યા છે. આ મનુષ્ય અઢી દ્વીપમાં મલીને થાય.

પ્રશ્ન:—૧૨૯ અઢીદ્વીપ શી રીતે કહ્યા છે ?

ઉત્તર:—આ આપણે રહીએ છીએ તે જંબૂદ્વીપ છે. તે વચમાંથી ભરો તો લાખ યોજનનો થાય. એ ગોલ આકારે છે. એની પાછલ ફરતો લવણ સમુદ્ર છે તે બે લાખ યોજનનો છે. તેની પાછલ ઘાતકીચંદ નામે દ્વીપ છે તે ચાર લાખ યોજન પહોલો છે. તેમાં મનુષ્ય છે. તેની પાછલ કાલોદધી સમુદ્ર છે તે આઠ લાખ યોજનનો છે. તેની પાછલ પુષ્કરાવર્ત દ્વીપ છે તે સોલ લાખ યોજનનો છે. તેમાં અઢધા દ્વીપમાં મનુષ્યની વસ્તી છે. અઢધામાં મનુષ્યની વસ્તી નથી. તેથી અઢીદ્વીપને શાસ્ત્રમાં મનુષ્યક્ષેત્ર કહ્યું છે. તેની આગલના દ્વીપ સમુદ્ર તો અસંખ્યાતા છે પણ ત્યાં મનુષ્ય નથી.

પ્રશ્ન:—૧૩૦ દેરાસરમાં દીવા ઉઘાડા મૂકાય છે તે યોગ્ય છે કે કેમ ?

ઉત્તર:—એકવીશ પ્રકારી પૂજામાં સકલચંદ્ર ઉપાધ્યાયજીએ કહ્યું છે જે ફાનસમાં દીવા મૂકવા. વલી પૂજાપ્રકરણ મદ્રબાહુસ્વામિનું કરેલું છે તેમાં કહેલું છે જે દીવા મૂકવા તે પ્રભુને તાપ ન લાગે એવી રીતે મૂકવા. જેમ પોતાને તાપ લાગે છે તેમજ ગણી પ્રભુને તાપ ન લાગે એમ મૂકવા. એવી રીતે દીપક પૂજા કરવી, ઉઘાડા દીવા ગૃહસ્થ પોતાને ઘેર મૂકતા નથી, ને જિનમદિરમાં મૂકે તો અન્યદર્શની પણ કહે જે શ્રાવકલોક, દેવ આગલ દીવા ઉઘાડા મૂકે છે ને ઘર આગલ ઢાંકે છે ! એ શું ? એ પણ લઘુતાનું કારણ છે. વલી પંચાશકજીમાં કહ્યું છે જે જિનપૂજામાં જે

ટલી ચતના થાય તેટલી કરવી. તેમાં પ્રમાદ કરે તો અયોગ્ય છે. એ હ-પરથી કોઈના મનમાં એમ આવશે જે સમૂલગા દીવા કરવા નહિ, પાળી ફૂલ ચઢાવવાં નહિ એ સમજવું મૂલ મરેલું છે. કારણ જે સ્થાવરની હિંસાનો કંઈ શ્રાવકને ત્યાગ નથી. ત્રસની હિંસાનો ત્યાગ છે. વલી પ્રમાદ કરે તો ત્રસની હિંસા થાય ને તે પ્રમાદ છોડે તો પ્રમુખત્તિમાં ત્રસ જીવની હિંસા થાય નહિ ને સ્થાવર વિના તો ભક્તિ બનતી નથી. વલી શ્રાવકને અષ્ટ દ્રવ્યે ભક્તિ કરવી મહાનિશીથજીમાં તથા આવશ્યકસૂત્ર વિગેરેમાં યોગ્ય કહિ છે. વાસ્તે વિસ્તારે ભક્તિ કરે તે ઘણો લાભ ઉપાર્જન કરે; માટે પ્રમાદ છોડીને જિન ભક્તિ કરવી.

પ્રશ્ન:—૧૩૧ દેરાસરનાં સ્નાતમુહૂર્ત કરવાની જગ્યા જોવાની રીત જૈનની ને અન્યદર્શનની સરખી છે કે કેમ ?

ઉત્તર:—કાલીદાસ પંડિત વિક્રમરાજાના અવસરમાં થયા છે. તેમણે જ્યોતિર્વિદ્યાભરણ નામનો જ્યોતીષ શાસ્ત્રનો ગ્રંથ કર્યો છે તેની ટીકા જૈની આચાર્યની કરેલી છે. તેમાં જૈનની રીતી જૂદી બતાવી છે તેમજ આરંભસિદ્ધિ નામે જૈનગ્રંથમાં પળ છે. વલી જ્યોતિર્વિદ્યાભરણ ગ્રંથમાં પ્રતિષ્ઠાના નક્ષત્રમાં પળ જૈનનાં નક્ષત્ર જૂદાં કહ્યાં છે. તેથી હુંડીયાને પળ સમજવું જોઈએ છીએ કે અન્યદર્શની પળ બે હજાર વર્ષના શ્રાસરા ઉપર જિનચૈત્ય સિદ્ધ કરે છે.

પ્રશ્ન:—૧૩૨ સામાયકમાં ઘડી રાખે છે તે આજ્ઞા છે ?

ઉત્તર:—વૃંદારવૃત્તિમાં ઘડી રાખવાની કહી છે ને તેમાં નિશીથજીની ચૂર્ણની સાક્ષી આપી છે.

પ્રશ્ન:—૧૩૩ શ્રાવકને ચરવલો મુહપત્તિ રાખવાની મર્યાદા શાસ્ત્રમાં છે ?

ઉત્તર:—આવશ્યકનો બાલવબોધ યશવિજયજી ક્રત છે તેમાં તથા અનુયોગદ્વારની છાપેલી ટીકામાં પાને ૭૮ મે છે. વલી શ્રાદ્ધવિધિ નિશ્ચય ગ્રંથમાં અચલગચ્છની ચર્ચામાં પળ સારી પેટે સ્થાપના કરી છે.

પ્રશ્ન:—૧૩૪ શ્રાવકને સૂત્ર વાંચવાની આજ્ઞા છે કે નહિ ?

ઉત્તર:—શ્રાવક અથવા સાધુ દરેક चीज ગુરુ પાસે મળવી પળ પોતાની મેલે મળવી નહિ. તે સારુ વિશેષાવશ્યકમાં કહ્યું છે જે સામાયક અધ્યયન મળવું તે ગુરુ પાસે, પળ પુસ્તક ચોરીને નહિ. માટે પોતાની મેલે તો વંચાય નહિ, ને સૂત્ર વાંચે તેનો આશય બરાબર બેસે નહિ તો ઉત્સૂત્રનો દોષ લાગે ને વલી શ્રાવકને આવશ્યકસૂત્ર તથા દશવૈકાલીકનાં ચાર અધ્યયન સુધી તથા આવશ્યકસૂત્ર મળવાની આજ્ઞા પ્રમુદ કરી છે, વલી શ્રાવકને અર્થના ગ્રહણ કરનાર કહ્યા છે, ઇટલે ગુરુ અર્થ સંમલાવે તે સાંમલે ઇટલે શ્રાવકને સૂત્ર વાંચવાની આજ્ઞા સંમવતી નથી, પ્રકરણ ગ્રંથ ઘણા છે તેમાં પૂર્વાચાર્ય સર્વે રચના લાવી મૂકી છે તે મળે પળ છે. ઇહાં કોઇને શંકા થશે જે આનંદાદિક શ્રાવક શું મળતા હશે? તે વિશે વિશેષાવશ્યકમાં શ્રુતજ્ઞાનના મેદ ચાલ્યા છે, તેમાં ઉપાંગસૂત્રનો અધિકાર પાને ૧૭૧ મે છે તેમાં પ્રશ્ન થયું છે જે ઉપાંગાદિકની રચના શું કરવા કરી? તેના ઉત્તરમાં કહ્યું છે જે સાધ્વીને દૃષ્ટિવાદ મળાવવું નહિ ને તે દૃષ્ટિવાદના ભાવ જાણ્યા વિના બોધ કેમ થાય? તે સારુ સાધ્વી શ્રાવકને અર્થે ઉપાંગાદિકની રચના કરી છે. આ જગ્યા ઉપર શ્રાવકને શબ્દ છે પળ ઉપાંગ છેદ સૂત્ર વિગેરે મળવવા સારુ વ્યવહાર સૂત્રમાં મુનિને કેટલા કેટલા વર્ષની દીક્ષાપર્યાય થાય ત્યારે મળાવવાં કહ્યાં છે તેથી ઉપાંગની પળ શ્રાવકને આજ્ઞા નથી; પળ શ્રાવક પયજ્ઞા મળતાં હશે એમ જણાય છે. હાલમાં પળ ચતુસરણ પયજ્ઞાદિક શ્રાવક મળે છે. તેમ તે પુરુષો મળતા હશે એમ લાગે છે. ઇહાં કોઈ એમ કહેશે જે તમોષ સૂત્રની સાચ્યો નાંચી છે તે કેમ જાણી? તે વિશે જાણવું જે મહારી બાલબુદ્ધિના વચ્ચતમાં મારા મનમાં એમ આવ્યું હતું જે અર્થના ગ્રહણ કરનાર કહ્યા છે, માટે આપણે મૂલસૂત્ર ન વાંચવાં. અર્થ જોવાને શું હરકત છે? એમ જાણી સૂત્રો વાંચ્યાં હતાં. પળ સૂત્રના ગહન અર્થ જોઈ હવે મહારા મનમાં આવે છે કે વીતરાગના આગમની ગહન શૈલી મલીન આરંભી સંસાર મૂર્ચ્છિત શ્રાવક શી રીતે જાણે? તો કંઈનું કંઈ ધારણ કરે તો શ્ર-

દ્વાબ્રહ્મ થાય; માટે પ્રમુખીએ નિષેધ કર્યો છે તે જ યોગ્ય છે. એક આવ-
શ્યક ભણે તો તેમાં બહુ પ્રકારનું જ્ઞાન થઈ જાય વાસ્તે પ્રમુખી આજ્ઞા
બહાર કામ કરવું નહિ, તેમ સમા સમક્ષ તો મેં સૂત્ર વાંચી સંમલાવ્યું
નથી. તે તો પ્રંથોજ વાંચું છું. ને તે તો આજ્ઞા શાસ્ત્રમાં છે; પણ તેમાં આ-
જ્ઞા વિરુદ્ધપણું ઇટલું છે જે ગુરુ પાસે ભણેલાં વાંચવાં જોઈએ. પણ પંચમ
કાલના પ્રભાવે ગુરુની જોગવાઈની સ્વામીને લીધે વાંચવું થાય છે તે પ્રમુ
સ્વીકારે તો સત્ય છે. કારણ જે ઉદ્યમ છોડવાથી અજ્ઞાનતા ટલતી નથી
તેથી ન ચાલ્યે કરવું પડે છે ને જે પુરુષ ગુરુ પાસે ધારીને ઉપદેશ વિગેરે
દે છે તેમને ધન્ય છે. મ્હારો એવો ભાગ્યોદય થશે તે દિવસ ધન્ય માની-
શ. હાલ પણ કોઈ કોઈ ઉત્તમ પુરુષ મળે છે તેમની સમીપમાં જે જે ધા-
રણા થાય છે તે કલ્યાણકારી માનું છું ને તે શિવાય પોતાની મેલે જે વાં-
ચું છું તેમાં પ્રમુ આજ્ઞા વિરુદ્ધ થતું હોય તે ત્રિવિધ ત્રિવિધ મિષ્ટામિ દુ-
ઘ્ઘં દેડું છું. વલી યોગશાસ્ત્રની ટીકામાં પાને ૧૦૭ મે સામાયકના
અતિચારમાં કહ્યું છે ને શાસ્ત્રની ગાથા મૂકી છે તે ગાથામાં કહ્યું છે જે
ન કરવું તે કરતાં અવિધિયે કરવું શ્રેષ્ઠ છે, એ આધારે ગુરુ પાસે વાંચ્યા
વિના બેસી રહેવું પ્રમાદ કરવો તે કરતાં ગુરુ મહારાજની પાસે વાંચવા-
ની ઇચ્છા રાખી યોગ મ મળે ત્યાં સુધી પ્રમાદમાં કાલ ન જાય તે સાર
વાંચું છું ને તે હિતકારી માનું છું.

પ્રશ્ન:—૧૩૫ જૈનમાં લાખો રૂપીયા બીજા શુભ માર્ગે વપરાય છે તેવા
જ્ઞાનમાં નથી વપરાતા તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર:—જૈનધર્મનું મૂલ સ્વરૂપ જાણ્યું નથી તે પુરુષે એમ સમજવું. જૈ-
નમાર્ગ જાણ્યો હોય વા જૈનધર્મનું જાણપણું થવાનું નજીકમાં હોય, વા
થોડા ભવમાં પાર પામવાનો હોય તેને તો અવશ્ય જ્ઞાન ઉપરજ લક્ષ થાય.
કારણ જે આત્માનું કેવલજ્ઞાન અવરાયું છે તે પ્રગટ કરવું. તેનું મુખ્ય
સાધન શ્રુતજ્ઞાન છે. કેમકે કેવલજ્ઞાન પામતાં પહેલાં ક્ષપકશ્રેણી માંડે છે
તે ક્ષપકશ્રેણીમાં પ્રથમ શ્રુતજ્ઞાનથી ચિંતવન કરે છે પછી અપૂર્વ ભાવ પ્ર-

મટ થાય છે ને સ્વાભાવિક ધ્યાન થાય છે માટે એ સર્વ થવાનું કારણ શ્રુતજ્ઞાન છે ને તે શ્રુતજ્ઞાન જ્ઞાનાવર્ણી કર્મના ક્ષયોપશમથી થાય છે, જ્ઞાનાવર્ણી કર્મનો ક્ષયોપશમ જ્ઞાન મળવાથી, જ્ઞાન મળાવવાથી, જ્ઞાનનો પાઠ કરવાથી, જ્ઞાનવાનનો તથા જ્ઞાન જે પુસ્તકો, વા જ્ઞાનનાં ઉપગરણો તેનો વિનય કરવાથી, વા પુસ્તકો લેવાવવાથી તથા વિદ્યાશાળાઓ કાઢવી ને શ્રાવકોને મળાવવા, તન મન અને ધન એ ત્રણ પ્રકારે શક્તિ હોય તે પ્રમાણે જ્ઞાનની પોતાને તથા પરને વૃદ્ધિ થાય એવી પ્રવર્તના કરવી. તેથી જ્ઞાનાવર્ણી કર્મનો ક્ષયોપશમ થાય ને જ્ઞાન પ્રગટ થાય, જેને ધનની શક્તિ હોય તે ધન જ્ઞાનના કામમાં વાપરે. જેને શરીરની શક્તિ હોય તે શરીરથી જ્ઞાનની સંભાલ રાખે. જેટલી જેટલી બને એટલી શરીરથી સેવા ભક્તિ કરે. જે જે જ્ઞાન સંબંધીના કામની મહેનત કરવાની હોય તે કરે, વલી મનની શક્તિવાળા એટલે મળેલા હોય તે બીજાઓને મળાવે, દૃષ્ટાંત યુક્તિયે કરી જેમ સમજે તેમ સમજાવવાનો ઉદ્યમ કરે. પોતાનું કામ છોડીને પણ પરને જ્ઞાનનો લાભ થતો હોય તે ઉદ્યમ કરે. પણ સ્વાર્થજ કાર્ય કરે નહિ. આ લક્ષણો જ્ઞાન નિકટ થવાનાં છે. માટે નજીકમાં જ્ઞાન થવાવાળા તો આ રીતે વર્તે એટલે જ્ઞાનના કામમાં જરૂર પૈસા વાપરે, પણ જેને જ્ઞાન પ્રગટ થવું દૂર છે તે જીવો તો વિચિત્ર કામ કરે છે. કેટલાંકને મેં સમજાવ્યા છે તેમણે મને જવાબ દીધો કે શાસ્ત્ર તો ઘણાંજ છે તેને આ દુનિયામાં વાંચનાર કોણ છે ? ઘણાં પુસ્તકો સહી જાય છે, વલી કોઈ કહે છે જે અમને કંઈ મળતાં આવડતું નથી એટલે પુસ્તકને શું કરીએ ? આવા અનેક પ્રકારના જવાબ અજ્ઞાનપણે આપે છે. વલી જ્ઞાનના કામમાં કેટલાંક કારભારી હોય છે તેમના તાબામાં પૈસા હોય છે તે પૈસા એકઠા કરી વધાર્યે જાય છે, પણ તે પૈસામાંથી જ્ઞાનના કામમાં खરચતા નથી. વ્યાજ ઉપજાવી પુંજી વધાર્યે જાય છે. કોઈ જ્ઞાનમાં खરચવાની પ્રેરણા કરે છે, તો પણ પોતાને જ્ઞાનવર્ણી કર્મનો ઉદ્ય છે તેના પ્રભાવે ઉત્સાહે પારકા પૈસા પણ જ્ઞાનમાં खરચતા નથી ને વગર કારણે જીવ જ્ઞા-

નાવર્ણી કર્મ બાંધે છે. એ જીવ ઉપર પળ જ્ઞાનવાને તો કરુણા લાવવી, પળ દ્વેષ લાવવો નહિ. કારણ જે એ જીવ શું કરે ! કર્મરાજા માર્ગ આપે નહિ ને આ ભવમાં તો સમક્તિ વિના બુદ્ધિવાન ગણાયા છે, પળ એની ભવિતવ્યતા એવીજ છે કે આવતે ભવે જ્ઞાન વિશેષ અવરાઈ જવાનું છે તેથી એ વિચારાની બુદ્ધિ એવી થાય છે. વલી જ્ઞાનવંતોએ એવાને સમજાવવા જોઈએ. પળ પ્રાયઃ કેટલાએક કારભારીઓ ધનવાન હોય તેથી તેમને કહેવા જઈએ તો ઉલટો વધારે દ્વેષ પ્રાપ્ત થાય એટલે જ્ઞાનવાનને પળ મુંગા બેસવું પડે છે, હવે પૈસાના આપનાર માણસ તો જ્ઞાનમાં खरचવા આપે છે તે છતાં તે પૈસા ન खरचવાથી તેમનો વિશ્વાસ ઊઠી જાય છે. વલી એવી खबरो પડવાથી જે પૈસાના खरचનાર હોય છે તે પળ જ્ઞાનના કામમાં खरचતા નથી ને કહે છે જે જ્ઞાનના પૈસા અમે આપીએ તે खोरંજે પડે છે. આમ વિચાર લઈ જ્ઞાનના કામમાં પૈસા खरचતા બંધ થઈ જાય છે. આવાં અનેક કારણો મલવાથી જ્ઞાનમાં પૈસા खरचવા બંધ થઈ ગયા છે પળ એમાં ફલાજ નથી. પળ આત્માર્થીને તો સાત ક્ષેત્ર છે તેમાં છપ્પ ક્ષેત્રને ઓલસાવનાર જ્ઞાન છે માટે જ્ઞાન જેવું કોઈ પળ ક્ષેત્ર નથી. મરણ વચ્ચે પળ જીવો લાચો રૂપીઆ માન પ્રતિષ્ઠાને અર્થે શુભ કામમાં વાપરે છે પળ જ્ઞાનમાં વાપરતા નથી. આત્માર્થીએ તેમ કરવું નહિ. આત્માર્થીએ તો વધારે માગ એમાં વાપરવો. કારણ જે બીજા ક્ષેત્રમાં કેટલાએક આત્માર્થે કેટલાએક માન સારુ પળ खरचનાર છે. તેથી તે કામો તો ચાલ્યા કરે છે તેમાં અડચણ નથી. ને આ જ્ઞાનક્ષેત્રમાં તો મોટી અડચણ છે કે જ્ઞાનના જૂના મંડારો છે તેમાં કેટલાએક મંડારો એવા શેઠીયા તથા સાધુઓ પાસે છે કે કોઈ વાંચવા માગે તો એક પાનું પળ આપતા નથી ને પુસ્તક खवाઈ જાય છે. હવે એ પુસ્તકથી તો કંઈ ઉપકાર થનાર નહિ. વલી કેટલાએક ભાગ્યશાલીના હાથમાં છે તે પુસ્તક આત્માર્થના ઉપયોગમાં આવે છે. પળ સર્વ વસ્તુની કાલસ્થિતિ છે માટે એને પળ વધારે કાલ થવાથી નાશ થવાનો સંભવ છે. ત્યારે જો નવાં નવાં લખાતાં જતાં હોય

તોજ આગલ પાછલ એમને એમ ચાલ્યા કરે, પળ તેમ ન થાય તો હાલમાં પળ કેટલાંએક શાસ્ત્રનાં નામ છે પળ તે પુસ્તક મલતાં નથી. કેટલાંએક અધૂરાં પુસ્તકો છે, કેટલાંએક પુસ્તકોને ડબ્બેડાં છાદ ગઈ છે ને જીર્ણ થયા છે એમ બન્યું છે. વલી એવું કોઈ પળ સ્થાનક નથી કે સર્વ પુસ્તકો એક જગ્યાથી મલી શકે. આ દશા પુસ્તકોની થઈ છે. માટે આત્માર્થિય તો જેમ બને તેમ જ્ઞાનમાં સ્થિત કરી સર્વ પુસ્તકો એક ઠેકાણેથી નીકળે એમ કરવું જોઈએ. આ કામ મોટા ધનવાનનું છે અગર તો ધણા માણસ મલી કરે, અગર તો જ્ઞાનના પૈસા હોય તેમાંથી કરે, પળ આ વિચારે જે ને જ્ઞાન થવાનું નિકટ હશે તેને સૂઝશે. બીજાને સૂઝશે નહિ. કારણ જે મને તો મ્હારા ભાગ્યોદયથી હું દશ વર્ષનો થયો ત્યારથી જ્ઞાનમાં પૈસા સ્થિતવાની બુદ્ધિ એવી થઈ જે જેટલા પૈસા જ્ઞાનમાં સ્થિત એટલા બીજા કામમાં સ્થિતવાનું ચિત્ત ન હતું, પળ એવી બુદ્ધિ થવાથી મ્હારા ગામમાં કોઈ મળાવનારનો યોગ નહિ. મુનિ મહારાજનું આવાગમન નહિ તેમ શ્રાવક મળેલા પ્રેરણા કરનાર મળેલા નહી, તેમ છતાં પળ નામ માત્ર કંઈક જૈનધર્મનું જ્ઞાન મળ્યું. તે સર્વ ફલ જ્ઞાન ઉપર પ્રેમ થવાનું છે.

વલી ઇંગ્રેજ લોક પરદેશી છે, ધર્મ પળ જૂદો છે, તો પળ આ દેશના માણસોને કલાઓ પ્રમુખ મળાવવા સારુ હજારો રૂપીયા સ્થિત છે તો તેથી તે લોકને કેટલો ક્ષયોપશમ થયો છે કે અનેક પ્રકારની વગર જોણી કલાઓ ખોલી કાઢે છે ને અનેક વસ્તુ નવી ઉત્પન્ન કરે છે કે જેનું કૃત્ય સમજી શકાતું નથી. એટલી બધી તેમને બુદ્ધિ મલવાનું કારણ એટલું છે કે જ્ઞાનનું ઉત્તેજન કરવામાં અત્યુત્સાહ છે. એ ઉપરથી વિચારવાનું છે જે સંસારી જ્ઞાનના ઉત્સાહથી એટલો લાભ મળે છે તો વીતરાગના જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરવાથી કેટલો લાભ થાય? માટે આત્માનું હિત કરવા પોનાના છોકરાને તથા પરને હિત થાય તે સારુ જૈનશાસ્ત્ર મળાવવાં, જૈન શાસ્ત્ર મળવાથી બુદ્ધિ સર્વે કામમાં વૃદ્ધિ પામશે અને મળાવનારને લાભ થશે. વલી પુસ્તક બગડતાં હોય તો તેની સંભાલ કરવી. જૈનનાં સર્વ

शास्त्र अमरपद पामे एम करवुं जोइए. पंजाबदेशी आत्मारामजी म-
हाराजजी साहेब गुजरातमां आव्या ने शास्त्र हतां तो जोयां. तेथी ज्ञान
मेलवी सर्व देशमां उपकार कर्यो. वली यवनना मुलकमां पण एम्हो
साहेबे जैनधर्म प्रसिद्ध कर्यो ने जैननुं बहुमान कराव्युं तेमां निमित्त
कारण शास्त्र हतां तो बन्तुं. नहि तो बनत नहि. साटे आपणने वांच-
तां न आवतुं होय तो ते लक्ष लेवो नहि. पुरतक हशे तो वांचवाथी
घणा पुरुषने लाभ थशे.

प्रश्न:—१३६ नात्रां करवानो रीवाज हिंदुमां नथी ने स्त्रीयो बालहत्या
करे छे, तो नात्रानो धारो होय तो सारो के नहि ?

उत्तर:—नात्रां करवानी रीत धर्मथी घणीज विरुद्ध छे. वली तमे बा-
लहत्या थाय छे तेथी नात्रां थवाथी घटवानुं समजो छो, पण म्हारे एक
शेसन जडज साहेब साथे वातचित थइ हती. तेमने में पूछ्युं हतुं के
आपनी आगल खूननां काम आवे छे तेमां स्त्रीयोनी खटपटनां खून
नां काम वधारे आवे छे के ते शिवायनां खूननां काम वधारे आवे छे?
तेमणे तेनो जवाब आप्यो के स्त्रीओनी खटपटनां खून वधारे थाय छे.
बीजो सवाल पूछ्यो जे जेनी नातमां नात्रां थाय छे तेनां खून स्त्री-
योथी वधारे थाय छे के नात्रां नहि करनारी नातमां वधारे थाय छे ?
तेना जवाबमां जडज साहेबे फरगाव्युं जे नात्रावालानी स्त्रीयोना संबंधनां
खून वधारे आवे छे. हवे आ उपरथी विचारवानुं जे स्त्रीयो जेवी निर्दय
जात बीजी नथी. एक शास्त्रमां कथा वांची छे तेमां—एक राजा दशराने
दिवसे माताने नमवाने गयो, माताए आशिष आपी जे स्त्री जेवी छाती
थजो. ते राजाने नहि पसंद पडवाथी मताने पूछ्युं जे आ आशिष के-
म आपी ? माताए कह्युं जे स्त्री जेवी छाती पुरुषनी नथी तेथी आशिष
आपी ते तने बतावुं. तुं हुकम फेरव के पोतानी स्त्रीनुं माथुं लावे तेने
अडधुं राज्य आपुं. ते प्रमाणे राजाए कर्तुं; पण कोइ पुरुष माथुं लाव्यो
नहि. बीजे दिवसे ढंढेरो फेरव्यो जे जे स्त्री पोताना घणीनुं माथुं लावे

तेने अर्द्ध राज्य आपुं. ते सांभली घणी स्त्रीओ घणीनां माथां लावी. राजाना मनमां आव्युं जे स्त्री जेवुं क्रूर कोइ नहि. आ कथा उपरथी समजवुं के स्त्रीने नात्रांनी छूट मले तो आवी क्रूरता वापरे ने पुरुषने परणवानी छूट छे तोपण क्रूरता वापरे नहि ने स्त्री निर्दयता वापरे. माटे नातरांनी छूट नथी. तेथी पोताना घणीनुं खून करतां करावतां पोतानो लाभ तपासे छे के जन्म पर्यंत पहेरवा ओढवानुं खावानुं सुख जतुं रहे- शे ने रंडापो भोगववो पडशे. तेथी बनता सुधी खून करे नहि. ने ना- त्रांनी छूट होय तो ए घणी मरी जशे तो हुं नातरे जइश ने बीजो घ- णी करीश एटले पोताना सौभाग्यपणाना सुखमां खामी पडवानी नथी तथा घणीने मारी नांखतां बिहे नहि तो म्होटा माणसनां मरण करे. वली बालहत्या तो घटेज नहि कारण जे हालमां नात्रां नथी करता तो पण वर नहि मलवाथी केटलीएक न्यातमां कन्याओ म्होटी करवी पडे छे. ने ज्यारे नात्रां थाय त्यारे तेने बदले वली तेटली कन्याओ व- धारो थाय ते मोटीओ थाय तो ते सारी चालनी न रहे. तेथी ते गर्भ- पात करे. हालमां म्हारा सांभलवामां आव्युं छे के इंग्लंडमां कुंवारीओ घणी छे ते बालहत्याओ करे छे. तेमज अहीं उंची न्यातमां नात्रा नथी थतां, ते थाय तो बालहत्या ने म्होटानी हत्या बन्ने जारी थाय. माटे पूर्वना पुरुषोए ए रीवाज राखेलो छे तेज सारो छे. कोइ एम सवाल करशे जे ब्राह्मणमां असल नात्रां थतां हतां ते विषे जाणवुं जे हाल जेम केटलाएक माणस नात्रामां फायदो माने छे तेम ते वखतमां पण माननारा हशे. तेमणे तेम कर्तुं हशे. तेमज बालहत्या तथा जुवानहत्या बे विचारनार डाह्या पुरुषे ए वात अंगीकार न करी ते वहिवट चालु रह्यो ते आज चाले छे. ते फेरववामां कंइ फायदो नथी पण नुकशान छे. वली आपणे जैनधर्मीने तो जेम त्रिषय घटे कामथी मुक्त थवाय एम करवुं छे ने ते प्रत्यक्ष जोइए छीए के जेटली विधवा बाइओ धर्म सा- धन करे छे ने जेटली संसार छोडी संयम ले छे तेटली सौभाग्यवती

સ્ત્રીયો કરી શકતી નથી. જબરાઈથી કે કુલની મર્યાદથી, શીલ પાલવાથી પળ મહાનિશીથજીમાં ધન્ય કૃતાર્થ કહેલ છે માટે શીલ પાલવાનો મ્હોટો ફાયદો છે તે અટકી જાય. ને ઘણીએક વિઘવાઓ તો માવે છે કે મ્હારે જ્યાં સુધી સ્વામીનો યોગ હતો ત્યાં સુધી તો મ્હારું ચિત્ત વિષય ત્યાગ કરવાનું થતું ન હતું. પણ હવે સહજે સ્વામીનું કારણ છૂટી ગયું એટલે સહજ મ્હારાથી શીલ પલશે એવી સુંદર ભાવનાઓ માવે છે. આત્માને નિર્મલ કરે છે તે નજરે જોડે છીએ. વલી જેની નાત્યમાં નાત્રાં થાય છે તેને આ દશા બનવાની નથી તેમાં પળ કુલવાન હોય છે તે નાત્રાં કરતા નથી તે પળ જોડે છીએ તેથી એમાં લાભ દર્શાવે છે તે યોગ્ય નથી.

પ્રશ્ન:—૧૩૭ આત્મા નિર્વિકલ્પ છે કે સવિકલ્પ છે ?

ઉત્તર:—આત્મા નિર્વિકલ્પ છે. વિકલ્પ કરવા તે જડની સંગતે આત્માનો ઉપયોગ બગડવાથી થાય છે.

પ્રશ્ન:—૧૩૮ ચાર ભાવના તથા ચાર ભાવના ભાવવી એમાં પળ વિકલ્પ કરવામાં આવે છે ?

ઉત્તર:—એ વિકલ્પ છે તે નિર્વિકલ્પદશાને લાવનાર છે. એ પ્રથમ અવસ્થાએ આદરવા યોગ્ય છે. જ્યારે શુદ્ધ ધ્યાનનો બીજો પાયો ધ્યાય છે, તે વખત અમેદ જ્ઞાન થાય છે. ત્યારે વિકલ્પ ટલી જાય છે. પણ શુદ્ધ પહેલો પાયો ધ્યાતાં પહેલાં શ્રુતજ્ઞાનનું ચિંતવન થાય છે, તેનાથી અસંગ અનુષ્ઠાનરૂપ એટલે કુંભાર જેમ ચક્ર હલાવે પછી એની મેલે ચક્ર ફર્યા કરે, તેમ શ્રુતજ્ઞાનથી વિચાર્યા પછી સહજદશા પ્રગટ થાય છે તેથી સ્વમાવિક ધ્યાન થાય ત્યારે અમેદ જ્ઞાન પ્રગટ થાય છે. ત્યાંથી નિર્વિકલ્પ દશાના અંશ પ્રગટ થતા જાય છે પણ જ્યારે બીજો પાયો ધ્યાય છે ત્યારે વિશેષ નિર્વિકલ્પતા પ્રગટે છે અને જ્યારે કેવલજ્ઞાન પ્રગટે છે ત્યારે પૂર્ણ નિર્વિકલ્પ દશા પ્રગટે છે.

પ્રશ્ન:—૧૩૯ કેવલજ્ઞાન તો નિર્વિકલ્પદશાથી પ્રગટે છે ત્યારે વિકલ્પ

રૂપ ભાવના તથા પૂજા પ્રતિક્રમણ કરવું એ તો વધારે વિકલ્પ સહિત રહ્યું, તે કરવાથી શું લાભ ?

ઉત્તર:—ભાવના વિગરે જે જે કરણી છે એમાં પળ અંશે અંશે નિર્વિકલ્પદશા થાય છે. પૂજાની વસ્તુ લાવવા દ્રવ્ય વપરાય. એ દ્રવ્ય ઉપરથી મૂર્છા ઉતરે છે તે નિર્વિકલ્પદશાના અંશ પ્રગટે છે. વલી સંસારનો રાગ છૂટે ત્યારે પ્રભુ ઉપર રાગ થાય છે ત્યારે સંસાર ઉપરથી જેટલો જેટલો રાગ છૂટે એ નિર્વિકલ્પ અંશે છે. વલી દેવ પૂજામાં વપરાય છે તે વચ્ચે વિષયમાં વપરાતો નથી તે વિષયમાં વાપરવાની ઇચ્છા છૂટી એ નિર્વિકલ્પ અંશ છે તેમજ પઢિક્કમણામાં પળ સંસાર ઉપરથી ચિત્ત ખસેડે છે, ને પુદ્ગલદશાથી ભાવ ઉતારી ત્રતો અંગીકાર કર્યા છે તેમ છતાં પળ કંઈક ચિત્ત લપટાઈ જવાથી પરભાવની પ્રવૃત્તિ કરવાથી દૂષણ લાગે છે તે ચિત્ત સ્વાત્મદશાનું થવાથી રુચતા નથી તેથી પરભાવ વૃત્તિની નિંદા કરે છે ત્યારે તે નિંદા કરતાં પુદ્ગલ દશાનું અરુચકપણું જે બને છે ને નિજ સ્વભાવ સન્મુખ થાય છે તે પળ નિર્વિકલ્પદશાના અંશ છે. તેમજ પૌષ્પમાં અને ભાવના ભાવે છે તે ભાવનામાં ભાવવાનું કારણ ઇટલુંજ છે કે પુદ્ગલદશા જે વિભાવદિશા વિકલ્પમય તેમાં અનાદિના અભ્યાસથી મ્હારાપણું માન્યું છે તે યશી જાય ત્યારે વિભાવ વસ્તુ આત્માને સારી ન લાગે, ને અનાદિની સારી લાગતી હતી તે કંઈક મિથ્યાત્વ પુદ્ગલ યસવાથી થાય છે. જેટલા મિથ્યાત્વના પુદ્ગલ યસ્યા તે સ્વાત્મભાવમાં વર્તવાના ભાવ છે તેટલાં નિર્વિકલ્પ અંશ પ્રાપ્ત થાય છે. માટે જે જે જીવ ધર્મસાધન આત્મ સન્મુખ થઈને કરે છે તેમાં અંશે અંશે નિર્વિકલ્પદશા પ્રાપ્ત થાય છે. તેમજ જ્ઞાન જે શાસ્ત્ર વાંચવાં એ પળ આત્માની સ્વદશાનો વિચાર કરીએ તો નિશ્ચય નયે આત્મા કેવલજ્ઞાનમય છે તેને મળવું શું ? પળ આત્મા કેવલજ્ઞાનમય છે તે શાસ્ત્ર સાંભલવાથી ને વાંચવાથી જાણે છે. હવે હાં પળ અનાદિકાલનો જીવનો ઉપયોગ શાસ્ત્ર સાંભલવા વાંચવાનો આત્મા જાણવા અર્થે હતો નહિ, પણ જ્યારે આત્માની સાથે આવરણ કરનાર મિથ્યાત્વના

પુદ્ગલ હતાં તે સ્વરૂપ ત્યારે આત્મધર્મ જાણવાને માટે શાસ્ત્ર સાંમલવાની રુચિ થઈ ત્યારે હાં પળ આત્મા નિર્વિકલ્પમય હતો તેના અંશ સુદ્ધ થયા પછી અનુક્રમે જેમ જેમ શાસ્ત્ર સાંમલવા મનન કરવાનું વિશેષ થયું, તેમતેમ આત્માનાં આવરણ સ્વસ્થતાં ગયાં તેમતેમ જીવ નિર્વિકલ્પ થયો પણ જીવને પ્રથમથી જ નિર્વિકલ્પદશા થતી નથી. માટે નિર્વિકલ્પી પુરુષોએ જેમ અનુક્રમે ગુણસ્થાનનો બતાવ્યાં છે તે પ્રમાણે અનુક્રમે ગુણસ્થાન ચઢી નિર્વિકલ્પી પુરુષ જે ભગવાન તેમણે વ્યવહાર રૂપ ચઢવાની રીતિ દર્શાવી છે, તેના અર્થ જીવ વર્તે છે તેને તેમાં જેટલી જેટલી નિર્વિકલ્પ અંશની દશા પ્રગટે છે તેથી તે આનંદિત થાય છે અને દેવપૂજા શ્રાવકનાં વ્રત મુનિનાં વ્રત પ્રતિક્રમણ ભાવના ધ્યાનાદિક સર્વે કરણી પોતાની નિર્વિકલ્પદશાને સારું કરે છે એમ કરતાં કરતાં અનુક્રમે નિર્વિકલ્પદશા પૂર્ણ થાય છે.

પ્રશ્ન:—૧૪૦ આત્મા પરમાવનો અર્ચા કહ્યો છે ને આ પ્રવૃત્તિ તો કર્તાપણે થાય છે તે કેમ ?

ઉત્તર:—તમારી વાત સત્ય છે, નિશ્ચય નયે આત્મા પરમાવનો અર્ચા છે. તેમજ વ્યવહાર નયે કર્તા પણ કહ્યો છે. ને વ્યવહાર નયે કર્તા ન માનીયે તો આત્માને આવરણ પણ ન લાગે, ને આવરણ ન લાગે તો તેને મુક્ત થવાનું પણ નથી. જ્યારે મુક્ત થવાનું બાકી રહ્યું નહિ ત્યારે તો સર્વ જીવ સર્વજ્ઞ જેવા હોવા જોઈએ. તે તો જાણતા નથી, ત્યારે પ્રમુજી એ વ્યવહાર નયે કર્તા કહ્યો છે તે સિદ્ધ થાય છે, આત્મા વ્યવહાર નયે કર્મને યોગે કર્મમય પરિણત થઈ વિભાવમય પુદ્ગલની કરણી વિષય કષાયની કરી રહ્યો છે. હવે વ્યવહાર નયે કર્મબંધનાં કારણ સેવે છે પણ તેમાંથી ભવિતવ્યતાના યોગે કંઈક સ્વાભાવિક કર્મથી હલકો થયો ને જેમ કોઠીમાં દાણા થોડા નાંચે ને ઘણા કાઢે તો સહજે દાણા કોઠીમાંથી ઓછા થાય. તેમજ જીવ વધારે કર્મ ભોગવે ને અકામ નિર્જરા કરે ને નવાં થોડાં બાંધે તેથી હલકો થાય, તેથી વિતરાગ સર્વજ્ઞ પુરુષ ઉપર

પ્રીતિ જાગે અને સત્સંગ કરે. સત્સંગથી પોતાનું સ્વરૂપ સાંભળે જે નિશ્ચય નયે તો મ્હારો આત્મા સર્વજ્ઞ તુલ્ય છે જો એવો આત્મા ન રહ્યો હોય તો કોઈ દિવસ આત્મા શુદ્ધ ન થાય. આત્મા અવરાય છે તે જેમ સ્ફટિકને ઢાક મુકીએ છીએ તેથી સ્ફટિક ઢાક જેવા રંગનું દેખાય છે પણ તે ઢાક નિકલી જાય તો જેવો નિર્મલ છે તેવો દેખાય છે પણ એવો ઢાક પરણમી ગયો નથી કે ફરી સ્ફટિકનું રૂપ પ્રગટજ ન થાય. તેમ આત્માને એવાં કર્મ લાગ્યાં નથી કે કોઈ કાલે વિશુદ્ધ થાય નહિ. કર્મનાં આવરણ જેમ જેમ ખસતાં જાય તેમ તેમ વિશુદ્ધ થાય ને તે પ્રત્યક્ષ અનુમાન થાય છે. જેમ કે કોઈક જીવ જ્ઞાનનો અભ્યાસ વધારે કરે છે તો વધારે વિદ્વાન થાય છે તો જો આવરણ અભ્યાસથી ખસતાં ન હોય તો બુદ્ધિવાન કેમ યાય ? પણ એવાં આવરણ છે કે આત્મતત્ત્વ પ્રગટ કરવાનો અભ્યાસ કરે તો આવરણ નાશ પામે. માટે આત્માની સ્વભાવિક દશા કાયમ છે ગઈ નથી, તે પ્રગટ કરવાને વ્યવહાર નયે ગુણસ્થાનનો વ્યવહાર પ્રમુખીએ બતાવ્યો છે તેમ કરવો, ને તેમ અભ્યાસ કરવાથી આત્મા શુદ્ધ થશે. ને નિશ્ચય નયે અર્ક્તા કહ્યો છે તે પણ છે. જો અર્ક્તાપણનું નિજ સ્વરૂપ ન જાણે, તો શુદ્ધ કરવાની બુદ્ધિ થાય નહિ, ને જે વિભાવીક કર્મણી છે તે મ્હારે કર્ત્તાપણે કરવા યોગ્ય નથી એમ જાણે. માટે નિશ્ચય નયનો પક્ષ હૃદયમાં અચ્છીતરે રાખે; પણ નિશ્ચય નયે આત્મા વિભાવના કર્ત્તા છે એમ જ્યાં સુધી જીવ જાણે ત્યાં સુધી આત્મા શુદ્ધ કરવાની બુદ્ધિ થાય નહિ. જ્યાં સુધી આત્મા પુદ્ગલભાવનો કર્ત્તા જાણે, ત્યાં સુધી શરીરે દુઃખ થાય તો મને દુઃખ થયું, ધન ગયું તો મ્હારું ધન જતું રહ્યું. સ્વજનનો વિયોગ થયો તો મ્હારાં સગાં મરી ગયાં હવે કેમ કરીશ ? મ્હારું ઘર જતું રહ્યું. મ્હારું વસ્ત્ર બગડી ગયું. મને માર્યો, મને ગાલો દે છે એમ પર વસ્તુમાં મ્હારાપણું જે જીવ માની રહ્યો છે, તે જડ પદાર્થમાં મ્હારાપણું માને છે તેનું કર્ત્તાપણું માને છે. મેં સુખી કર્યા, મેં દુઃખી કર્યા એમ માને છે તેનો ત્યાગ કરી નિજ સ્વભાવમાં રહેવું. નિશ્ચે

નયે સ્વભાવનો કર્તા જાણી વિભાવનું કર્તાપણું છોડવું.

પ્રશ્ન:—૧૪૧ આત્મા નિર્વિકલ્પ તથા અકર્તા છતાં કર્તાપણે વ્રત, પ-
ચ્છલ્લાણ, પ્રતિક્રમણ કરે, શાસ્ત્ર વાંચે ને તેથી અકર્તા નિર્વિકલ્પતા થા
ય એ કેમ ઘટે ?

ઉત્તર:—કર્મ છે તે પર વસ્તુ છે જેમ કોઈ માણસને કાંટો વાગ્યો છે, તે કાંટો પર વસ્તુ છે. વલી નરેણીવડે કાંટો કાઢે છે તે નરેણી પર વસ્તુ છે, તો પર વસ્તુ પર વસ્તુ નિકલે છે તેમ આત્માને જે કર્મ લાગ્યાં છે તે પર વસ્તુ પર વસ્તુના યોગે નિકલે અને હરેક વસ્તુ અનુક્રમે શુદ્ધ થાય છે. વસ્ત્રને મેલ લાગ્યો છે, તે પર વસ્તુ છે તેને સારાદિક પર વસ્તુ નો યોગ બને છે તેથી તે વસ્ત્ર શુદ્ધ થાય છે. હીરા પ્રમુખ રત્ન પદાર્થ છે તે સ્નાનમાંથી કાઢે છે ત્યારે મેલવાળો હોય છે તેને ઘસવાનાં શસ્ત્ર લાગે છે ત્યારે મેલ નીકળી જઈ શુદ્ધ રત્ન પ્રગટ થાય છે. તેમાં પણ પ્રથમ સર્વે મેલ જતો નથી. પ્રથમ તો અલ્પ અંશ જાય છે પણ ઘસવાનો અભ્યાસ કરવાથી અનુક્રમે સર્વે મેલ જતો રહે છે, પણ મેલ કાઢવામાં પર વસ્તુનો યોગ જોડાય છે, તેમ આત્મા કર્મ થકી આવરાયો છે. તેથી આત્માની નિર્વિકલ્પદશા પણ જણાતી નથી. અકર્તાપણું પણ જણાતું નથી તે આવરણનો પ્રભાવ છે. તે આવરણ ધોઈવાને માટે જેમ વસ્ત્ર ધોવાને પહેલો તો સાર ચઢાવે છે, દેખાતો તત્કાલ મેલ ચઢેલો જણાય છે, પણ વસ્તુપણે તે સાર મેલનો કાઢનાર છે તેમ વ્યવહાર કરી દેખીતી તો પરભાવની દેખાય છે, પણ વસ્તુપણે અંશે અંશે આત્માને શુદ્ધ કરે છે, જેમ જેમ અંશે શુદ્ધ થતા જાય છે, તેમ તેમ વ્યવહારની કરીઓ છૂટી જાય છે. જેમ કે શ્રાવક પૌષ્ઠ કરે છે, ત્યારે પૌષ્ઠમાં પૂજા પ્રમુખ કરતા નથી. મુનિને પૂજા, ગૃહસ્થની સ્વામિભક્તિ એ સર્વે કરવા છૂટી જાય છે. એમ અનુક્રમે સર્વે કરીઓ છૂટી જાય અને અકર્તા ગુણ નિર્વિકલ્પ ગુણ આત્માનો પ્રગટ થાય છે. માટે સર્વે કરી નિર્વિકલ્પદશા લાંબાવાને કરવા યોગ્ય છે. પ્રથમ અશુભ ક્રિયાનો ત્યાગ કરી શુભ ક્રિયા

કરવી છે. પછી જેમ શુદ્ધદશા પ્રગટ થતી જાય તેમ શુદ્ધ ક્રિયાનો ત્યાગ કરી અક્રિય પદ પ્રગટ થતું જાય.

પ્રશ્ન:—૧૪૨ જ્ઞાનીએ તો પુણ્ય પાપ બંને ત્યાગ કરવા યોગ્ય કહ્યાં છે; ને તમે તો એકને છોડી એકને આદરવાનું કહો છો તે કેમ ?

ઉત્તર:—જ્ઞાનીએ કહ્યું છે તે સત્ય છે. જેમ કોલીની જાત ચોરી કરવાનો ધંધો કરે છે તેથી સામાન્ય વચને કોલીની સોબત કરવાનો ત્યાગ કહેવાય, પણ ચોરના મયથી રક્ષણ કરવા સારુ જો કોલીને વલાવો રાખીએ તો આપણું રક્ષણ થાય, ને વલાવાએ જ્યારે ચોરને મારી કાઢ્યો, ત્યારે નિર્ભય થયા. પછી વલાવાનો ધંધો નથી ત્યારે ચોર તથા વલાવા બંનેનો ત્યાગ થાય. તેમ અશુભ પ્રવૃત્તિને ટાલવા સારુ શુભ કરણી રૂપ વલાવો છે તે સર્વે અશુભ પ્રવૃત્તિ ટલી ગયા પછી શુભ કરણીનો પણ ત્યાગ થાય. માટે જ્ઞાનીએ બંને ત્યાગ કરવા કહ્યા છે તે સત્ય છે. સર્વ કામમાં આત્મા અજ્ઞાનપણે અનાદિ કાલનો કર્ત્તાપણું માની રહ્યો છે, ને તેથી જ આત્માના જ્ઞાનને આવરણ થતાં જાય છે ને જ્યારે જીવ પ્રભુનાં આગમ સાંભળે છે ને સ્પર્શ જ્ઞાન રૂપ જ્ઞાન જીવને પરિણમે છે, ત્યારે આત્માને આત્માનું સ્વરૂપ અનુભવ ગમ્ય થાય છે ત્યારે જાણે છે જે, અહો ! મ્હારો આત્મા અરૂપી, અનંત જ્ઞાનમય, સર્વ ભાવનો જાણનાર, નિર્વિકલ્પજ્ઞાની, જડભાવનું જે જે કર્ત્તવ્ય કરેલું છે તે મ્હારો સ્વભાવ નથી. જ્યારે મ્હારું કર્ત્તવ્ય નથી ત્યારે તેનો હું કર્ત્તા થઉં છું તે પણ અજ્ઞાનતા છે. એ વસ્તુ અનુકૂલ પ્રતિકૂલ જેને મળે તેમાં હું સુખ દુઃખ માનું છું તે પણ અજ્ઞાનતા છે. મ્હારો સ્વભાવ તો જાણવા દેખવાનો છે તે સ્વભાવનો હું કર્ત્તા છું ને તે કરવા યોગ્ય છે આવું જ્ઞાન થાય છે. માટે નિશ્ચય નયે આત્મા સ્વભાવનો કર્ત્તા છે. વ્યવહારે વિભાવનો કર્ત્તા છે. જેમ જેમ નિશ્ચય-ગુણ પ્રગટ થાય છે, તેમ તેમ અશુદ્ધ વ્યવહાર ત્યાગ થતો જાય છે ને પરભાવનું કર્ત્તાપણું ટલી જાય છે અને જેવું આત્માનું સ્વરૂપ છે તેવું પ્રગટ થાય છે.

પ્રશ્ન:—૧૪૩ તમે જે જે ભાવના કરવાની કહો છો, તે આત્મધરની છે કે પરધરની ?

ઉત્તર:—જેટલો વ્યવહાર વર્તે છે, પુદ્ગલે કરી વર્તના કરવી છે અને તે સારુ ભાવના ભાવવી છે, તે સર્વ વ્યવહાર પર ધરનો છે. એટલે પુદ્ગલ મિશ્રિત છે. કારણ જે આત્માના સ્વભાવિક ગુણ તો જાણવા દેખવા ના છે, પણ વિચાર કરવો તે આત્માનો ધર્મ નથી, જ્યાં સુધી સંપૂર્ણ કેવલજ્ઞાન પ્રગટ નથી થયું, ત્યાં સુધી પુદ્ગલે કરી સહિત વિચાર છે. કારણ જે મતિ શ્રુતજ્ઞાન છે તે ઇન્દ્રિયજનિત જ્ઞાન છે, ઇન્દ્રિયોનું બલ છે. અવબોધ થાય તે પાંચ ઇન્દ્રિ ને છઠું મન એના સંયોગથી જ્ઞાન થાય છે. એ જ્ઞાન આત્મા અને પરને સંજોગે થાય છે, તે પણ જીવનો આત્મા અવરાઈ જવાથી મતિ શ્રુતજ્ઞાનનો જેટલો બોધ છે તેટલો થતો નથી. જ્ઞાનની ભક્તિ, જ્ઞાનવાનની ભક્તિ, જ્ઞાન પ્રગટ કરવાની અતિશય ઉત્કંઠા, તેમજ મળવાના વાંચવાના કામમાં અતિશય અમ્યાસ, જે ઠેકાણે જ્ઞાન મલવાનું હોય વા દૂર હોય, વા નજીક હોય ને તેનો વચન સાચવવો પડતો હોય તે સહન કરવું પડતું હોય, ને જે હુકમ ફરમાવે તે કરવો પડતો હોય, તે સર્વે હુકમ તથા સર્વે દુઃખ સહન કરી, જ્ઞાન મેલવવાને આલસ છોડી, રાત્રી દિવસ ઉદ્યમ કરે છે, ત્યારે જ્ઞાનાવર્ણી કર્મ થોડાં થોડાં જેમ જેમ ક્ષય થતાં જાય, તેમ તેમ મતિ શ્રુતજ્ઞાનનો બોધ વધતો જાય છે. ત્યારે જીવ મ્હારું સ્વરૂપ અને પારકું એટલે જડનું સ્વરૂપ ઓલસે છે ત્યારે શાસ્ત્રમાં જડની સંગત છોડવાના જે જે ઉપાયો બતાવ્યા છે તે જાણે છે તેથી તેની વિચારણા કરે છે. એ વિચારણા એવી છે કે જેથી આત્મા પોતાના સ્વરૂપની સન્મુખ થતો જાય છે ને પરભાવથી ચિત્ત સ્વશેડતો જાય છે. જેટલું પરભાવથી ચિત્ત સ્વયં તેટલો આત્મા શુદ્ધ થતો જાય છે, જેમ કે આપણા કુટુંબના માણસ શિવાયના માણસને ઘરમાં મુનમ કરીને રાખીએ છીએ તો તેને દ્રવ્ય આપવું પડે છે એટલું દ્રવ્ય વ્યવહારથી તો ઓછું થયું લાગે છે પણ બીજી તરફ વિચાર કરીએ તો આપણું જે ઘન છે

તેનું રક્ષણ કરે છે ને નવું વ્યાજ વિગેરે ઉત્પન્ન કરી ધન વધારી આપે છે. તેમ જ્ઞાન તથા ભાવનાઓ જે પુદ્ગલમાં મલીને કરવી તે આત્મરૂપ-થી પરરૂપ દેખાતું બહારથી છે, પણ વસ્તુપણે આત્માને આત્મ સ્વરૂપે જાણે. જહને જહ સ્વરૂપે જાણે. આત્માને નિરાવરણ કરવાનો ઉદ્ધમ કરી રહ્યો છે. વિષય કપાયનાં કામ ઓછાં થતાં જાય છે અને પૂર્વનાં કર્મ-ક્ષય થતાં જાય છે. એ બધું કામ પર વસ્તુથી થાય છે. માટે જ્યાં સુધી કેવલજ્ઞાન નથી પ્રગટ થયું ત્યાં સુધી ભાવનાઓ વિગેરે બહુજ ઉપકાર કરે છે. પણ જેમ દીકરાને તથા મુનમને વસ્તુપણે બાપ જૂદા જાણે છે, તેમ વસ્તુધર્મ ઓલસવાપણે જે જ્ઞાન આત્મ ઉપયોગનાં, તે અવધિ મન પર્યંત કેવલજ્ઞાન તથા મતિ શ્રુતજ્ઞાન ઇન્દ્રિયજનિત છે. તેને તે રૂપે જાણવાં; પણ આત્મજનિત જ્ઞાન પ્રગટ નથી થયું. ત્યાં સુધી આ જ્ઞાનનો અભ્યાસ છોડી દે તો એનાં આવરણ શી રીતે નાશ પામે ? એમ જે જે રીતે સર્વજ્ઞ મહારાજે બતાવ્યું છે તેમ સેવીને આત્માનો આત્મભાવ પ્રગટ કરવો. જેમ જેમ આત્મા વિશુદ્ધ થાય, તેમ તેમ નીચલી પ્રવૃત્તિ છોડતા જીવી છે અને સમભાવ વધારતાં જવો છે. જે જે પરભાવના સંયોગથી સુખ દુઃખ અનુકૂલ શરીરે બને છે, તેમાં પોતાનો સમભાવ છોડતો નથી. કોઈ મારી જાય છે. કોઈ પૂજી જાય છે, કોઈ ગાલો દે છે. કોઈ ગુણગ્રામ કરે છે તે સર્વમાં સમવૃત્તિ છે. એવા ગુણ જેમ જેમ વધે, તેમ તેમ જ્ઞાણવું જે, હું ચઢતે પગથીં છું. તેથી ગુણસ્થાને ચઢ્યો પણ સમજાય, ને જેમ જેમ ગુણસ્થાને ચઢે, તેમ જ્ઞાનીં નિચલી પ્રવૃત્તિ છોડવાની બતાવી છે તેમજ છોડવી. એવા પુરુષો તો મર્યાદા પ્રમાણે જે વર્તે, ને વીતરાગતા જ્ઞાનથી સ્વચેતનને ચેતન રૂપે જાણશે. પર પુદ્ગલને પુદ્ગલ રૂપે જાણશે. આત્મા અક્રિયપણે જાણશે. ક્રિયા પુદ્ગલને સંગે થાય છે તે પણ જાણશે. જ્યાં સુધી આત્માનો અક્રિય ગુણ પ્રગટ નથી થયો, ત્યાં સુધી નીચેથી જેમ જેમ ડાંચો ચઢે છે, ને જેટલું જેટલું શુદ્ધ સ્વરૂપ પ્રગટ થાય છે, તેટલી તેટલી ક્રિયા છોડતો જાય છે. દશા તો અક્રિય પદની ભાવે

છે. સ્વર્ધર્મ તો જેટલો આત્મધર્મ પ્રગટ થાય છે, તેમાં સ્થાપ્યો છે. સાધર્મ રૂપ ધર્મને સાધન રૂપ માને છે. જેમ કોઈ માણસના ઘરમાં લક્ષ રૂપાયાની દોલત છે પણ તે જીવ જાણતો નથી. એને કોઈ પુરુષ તે દોલતના ગુણનો જાણકાર મલ્યો, તેણે સમજાવ્યો કે તહારા ઘરમાં આ મ્હોટી દોલત છે તેના ઉપર બધો કચરો મેલ પથ્થરનો થર ચઢી જવાથી તે દેખાતી નથી માટે ઉદ્યમ કર, ઉદ્યમ કરવાથી તારી સર્વે દોલત હાથ આવશે. હવે જે પુરુષને એ કહેનાર પુરુષની પ્રતીતિ છે તેણે એ દોલત તો જમીનમાં રહી છે તેથી ને દ્રવ્ય વિના કંઈ કામ થઈ શકતું નથી અને પોતાની પાસે દ્રવ્ય હતું નહિ તેથી પારકાના પૈસા લેવા કરી વ્યય કરી મજૂરો બોલાવી મજૂરથી તથા પોતાની મહેનતથી મહેનત કરી દ્રવ્ય કાઢ્યું. તેમજ સર્વજ્ઞ મહારાજે આત્મદ્રવ્યનું સ્વરૂપ દર્શાવ્યું, તેથી આત્માનું સ્વરૂપ જાણ્યું; પણ હાલ તો જડની સંગતમાં છે તેથી તે સ્વરૂપ જણાતું નથી. તે પ્રગટ કરવાને જેમ ધન કાઢવા પારકું ધન લઈને કામ કર્યું તો ધન મલ્યું, તેમ આત્માને અજ્ઞાન સંગતમાંથી છોડાવાના જ્ઞાની-એ જે ઉપાયો બતાવ્યા છે, તે કરે તો આત્મધર્મરૂપે ધન પ્રગટ થાય. વલી એક પુરુષને દોલતના જાણકારે દોલત બતાવી. પણ તે પુરુષના વચનની પ્રતીતિ કરી નહિ તેથી તેને દોલત મલી નહિ. એક પુરુષે કહ્યું જે, દોલત છે તો પણ હું પારકાની સહાયતા નહિ લઉં. પારકું દેવું કોણ કરે? એની મેલે નીકલશે તો લઈશ. એ બંને પુરુષને દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ થતી નથી, તેમ સર્વજ્ઞના વચનથી શ્રદ્ધા કરતા નથી તેને આત્મધર્મનું જ્ઞાન થતું નથી, તેમજ આત્મધર્મ છે એમ નામમાત્ર જાણ્યું, પણ તેના સાધનની શ્રદ્ધા સર્વજ્ઞના વચનથી વિપરીત કરી અને નિરુદ્યમી થયા. આત્માની વાતો કરવી, પણ કામ ક્રોધ, વિષય કષાય છાંડતા નથી ઉલટા વિષય કષાયની વૃદ્ધિ કરતા જાય છે. એ જીવને પણ ધર્મ ક્યાંથી થશે? વલી કેટલાએક જીવ એકલા વ્યવહાર માર્ગને સત્ય માને છે, કેટલાએક જીવ એકલા નિશ્ચય માર્ગને સત્ય જાણે છે, પ્રમુનો માર્ગ તો નિશ્ચય વ્યવહાર

સહિત છે. તેથી સ્યાદ્વાદ માર્ગ કહેવાય છે બીજા ધર્મમાં એવો સ્યાદ્વાદ ધર્મ નથી તેથી જ મિથ્યાત્વ કહ્યું છે, તે છતાં જૈનધર્મમાં રહિ સ્યાદ્વાદ માર્ગનું જ્ઞાન થયું નહિ તો આત્માનું કાર્ય કેમ થાય? માટે જેમ સર્વજ્ઞે નિશ્ચય વ્યવહાર બન્ને માર્ગ કહ્યા છે તેજ રીતે પ્રવૃત્તિ કરવાથી નિકટમાં આત્માની શુદ્ધ પ્રવૃત્તિ થાય. માટે પ્રથમ અશુભ પ્રવૃત્તિ છોડી શુભ પ્રવૃત્તિ કરવી. પછી જેમ જેમ આત્મા શુદ્ધ થાય, તેમ તેમ શુભ ક્રિયા છૂટે.

પ્રશ્ન:—૨૪૪ આત્માની શુદ્ધ પ્રવૃત્તિ શી રીતે થાય ?

ઉત્તર:—સર્વજ્ઞે આત્માનું સ્વરૂપ બતાવ્યું છે તે જાણે પળ આત્માના અનંત ગુણ છે તે સર્વે છદ્મસ્થપણે જાણી શકતો નથી. પળ કેટલાક સર્વજ્ઞના મુખ્ય ગુણ સિધ્ધાંતથી જાણે કે આત્મા અરૂપી, અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત ચારિત્ર, અનંત વીર્ય, અવ્યાબાધ, અગુરુ, અલઘુ, અક્ષય, આ ગુણ આત્માના છે. આથી વિપરીત તે જહના ગુણ છે, રૂપ, ગંધ, રસ, સ્પર્શવાળો એ ચાર મુખ્ય ગુણ જહના છે. તીક્ષ્ણ બુદ્ધિવાળા આ બે સ્વરૂપ ચેતન તથા જહનાં જાણ્યાં, તેથી જ વિચાર કરે જે વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ રહિત તે ચેતન છે. જ્ઞાન શક્તિવાન છે તેથી જાણે છે તે ચેતન છે ત્યારે હવે હું મહારા ગુણમાં વર્તું છું ? તેનો વિચાર કરે. પ્રથમ આ મહારં શરીર દેખાય છે, તેથી રૂપી છે, શ્વાસોશ્વાસ લેડું છું તેનો સ્પર્શ, ઉષ્ણ અથવા શીતલ થાય છે તો તે પળ રૂપી છે. શબ્દ બોલું છું તે પળ કાનમાં શબ્દના પુદ્ગલ અથડાય છે તે પળ રૂપી છે. આ શરીરની અંદર રુધિર માંસ છે, તે પળ રૂપી છે. વાસ્તે એ સર્વ શરીર જહ છે માટે તે મહારં નહિ. ત્યારે છોકરાનું સ્વરૂપ દેખાય છે, તેથી તે પળ મહારો નહિ. ત્યારે સ્ત્રી પળ મહારી નહિ. આ ઘર છે તે મહારં નહિ. બેસું છું તે હું નહિ. ચાલું છું તે હું નહિ. વલી આહારના પુદ્ગલ તો રૂપી છે ને મહારો ગુણ અરૂપી છે; તો મહારે ગ્રહણ કરવા યોગ્ય કેમ હોય ? ત્યારે મૂલ્હ લાગી કહું છું તે હું નહિ, મને ખાટું લાગ્યું, મને કષાયું લાગ્યું, મને સ્વાદ લાગ્યું. એ પળ મહારે કરવા યોગ્ય નથી. એમાં જે મુદ્ગાડું, છું તે

અજ્ઞાનતા છે તેમજ મને સુરભિગંધ લાગે છે, મને દુર્ગંધતા લાગે છે, મને રાગ સારો લાગે છે, મને આ રાગ નબ્બલો લાગે છે, મને આ સ્પર્શ સુંવાળો લાગે છે, મને આ સ્પર્શ બરસટ લાગે છે, આ બધું એ પુદ્ગલને થાય છે; તે છતાં મને થાય છે એમ માનું છું એ મહારી અજ્ઞાનતા છે. મહારું સ્વરૂપ મેં ન જાણ્યું, તેથી હું માનું છું. મને મારે છે તે હું નહિ, મને ગાલો દેહે એમ માનું તે અજ્ઞાનતા છે. મારું ધન જતું રહ્યું, હું ધન પેદા કરું છું; મેં લૂગડાં પહેર્યાં છે, મેં ઓઢ્યાં છે, મેં પાથર્યાં છે, હું સૂતો છું, બેઠો છું, આ હું કહું છું તે અજ્ઞાનતા છે. હું સુખી કરું છું, હું દુઃખી કરું છું, હું ધનવાનું છું, હું ઋધિવાનું છું, હું પરિવારવાળો છું, મહારું સર્વે માને છે, હું સર્વને શિક્ષા કરું છું. હું સર્વ ઉપર હુકમ ચલાવું છું, હું પ્રધાન છું, હું રાજા છું. શ્રાવા જે જે ગર્વ કરું છું, તે મહારી અજ્ઞાનદશાના પ્રભાવથી કરું છું, મેં ઘરો બાંધ્યાં, મારું ઘર પડી ગયું, પળ વસ્તુપણે એ વસ્તુજ મહારી નહિ તે છતાં મહારી માની બેઠો, તે અજ્ઞાનતા છે. મેં ધન આપ્યું, મેં ધન લીધું, મારું ધન જતું રહ્યું, એ વિકલ્પો અજ્ઞાનપણે હું કરું છું. મેં શાસ્ત્ર વાંચ્યાં. હું મળ્યો, મેં મળાવ્યા, મેં ચેલા કર્યા, મેં વ્રત આપ્યાં લીધાં, મેં ગૃહસ્થ કર્યા, મેં સમજાવ્યા એ કાંઈ પણ વિકલ્પ કરવા યોગ્ય નથી. માત્ર અજ્ઞાનતાના યોગે અહંકાર દશા પ્રગટ થવાથી થાય છે પરવસ્તુ મહારી નહિ. પર જે પુદ્ગલ તેને હું કરું ને તે અહંકારના મદે કરી જડ કર્ત્તવ્યને મહારી વા, મેં વા, હું શબ્દથી બોલું છું, પળ બોલવું એ જ મહારો ધર્મ નથી. રોગ આવ્યેથી મને રોગ થયો કહું છું પળ અરૂપી આત્માને રોગ થાય છે? ના ના થાય જ નહિ. જે રોગ થાય છે તે તો આ ઉદારિક શરીરને થાય, તે ઉદારિક શરીર મહારું નહિ ને મહારું માન્યું તેથી મને રોગ થયો. એમ માનું છું તે અજ્ઞાનતા છે. મને જગત્ નમે છે, પૂજે છે, મહારી મહત્વતા કરે છે પળ જે મહારું નામ છે તે તો પુદ્ગલનું છે તે હું પુદ્ગલ તે હું નહિ; તો નમે છે માનું છું તે અજ્ઞાનતા છે. અનેક પ્રકારનાં આભૂષણ ધારણ કરી મનમાં

માનું હું જે મેં ઘરેણાં પહેર્યાં છે, તે પહેરે છે, તે તો શરીર છે, હું તો અ-
 રૂપી હું. એ જ્ઞાન નથી થયું તેથી હું માની રહ્યો છું. સ્ત્રીઓનાં મુખ જોઈ
 મનમાં માનું હું કે અહો ! શું સુંદર રૂપ છે ? એની સાથે ક્યારે મોગ
 કરું ? કેટલીએક વસ્ત્ર ત યોગ બને છે તો તેમાં આનંદિત થઈ હું. આ
 મહારી કેવી મૂઢતા ? જે શરીર જડ પદાર્થ તે હું નહિ. વલી સ્ત્રીઓનું
 શરીર તે પણ જડ પદાર્થ, એ બન્ને જડ પદાર્થના સંયોગમાં મહારે શું આ-
 નંદ કરવો ? તે કંઈ વિચાર ન કરતાં મહારી મૂઢતા વર્તી રહી છે. તે
 કેવી ધિક્કારવા યોગ્ય છે ? કોઈ પણ પરસુખમાં લીન થવું, તે મહારો
 ધર્મે કેમ હોય ? અહો ! આવું સ્વરૂપ આપું છું; તો પણ અનાદિના અ-
 મ્યાસથી એ વિષયાદિકમાંથી મૂર્છિતપણું જતું નથી, પૂર્વે અનેક મહા પુરુ-
 ષો થયા તેમણે પોતાના આત્માને જડથી મુક્ત કરી નિજ સ્વરૂપમાંજ આ
 નંદિતપણું આદર્યું. અહો ! તારામાં કર્મનાં આવરણ કેવું જોર કરે છે કે
 જેથી વીતરાગની વાળી સ્વપરસ્વરૂપની સાંમલી તો પણ તેની અસર થતી
 જ નથી ! ને હજુ પણ આત્મા અવરાય એવી પ્રવૃત્તિ કર્યા કરું છું, પણ
 હવે તો મહારા અરૂપી સ્વરૂપમાં રહેવું એજ ઉત્તમ છે. જેમ કોઈ ગાંડો
 માણસ, જેમ તેમ બોલે, જેમ તેમ ચાલે, કૂદે, દોડે; પણ સ્વરૂપ પોતાને શું
 કરવા યોગ્ય છે ? તે જાણતો નથી, તેમ હું કર્મના સંયોગથી મૂઢ થઈ
 મહારા આત્માના સ્વરૂપને મૂલી જઈ જડ જે પુદ્ગલ તેની પ્રવૃત્તિ રાત્રી
 દિવસ ગાંડાની માફક કરી રહ્યો છું. સંસારમાં અનેક પ્રકારનાં કર્ત્ત-
 વ્ય બને છે, તે બધાં મહારાં જાણીને કર્યા કરું છું. વલી જડનાં કર્ત્તવ્ય
 કરી અહંકારમાં મહાલું છું. અહો ! શું અજ્ઞાનતા ? અનેક જીવોને અ-
 નેક પ્રકારનાં દુઃખ દેઉં છું. ધિક્ ધિક્ અજ્ઞાનદશાને ! આ હું જડ
 સંગતે શું કૃત્ય કરું છું ? સ્ત્રીઓનાં મહા દુર્ગંધમય સ્થાનક જેની વિમા-
 વિક જીવો પણ દુગંછા કરે છે, એવા સ્થાનકોને જીવ ચુંબનાદિક અને-
 ક કૃત્યો કરે છે ! આ સર્વે કૃત્યો આત્માના સ્વરૂપથી ભિન્ન છે. વ્યા-
 પારાદિકમાં લુચ્છાઈ ઠગાઈ ચોરી આદિ અનેક પ્રકારના જડની સોબતે

હું કુલ્ય કરું છું. આવી જડ પ્રવૃત્તિ આનાદિકાલની પડી રહી છે, તે મહારા સ્વરૂપથી ભિન્નપણું છે, ને આ નજરે મોટી મોટી હવેલીઓ देखું છું, તેમાં નવી નવી રચનાઓ કોરણી કામ જોડીને આનંદિત થઈ છું, તે મહારે કરવા યોગ્ય છે ? ના, ના, એ સર્વે જડની સંગતનો પ્રભાવ છે. અમારા મંકાનમાં કેવો સારો રંગ કયો છે ? કેવી હાંડીઓ તકતા ટાંગેલા છે ? કેવાં રમકડાં ગોઠવેલાં છે ? કેવી સુંદર તલાઈઓ બિછાવી છે ? આવી વસ્તુ જોઈ મને આનંદ થાય છે તે કેવું આશ્ચર્ય જેવું છે ? જે વસ્તુ જડ તે મહારો પદાર્થ નથી. વલી જડની સંગતમાં પણ એ चीज स्थिर रहेवानी નથી વિનાશી છે. તે પણ વિચારતો નથી. તું એને મૂકીને જડશ, અગર એ તને મૂકીને જશે. તેનું પણ જ્ઞાન થતું નથી, અને આસક્તતા થાય છે અને નિજ સ્વરૂપથી મૂલો પડે છે, હવે મેં મહારા આત્માનું સ્વરૂપ જાણ્યું માટે હવે તો એથી હું ન્યારો છું. એમ ચોકસ થાય છે તો પણ હજુ જ્ઞાનીના કહેવા પ્રમાણે સ્પર્શ-જ્ઞાન થયું નથી, તેથી હજુ એના ઉપરથી વિચાર જતો નથી. માટે હવે મહારે શું કરવું ? તે ચેતન! વિચાર કર. વીતરાગ દેવનો ઉપદેશ સાંભળ્યો, મહારા આત્માનું રૂપ જાણ્યું, જડનું રૂપ જાણ્યું, તો પણ જડથી ચિત્ત ઉતરતું નથી. તેને સારું પ્રમુખીએ ઉપાય બતાવ્યા છે, તે મહારે કરવા યોગ્ય છે. જેમ આ સઘલા વિચાર છે, તેમ એ પણ આત્માના સ્વાધિક ધર્મમાં નિશ્ચય નયથી સ્વરૂપ પ્રગટ થયું નથી ત્યાં સુધી અનુભવથી વિચાર કરવા યોગ્ય લાગે છે. તેમજ રોજ આત્માનો વિચાર કરવો ને રોજ શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરવો, તે જેમ કૂવા ઉપર પથ્થર અથવા લાકડાં ઢાટેલાં હોય છે, તેની સાથે દોરડું રાખી પાળી કાઢે છે તો તે રોજના ઘસારાથી પથ્થર યા લાકડામાં મોટા ટાકા પડી જાય છે, તેમજ રોજ અભ્યાસ કરવાથી કર્મને ઘસારો લાગશે તો આત્મા નિર્મલ થશે. માટે અહર્નિશ સર્વ બીજી ઉપાધિ છોડી શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરું. પળ્યાં સુધી સંસારની ઉપાધિ છે, ત્યાં સુધી એક ચિત્તે શાસ્ત્રાભ્યાસ

થાય નહિ. માટે સંસાર છોડી સંયમ લઇ તો સંસારી કુટુંબની ઉપાધી વ્યાપારની ઉપાધી છૂટી જાય તો પછી નિર્વિઘ્નપણે જ્ઞાનાભ્યાસ થાય પળ એટલી બધી મહારી વિભાવદશા છૂટી નથી તેથી સાધુપણું તો મ હારાથી પલી શકે નહિ, ત્યારે મહારો શ્રાવકનો ધર્મ જે રીતે બારવ્રત રૂપ કહ્યો છે તે મુજબ અંગીકાર કરું. તેથી જેટલી શ્રાવકની મર્યાદ કરીશ, તેટલું તેટલું નિરુપાધિકપણું થશે. જેમ કે સામાયિક કરીશ એટલી વાર શાસ્ત્રાધ્યયન કરવામાં મહારું સંસારી કામ હરકત કરશે નહિ આજ્ઞા દિવસનો અથવા અહોરાત્રિનો પૌષ્ઠ કરીશ, ત્યારે બધો વસ્ત્ર જ્ઞાનનો અભ્યાસ બની શકશે. વલી જેટલી જેટલી વસ્તુઓ વ્રત લઈને ત્યાગ કરીશ, તે સંબંધીની ઉપાધીઓ મહારી ટલી જશે, ને જેટલી જેટલી જઘની પ્રવૃત્તિ ઓછી થશે એટલું નિરુપાધિક મુક્ત થશે. અનેક પ્રકારની વિષયની ઇચ્છાઓ થાય છે તે બધી ઇચ્છા તો રોકાતી નથી પણ જેટલી જેટલી રોકાય એટલી રોકી સ્ત્રીના વિષય, ખાવાના વિષય, પહેરવાના વિષય, સૂંઘવાના વિષય રાત્રી દિવસ મને થઈ રહ્યા છે, તે બધા છોડું એવી વિશુદ્ધિ નથી જણાતી; તો જેટલા જેટલા છૂટે તે છોડીને વ્રત ધારણ કરું, એમ વિચારી શ્રાવકનાં વ્રત લે, પ્રમુ ભક્તિ કરે, પ્રમુ ભક્તિ કરવા જાય, એટલી વાર સંસારનાં કાર્ય છૂટી જાય. વલી પ્રમુ સામ બેસી ભાવના આવે તે ભાવનાનું સ્વરૂપ (આ ચોપડીમાં આગલ છે તે પ્રમાણે) કરી લે. તે ભાવનાથી ઘણી વિશુદ્ધિ થશે એમ ધારીને આવે. હાં કેટલાએક માણસના મનમાં આવે છે જે સંસારથી રાગ ઉતાર્યો ને, પ્રમુ ઉપર રાગ કર્યો, વિષયનો રાગ છોડી વ્રત ઉપર રાગ કર્યો તો એ તો આત્માને બંધન છે. પાછો ઉપાધિમાં પડે છે. વલી વ્રતનો અહંકાર થાય, બીજા નથી કરતા તેની નિંદા થાય, વિગેરે આવા ઘણા કારણોથી આત્માની મલીનતા થાય છે. તે વિષે સમજવું જે સંસાર ઉપરથી રાગ ઉતારી પ્રમુ ઉપર રાગ કરે છે, તે રાગ પ્રમુ ઉપર ન કરે તો સંસારનો રાગ કાયમ રહે તેથી કંઈ આત્માને બંધન છૂટવાનું નથી. પણ ઘરમાં બેઠે

જેટલી વિભાવિક વર્તણુક કરશે તેટલી વર્તના કંઈ જિનમંદિરમાં જઈ કરવાનો નથી. પ્રભુના ગુણ વિગેરે ગાશે તો તેથી વિભાવમાંથી ચિત્ત સ્વસ્થાનું સાધન છે ને જ્યાં સુધી પૂર્ણ વિશુદ્ધિ થઈ નથી, ત્યાં સુધી જીવને ચઢવાનો રસ્તો ઇજ છે. તેથી વીતરાગે બતાવ્યો છે તે છતાં આવી પોતાની કલ્પનાથી એમ કલ્પે જે આ પળ રાગ બંધન છે તે કહેવા રૂપ છે. વસ્તુપણે તો વિભાવ ઉપરથી રાગ સ્વસ્થો નથી તેથી આમ બતાવી પ્રભુના ગુણ ગાવા નથી, જેને આત્માનું કાર્ય કરવું છે, તેને તો જેટલી વિશુદ્ધિ થાય, તે પ્રમાણે કરવા પ્રભુજીએ બતાવ્યું છે તેમજ કરશે.

આગલ ઘણાં દૃષ્ટાંતો આપ્યાં છે જેમ કે કોઈ માણસે વિષ खाधું છે. હવે તે માણસને સ્વસ્થ પડી જે સહારા खाવામાં વિષ આવ્યું છે તે ટાલવા સારું કંઈક ઔષધ खाડું. પછી વિષ ટાલવાનાં ઔષધો खाવાથી નિર્વિષ થયો. એક માણસ કહે છે જે ઔષધ તો કહ્યું લાગે છે એ કંઈ खाવાનો પદાર્થ નથી તેથી खाડું નહિ. તો તે માણસને વિષ ઉતરે નહિ. તેમજ પ્રભુભક્તિ વિગેરે છે તે વિષ ઉતારવાનાં ઔષધ રૂપ છે. વિષ ઉતર્યા પછી ઔષધનું કામ નથી તેમજ રાગ દ્વેષ રહિત થાય તેને શુભ રાશ્નની જરૂર નથી, પણ સંસારના રાગ ઉતર્યા નથી ને શુભ રાગને બંધન જાણે એ તો જેમ વિષવાળો કહ્યું જાણી ઔષધ खाતો નહીં તેથી તે જેમ નિર્વિષ થતો નથી, તે જે અશુભ રાગ છોડી શુભ રાગ આદરતો નથી, તેને આત્માની વિશુદ્ધિ થવાની નથી. વળી અહંકારાદિક વિષે કહેવું છે તે અહંકાર કંઈ શુભ કરણીથી આવતા નથી. પણ એની પરિણતી હજુ જન્મભાવમાંથી સ્વસ્થી નથી તે કરાવે છે, હજુ જ્ઞાન થયું નથી તેથી તે પોતે અહંકાર કરે છે કે અમે પ્રભુની ભક્તિ કરીએ છીએ, વ્રત કરીએ છીએ, હજારો રૂપૈયા સ્વચ્છ કરીએ છીએ, અમે મોટાં મોટાં શાસનનાં કામ કરીએ છીએ. અમારા જેવા કોણ છે ? આ દશાઓ થાય છે તે મહા અજ્ઞાનદશાનું જોર છે તેથી તે વિષે તો જેમના સમજાવામાં આવ્યું છે જે અહો ! મહારા આત્માની સ્વભાવદશા તો જાણવું દેખવું છે જન્મ

પ્રવૃત્તિ કંઈ પળ કરવી તે મહારો આત્મધર્મ નથી. વલી આ શુભ કરણી પળ માત્ર હજુ જડભાવ ઉપરથી ચિત્ત સ્વસતું નથી તે સ્વશેઢવાને સારુ કરવી છે. વસ્તુપણે મહારો ધર્મ નથી, જેને આવી બુદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ છે તેને કેમ અહંકાર આવશે ? ને એમ કરતાં થોડી વિશુદ્ધિ હશે તેથી મનમાં આવશે તો તેને પળ પ્રવૃત્તિ જાણી તે અહંકારની નિંદા કરશે. તેથી પાછા ઓસરવાની ભાવના આવશે. અહો ! આ મહારી શું દશા જડની સંગતે થાય છે ? જગત્માં આ જડ શરીર તેને માન મલે છે તો તે શરીર તે હું નહિ, તો એ માનથી મહારે શું ? એવી ભાવના આત્માર્થી ભાવે છે. રાત્રી દિવસ કષાયથી પાછા ફરવાની જ દશા જેની બની છે ને જેટલું જેટલું પાછું નથી ફરતું તે પળ આત્માને પ્રતિકૂલ છે એમ ભાવિ રહ્યા છે. વલી જડની દશા ટાલવાને વ્રત નિયમ ધારણ કરે છે. એ વસ્તુઓ સ્વાદ પીવાનીનો જ્યાં સુધી મહાવરો છે ત્યાં સુધી એ વસ્તુ સ્વાદની નહિ મલે, વા પ્રતિકૂલ મલશે તો મને વિકલ્પ આવશે. વાસ્તે જે જે વસ્તુ ત્યાગ કરીશ તેનો મહાવરો છૂટી જવાથી તે વસ્તુ ઉપર ચિત્ત જશે નહિ. તો તેનો વિકલ્પ પળ થશે નહિ. એમ જાણી આહાર પાણી વસ્ત્ર આશૂષણ પ્રમુખના નિયમ કરી બાકીના વાપરવાના ત્યાગ કરે છે. વ્યાપાર પળ બહુ પાપના જે પંદર કર્મદાન વિગેરેના તેનો ત્યાગ કરે છે. બીજા પળ વ્યાપાર વિલ્પનાં કારણ છે માટે પોતાનો નિર્વાહ થાય એટલો વ્યાપાર રાખી બીજા વ્યાપારનો ત્યાગ કરે છે. સ્ત્રી આદિકના વિષયની પળ મર્યાદા કરી બાકી ત્યાગ કરે કે મહારે આ પ્રવૃત્તિ જડ ભાવની ઓછી થશે તોજ આત્મા સ્થિર થશે. જ્યાં સુધી સંસારનાં કામ કરવા નાં છે ત્યાં સુધી તે તે કામ ધર્મધ્યાન કરતી વખત યાદ આવશે ને આત્માની પરિણતી વગાડશે, માટે જે જે કારણે સંસારનાં ઓછાં થશે, તેટલા તેટલા વિકલ્પો ઓછા થશે. ધ્યાનમાં પળ સમાધિ રહેશે. જેમ કે જે માણસરાજા નથી તો તેને લશ્કર વિગેરેનો વિચાર ચિત્તમાં આવશે નહિ; કારણ જે એ કામમાં એની પ્રવૃત્તિ નથી. માટે જેટલી જેટલી પ્ર-

વૃત્તિ જારી છે, તેટલા વિકલ્પ આવશે. એમ જાણી જાવાના, પીવાના, બેસવાના, સૂવાના, ફરવાના, તમાસા જોવાના, વ્યાપારના, સ્ત્રીઓના વિષયનાં જેટલાં જેટલાં કારણો છૂટે તે છોડ કે જેથી તારો આત્મા સમાધીમાં રહે. ને છૂટે તેમાં પોતાની અજ્ઞાનતા વિચારે છે કે હજુ મહારં મન જડથી જડતું નથી, માટે સત્પુરુષની સેવા કરું તથા જેથી સંસારથી મન જડતે એવા શાસ્ત્રનો અભ્યાસ સાંભળવા વાંચવાનો કરું કે કોઈ વસ્તુ એ ઉપદેશરૂપ અમૃતે કરી મારું ચિત્ત સુંદર થઈ જાય, ને વિભાવથી ચિત્ત જડતે જાય. ને સ્વભાવ સન્મુખ થાય. એમ ભાવી તન મન અને ધનથી જ્ઞાનાદિકનો અભ્યાસ કરે છે, તે જ્ઞાન સાધનમાં કેંઈ વિઘ્ન ન આવે તે સારુ સામાયક પૌષ્ઠ દેશાવગાશિક કરે. વલી વિશેષ સામર્થ્ય જાગે તો ધ્યાન કરું એમ વિચારી આર્ત્તધ્યાન રૌદ્રધ્યાનનો ત્યાગ કરી ધર્મધ્યાન કરે કે જેથી આત્મા નિર્મલ થાય અને નિજ સ્વરૂપ સન્મુખ થઈ. એમ ભાવી ધ્યાનાદિકનો ઉદ્યમ પરવસ્તુથી જડતે માટે કરે. એમ અનેક પ્રકારના ઉદ્યમ આત્માથી કરી રહ્યા છે. 'હરેક પ્રકારે આત્માની પ્રવૃત્તિ વિભાવથી છૂટે એ સામી દૃષ્ટિ બની રહી છે. સંસારનું સ્વરૂપ વિચારતાં જેમ કોઈ પુરુષ ઘરમાં હોય અને ચારે પાસે આગ લાગે તો તે ઘરમાંથી નિકલવાને જેવો ઉદ્યમવાન થાય, તેમ આત્માથી સંસાર દાવાનલ જેવો લાગે છે. જે જડની પ્રવૃત્તિ કરે છે તેમાં આનંદિતપણું થતું નથી. એક વિટંબના જાણી કરે છે. એ દશા પળ આત્મા નિર્મલ થવાની છે. આ સંસારમાં સર્વ ચીજ છે તેમાં સ્ત્રી આદિકનાં કામ સર્વથી વધારે દુઃખદાયક છે. કારણ જે કામ જેને વશ થયો તેને પછી બીજી ઉપાધિ છોડવી દુર્લભ પડતી નથી ને જેને કામ ન છૂટે તો તેને ઉપાધિ કેમ છૂટે? કામને સારુ સ્ત્રી જોઈએ. સ્ત્રીને સારુ આભૂષણ જોઈએ, તેને સારુ દ્રવ્ય જોઈએ. દ્રવ્ય સારુ વ્યાપાર કરવો જોઈએ. વ્યાપાર સારું ધનું ચતું કરે, ઠગાઈ કરે, અન્યાય કરે, અનેક આરંભ કરે. વલી સ્ત્રી હોય તો છોકરાં થાય, છોકરાં થાય તો પરણાવવાં જોઈએ. વલી તે સારુ ન્યાત

જાતમાં તેમની સાથે મલીને ચાલવું જોઈએ, તેમની દાક્ષિણતા રાખવી પડે. એમ સઘલી કામ વશ ન થાય ત્યાં સુધી અનેક પ્રકારની ઉપાધિ રહે છે અને આત્મા શુદ્ધ થવામાં વિકલ્પો એ સંબંધી આવી પડે છે. માટે અનેક પ્રકારનાં પુર્વે મહા પુરુષોએ શાસ્ત્ર રચ્યાં છે તેનો અભ્યાસ કરી કામ જીતાય એમ કરવું. કામને જીતવાથી ઘણાજ વિકલ્પનાં કારણ છૂટી જશે તે સારુ પૂર્વે, પુરુષોએ કામ પ્રથમ જીત્યો છે. અહો ! અહો ! સ્ત્રીનું દુર્ગંધમય શરીર. એ જગ્યા પળ મહા દુર્ગંધમય તેમાં શું મગ્ન થવું ? કેટલાએક જીવ ચોથુંવ્રત ધારણ કરે છે પણ ધનની તૃષ્ણા છૂટી નથી એ લોભનું સાહાત્મ્ય છે, પણ જીવ વિચાર કરે કે અનેક પ્રકારનાં પાપ કરી દ્રવ્ય મેલવ્યું તે તું શું સાથે લઈ જઈશ ? ના, ના તે તો કંઈ બનવાનું નથી. ફક્ત જગત્માં કહેવાશે જે હું કરોડપતિ લક્ષપતિ એ શિવાય ઘણા દ્રવ્યથી બીજો લાભ નથી. તો એ દ્રવ્ય પરવસ્તુ તેમાં શું મૂર્છિત બની જાય છે ? એ યોગે જે જે કર્મ બાંધીશ તેનાં દુઃખ તહારે ભોગવવાં પડશે. ધનનું સુખ છોકરાં વિગેરેને આપી જઈશ તે ધન તે ભોગવશે. વલી છોકરાં વિગેરે મલ્યાં છે તે શું સંબંધે મલ્યાં છે ? તે તું વિચાર કર, કેટલીએક વસ્તુ સ્નેહથી મલે છે, કેટલીએક વસ્તુ વૈર-ભાવથી મલે છે, કેટલી વસ્તુ પાછલાં ભવનું માગતું લેવા આવે છે એમ અનેક સંબંધથી મલે છે તે તું જાણતો નથી. ફક્ત મહારાં છોકરાં જાણી મૂર્છિત થઈ કર્મ બાંધે છે ને આત્માને મલીન કરે છે માટે આત્મા શુદ્ધ કરવો હોય તો છોકરાંની ધનની મમતા ઓછી કર. જે જે બને છે તે પૂર્વે કર્મ બાંધ્યાં છે તેને અનુસારે બને છે. એમાં રાજી પણ શું થવું ? ને દિલગીર પણ શું થવું ? ફક્ત જે જે બને તેમાં જાણવાનો આત્માનો સ્વભાવ છે તે જાણી લેવું. પણ તેમાં खुशी દિલગીર થવું તે આત્માના ધર્મથી બહાર છે. માટે આત્માનો ધર્મ જાણવો. હવે શું જડના કામમાં રાજી દિલગીર થવું ? તેનો વિકલ્પ કરવો એ કંઈ કરવું નહિ. પોતાના સહજ સુખમાં મગ્ન થવું એમ ભાવતાં વિશુદ્ધિ વધારે થાય છે તો સંસાર

છોડી સંયમ લઈ આત્માને ભાવતા વિચરે છે. શરીર છે તે આહારને આધારે રહે છે તેમ છતાં આહાર ન મળે ને ક્ષુધા લાગી તો વિચારે છે જે અહો આત્મા ! તારો અળાહારી ધર્મ છે, આહાર કરવો એ જડનો ધર્મ છે માટે એમાં તારે વિકલ્પ કરવો તે કેવલ કર્મબંધનું કારણ છે. એથી આત્મા મલીન થાય છે. એમ વિચારી પોતે સમભાવમાં રહે. એમ કરતાં આહાર મળ્યો તે અનુકૂલ એટલે સ્વાદિષ્ટ વા, પ્રતિકૂલ તે બેસ્વાદ મળ્યો તો પણ વિચાર છે કે જે જે પુદ્ગલ મળ્યો છે, તેમાં તેવો ત્વાદ છે પણ એ પુદ્ગલ ગ્રહણ કરવા એજ તારો ધર્મ નથી, તો સારા છે વા, નબલા છે એ વિચાર કરવો યોગ્યજ નથી, શરીરમાં રહ્યો છે ને હજુ એટલી વિશુદ્ધિ નથી કે આહાર ન કરું ને શરીરે પીડા થાય અને મહારો આત્મા સમ-ભાવમાં રહી શકે નહીં તેથી આહાર ગ્રહણ કરવો છે, પણ વિકલ્પ કરવો એ મારો ધર્મ નથી. એમ વિચારી પોતાની સમભાવદશામાં રહે છે. એજ પ્રમાણે તૃષા લાગે ત્યારે પણ એમજ વિચારી તૃષાનો વિકલ્પ કરતા નથી. શિયાલાની ઋતુમાં ટાઢ વહુ પડવાથી શરીરે ટાઢની વેદના થાય છે તે વેદનામાં વિચારે છે જે ટાઢ પુદ્ગલને લાગે છે તે મારો જાણવાનો સ્વભાવ છે, તે મેં જાણી એમાં મને ટાઢ લાગે છે એમ વિચાર્યું છે તે અજ્ઞાનતા છે. વલી એમજ ઝનાલાની ઋતુમાં તાપના પુદ્ગલ આવવાનો સ્વભાવ છે તે પ્રમાણે પુદ્ગલને સ્પર્શ છે તેમાં મારે શું ? હું તો અરૂપી છું. તેને કોઈ પુદ્ગલ સ્પર્શતા નથી ને તાપ લાગતો નથી. વલી બફારો થવાથી પવનની ઇચ્છા થાય છે તે મારી અજ્ઞાનતા છે. જડમાંથી મમ્મતા નથી નીકળી તેથી પવન શ્વાનો ભાવ થાય છે. તેથી નવાં કર્મ બંધાઈ મારો આત્મા મલીન થશે. એમ ભાવી પવન શ્વાની ઇચ્છા રોકી બાફનો વિકલ્પ મૂકી પોતાના આત્માના આનંદમાં આનંદિતપણે રહે છે, પણ ચિત્તમાં ઉપાધિ ચિંતવતા નથી. વલી ઢાંસ, મચ્છર કરડે છે તે વચ્ચે પણ પોતાનો સમભાવ છોડતા નથી, ને તેને ડહાડવાનો વિચાર કરતા નથી. એ કરડે છે તે મને કરડતા નથી પુદ્ગલને કરડે છે. તેમાં

મારે શું ? કોઈ પળ માણસ પારકું ઘર. બલતું હોય તેમાં પોતે ફિકર કર-
 તો નથી, તેમ આ જડ શરીરને કરડે છે તેમાં પોતાને વિકલ્પ કરવાનું
 કંઈ કારણ નથી. તું તારા આનંદમાં રહે એમ માવે છે. વલી વસ્ત્ર ફા-
 ટેલાં હોય વા ન મલે, જાડાં જોડતાં હોય અને પાતલાં હોય, પાતલાં
 જોડતાં હોય ને જાડાં હોય એવું વસ્ત્ર સંબંધી કારણ મલેથી પોતાના સમ
 માવથી યસતા નથી ને વિચારે છે જે વસ્ત્ર પુદ્ગલને પહેરવાં છે આ-
 ત્માને વસ્ત્ર પહેરવાનાં નથી તો એમાં હું શી બાબત રાગ દ્વેષ કરું ? જેવું
 પૂર્વે કર્મ બાંધ્યું છે તેના ઉદય માફક મલે છે. એમાં સારું શું ? ને નબલું
 શું ? આત્માને પહેરવાનાં જ નથી તો આત્મા શી બાબત વિકલ્પ કરે ?
 એવા માવથી સમમાવમાં વર્તે છે. વલી શરીરે પીડા થવાથી કંઈ પળ પ્ર-
 કારની શ્રતિ ઉત્પન્ન થવાનાં કારણ મલે, પળ જેણે સ્વપરનું સ્વરૂપ જા-
 ન્યું છે તે પુરુષ શ્રતિ ચિંતવતા નથી. કારણ જે સ્વભાવ બહારનાં કામ
 બને તેમાં આત્માને શ્રતિ કરવાનું કંઈ કારણ નથી. તેથી શ્રતિ કર-
 તા નથી. સ્ત્રી પરિવ્રજા તે સ્ત્રીઓ રૂપવાલી આભૂષણવાલી કદાપિ ઇંદ્ર-
 ની ઇંદ્રાણી આવીને મુનિ આગલ હાવ માવ કરે છે, વિષયના ચાલા
 કરે છે, આંખોનાં કટાક્ષ મારે છે, હાસ્ય વિનોદના શબ્દ બોલે છે,
 તે સાંભળી મુનિ વિચારે છે જે અહો ! આ જીવ પુદ્ગલના રંગમાં શું
 રંગાઈ ગયા છે ! પુદ્ગલને શોભાવાને આનંદિત થાય છે ! પુદ્ગલના ચા-
 લા કરી ખુશી થાય છે ! શું જીવને અજ્ઞાન પીડે છે ! મારે તો એની
 સામું જોવાની જરૂર નથી. કારણ જે અનાદિકાલનો હું પળ પુદ્ગલનો
 રંગી હતો તેથી સ્ત્રીઓનો રંગી હતો હું પળ અજ્ઞાનપણે આ સ્ત્રીની પેટે
 ચાલા કરતો હતો તે ચાલા રચે યાદ આવે ! ને પાછી એના જેવી પ્ર-
 વૃત્તિ થાય ? માટે મારે તો કામિનીની સાથે બોલવું નહિ. એના અંગો-
 પાંગ જોવાય નહિ. હું એને જોઉં તો મારા આત્માનું આત્મતત્ત્વ ભૂલી
 જઉં માટે મારે જોવું જ નહિ. એ સારું જ્ઞાનીય પળ જેમ સૂર્ય સામીદ્વિટી
 પડી હોય તે તરત જેમ સૂર્ય લઈએ છીએ, તેમ સૂર્ય લેવા કહ્યું છે.

તે પળ સંત્ય છે. એ સ્ત્રીની સંગતે મેં પળ પૂર્વે બહુ અજ્ઞાનતા કરી છે. માટે એના કર્મની વિચિત્રતા પ્રમાણે કરે છે, આવા સ્ત્રીયાદિકના રાગ બંધન થાય તે સારુ મુનિ વિહાર કરે છે. એક ઠેકાણે રહેતા નથી. વિહાર કરવામાં ચાલવું પડે તેનો થાક રસ્તામાં લાગે, પગ દુઃખે, તો તે વચ્ચે પળ મુનિ માવે છે જે અહો આત્મા ! થાક તો પુદ્ગલને લાગે છે. દુઃખે છે તે પળ પુદ્ગલને દુઃખે છે. તું શી બાબત વિકલ્પ કરે છે ? એમ વિચારી પોતાના આત્મસ્વભાવમાંજ મગ્ન રહે છે, પળ પોતાના આત્મભાવથી ચિત્ત ચલાયમાન કરતા નથી. ને એ સંબંધી કંઈ પળ વિકલ્પ કરતા નથી. એ પ્રભુના વચનથી તથા પોતાના અનુભવથી પોતાના આત્મધર્મની શ્રદ્ધા કરી છે, તેનાં ફલ છે. હરકોઈ મુકામ નિરવચ મલે છે. તે મકાનમાં રહે છે. તે મકાન પ્રતિકૂલ હોય વા, બહુ સુંદર હોય તેથી અનુકૂલ હોય તો પળ તે સંબંધી રાગ દ્વેષ ધરતા નથી. પ્રતિકૂલ કરતા અનુકૂલ પરિસહ્ જીતવો કઠણ છે, પળ આત્મજ્ઞાની પુરુષો તો ગમે તે હોય પળ પોતાના નિજ સ્વરૂપથી આઘા જતા નથી એટલે વિકલ્પ આવતો જ નથી. પાથરવાનો સંથારો અનુકૂલ વા, પ્રતિકૂલ મલે; તેમાં પળ કંઈ ચિંતવતા નથી. ને આત્માનો ઉદાસીભાવ થઈ ગયો છે, તે પ્રતિકૂલ અનુકૂલમાં ચિત્ત જતુંજ નથી. એટલે કંઈ પળ વિચાર કરવો પડતો નથી. ગમે તેમ થાય પળ પોતે પોતાના જ સ્વરૂપમાં રહે છે. ને જડ કૃતિ સામું લક્ષ્ દેતા નથી. જાણવાનો ધર્મ છે, તેથી તેનું સ્વરૂપ જાણી લે છે. આક્રોષ પરિસહ્ ઉપજે તે કોઈ આવીને કહવાં મર્મનાં દ્વેષમય વચન કહે ચઢા તઢા બોલે, વા મકાર ચકાર બોલે તો પળ જરાય નિજ સ્વરૂપથી ચલાયમાન થતા નથી. પોતે જે આનંદમાં વર્તતા હોય, તેજ આનંદમાં વર્તે, કોઈ આવીને વધ કરે તો પળ સમભાવ છોડતા નથી. જેમ કે મૈતાર્યમુનિને વાધર્ બાંધી જેથી માથું ફાટી ગયું, પ્રાણ ગયા, ગજસુકુમાલજીને સોમીલ સસરાએ અગ્નિના અંગારા માથે માટીની પાલ બાંધીને સિંચ્યા તો પળ જરાય પોતાના આત્મભાવથી ચલાયમાન ન થયા અને

ધ્યાનધારા વધારી કેવલજ્ઞાન પામી સિદ્ધિને વેચ્યાં. પાંચશે મુનિને પાલકે ઘાળીમાં પીલ્યા, તો પળ સમભાવમાં રહ્યા. તેથી કેવલજ્ઞાન પામ્યા. એવી રીતે જે જે મારકૂટ કરે છે તેની દયા ભાવે છે કે, આ બિંચારો અજ્ઞાનપણે કર્મબંધ કરે છે, પળ પોતાને દુઃખ થાય છે તે સામું લક્ષ આપતો નથી. એવી રીતે મુનિ મહારાજ સમભાવમાં રહે છે. મારનાર ઉપર દ્વેષ-ભાવ જરા પળ કરતા નથી. ભગવાનને સંગમા દેવે અતિશય આકરા ઘણા ઉપસર્ગ કર્યાં. તો પળ ભગવાન ચલાયમાન થયા નહિ. તેમજ આત્મજ્ઞાનીને અધ્યાત્મ જ્ઞાન પ્રગટ થયું છે. તેના પ્રભાવે ગમે તે ઉપસર્ગ આવે છે, તે સમભાવે સહન કરે છે, પળ તેને દુઃખ દેવાનું સ્વપ્નમાં પળ વિચારતા નથી. આહાર વિના રહેવાતું નથી. તેથી શરીરને આધાર આધાર આપવા આહાર પાળી લેવા જાય છે તેમાં મનમાં એમ વિચારતા નથી જે, હું ગૃહસ્થપણે ચક્રવર્તિ વા, વાસુદેવ વા, મંડલિક રાજા વા, શાહુકાર હતો તે હું યાચના કરવા કેમ જઈ ? ફક્ત એમજ વિચારે છે જે આ શરીર આહારને આધારે ચાલે છે, તેથી એને આહાર નહિ આપું ને શરીર મંદ પડશે તો મહારો સમભાવ કાયમ રહેવાનો નથી. માટે એ શરીરને આહાર આપવો છે, તે સારું તીર્થંકર મહારાજે યાચના કરવાની મર્યાદા બતાવી છે. તે કરવી એમાં હું મહોટો રાજા છું. એ વિચાર કંઈ કરવાનો નથી. કારણ કે રાજાને રંકપણું તો પુદ્ગલને છે આત્મા તો રાજા એ નથી ને રંક પળ નથી. પોતાના આનંદમય છે. પુદ્ગલને આહાર પોષવા પુદ્ગલ ફરે છે. યાચના કરે છે એમાં મહારે કંઈ વિકલ્પ કરવાના નથી. જે જે પૂર્વકર્મને યોગે ક્રિયા કરવાની છે, તે થાય છે, એમ યાચના કરવા જતાં આહાર મળ્યો નહિ તે અલાભ પરિસહ ઉત્પન્ન થયો તો પળ અલાભથી રાગ દ્વેષ કરતા નથી, ને વિચારે છે જે આહાર સંબંધી અંતરાય કર્મ પૂર્વે બાંધેલું છે તે ઉદય આવ્યું છે તેથી આહાર મળતો નથી, માટે એમાં કંઈ વિકલ્પ કરવાનું કારણ નથી. એમ વિચારી પોતાના સમભાવમાં રહે છે. વળી પૂર્વકર્મના પ્રભાવથી શરીરે રોગ ઉત્પન્ન થાય તો

તે પળ પોતાની આત્મદશામાં રહીને ભોગવે છે, પળ રોગ સંબંધી કંઈ પળ ચિંતવન કરતા નથી. જાણે છે જે રોગની પીડા ઉત્પન્ન થઈ છે તેમાં હું વિકલ્પ કરીશ તો પાછાં એવાં કર્મ બંધાશે, તો આત્માને કર્મ થકી મૂકાવવાને પ્રવર્તું છું તેને બદલે કર્મના બંધનમાં પડીશ. એમ ઉપયોગ બની ગયો છે. તેથીજ પોતાની સમભાવની ધારા વર્ત્યા કરે છે ને જે થાય છે તે જાણી લે છે, પળ તેમાં લીન થતા નથી. કદાપિ પગમાં ઘાસ પ્રમુખના તુળ કાંકરા ખુચે છે, કારણ જે મુનિને જોડા પહેરવા નથી તેથી પગમાં ખૂચે, બલી પોતે ભાગ્યશાલી સુકોમલ હોય તો પળ જરા તેમાં છેદ ધરતા નથી. માત્ર કર્મ સ્વરૂપ જાણ્યું છે તેથી તે સંબંધીનો વિચાર જ ચિત્તમાં આવતો નથી. કદાપિ થોડિ વિશુદ્ધિવાલાને વિચાર આવે તો પાછો વિચાર કરે છે કે પગને ખૂચે છે, આત્મા અરૂપીને કંઈ ખૂચતું નથી. માટે શા બદલે હું વિકલ્પ કરું ? એમ કરી સમભાવમાં રહે છે. શરીરે મેલ પ્રમુખ થાય છે. કારણ જે શરીરની વિભૂષા તથા શુશ્રુષા કંઈ પળ કરવી નથી. તેથી શરીરે મેલ થાય તો પળ શરીરે તે હું નહિ. એ ભાવ બન્યો છે તેથી વિકલ્પ થતો નથી. સત્કાર પરિષદ તે મોટા મોટા રાજા આવીને બહુમાન કરે છે. અહો મહાત્મા ! તમારા જેવા સત્પુરુષ આ દુનિયામાં નથી. પાંચે ઇન્દ્રિયો વશ કરી છે જરા પળ શરીરની મમતા નથી. કેવલ આત્મભાવ તમે સ્વરો જાણ્યો છે કોઈ પળ વસ્તુ તમે આત્મભાવથી ચૂકતા નથી. તમારા જેવા જ્ઞાની આ જગતમાં નથી. તમારા જેવા ઉપકારી કોઈ નથી. મને જે ધર્મ બતાવ્યો છે તેનો જે ઉપકાર કર્યો છે તે પળ મહારા માથા ઉપર છે, આપ સાહેબજીની જેટલી ભક્તિ કરું તે ઓછી છે. એવી અનેક પ્રકારની સ્તુતિ આવીને કરે પળ જરાય અહંકાર કરતા નથી. મનમાં વિચારે છે જે હજુ હું પુદ્ગલદશામાંથી તો સ્વસ્થો નથી. આ પુરુષો તો આવી મહોટાઈ આપે છે તો મહારે પળ જે જે પુદ્ગલદશામાં ઉપયોગ જાય છે તે પાછો વાલવો જોઈએ

— જ્ઞાનદશાનાં બહુ માન કરે છે તેવી જ્ઞાન દશા હજુ થઈ નથી. માટે

જે જે જ્ઞાનમાં સ્વામી છે. તે પ્રગટ કરવાના ઉદ્યમી થવું જોઈએ. અહો ! સર્વજ્ઞના જ્ઞાન પ્રમાણે હજુ તો મને જ્ઞાનની બહુ સ્વામી છે. આવા વિચારથી અહંકાર આવતો નથી ને પોતાના સમભાવમાં કાયમ રહે છે. જ્ઞાન પરિસહ ઉપજે જે બીજાઓ કરતાં પોતાને બહુ બોધ થયો હોય તેથી મનમાં આવે જે, હું જ્ઞાની છું તેવો જગત્માં કોઈ જ્ઞાનવાન નથી. આવવા વિચાર કરીને કર્મ બાંધી આત્માને મલીન કરે છે, પણ એ કોણ કરે છે ? જેણે પોતાનો આત્મધર્મ જાણ્યો નથી. ને બહારથી જ્ઞાન મેલવ્યું છે તેવા જીવને જ્ઞાનીપણાનો અહંકાર આવે છે ને તે જીવ આવતે ભવે અજ્ઞાની થશે. પણ જ્ઞાની જીવ તો એમ વિચારે છે જે, મારા આત્માનો સ્વભાવ તો કેવલ જ્ઞાનમય છે. તેમાંથી તો હજુ સુધી કાંઈ પણ જ્ઞાન પ્રગટ થયું નથી, વ્હી શ્રુત જ્ઞાની પણ પૂર્વે ચૌદ પૂર્વના ધર્મી દશપૂર્વના ધર્મી થયા છે. તેની અપેક્ષાએ મને શું જ્ઞાન થયું છે ? કે હું અહંકાર કરું ? એમ પોતાની અપૂર્ણતા ભાવી જ્ઞાનનો અહંકાર કરતા નથી પોતે પોતાની દશામાં રહે છે.

હવે અજ્ઞાન પરિવહ તે પોતે પોતાના આત્મભાવને ગુરુ મુલે જાણ્યો છે પુદ્ગલભાવને જાણે છે તેથી સ્વપર ભેદનું જ્ઞાન થયું છે. ને જેમ ગુરુ મહારાજ કહે છે, તેમ આત્મતત્ત્વની શ્રદ્ધા કરી પોતાની આત્મ દશામાં વર્તે છે, પણ તર્ક વિતર્કનો બોધ નથી, ષટશાસ્ત્રનું જ્ઞાન નથી તેથી કોઈની સાથે વાદ કરવાની શક્તિ નથી. પરને બોધ કરવાની શક્તિ નથી તેથી બીજા જીવો નીંદા કરે છે અહો મૂઢ ! અહો અજ્ઞાની ! માથું મુંઢાવ્યું પણ કંઈ જ્ઞાનતો છે નહિ. એવાં આકરાં વચન કહે છે ત્યારે સમભાવી મુની થોડું મળ્યા છે, પણ પોતે પોતાનો વિચાર કરી શકે છે. એવા નુનિ ભાવે છે કે, એ જે કહે છે તે સત્ય છે. મારામાં જ્ઞાન નથી અને પાછલા ભવનાં આવરણ છે તેથી મને બોધ નથી ત્યારે એ કહે છે. એ તો મહારો સદ્ગુરુ છે માટે એમાં શી બાંધતનો સ્વેદ કરું ? વ્હી બીજી રીતે શાસ્ત્ર મળે છે પણ આવરણને લીધે આવડતું નથી ત્યારે જેને આત્માર્થ

પણું પ્રગટ થયું નથી, તે શું વિચારે છે કે, મને આવડતું નથી એટલે મળવાનો વખત કાઢીને શું કરું ? એમ વિચારી જ્ઞાનાભ્યાસ બંધ કરે છે તેને જ્ઞાનાવરણી કર્મ બંધાતાં જાય છે. માસતુસ મુનિ સરખા આત્માર્થિ છે તે તો નથી આવડતું તો પણ ઉદયમ છોડતા નથી ને ઉદયમ નહિ છોડવાથી કદાપિ જ્ઞાન આવડતું નથી પણ સમયે સમયે જ્ઞાનાવરણી કર્મ ક્ષય થતાં જાય છે માટે આત્માર્થી પુરુષો તો જ્ઞાન નથી આવડતું તો પણ જ્ઞાનનો અભ્યાસ છોડતા નથી ને સદા જ્ઞાનના ઉદયમમાં પ્રવર્તે છે. એવા પુરુષો અજ્ઞાન પરિષદ્ જીતે છે.

સમ્યક્ત્વ પરિષદ્ તે આ ચૌદરાજ લોકને વિષે છ દ્રવ્ય રહ્યા છે, તેમાં પાંચ દ્રવ્ય અરૂપી રહ્યા છે ને એક પુદ્ગલદ્રવ્ય રૂપી છે તો પણ પુદ્ગલ પરમાણું તો અતિશય નહાનો છે, દૃષ્ટિએ આવતો નથી. એવા ઘણા પરમાણુ એકઠા થઈ બાદર સ્કંધ થાય છે. તે દેખવામાં આવે છે, પણ સૂક્ષ્મસ્કંધ દેખવામાં આવતા નથી. અરૂપી પદાર્થ પણ દેખવામાં આવતા નથી. એ પદાર્થનું વર્ણન સર્વજ્ઞ કરી ગયા છે. તે સર્વજ્ઞ તો રૂપી અરૂપી સર્વ પદાર્થ જાણે છે તેમને જાણવું મુશ્કેલ નથી. સહજ જાણી લીધાં છે ને તે પ્રરૂપ્યાં છે. હવે એવા ષટ્દ્રવ્યના ભાવનાં વર્ણન શાસ્ત્રમાં છે, તે જોઈને અનેક પ્રકારની અજ્ઞાનપણે શંકા થાય છે ને સર્વજ્ઞના વચન ઉપરથી આસ્તા ઉઠી જાય છે. પણ જે પુરુષને સમ્યક્જ્ઞાન થયું છે, તે પુરુષે અનુમાનથી કેટલીએક વસ્તુનો નિર્ણય કર્યો છે તેથી તે જાણે છે જે આ સર્વજ્ઞ નિષ્પક્ષપાતી છે જેની ઘણી વાતો સાચી સમજાય છે, ને કોઈ કોઈ સુક્ષ્મ વાતો નથી સમજાતી તો પણ પ્રભુના વચન ઉપર શ્રદ્ધા રાખવી એ યોગ્ય છે. મહાવીર સ્વામી મહારાજે જે માર્ગ આત્મધર્મ પ્રગટ કરવાનો બતાવ્યો છે, તેથી અધિક કોઈ ધર્મવાલાને દેખતા નથી. તો હું શા વાસ્તે અશ્વદ્ધા કરું ? કેટલીએક વાત તો પ્રત્યક્ષ સિદ્ધ થાય છે. તો જેમ આજ્ઞા તપેલામાં ચોક્કા ચઢાવવા મૂક્યા હોય, તેમાંનો એક વાળો સિદ્ધેલો જોઈ બધા દાણા શીઝી ગયા માનીએ છીએ, તેમ આ પુ

નાં ઘણાં વચન ન્યાયથી સિદ્ધ થાય છે ને બીજાં કંઈક નથી સમજાતાં તેનું કારણ મહારું અજ્ઞાન છે. કારણ જે અજ્ઞાનના જોરથી યથાર્થ ન્યાય જોડી શકાય નહિ, તેમાં કંઈ સર્વજ્ઞની ભૂલ નથી. એમ વિચાર કરી સૂક્ષ્મ વાતની શ્રદ્ધા કરે છે, તે પુરુષ સમ્યક્ત્ત પરિષદ્ જીત્યો કહીએ. ને કેટલાએક અજ્ઞાની જીવ બીજા જીવોની બાહ્યની બાબતોની તકરારો સાંભલી તેમાં મૂઝાઈ જાય છે, જેમ કે હાલમાં ઇંગ્રેજ લોક પૃથ્વી પરે છે અને સૂર્ય સ્થિર છે એવું કહે છે ને તે ઉપર અનેક દુર્ભિનો વડે જોઈને માણસને સમજાવે છે. તે સમજીને માણસો કહે છે જે શાસ્ત્રમાં તો સૂર્ય ફરતો કહ્યો છે, તે વાત મલતી નથી. માટે જૈનશાસ્ત્ર ઉપર શું શ્રદ્ધા કરીએ ? આવી દશા થાય છે, પણ એ વિષે વિચારવાનું છે કે જેમ લાખો રૂપીઆ ઇંગ્રેજ લોકો એવા કામમાં ખર્ચે છે ને તેની મહેનત કરે છે મહેનત કરનારને પણ હજારો રૂપીઆના પગાર તથા ઇનામો મળે છે તેવી રીતે હાલમાં જૈનમાં કોઈ રાજા નથી અને એવા પડસા સ્થરચવા તે રાજાઓનું કામ છે અને પડસા સ્થરચ્યા વિના પૃથ્વી ઉપર ફરી શકાય નહિ અને તેનો નિર્ધાર થઈ શકે નહિ અને ડ્યાં સુધી નિર્ધાર કરવાની શક્તિ નહિ, ત્યાં સુધી પ્રભુના વચન ઉપર પ્રતીત રાખવી જોઈએ. આપણી શક્તિની કસૂર બદલે શાસ્ત્ર ઉપરથી આસ્તા ઉતારવી યોગ્ય નથી. વલી ઇંગ્રેજો કહે છે તે વાત ન્યાયથી પણ બેસતી નથી, તે છતાં તેનાં વચનોની માણસો શ્રદ્ધા કરે છે તે કરતાં પ્રભુના વચનની શ્રદ્ધા કરે છે, તેજ બહુ સારી છે.

હવે ઇંગ્રેજો કહે છે જે સૂર્ય ઇલાંથી ત્રણ કરોડ માઈલ દૂર છે ને આ પૃથ્વીનો ફેરાવો ૨૪ હજાર માઈલનો છે, તે કરતાં સૂર્ય ચૌદ લાખ ગણો મોટો છે. આ રીતે માને છે. હવે વિચાર કરો જે પૃથ્વી કરતાં ચૌદ લાખ ગણો સૂર્ય મોટો છે, તો પૃથ્વીમાં રાત્રી પડવી ન જોઈએ. કારણ જે પાસા ઉપરથી અજવાલું બધે જવું જોઈએ. જેમ એક ઇંચની સોપારી એક બાજુ ઉપર હોય ને એક બાજુ ઉપર ચૌદ લાખ ઇંચનું અ-

જવાલું હોય તો સોપારીની કોઈ પળ વાજુ ઉપર પ્રકાશ વિનાનું રહે ? અર્થાત્ નહિજ રહે- તેમજ પૃથ્વિનો ગોલો માને છે તે ગોલા ઉપર બધે પ્રકાશ હોવો જોઈએ રાત્રી પડવી જોઈએ નહિ. એ બાબતમાં કેટલાએક એવું કહે છે જે ત્રણ કરોડ માઈલ આંધું છે, તેથી ગોલાની એક વાજુ ઉપર અજવાલું આવે નહિ. એ કહેવું અક્કલથી વિરુદ્ધ છે. એ ચોવીશ હજાર માઈલ તો ગોલ ચક્ર ભરતાં છે, પણ એક જાડાઈને લંબાઈ ગ-ળીએ તો આઠ હજાર માઈલ થાય. હવે ત્રણ કરોડ માઈલ સુધી જે પ્રકાશ આવી શકે છે, તેને આઠ હજાર માઈલ આવવામાં કાંઈ હર-કત હોય એ વાત સંભવતી નથી. વલી એમ કહે જે પૃથ્વિ કાલી છે, તેનું ઓછું પડે છે. એ વાત પણ સંભવતી નથી. ગોલ વસ્તુની ચોરે પાસે પ્રકાશ પ્રાપ્ત થાય તેમાં કંઈ હરકત થાય એ વાત પણ અક્કલથી દૂર છે. તેમ છતાં કેટલાએક માણસો ઇંગ્રેજોનો કલા કૌશલ્યતા જોઈને શ્રદ્ધા કરી ધર્મની શ્રદ્ધા ઉપાડે છે, તે શ્રદ્ધાનતા છે. એમ સમજવું જો-ઈએ. સંસારની કલાઓ કરવાનો જીવને અનાદિનો અભ્યાસ છે તે કલા-ઓ આવી તેમાં કંઈ નવાઈ નથી, પણ ધર્મની કલા આવવી એ બહુ દુ-ષ્કર છે. હજારો માણસમાંથી ધર્મના પ્રવર્તનારા બહુજ થોડા હોય. ધર્મનું જાણવું તે મુશ્કેલ છે. ઇંગ્રેજ લોક દૂર દેશ રહ્યા, ને સર્વજ્ઞ આ દેશમાં થયા, તેથી આ દેશના માણસોને તો કંઈ કંઈ વાસના પણ સર્વજ્ઞની આ-વી, પણ દૂર દેશવાલાને કંઈ પણ વાસના આવેલી નહિ. તેથી ધર્મની બાબતમાં એ લોક કંઈ પણ સમજતા નથી. વ્યવહારીક કલાઓ તો પો-તાને હાથે શીખવાથી આવે છે, પણ અરૂપી પદાર્થનું જ્ઞાન સર્વજ્ઞના વચ-નથી થાય છે. માટે સર્વજ્ઞના વચન ઉપર જેની શ્રદ્ધા કાયમ રહે છે, તેને સમ્યક્ત પરિષદનો જય કર્યો કહીએ. હાં કોઈને શંકા થશે જે મ-ગવાને કહ્યું તેજ હા કહેવી, ને કંઈ વિચાર કરવો નહિ. તે વિષે જાણવું જે સર્વજ્ઞની શ્રોત્રાણ પ્રથમ કરવી. તેમાં સર્વ પ્રકારે શુદ્ધતા જોવાની છે, તે જોઈ લીધી અને તેમાં પણ કોઈ ઠેકાણે વિરોધતા દેખાય નહિ,

ત્યારે તેમના ઉપર આસ્તા રાખવી એજ યોગ્ય છે. માણસો સૂર્ય પૃથ્વિની વાત પ્રત્યક્ષ ગણે છે, પણ એ પ્રત્યક્ષ નથી. કારણ જે એ લોક ત્રણ કરોડ માઈલ દૂર સૂર્ય કહે છે તેનું મુકરર કરે છે તે અનુમાનથી. કરે છે. દૂર કહે છે તે અનુમાનથી કહે છે. તેમ પૃથ્વિનું માન કહે છે તે પણ અનુમાનથી કરે છે માટે અનુમાનમાં ઘણો ફેર પડી જાય છે. જેમ કે હુંગરો છે તે ડુંગરો છે. પણ દૂરથી જોઈએ તો નીચા દેખાય છે, એક માણસ નીચે ઉભો છે ને તેને સાત માલની હવેલી માંથી જોઈશું, તો તે માણસ નહાનો સરખો દેખાશે. વલી કંઠક ચિત્ર ચિત્રેલાં છે તે બે આંખો ઉઘાડી રાખી જોઈશું તો ચિત્ર જ દેખાશે. બધું અંગ દેખાશે નહિ. તેજ ચિત્ર જો એક આંખ મીંચીને એક આંખે ધારી ધારીને જોઈશું તો ચિત્રમાં ચિત્રેલું માણસ સાક્ષાત્ જેવું માણસ હોય એવું દેખાશે. સ્ત્રી રીતે જોઈએ તો ચિત્ર છે તે કદ વસ્તુપણે માણસ નથી. તે છતાં માણસ દેખાય છે. એમ જ દૂરબીનથી પણ વિચિત્ર પ્રકારનાં દેખાય તેમાં કેટલાએક ભ્રમ રહી જાય. માટે જ્યાં જ્યાં જે વસ્તુ છે, તે વસ્તુ તે ઠેકાણે જઈને જોઈ નથી ત્યાં સુધી તે વાત માનવી તે વ્યાજબી નથી. કોઈના કહેવાથી સર્વજ્ઞના વચનની આસ્તા છોડવી નહીં. બધે ઠેકાણે ફરી નિર્ધાર કરવો જોઈએ. તે બની શકતું નથી, ત્યારે ઇંગ્રેજોનું કહેવું અનુમાનનું માનવું, તે કરતાં સર્વજ્ઞનું કહ્યું માનવું તેજ સારું છે. આવા વિચાર કરી આત્માર્થિને તો કાઢ પણ વ્યામોહ થતો નથી. બીજી રીતે આત્માને તો સંસારથી મુક્ત થવું છે, તે મુક્ત થવાના ઉપાય જે સર્વ જ્ઞે-બતાવ્યા છે, તેનો અભ્યાસ કરતાં સર્વજ્ઞતા પ્રગટ થશે, ત્યારે બધું દેખાઈ જશે. હાલ એ તકરારમાં મહારી શક્તિ વિના ક્યાં પહું ? એ તકરારમાં પહું તો તેમાં બધી તપાસ કરતાં મહારી ઉમ્મર વહિ જાય તો પછી મહારે આત્મસાધન કરવું તેનો વખત મળે નહિ. માટે હાલ તો આત્મસાધન કરી જડભાવમાં જે મહારી પ્રવૃત્તિ છે, તેથી મુક્ત થઈ. અને સ્વ-ભાવમાં રહેવાને ઉદ્યમ કરું. આમ વિચાર કરી દશ પ્રકારનો યતિધર્મ

છે. તે પાલે છે, તેમાં પ્રથમ ક્ષમા તે ક્રોધનો જય. કોઈ અનેક પ્રકારે તિરસ્કાર કરે, આકરાં વચન કહે, કંઈ चीज લઈ જાય, નુકશાન કરે, પણ ક્ષમા ગુણ આવ્યો છે તેથી તેના ઉપર દ્વેષ થતો જ નથી. કારણ જે તે વસ્તુ બહાર બને છે, તિરસ્કાર મહારા નામને કરે છે. વા, આ શરીર છે તેને કરે છે. તો શરીર તે હું નહિ. એમ જાણી લીધું છે. કંઈ चीज લઈ જાય છે તે चीज મહારી નથી, તે તો જડ પદાર્થ છે તેથી તેમાં પણ મહારું કંઈ નથી એમ જાણવું ને જે જે બને છે તે તે કર્મના યોગથી બને છે તે જોવું છે. એમાં કંઈ રાગ દ્વેષ કરવાનું કારણ નથી. આ દશા થઈ જવાથી ક્ષમા ગુણ આવે છે તેથી ક્રોધ થતો નથી. તેમજ માનનો જય કરે છે. માન શી બાબતનું કરવું ? આ શરીર, ધન, સ્ત્રી इत्यादि પદાર્થ કંઈ મહારા નથી એમ નિર્ધાર કર્યો છે એટલે શી બાબતનું માન થાય ? વલી પોતે જ્ઞાનવાન છે તે વિષે પોતાના મનમાં છે કે મહારા આ ત્માની શક્તિ તો કેવલજ્ઞાનની છે, તે હજુ પ્રગટ ન થયું ને અવરાઈ ગયું છે, તે છતી વસ્તુ મહારી પ્રગટ નથી થઈ તો મહારી લઘુતાનું સ્થાનક છે. તો હવે હું શી બાબતનું માન કરું ? આવી દશાઓ બની છે. તેથી માર્દવ ગુણ આવ્યા છે. તેથી માનદશા સહજ છૂટી જાય છે. માન મૂકવાનો વિચાર પણ અધૂરાને કરવાનો છે. પૂરા પુરુષને તો વિચાર કરવો પડતો નથી કારણ જે માન આવે તો મૂકવાનો વિચાર કરે, પણ આવી દશાથી માન આવતું જ નથી. હવે આર્જવ તે માયાનો ત્યાગ તે માયા જે કપટની રચનાપણું સહજ છૂટી ગયું છે, મુનિએ આત્માપણું જાણ્યું છે, તેમાં સર્વે જડ પદાર્થ પર જાણ્યા છે તેમાં કેટલીએક પ્રવૃત્તિ કરે છે, તે માત્ર નિજ સ્વરૂપ અવરાયલું પ્રગટ કરવા કરે છે. તો હવે કપટ શું કરવા કરવું પડે ? ચેલાની ઇચ્છા નથી, શ્રાવકની ઇચ્છા નથી. ધનની ઇચ્છા નથી, આ મહારા ને આ મહારા નહિ ! એ પણ કરવું નથી. ફક્ત પૂર્ણ જ્ઞાન નથી ઉત્પન્ન થયું ત્યાં સુધી પૂર્ણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન કરવાનો ઉદ્યમ કરવો છે. તેમાં નિર્વાહ કરવો જોઈએ તે વસ્તુ મલી તો ઠીક, અને

ન મલી તો પળ ઠીક. આ દશાના વર્તનારને કપટ કરવાની જરૂર શી પડે કે કરે ? માટે નિષ્કપટ આર્જવ ગુણ પ્રગટ થવાથી સહજે વર્તે છે. નિર્લોભતા ગુણ તે પોતાના શરીરને મહારં જાણ્યું નથી, તો લોભ શી બાબતનો રહે ? શરીર મહારં નહિ ને શરીર રક્ષણના પદાર્થ મહારા નહિ. એ સર્વે જહ પદાર્થ ઉપરથી રાગ ઉતરી ગયો છે, એટલે લોભ શી બાબતનો કરે ? માટે નિર્લોભતા ઉત્પન્ન થઈ છે. કંઈ વસ્તુ શરીરનો નિર્વાહ કરવા જોડે છે, તે વસ્તુ મલી તો લે, ન મલી તો તે બાબતનો વિકલ્પ નથી કરતા. એમ વિચાર છે જે પુદ્ગલને વસ્તુ જોડે છે ને પુંદગ્લને મલતી નથી. એમ વિચારી પુદ્ગલીક વસ્તુનો લોભ કરતા નથી. ત્યારે હાં કોઈ પ્રશ્ન કરશે કે જ્ઞાન મળવાનો લોભ હોય કે નહિ ? તે વિષે જાણવું જે જ્ઞાન મળવા વાંચવાનો લોભ પણ નિશ્ચે દશામાં જાય છે, ને જ્યારે ધ્યાની પુરુષો થાય છે. ને આઠમે ગુણસ્થાને ક્ષપકશ્રેણી માંડે છે, ત્યારે જ્ઞાનનો લોભ પણ રહેતો નથી. મહારા આત્મામાં અનંત જ્ઞાનશક્તિ છે, તેમાં મહારે પામવું શું છે ? જેની પાસે ન હોય તે વસ્તુ પામવાનો લોભ કરે છે, પણ હોય તે જ્ઞાનો લોભ કરે ? તેમ આ પુરુષે પોતાનો સત્ત્વાર્થ જાણ્યો, ને તેમાં સહજ સુખનો અનુભવ થયો છે અને અપૂર્વ જ્ઞાન પણ પ્રગટ થયું છે એટલે જ્ઞાન પામવાની ઇચ્છા ત્યાં રોકાઈ જાય છે, પણ એ દશા કેવલજ્ઞાન પામવાને અંતરમુહૂર્તકાલ બાકી રહે છે, ત્યારે થાય છે તેની અગાડ બનતી નથી. તો પણ એ લોભ કરે છે તે નિર્લોભતા કરવા સારુ છે. માટે નિચલી હૃદમાં ત્યાગવા યોગ્ય નથી પણ જ્ઞાનના લોભે નીતિ મૂકીને વર્તે નહિ. ન્યાયથી ચાલે. એક જ્ઞાન મેલવાની ઇચ્છા વર્તે છે, તે રૂપ લોભ છે પણ તે ઇચ્છા સારુ સંસારી જીવ અન્યાયની પ્રવૃત્તિ કરે છે તેમ કરતા નથી. માત્ર સર્વે કામ છોડી મુખ્ય પળે જ્ઞાનનો ઉદ્યમ કરી રહ્યા છે. બાકી સર્વે પુદ્ગલીક ચીજ ઉપરથી લોભ લક્ષી ગયો છે, વલી તપ તે બાર પ્રકારનો કરે છે તે સહજ ભાવે થાય છે. આત્માનો અળાહારી ગુણ જાણ્યો છે. આહાર કરવો તે મહારો

ધર્મ નથી. એમ જાણી આહારની ઇચ્છા ઊઠી છે, તેથી સહજે તપ કરે છે. સંયમ તે સ્વગુણમાં રહેવું ને પુદ્ગલ પ્રવૃત્તિ રોકવી, તે સંયમ ગુણ પ્રગટ થયો છે તેથી ઇન્દ્રિઓના વિષયની ઇચ્છા વર્તેની નથી. અવ્રતની પ્રવૃત્તિ કરતા નથી. કષાયથી રહિત વર્તે છે, મન, વચન અને કાયાની માઠી પ્રવૃત્તિ રોકાઈ ગઈ છે તેને પળ આત્મા નિર્મલ થાય એવી પ્રવૃત્તિમાં વર્તીવે છે. એ રૂપ સત્તર પ્રકારે સંયમ ધરે છે. બાહ્યસંયમ સત્તર પ્રકારે પાલવાથી અંતરંગ નિજ સ્વભાવમાં સ્થિર થાય છે. એ રૂપ સંયમ ગુણ વર્તે છે. સત્ય તે સાચું વચન બોલે છે જેને આત્મજ્ઞાન નથી, તે શરીરને મહારં કહે છે. આત્મજ્ઞાની મુનિ તેમ કહેતા નથી. વ્યવહારથી તો જેમ બોલાતું હોય તેમ બોલે, પળ વસ્તુધર્મે પારકું જાણ્યું છે તેથી બોલે છે. પળ અંતરંગ ઉપયોગ મહારં નથી એ વર્ત્તિ રહ્યો છે. જે પુરુષ પુદ્ગલનેજ મહારં માનતા નથી તે પુરુષ બીજી વાતમાં અસત્ય બોલે જ શાના? પ્રરૂપણા પળ સહજે યથાર્થજ થાય. એ સત્ય ગુણ પ્રગટ્યો છે તેનાં ફલ છે. હવે શૌચ ગુણ તે નિરતિચાર વર્તે છે. અતિચારાદિક દૂષણ લાગે નહિ. ઇટલે પવિત્રપણું વર્તે છે. અર્થાત્ નિજ આત્મતત્ત્વમાં વૃત્તિ રહી છે, એ રૂપ પવિત્રતા થઈ રહી છે, તેથી પુદ્ગલ પ્રવૃત્તિનાં દૂષણ લાગતાં નથી ઇટલે સહજે નિરતિચાર વર્તે છે. કંઈ પળ પુદ્ગલીક કામમાં રાગ દ્વેષ કરતા નથી. જે થાય તેમાં કર્મ ઉદય જાણી વર્તે છે. અર્કિચન ગુણ તે બાહ્ય પરિગ્રહ ત્યાગ ધન ધાન્યાદિ નવ પ્રકારે અને આશ્યંતર પરિગ્રહ જે શરીરાદિક ઉપર મહારાપણાનો મમત્વ ભાવ તે સર્વ પ્રકારે ત્યાગ કર્યો છે તેથી બાહ્ય પરિગ્રહ ઉપરથી સહજે મૂર્છા ઊતરી ગઈ છે, વલ્લ પ્રમુલ્લ રાખે છે, તે નિર્મૂર્છાપણે જગત્નો વ્યવહાર સાચવવા રાખે છે, પળ તે સારાં નબલાં મલ્યાં, તેનો કંઈ પળ વિકલ્પ નથી. મૂર્છા ગઈ છે તેનાં ફલ છે. એ રૂપ મુનિ અર્કિચન ગુણ પ્રગટ કરે છે. વ્રહ્મચર્ય તે બાહ્ય થકી સ્ત્રીનો સર્વ પ્રકારે ત્યાગ કર્યો છે. અંતરંગથી પાંચે ઇન્દ્રિયોના વિષયની તૃષ્ણા પામી ગઈ છે. સ્વાત્મ જ્ઞાનમાંજ આનંદપણે વર્તે છે. જ્ઞાનાચારમાં

જ ઉપયોગ વર્તિ રહ્યો છે. સ્વપ્નમાં પણ કામની વાંછા નથી. ઔતરંગના સુખ આગલ તુચ્છ સ્ત્રીઓનાં વિષયસુખ દુઃખ રૂપ જાણ્યાં છે તેમને કામની ઇચ્છા કેમ થાય ? તેથી સહજે બ્રહ્મચર્ય ગુણ પ્રગટ થયો છે. એ રીતે વશે પ્રકારે યતિધર્મ પ્રગલ્ભ્યો છે. તે અનુક્રમે પૂર્ણ ગુણ પ્રગટ કરશે, ને આત્માર્થિ એવી રીતના ઉદયમ કરી પુદ્ગલભાવથી મુક્ત થાય છે. પ્રથમ થોડી શુદ્ધતા થાય છે, ત્યારે માર્ગાનુસારી થાય છે. તેથી વિશેષ વિશુદ્ધિ સમ્યક્દષ્ટિ થાય છે. તેથી વિશેષ વિશુદ્ધિ શ્રાવકપણું પ્રગટે છે. તેથી વિશુદ્ધિ થાય છે, ત્યારે મુનિપણું પ્રગટે છે. તેમાં પણ જેમ જેમ વિશુદ્ધિ વધતી જાય છે, તેમ તેમ ગુણસ્થાન ચડી જાય છે, ને કેવલજ્ઞાન પ્રગટ કરે છે. એમ અનુક્રમે શુદ્ધ થાય છે.

પ્રશ્ન:—૧૪૫ નિર્જરાતત્વના ભેદ અરૂપીમાં ગણ્યા છે, અને કર્મ છે તે તો રૂપી છે તેની નિર્જરા થાય તે અરૂપી કેમ થાય ?

ઉત્તર:—કર્મ છે તે બે પ્રકારનાં છે. એક દ્રવ્યકર્મ તે આઠ કર્મ રૂપી છે, અને બીજાં ભાવકર્મ તે અરૂપી છે. હવે ભાવકર્મ તે શું પદાર્થ છે ? દ્રવ્ય કર્મને યોગે આત્માની અશુદ્ધ પરિણતી થાય છે રાગ દ્વેષમય તેજ ભાવકર્મ કહીએ. તે ભાવકર્મની નિર્જરા થાય છે, તેજ નિર્જરા તત્ત્વમાં ગણી છે. તે નિર્જરા સમ્યક્દષ્ટિ આદિ પુરુષો કરે છે. સમ્યક્જ્ઞાન વિના સકામનિર્જરા થતી નથી. ચોથા ગુણસ્થાનથી તે ચૌદમા ગુણસ્થાન સુધી થાય છે તે નિર્જરાતત્ત્વમાં છે. તે શિવાયના જીવો અજ્ઞાનપણે દ્રવ્યકર્મની નિર્જરા કરે, પણ ભાવકર્મની નિર્જરા કરી શકતા નથી. માટે દ્રવ્યકર્મની નિર્જરા રૂપી કહીએ અને ભાવકર્મની અરૂપી કહીએ.

પ્રશ્ન:—૧૪૬—જીવ અરૂપી છે અને નવતત્ત્વમાં જીવના ભેદ રૂપીમાં ગણ્યા છે તેનો હેતુ શું ?

ઉત્તર:—જીવ તો અરૂપી છે પણ શરીર બહાર દેખાય છે તે શરીર ઇન્દ્રિયો પુન્ય જોગે મલી છે. તે શરીર ઇન્દ્રિયોથી જીવ ઓલવાય છે કે, આ એકેન્દ્રિ, આ પંચેન્દ્રિ. માટે કર્મના સંજોગથી જેવી જેવી કર્મની મલી.

નતા, તેવા તેવા શરીરાદિક જૂદા જૂદા ભેદ પડ્યા છે. તેથી શરીર ઇન્દ્રિ અપેક્ષિત રૂપી ભેદ ગણ્યા છે.

પ્રશ્ન:—૧૪૭ સંવરના સત્તાવન ભેદ અરૂપી કહ્યા, ને સંવરની પ્રવૃત્તિ બાહ્યથી દેખાય છે તે તો શરીરથી છે. તો અરૂપી કેમ ?

ઉત્તર:—બાહ્યથી પુદ્ગલ ઉપરથી મોહ ઉતરે, ત્યારે બરાબર બાહ્ય વર્ત્તના થાય છે. ને જેમ જેમ સંવરની બાહ્યવર્ત્તના થાય છે, તેમ તેમ પુદ્ગલદશામાંથી પ્રવૃત્તિ રોકાતી જાય છે અને નિજ આત્મ સ્વરૂપમાં લીનતા થાય છે, જેમ જેમ નિજ જ્ઞાનમાં લીન થાય છે. ઇટલે શ્રાવતાં કર્મ રોકાય છે, આત્મ સ્વરૂપમાં રહેવાથી દ્રવ્યકર્મ, ભાવકર્મ બન્ને રોકાય છે, તે જે ભાવકર્મ રોકાયાં તે અરૂપી છે. માટે સંવર પળ અરૂપી છે તેથી સંવરના ભેદ અરૂપીમાં ગણ્યા છે.

પ્રશ્ન:—૧૪૮ સંવર નિર્જરા મિથ્યાત્વી કરે કે નહિ ?

ઉત્તર:—માર્ગાનુસારી મિથ્યાત ગુણસ્થાને અંશે સંવર, અંશે નિર્જરા કરે, એમ હેમાચાર્ય મહારાજ જોગશાસ્ત્રમાં કહે છે. તેમ વિચારવિંદુમાં ઉપાધ્યાય મહારાજ શ્રીજશોવિજયજી મહારાજ પણ કહે છે.

પ્રશ્ન:—૧૪૯ દેરાસરમાં પ્રભુજીનાં અંગલુહણાં મેલાં વા ફાટેલાં વાપરે તેનો દોષ કારભારીને કે બધા શ્રાવકોને ?

ઉત્તર:—પ્રભુને તો સર્વે ઉત્તમ ઉત્તમ વસ્તુ ચઢાવવી જ જોઈએ. આપણું શરીર લુહવાને ફાટેલું વસ્ત્ર કોઈએ લોહવા સારુ આપ્યું હોય તો તે અનુકૂળ આવતું નથી ને શ્રાપનાર ઉપર દ્વેશ આવે છે. વલી આપણે ઘેર કોઈ પરદેશી પ્રરોણા આવ્યા હોય, તેને ફાટેલો વા, મેલો રુમાલ શ્રાપતા નથી તો પ્રભુનાં અંગલુહણાં ફાટેલાં વા મેલાં વાપરીએ તો આપણા કર્તાં ને પ્રરોણા કરતાં પ્રભુ મનમાં અધિક ન આવ્યા અને જ્યારે પ્રભુની અધિકતા મનમાં ન શ્રાવી, ત્યારે આત્માને લાભ શી રીતે થશે ? અને મુ-

પ્રભુ મોટા છે એમ કહીએ છીએ પણ ચિત્તમાં મોટાઈ નહિ આવે, મ તો નહિ થાય, પણ અવશ્ય મિથ્યાત્વ લાગશે, વલી બીજી

રીતે વિચારતાં પ્રમુનું મહત્વપણું મનમાં ન આવ્યું, તો મિથ્યાત્વ ગયુંજ નથી. જ્યારે મિથ્યાત્વ ગયું નથી. ત્યારે દૂષણનું તો કહેવું જ શું? પણ એ મ વિચારી થાકીને બેસવું નહિ, પણ પ્રમુના દેરાસરમાં ગયા ને એવાં મેલાં અંગલુહણાં જોયાં કે તુરત ધોવાની તજવીજ કરવી, સાધારણ પુન્યવાલો હોય તો પોતે ધુણ, અને પુન્યવંત હોય તો પોતાના માણસ પાસે ધોવરાવે, દેરાસરના કારભારીની નજરે પડે તો તેમણે તરત ધોવાની તજવીજ કરવી. ફાટેલું હોય તો તરત કારભારી નવાં આપે, અગર બીજાના જોવા માં આવ્યું તો તે પણ નવાં લાવી આપે, પણ એવું ન થવું જોઈએ કે કારભારી જાણે કે બીજા ભાઈઓ કરશે, બીજા ભાઈઓ જાણે કે કારભારી કરશે ! એમ થવાથી તે કામ થતું નથી અને આશાતના જારી રહે છે. માટે જેની નજરે પડે તેને કરવું યોગ્ય છે. એ કંઈ મોટા સ્વચ્છનું કામ નથી. હવે કોઈ કહેશે જે જેને નજરે જોવુંજ નહિ, અને નજરે પડ્યુંજ નથી, તેને દૂષણ નહિ. જે આવું કહે તે નિઃસ્વંસ પરિણામનાં લક્ષણ છે. જેને જોવું નહિ તેને પણ પ્રમુ ઉપર પ્રીતિ હોત તો કેમ ન જુમત ? વાં પૂજાની પ્રવૃત્તિ કેમ ન કરત ? પણ પ્રમાદી છે એટલે એને જોવામાં આવતું નથી. એને કંઈ ઓછું દૂષણ છે એમ સમજવું નહિ. જેટલો પ્રમાદ છે એટલું દૂષણ અધિક છે. માટે જે સંસારથી તરવાની ઇચ્છા કરે છે, એ સર્વને એ કામ કરવા યોગ્ય છે. અંગલુહણાં બરાબર ધોયેલાં ન હોય તો બરસટ થઈ જાય છે. તો તે અંગલુહણાંથી પ્રમુને ઘસારો લાગે તેનું દૂષણ લાગે, માટે સૂંવાલાં કોમલ સારાં ધોયેલાં અંગલૂહણાં વાપરવાં. તેથી ભક્તિ સુંદર થશે, માટે પુન્યવંતે જરૂર વિવેક કરવો ને પુન્યવંત ન કરે તો પાંચ ભાઈઓ એકઠા થઈ સામાન્ય પુણ્યવાલાં કરવું જોઈએ. હરેક પ્રકારે સારા દ્રવ્ય ચઢે એમ કરવું. એમ ન કરે તો બધાને અશુદ્ધ વાપરવાની આશાતના લાગે.

પ્રશ્ન:-૧૫૦ દેરાસરમાં વાસણ અજવાલ્યા વિના વાપરે તો કેમ ?

ઉત્તર:-દેરાસરમાં વાસણ સંસારી કામમાં વાપરેલા શિવાયનાં સારાં

અજવાલેલાં વાપરવાં. સારા દ્રવ્ય હોય તો મન પ્રસન્ન થાય, ને લાભ પળ થાય અને તેમ ન હોય ત્યારે દૂષણ પળ લાગે. એ અધિકાર શ્રાદ્ધવિધિમાં છે.

પ્રશ્ન:—૧૫૧ દેરાસરમાં જાલાં વિગેરેની આશાતના હોય તે ન ટાલે ને પૂજા કરે તો તે કેમ ?

ઉત્તર:—દેરાસરમાં ગયા કે પ્રથમ આશાતના ટાલવી જોઈએ. પહેલી નિસીહી કહ્યા પછી એજ કામ કરવાનું છે, માટે જાલાં વિગેરે જે જે આશાતના હોય, તે પહેલી વર્જવી જોઈએ. દેરાની આશાતના ટાલવામાં એમ વિચારે જે આ કામ તો નોકરોનું છે. એ નબલા પરિણામનું કારણ છે. પોતાને ત્યાં નોકરો હોય તો તે નોકરો પાસે એવાં કામ કરાવે, ને તે ન હોય તો પોતે આશાતના દૂર કરે. આપણા ઘરમાં કંઈક અનિષ્ટ વસ્તુ પડી હોય તો તે તરત કાઢી નાંખીએ છીએ. તેમજ દેરાસરમાં નહિ કરીએ તો પ્રભુ ઉપર પ્રેમ, ઘર જેવો નહિ રહ્યો, એજ મોટું દૂષણ છે માટે પહેલી આશાતના ટાલી પૂજા કરવી. આશાતના ટાલ્યા વિના પૂજા કરવી તે પૂજા નહીં કર્યા જેવી જાણવી.

પ્રશ્ન:—૧૫૨ પ્રભુને પૂજા કરવાની જગોએ ચાંદીનાં વા સોનાનાં ચક્રતાં ચોડે છે તે વ્યાજબી છે કે કેમ ?

ઉત્તર:—પ્રભુજીને સોના રૂપાનાં ચક્રતાં ચોડવાની તથા આંગલાં ઉપર પંજા ચોડવાની રીત બહુ સારી છે. કારણ જે ભાવિક શ્રાવકો કેસર સારી પેટે ચઢાવે છે તેથી જ્યાં ચોડેલાં નથી હોતાં, તે બિંબના અંગમાં ખાડાં પડી ગયેલા નજરે જોઈએ છીએ, અને જો એ ચક્રતાં ચોડેલાં હોય તો કેસર અંગને લાગતું નથી. તેથી પ્રભુનું અંગ યજ્ઞવાતું નથી તે મોટો લાભ છે અને જો ન ચોડ્યાં હોય તો અંગ યજ્ઞવાઈ જાય તો તે આશાતના લાગે. એ મોટું દૂષણ છે. વલી થોડી સમજવાલા પૂજા કરનારને અંગોની યજ્ઞ નથી, તેને પળ પૂજા કરવાનાં નવ અંગ સહજે સમજાઈ જાય એ પળ ફાયદો છે. મુલ્યપણે તો અંગમાં યજ્ઞ ન પડે એજ લાભ વિચારી-ચ-

કતાંઓ ચોડવાનું પૂતું લક્ષ રાખવું જોઈએ. તેમાં મૂલનાયકજીને ચોડવાં એમ નહિ, સર્વ પ્રતિમાજી મહારાજને ચોડવાનું લક્ષ રાખવું જોઈએ. કેટલાએક છાંડા પડ્યા પછી ચોડવાનો વિચાર કરે છે તેમ ન થવું જોઈએ, પહેલેથી ચોડવાં જોઈએ કે છાંડા પડવાની આશાતના થાય જ નહિ.

પ્રશ્ન:—૧૫૩ ફૂલની જગ્યાએ કેસરવાળા ચોંચા કરી ચડાવીએ તો કેમ ?

ઉત્તર:—સ્નાત્ર મળાવતી વસ્તુ ધીજાં ફૂલ ન મળે તો ચડાવે છે, તેમાં હરકત જણાતી નથી. કારણ જે પોતાની પુષ્પપૂજાની ભાવના છે ને ફૂલ મળતાં નથી તો પોતાની ભાવના પૂરી કરવા ફૂલને વડલે કેસરવાળા ચોંચા કરીને ચડાવે તો કંઈ હરકત નથી.

પ્રશ્ન:—૧૫૪ જે જીવે મરણ વચ્ચે શરીર વોશિરાવ્યું નથી. તે શરીર વડે શુભાશુભ જે ક્રિયા થાય, તેનું શુભાશુભ વચ્ચે ફલ થાય કે કેમ ?

ઉત્તર:—શરીર વોશિરાવ્યા વિના જે મરે છે, અને તેના શરીરવડે જે જે દુષ્ટ ક્રિયા થાય છે, તેનાં કર્મ તે શરીરના ધણીને આવે છે. એમ ભગવતીમાં પાંચ ક્રિયાના અધિકારમાં કહ્યું છે. માટે હરેક પ્રકારે આયુષ્યનું જ્ઞાન મેલવી મરતી વચ્ચે સંચારો કરી સર્વે વસ્તુ વોશિરાવવી અને વોશિરાવીને મરણ કરવાથી આરાવક થાય તેથી ત્રીજે ભવે મુનિ અને સાતમે ભવે શ્રાવક મોક્ષે જાય. વળી એ શરીરે શુભકર્મ થાય તે વિષે પણ વામુપૂજ્યસ્વામીના ચરિત્રમાં જે જે એકેન્દ્રિયે શરીર ભગવંતની ભક્તિના કામમાં આવ્યાં છે, તેની અનુમોદના કરી છે તે જોતાં અનુમોદના કરવાથી શુભ કર્મનો પણ લાભ થાય છે.

પ્રશ્ન:—૧૫૫ જે જે વસ્તુ વોશિરાવવામાં આવે છે, તે આ ભવના અંત સુધી વોશિરાવવામાં આવે છે તો આવેને ભવે તેનું પાપ આવે કે કેમ ?

ઉત્તર:—આ ભવમાં જે જે વોશિરાવે છે તે તેના ઉપરથી રાગદ્વંશ દુ-

ટી જાય છે અને રાગદશા દૂરવાધી તે વસ્તુ ઉપર મહારાપણની સંજ્ઞા રહેતી નથી, તેથી તે વસ્તુની ક્રિયા તેને જતી નથી. અને જેણે એમ વોશિરાવ્યું નથી, તેને તો રાગ દ્વેષની સંજ્ઞા કાયમ રહે છે. ને તે સંજ્ઞા કાયમ રહેવાથી રાગ દ્વેષનાં કર્મ બંધાય, ને જેણે વોશિરાવ્યું છે તેને બીજા ભવમાં અવ્રત પ્રાપ્ત થાય છે. અવ્રતની ક્રિયા અવ્રત હોય ત્યાં સુધી આવે, પણ સંજ્ઞા સંબંધી નહિં આવે, સંજ્ઞા ઉદાસીન ભાવથી વોશિરાવવાથી ઉઠી જાય છે. માટે વોશિરાવનારને પાપ આવતું નથી.

પ્રશ્ન:—૧૫૬ વિવેક તે શું ?

ઉત્તર:—દેવને જાણે, અદેવને જાણે, મુક્તિને જાણે, સંસારને જાણે, જહને જાણે, ચેતનને જાણે, આત્માનો શું સ્વભાવ છે ? જહનો શું સ્વભાવ છે ? આત્માને ગ્રહણ કરવા યોગ્ય શું છે ? અગ્રહણ કરવા યોગ્ય શું છે ? એવી રીતે જે જે દ્રવ્ય છે, તેના ધર્મ જાણી પોતાના આત્માથી જે જે પર વસ્તુ જાણે તેને ગ્રહણ ન કરે. તેમાં મગ્ન ન થાય. જહ વસ્તુનું કર્ત્તાપણું ન કરે. આત્માના ધર્મમાંજ આનંદિત થાય. જહધર્મમાં જાગે રાગ કરે તે જહની સંગત છૂટી નથી તેમ કંડ પળ પ્રકારે પરને ગ્રહણ ન કરું એવી વિશુદ્ધિ નથી બની, તેથી જે જે ક્રિયા કરે છે તે જહની વૃત્તિ ખશેડવાને, પણ જહનો ક્રિયામાં મગ્ન નથી થતા. આહાર વિના ચિત્ત શાંત નથી રેહતું તે સારું આહાર કરે છે, પણ તેમાં પ્રસન્નતા નથી. તથા બનતા સુધી તપસ્યા કરે છે. આત્માનો અણદૃષ્ટા ધર્મ છે તે ભાવે છે. જે જે પુરુષ આત્મધર્મ બતાવી ગયા છે તેને આધારે વર્તમાનમાં આત્મધર્મ જે બતાવે છે, તેનો ઉપગાર ભાવે છે, પોતાની આત્મદશા પ્રગટ થતી નથી તેથી લઘુતા ભાવે છે. એવા તત્ત્વજ્ઞાની પુરુષોની સદા સંગત કરે છે. જે જે આત્મધર્મ નિર્મલ થતો જાય છે. તેમાંજ માત્ર સુશ્રવણ થતી છે. ઉદ્યમ નિમિત્તો પણ જે જે સંવ્યાથી આત્મધર્મ પ્રગટ થાય તેવાજ સેવી રહ્યા છે. વિષયાદિકનાં નિમિત્ત આત્માને ઘાતકર્તા જાણ્યાં છે, તેથી તે નિમિત્તોથી હમેશાં દૂર રહે છે. અને જેટલું દૂર નથી રહે.

તાતું, તે દૂર થયાની મનોવૃત્તિ રહે છે. જે જે કામ કરે છે, તેમાં જડ કામને જડપણે જાણે છે, અને આત્માના કામને આત્માપણે જાણે છે.

પ્રશ્ન:—૧૫૭ શાંતપણું તે શું ?

ઉત્તર:—કોઈ શાંત પુરુષને ઉપદ્રવ કરે વા, મારે કૂટે, અજોગ્ય વચન કહે, જે ભૂલ હોય તે કહે, કોઈ પણ અજોગ્ય કામ કર્યું હોય તે કહી-ને નિંદે, વા વગર કારણે નિંદે, તો પણ તેના ઉપર દ્વેષભાવ ન ઉઠે. તેને માગવાના વા કૂડાં વચન કહેવાનો ભાવ ન ઉઠે, તેમ તેનું બૂરું કરવાના ભાવ ન થાય. કારણ કે શાંત પુરુષે કર્મનું સ્વરૂપ જાણ્યું છે કે આ શરીરે મારે ખાત્રાનું કર્મ બાંધ્યું છે તો મારે છે. ગાલો ખાવાનું કર્મ બાંધ્યું છે, તો ગાલો દે છે. નિંદનિકપણાનું કર્મ બાંધ્યું છે તો નિંદે છે. એ જીવો તો નિમિત્ત માત્ર છે. એમાં એ જીવનો શો દોષ છે? એમ આત્મામાં ભાવી રહ્યો છે. તેથી કોઈ એવા જીવ ઉપર સ્વેદ આવતો નથી. ને ભાવે છે કે, સ્વેદ કરીશ તો પાછાં કર્મ બંધાશે. તો પાછાં આગલ એવાં કર્મ ઉદય આવશે, અને સમભાવે ભોગવીશ તો એ કર્મની નિર્જરા થશે. વલી સ્વભાવિક તડકો લાગે છે, ટાઢ વાય છે, પવન આવે છે, નથી આવતો તો તે સર્વે ઋતુનો સ્વભાવ જાણી લે, પણ તેમાં વિકલ્પ ન કરે. આહાર પાળી વસ્ત્ર વિગેરે જે કંઈ સ્વપાનિ વસ્તુ નહિ મળે, તેનો પણ જરાય વિકલ્પ નથી. માત્ર અંતરાય કર્મનો ઉદય વિચારી લે. અને પોતાના આત્મસ્વરૂપમાંજ આનંદિત રહે. અનુકૂલમાં પ્રસન્નતા નથી, ને પ્રતિકૂલમાં અરતિ નથી. જડભાવ જાણી લે એ પુરુષને શાંતપણું કહીએ; માટે ઉત્તમ પુરુષે એ દશ લાવવી.

પ્રશ્ન:—૧૫૮ દાંત તે શું ?

ઉત્તર:—પાંચ ઇન્દ્રિય શ્રી કરી છે. કોઈ પણ ઇન્દ્રિય મોકલી નથી. આહાર પાળી માત્ર શરીરને આધાર આપત્રા આપે છે. તે જેટલો આધાર જોઈએ, એટલો હરકોઈ પુરૂંડાલ મળ્યા તે આપે છે. તેમાં સારા નબળા જોવા નથી. માત્ર શરીરને વ્યાધિ ઉપદ્રવ ન થાય, એવા પુરૂંડાલ ગ્રહણ

કરે છે. એવી રીતે ફરસ ઇંદ્રિય વચ્ચે મળે છે તે. સૂંવાલાં કે કર્કશ મળે છે તે બન્નેમાં સમભાવ છે, જાળે છે કે આ શરીર મહારું નહિ. તો સૂંવાલાં બરસટ વચ્ચનો પળ મ્હારે ચિત્તલ કરવો નહિ. એમ પાંચે ઇંદ્રિઓના વિષયમાં ભાવી રહ્યા છે. કોઈ પળ ઇંદ્રિને પોપવાનો ભાવજ નથી. કોઈ પળ ત્રિષય જોર કરનો નથી. ત્રિષય ઉપર ઉદાસિન ભાવ થયો છે. તેથી મનને ચેંચીને રાખવું પડતું નથી. આત્માની દશા સહજ પ્રગટ થઈ છે, તેથી ઇંદ્રિઓના વિષયનું મન થતું જ નથી. તે પુરુષને દાંત કહીએ.

પ્રશ્ન:—૧૫૯ કામનો જય તે શું ?

ઉત્તર:—સ્ત્રીને પુરુષનો અભિલાષ, પુરુષને સ્ત્રીનો અભિલાષ, નપુંસકને સ્ત્રી પુરુષ બેનો અભિલાષ, એવી રીતની કામની ઇચ્છાઓ છે તે પોતાના આત્મસ્વરૂપનું જાણપણું થયું છે તેથી પર સ્વરૂપમાં વર્તવું નથી. માટે સહજે બંધ થઈ છે. થતીજ નથી. સ્વપ્નામાં પળ સ્ત્રી યાદ આવતી નથી. સ્ત્રી સામી દૃષ્ટિ પડે છે તેજ વચ્ચન પોતાની દૃષ્ટિ ચેંચી લે છે, પળ નિરચીને જોતા નથી. જેમ સૂર્ય સામી દૃષ્ટિ પડે છે તે વચ્ચતે તાપ નહિ સહવાથી જીવ ચેંચી લે છે, તેમ નિષ્કામી પુરુષે સ્ત્રીનું રૂપ જોવું દુઃખ કારી ભાવેલું છે, તેથી સહજે દૃષ્ટિ પાછી ચેંચાઈ આવે છે. વલી સ્ત્રીઓનો સંગ પળ કરતા નથી. અને કદાપિ કોઈ સ્ત્રી ચલાવવા આવે છે તો પળ ચલાવી શકતી નથી. કદાપિ ફરસ કરે તો પળ પુરુષચિન્હ જાગૃત થતું નથી, ને તેની દશા પલટાતી નથી. જેમ સૂદર્શન શેઠને અમયા રાણીએ ઘણાં ઉપસર્ગ કર્યા, પુરુષચિન્હને ઘણી વિટંબના કરી તો પળ નપુંસક જેવું કાયમ રહ્યું, એવા પુરુષે કામ જીત્યો કહીએ. માટે કામ જીતીને એવી દશા બનાવવી.

પ્રશ્ન:—૧૬૦ મુક્તિમાં શું સુખ છે કે મુક્તિનો પ્રયાસ કરવો ?

ઉત્તર:—મુક્તિ જેવાં સુખ આ દુનિયામાં નથી. અને તે વિચાર કરશો તો તમને સંસારમાં ચાલી થશે. સંસારમાં રહેલો જીવ અજ્ઞાનપણે સંસાર

માં સુખ માને છે. જે સુખ સંસારમાં થાય છે તે તપાસીને જુઓ, આજો દિવસ સંસારી મોજ શોખ વેગર કરે છે. એ વેપારમાંથી ફુરસદ મળે છે અને જ્યારે કંઈ પણ કામ ન હોય, ત્યારે સૂવાનો વખત મળે છે. ને જ્યારે સૂઈ છે ત્યારે પ્રસન્ન થઈ હાશ કરે છે એટલે મને નિવૃત્તિ મળી પણ છોકરા વિગેરે કંઈ ગરવડ કરે તો સૂનાર કહેશે જે, હું નિરાંતે સૂ-તો હું માટે હમણાં મને પીડવા ક્યાં આવો છો ? એ છોકરા જાય એવામાં કંઈ ઉપાધિનાં કામ યાદ આવે, તો ડંઘ આવે નહિ. કંઈ પણ વાત યાદ આવે નહિ તો ડંઘ આવે.

હવે વાચનાર વિચાર કરો જે જેટલી વાર કામની નિવૃત્તિ મળી, એટલો વખત સુખનો મળ્યો. કામના વચનનાં અજ્ઞાનપણે સુખ માનતો હતો તે સુખ છોટું માનેલું હતું. કારણ જે તે વચને સુખ હોત તો નિરાંતે સૂતો ત્યારે સુખ માનત નહિ. ને હાશ કરત નહિ ને આનંદિત થાત નહિ, પણ જીવ કામથી નિરાંતે બેસે છે ત્યારેજ આ ‘હાશ’ શબ્દ બોલે છે. માટે આ સંસારમાં પણ સંસારના કામોથી અને વિકલ્પોથી રહિત થાય છે, ત્યારે જે સુખ થાય છે. તો મુક્તિમાં તો કંઈ કામ કરવાનું નથી. અને કંઈ વિકલ્પ ચિંતનવાનો નથી. તેથી વધો વખત સુખમાંજ જશે. માટે એના બરોબર સુખ આ દુનિયામાં નથી. બીજી રીતે આ દુનિયામાં અજ્ઞાનપણે પદાર્થ દેખીને તથા જાણીને સુખ થાય છે, સારાં મકાન જોઈ, મારાં આમૂષણ જે હ, સારા બાગ જોઈ માણસ ખુશી થાય છે. પણ તેની સાથે કોઈ આંધ્રલો હોય તેના જોવામાં એ પદાર્થ આવતા નથી તેથી તે આંધ્રલો ખુશી થતો નથી. પણ તે હકીકત આંધ્રલાને દેખતો સંમલાવે, ત્યારે તેના જાણવામાં આવે છે તેથી તે ખુશી થાય છે. સૂવાની તલાઈ સૂવાલી હોય તેને તે આંધ્રલો હાથ ફેરવી જુએ, ત્યારે તે સૂવાલી લાગે છે, તેથી તે આંધ્રલો ખુશી થાય છે. હવે વિચાર કરો કે જેટલા પર્યર્થ દેખવામાં આવે છે વા, જાણવામાં આવે છે તેનું જે સુખ થાય છે, પણ જે ચીજ જાણી નથી, દીઠી નથી, તેનું સુખ થવાનું નથી. પણ સિ-

સિદ્ધ મહારાજ તો જગતમાં જેટલા પદાર્થ છે, તે સર્વે રૂપી તથા અરૂપીને જાણી દેલી રહ્યા છે. આપણે તો સિદ્ધ મહારાજના અનંતમે ભાગે પળ જાણતા નથી. તે આપણાથી અનંતા પદાર્થ જાણી દેલી રહ્યા છે. તો અનંત સુખ પળ સિદ્ધ મહારાજને છે. તે સિદ્ધ થાય છે.

હાં કોઈને શંકા થશે જે નજરે લાડુવા જોયા, પળ સ્વાધા વિના શું સુખ ? તે વિષે જાણતું જે લાડુવા સ્વાધામાં પળ રસદ્વંદ્રિને વિષય ગ્રહણ કરવાની શક્તિ ન હોય, તો સ્વાધનું સુખ નથી. જેમ કે કંઢક રોગ થયો હોય છે ત્યારે સ્વાધા વસ્તુને મોટી કહે છે, મોટીને સ્વાધા કહે છે, એવા વિષય લેવાની શક્તિ બગડી જાય છે ત્યારે લાડુવા કેવા છે ? તે વિષય લેવાની શક્તિ ન હોય તેને લાડુવા સારા નબલનું સુખ થતું નથી. જેને લાડુવા સારા નબલના વિષય લેવાની શક્તિ હોય છે, તેજ લાડુવાનું સુખ જાણી શકશે. માટે સ્વાધાથી સુખ નથી. લાડુવાનો સ્વાધ જાણવાથી સુખ છે. ઉંઘમાં કોઈ માણસના મુખમાં સાકર મૂકે, પળ તેને કંઈ સાકરનું સુખ નથી. રોગી બેભાન હોય તેના મુખમાં અમૃત મૂકે તે સ્વાધ જશે, પળ તે જાણ્યા વિના અમૃતનું સુખ નથી. માટે જે જે વસ્તુ જાણવામાં આવે છે તેનું જ જગત્માં સુખ છે, માટે મુક્તિમાં તમામ વસ્તુ જાણવામાં આવે છે તેથી તમામ સુખ છે. વલી મૂલ્યા માણસ સ્વાધામાં સુખ માને છે, જમેલા માણસને જવરાઈથી કંઈ સ્વાધા છે તો તે નાસ્તુશ થાય છે, પળ તે સુખ માનતા નથી તેમજ મુક્ત આત્માને મૂલ્યા લાગતી નથી, એટલે જમવાની ઇચ્છા થતી નથી. ધરાયેલો માણસ સ્વાધાની ઇચ્છા કરતો નથી, તેમ સિદ્ધ મહારાજને ઇચ્છા થતી નથી. સદા ધરાયેલા છે. કોઈ દિવસે મૂલ્યા લાગતી નથી, ને સ્વાધાની ઇચ્છા થતી નથી. ઇચ્છાઓ જડની સંગતે થાય છે. તે જડની સંગત છૂટી ગઈ છે અને સ્વઆત્માની દશા છે તેવી પ્રગટ થઈ છે. સ્વદશામાં કોઈ પ્રકારની જડની ઇચ્છા છે જ નહિ. વિકલ્પ પળ જ્યાં સુધી જડની સંગત હોય ત્યાં સુધી થાય છે સિદ્ધ મહારાજને તે જડ સંબંધ નથી તેથી કોઈ પળ

પ્રકારનો વિકલ્પ નથી. આ જગત્નાં સંસારી જીવને સંસારમાં છે ત્યાં સુધી વિકલ્પ છે ને સર્વથી સંસાર છૂટી ગયો ને સિદ્ધ મહારાજ થયા પ-ટલે વિકલ્પનું નાન નથી. ત્યાં નિર્વિકલ્પ દશાનું પૂર્ણ સુખ છે તે એવું છે જે મુખે કહી શકાય નહિ. આશ્વા જગત્નું સુખ એકટું કરીએ તે કરતાં અનંતગુણું સુખ છે તે સુખનું વર્ણન કેવલજ્ઞાની મુખે કરીને આ ઉશ્વા પર્યંત કહી શકે નહિ એટલું છે. માટે સિદ્ધના સુખનો પાર નથી, પણ જીવ આત્મસુખના અંશને સમ્યક્ત પામશે ત્યારે તેને અનુભવ થશે અને ત્યારે સિદ્ધને કેટલું સુખ છે ? તે પ્રત્યક્ષ સમજાશે.

પ્રશ્ન:—૧૬૧ મનુષ્ય મરણ વચ્ચે સંથારો કરે તે શી રીતે ? તથા તેમાં શું ભાવે ? અને તેથી શું લાભ થાય ?

ઉત્તર:—હાલના કાલમાં આઠવાની ચોકમ સ્થળ પડતી નથી. તેથી જાવજીવનો સંથારો બની શકે નહિ. કેમ કે મત્તપચ્છસ્થાનપચ્છામાં કહ્યું છે કે, કેવલજ્ઞાની, મનપર્વજ્ઞાની, અવધિજ્ઞાની, પૂર્વધર એવા મુ-નિ મહારાજના કહેવાથી વા, નિમિત્તશાસ્ત્રથી વા, દેવતાના કહેવાથી આયુષ્યની સ્થિતિ પડે ને સ્વાત્રી થાય તો જાવજીવનું અનશન કરે અને એવા મહા પુરુષોનો હાલ કાલમાં વિરહ છે, તેથી આયુષ્યની ચોકમ સ્થિતિ પડે નહિ, તો સાગારી અનશન કરે. સાગારી અનશન એટલે એક દિવસ વા, બે દિવસ વા, એક પડોર વા, બે પડોર જાવત્ બે ઘડી, ચાર ઘડી વા અભિગ્રહ રાખે જે મૂઠી વાલી નવકાર ગણુ ત્યાં સુધી સર્વ આ-હારનો ત્યાગ તથા સંસારી સર્વે કામ કરવાનો ત્યાગ, કંઈ પણ પાપ આરંભનાં કામ કરવાં નહિ. એવી રીતે સંથારો કરવાનો વિધિ સર્વે કરવો. તે અવસર ન મળે તો દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવ જોડેને ઉચ્ચરાત્રીએ તે આલાવાનો વિધિ.

અહ્યં મંતે તુમ્હાણં સમીચે, મવં ચરિમં સાગારિયં પચ્છલ્લામિ. જહ્ મે હુજ્જ પમાઓ, હમસ્સ દેહસ્સ હમાહ રયણીએ ॥ અથવા ॥ હમાહ વલાંણા આહાર મુવહિ દેહં, સચ્ચં તિવિહેણ વોસરિયં ॥ ૩ ॥ અરિહંત સલ્લિચયં;

સિદ્ધ સલ્લિયં, સાહૂ સલ્લિયં, દેવ સલ્લિયં, અપ્પ સલ્લિયં, ઉવમંપજ્ઞા-
મિ, અન્નચ્છણા ભોગેણં, સહસાગારેણં. મહત્તરાગારેણં, સવ્વસમાહિવત્તિયા-
ગારેણં, વોસિરામિ, નવકાર ૩ પૂર્વક ત્રણ વાર ઉચ્ચરાવિયે. ત્રિશેષ સા-
ગારિક—અહંતં મંતે તુમ્હાણં સમીવે સાગારિયં અણમણં ઉવસંપજ્ઞામિ, દ-
વ્વઓ, સ્વેતઓ, કાલઓ, માવઓ, દવ્વઓણં ઇમં સાગારિયં, અણસણં.
સ્વિતઓણં, ઇચ્છંવા, અનિચ્છંવા કાલઓણં, અહોરત્તંવા, બીયદિચ્છંવા,
તદ્યદિચ્છંવા પાસસ્વમણંવા, માસસ્વમણંવા, માવઓણં જાવ ગહણં ન ગ-
હિજ્ઞામિ, જાવ છલેણં ન છલિજ્ઞામિ, જાવ સન્નિવાણં, અન્નેણયકેણ
રોગાયંકેણં એસરિગામો ન પરિવડ્ડે તાવમેયં ઇમં સાગારિયં અગસણં ઉ-
વસંપજ્ઞામિ, તિત્તિહંપિ આહારં અતણં સ્વાદમં સાદમં અન્નત્થં. સહસા-
મહત્તં. સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં વેસિગમિ ॥ પાણહાર ગંઠ સહિયં
પચ્ચલ્લામિ, અન્નત્થં. સહસાં. મહત્તં. સવ્વં. વોસિરામિ. અરિહંત સ-
લ્લિયં, સિદ્ધ સં. સાહૂ સં. દેવ સં. અપ્પ સં. ઉસંપજ્ઞામિ, નિત્થારપારગ-
હોહં ॥ જં જં મળેણ વડ્ડં, જં જં વાણ ભાસિયં પાવં ॥ જં જં કાણ
કયં, મિચ્છામિદુક્કડં તસ્સ ॥૧॥ અરિહંતો મહદેવો, જાવજ્જીવં સુસાહુ-
ણો ગુરુણો ॥ જિણપન્નત્તં તત્તં, ઇય સમત્તં મણ્ણ ગહિયં ॥ ૨॥ એ સર્વ આ-
લાવો નવકાર પૂર્વક ત્રણ વાર ઉચ્ચરાવવો.

આ આલાવામાં પ્રથમ પાઠ તે જાવજીવનો સંધારો કરવાનો છે, અને
થોડા કાલનો કરવાનો પાઠ ત્રિશેષ સાગારીક કહ્યો છે, ત્યાંથી છે. હા-
લના કાલના જીવને ઉચ્ચારું જેમ અનુકૂળ હોય, તે પ્રમાણે ઉચ્ચરે. અ-
નશન વિધિના પાનામાં જેમ હતું તેમ લખ્યું છે. મહાનીશિત્થજી સૂત્રમાં
કહ્યું છે જે જે કરવું તે ઇચ્છાવહિ પડિક્કમોને કરવું, માટે વચ્ચત મલે તો
ઈરિયાવહિ પડિક્કમી જઘન્ય મધ્યમ ઉત્કૃષ્ટ એ ત્રણમાંથી જે બને તે, દેવવં-
દન કરી ગુરુવંદન કરીને આ પાઠ ઉચ્ચરે, તો વધારે શ્રેષ્ઠ છે. પણ જે-
વો અવસર હોય તેમ કરી લે. અવસર મલે તો સર્વ જીવ સાથે સ્વમત
સ્વામણાં કરી લે. બલી મુનિ હોય તો મુનિનાં, શ્રાવક હોય તો શ્રાવક-

નાં બાર વ્રત ઉચ્ચરી લે, અને ચતુસરણપયત્નો તથા આરપચ્ચલ્લાણ, ભત્તપચ્ચલ્લાણ, સંધારાપયત્નો આરાધના પ્રકિર્ણક, આરાધનાપતાકા વિગેરેનું અધ્યયન કરે વા, સાંમલે. તથા અધ્યવસાય બહુજ સુંદર થશે. ચ-
 ઉસરણ, આરપચ્ચલ્લાણ પયત્નાદિક સાંમલવાથી સમાધીમરણ થાય છે, તેનો મને અનુભવ છે. આયુષ્ય આવી રહ્યું હોય તો મરણથી તો વચતા નથી, પણ રોગ શાંત પડે છે અને ધર્મ શ્રવણ કરવામાં ચિત્ત પરોવાઈ શકે છે તે મેં જોયું છે; માટે એ પયત્નાનો અમ્યાસ મરણ અવસરે જરૂર કરવો. એ પયનામાં ભાવર્થ એવો છે કે જરૂર ધર્મમાં જીવ દૃઢ થાય અને આત્માને સારી ભાવના થાય. તે ભાવના આ પ્રમાણે કે, અહો ! મેં પૂર્વે આ ભવે પાછલા ભવે પાપ કર્યાં છે વા, જેથી પાપ થાય એવાં ઘર હાટ, ચેતર વિગેરે મકાનો, કોદાલી, પાવડા, વાસણ, શસ્ત્ર, તરવાર પ્રમુખ હરકોઈ પાપનાં ઉપગરણ—જે વસ્તુથી પાપ થાય એવાં જે પદાર્થ બનાવ્યા છે તે સર્વને બોશીરાવું છું. કોઈ પણ પુદ્ગલીક વસ્તુ સાથે મારાપણાનો સંબંધ માન્યો છે, તે સર્વને બોશીરાવું છું. જે કોઈ વસ્તુ ઉપર મહારો કં-
 ઇ પણ રાગ રહેતો અને તે રાગવાલી વસ્તુથી પાપ થાય તો તે પાપની ક્રિયા મને આવે માટે સર્વ જડ પદાર્થ ઉપરથી મહારા મમત્વભાવને ત્યાગ કરું છું. કંઈ પણ વસ્તુ મહારી છેજ નહિ. મારી વસ્તુ તો મારો આત્મધર્મ છે, અને જે જે પુદ્ગલીક પદાર્થ છે, તેને અજ્ઞાનપણે મેં મહારા માન્યા હતા, તેથી અજ્ઞાનપણે અનેક પાપ ઉપાર્જન કર્યાં. હવે પુન્ય ઉદય પૂર્ણ જાગ્યો, તેથી મેં કંઈક વીતરાગનો માર્ગ જાણ્યો. તેથી એ સર્વે વસ્તુ જડ પદાર્થ સાથે મહારો ધર્મ તપાસતાં—કોઈ પણ રીતે સંબંધ રાખવો જોગ્ય નથી. માટે મહારા અજ્ઞાનપણાના જે જે ભાવે મહારાપણું માન્યું હતું, તે ત્યાગ કરું છું. ને તે પાપને હું નિંદું છું. મેં અજ્ઞાનપણે અનાદિ કાલ થયો, એ શરીર ધનને મહારા માન્યાં, તેથી મેં ચાર ગતિમાં અમણ કર્યું અને અનેક દુઃખ ભોગવ્યાં; માટે હવે મહારા આત્મા શિવાય સ્ત્રી, પુત્ર પુત્રિયો, જે જે મહારા માન્યાં છે, તે સર્વ અજ્ઞાનતા અને અજ્ઞાનભાવ

ને વોશીરાવું છું અને એક આત્માનું આલંબન ગ્રહણ કરી મરણની બીક ને છોડીને અદીનપણે મહારો આત્મા અવિનાશી છે, તેનું આલંબન લડું છું. તે શિવાય મહારો કંઈ પદાર્થ નથી. આત્માના પોતાના આચારનાં રહીને પણ મરવું, અને અજ્ઞાનપણે પણ મરવું, મરણ કંઈ કોઈને છોડવાનું નથી, તો અજ્ઞાનપણે મરણ કરવાથી આત્મા કર્મે કરી લેણાય અને ભવ ભવને વિષે અનેક પ્રકારનાં દુઃખ ભોગવવાં પડે; માટે મહારા આત્માનો આચાર જે જે શરીરને થાય તે જાણવું, પણ તે મને સુખ દુઃખ થાય છે એમ માનવું જોગ્ય નથી. માટે હું મહારા આત્મસ્વભાવને જાણવા રૂપ રહીને મરણ કરું કે જેથી મહારો આત્મા નિર્મલ રહે ને મલીનતા થાય નહિ.

હ્યાં કોઈને શંકા થાય જે પ્રત્યક્ષ દુઃખ થાય ને શરીરને થાય છે એમ કેમ મનાય ? તે વિષે જાણવું જે ય્યાં સુધી પોતાનું આત્મસ્વરૂપ નથી જાણ્યું, ને તેનું ફરસજ્ઞાન નથી થયું, ત્યાં સુધી તમારા મનમાં મને દુઃખ થાય છે એમ લાગશે, પણ તેમને તમારા આત્મસ્વરૂપનું જ્ઞાન અનુભવગમ્ય થશે, જેમ પ્રભુજીએ કહ્યું છે એવુંજ મારું આત્મસ્વરૂપ છે. તે ન્યાય જુક્તિએ કરી ચિત્તમાં શુદ્ધ થશે એટલે તમારા ભાવ એવા થશે જે, હવે મહારા આત્મધર્મથી બીજી રીતે નહિ વર્તું. આ શરીર પ્રમુખ જડ પદાર્થ છે એની સાથે કંઈ પણ મહારો સંબંધ નથી એવું થશે. પછી શરીરને કોઈ કાપી નાંચશે, વા રોગની વેદના થશે તેમાં તમારું ચિત્ત જશે નહિ. તમારા મનમાં મને દુઃખ થાય છે એમ આવશે નહિ. જેમ કે કોઈ માણસ ભવાઈ જોવા જાય છે, યા નાટક જોવા જાય છે તે આંખી રાત ડાહ્યા કરે છે, તે ડાહ્યાગરાનો શ્વેદ મનમાં આવતો નથી, ડાહ્યામાં ડાહ્યા પગ દુઃખે છે, તે દુઃખ મનમાં આવતું નથી; કેમકે જોવામાં ચિત્ત વર્તે છે. વલી લગ્ન—વિવાહના કામમાં અનેક પ્રકારની મહેનત કરે છે, પગ દુઃખે છે; પણ લગ્નના હર્ષમાં તે દુઃખ મનમાં આવતું નથી. આમૂષણ પહેરે છે તેનો માર પહેરવાના સુખ આગલ મનમાં લાગતો નથી.

વેપારમાં પેદાશ થાય છે તેની પાછલ મહેનત કરવી પડે છે, તેનું દુઃખ મનમાં આવતું નથી. તેમજ તમારા આત્માના સુખના રાગી થશો, આત્મસુખમાં મગ્ન થશો તો શરીર વેદના થશે તે વેદના મને થાય છે એમ મનમાં આવશે નહિ. જ્યાં સુધી શરીરના દુઃખમાં મન પરોવાય છે, ત્યાં સુધી તમારો ભાવ તમારા આત્મભાવ ઉપર તમારી દશા થઈ નથી તેથી પ્રશ્ન થાય છે કે, જ્યારે તમારી દશાની સન્મુખ થશો ત્યારે તો તમારા મનમાં આવશે જે મેં અજ્ઞાનપણે જે જે કર્મ બાંધ્યાં છે, તે તે કર્મ શરીરમાં રહીને બાંધ્યાં છે. તે શરીરે ભોગવ્યા વિના આત્મા નિર્મલ થવાનો નથી, વળી એ દુઃખને દુઃખ માનીશ તો પાછાં નવાં કર્મ બંધાશે અને આત્મા મલીન થશે. શરીરના સુખ દુઃખને મને સુખ દુઃખ થાય છે એમ માનવું એ મહારા આત્માનો ધર્મ નથી. હું સચ્ચિદાનંદ છું. અનંત સુખનો ધણી છું, અરાગી છું, અદ્વેષો છું, અછેદી છું, અભેદી છું, અગમ છું, અલસ છું, અગોચર છું, પૂર્ણાનંદ છું, સહજાનંદી છું, અચલ છું, અમર છું, અમલ છું, અતિ ઇન્દ્રિય છું, અશરીરી છું, અવિનાશી છું—આ મહારાં સ્વરૂપ છે તો મહારો આ આત્મા વિનાશ થવાનો નથી. મરણથી શરીરનો વિનાશ થશે તેથી મહારે શું કરવા ભય કરવો ? શરીર તો સડળ પડળ વિધ્વંસણ ધર્મવાલું છે તે વિનાશ થાય તેમાં મહારે શી ચિંતા કરવી ? મહારો આત્મા અમર છે, તેથી મરવાનો નથી. માટે મહારે મરણનો ભય નથી. જેટલો જેટલો ભય આવે, તે તો અજ્ઞાનદશા છે તે મહારે હવે અજ્ઞાનદશાના વિચાર શું કરવા કરવા ? મહારે મહારા આત્મધર્મમાં રહેવું તેજ ઉત્તમ છે. પૂર્વભવોમાં અજ્ઞાનતાએ મરણનો ભય કર્યો. અજ્ઞાનતાએ મરણ કર્યો અને જીવ ભવચક્રમાં ભસ્યો, અનેક પ્રકારની નરકાદિકની વેદના ભોગવી. ઉંઘે મસ્તકે ગર્ભાવાસની વેદના ભોગવી. આ ભવમાં ભાગ્યોદયે વીતરાગનો ધર્મ મલ્યો જેથી મેં મહારા આત્માનું સ્વરૂપ જાણ્યું. હવે રોગાદિકની વેદનાથી હું બીતો નથી. રોગનાં ઔષધ અનેક પ્રકારે કરીશ; પણ જો કર્મની સ્થિતિ પાકી નથી, તો ત્યાં

સુધી રોગ મટવાનો નથી. રોગનું સ્વરૂપ ઔષધ તો સમભાવ છે જો સમભાવમાં રહીશ અને જે જે વેદના થાય છે, તે તો પૂર્વનાં કર્મ ભોગવાય છે. તેથી આત્મા નિર્મલ થાય છે. તો રોગની વેદના મને થાય એવો વિકલ્પ શા સારુ કરું? આમ વિચારી હું રોગનો વિકલ્પ બિલકુલ નહિ કરું તો વેદની કર્મની સ્થિતિ તથા રસ ઘટશે. નિકા-
ચિત્ત મધ્યમ સ્થાનવૃત્તિ હશે, તે શિથિલ થશે. શિથિલ કર્મ હશે તે નાશ થશે; માટે મહારા આત્મસ્વભાવમાં રહેવું એજ ઔષધ છે. બીજા ઔષધની અમિલાષા શા સારુ કરું? મહારા કુટુંબાદિકની ફિકર કરવી તે પણ વ્યર્થ છે; કારણ જે સર્વ જીવો પોતાના પુન્યને અનુસારે સુખ ભોગવે છે. કોઈને કોઈ સુખ દુઃખ કરવાને સમર્થ નથી; તો હું શું કરવાનો છું? વલી અનાદિ કાલ ગયો તે માત્ર ભવોભવને વિષે કુટુંબ મ-
લ્યા. તો હું કેટલા કુટુંબની ચિંતા કરીશ? અને પૂર્વે તો અજ્ઞાનપણું હતું. કર્મનું સ્વરૂપ નહિ જાણવાથી ચિંતા કરતો હતો; પણ આ ભવમાં કર્મનું સ્વરૂપ જાણ્યું તેથી જાણું છું જે, સર્વે સુખ દુઃખ કર્મને અનુસારે થાય છે. માટે મહારે મહારી તથા પારકી ચિંતાઓ કરવી તે ફોગટ છે. હું મહારા આત્માનંદમાં વર્તીશ. મહારી કુટુંબ ચાકરી કરે છે, તે પણ પૂર્વે પૂન્ય ઉપાર્જન કર્યું છે, તેનાં ફલ છે. મેં તેની ચાકરી કરી છે, અને તે જીવ ચાકરી નથી કરતા, તે મહારા પાપના ઉદયનું ફલ છે. તેમાં તે જીવ ઉપર દ્વેષ કરવો જોગ્ય નથી. મરણ અવસરે કોઈ પણ જીવ ઉપર દ્વેષ કરવાથી તે જીવ સાથે વૈરભાવ થાય છે. માટે હવે મહારે જે જે સુખ દુઃખ ઉત્પન્ન થાય તે સમભાવે ભોગવવું. પૂર્વે મુનિઓને માથા ઉપર પંગારા મર્યા, તો પણ વેદના સામી દ્રષ્ટિ કરી નથી. મેતારજ મુનિના શ-
રેની ચાલ ઉતારી, તો પણ સમભાવમાં રહ્યા; માટે આ મરણની વેદના ન તે મુનિ મહારાજની પેઠે સમભાવે ભોગવવી. જરા કંઈ પણ પરમાવ-
ાં મહારે પેસવું નહિ. ને મહારું ચિત્ત પરમાવમાં જશે તો આત્મા અ-
રાશે. વલી મેં શરીર, ધન, કુટુંબ સર્વને બોશિરાવ્યું છે તેમાં કંઈ પણ

ચીજમાં મારું ચિત્ત જશે તો મહારી આરાધના નિષ્ફળ જશે. માટે જેમ
 રાઘવેધ સાધનાર રાઘવેધ સાધવામાં તત્પર રહે છે, તેમ મહારે પળ મ-
 હારા આત્મસ્વભાવમાં રહેવું ને તેનો વિચાર કરવો. તથા તેમાં જ સ્થિર
 રહેવું. એમ આરાધકપણે મરણ કરવાથી નિશ્ચે ત્રીજે ભવે વા સાતમે ભ-
 વે જીવ સિદ્ધિને વરે છે. એમ પ્રમુજીએ આગમમાં કહ્યું છે; માટે પ્રમાદ
 છોડીને કેવલ મહારા આત્મમાં વર્તું. અહો ! પ્રમુજીએ આજ માર્ગ કહ્યો
 છે, આ માર્ગ ગ્રહણ કરવાથી આત્માને આનંદ થાય છે કે, હવે હમારો
 ભવ ફેરો ટલશે. જરા પળ પુદ્ગલભાવમાં રાગ ધરીશ વા, ધનની મમતા
 કરીશ વા કુટુંબ ઉપર રાગ કરીશ તો મહારી આત્મદશા ટલી જશે અ-
 ને ભવભ્રમણ વધશે. અને હું મહારી આત્મદશામાં રહીશ તો થોડા કાલ-
 માં મહારી કાર્યસિદ્ધિ થશે, કેસરી ચોર જેવા મહા માઠા ચોરી વિગેરે
 અકાર્યના કરનારે પળ સમભાવ આદર્યો તો તે તત્કાલ કેવલજ્ઞાન પા-
 મ્યો. તો હવે હું પળ મહારા આત્માના ઉપયોગમાં રહું. હું મહારા આ-
 ત્માના ગુણ પર્યાય વિચારું. જેમ જેમ હું સ્વગુણમાં લીન થઈશ, તેમ તેમ
 કર્મ નાશ થશે, ને મહારો આત્મા નિર્મલ થશે અને મહારા આત્માના
 અપુર્વભાવ પ્રગટ થશે. મહારા આત્માના સહજ સુખનો અનુભવ થશે.
 તેમ તેમ પુદ્ગલ સુખની વલ્લભતા નાશ પામશે. પરસુખની ઇચ્છા નાશ
 થશે, તેમ તેમ કર્મ સ્વસતાં જશે. તેથી વધારે વિશુદ્ધિ થતી જશે. પછી
 ગમે તે વેદના થશે, કોઈ કાપશે, મારશે, તો પળ કંઈ વિકલ્પ આવશે
 નહિ, જ્યાં સુધી આત્માની મલીનતા છે, ત્યાં સુધી શરીરાદિકના વિક-
 લ્પો આવશે; માટે હવે તો મહારા અવિનાશી સુખને ભાવું. આ મરણ
 અવસરે સાધવા તત્પર થઈ. પરમાવ ઉપર ઉદાસિન દશા મહારી પ્રગટ
 થાય કે, જેથી કુટુંબાદિક ઉપર ચિત્ત જાય નહિ. પૂર્વે મુનિયોએ પોતાની
 આત્મદશા ભાવી કેવલજ્ઞાન નિપજાવ્યું છે, તેવી દશા હજુ મહારી થઈ
 નથી; તો પળ શ્રાવકદશા પ્રમાણે વિશુદ્ધિ થશે; તો પળ સાતમે ભવે
 મુક્તિ જઈશ. માટે મહારો આત્મ આનંદ શિવાય બીજો કોઈ આનંદ જ-

ગત્તમાં નથી. જે જે બને તે જાણવું એજ મહારો ધર્મ છે, શરીરાદિકે જે ઉપાધિ થાય છે, તેથી મ્હારાં કર્મ મોગવાય છે. તેથી પળ મ્હારો આત્મા નિર્મલ થાય છે, એટલે એ પળ આનંદ થવાનું કારણ છે. હું શા કારણ દિલ્લીગીર થઈ? કે વિકલ્પ કરું? મગવાનું શ્રીમત્ મહાવીરસ્વામી મહારાજને સંગમ દેવતાએ અત્યંત ઉપસર્ગ કર્યા; તો પળ સમભાવ છોડ્યો નહિ, તેમ હું પળ સમભાવમાંજ રહું. કંઈ પળ ચીજ મ્હારી નથી તો હું શી બાબતનો વિકલ્પ કરું? આ રીતે નિર્વિકલ્પપણે સર્વથા રહેશે તો કેવલજ્ઞાન પામી સિદ્ધિને વરશે, અને તેથી ઉતરતી વિશુદ્ધિવાલા પળ ગુણસ્થાનની હૃદમાં રહેશે તો સાતમે ભવે સિદ્ધિને વરશે. માટે સંથારો કરવો અને સમભાવે રહેવાનો ઉદ્યમ કરવો. સર્વ મંગલ માંગલ્યું, સર્વ કલ્યાણ કારણ ॥ પ્રધાનં સર્વ ધર્માણાં; જૈન જયતિ શાસનં ॥ ૧ ॥ વલી ભત્તપચ્ચલ્લાણ પયજ્ઞામાં મંથારો કરનારને ગાથા ૪૧ મીમાં શીતલ સમાધી સારુ નાગકેસર, તજ, તમાલપત્ર, એલચી, સાકર એ વરતુ દૂધમાં નાંચી દૂધ ડાહું કરીને અનશન કરનારને પાવું એથી અનશન કરનારને શીતલતા રહે એ મુજબ કહ્યું છે. શ્રાવક ધનવાન હોય તો સાતે ક્ષેત્રે ધન વાપરીને દેવ ગુરુને વાદીને અનશન કરે. અનશન નો લાભ એ પયજ્ઞામાં બહુ કહ્યો છે. આ મુજબ અનશન વિધિ સામાન્ય છે.

પ્રશ્ન:—૧૬૨ આત્મારામજી મહારાજ વિજયાનંદસૂરિ મહારાજને પ્રશ્ન લખ્યાં હતાં તેનો જવાબ શું છે ?

ઉત્તર:—આત્મારામજી મહારાજજી સાહેબનો કાગલ નીચે મુજબ આવ્યો હતો.

શહેર અંબાલા સંવત્ ૧૯૫૧ ના માદરવા વદ ૧૧ રવેલ. પૂજ્યપાદ શ્રી શ્રી શ્રી ૧૦૮ શ્રીમદ્વિજયાનંદસૂરીશ્વરજી આત્મારામજી મહારાજજી આદિ સાધુ ૧૦ ના તરફથી ધર્મલાભ વાંચજો.

મરુચ બંદરે શ્રાવક, પુણ્ય પ્રમાવક, દેવ ગુરુ મક્તિકારક, શેઠ અનોપચંદ મલુકચંદ વિગેરે. અત્રે સુખશાતા છે ધર્મધ્યાન કરવામાં ઉદ્યમ

(૨૪૭)

રાણજો. તમારી ચોપડી તપાસીને પાછી મોકલી આપી છે, તે પોહોચ્યેથી પોહોચ લણજો. તમારા લણેલા પ્રશ્નોનો ઉત્તર નીચે મુજબ જાણજો.

૧ કેવલજ્ઞાનીમાં પાંચ ઇન્દ્રિયાણ વર્જી બાકીના પાંચ પ્રાણ જાણવા. કારણ જે કેવલજ્ઞાની મહારાજ કેવલજ્ઞાને સર્વ પદાર્થ જાણે છે, જેટલી ઇન્દ્રિયોનું કામ નથી તેથી એ પ્રાણ પ્રવૃત્તે નહિ.

૨ કેવલજ્ઞાનીમાં ઉદારીક, તેજસ, કાર્મણ એ ત્રણે શરીર તથા મન વચન કાયા એ ત્રણે જોગ એક સમયમાં લામે, પરંતુ મન જોગમાં દ્રવ્ય મન સમજવું.

૩ ચય ઉપચયને પ્રાપ્ત થાય અને ઔદારિકાદિ વર્ગીણાનું બનેલ હોય તે શરીર, અને શરીરના વ્યાપાર તે કાયજોગ જાણવો.

૪ ત્રણ જોગની સ્થિતિ અંતર્મુહૂર્ત અને અવગાહના શરીર પ્રમાણ.

૫ જ્યાં શરીર હોય, ત્યાં કાયજોગની ભજના શૈલેશી અવસ્થામાં કાયાનો વેપાર ન હોય તેથી.

૬ શરીર બંધક પણ છે, ને અબંધક પણ છે. તે અબંધક શૈલેશી અવસ્થામાં.

૭ તેગમે ગુણસ્થાને નોસન્નિ નોઅસન્નિ.

૮ કેવલજ્ઞાની મહારાજને, આહારાદિક ચાર સંજ્ઞામાંથી કોઈ સંજ્ઞા હોય નહિ.

૯ કાયબલ નામ શરીરનું સામર્થ્ય છે, અને સ્પર્શ ઇન્દ્રી શીત ઉષ્ણાદિની પરિક્ષા કરનાર છે.

૧૦ જ્ઞાનની અવગાહના આત્મ પ્રમાણ.

૧૧ તીર્થકરનાં વચન, કેવલજ્ઞાનીને કોઈ પણ જ્ઞાનપણે ન પ્રણમે. ક્ષાયકભાવનું જ્ઞાન છે, તેથી પ્રણમવું એ ક્ષયોપશમનો ધર્મ છે.

૧૨ દેવતાને આહાર કરતાં કોઈ દેવે અને કોઈ ન દેવે.

૧૩ જીવ આહાર લે, તે શરીર લે અને ઇન્દ્રિયો તો ફક્ત રસાદિકનું જ્ઞાન કરનાર છે.

આ મુજબનો મહારાજ સાહેબનો કાગલ છે. આ ઉત્તરો વિજયાનં દસૂરિ મહારાજ સાહેબજી શિવાય બીજાથી લખાવા બહુ કઠળ છે. વાં-
ચીને અમે બહુ ખુશી થયા તથા આ ચોપડીમાં દાખલ કર્યા છે.

પ્રશ્ન:—૧૬૩ મરણ અવસરે સમાધીમાં ચિત્ત રહે, તે સારુ કંઈ જાપ કરવાના કહ્યા છે ?

ઉત્તર:—લોગસના કલ્પમાં ઐઁ ઐઁ અંબરાય કિત્તિય વંદિય મહીયા, જે એ લોગસ ઉત્તમા સિદ્ધા ॥ આરુગ્ગ બોહિલામં, સમાહિવર મુત્તમં દિતુ ॥ ૧ ॥ આ મંત્રના (૧૫૦૦૦) જાપ કરવા, ધૂપ દીપ કરીને વ-
લી ગણતી વચ્ચે સ્થિર આસને બેસવું. આસન ચલાયમાન કરવું નહિ. સ્વરજ આવે મચ્છર કરડે તો પળ હાથ ઉંચો નીચો કરવો નહિ. માલા ઉપર દૃષ્ટિ થાપવી તે ફેરવવી નહિ. જીમ હોઠ ગણતાં હલાવવા નહિ. એક ધ્યાને ગણી રાખવાથી મરણ અવસરે સમાધિ રહેશે એમ લોગસના કલ્પમાં કહ્યું છે. માંદગી અવસરે એ ગાથાનું ધ્યાન જરૂર રાખવું, આ-
રપચ્છસ્ત્રાણ પયન્નામાં કહ્યું છે કે બાર અંગના જાણ પળ મરણ અવસરે વધારે ધ્યાન કરી શકતા નથી, તેથી એક ગાથાનું ધ્યાન પળ ભવસમુદ્ર-
થી તારનાર છે; માટે વીતરાગના ધર્મની હરકોઈ ગાથાનું ધ્યાન કરવું. સમાધીમાં રહેવાની ભાવના પળ જીવને તારનાર છે, માટે આ જાપ કરી મૂકવા બહુ શ્રેષ્ઠ છે.

પ્રશ્ન:—૧૬૪ સાધારણ દ્રવ્યથી ધર્મશાલા વિગેરે બાંધી છે, તે તથા સંઘ વિગેરે જમાડે તે શ્રાવક વાપરે તો કેમ ?

ઉત્તર:—ધર્મશાલા બાંધી છે, તે શ્રાવકને ઉતરવા સારુ છે. તેમાં ઉત-
રવાને હરકત નથી, પણ પોતપોતાની શક્તિ પ્રમાણે સાધારણમાં કંઈ આ-
પવું જોઈએ. શ્રાદ્ધવિધિમાં પાને ૧૧૦ મેં છે. તેમાં સાફ કહ્યું છે કે, ઓહું ભાડું આપે તો પ્રગટ દોષ છે. કારણ જે ધર્મશાલા કરાવી જનાર કંઈ દીર્ઘકાલ એક સ્થિતિવાળા રહેતા નથી, તો તે ધર્મશાલાની મરામત ચલાવવી વિગેરે ક્યાંથી કાઢવી ? માટે શ્રાવકો આપી જાય તો તે મકાન

સારી સ્થિતિમાં રહે. વલી સ્વામિભક્તિ કરવા પૈસા મૂકી ગયા છે તેનું જ મવાને કંઈ પળ હરકત નથી, પળ સ્વામિનો માલ તૃષ્ણાપણે ઇન્દ્રિયોના વિષયને સારુ અતિશય આ કંઠ સુધી સ્વાવો નહિ. ફક્ત સ્વામીભાઈનું મન સાચવવા જમવા જવું છે તેથી જમાડનારનાં બહુમાન કરતો યોગ્ય રીતે જે વસ્તુ હાજર હોય, તે નિર્વાહ રીતે વાપરે, તો કંઈ હરકત નથી. પળ તેના કારભારી થઈ તેમાંથી કંઈ વસ્તુ ઘેર લઈ જવી, વા પોતાના લાગતા વલગતાને આપી દેવી, વા, હરકોઈ પ્રકારે પોતાના સંસારી કામમાં સાધારણની ચીજ વાપરવી વા, પૈસા બગાડવા તેથી તો શ્રાદ્ધવિધિમાં નુકશાન કહ્યું છે. માટે સાધારણ દ્રવ્ય પળ વિળસાડવું નહિ. સાધારણ દ્રવ્ય ઉપર આગલ કથા આવી ગઈ છે, તે આની સાથે જોડવી.

આ કથાઓ સાંભલી તુચ્છ શ્રદ્ધાવાલાને વ્યામોહ થશે કે આટલું દેવદ્રવ્ય વા, સાધારણ દ્રવ્ય, જ્ઞાન દ્રવ્ય સ્વાધું તેનાં આટલાં કર્મ બંધાય? તેને વિચાર કરવાનો કે જેમ કે દુનિયામાં કોઈ હોકરીના પૈસા સ્વાય છે તેની કેટલી નિંદા થાય છે? તેનું કારણ જે તેને આપવા યોગ્ય છે તે ન આપતાં તેનું સ્વાય. તેમ આ દ્રવ્યમાં પોતાનું દ્રવ્ય વાપરવા યોગ્ય છે, તેને બદલે સ્વાય તો વધારે પાપ થાય જ. વાસ્તે જ્ઞાનીયે જ્ઞાનમાં વધારે પાપ જોયું તે બતાવ્યું.

પ્રશ્ન:—૧૬૫ પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારનાં કહ્યાં છે ? .

ઉત્તર:—પુદ્ગલ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યાં છે. જીવે જે ગ્રહણ કરેલાં છે તેમાં જીવ છે ત્યાં સુધી પ્રયોગશા કહીયે. તે શરીરમાંથી જીવ નીકળી ગયા પછી જે પુદ્ગલ રહ્યાં છે તે મિશ્રશા કહીયે. ત્રીજા વિશ્રશા તે સ્વામિક પુદ્ગલના સ્કંધ થાય છે. જેમ કે આકાશમાં લીલા પીલા રંગ દેસાય છે, તે તથા અંધારાના પુદ્ગલ તથા વાદલાના પુદ્ગલ એ જીવ ગ્રહણ કર્યા વિના થાય છે તે વિશ્રશા કહીયે. એ રીતે, ત્રણ જાતના પુદ્ગલનો અધિકાર ભગવતીજીમાં પાને ૫૨૧ મે છે.

પ્રશ્ન:—૧૬૬ પરિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્ર કેટલા પૂર્વ મળેલા અંગી-

કાર કરે ?

ઉત્તર:—નવ પૂર્વની ત્રીજી વસ્તુ સૂધી મળ્યા હોય, તેઓ પરિહારવિશુદ્ધિ સંયમ આદરે, નવ જળ ગચ્છમાંથી નીકળે, તેમાં ચાર જળ છ માસ સૂધી તપશ્ચર્યા કરે ને ચાર જળા તેમની વૈયાવચ્ચ કરે, ને એક ગુરુ સ્થાપે તપશ્ચર્યા કરનાર છ માસ સૂધી કરી રહે, ત્યારે વૈયાવચ્ચવાળા છ મહિના સૂધી તપશ્ચર્યા કરે. પછી છ મહિના ગુરુ તપશ્ચર્યા કરે ને બીજા આઠમાંથી એકને ગુરુ સ્થાપે, ને સાત જળ વૈયાવચ્ચ કરે. એવી રીતે અઢાર માસ સૂધી તપશ્ચર્યા કરે. તેનું નામ પરિહાર વિશુદ્ધિચારિત્ર કહે છે. એ અધિકાર ભગવતીજીમાં પાને ૫૭૧ મે છે.

પ્રશ્ન:—૧૬૭ સિદ્ધ મહારાજને ચારિત્ર કહીયે કે નહિ ?

ઉત્તર:—સિદ્ધ મહારાજને વ્યવહાર રૂપ ચારિત્ર નથી, તેથી ભગવતીજીમાં પાને ૫૭૬ મે નોચારિત્ર નોઅચારિત્ર કહ્યું છે.

પ્રશ્ન:—૧૬૮ વિભંગ જ્ઞાનવાલાને દર્શન હોય કે નહિ ?

ઉત્તર:—કર્મગ્રંથમાં તો ના કહી છે, પણ ભગવતીજીમાં પાને ૫૮૮ મે વિભંગજ્ઞાનવાલાને અવધિદર્શન કહ્યું છે. પદ્મવળાજીમાં પણ અવધિ દર્શન કહ્યું છે. હવે એ બે મતાંતર જણાય છે. તત્ત્વ કેવલીગમ્ય.

પ્રશ્ન:—૧૬૯ મુનિને અશુદ્ધમાન આહાર પાળી આપવાથી શું ફલ થાય?

ઉત્તર:—મુનિને મુખ્યપણે તો શુદ્ધમાન આહાર પાળી આપવાના જ આવડે હોય, પણ કેટલાએક કારણે અશુદ્ધમાન પણ આપે. વલી ગુરુ ઉપર રાગ છે તેથી કંઈ કંઈ ચિત્તમાં પણ આવી જાય. પણ મુનિને પ્રતિલાભવાના અતિશય ભાવ છે, તેથી અલ્પ દોષ ને ઘણી નિર્જરા ભગવતીજીમાં પાને ૬૧૦ મે કહી છે.

પ્રશ્ન:—૧૭૦ ધ્યાયશ્રિત લેવાના ભાવ છે, ને એટલામાં કાલ કરે. તો આરાધક કે કેમ ?

ઉત્તર:—ભગવતીજીમાં પાને ૬૧૫ મે મુનિ ગોચરી ગયા છે ને ત્યાં કંઈ દોષ લાગ્યો છે, તે ગુરુ પાસે જઈ આલોવવાના ભાવ છે, ને વચમાં કા-

લ કરે તો તેને આરાધક કહ્યા છે.

પ્રશ્ન:—૧૭૧ મોટામાં મોટો દિવસ કેટલો હોય ? ને રાત્રી કેટલી હોય ?

ઉત્તર:—ભગવતીજીમાં પાને ૧૩૮ મે ઓછામાં ઓછો દિવસ બાર મુહૂર્ત એટલે ચોવીશ ઘડી તથા ઓછામાં ઓછી રાત્રી પળ એજ પ્રમાણે, તેમ વધારેમાં વધારે દિવસ ૧૮ મુહૂર્તનો એટલે છત્રીશ ઘડીનો તથા રાત્રી પળ વધારેમાં વધારે એટલી થાય.

પ્રશ્ન:—૧૭૨ શ્રાવકા પાંચથ લઈ ધર્મકથા કરે તે અધિકાર શી રીતે છે?

ઉત્તર:—ભગવતીજીમાં પાને ૧૭૦ મે ઋષિભદ્રપુત્રનો અધિકાર છે. ત્યાં શ્રાવકો આસન લઈ બેઠા છે, ને ઋષિભદ્ર ધર્મ પ્રરૂપે છે. તેમાંથી શ્રાવકને શંકા થઈ છે તેથી ભગવંતને પૂછ્યું છે જે ઋષિભદ્ર આ પ્રમાણે પ્રરૂપે છે. ભગવંતે કહ્યું કે ઋષિભદ્ર પ્રરૂપે છે તે સત્ય છે. એવી રીતે અધિકાર છે. તથા ઉપદેશમાલામાં ગાથા ૨૩૩ મીમાં શ્રાવક વીજાને ધર્મોપદેશ કરે એમ કહ્યું છે.

પ્રશ્ન:—૧૭૩ મય્ય જીવ છે તે સર્વે સિદ્ધિ વરે, ત્યારે વધા શ્રમવિ રહે કે કેમ ?

ઉત્તર:—જયંતી શ્રાવિકાળ ભગવતીજીમાં પ્રશ્ન પૂછ્યાં છે તેમાં એ પ્રશ્ન છે તેનો જવાબ પાને ૧૧૧ મે છે કે, ગયો કાલ અનંતો ગયો તેનો છેડો નથી. તોપણ એક નિગોદને અનંતમે ભાગે સિદ્ધિ વર્યા છે. તેમજ આવતા કાલનો છેડો નથી, માટે વસ્તે તુલ્ય છે. તેથી શ્રાવતે કાલે પળ વીજા એક નિગોદને અનંતે ભાગે સિદ્ધિ વરશે. તેથી કોઈ દિવસ ભવિ સ્વાલી થવાના નથી.

પ્રશ્ન:—૧૭૪ સમક્ષિત સહિત કઈ નરક સૂધી જાય ?

ઉત્તર:—સમક્ષિત સહિત છટ્ટી નરક સૂધી જાય અને સાતમી નરકે સમક્ષિત વર્મીને જાય. એ અધિકાર ભગવતીજીમાં પાને ૧૦૮૭ મે છે.

પ્રશ્ન:—૧૭૫ પુસ્તક તથા પ્રતિમાજી હોય ત્યાં હાસ્ય વિનોદ કરતાં

आशातना लागे के नहि ?

उत्तर:—ज्यां ज्ञान अने जिनप्रतिमाजी होय त्यां आहारनिहार स्त्री साथे भोग तथा हास्यादिक क्रीडा करवाथी आशातना थाय छे. ए अधिकार भगवतीजीमां पाने ११७७ मे छे. सुधर्म सभामां थंभा छे, तेमां पुस्तक तथा प्रभुनी दाढाना दाबडा छे तेथी इंद्राणी साथे हास्यादि विनोद सुधर्म इंद्र त्यां करता नथी, तेम मनुष्ये पण करवो नहि.

प्रश्न:—१७६ क्षयोपशम भावना समकितमां ने उपशम भावना समकितमां शुं फेर छे ?

उत्तर:—क्षयोपशम भावनुं समकित छे तेने समकितमोहनी विपाक उदये छे, ने मिथ्यात्वमोहनी प्रदेश उदये छे ने उपशम समकितवाळाने मिथ्यात, मिश्र तथा समकितमोहनी विपाक उदय तथा प्रदेश उदयथी टली जाय छे. ए अधिकार भगवतीजीमां पाने ११८३ मे छे.

प्रश्न:—१७७ श्रावक उघाडे मुखे बोले तो उचित छे के नहि ?

उत्तर:—श्रावके अवश्य मुखे वस्त्र अथवा हाथ अथवा मुहपत्ति राखीने बोलवुं. उघाडे मुखे बोलवुं नहि जोइए. ए संबंधी भगवतीजीमां गौतमस्वामी महाराजे प्रस्न पूछयुं छे जे इंद्र सावद्य भाषा बोले छे के निरवद्य भाषा बोले छे ? तेनो उत्तर भगवतें कह्यो छे जे, इंद्र जे वस्त्र मुखे वस्त्र अथवा हाथ राखीने बोले छे ते वस्त्र निरवद्य भाषा बोले छे अने जे वस्त्र उघाडे मुखे बोले छे ते वस्त्र सावद्य भाषा बोले छे. एवी रीते पाने १३०२ मे अधिकार छे.

प्रश्न: १७८ पूर्वनुं ज्ञान क्यां सूधी रह्युं ?

उत्तर:—पूर्वनुं ज्ञान भगवानना निर्वाण पछी एक हजार वर्ष सूधी रह्युं. ए अधिकार भगवतीजीमां पाने १५०३ मे छे.

प्रश्न:—१७९ प्रभुनुं शासन क्यां सूधी रहेसो ?

उत्तर:—एकवीश हजार वर्ष सूधी रहेसो. ए अधिकार भगवतीजीमां पाने १५०४ मे छे.

પ્રશ્ન—૧૮૦ વિદ્યાચારણ જંઘાચારણ મુનિ નંદીશ્વર દ્વીપે જિનપ્રતિમા ને વાંદવા જાય એ અધિકાર શેમાં છે ?

ઉત્તર:—ભગવતીજીમાં પાને ૧૫૦૬ મે છે.

પ્રશ્ન:—૧૮૧ શ્રાવક શ્રાવકને, તથા શ્રાવિકાને વ્રત ઉચ્ચરાવે કે કેમ?

ઉત્તર:—શ્રાવક—શ્રાવક શ્રાવિકાને વ્રત ઉચ્ચરાવે છે. જ્ઞાતાજીમાં છા-
પેલી પ્રતને પાને ૧૦૧૬ મે જિતશત્રુ રાજાએ સુબુદ્ધિ પ્રધાન પાસે ધર્મ
સાંમલીને પ્રતિબોધ પામી શ્રાવકનાં બાર વ્રત સુબુદ્ધિ પ્રધાન પાસે લીધાં
છે. વલી પચ્ચલ્લાણના કરાવનાર જાણ અજાણના ચાર માંગા કહ્યા છે.
તે આ પ્રમાણે—કરાવનાર જાણ ને કરનાર જાણ એ પચ્ચલ્લાણ શુદ્ધ.
કરાવનાર જાણ ને કરનાર અજાણ પણ કરાવનાર જાણે છે તેથી વ્રતની
વિધિ બતાવે, વાસ્તે એ પણ શુદ્ધ કહ્યા છે. પણ ત્યાં દર્શાવ્યું છે જે
તથાવિધ ગુરુને અભાવે પિતા, દાદા, મામા, માઈ, વા કોઈની પણ સાક્ષી
રાખીએ. તેઓ અજાણ છે, પણ પોતે જાણે છે તેથી શુદ્ધ છે. ચોથો માં-
ગો કરાવનાર અજાણ ને કરનાર પણ અજાણ અશુદ્ધ પચ્ચલ્લાણ કહ્યું
છે. આવી રીતે પ્રવચનસારોદ્ધારની ટીકામાં ૩૧ મે પાને કહ્યું છે. એ ઉ-
પથી ત્રીજા માંગાથી સિદ્ધ થાય છે જે પિતા વિગેરે અજાણ છે, તેમની
સમક્ષ પચ્ચલ્લાણ લેવું તો જાણકાર શ્રાવક પાસે લેવું એ તો વધારે યો-
ગ્ય છે. આવી ચૌમંગી યોગશાસ્ત્રમાં તથા પંચાશકમાં પણ છે. વાસ્તે મુ-
નિ મહારાજના અભાવે શ્રાવક પાસે પચ્ચલ્લાણ લેવું યોગ્ય છે.

પ્રશ્ન:—૧૮૨ શ્રાવકને ફાસુક પાળી પીવાથી શું ફાયદો છે ? કારણ
જે આરંભ તો કરવો કરાવવો રહ્યો છે, તો સચિત્તનું અચિત્ત કરીને
પીવું તેથી શું ફલ ?

ઉત્તર:—શ્રાવકને સચિત્ત વસ્તુની મૂર્છા ઉતરી એ મોટો લાભ છે.
કર્મબંધન છે તે ઇચ્છાએ કરીને છે, તે સચિત્ત વસ્તુની ઇચ્છા બંધ થઈ
ગઈ, એ મોટો લાભ છે. વલી સચિત્ત જલ જગતમાં છે તે બધા ઉપર
ચિત્ત મોકલું છે, તે ફાસુક જલ પીનારને બંધ થઈ જાય છે, ફાસુક

પાણી જ્યાં જાય, ત્યાં મલતું નથી. તો તે પરિસહ પળ વસતે સ્વમવો પડે છે. વલી સચિત્ત જલમાં સમયે સમયે જીવ ઉપજે છે ને વિળસે છે તેનો પળ આરંભ ટલી જાય છે. તેથી શ્રાવકને સચિત્તનો ત્યાગ થાય છે. તેના અતિચાર પળ કહ્યા છે. વલી મહંત શ્રાવક શ્રાનંદ્રજી પ્રમુક્ષે સચિત્તનો ત્યાગ કર્યો છે ને આરંભ મોકલો છે. આ સચિત્ત ત્યાગ ૭ મી પઢિમામાં કર્યો છે અને આરંભનો ત્યાગ ૮ મી પઢિમામાં છે. ૯ અધિકાર ઉપાસકદશાંગની છાપેલી પ્રતમાં પાને ૬૬ મે છે. વલી આઠમી પઢિમામાં પોતાને આરંભ કરવાનો ત્યાગ છે, પળ કરાવવાનો ત્યાગ નથી. આરંભ કરાવવાનો નવમી પઢિમામાં ત્યાગ છે. વાસ્તે આરંભ મોકલો છે તો પળ શ્રાનંદાદિક શ્રાવકે સચિત્તનો ત્યાગ કર્યો તેમ જ હાલના શ્રાવકને પળ કરવા યોગ્ય છે.

પ્રશ્ન:—૧૮૩ શ્રાવક દેરાસરમાં જાય, ત્યાં સારી આંગી રચેલી હોય તથા ગાયન થતું હોય તો ત્યાં તેણે શું ભાવવું ?

ઉત્તર:—જે જે પુરુષો આંગીના કામમાં પૈસા સ્વર્ચ્યા છે તે તે પુરુષો ની અનુમોદના કરવી જે ધન્ય છે ! સંસારના કામમાં પૈસા વાપરવા બંધ કરી પ્રમુખત્તિમાં પૈસા વાપરે છે ! મારું ચિત્ત ક્યારે એવું થશે જે હું એવી પ્રમુખત્તિ કરીશ, વલી આંગીના બનાવનાર પુરુષની અનુમોદના કરે જે પોતાનું કામ છોડી આંગી કરવામાં પોતાનો કાલ ગુમાવે છે. મહારા ભાવ એવા ક્યારે થશે ? વલી ગાયન થતું હોય તો જે જે પ્રમુના ગુણ ગાય છે તેમાં લીન થવું, પળ ગાયનના વિષયમાં લીન થવું નહિ. વલી દૃષ્ટી પળ પ્રમુ સામી સ્થાપવી, પળ ગાનારના સામી સ્થાપવી નહિ. કારણ કે પ્રમુ શિવાયની ત્રણ દિશા જોવાનું દશત્રીકમાં વર્જવું કહ્યું છે. માટે પ્રમુ સામી દૃષ્ટિ સ્થાપવી, વલી રાગ સારો ગાય છે તેને સારુ ભાવવું જે મને એવું ગાતાં આવડતું હોત તો પ્રમુના ગુણ ગાયનમાં હું પળ ગાત. એમ ભાવવું પળ રાગમાં લીન ન થવું. બાલ જીવને તો પ્રમુનું જે જે પ્રશ્ન છે તે તે પરંપરાયે ગુણદાયક છે, પળ વિવેકીને તો પ્રમુના ગુણ

ગાવા તેજ ગુણકારી છે. યશવિજય મહારાજે સવાસો ગાથાના સ્તવનમાં કહ્યું છે જે “ જિનપૂજામાં શુભ ભાવથી, વિષય આરંભતળો મય નથી ” માટે જિનમંદિરમાં જઈ વિષયની દૃષ્ટિ ન રાખવી તેજ ગુણકારી છે. જિન મંદિરમાં પરમાવ છોડવા સારું જવું છે, ને ત્યાં વિષયની દૃષ્ટિ થાય ત્યારે વિષય ક્યાં છૂટે ? માટે પુદ્ગલિક પદાર્થમાં દૃષ્ટિ ન રાખતાં પ્રમુના ગુણ સંભારી પ્રમુની આજ્ઞા સંભારી શુભ ભાવની વૃદ્ધિ કરવી ને પુદ્ગલ રાગ ઘટાડવો તેજ ધર્મ છે.

પ્રશ્ન:—૧૮૪ પાછલે મવે આયુષ્ય બાંધ્યું હોય, તેજ પ્રમાણે પુરું થાય કે કોઈ રીતે તૂટે ?

ઉત્તર:—જ્ઞાસ્ત્રમાં આયુષ્ય બે પ્રકારનાં કહ્યાં છે. એક ઉપક્રમી અને બીજું નિરુપક્રમી. હવે ઉપક્રમી આયુષ્ય છે તેને ઉપક્રમ જે વિષ શસ્ત્ર પ્રમુક્ષ લાગવાથી આયુષ્ય ઓઢું થાય છે. જેમ કે અકાલ મૃત્યુ કહેવાય છે. એ ઉપક્રમી આયુષ્યવાળાએ જે આયુષ્ય બાંધેલું છે, તે શિથિલ છે તેથી તેને ઉપક્રમ લાગે છે. એ અધિકાર તત્વાર્થમાં બીજો અધ્યાય પૂરો થતાં પાને ૧૦૫ મેથી ચાલે છે. તે બીજો અધ્યાય પૂરો થતાં સૂધી છે. વલી વિશેષાવશ્યકમાં પણ અધિકાર છે. તથા આચારાંગજીની શિલાંગાચાર્ય કૃત ટીકા-છાપેલીમાં પાને ૧૧૧ મે છે. બાકી પણ ઘણી જગ્યાએ છે. માટે ઉપક્રમની સારી સંભાલ રાખવી. કારણ જે પ્રાયઃ આ કાલમાં ઘણા માણસનાં ઉપક્રમી આયુષ્ય હોય, વાસ્તે ઉપક્રમ લાગ્યું હોય તો તે ટાલવાનો ઉદ્યમ કરવો તે સારું. મુનિ મહારાજ પણ ઔષધાદિક કરે છે. પણ આસો મવ વ્રત પાલવાં ને છેછી વસતે વ્રત દૂષણ લાગે વા માત્રો એવી દવા વાપરવી તે ઠીક નહિ. જેમ બને તેમ વ્રત રાખવાં ને રોગનો વિકલ્પ ન કરવો. રોગનો વિકલ્પ ન કરવાથી રોગ જલદી દૂર થાય છે, વાસ્તે પોતાનો આત્મધર્મ ન બગડે એમ ઉદ્યમ કરવો.

इहां कोइने शंका थशे जे हरेक व्रतमां चार आगार छे, तेमां सब्व-समाहिवचियागारेणं आ आगार छे वास्ते कदापी अयोग्य वस्तु त्याग

કરેલી વાપરે તેથી શું વ્રત ભંગ થાય છે ? તે વિષે જાણવું જે આગાર રા-
 સ્થ્યા છે પણ તે વિષે શાસ્ત્રમાં કહેલું છે જે દૃઢ પ્રતિજ્ઞાવાન આગાર સે-
 વતા નથી, પણ જેનું મન ઢીલું છે એટલે રોગાદિક સહન થતા નથી
 પરિણામ બગડી જાય છે એવું લાગે તો વ્રત ઉપર પરિણામ રાખવાને પ્રાયશ્ચિ-
 ત્ત લેવાની ભાવના સહિત વાપરવું. તે આગારવાલી વસ્તુ સેવ્યાનું પણ
 પ્રાયશ્ચિત્ત કહ્યું છે. તો એ અપવાદ માર્ગ છે, પણ જે આગાર નથી સેવ-
 તો ને શુદ્ધ સ્વરૂપ ઉપર નજર રાખે છે તેની અપેક્ષા તો એ ઉતરતો
 છે. વલી કેટલાએક જીવ પૈસાના લોભથી એટલે નિર્દોષ દવાનું સ્વચ્છ
 વધારે લાગે છે તેના કૃપણપણાથી દૂષિત દવાઓ વાપરે છે એ તો બહુજ
 દૂષણ છે. એવા માણસો પૈસાની કસસ્થી અમક્ષ દવાઓ વાપરે છે ને પાહું
 શુભ છાતે દ્રવ્ય વાપરે છે, તે કરતાં શુભ છાતે કમી વાપરી મક્ષ દવા-
 માં પૈસા વાપરે તો એ વધારે ઉત્તમ નીતિ છે. વાસ્તે વ્રત રહે એમ કરવું
 એજ કલ્યાણકારી છે. તેમ જેના પરિણામ બગડતા હોય તેમને આગાર સે-
 વવાની મના કરવી તે પણ યોગ્ય નથી.

પ્રશ્ન:—૧૮૫ સાધુજી ગામમાં પ્રવેશ કરે તો તેમને વાજતે ગાજતે સા-
 મૈયું કરી તેહી લાવવાનું શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે ?

ઉત્તર:—શ્રાદ્ધવિધિમાં પાને ૨૬૮ મેં એવો અધિકાર છે કે, શ્રીધર્મ-
 ષોષસૂરીના નગરપ્રવેશના ઓચ્છવમાં બહોંતેર હજાર ટકા શ્રાવકે સ્વ-
 રત્ન કર્યા છે. વલી વ્યવહાર સૂત્રની આપ્યમાં પાને ૧૮૨ મેં છે તેનું સાં
 પ્રમાણ આપ્યું છે જે પ્રતિમાધર મુનિ પ્રતિમા પૂરી થાય ત્યારે નગર બ-
 હાર રહી ગુરુને સ્વર આપે કે, હું શ્રાવ્યો છું. પછી ગુરુ, રાજા પ્રમુખ
 જે શ્રાવક હોય તેને જણાવે. પછી શ્રાવક બહા આડંબરથી પ્રવેશ કરાવે
 તેથી શાસનની પ્રભાવના થાય. ઘણા જીવ ધર્મના રાગી થાય. એ વિ-
 ગેરે ઘણો દર્શાવ શ્રાદ્ધવિધિમાં છે. માટે વહા આડંબરથી ગુરુ મહારાજને
 નગરપ્રવેશ કરાવવો.

પ્રશ્ન:—૧૮૬ ચોમાસામાં સાંઠ વિગેરેનો ત્યાગ કરવાનું કયા શાસ્ત્રમાં છે ?

ઉત્તર:—શ્રાદ્ધવિધિમાં પાને ૨૫૪ મે ચોમાસામાં ઝાંઘ, ઝજૂર, દ્રાક્ષ, મેવા, સૂકવળી શાક, ભાજી વિગેરે અમ્લ કદ્દામાં છે ત્યાં જોશો તો જનાશે. કારણ કે ચોમાસામાં એ ચીજોમાં ત્રસ જીવની ઉત્પત્તિ થાય છે માટે ત્યાગ કરવી જોઈએ.

પ્રશ્ન:—૧૮૭ ગુરુદ્રવ્ય કોને કહીએ ?

ઉત્તર:—શ્રાદ્ધવિધિમાં પાને ૧૦૦ મે ટંબાવાલી પ્રતમાં વસ્ર પાત્ર પ્રમુખ ઉપગરણને ગુરુદ્રવ્ય કહ્યું છે.

પ્રશ્ન:—૧૮૮ જિનર્ચિંબની પ્રતિષ્ઠામાં તથા દીક્ષામાં મુહૂર્ત શી રીતે જોવાનાં છે ?

ઉત્તર:—મેં લગ્નશુદ્ધિ વિગેરે જૈનના મુહૂર્તના ગ્રંથો જોયા છે, તેમાંથી સામાન્ય રીતે આ નીચે જણાવ્યું છે. વિશેષ તો તે શાસ્ત્ર જોવાથી જણાશે.

પ્રથમ માસ જોવા. તે માર્ગશીર્ષ, માઘ, ફાગણ, વૈશાખ, જ્યેષ્ઠ, અષાઢ એ માસમાં પ્રતિષ્ઠા કરવી લગ્નશુદ્ધિમાં કહી છે. તથા જ્યોતિર્વિદાભરણ નામનો કાલીદાસ પંડિતે જ્યોતિષનો ગ્રંથ કર્યો છે, તેમાં જૈનપ્રતિષ્ઠાની સંક્રાંતિ કહી છે, તે વૃશ્ચિક, મકર, કુંભ, મેષ, વૃષભ, મિથુન, એ છ સંક્રાંતિઓ કહી છે. એ ગ્રંથની ટીકા જૈનાચાર્યની કરેલી છે. વલી પ્રતિષ્ઠાની વિધીના ટીપણામાં શ્રાવણ માસ પળ લેલો છે અને શ્રાવણ માસમાં પ્રતિષ્ઠા થયેલી પળ દેરાસરમાં જોવામાં આવે છે. તત્ત્વકેવલીગમ્ય. આપણા સિદ્ધાંતમાં પૂનમીઆ માસ કહ્યા છે તેથી મુહૂર્તમાં પળ તેજ માફક માસ લેવા.

તિથિયો સામાન્ય રીતે શુક્લ પક્ષની શુદ્ધિ ૧૦ થી તે કૃષ્ણપક્ષની વદિ ૫ સુધી ઉત્તમ કહી છે. તથા તિથિયો પ્રત્યેક પળ કહી છે તે ૧-૨-૫-૧૦-૧૩-૧૫ એ શુક્લપક્ષની અને કૃષ્ણપક્ષની ૧-૨-૫-સુંદર કહી છે.

વાર સોમ, બુધ, ગુરુ, શુક્ર એ સુંદર કહ્યા છે. તથાપિ એ શિવાયની તિથિ તથા વાર સિદ્ધિયોગ યુક્ત હોય તો લગ્નશુદ્ધિમાં સુખના આંપનાર કહ્યા છે.

વલી આરંભસિધ્ધિની મોટી ટીકામાં એક મંગલવાર વર્જી સર્વે વાર પ્રતિષ્ઠામાં લીધા છે. માટે બલવાન યોગ હોય તો તિથિ વારનો નિયમ નહિ.

પ્રતિષ્ઠામાં મઘા, મૃગશીર્ષ, હસ્ત, ઉત્તરાફાલ્ગુણી, ઉત્તરાષાઢા, ઉત્તરા-
શ્રાદ્ધપદ, અનુરાધા, રેવતી, શ્રવણ, મૂલ, પુષ્ય, પુનરવસુ, રોહિણી,
સ્વાતિ, ધનિષ્ઠા એ નક્ષત્ર લેવાં.

કુંભસ્થાપનમાં, રવિ નક્ષત્રથી પ્રથમનાં પાંચ નક્ષત્ર મૂકીને પછીનાં આઠ ન-
ક્ષત્ર, તથા પછીનાં આઠ વર્જી તે પછીનાં છ નક્ષત્ર એ ચૌદ નક્ષત્ર કુંભચક્રનાં છે
તેમાં મુહૂર્ત કુંભસ્થાપનનું કરવું. પહેલાં પાંચ તથા આઠ પછીનાં આઠ વર્જવાં.

ઉપર પ્રતિષ્ઠા નક્ષત્ર કહ્યાં, તેમાંનું નક્ષત્ર પ્રતિષ્ઠા કરાવનારના જ-
ન્મ નક્ષત્રથી ૧૦-૧૬-૧૭-૧૮-૨૩-૨૫ હોય તો વર્જવું.

આઢલ યોગ તે રવિ નક્ષત્રથી ૨-૭-૧-૧૬-૨૧-૨૩-૨૮ એ નક્ષત્ર હોય
તો આઢલ યોગ થાય, તે પરદેશ જતાં વર્જે છે ને બીજા કામમાં પણ
વર્જાય તો સારાં. વાર તિથિ નક્ષત્રથી કુયોગ વર્જવા.

તિથિ	રવિ.	સોમ.	મંગલ.	બુધ.	ગુરુ.	શુક્ર.	શનિ.	કુયોગ
"	૭	૬	૫	૪	૩	૨	૧	કુલિકયોગ ઘ.
"	૫	૪	૩	૨	૧	૭	૬	ઉપકુલિક ઘ.
"	૩	૨	૧	૭	૬	૫	૪	કંટક યોગ ઘ.
"	૪	૭	૨	૫	૮	૩	૬	અર્ધપ્રહરવર્જયો.
"	૮	૩	૬	૧	૪	૭	૨	કાલમેલા ઘ.
"	૧૨	૧૧	૧૦	૯	૮	૭	૬	કર્કયોગવર્જયો.
નક્ષત્ર	મઘા.	વિશાખા.	આર્દ્રા	શૂલ.	કૃતિકા	રોહી.	હસ્ત	યમઘંટ વર્જયો.
"	વિશાખા	પૂર્વાષાઢા	ધનિષ્ઠા	રેવતી.	રોહિણી.	પુષ્ય.	ઉ. ફા.	ઉત્પાતયોગ ઘ.
"	અનુરાધા	ઉ૦પા૦	શતભિષા	અશ્વિની.	મૃગ.	અશ્લે.	હસ્ત	મૃત્યુયોગ ઘ.
"	જ્યેષ્ઠા	અભિજિત	પુ૦મા૦	મરુણી.	આર્દ્રા.	મઘા	ચિત્રા	કાળયોગ ઘ.
તિથિ	૭	૭	૦	૧-૩	૬	૩	૦	સંવત યોગ ઘ.
"	મ	ચિ૦	ઉ૦પા૦	ધનિષ્ઠા.	ઉ. ફા.	પુષ્ય	રેવતી	વારનાં જન્મ નક્ષત્ર વર્જવાં.
"	જે૦	પૂર્વાષાઢા	શત.	પુ. મા.	રો. મૃ	રો. મૃ.	ઉ. ફા.	
"	મઘા.							
"	વિષાખા	વિશાખા.	આર્દ્રા.	મૃ. આ.	આર્દ્રા.	અશ્લે.	હ ચિ	કુયોગ વર્જવા
"	અનુ૦	ઉ૦પા૦	ધનિષ્ઠા.	મરુણી	શત.	ડુ. પા.	પુ. પા.	
તિથિ	૫ હ	૬ મૃ	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	
નક્ષત્ર			અશ્વિની.	અનુરાધા.	પુષ્ય.	રેવતિ.	રોહિ.	મહામૃત્યુયોગ

કુલિકયોગ થાય છે તે ચાર ઘડી થાય છે. તે પહવાને દિવસે પેહેલે
 ચોઘડીયે, બીજે બીજે ચોઘડીયે એમ સાતમને દિવસે સાતમે ચોઘડીયે
 થાય. તેમ ઉપકલિક, કંટક, ઋર્ધપ્રહર, કાલવેલા એવા ૨ કોઠામાં તિ-
 થિ છે. તે જે તિથિ હોય તેટલામું ચોઘડીયું એ યોગ રહે છે. તે વચ્ચત
 શિવાયનો વચ્ચત સારો.

આનંદાદિકમાં કુયોગ કહ્યા છે, તે વર્જવા.

રવી. મ. આર્દ્રા અશ્લે. મઘા. ચિ. સ્વા. વિ. અનુ- જ્યે. પુ. પા અમી. શત. પુ મા.	સોમ. આર્દ્રા મઘા. હસ્ત. ચિ. જ્યે. મૂલ. પુ પા. ઉ. પા. અમી. ધની પુ. મા અશ્વી. મર.	મંગલ. મઘા. ચિ. અનુ. જ્યે. અમિ. શ્રવણ. ધની. શત. પુ મા રેવ. મ. મૃગ. આર્દ્રા.	બુધ. ચિન્ના. જ્યેષ્ઠા. ઉ. પા. અમિ. પુ. મા ઉ. મા. રે. અશ્વિ મર. રો આર્દ્રા. અશ્લે. મઘા.	ગુરુ. જ્યેષ્ઠા. અમિ. શત. પુ. મા. મર. કૃતિ. રોહિ. મૃગ. આર્દ્રા. પુષ્ય. મઘા. હસ્ત. ચિન્ના.	શુક. અમિ. પુ. મા. અશ્વિ. મર. આર્દ્રા. પુનર્વસુ. પુષ્ય. અશ્લે. મઘા. ઉ. પા. ચિન્ના. જ્યેષ્ઠા.	શનિ. પુ. મા. મરણી. મૂ. આર્દ્રા. મઘા. પુ. પા- ઉ. પા. હસ્ત. ચિન્ના. વિશા. જ્યેષ્ઠા. ઉ. પા. અમિ.	કાલવંડ ધ્વાંક્ષ. વજ્ર. મુદુગર. કેપ. હંપક. પ્રવાસ. મરણ. વ્યાધ. શૂલ. મૂશાલ. ક્ષય. ક્ષિપ્ર.

યમલ યોગ વર્જવો તે ગુરુવાર, મંગલવાર, શનિવાર એમાંનો વાર તિ-
 થિ ૨-૭-૧૨ એમાંની તિથી, મૃગ, વિશાખા, ધનિષ્ઠા એમાંનું નક્ષત્ર એ
 ત્રણને યોગે વર્જવું.

ત્રિપુષ્કર યોગ તે ૨-૭-૧૨ તિથિ, ગુરુ, મંગલ, શનિ એમાંનો વાર ને
 કૃત્તિકા, પુનર્વસુ, ઉત્તરાફાલ્ગુની, વિશાખા. ઉત્તરાષાઢા, પૂર્વાશાઢપદ,
 એમાંનું નક્ષત્ર એ ત્રણે યોગે થાય તે વર્જવું.

ગુરુ શુક્રના અસ્તમાં પ્રતિષ્ઠા, ઉજમણું કરવાનો નિષેધ કર્યો છે, તથા
 વીક્ષા શુક્રના અસ્તમાં આપવી સંમત છે; કેમ કે લગ્નશુધિમાં શુક્ર
 નિર્બલ લેવો કહ્યો છે તો અનિર્બલ છે તથા પ્રતિષ્ઠાદિકમાં ગુરુ, શુક્ર
 ચાલ હોય, બૂદો હોય તે દિવસ પણ વર્જવા.

ગુરુ શુક્રનો ઉદય પૂર્વ દિશાએ થાય તો ત્રણ દિવસ બાલ જાણવો અને પશ્ચિમ દિશાએ ઉદય થાય તો દશ દિવસ બાલ જાણવો.

ગુરુ શુક્રનો પૂર્વ દિશાએ અસ્ત થાય તો તે પહેલા પંદર દિવસ વૃધ્ધ જાણવો અને પશ્ચિમ દિશાએ અસ્ત થાય તો તે પહેલા પાંચ દિવસ વૃધ્ધ જાણવો. એ દિવસોમાં મુહૂર્ત આપવું નહિ.

શુક્ર દેરાસરમાં પેસતાં જે દિશાએ ઉદય હોય, તે સન્મુખ ભાવે તથા જમણો અવશ્ય વર્જવો, પણ કદાપિ શ્રંધ શુક્ર હોય તો હરકત નહિ. એમ આરંભસિધ્ધિની નાની ટીકામાં કહ્યું છે. બીજા બે પ્રકારના શુક્ર પણ તજાય તો તજવા કહ્યા છે. સંક્રાંતીએ વર્તતો જે સંક્રાંતી હોય તે સંક્રાંતીમાં જુઓ ને સન્મુખ આવે તો વર્જો.

નક્ષત્રે વર્તતો તે કૃતિકા, રોહિણી, મૃગશીર્ષ, આદ્રા, પુર્નવસુ, પુષ્ય, અશ્લેષા એ નક્ષત્રને દિવસે પૂર્વે શુક્ર હોય, મધ્યા, પૂર્વાફાલગુની, ઉત્તરાફાલગુની, હસ્ત, ચિત્રા, સ્વાતિ, વિશાખા એ નક્ષત્રે દક્ષિણ દિશાએ હોય. અનુરાધા, જ્યેષ્ઠા, મૂલ, પૂર્વાષાઢા, ઉત્તરાષાઢા, અમિજીત, શ્રવણ એ નક્ષત્રે પશ્ચિમ દિશાએ હોય. ધનિષ્ઠા, શતભિષા, પૂર્વાભાદ્રપદ, રેવતી, અશ્વિની, ભરણી એ નક્ષત્રને દિવસે ઉત્તર દિશાએ શુક્ર હોય. મુહૂર્ત નક્ષત્ર જે હોય તે જોતાં સન્મુખ શુક્ર આવે તે વર્જવો.

રવિ નક્ષત્ર ચાલતું હોય, તેથી સાતમું નક્ષત્ર હોય, તે ભસ્મયોગ કહેવાય છે. માટે તે નક્ષત્ર ન લેવું. રજે કરી આકાશ ન દેખાતું હોય તો તે દિવસે મુહૂર્ત કરવું નહિ. સંક્રાંતી બેસે તેનો આગલો દિવસ તથા પાછલો દિવસ તથા તે દિવસ વર્જવો.

વાદલ ગાજવાથી વીજલીના કઢાકા થાય, આકાશમાં ધનુષ સ્થેચે, સૂર્ય ચંદ્રની પાછલ કુંડાલું થાય ને રક્તવર્ણ આકાશ થાય તે રક્તવર્ણ આકાશ થાય તે દિવસ વા, અકાલ વૃષ્ટિ થાય તે સર્વ દિવસ વર્જવા.

ગ્રહણ થયા પછી સાત દિવસ તથા પહેલા સાત દિવસ ગ્રહણ દર્શન તિથિ કહિયે, તેમાં પણ મુહૂર્ત કરીએ નહિ, પણ આશ્વો ધેરાયો હોય

તો અથવા અર્ધો ઘેરાઓ હોય તો ત્રણ દિવસ ગોચરશુદ્ધિ જોવી તે નીચે પ્રમાણે.

જે રાશીએ ગુરુ હોય તે પ્રતિષ્ઠા કરાવનારની જન્મરાશિથી ૨-૫-૭-૯-૧૧ મો હોય તો શ્રેષ્ઠ જાણવો.

ચંદ્રમા જે રાશીનો હોય તે જન્મરાશીથી ૧-૩-૬-૭-૧૦-૧૧-૨-૫-૯ મો હોય તો તે સારો જાણવો. પ્રભુની રાશીથી પ્રભુનો પળ જોવો.

જે રાશીનો રવિ હોય તે જન્મરાશીથી ૩-૬-૧૦-૧૧ મો હોય તો સારો જાણવો.

આ મુજબ પ્રતિષ્ઠા કરનારને ગુરુ, ચંદ્ર, રવિ ત્રણે જોવા. પ્રતિમાજી મહારાજને ચંદ્રબલ જોવું, પળ કૃષ્ણ પક્ષ હોય તો તારાબલ જોવું તે નીચે મુજબ.

જન્મનક્ષત્રથી ગણવું, તે જન્મનક્ષત્ર અશ્વિની છે તો દશમું નક્ષત્ર મઘા આવ્યું એમ ગણવું.

તારા.	નક્ષત્ર.	નક્ષત્ર.	નક્ષત્ર.	સારી નવલી તારા.
૧	૧	૧૦	૧૯	શુભ તારા નક્ષત્રમાં મુહૂર્ત્ત આપવું.
૨	૨	૧૧	૨૦	શુભ.
૩	૩	૧૨	૨૧	અશુભ.
૪	૪	૧૩	૨૨	શુભ.
૫	૫	૧૪	૨૩	અશુભ.
૬	૬	૧૫	૨૪	શુભ.
૭	૭	૧૬	૨૫	અશુભ.
૮	૮	૧૭	૨૬	શુભ.
૯	૯	૧૮	૨૭	શુભ તારા કહી તે નક્ષત્રમાં મુહૂર્ત્ત કરવું.

૬૮લે જન્મ નક્ષત્રથી ૧-૧૦-૧૯ મું નક્ષત્ર હોય તો ૧ તારા એમજ ૨-૩ પ્રમુખ જાણવી.

હવે જન્મ જેનું નક્ષત્ર ન હોય તો તેનું જે નામ હોય તે ઉપરથી અક્ષરો અવકહોડા ચક્રથી જોડીને નક્ષત્ર કાઢવું તે નીચે પ્રમાણે.

ચુ. ચે. ચૈ. ચો. ચૌ. અશ્વિની. લી. લુ. લે. લો. લૌ. લૈ. મરણી અ. અ. ઈ. ઝ. ઇ. ઈ. કૃતિકા. ઓ. વા. વી. વુ. રોહિણી. વે. વો. કા.કી. મૃગશીર્ષ. કુ. ઘ. ઙ. છ, આર્દ્રા. કે. કો. હ. હી પુનર્વસુ. હુ. હે. હો. હા પુષ્ય, હે, હી. હુ. હો. અશ્લેષા. મ. મી. મુ. મે. મઘા. મા ટ. ટી. ટુ. પૂર્વાષાઘ્નિ. પુ. ષ. ણ. ઠ. હસ્ત. પે. પો. ર. રી. ચિત્રા. રુ. રે. રો. તા. સ્વાતિ. તી. તુ. તે. તો. વિશાખા. ન. ની, નુ, ને, અનુરાધા. નો, ય, યી, યુ, જ્યેષ્ઠા. યે, યો, ભ, ભી, મૂલ. મુ, ધ, ફ, ઢ, પૂર્વાષાઘા. મે, મો, જ, જી, ઉત્તરાષાઘા. જુ, જે, જો, ષા, અભિજીત. ષી, પુ, ષે, ષો, શ્રવણ. ગ, ગી, ગુ, ગ, ધાનિષ્ઠા. ગો, સ, સી, સુ. શતભિષા. સે, સો, દ, દી, પૂર્વાભાદ્રપદ. ડુ, શ, અ, થ, ઉત્તરાભાદ્રપદ. દ, દો, દી, રેવતી. આ પ્રમાણે નામના અક્ષર હોય તે ઉપરથી આમાં જોડે નક્ષત્ર કાઢવું.

મુહૂર્ત્તને દિવસે વિષ્ટિ હોય તેનું જોવું; તે સંક્રાંતિમાં જોવું; તેમાં સ્વર્ગે ભદ્રા હોય તો, જે કામ કરે તે સિદ્ધ થાય; તથા પાતાલભદ્રામાં કામ કરે તો કાર્યની સિદ્ધિ થાય; પળ મનુષ્ય લોકની ભદ્રામાં કામ કરવું નહિ, કરે તો હાની થાય. યોગિની જોવી તે સન્મુખ અવશ્ય વર્જવી; જમણી પળ બને તો વર્જવી, ને પૂંઠની તથા ઢાબી લેવી.

કાલ તથા પાશ સન્મુખ વર્જવો. તે તિથિઓમાં બતાવ્યો છે ત્યાં જુ. ઓ. ૫ વાસ્તુકશાસ્ત્રમાં જોવું કહ્યું છે. વિશેષ જૈનમાં જોવું કહ્યું નથી. ૫મ પ્રતિષ્ઠા ટીપણમાં કહ્યું છે.

ઘાત ચંદ્ર, નક્ષત્ર, તિથિ, માસ વર્જવાં.

રાહુ સૂર્ય ઉદયથી ચાર ઘડી પૂર્વે રહે, ત્યાર પછી ચાર ઘડી વાયુકોળ. ત્યાર પછી ચાર ઘડી દક્ષિણે, પછી ચાર ઘડી દિશાને, પછી ૪ ઘડી પશ્ચિમે, પછી ૪ ઘડી અગ્નિકોળ, પછી ૪ ઘડી ઉત્તરે, પછી ચાર ઘડી નૈ-ઋતે ૫ રીતે દિવસે તેમજ રાત્રી ૫ ફરે છે.

સંક્રાંતિમાં જે જે જોવાનું છે, તે સંક્રાંતિમાં જોવું તે લક્ષીયે છીયે. તેમાં રાહુ સન્મુખ વર્જવો. તથા—વચ્છ સન્મુખ તથા પૂંઠે દેરાસરમાં પેસતાં વર્જવો.

૧ મેષ સંક્રાંતિએ રાહૂ દક્ષિણે, વચ્છ પશ્ચિમે, શુક્ર પશ્ચિમે, વિષ્ટિ સ્વર્ગે છઠ રવિ દગ્ધ.

૨ વૃષ સંક્રાંતિએ રાહૂ દક્ષિણે, વચ્છ પશ્ચિમે, શુક્ર ઉત્તરે, વિષ્ટિ સ્વર્ગે, ચોથ રવિ દગ્ધ.

૩ મિથુન સંક્રાંતિએ રાહૂ પશ્ચિમે, વચ્છ ઉત્તરે, શુક્ર ઉત્તરે, વિષ્ટિ પાતાલે, આઠમ રવિ દગ્ધ.

૪ કર્ક સંક્રાંતિએ રાહૂ પશ્ચિમે, વચ્છ ઉત્તરે, શુક્ર ઉત્તરે, વિષ્ટિ પાતાલે, છઠે રવિ દગ્ધ.

૫ સિંહ સંક્રાંતિએ રાહૂ પશ્ચિમે, વચ્છ ઉત્તરે, શુક્ર પૂર્વે, વિષ્ટિ મનુષ્ય લોકે તે તજવી. દશમ રવિ દગ્ધ.

૬ કન્યા સંક્રાંતિએ રાહૂ ઉત્તરે, વચ્છ પૂર્વે, શુક્ર પૂર્વે, વિષ્ટિ પાતાલે આઠમ રવિ દગ્ધ.

૭ તોલા સંક્રાંતિએ રાહૂ ઉત્તરે, વચ્છ પૂર્વે, શુક્ર પૂર્વે, વિષ્ટિ પાતાલે, બારમ રવિ દગ્ધ.

૮ વૃશ્ચિક સંક્રાંતિએ રાહૂ ઉત્તરે, વચ્છ પૂર્વે, શુક્ર દક્ષિણે, વિષ્ટિ મનુષ્ય લોકે તે વર્જવી. દશમ રવિ દગ્ધ.

૯ ધન સંક્રાંતિએ રાહૂ પૂર્વે, વચ્છ દક્ષિણે, શુક્ર દક્ષિણે, વિષ્ટિ પાતાલે, બીજ રવિ દગ્ધ.

૧૦ મકર સંક્રાંતિએ રાહૂ પૂર્વે, વચ્છ દક્ષિણે, શુક્ર દક્ષિણે, વિષ્ટિ સ્વર્ગે, ચારસ રવિ દગ્ધ.

૧૧ કુંભ સંક્રાંતિએ રાહૂ પૂર્વે, વચ્છ દક્ષિણે, શુક્ર પશ્ચિમે, વિષ્ટિ મનુષ્ય લોકે તે વર્જવી. ચોથ રવિ દગ્ધ.

૧૨ મીન સંક્રાંતિએ રાહૂ દક્ષિણે, વચ્છ પશ્ચિમે, શુક્ર પશ્ચિમે, વિષ્ટિ મનુ-

प्य लोके ते वर्जवी. बीज रवि दग्ध.

तिथियो साथे कुयोग वर्जवा ते.

तिथि.

तिथिमां जोवानुं.

१ मूल नक्षत्रे ज्वालामुखी ते वर्जवो. योगिनी पूर्वे, पाश शुदिमां पूर्वे वदिमां वायुमां. काल शुदिमां पश्चिमे वदिमां अग्नीकोण.

२ अनुराधाए वज्रपात वर्जवो. धन तथा मीनना चंद्रे, चंद्रदग्ध बीज योगिनी उत्तर पाश शुदिमां अग्निकोण वदिमां उत्तरे, काल शुदिमां तथा वदिमां वायुकोण.

३ त्रणे उत्तरा साथे वज्रपात वर्जवो. अनुराधा साथे कालमुखी वर्जवो. योगिनी इशाने पाश वदिमां इशाने शुदिमां दक्षिणे, काल शुदिमां उत्तरे वदिमां नैरुते.

४ त्रणे उत्तरा साथे कालमुखीने वर्जवो. वृषभ कुंभना चंद्रथी चंद्रदग्ध तिथि योगिनी नैरुते पाश शुदिमां नैरुते वदिमां अधोलोक, काल वदिमां उर्ध्व शुदिमां इशाने.

भरणी साथे ज्वालामुखी वर्जवो. मघाए कालमुखी वर्जवो. योगिनी दक्षिणे, पाश शुदिमां पश्चिमे वदिमां अधोलोके, काल शुदिमां पूर्वे वदिमां उर्ध्वलोके.

६ रोहिणीए वज्रपात वर्जवो. कर्कने मेषना चंद्र साथे चंद्रदग्ध तिथि योगिनी पश्चिमे, पाश शुदिमां वायु वदिमां पूर्वे, काल शुदिमां अग्नि-कोण वदि पक्षमां.

७ हस्त तथा मूल साथे वज्रपात वर्जवो. योगिनी वायव्ये, पाश शुदिमां दक्षिण वदिमां अग्निकोण, काल शुदिमां दक्षिणे वदिमां वायुकोण.

८ कृत्तिकाए ज्वालामुखी रोहिणीए कालमुखी ए वर्जवा. मिथुन कन्याना चंद्र साथे चंद्रदग्ध तिथि, योगिनी इशाने, पाश शुदिमां इशाने वदिमां दक्षिणे, काल शुदिमां नैरुत वदिमां उत्तरे.

९ रोहिणीए ज्वालामुखी वर्जवो. कृत्तिका साथे कालमुखी वर्जवो.

યોગિની પૂર્વે, પાશ શુદિમાં ઉર્ધ્વલોક વદિમાં નૈરુતે, કાલ શુદિમાં અધો-લોકે વદિમાં ઇશાને.

૧૦ અશ્લેષાયે જ્વાલામુષ્ણી તજવો. વૃશ્ચિક સિંહના ચંદ્ર ચંદ્રદગ્ધ યોગિની ઉત્તરે, પાશ શુદિમાં અધોલોકે, વદિમાં પશ્ચિમે; કાલ શુદિમાં ઉર્ધ્વલોકે વદિમાં ઇશાને.

૧૧ યોગિની અગ્નિકોણ પાશ શુદિમાં પૂર્વે, વદિમાં વાયુ કોણ; કાલ શુદિમાં પશ્ચિમે, વદિમાં અગ્નિકોણ.

૧૨ તોલા ને મકરના ચંદ્રે ચંદ્રદગ્ધ તિથિ યોગિની નૈરુતે પાશ શુદિમાં અગ્નિકોણ વદિમાં ઉત્તરે કાલ શુદિમાં વાયુકોણ વદિમાં દક્ષિણે.

૧૩ ચિત્રા સાથે યમકૃતિ વર્જવો. યોગિની દક્ષિણે પાશ શુદિમાં દક્ષિણે વદિમાં ઇશાને, કાલ શુદિમાં ઉત્તરે, વદિમાં નૈરુતે.

૧૪ ચિત્રા સાથે યમકૃતિ વર્જવો. યોગિની દક્ષિણે પાશ શુદિમાં દક્ષિણે વદિમાં ઇશાને, કાલ શુદિમાં ઉત્તરે વદિમાં નૈરુતે.

૧૫ યોગિની પશ્ચિમે પાશ શુદિમાં નૈરુતે વદિમાં ઉર્ધ્વલોકે કાલ શુદિમાં ઇશાને અધોલોકે.

૧૬ યોગિની વાયવ્યે પાશ શુદિમાં પશ્ચિમે વદિમાં અધોલોકે કાલ શુદિમાં પૂર્વે વદિમાં ઉર્ધ્વલોકે.

આ ૧ થી ૧૬ સુધી આંક મૂક્યા છે, તે તિથિ જાણવી. તેમાં જોવાનું જોવું. ચંદ્રદગ્ધ તિથિ લગ્નશુદ્ધિ પ્રકરણ પ્રમાણે લઘી છે. બીજા ગ્રંથમાં બીજી રીતે પણ છે.

ચંદ્રમા જોવા તે પ્રમુના દેરાસરમાં પ્રવેશ કરતાં સન્મુખ તથા જમણો લેવો. તે મેષ, સિંહ, ધનના પૂર્વે વૃષભ, કન્યા, મકર, દક્ષિણે મિથુન, કુંભ, તોલા પશ્ચિમે કર્ક, વૃશ્ચિક, મીન ઉત્તરે.

સત્તાવીશ યોગમાંથી અશુભયોગની ઘડિ તજવી, તે વિષ્કુંભની તથા શૂલગંડ યોગની પાંચ ઘડી તજવી. અતિગંડની છ ઘડી તજવી, વ્યાઘાત

(२६६)

तथा वज्रयोगनी नव घडी तजवी, परिघनी त्रीश घडी तजवी. वैधृत
तथा व्यतिपात सर्वथा तजवो.

शुभयोग ते श्रानंदादि शुभ योग.

रवी. अश्विनी. कृति. रोहि. मृग. पुन. पुष्य. पु. का. उ.फा. हस्त. मूल. उ. बा. अवण. उ. मा. रेवति घन	सोम. मृग. पुनर्व. पुष्य. अश्ले. पु. फा. उ. फा. स्वा. विशा. अनु. अवण. शत. उ. मा. कृति. रो. रे.	मंगल. अश्लेपा. पु. फा. उ.फा. हस्त. स्वा. विशा. मूल. पु. पा. उ. पा. शत. अश्वि. कृति. पुन. पुष्य. रो.	बुध. हस्त. स्वा. विशा. अनु. मूल. पु. पा. अवण. धनी. शत. कृति. मृग. पुन. पु. फा. उ. फा. पूष्य.	शुक्र. अनु. मूल. पुष्य. उ. पा. अव. धनी. उ. मा. रेवती अश्वि. पुन. अश्ले. पू.फा. स्वा. विशा. उ. फा.	शुक्र. उ. पा. अवण. धनि. शत. उ.मा. रेव. कृति. रो. मृग. पू.फा. हस्त. स्वा. मूल. पू पा. विशा.	शनि. शत. उ.मा. रेवती. अश्वि. कृति. पुन. पुष्य. अश्ले. स्वा. अनु. मूल. अव. धनि. पू. पा.	शुभयोगनां नाम. आनंद योग. प्रजापति. शुभ. सौम्य ध्वजयोग. श्रीवत्स. छत्रयोग. मित्रयोग. मनोहयोग. सिद्धियोग. अमृतयोग. गजयोग. स्थिरयोग. वर्धमानयोग. मातंगयोग.

आरंभसिद्धिने अनुसारे अमृतसिद्धि योग तथा सिद्धियोग थाय
छे ते निचेना कोठा मुजब.

तिथि.	वार.	नक्षत्र.	नक्षत्र.
१-८-२	रवी.	हस्त.	पु. रे. रो. मृग. उत्तरा ३. पुष्य. मू. अश्विनी. ध.
२-९	सोम.	मृग.	रो. अनु. उ. फा. हस्त. अ. विशा. पुष्य. शतभि.
३-८-१३-६	मंगल.	अश्विनी.	रो. उ. मा. मू. उ. फा. कृति. मृग. पुष्य. अनु. अश्लेपा.
२-७-१२-६	बुध.	अनु.	अ. ज्ये. पुष्य. हस्त उ. फा. कृति मू रो पू फा. उ. मा.
५-१०-१५-११	शुक्र.	पुष्य.	अश्वी. पुन. पूर्वा. ३ अश्ले. ध. रे स्वा. विशा. अनु.
१-६-११-२	शुक्र.	रेवती.	अश्वि पु. पा. उ. पा. अनु. अ. ध. पु. फा. हस्त.
४-८-१४-२	शनि.	रोहि.	अ. ध. अश्वि. स्वाती पुष्य. अनु. मघा. शतमी.
तिथि वारें सिद्धि योग.		वारनक्षत्रे अमृत सिद्धि.	वार नक्षत्रे सिद्धि योग.

(२६७)

लघुशुद्धि प्रमाणे सिद्धियोग निचे प्रमाणे.

तिथि.	वार.	नक्षत्र.
८	रवि.	हस्त. उत्तरा. ३ मू.
९	सोम.	रो. मृग. पुष्य. अनु. श्रवण.
१-६-८-१३	मंगल.	उ मा. अश्विनी. रेवती.
७-१-१२	बुध.	कृति. रोही. मृग. पुष्य. अनु.
१०-१-१५	शुक्र.	अश्वि. पुष्य. पुन. अनुरा. रेवति.
७-६-११-१३-१	शुक्र.	रे. अनु. श्रवण.
१-२-१४	शनि.	रोहिणी. श्रवण स्वाति.
तिथि वारे सिद्धि योग.		वार नक्षत्रे सिद्धियोग.

आरंभसिद्धिमां ने लघुशुद्धिमां सिद्धियोगनो मेलाप मलतो नथी, ते तत्त्व केवलीगम्य छे.

रवियोगनी, कुमारयोगनी, राजयोगनी महत्त्वता आपणा ज्योतिषना ग्रंथोमां घणी करी छे. ए योगमां काम करवाथी अतिशय उत्तम फल कछुं छे. ए योग होय ने बीजा कुयोग होय तो ते कुयोग हरकत करी शके नहि.

रवियोग ते चालता सूर्य नक्षत्रथी ४-६-९-१०-१३-२० एमांनुं नक्षत्र होय ते रवियोग जाणवो.

कुमारयोग ते मंगलवार, बुध, सोम, शुक्र तिथि १-६-१०-११-५ नक्षत्र अश्विनी, रोहिणी, पुनर्वसु, मघा, हस्त, विशाखा, मूल, श्रवण, पूर्वाभाद्रपद आ वारमांनो वार, तिथिमांनी तिथि, नक्षत्रमांनुं नक्षत्र आवे तो कुमारयोग थाय.

राजयोग ते रवि, मंगल, बुध, शुक्र, २-७-१२-३-१५ ए तिथि ए भरणी, मृगशीर्ष, पुष्य, पूर्वाफाल्गुनी, चित्रा, अनुराधा, पूर्वाषाढा, धनिष्ठा, उत्तराभाद्रपद ए नक्षत्र मांहेलुं नक्षत्र, तिथिओमांनी तिथि, आ वारमांनो वार होय तो राजयोग थाय. ते पण घणो उत्तम छे.

स्थिविरयोग ते अनशन करवामां, रोगनुं औषध करवामां उत्तम कह्यो छे. गुरुवार, शनिवार ए वार १३-८-७-९-१४ तिथियो, कृतिका,

(૨૧૮)

આર્દ્રો, અશ્લેષા, ઉત્તરાફાલ્ગુની, સ્વાતિ, જ્યેષ્ઠા, ઉત્તરાષાઢા, શતભિષા, રેવતી એ નક્ષત્રમાંનું નક્ષત્ર, તિથિમાંની તિથિ, વારમાંનો વાર આવે તો સ્થિવિર યોગ થાય.

મુહૂર્તના નક્ષત્રોમાં દુષિત નક્ષત્ર લગ્નશુદ્ધિ પ્રકરણમાં કહ્યાં છે તે કહીએ છીએ.

૧ સંજાગત તે જે નક્ષત્ર સૂર્ય અસ્ત થતી વચ્ચે ઉદય થાય તે સંજાગત નક્ષત્ર કહીએ, તે વર્જવું.

૨ આદિત્યગત તે જે નક્ષત્રનો સૂર્ય હોય તે નક્ષત્રમાં મુહૂર્ત કરે તો નિવૃત્તિ પામે નહીં, માટે વર્જવું.

૩ વહે ૨ તે અભિજીત નક્ષત્રથી સાત નક્ષત્ર પૂર્વ દિશાનાં, ત્યાર પછીનાં સાત દક્ષિણ દિશાનાં, તે પછીનાં સાત પશ્ચિમ દિશાનાં, તે પછીનાં સાત ઉત્તર દિશાનાં, એ રીતે સ્થાપન જોવું. જે પ્રભુ બેસે તેના સન્મુખ નક્ષત્ર આવે તે નક્ષત્રમાં મુહૂર્ત કરવું તે સુંદર છે. સન્મુખ શિવાયના તે વહે ૨ તે નક્ષત્રમાં કાર્ય કરે તો શત્રુનો જય ને પોતાની હાની થાય.

૪ સંગ્રહ તે ક્રૂરગ્રહે સહિત જે નક્ષત્ર તે વર્જવું. તે નક્ષત્રમાં કામ કરે તો વિગ્ન થાય.

૫ વિલંબીએ તે સૂર્ય નક્ષત્રના પૂંઠેના નક્ષત્રમાં કામ કરે તો વિવાદ થાય.

૬ રાહુહત તે જે નક્ષત્ર ઉપર ગ્રહ ન હોય, તે નક્ષત્રમાં કામ કરે તો મરણ થાય.

૭ ગ્રહભિન્ન તે જે નક્ષત્રના વચ્ચેના ગ્રહ જાય તે નક્ષત્રમાં મુહૂર્ત કરે તો લોહી વમે.

(૨૬૯)
રોહિણીવેધ તે.

	કુ	રો	મૃ	આ	પુ	પુષ્ય	અ	
૫૪								૫૪
૫૩								૫૩
૫૨								૫૨
૫૧								૫૧
૫૦								૫૦
૪૯								૪૯
૪૮								૪૮
૪૭								૪૭
	૪૬	૪૫	૪૪	૪૩	૪૨	૪૧	૪૦	

ઉપરની રેખામાં નક્ષત્ર લખ્યાં છે તે નક્ષત્ર ઉપર મુહૂર્તના દિવસે જે નક્ષત્ર ઉપર ગ્રહ હોય, તે ગ્રહો નક્ષત્ર ઉપર લખવાં અને પછી તપાસવું કે, જે નક્ષત્ર ઉપર ચંદ્રમા હોય તે લીટીની સામેના નક્ષત્ર ઉપર કોઈ પળ ગ્રહ હોય તો તે વેધ સમજવો અને ચંદ્રવાલા નક્ષત્રમાં મુહૂર્ત કરવું નહિ. ૫ નક્ષત્ર તજવું, અભિજિત નક્ષત્ર ઉપર કોઈ પળ ગ્રહ નહિ હોય પણ ઉત્તરાષાઢાના ચોથા પાયામાં જે ગ્રહ હોય તે અથવા શ્રવણ નક્ષત્ર બેસતાં ચાર ઘડી સુધી જે ગ્રહ હોય, તે ગ્રહ અભિજિત ઉપર જાણવો. કેમ કે ઉત્તરાષાઢાના ચોથા પાયાને શ્રવણ બેસતાં ચાર ઘડી સુધીનેજ અભિજિત નક્ષત્ર કહેલું છે. આ મુજબ રોહિણીવેધનું નક્ષત્ર તજવું.

ઉપગ્રહ તે સૂર્ય નક્ષત્ર જે વર્તતું હોય તે નક્ષત્રથી ૫-૧૪-૧૮-૧૯-૨૨-૨૩-૨૪ ઇમાનું નક્ષત્ર હોય તો તે ઉપગ્રહ વેધ કહીએ માટે ૫ તજવું.

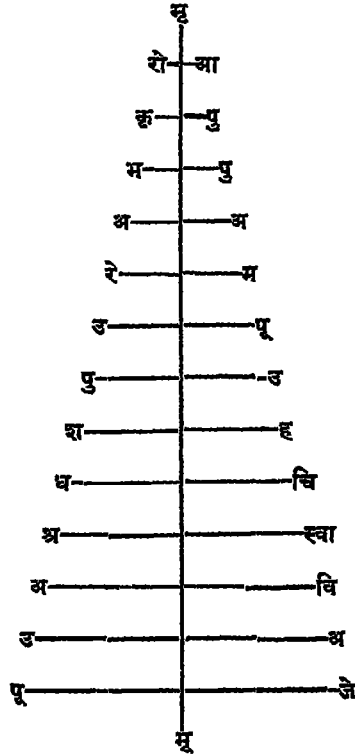
લગ તે લતા પોતાના પટલે પ્રતિષ્ઠા કરાવનારના તથા દીક્ષા લેનાર-

ના જન્મ નક્ષત્ર થકી બારમા નક્ષત્ર ઉપર રવિ હોય અને ત્રીજા નક્ષત્ર ઉપર ગંગલ તથા છઠ્ઠા નક્ષત્ર ઉપર ગુરુ હોય અને આઠમા નક્ષત્ર ઉપર ચંદ્રમા હોય, એ નક્ષત્રમાં મુહૂર્ત્ત કરવું નહીં. તેમજ બુધ જન્મ નક્ષત્રથી સાતમા નક્ષત્ર ઉપર તથા શુક્ર પાંચમા નક્ષત્ર ઉપર, રાહુ નવમા નક્ષત્ર ઉપર, પૂનમનો ચંદ્રમા બાવીશમા ઉપર હોય તો તે નક્ષત્ર વર્જવું. એ લ તાદોષ બંગાલ દેશે વર્જવો.

પાતદોષ તે સૂર્ય નક્ષત્રથી અશ્લેષા, મધા, ચિત્રા, અનુરાધા, શ્રવણ રેવતી એ નક્ષત્ર જેટલામું હોય તેટલામું નક્ષત્ર અશ્વિનીથી ગણવું, તે જે નક્ષત્ર આવે તેને પાતદોષ કહિએ. જેમકે હાલમાં પુનર્વસુનો સૂર્ય છે તો યથી ગણતાં અશ્લેષા ત્રીજું આવ્યું તો અશ્વિનીથી ત્રીજું નક્ષત્ર કૃતિકાને પાત કહિએ. માટે તે વર્જવું. એ કૌશલદેશે વર્જવું.

ફકારગલ દોષ તે સત્તાવીશ યોગમાંથી પહેલો, છઠ્ઠો, નવમો, દશમો, તેરમો, પંદરમો, સત્તરમો, ઓગણીશમો, સત્તાવીશમો એ યોગમાંનો જે યોગ હોય તે યોગ જેટલામાંનો હોય તેટલામાંનો હોય તેટલામા નક્ષત્રનો આંક સમ હોય, તો તેનું અરધું કરવું અને વિષમ હોય તો એક આંક ઉમેરીને અરધું કરવું. તે જે આંક આવે તેટલામું નક્ષત્ર યંત્રને મસ્તકે સ્થાપવું. પછી બધાં નક્ષત્ર સ્થાપવાં. પછી જે નક્ષત્ર ઉપર સૂર્ય હોય તે તે નક્ષત્ર ઉપર લખવું. અને ચંદ્રમા જે નક્ષત્ર ઉપર હોય તે ત્યાં લખવો. એ બે સામ સામું આવે તે ફકારગલ દોષ કહિએ. માટે તે તજવો. યંત્ર શુક્લમાં યોગ હોય તો મૃગશર. એ ગૌહદેશે વર્જવો.

(૨૭૧)

આ યંત્રમાં જે શૂલયોગે મૃગશીર્ષ નક્ષત્ર મૂક્યું છે તેમજ પરિઘયોગે મઘા, વૈધૃતે ચિત્રા, વ્યાઘાતે પુનર્વસુ, વજ્રે પુષ્ય, વિષકુંભે અશ્વિની, અતિગંઢે અનુરાધા, ગંજે મૂલ, વ્યતિપાતે અશ્લેષા એ પ્રમાણે જેટલામો યોગ હોય તેટલામું નક્ષત્ર મૂકવું.

આ મુજબના દોષ તજીને પ્રતિષ્ઠા દીક્ષાનાં મુહૂર્તનાં નક્ષત્ર લેવાં. દીક્ષાનાં નક્ષત્ર લગ્નશુદ્ધિ પ્રમાણે લેવાં.

ઉત્તરાફાલ્ગુની, ઉત્તરાષાઢા, ઉત્તરામાદ્રપદ, રોહિણી, હસ્ત, અનુરાધા, શતામિષા, પૂર્વામાદ્રપદ, પુષ્ય, પુનર્વસુ, રેવતી, મૂલ, અશ્વિની, શ્રવણ, સ્વાતી એ નક્ષત્રોએ દીક્ષા આપવી. ગુરુને ચંદ્ર બલ જોવું. ને શિષ્યને ચંદ્રબલ ગુરુબલ રવિબલ જે પ્રતિષ્ઠા કરાવનારને જોવાને કહ્યું છે તેમ

જોવું. બીજું સર્વે પ્રતિષ્ઠા પ્રમાણે જોવું.

નારચંદ્રના ટીપણમાં યાત્રાએ પ્રયાણ વિષે ઉત્તમ નક્ષત્ર કહ્યાં છે, તે અશ્વિની, પુષ્ય, રેવતી, મૃગશીર્ષ, પુનર્વસુ, હસ્ત, જ્યેષ્ઠા, અનુરાધા, મૂલ તથા મધ્યમ કહ્યાં તે ચિત્રા, રોહિણી, સ્વાતી, શ્રવણ, ધનિષ્ઠા, શતભિષા, પૂર્વા ત્રણે, દીક્ષાના વાર રવિ, બુધ, ગુરુ, શનિ, એ વાર દીક્ષામાં ઉત્તમ કહ્યા છે. એ શિવાયના વારે સિદ્ધિયોગ પ્રમુખ શુભયોગ હોય તો લગ્ન શુદ્ધિમાં ઉત્તમ કહ્યા છે.

આ મુજબની દિવસશુદ્ધિ જોઈને લગ્નશુદ્ધિ જોવી. તેમાં છ વર્ગ સુધી જોવી. તથા ગ્રહનો ઉદય અસ્ત જોવો તથા ગ્રહનું બલ જોવું, હવે છ વર્ગ કહીએ છીએ.

ગ્રહ હોરા, દેશકાન નવમાંશ બારાંશ ત્રીશાંશ એ છપ્પ ઠેકાણે સૌમ્ય ગ્રહ આવે તો ઉત્તમ છે. કદાપિ પાંચ વર્ગ શુભ હોય તો પણ મુદૂર્ત લઈએ. હવે લગ્નનું પ્રમાણ—

૨૧૯ મેષ મીનપલ. ૩૪૭ વૃશ્ચિક સિંહપલ.

૨૫૧ કુંભને વરસ્તપલ. ૩૨૭ કન્યા તોલા.

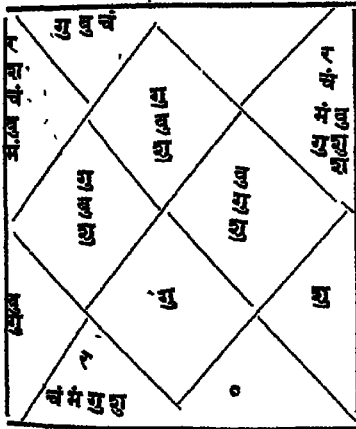
૩૦૩ મકર મિથુન. ૩૪૩ ધન કર્ક.

એ મુજબ લગ્નનો કાલ છે. હવે લગ્ન કાઢવું હોય તો છાપેલા ટીપણમાં રવી કેટલે અંશે છે? તે જોવો ને પછી ટીપણમાં લગ્નપત્રોના કોઠામાં રવી કેટલે અંશે છે? તે જોવો ને પછી ટીપણમાં લગ્નપત્રોના કોઠામાં જેટલે અંશે રવિ જે સંક્રાંતિનો હોય, તેના કોઠામાં જે આંક હોય તે તે લગ્ન સવારમાં સૂર્ય ઉદય જાણવું. પછીનું જે સારું લગ્ન હોય તે કોઠામાં જે આંક હોય તે જોવો. તેમાં જેટલો ઘડીનો વધારો આવે તેટલો દિવસ ચઢતાં તે આંક આવશે એમ જાણવું. પછી કુંડલી કાઢીને ગ્રહ જે જે રાશિના હોય તે મૂકવા. તે ગ્રહ સારા નરસા જોવાની લગ્નશુદ્ધિ પ્રમાણે કુંડલી કરી છે, તે મુજબ જોવા.

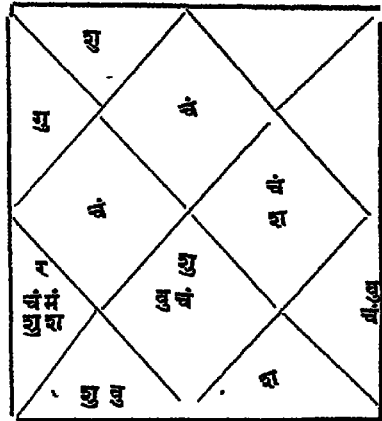
(૨૭૩)

પ્રતિષ્ઠામાં ગ્રહ નીચે મુજબ.

ઉત્તમ.

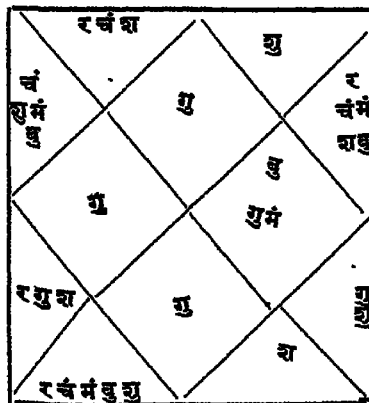

મધ્યમ.

આ મુજબના ગ્રહો હોય તો પ્રતિષ્ઠા કરવામાં શ્રેષ્ઠ છે. ૫ શિવાયના સ્થાનકે ગ્રહ હોય તો કાર્યની હાની કર્તા કહ્યા છે. આ કુંડલી આચાર્ય સ્થાપવા, રાજ્યાભિષેક, વિવાહ, અને અન્ય પળ શુભકાર્યમાં સુખના આપનાર છે. હવે નીચે—

દીક્ષાની ઉત્તમ.

આ ઉત્તમ કુંડલીમાં ગ્રહ મૂક્યા છે, તે મુજબના ગ્રહમાં દીક્ષા આપ-

(૨૭૪)

વી, તે બહુ શ્રેષ્ઠ છે; પળ તે પ્રમાણે ગ્રહ ન હોય તો તથા દીક્ષાકુંડલીમાં શનિ મધ્યમબલી હોય, ગુરુ બલવાન હોય અને શુક્ર નિર્બલ હોય તેમાં દીક્ષા આપવી તેનું સ્વરૂપ નીચે મુજબ.

શનિ. ૨-૫-૬-૮-૧૧ એ સ્થાનકે મધ્યમ બલવાન.

ગુરુ. ૧-૪-૭-૧૦ એ સ્થાનકે બલવાન જાળવો.

શુક્ર. ૬-૧૨ અબલ જાળવો તે દીક્ષામાં સારો.

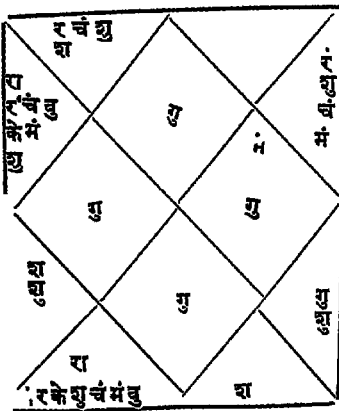
બુધ. ૨-૩-૫-૬-૧૧ સુખનો આપનાર.

મંગલ દીક્ષામાં ૩-૬-૧૦-૧૧ દીક્ષાકુંડલીમાં હોય તો બહુ સારો જ્ઞાન તપ યુક્ત થાય.

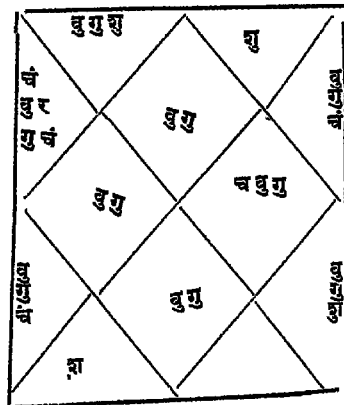
શુક્ર મંગલ, શનિ એ ત્રણમાંથી કોઈથી પળ ચંદ્રમા સાતમે હોય તો અયોગ્ય છે. દીક્ષા લેનાર અવશ્ય કુશીલિયો થાય. તપ જ્ઞાન રહિત થાય.

નારચંદ્રમાં દીક્ષાકુંડલીયો કહી છે. તે કહું છું. એક ઉત્તમ તો જેમ લગ્નશુદ્ધિમાં કહી છે, તેમ કહી છે. તે શિવાયની નીચે પ્રમાણે ગ્રંથાંતરથી કહી છે.

દીક્ષાની ઉત્તમ.

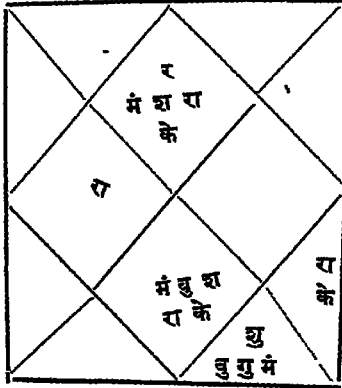
દીક્ષાની મધ્યમ.

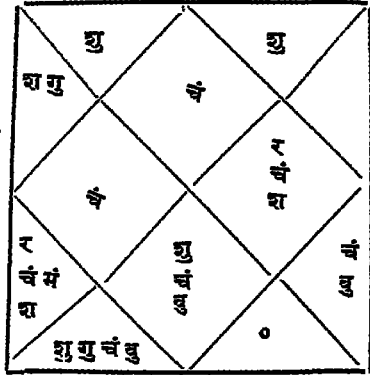
(२७५)

प्रतिष्ठायां नारचंद्र ग्रंथ मुजव नीचे.

जघन्य.

मध्यम.

उत्तम.

आ लग्नकुंडलीमां उत्तम ग्रह आवे ते ग्रहशुद्धि.

होरा ते लग्न लीधुं होय तेमां बे भाग करवा. तेमां १-३-५-७-९-११ एटलामुं लग्न होय तो पहेली होरा रविनी अने बीजी होरा चंद्रनी अने २-४-६-८-१०-१२ एमांनुं लग्न होय तो पहेली होरा चंद्रनी अने बीजी होरा सूर्यनी प्रतिष्ठा दीक्षादिक चंद्रमानी होरायां करवुं.

(૨૭૬)

દેશકાળ તે લગ્નના ત્રણ ભાગ કરવા. તેમાં જો મેષ લગ્ન લીધું હોય તો પહેલો દેશકાળ મેષનો. તેમજ જે લગ્ન લીધું હોય તેનો પહેલો દેશકાળ જાણવો. બીજો દેશકાળ સિંહનો, ત્રીજો દેશકાળ ધનનો, વર્ષ લગ્નમાં પહેલો વર્ષનો, બીજો કન્યાનો, ત્રીજો મકરનો એ પ્રમાણે જે લગ્ન લીધું હોય તેનાથી જોડ લેવો. પછી જે દેશકાળ આવે તેનો સ્વામી લગ્નકુંડલીમાં જોવો ને સ્વામી સારા સ્થાનમાં હોય તે દેશકાળમાં મુહૂર્ત કરવું. નવમાંશ જોવો તે જે લગ્ન હોય તેનો પહેલો જે હોય તેના નવ ભાગ કરવા. તેમાં પહેલા ભાગનો નવમાંશ જો મેષ લગ્ન હોય તો પહેલો મેષનો. ૧-૨-૩-૪-૫-૬-૭-૮-૯. જો વરુણ લગ્ન હોય તો ૧૦-૧૧-૧૨-૧-૨-૩-૪-૫-૬. જો મિથુન લગ્ન હોય તો પહેલો ૭-૮-૯-૧૦-૧૧-૧૨-૧-૨-૩. જો કર્ક લગ્ન હોય તો પહેલો ૪-૫-૬-૭-૮-૯-૧૦-૧૧-૧૨. જો સિંહ લગ્ન હોય તો પહેલો ૧-૨-૩-૪-૫-૬-૭-૮-૯. કન્યા લગ્ન હોય તો પહેલો ૧૦-૧૧-૧૨-૧-૨-૩-૪-૫-૬. જો તોલા લગ્ન હોય તો પહેલો ૭-૮-૯-૧૦-૧૧-૧૨-૧-૨-૩. જો વૃશ્ચિક લગ્ન હોય તો પહેલો ૪-૫-૬-૭-૮-૯-૧૦-૧૧-૧૨. જો ધન લગ્ન હોય તો પહેલો ૧-૨-૩-૪-૫-૬-૭-૮-૯. મકર લગ્ન હોય તો પહેલો ૧૦-૧૧-૧૨-૧-૨-૩-૪-૫-૬. જો કુંભ લગ્ન હોય તો પહેલો ૭-૮-૯-૧૦-૧૧-૧-૨-૩. જો મીન લગ્ન હોય તો પહેલો ૪-૫-૬-૭-૮-૯-૧૦-૧૧-૧૨ એ મુજબ નવે નવમાંશ જે નવમાંશનો સ્વામી બલવાન હોય તે લેવો ને સૌમ્ય ગ્રહનો લેવો. સૌમ્ય ગ્રહ તે ચંદ્ર, બુધ, ગુરુ, શુક્ર.

બાર અંશ તે લગ્નના બાર ભાગ કરવા. અને જે લગ્ન હોય તે પહેલા ભાગનો સ્વામી તેમજ તેનાથી અનુક્રમે બારે ભાગના સ્વામી જોવા. તેમાં જે ભાગમાં મુહૂર્ત હોય તે ભાગનો સ્વામી લગ્નમાં તે શુભ ગ્રહ હોય તો શ્રેષ્ઠ જાણવું.

ત્રીશાંશ તે લગ્નના ત્રીશ ભાગ કરવા. તેમાં મેષ લગ્ન હોય તો પહેલા પાંચ ભાગનો સ્વામી મંગલ, ત્યાર પછીના પાંચ ભાગનો સ્વામી

(૨૭૭)

શની, ત્યાર પછીના આઠ ભાગનો સ્વામી ગુરુ, ત્યાર પછીના સાત ભાગનો સ્વામી બુધ, ત્યાર પછીના પાંચ ભાગનો સ્વામી શુક્ર એ રીતે મિથુન સિંહ, તુલા, ધન, કુંભના ભાગોના સ્વામી પણ જાણવા. અને સમરાશિ જે વર્ષ, કર્ક, કન્યા, વૃશ્ચિક, મકર, મીન એ છ એ સમ લગ્નમાં પહેલા પાંચ ભાગનો સ્વામી શુક્ર, તે પછીના પાંચ ભાગનો સ્વામી બુધ, તે પછી આઠ ભાગનો સ્વામી ગુરુ, તે પછીના સાત ભાગનો સ્વામી શની, તે પછીના પાંચ ભાગનો સ્વામી મંગલ એ પ્રમાણે અંશના સ્વામી જોવા. તેમાં સૌમ્ય ગ્રહના અંશમાં મુહૂર્ત કરવું શ્રેષ્ઠ છે. વલી બીજી રીતે ત્રીશ અંશમાંથી અંશ કઢા છે, તે નીચે મુજબ. ત્રીશ અંશમાંના અંશ.

વર્ષ તથા મકર લગ્નનો વીશમો અંશ.

મીન, કર્ક, કન્યાનો ૪ તથા ૮ અંશ.

વૃશ્ચિકનો

૧૨ અંશ.

કુંભનો

૨૬ અંશ.

તોલા લગ્નનો

૨૪ અંશ.

મેષનો

૨૭ અંશ.

સિંહનો

૧૮ અંશ.

ધન તથા મિથુન લગ્નનો

૧૭ અંશ.

એ રીતે જે લગ્ન હોય, તેના ઉપર કહેલા અંશમાં મુહૂર્ત કરવું. તે પણ ઉત્તમ કહ્યું છે. વારે લગ્નના સ્વામી જોવા તે મેષનો મંગલ, વર્ષનો શુક્ર, મિથુનનો બુધ, કર્કનો ચંદ્રમા, સિંહનો રવિ, કન્યાનો બુધ, તોલાનો શુક્ર, વૃશ્ચિકનો મંગલ, ધનનો ગુરુ, મકર તથા કુંભનો શનિ, મીનનો ગુરુ એ મુજબના લગ્નના સ્વામી જાણવા. તે સ્વામી બલવાન જોવા તથા ઉચ્ચ સ્વગ્રહી હોય તો. બહુ સારો, પણ નીચનો વા શત્રુના ઘરમાં બેઠેલો વા હસ્તનો વક્ત્રીનો હોય તે વર્જવો. આ રીતે છ વર્ગ શુદ્ધિ જોવી. વલી એક આચાર્ય મહારાજ એમ કહે છે જે નવમાંશ શુદ્ધ જોઈ પ્રતિષ્ઠા કરવી. એમ લગ્નશુદ્ધિમાં કહે છે. ચંદ્રમા ક્રૂર ગ્રહે યુક્ત હોય તો

તે ક્ષીણચંદ્ર કહ્યો છે, તે નિર્બલ જાણવી.

ઉદયશુદ્ધિ તે નવમાંશનો સ્વામી લગ્નકુંડલીમાં લગ્નના સ્વામીને જોતો હોય તો તે ઉદયશુદ્ધિ કહીયે. તે પ્રતિષ્ઠા દીક્ષામાં જોવું.

અસ્તશુદ્ધિ તે નવમાંશનો સ્વામી લગ્નના સાતમા સ્થાનકને જોતો હોય તે અસ્તશુદ્ધિ કહીયે.

લગ્નશુદ્ધિમાં એમ પળ કહે છે જે અસ્તશુદ્ધિ ઉદયશુદ્ધિ પ્રતિષ્ઠા દીક્ષામાં જોવાની જરૂર નથી. એમ કેટલાએક આચાર્ય કહે છે. બાર રાશિમાં ચર સ્થિર ને દ્વિસ્વભાવ.

ચરરાશી. મેષ, કર્ક, તુલા, મકર.

સ્થિરરાશી. વર્ષ, સિંહ, વૃશ્ચિક, કુંભ.

દ્વિસ્વભાવ. મિથુન, કન્યા, ધન, મીન.

એમાંથી પ્રતિષ્ઠામાં સ્થિરલગ્ન લેવું. તે નહિ તો દ્વિસ્વભાવ લેવું, અને આરંભસિદ્ધિમાં બને ત્યાં સુધી દ્વિસ્વભાવ લેવું, ને તે ન આવે તો સ્થિર લેવું, ને ગ્રહો ઘણા જ ઉત્તમ આવતા હોય તો ક્વચિત્ ચર પળ લેવું.

નારચંદ્રમાં લગ્નકુંડલીમાં ગ્રહો પડ્યા હોય તેના યોગાયોગ તથા ફલ કહ્યાં છે તે—

ચંદ્ર સાથે રવિ મંગલ હોય તો અગ્નિભય થાય.

ચંદ્ર સાથે શનિ હોય તો મરણ ભય.

ચંદ્ર સાથે બુધ હોય તો સમૃદ્ધિ કરે.

ચંદ્ર સાથે ગુરુ હોય તો મહિમા પ્રભાવ કરે.

ચંદ્ર સાથે શુક્ર હોય તો સર્વ સૌખ્ય.

પ્રતિષ્ઠાકુંડલીમાં રવિ અબલ હોય તો ઘરના ધણીની હાની. ચંદ્ર વિબલે સ્ત્રીનું મરણ, શુક્ર વિબલે ધન નાશ, ગુરુ વિબલે સુખ પ્રતિષ્ઠા કુંડલીમાં નીચગ્રહ ક્રૂરગ્રહે યુક્ત હોય વા, અસ્તનો વા, શત્રુક્ષેત્રનો ગ્રહ વા વક્રી તે વિબલ જાણવો, શનિ રવિ વક્રી હોય તો પ્રાસાદનો નાશ કરે.

મંગલ, શનિ, રાહુ, રવિ, કેતુ, શુક્ર પળ આ ગ્રહ સહિત એ ગ્રહમાંથી સાતમો હોય તો સૂત્રધાર, આચાર્ય, શાસ્ત્રક એ સર્વેનું મૃત્યુ કરે. મંગલ,

शनि, सूर्य, १-१०-४-७-८-९, एटला स्थाने होय तो प्रासादनो भंग
करे. मंगल बारमे सुखभञ्जक,

शुक्रवार शुक्रनो नवमांश. शुक्र लग्नाधिपति. शुक्रणा उदये शुक्र सा-
तमेथी लग्नेने जौतो होय, तेमां दीक्षा आपवी नहि.

सोमवारे लग्ननो स्वामी चंद्र नवमांशनो स्वामी चंद्र चंद्रना उदये ते शुक्ल पक्षे एक एकत्र योगे दीक्षा आपवी नहि.

कुंडलीमां शुभयोग कुयोग थाय छे, ते आरंभसिद्धिने अनुसारे.

[illegible]

कुंडलीना ग्रह.

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	मुशलयोग तजवो. कर्मयोग तजवो. वापीयोग तजवो. शल्ययोग तजवो. पाणीयोग तजवो. मर्मयोग तजवो. वक्रयोग तजवो. संकटयोग तजवो.
पाप पाप पाप पाप	श	पाप पाप	मं मं	श पाप		पाप	मं मं पाप		पाप पाप		श र	

આ ઉપર જ્યાં પાપ તથા ક્રૂર શબ્દ લખ્યા તે રવિ, મંગલ, શનિ, રાહુ એ-
માંના ગ્રહ સમજવા. જ્યાં શુભ ગ્રહ લખ્યા છે તે ચંદ્ર, ગુરુ, શુક્ર, બુધ
જાણી લેવા ને કુયોગ વર્જી શુભયોગમાં મુહૂર્ત આપવું.

મુહૂર્ત કરવાની ઉતાવળ હોય, ને શુભ મુહૂર્ત વા, લગ્નશુદ્ધિ સારી નહિ
મળતી હોય તો લગ્નશુદ્ધિ પ્રકરણમાં તથા નારચંદ્ર ટીપણમાં છાયાલગ્ન-
નો વિધિ કહેલ છે. તેથી મુહૂર્ત કરવામાં શ્લોક કહ્યો છે તે.

ન તિથિર્ન ચ નક્ષત્ર, ન વારો ન ચ ચંદ્રમાઃ॥

ન ગ્રહોપગ્રહાશ્ચૈવ, છાયાલગ્ન પ્રશસ્યતે ॥ ૧ ॥

૬ રીતે કહ્યું છે, માટે છાયા લગ્નથી કામ કરવું તે, પુરુષ જે ઉમો
રહે, સૂર્ય જે દિશાએ હોય ત્યાં પૂંઠ કરીને ઉમો રહે. તેણે પોતાના પગ-
નાં પગલાં ભરવાં. તે પગલાં વાર પ્રમાણે જોવાં, અથવા સાત આંગળનો
શંકુ મૂકે તેની છાયાથી છાયા જુઓ. તે આંગળ ભરવાં, પુરુષ ઉમો
રહી જુએ તો પગલાં ભરવાં.

રવીવારે ૧૧, સોમવારે ૮॥ મંગલવારે ૯, બુધવારે ૮, ગુરુવારે ૭, શુક્ર-
વાર ૮ ॥ શનીવારે ૮.

આ મુજબ આંગળાં જોવાં. તે શંકુ બાર આંગળના પાટીઆ ઉપર મૂ-
કવો. તે પાટીયું વાંકુચુંકું ન રહે, સરસ્વી રીતે રહે એમ મૂકવું. પછી જે
વારે મુહૂર્ત કરવું તે વિવસના કહ્યા પ્રમાણે છાયા આવે કે મુહૂર્ત કર-
વું, તે કલ્યાણકારક છે. ૬ છાયાલગ્નથી યાત્રા જવું હોય અથવા
હરકોઈ કામનો આરંભ કરે તો કલ્યાણકારક છે.

યાત્રા વા, પરદેશ જવું હોય તો સન્મુખ વા, જમણો ચંદ્ર લેવો. યો-
ગિની પૂંઠે રાખવી, સામોકાલ વર્જવો. નક્ષત્ર પ્રયાણના પાને ૩૨૬ માં
કહ્યાં છે ત્યાં જોવું. શુભ લગ્નમાં વા છાયાલગ્નમાં પ્રયાણ કરવું. નાર-
ચંદ્રમાં ચંદ્ર જોવાની રીત કહી છે તે.

જન્મનો તે પહેલો ત્રીજો પાંચમો ૬ ચંદ્ર જેને હોય તે માથે ચંદ્ર
કહીયે. તેમાં જાય તો ધનની પ્રાપ્તિ કરે. ૬-૧-૮-૧૨ મો ચંદ્રમા હોય

તો છાતીયે ચંદ્ર કહીયે, જો તેમાં જાય તો ધનનો લાભ કરે. ૨-૪ થો ચંદ્રમા હોય તો તે હાથે ચંદ્ર કહીયે તેમાં જાય તો લાભ કરે.

સાત વારનાં ફલ નારચંદ્ર પ્રમાણે—ગુરુ પાળીગ્રહણમાં સારો, પરદેશ જવામાં શુક્ર સારો, મળવામાં બુધ સારો, દક્ષિણા આપવામાં શનિ સારો, લઢાઈમાં મંગલ સારો, રાજાને મલવામાં મંગલ સારો, સોમવારે સઘલા કામમાં સારો, પરદેશ જવામાં સારો, મંગલ તથા રવિવાર વિશેષ કરી વર્જ્યા છે. તે બને તો વર્જવા. શુભયોગ લઈ કામ કરે તો જય થાય. કુયોગોના યંત્રમાં તથા તિથિના યંત્ર જોઈ વર્જવા યોગ્ય વર્જવું. હરકોઈ સારા કામમાં કુયોગ શિવાયની શુભ યોગવાલી તિથિ લેઈ કામ કરવું.

જે વાર હોય તે દિવસે ગ્રહ બલવાન હોય. કૃષ્ણપક્ષે રવિ, રાહુ, શનિ, મંગલ, બલવાન. શુકલપક્ષે સોમ, બુધ, ગુરુ, શુક્ર એ બલવાન. નવ ગ્રહની દૃષ્ટિ તથા શત્રુમિત્ર જોવાનો યંત્ર તથા ઓંચ નીચ સ્વગૃહી બલ.

રવી.	સોમ.	મં.	બુ.	શુ.	શુ.	શ.	રા.	કે.	
૭	૭	૪-૮	૭	૫-૯	૭	૩-૧૦	૦	૦	સંપૂર્ણ દીપ્તિ.
૪-૮	૪-૮	૫-૯	૪-૮	૩-૧૦	૪-૮	૭	૦	૦	ત્રિપાદ દીપ્તિ.
૫-૯	૫-૯	૩-૧૦	૫-૯	૭	૫-૯	૪-૮	૦	૦	દ્વિપાદ દીપ્તિ.
૩-૧૦	૩-૧૦	૭	૩-૧૦	૪-૮	૩-૧૦	૫-૯	૦	૦	એકપાદ દીપ્તિ.
ચં-મં	ર. શુ.	ર. શુ.	ર. રા.	ર-ચં.	ર. રા.	ર. શ.	ર. શ.	ર.	મિત્ર ગ્રહ.
શુ.	મં. શુ.	શુ. શ.	મં. શ.	શ. રા.	મં. શુ.	શુ.	શુ.	૦	સમગ્રહ.
શ.	શ. રા.	શુ. રા.	શ. રા.	ચં.	ર. શુ.	ર-ચં.	ર. ચં.	૦	શત્રુગ્રહ.
શ-રા.	શ.	શુ. રા.	શ. રા.	ચં.	ર. શુ.	ર-ચં.	ર. ચં.	૦	શત્રુગ્રહ.
શ.	શ.	શુ. રા.	શ. રા.	ચં.	ર. શુ.	ર-ચં.	ર. ચં.	૦	શત્રુગ્રહ.
મેષ.	વૃષ.	મકર.	કન્યા.	કર્ક.	મીન.	તુલા.	મં.	૦	ઓંચગ્રહ.
તોલા.	શુક્રિ.	કર્ક.	મીન.	મકર.	કન્યા.	મેષ.	મિ.	૦	નીચગ્રહ.
સિંહ.	કર્ક.	મે. બુ.	કન્યા.	ધ. મી.	તોલા.	મ. કું.	ક.	૦	સ્વગૃહી.
દિવસે.	રાત્રે.	રાત્રે.	નિશિ.	દિવસ.	દિવસે.	રાત્રે.	૦	૦	બલવાન.

કુંડલીમાં ગ્રહ જે સ્થાને બેઠા હોય, તેનાથી ૨-૩-૪-૧૨-૧૦ આટલામે સ્થાને બીજો ગ્રહ હોય, તેની સાથે તાત્કાલિક મિત્રતા કહિયે તથા ૫-૬-૭-૮-૯ એ સ્થાને બેઠેલા ગ્રહ તાત્કાલિક શત્રુ કહિયે. કુંડલીમાં મિત્ર હોય અને ગ્રહર્નિશ મિત્ર હોય તો અધિમિત્ર થાય. તેમ

शत्रु पण बधे ठेकाणे होय तो अधिशत्रु जाणवो.

प्रतिष्ठा दीक्षा कुंडलीमां त्रण शुभ ग्रह बलवान होय अने बीजा हीन बली होय तो पण मुहूर्त्त करवुं. एम आरंभसिद्धिनी टीकामां कहुं छे.

लग्नकुंडलीमां बुध रविये रहित. १-४-७-१० आ चार स्थानके होय तो लग्नना सो दोषने हणे. शुक्र केंद्रस्थाने १-४-७-१० होय. क्रूरग्रहे रहित होय तो हजार दोष हणे. गुरु पण १-४-७-१० ए स्थानक बलवान होय तो लग्नना लक्ष दोष हणे. आ रीते आरंभसिद्धिनी नहानी टीकामां कहुं छे. तेम मोटा प्रतिष्ठाकल्पमां ५-९ गुरु, शुक्रनुं एवुंज फल कहुं छे. वली प्रतिष्ठाकल्पमां मेष तथा वरखनो चंद्र अथवा सूर्य होय अने शनि बलवान होय अने मंगल बुध हीनबली होय तोपण प्रतिष्ठा करवी. वार तिथि नक्षत्र चंद्रबल जोवुं नहीं. लग्न बलवान लेवुं. ३-६-११ सूर्य होय. १-४-९-१०-५ गुरु अथवा शुक्र होय तो बीजा दोष जेटला होय तेने टाले ने शुभ फल आपे. ए ग्रंथमां लग्नकुंडलीमां राहु अथवा केतु १-४ होय ते उत्तम कहो; पण बीजा ग्रंथोमां तो उत्तम जोवामां आवतो नथी.

सर्वे ग्रह शत्रुना घरमां होय तो प्रतिष्ठा नेष्ट जाणवी. लग्न वा सातमे चंद्रमा, राहु वा, केतु युक्त होय तो ते अधम फलने आपे. लग्ने वा, चंद्र युक्त, गुरु होय तो निर्विघ्नपणें प्रतिष्ठा थाय, चंद्र शुक्र युक्त अथवा शुक्रनी चंद्र उपर दृष्टि होय ते सारा फलने आपे.

चोवीश प्रभुजी	राशी	नक्षत्र.	लांछन.
रुषभदेवजी.	धनराशी.	उत्तराषाढा.	वृषभनुं.
अजितनाथजी.	वृषभराशी,	रोहिणी.	हस्तिनुं.
संभवनाथजी.	मिथुन.	मृगशीर्ष.	अश्वनुं.
अभिनंदनजी.	मिथुन.	पुनर्वसु.	वांदरानुं.
सुमतिनाथजी.	सिंहराशी.	मघा.	क्रौंचपक्षि.
पद्मप्रभुजी.	कन्या.	चित्रा.	कमलनुं.

(२८३)

सुपार्श्वप्रभुजी.	तुला.	विशाखा.	साथीयो.
चंद्रप्रभुजी.	वृश्चिक.	अनुराधा.	चंद्रनुं.
सुविधिनाथजी.	घनराशी.	मूल.	मच्छ.
शीतलनाथजी.	घनराशी.	पूर्वाषाढा.	श्रीवत्स.
श्रेयांशनाथजी.	मकर.	श्रवण.	गेंडानुं.
वासुपूज्यजी.	कुंभ.	शतभिषा.	पाडानुं.
विमलनाथजी.	मीन.	उत्तराभाद्र.	वराहनुं.
अनंतनाथजी.	मीनराशी.	रेवती.	सिंचाणानुं.
धर्मनाथजी.	कर्कराशी.	पुष्य.	वज्रनुं.
शांतिनाथजी.	मेष.	अश्विनी.	हरणनुं.
कुंथुनाथजी.	वृषभ.	कृतिका.	बकरानुं.
अरनाथजी.	मीनराशी.	रेवती.	नंदावृतनुं.
मल्लिनाथजी.	मेषराशी.	अश्विनी.	कलशनुं.
मुनीसुव्रतजी.	मकर.	श्रवण.	काचबानुं.
नमिनाथजी.	मेषराशी.	अश्विनी.	कमलनुं.
नेमिनाथजी.	मेषराशी.	विशाखा.	शंखनुं.
पार्श्वनाथजी.	तुलाराशी.	विशाखा.	सर्पनुं.
महावीरस्वामी,	कन्याराशी.	उत्तराफाल्गुनी.	सिंहनुं.

चोवीशे प्रभुनी राशी मलतीनुं एक पानुं विजयानंदसूरिमहाज पासै जोयुं हतुं, तेमां नीचे प्रमाणे राशीवालाने भगवान् अनुकूल कढ्या छे.

मेषराशीने १-३-४-५-७-९-१०-११-१२-१६-१९-२०-२१-२३

वृषभराशीने २-९-६-७-८-११-१२-१३-१४-१७-१८-२०-२२-२४

मिथुनराशीने १-३-४-५-६-७-९-१०-१२-१३-१४-१६-१८-१९-२०, २१, २२, २३

२४

कर्कराशीने १-२-६-७-८-९-१०-११-१२-१३-१४-१५-१६-१७-१८-१९-२१-२३

२०-२२ २४

सिंहने १-२-३-४-५-७-८-९-१०-११-१२-१३-१४-१५-१७-१८-१९-२१-२३

कन्याने १-२-३-४-६-८-९-१०-११-१२-१३-१४-१५-१७-१८-२०-२२-२४

तोलाने १-२-३-४-५-७-९-१०-११-१२-१५-१६-१७-१९-२०-२१-२३

वृश्चिकने २-५-६-८-१११२-१३, १४, १५, १६, १७, १८, १९, २०-२१, २२-२४

धनने १, ३, ५, ६, ७, ८, ९, १०, १२, १३, १४, १५, १६, १८, १९, २१-२२-२३, २४

मकरने २-३-४-५-६-८-११-१३-१४-१५-१६-१७-१८-१९-२०-२१-२२-२३-२४

कुंभने १-२-३-४-५-६-७-८-९-१०-१२-१५-१६-१७-१९-२३-२४

मीनने १-२-३-४-५-६-७-८-९-१०-११-१३-१४-१७-१८-२०-२१-२२-२३-२४

आ मुजब पानामां जोयुं तेम लख्युं छे. वली बीजी रीते पण छे, ते बीजा शास्त्रथी जोइ लेवुं.

आ मुजब प्रतिष्ठा दीक्षानां मुहूर्त्त जोइ काम करवाथी कल्याण थाय छे. मारा जोवामां आव्युं तेम लख्युं छे. विशेष जोवुं होय तो जैनना ज्योतिपना ग्रंथ घणा छे तेमां जोवुं.

प्रश्नः—१८८ श्रावक रात्रे सुए त्यारे शुं करणी करे ?

उत्तरः—श्रावक रात्रे सूती वखते नीचे प्रमाणे करणी करीने सुए ए विधि धर्मसंग्रह ग्रंथमां नीचे मुजब छे.

प्रथम देवनुं स्मरण कखुं ते आ प्रमाणे.

नमो वीयरायाणं, सच्चन्नूणं;

तेलुकफूहयाणं, जहट्टिअ वत्थुवाईणं.

अर्थः—सर्व वस्तुना जाण, त्रण लोकने पूजनिक अने यथस्थित वस्तुना प्ररूपक एवा वीतराग देवने नमस्कार थाओ.

गुरुनुं स्मरण आ प्रमाणे—

धन्यास्ते ग्राम नगर जनपदादयो येषु सदीय धर्माचार्या विहरंतीत्यादि चैत्यवंदनादिना वा नमस्करणं स्मृतिः

अर्थः—धन्य ते ग्राम, नगर, जनपदादिक के, जेने विषे म्हारा धर्माचार्य विचरे छे, इत्यादि कहाँ चैत्यवंदन करे अथवा नवकार वडे स्मरण करे.

ચાર શરણ કરવા તે આ પ્રમાણે—

ક્ષીણરાગાદિ દોષૌઘાઃ, સર્વજ્ઞા વિશ્વપૂજિતા ॥

યથાર્થવાદિનાર્હતઃ, શરણ્યા શરણં મમ ॥ ૧ ॥

અર્થ—ક્ષીણ કર્યા છે રાગાદિ દોષના સમૂહો જેમણે, સર્વ વસ્તુના જાણ, વિશ્વે પૂજેલા, યથાર્થવાદી અને શરણ કરવાને યોગ્ય એવા અરિહંત ભગવાનનું મને શરણ થાઓ ॥ ૧ ॥

ધ્યાનાભિદગ્ધકર્માણિ, સર્વજ્ઞા સર્વર્દશિનઃ ॥

અનંતસુખ વીર્યેઘાઃ, સિદ્ધાશ્ચ શરણં મમ ॥ ૨ ॥

અર્થ—ધ્યાન રૂપી અગ્નિયે કરી બાલી નાખ્યાં છે કર્મ જેમણે, સર્વ વસ્તુના જાણનાર તથા દેખનાર, અનંત સુખ અનંત વીર્ય યુક્ત એવા સિદ્ધ ભગવાનનું મને શરણ થાઓ ॥ ૨ ॥

સાધુર્જીનું શરણ આ પ્રમાણે—

જ્ઞાનદર્શનચારિત્ર, યુતા સ્વપર તારકાઃ ॥

જગત્પૂજ્યાઃ સાધવશ્ચ, ભવંતુ શરણં મમઃ ॥ ૩ ॥

અર્થ—જ્ઞાન, દર્શન, ચરિત્ર કરી યુક્ત, પરને અને પોતાને તારનાર અને ત્રણ જગત્ને પૂજાનિક એવા સાધુનું મને શરણ થાઓ. ॥૩॥

ધર્મનું શરણ આ પ્રમાણે—

સંસાર દુઃખસંહર્તા, કર્તા મોક્ષસુખસ્ય ચ ॥

જિનપ્રણીતધર્મશ્ચ, સદૈવ શરણં મમ ॥ ૪ ॥

અર્થ—સંસાર રૂપી દુઃખનો નાશ કરનારા અને મોક્ષસુખને કરનારા (આપનારા) એવા જિનપ્રણીત ધર્મનું મને સદાય શરણ થાઓ.

ए रीते चार शरण करीने पछी आ प्रमाणे भावना भावे—

चउरंगो जिणधम्मो, न कओ चउरंगसरणमावि न कयं ॥

चउरंग भवच्छेओ, न कओ हा हारिओ धम्मोत्ति ॥ ५ ॥

અર્થ—દાન, શીલ, તપ અને ભાવ રૂપ ચાર અંગવાળો ધર્મ મેં ન કર્યો ! ચાર શરણ પળ ન કર્યો ! અને ચાર ગતિ રૂપ ભવનો છેદ

(२८६),

पण न कर्यो, हा इति खेदे ! हुं धर्म हारी गयो ! ! ! ॥५॥

हवे दुष्कृत्यनी गर्हा ते आ प्रमाणे—

जं मण वय काएहिं, कयकारी अणुमईहिं आयरियं ॥

धम्मविरुद्धमसुद्धं, सव्वं गरिहामि तं पावं ॥ ६ ॥

अर्थः—मन वचन कायाना योगथी जे कोइ धर्म विरुद्ध अर्थात् प्रभुनी आज्ञा बहारनुं कृत्य कर्युं होय, कराव्युं होय तेमज अनुमोद्युं होय ते सर्व, पापनी हुं गर्हा करं छुं ॥ ६ ॥

सुकृत्यनुं अनुमोदन करवुं ते आ प्रमाणे—

अहवा सव्वंचि य वीयरायवयणाणुसारी जं सुकयं ॥

कालतएवि तिविहं, अणुमोए सो तयं सव्वं ॥ ७ ॥

अर्थः—अथवा वीतरागना वचनने अणुसारे त्रण कालमां जे सर्व कृत्य कर्युं, ते सर्व मन वचन कायाए करी अनुमोदुं छुं. ॥ ७ ॥

हवे सर्व जीवो खमाववा ते आ प्रमाणे—

खामेमि सव्व जीवा, सव्वे जीवा खमंतु मे ॥

मिति मे सव्व भूएसु, वेरं मइइं न केणइ ॥ ८ ॥

अर्थः—सर्व जीवोने हुं खमावुं छुं. सर्व जीवो म्हारा उपर क्षमा क रजो. म्हारे सर्व जीवोनी साथे मित्रता छे पण कोइनी साथे वैरभाव नथी. ॥ ८ ॥

आ प्रमाणे कर्या पढी चार आहारनो त्याग न होय तो, गंठसी सहित पच्चख्खाण करे, तथा सर्व व्रत संक्षेप रूप बगेव्रत अंगीकार करी देशावकाशिकनुं पच्चख्खाण करे. ते पण गंठसी सूधीनी मयादी राखे.

तथा शेष पापस्थान वर्जवा माटे आ प्रमाणे—

तहा कोहं च माणं च, माया लोहं तहेव य ॥

पिज्जं दोसं च वज्जेमि, अभ्भख्खाणं तहेव य ॥ ९ ॥

अरई रइ पेसुंनुं, परपरिवायं तहेव य ॥

मायामोसं च मिच्छत्तं, पावठाणाणि वज्जिमोत्ति ॥ १० ॥

અર્થ:—તેમ જ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દેષ, (કલહ),
અન્યાસ્થાન, પૈશુન્ય, રતિ, અરતિ, પર પરિવાદ, માયા મૃષાવાદ અને
મિથ્યાત્વશલ્ય એ પાપસ્થાનકને હું વર્જું છું. ॥ ૧ ॥ ૧૦ ॥

આ પ્રમાણે પાપસ્થાનને વર્જિને પછી વોશિરાવવા માટે આ
પ્રમાણે ગાથા કહે—

જઈ મે હુજ્જ પમાઓ, હમસ્સ દેહસ્સ હમાઈ રયણીએ ॥

આહાર—મુવહિ દેહં, સવ્વં તિવિહેણં વોસરિયં ॥ ૧૧ ॥

અર્થ:—જો આ રાત્રીને વિષે મ્હારું મરણ થાય તો ચાર પ્રકારનો
આહાર, ઉપધિ તે ધન, ધાન્ય, ઘર, રાત્ર રત્નીલાં અને કુટુંબ તેમજ આ
દેહ એ સર્વને મન વચન કાયાએ કરી વોશિરાવું છું. ॥ ૧૧ ॥

આ પ્રમાણે કરી નવકાર પૂર્વક ત્રણ ગાથાઓ કહી છે, તેનું
નામ નથી, પણ અનુમાનથી નીચેની સંભવે છે—

એગોહં નત્થિ મે કોઈ, નાહમન્નસ્સ કસ્સઈ ॥

એવં અદીણ મણસો, અપ્પાણ મણુસાસઈ ॥ ૧૨ ॥

એગો મે સાસઓ અપ્પા, નાણ દંસણ સંજુઓ ॥

સેસા મે બાહિરા ભાવા, સવ્વ સંજોગ લલ્લખણા ॥ ૧૩ ॥

સંજોગ મૂલા જીવેણ, પત્તા દુલ્લખ પરંપરા ॥

તમ્હા સંજોગ સંબંધં, સવ્વે તિવિહેણ વોસરિયં ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:—હું એક છું, મ્હારું કોઈ નથી, તેમ હું પણ કોઈનો નથી,
એ પ્રકારે અદીન મનથી આત્માને શીઝામણ આપે. ॥૧૨॥ જ્ઞાન દર્શન
યુક્ત એવો એક મ્હારો આત્મા શાશ્વત છે, બાકીના (તન ધન અને કું-
ટુંબાદિક) સર્વ બાહ્યભાવો સંયોગ રૂપ લક્ષણવાળા છે ॥ ૧૩ ॥
સંયોગ રૂપ મૂલથી જીવ દુઃખની પરંપરાને પામ્યો છે. તે કારણ માટે
સર્વ સંયોગ સંબંધને મન વચન કાયાના યોગથી વોશિરાવું છું ॥ ૧૪ ॥

આ પ્રમાણે ભાવીને જે પુરુષ અથવા જે સ્ત્રીએ શીલ પાલ્યાં છે.

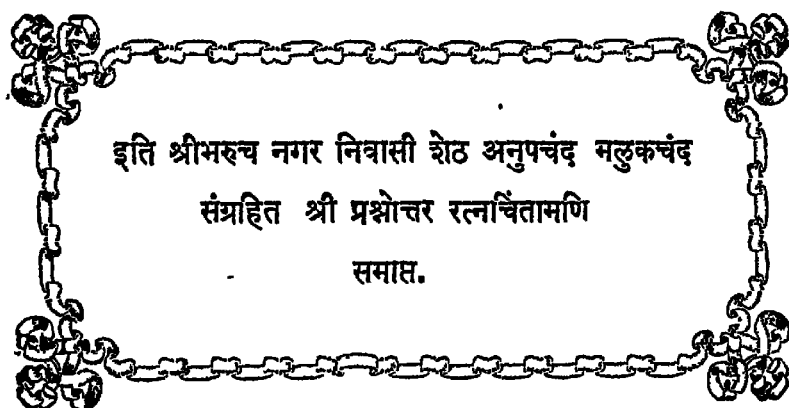
(૨૮૮)

તેમનાં ચરિત્ર ભાવી કામને શાંત કરે, પછી નવકાર મંત્ર સમરતો સુદ, તે પળ સ્ત્રીની જોડે નહીં. આ નિયમ ગંઠસી અથવા મુઠસી કરીએ છીએ તેમ એક નવકાર ગણી ન પાલે, ત્યાં સૂધી અભિગ્રહ છે. આ વિધિ બહુ સારી લાગે છે. મરણ થાય તો આરાધક થઈ જાય. માટે રોજ કરવા યોગ્ય છે, માંદગીને અવસરે તો વિશેષ કરવા યોગ્ય છે.

॥ દોહા ॥

પરમ દેવ પરમાત્મા, બુદ્ધિ આત્મગુરુ રાય ॥

એહ પરમપદ સેવતાં, અનુપાનંદ થવાય ॥ ૧ ॥

જૈન-દર રવિવારે પ્રસિદ્ધ થતું એકલું અઠવાલિક પત્ર—વાર્ષિક

લવાજમ ટપાલ સાથે રૂપિયા ત્રણ.

પત્ર વ્યવહાર—માલીક—જૈન.

અમદાવાદ.

૧૭૧૧

